

NYELVTUDOMÁNYI
KÖZLEMÉNYEK

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

NYELVTUDOMÁNYI BIZOTTSÁGA.

SZERKESZTI

BUDENZ JÓZSEF.

TIZENKILENCZEDIK KÖTET.

ELSŐ FÜZET.

Ára 1 frt.

BUDAPEST, 1884.

TARTALOM.

A Nádor-codex nyelvi sajátosságairól. (II. Közlemény.) — <i>Zoltvány L. Irén</i>	1
Az egyszerű sziszegő hangok jelölése a régi magyar orthographiában. — <i>Volf György</i>	58
Erza-mordvin nyelvmutatvány: A bibliai történetből (1883). Közli: <i>Dr. Kúnos Ignác</i>	73
Az előbbihez való szójegyzék és jegyzetek. — <i>Budenz József</i>	116
A szóvégző önhangzók a magyarban. — <i>Balassa József</i>	133

A NÁDOR-CODEX NYELVI SAJÁTSÁGAIRÓL.

(II. Közlemény; az I-sőt lásd XVII. köt. 190—246. l.)

A jelentéstani rész befejezéseül tárgyalandók még az igekötők, névmások, névelő, névutók, kötőszók.

1. Igekötők.

Meg. Eredeti irányjelentéssel: ...hog a binős a bint meghagga 64. hog jezoft čalardsaggal megtartanac [retinerent] 149. megada a harmic penzt 211. meghanni a bint 212. mit irtam meghivatatlan irtam 265. jo mivelkődetőktől megvontalac 322. nekōm ada meg ez velag nağ keferű zomorufaggal 368. azutan esmeg tiztőfeggel meghoznak 368. megtere ő hazahoz 442. iftennek megada ő lelket 450. megadatec az ő zōme [oculus ei restitutus est Leg. Aur.] 454. mikoron romabol megtertenek 471. ez velagi tudomásokat meghaga 495. zōmōc velaga megadatec 516. čac ruhazattra valot megtart vala 533. fem hoba, fem farba meg nem tarthatfak vala, hog mezit lab zent eghazhoz ejel nappal nem fołamot volna 540. (a tűz:) az zent teftōket bantas nekil meghaga 568. megtere nek (revertebantur) az zolgac 582. — Ennél sokkal gyakrabban fordul elő a *meg perfectiōs* jelentéssel: megbizonit 3. 11. 12. stb. megkaromol 6. 102. 562. verōfenben ki az ablakon bejō az rōg por meg tetzik 22. mig az utolfo itelet meg lezōn 82. gakorta predikallotta vala meg nekie 147. megzegōdec velōc 154. az elarulaft megteljesfitteni 156. tū mind megvetkōztōc en bennem 168. az ő zōmōc megnehezūltec 177. latvan ekkeppen megbusulvan 253. zavid megkeferitenek engōmet 272. magzatomtol megpuztuloc 277. hog mindōnōc megtōkellettek volna 286. megtōrōd iftennec templomat 289. kit Josef latvan es rola megertekōzven 379. eletōkrel megtudakozvan 408. megepūle en lelkōm a barat mia 442.

ebből nágon megépülven ... 454. ez nehez zerzest meg nem teljesíteneje 457. az zizeknece zerelmében meggerjedőt vala 474. nag fírafsal megötlelic vala 541. minec elötte megvillamodnec 574. arabiat, alexandriat, Egyptom földet mind megbira (l. figy. méltó szók rov.) 607. čazarral meg eggesüljön 609. (a pápa a szentet) megkanonizala 656, feñeffeggel megkörnűköztetec 678. || *meg* a mai *be* helyén: az értelmet megkörnűközi malaztnac erőš kőfalava 25. a kemencet jól megfűti 84. megmartvan (a kenyeret) ada Judafnac 164. megtelic a regi jegzes 202. a mife mikoron megvegeztetett volna 486. megtömlőöztete leañat 503. 549. a kivel ő zegendőn megerne [beérné, auskommen] 580. ő eletet dičeretőft megvegőze 681. || *meg* a mai *el* h.: a viz attűzet megolta 25. foha meg nem farrad 68. 233. őrőc tűz, ki foha meg nem alozic 71. 77. 78. megtiltvan az őrdögöket, hoğ engőmet ne illeffenec 88. valamit akarna, attol mindöntől megtiltatfec 99. a bezed megvegezven 167. a kent megzenvegged 173. 174. 278. nepeknece alamifnajat megurozvan 213, ne metelők meg őtet [a ruhát] 267. megsetetűle a nap 285. 291. megektelenűlt, mikeppen a poklos 365. a leant zokas zerent megjegőze 402. meghervattatlan coronaval coronasztatol 498. bujalagnac indulafath ő bennőc megolčad 522—3. imadlag megvegezven 523. iften ő javival minket meglatando lezen 528. harmic harman megfogattanac es a keral eleibe vitetenec 546. nag fokakat megbezelle 641. || *meg* — mai *le*: es (a zsidók) űtet meghağapvan 234. megpečetlec a koporfot 301. kiknece ektelenfőket mind ez velagnac irodeaki meg nem irhatnac 337. femminemű ken vallafnac miatta meg nem gőztetec 521. ellenfeget meggőze 576. 644. 675. || *meg* — mai *fel*: a holt mivelkődetőce megelednec 13. megirta az ő ket kezén 50—1. kőtellet magat az napon akazta meg 211. 213. foc jozagokkal megekefilitetven 331. őnnőnmagat zabadon megjelőnte 476. megoldozvan zabadon elbočaatnak jarni 507. megučodot 593. [felocsúdott]; — neg tűz, kic ez velagot meggujtac: egic hazugsag tűze ... 679. || *meg* — mai *ki*: jövetők mind en hozjam ... es en megelegejtlec (kiel.) 7. ha igaz te mivelkődefőd megjelőntetic 210. 596. megmővetni 224. 234. 357. stb. Barrabaft kernejec meg 227. legottan megnilec zőme 295. (az örökségből) életőmnece zikfege megzolgaltatfec 376. űket megkemlec 468. varofokon megkealtatta vala 532. a tűzes nilakat megolta vala 670. titoc megjelőntes 691. || *meg* — mai *össze*: holot

a venőc meggülekőztenec vala 198. megzorolanac a ziznec teste 261. a tolvajoknac megtőrec zarokat 291. korsot megtörttec volna 628. a törőkőc a zentec tefthit lovok labokkal meg nomodac 658. || *meg* — mai *át, által*: (a vasszeg) nem čac a huft hatta vala meg, [hatotta át], 258. labairol ki megzegezettőt vala 271. (v. ő. labait hozzu vas zeggel által zegezek 258.); meglikaztac en kezeimet 284. Simeonnac eles tőre en zivemet meghatta 359. ... illat mindönőket meghata 629. —

El. Irányra vonatkozó jelentéssel: Jezus banat mia nem mehet vala el 253; iftentől elhidegült ziv 20. a zokot gonoffag elhidegejti allelköt iftentől 21. eladni magatol az őrőc velagofsagot 107. ... az őrőkleg, kivel banattokat elmulatfac 320. zerettem velagi javakat elfafarlani embőrőkne 677. || tartósság: embőrrel a haborufagot könnyen elzenvetteti 45. nagon elődalkodam 341. hagot penitenciat elhalogatni 693. — Codexünk használja ugyan a perfectiós *el*-t (pl. 120. 260. 358. 457. 537. stb.); de helyette, mint láttuk, inkább a *meg* szerepel. — Említendő még: Pilatos a romai törven zerint jar vala 231. (ma így mondanók: P... járt el.) || *el* — mai *le*: ki niri el a hajamat 410. elvetete haját 565. || *el* — mai *ki*: feje hajtvan elbočata ő zent lelket 292. el mulec ez velagbol 413. hog a tűznek miatta űtet elvegezne 519. Adorjan elzabadult 553. (de ugyanitt: ki zabaditotta űtet ki a fogfagbol); utolfo napjanac idejere jutvan, lelket elbočata 669. || — *szét*: ańna keze elteritven ugmond 306. — *El* más igekötő előtt: es ő el élőve futamec 250. az éghazbol el kimene 478. mind el kitakarodanac 482.

Elő: ket hamis tano előalla 204. — *elől*: előlvezlec titeket 168. meftőrdet előlvettetd 174. eg galoc uton előlvenni 252. Joseff es Nikodemus előlmenven, zent Janos utannoc 375. mikoron elől-talalta volna zent Apalin azzont 515. előllele adrianoft 641. előlvegőc 669. — *előve*: ha élőve tekent, megőfmeri, hog ... 132. loc hamis tanoc élőve jövenec 204.

Be. Irányjelelésül: erősb en beoltafsanak en zivembe 8. ... verőfenben, ki az ablakon bejő 22. a hust a faba bevizic vala 258. parancola az apat, hog begűlnenec 453. beöltőzec monostorba 454. — s még sok más példa. — Perfectiós *be*: hog az iftenne megef mert akarattat beteljesithesse 48. zep orczaja židoknac nalaval befertőztetic vala 234. az zegek oly temerdőkőc

valanac, hog a febüket mind betelic vala 261. || Smaragdös 38 eztendö betelven korfagban esec 443. paranöola, hog fület forro onnal betölöec 508. — es mindön tagjat bevernec zikrazo tizes vafsal 100.

Ki : zömeit agabol kivajjac 508. — *perfectiös* : ö orcajabol mindön zepseg kifogot vala 271. tetete koporfoba, kit kifaragtatot vala erös köböl 299. ö veret te kezedböl kerefem ki 677.

Fel : ö zent testenec három rezebe felirta 62. felreazkodanac ez ellen az ördögöc 339. felemelec zavokat 428. a holt test fellabadvan 645. (elhagafnak bine :) az imadsfagokat, kikkel tartozic avag felfogatta, elhanni 693.

Ezek után el kell még sorolnunk a ritkább igekötöket (értve azon határozó szókat és ragos főneveket is, melyek igekötők gyanánt szerepelnek) — nevezeteseb példakkal.

agyon : agyonverö val veröc 109.

alá : alavetven a verömben 126. ha tekent az iften zeretö ala es latfa ... 131. alavetötteknek irgalmaz 177. alafoi vala a ver az zajarol 271. ez zent testöt a kereztfarol alavevec 367. könye orcajan alafoia 388. zenth fileideth hajcad ala nekönc 699. — Ellenben *le van* ezen példában: urnac angala lezalla 645. (pedig itt inkább volna helyen az *alá*).

által : keze vas zeggel altalverefsec (*perfectiös*) 248. labait hozzu vas zeggel altal zegezec (szintén *perf.*) 258. elmeneföd altal jara en lelkömet (*perf.*) 272. Simeonnac töre en zivemet altalveri (*perfect.*) 276. mikeppen lelködet altal nem mente ez hallas (latinismus : quomodo animam tuam non transiit sermo iste) 281. mikeppen mented altal ellenfegöknec törit (quomodo transisti insidias adversariorum Leg. Aur.) 451. zivet altallöni (*perf.*) 475. keferüfeg zivet altaljara (*perf.*) 631.

egybe : egbegül 96. egben gülekezni 150. 214. 256. Pilatos egbengütte a žido papi fejedelmeket 226. labait huzac egbe 257. eczetet isopval egbe elegyitec 287. kezeth egbe köölvan 303. három ziz leañ az ö testet egben güjte es özvezerze 640. a zent azzoñnac kezeit egbefogvan 667. egbe közelgetven 680.

ellen : ellene mondnac 679. kefertetnek ellene allani 693. —

hátra : Iftent hattra vetic, es az ördögnec engednek (a meg eredeti jelentésének tüzetesebb kifejezése) 105. es ha tekent hattra

efmeri az elmúlt időt 132. tekintven ő urat hattra fekvén a nag' kennac miatta 563. —

hozzá : hozja gőjtec mind a közönseges sokaffagot 233.

ketté : kette zakada Judas 213. a templomnac soporlaja kette zakada 291. a harmad ökör kette repedven 518.

környül : körnül tekintven monda 361. körnül all 370. a ver testet körnülfoła 537.

messze : mezze vetted (vetetted) efmerőimet en hozzam 201. erőssen kealta, hoğ mezzebb hallanec 291. (v. ö. el hallatik az trombitanak ew zozatia Virg. c. 116. l.) —

össze : labait kemeñön özvezegezec 261. —

reá : erre zent Gergör doktor rea felel 79. 114. e keferves aña legottan rea hertelenkedec, es ő zent fianak testere leefec 368. hoğ mind ezöc megzerezetnenec attat rea kere 458.

szembe : zömbe feñögethes 691. (a «zolasnac binei» között van elsorolva.)

szerte : Kristuft uczankent zerte vivec 215.

tová-bb : kezec edestova hannaveti 347. tovább halasztani (v. ö. el-halogatni) 693.

utól : ketelenitec jezufnac utolvinni keresztajat 251.

végig : mindön mifet vegighal vala 540.

vissza : vizza valo akarát [renitentia] 689.

Végig tekintvén már most az igekötők e sorozatán, azt látjuk, hogy legelterjedtebb használatú codexünkben a *meg*, melynek az eredeti irányjelölésen kívül kifejlett átvitt értelme már e korban is meglehetősen el volt terjedve, úgy hogy számos mellék-momentumot is képes kifejezni. Jóval ritkább az *el*, mely eredeti értékén kívül csak mint a *le* és *ki* pótlója szerepel néhány példában. A *meg*, *el*, *le*, *be*, *ki*, *fel*-en kívül egyéb igekötők csak gyéren fordulnak elő.

2. Névmások.

A személynévmások alakjai codexünkben ezek: *en*, *te*, *ő*, *ú*, *mi*, *mű*, *ti*, *tű*, *ők*, *űk*. A harmadik személyű *ő* névmás sűrűn van használva, mint általában a régi nyelvben, birtokos jelzőnek; így: embörnec ő zive 49. embörnec ő teste 98. criftolnac ő halala 143. stb. Előfordulnak továbbá codexünkben is a személynévmások, mint birtokos jelzők, *n* birtokos raggal, mind a rövi-

debb, mind a hosszabb alakban, még pedig a 3. személyű ragos névmás különösen a visszatérő *magam*, *magad*, *maga* névmás előtt; pl. minnön teftönc 24. tennön binöd 40. tennön töröd 106. ünön-maga 16. — tenmagatokon 254. tenmagadat 675. ümmagat 49. ünmagaba 115. stb. A többes szám tárgyesetében még nem fordul elő *bennünket*, *benneteket*, — ezek helyett mindig csak *minket*, *titeket* állanak: pl. ennec megertefere tanit minket arañ zaju zent Janos 22. ha minket innen kivetz . . . 123. iteletnec napjan minket meg ne atkozion 700. stb. [l. Nyör, II. 444—6.] — A reflexiv névmást a személynévmás pótolja ezekben: űk kezdec kerdezni ő közöttöc 162. gondola ő benne 661. Sokszor meg a ragozott visszatérő névmás helyett személyragos határozók állanak; így: «hozá veszi» van «magához veszi» helyett a 2. 10. 12. 14. 16. 20. 40 stb, ll.; vajat es mezet ezic, hog elvesse töle (magától) aggonozt es valazia maganac (!) ajot 23. demaga ezt ő töle (magától) nem monga vala 145. tentöled mondode ezt 220. ferfiu ruhat vön rea (magára), veven ő vele (magával) öth zaz penzt 417. — Nevezeteseb alakok még: Eufrofina kedeg *önbennette* idest intra se monda . . . [még a codex írója is magyarázza] 417. monda *ünnömbenne* 585.

A *tentöled* és *ünnömbenne* használatát a *tennen*, *minnen* stb. magyarázza; már e codex írója is érezte azonban, hogy e kifejezés nem eléggé nyomatékos, s azért már ily pótló kifejezést is használ: önnön tulajdon binöktöl 217.; (V. ö. önnön töllök Bécsi c. 112., — ez Káldinál: önnönmagoktól; önnöbele Münch. c. 147., Káldinál; *magába*; ön ellene Münch c. 76. — Káldinál: *maga* ellen.) A *önbennette* alakra nézve v. ö. czudaluan es olyma panazolvan *ewnbenneten* (admirans et quasi conquerens intra semetipsum) Ehr. c. 10. monda *ewnbenneten* (dixit intra se) u. o. 92. l. (monda ő benne Bécsi c. 12.). —

A mutatónévmás alakjai codexünkben a következők: *e* 13. 101. *a* 157. *ez* 9. 10. 13. stb. *az* 145. *ezen* 75. *azon* 11. *il* 345. *ol* 14. *elen* 29. *ilen* 68. *eleten* 2. *olatan* 21. *ezfele* 419. *enne* 310. *anne* 114. *ett* 9. *itt* 77. *ott* 82. *ottan* 165. *onnet* 649. *ede* 41. *ide* 419. *oda* 250. — *imilen* 314. *uganezen* 106. *uganazon* 105. *igen* 420. — Egyéb határozói alakok: *ottogon* 247. *onnag* 640. *onnaten* 668. *onnaton* 199. *innektova* 340. *enentova* 357. *ennektova* 364. — A mutató névmások különösebb használatai: valaki ez eleten fő-

telmeflegnec magat agga, ez [az, az olyan] tezi magat hasonlatofsa addiznohoz 2. ki en teftömet ezi es en verömet izja, ez [az] en bennem, es en übenne lakozom 6. igaz hit ezt [azt] mutatfa, hog... 9. harmad haznalatfa ez zentflegnec vetelenec ez [az], mert ebbe [ezáltal] hog ez [az] uronc criftofnac lelket hozjanc vezjöd, adatic nekönc... 16. ki engömet ezic, ez [az] en erőttem el 17. mert valaki meltan komonikal, ennec [annak] ö lelke betelic malazttal 19. valaki engömet követ, ez [az] nem jarhat fetetfegbe 24. ha meg enel nagobban vetközöt volna ellenöd, eztes [azt is] kez volnal megböcatnod 40. elfö haznalatfa ez [az], mert... 41. — így még sok más helyen, úgyhogy e használatot codexünk dialektikus sajátosságának mondhatjuk. Hasonlót találunk a névelő használatában is: l. alább. — Melléknévi mutató névmás áll főnévi helyett a következő példában: ha egebkent femmit nem zenvednenec, čac ezön [ez] is soc volna 75. — Viszont főnévi van melléknévi helyett ezekben: kayfas nevü, ki vala az [azon] eztendöbéli fejedelm 145. ... az [azon] eztendöbéli pispac vala 145. — *Ezön* van *ugyanaz* helyett: zent Bernard doktor ezönt bizonitfa 78.; *azon* meg *ugyanazon* helyett a 83. 97. 190. stb. lapon, mint gyakran a régi nyelvben általán. — Végre *az* helyett a kopott *a* alak: Es a [az] megmutatfa tinektöc a helth 157. De a [az] lezön nag vigasag 560.

A határozatlan névmás alakjai codexünkben: *valaki* [«bárki» értelemmel is; viszont gyakran helyettesíti a *ki*; mint: ha *ki* (ha *valaki*)] 2. 4. 17. stb. *valaminemü* 99. *valamene* 45. *neki* 260. 281. 588. *niki* 545. *nemel* 20. 79. *neminemü* 93. *mind* 56. *mindön* 6. *mindönki* 127. 323. 436. [v. ö. *kiki mind*: *kiki* mind jól vége ezebe 127.] *senki* 357. — s a határozó alakok: *neha*, *níha* 348. 347. *nimikoron* 253. *sonha* 540. *sohol* 426. 582. — a többiek közönségesek: *mennere*, *menezör*, *menevel* stb. — Különösebb használatok: *nemel* [az egyik, cuiusdam] baratnac čac eg zöme vala 453.

Minden van *mindenki* helyett: ez kegös criftus mindönt ketseg nekil hivat 6. *mindön*, ki attafiat gülöli... 121. *mindön* ug böjtöl, mint ö akarja 408. ... kónvöket, kikköl a hitöt *mindön* megtanulhatfa 495.

Mint általában a régi nyelvemlékek, sőt a mai népnyelv is, codexünk sem használja a vonatkozó névmást oly megkülönböztetéssel, hogy személynév után «ki» kellene, dolognév után pedig

«mely»; hanem rendesen *ki*-t használ dolognevek után is (pl. ... gonoffag, kitől ... 1. ... bint, kinec ... 4. ez keñyer, kit en adoc 6. vendegseg, kibe ... 9. malasztot, kit 11. stb. stb.); *mely*, *melyek* csak gyéren fordul elő: ez igeiket, melekét en nektőc zoltam 6. azoktol, melekét zerzet 74. firatta a kegőtlen mind azokat, tőth 78. a pokol keñnatol, melet ő meglatot 83. a haziglan, a melyben megen 157. mondafarol, melet 203. es hajon ez zent azzon britanniaba jőve, me zent azzonnac tanalčara ... 460. s még néhányszor. — Annyira nem tartja meg codexünk e külömbség-tételt, hogy több ízben még személynevek után is használ *mely*-et; így pl. keralne azzon, me az ő urat ... 459. az cardinaloc, melek ütet ... 466. elmene vele Vince pap kardinalis, es Jakab, me heth eztendeig tartotta vala antiochiabeli erfeksegőt 469. V. ő. *ki* neved («mi a neved») 720. (szintígy még a jelen század elején kiadott kereszteleési ritualékben). Továbbá megjegyzendő *mely* és *ki* mint jelző, illetőleg kérdő határozó: *ki* zentsegős emleközetnec első haznalatta 60. mind ezögbelől adattatic megefmerñonc, me igön nağ felseges jozag jőjön minekők ez zentfegnec veteleből 9. o gonoz lelőc, me keves nekőd idvőffegőd 162. o me igön ütet zereti 646. o *ki* nağ bodog azzon vala ez 541. így még 95. 107. 128. stb.

Végre használatos codexünkben az *egyebi* határozatlan névmás «többi» helyett; mint: Es az egebi kezdenec mondani 160. megmondotta petőrnec, es az egeb tanitvaninac 164. monda az egebinec 183. 185. es az egebi mondanac vala 288. meg sem zőnől meg egebeket megčalnod 649. (az *i* ragra nézve v. ő. *többi*: Magy. Nyelvészet VI, 49.)

3. Névelő.

A Nádor-codexben a névelő igen gyakran összeforrt a rá következő névszóval, a *z*-je ennek kezdő consonansához hasonulván, pl. addiznohoz 2. affarnac 2. ammegfezitőknel 3. abbinbe 4. allelőc 9. attestbe 19. aggonozt 23. ammeñnei 31. ammi 57. abbenne valooc stb. Ritkábban marad meg a *z* hasonlatlanul, pl. az soltar 1. az meltatlan 3. az megfezejtes 4. (ammeg 3.) az jővendő 9. az kereztfan 11. az fido 14. az kőziklac 42. az pokolnac 64. az zomoru-fag 76. az čorda 168. az hegre 247. az ziz 250. az vitezőc 295. az tizteletős 408. az zerzetős 429. az lelki 587. stb. De előfordul a

névelő még mai rövidült alakjában is: a meltatlan 3. a criftu s 4. a jo 36. a koporso 42. a foltar 64. a vitez nec 295. (az vitez nóc 295.) a helre 571. a éazar 650. stb. stb.

Mint érdekes jelensége a hangrendi közeledésnek, megjegyzendő, hogy a névelő gyakran alkalmazkodik a rá következő felhangú szóhoz (*az* helyett *ez*): valaki *ez* (az) életen förtelmeflegnec magat ágga 2. *ez* keñer kit en adoc, en testöm *ez* velagnac eletejert (panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita) 6. ütet bevi ven az öröc hazaba, kit nekönc kerelöt *ez* ű zentfegős kenñával 63. *ez* ilen keferűfegős ken soha nem tud vegezest 68. *ez* ilen változas 82. *ez* ilen dolgot mikoron tenne 84. éggić oldala teljes vala tűzzel, es ammasik fággal, es mind *e* ketfele teljes vala karhozot lelőkkel 85. elezteb mondatec, hog *ez* őrdög urnac kel zolgalnia iríggséggel 119. stb. Leggyakrabban *e* kifejezésben; *ez* *eleten* . . . 36. 49. 50. 51. 57. 62. 88. 89. 91. 100. 121. stb. (de: *az* életen ken — is a 82. l.). Megvan *e* sajátság a moldvai csángók nyelvében is (Nyör IX, 452.); codexeink közül pedig főleg a Nagyszombati c-ben található sok példa rá. De a Nádor-codexben találunk néhány-szor alhangú szó előtt is *ez*-t: vajat es mezet ezic, hog elveffe tőle aggonozt es valazja maganac ajot, *ez* (a) vajon erced uronknac zent testet, es ammezön ű iftenfeget 23. azért ha kevel vage, tahat gondollad *ez* criftufnac kenñat 43. azért igön jelős hiedelem habo-rufagot zenvedő embörnec *ez* cristus kenñanac emlekőzeti 46. 55.

Ki van téve a névelő személynév előtt is néhányszor: tezie a bint, kinec okaert *a* cristos megholt 4. 10. 62. 123. 292. a barrabas vala tolvaj 228. a Smaragdost 421. az Maculus 472. a Decius 610. — Rendszerint azonban ilyenkor elmarad a névelő. — Viszont hiányzik a névelő oly esetekben, hol a mai nyelvszokás szerint használjuk: harmad gonofsag, kitől [*az*] embörnec igön kel magat oltalmaznia . . . 2. vegetőc es egetőc *ez* [*az*] en testöm . . . ki [en testömet ezi es [en verömet izja . . . 6. [mene jot tött a cristos, mindönbe az meltan komonikaloknac reze lezen 10. hizöm [zentőkneć éggeffeget 12. mikoron [embör malaztba vágon 13. ol zeretettel veheti [embör hozzaja, hog . . . 14. [lelőkneć korfagat megvigazta 15. en vágoc [életneć keñere 17. ki [urnac zent testet vezi 20. mert [embörnec elmejet megvelagosojtja 22. és [binnel megkemenült zivet tőredelmeflegre zerzi . . . ; — ennec peldazattara [föld megindula 42. mert [embör ennec miatta nagob malasztot

ner iftentől 62. ...es [embőröc inkább zereথেc a fetetfeget 104. mire teződ [őrdőgnec akarattfat 106. mire vagon ez, hog [embőr abbint tezi 114. első ellenfege [embörnec [erdőg 119. (az «ember» szó előtt hiányzik még a 60. 61. 62. 63. 111. 122. 160. 343. stb. l.); [rezdőfleg meggalazza a természetőth 126. [bornac itala bemeğőn hizőlkődven 128. bemene Judasba [fathanas 165. [mint elveve a falatot, legottan kimene 166. míglen [tic ketzer volna ... 169. 203. mert [eleth meghal 275. im [templomnac foporlaha lezakada 292. [arañat, ezüstöt heusagnac itelem 341. ma velem lez [paradicomba 270. es [herczeg előt ígeket vífeli vala 532. — Leggyakrabban hiányzik a névelő a személynév más előtt, ha ez birtokos jelzőkép áll; mint: kerven iftent, hog megmutatna [en zegen lelkőmnec 413. bizom [te imadlagodban 415. stb. — de néha ilyenkor is ki van téve: ki puztitotta el *az* en kazdagsagomat, ki thekozlotta el *az* en őrdőkfegőmet, ki azalta meg [en erđimeth, ki oltotta meg *az* en .velagomath, ki čalta meg [en remenlegőmeth 427.

A Nádor-codex alapján is tehát igaznak bizonyúl azon vélemény, hogy a régi nyelvben csakugyan nem volt névelő. Megemlíthető azonban másrészt azon nézet is, melyet P. Thewrewk Emil nyilvánított ki valahol, hogy a névelőt rendszerint a mondat elején találjuk elhagyva, midőn emphatice beszélven, a kezdő szóra kiváló súly van fektetve. Pl. nagy felindulásban *ma* is szoktuk mondani: Ember még olyat nem hallott, a mit ez beszél! — Codexünk azonban még egyebütt is elhagyja, annak bizonyítékául, hogy a névelő csak ekkor kapott még lábra. A mindennek daczára széles körű használat s viszont a sok elhagyás azt sejteti, hogy e korban a névelőben több volt még a mutató névmási elem, s azért mindott mellőzték, a hol szorosabb rámutatásra, kiemelésre szükség nem volt. Simonyi Zs. példái (Rendsz. m. nyt. 66. l.) csak P. Thewrewk véleményét erősítik meg; nagyobbára közmondások, s ritmus is lévén bennök, két részre oszlanak; ezért a névelő a ritmus megrontása nélkül egyrészt lehetetlen, másrészt fölösleges, mivel a ritmus rendesen kiemelt, hangsúlyos szóval kezdődik: tiltott gyümölcs | jobb ízű; hold ellen | kutya ugat; tejét viszem | pipikének; gím után ők | egyre törnek stb. — Érdekes példa van Telegdinél (Préd. 625.): ha te nem akarsz velem együtt maradni, pokol helyed. — Népryelvi példákat l. Nyelvőr II, 113.

Érdekes használata van végre codexünkben az *egy* határozatlan névelőnek. Így: eg neminemű azzonallat 619. ... de vaók eg rementelen binős 661. oth valec eg parazna azzonallat 662. oth latec eg Marianac kepeth 664. kórmevel hamar eg fert afa 668. — A felsorolt példákban az *egy* használatát Toldy F. germanismusnak bélyegzi (bevez. 43. l.); de azt hisszük, helytelenül. E korban kezdett ugyanis az *egy* feltűnedezni «valamely, bizonyos» értelemben, úgy hogy pl. «oth latec eg Marianac kepet» = ibi videbam quandam Mariae imaginem. V. ö. Feier ruhat adata ő reiaia mynt *egi* bolonra Weszpr, c. 86. — Ezt versekben ily gyönyörűen foglalta *egy* (t. i. valaki). Dugon. Példabesz. II. 28. — Igen ártalmas könyv, Bronne nevű *egy* orvos írta Faludi műv. 123. l.

4. Névutók.

Alá: adattatnac erdőgnec hatalmaffaganac alaja 76. eggic labat mafic ala tevec 261. feje ala teve ő kezet 564. l. *alatt*: őrdőgnec hatalmanac alatta 73. hatalma alat 225. 226. a kereztfalat 280. zivemnac alatta 358. femmi oc alat 504. őrizeth alath 622. — a személyragos *alatta* gyakoribb a másik, pusztán határozóragos alaknál; ugyanez áll az alább felsorolandó *ellene*, *fölötte*, *miatta*, *utánna* stb. névutókról. *alól*: a kereztfanac alola 344. — *által*: es jöve ő cedron vize altal 170. cedron vize *altala* hertelenfeggel vonvan ütet, arcel leefec 195. — Tolny ez utóbbi helyet csonkának mondja; de bár a szavak nem egészen összefüggők, az *altala*-t talán még sem kell íráshibának tartanunk, mert a szónak teljesebb alakja is lehet (Budenzen szerint, MUGsz. 801. sz. a mai *által* kopott végű lativ határozó *általá* helyett).

elé, *eleibe*: ennekőm előmbe 74. eleiben menven 288. eleibe alla 371. urfoia azzcőnac eleiben menne 471. a zizeknec eleibe mene 472. 512. baratoknac eleikben megen 539. ur iftennec eleibe 584. vivec adrianosnac eleiben 642. mikoron urnac templomanac eleibe juttanak 685. — *elől*: nem a martiromfag elől futtam el 557. — *előtt*: ...darius előth 208. hugai előt 627. — másszor mindig a személyragos *előtte*: tűznec előtte 20. criftofnac zűletefenec előtte 26. te zőmődnec előtte 77. így még a 113. 167. 231. 250. stb. stb. *ellen*: uroknac ellene 5. ellensegnec ellene 24. azoknac ellene 26. az ellenőd vetközőnek ellene 39. 60.

ezöc ellen 197. törven ellen 238. a koporfo ellenebe ülven 299. — Személyragos alakban még 80. 113. 126. 325. 329. 346. 610. 694. stb. l.

felé, felől: nap kelet fele 85. tekint jobb fele 132. nég fele 266. a varos fele 376. 378. balfele 572. mindönfele 580. — ugmond e felől 154. istennek jogja felől 205. remüleföc minden felől löne 246. jobb felől 263. bal felől 269. nég felől 271. uram felől hirt nem halloe 583. mindön felől 608. hog ő tudna az ő papsaga felől 660.

fölött: a tűz fölöt 485. feje fölöt 613. s még néhányszor; rendszerint személyragos alak: enne fölötte (præterea) 11. 14. 49. mindezőknec fölötte 100. 347. tenmagad enneköm mindönnec fölötte kellez 273. en tegödet adalac mindön embör fiainac fölötte zepsegősben 352. (így még 357. 414. 466. 526. stb.) (az «ennec fölötte» mellé állhat példa a mai népnyelvből: «Uram, lelköm fölött sömmim sircs, se egy tehenem, se egy cső török buzám». Nyör IV, 322.]

kivil: zent petör al vala kivil az ajton 199. a varos kapujanac kivil 247.

közepett: ... a templom közepöt 504. a varos közepöt 506. 511. 516.

között: bekefegöt zerzöt embör közöt es isten közöt 61. ne talantan zendüles lenne a nep közöth 149. kezdec kerdezni ő kö-zöttöc 162—3. kie közöt [közül] harmic harman megfogattanac 545. — az zizeknec közötte megmarad vala 687. azzonoknac kö-zötte te vag criftofnac zent anna 700. Csupán e két helyen vettem észre a személyragos alakot, ellentétben a többi hasonló névutókkal, melyek ép ez alakban gyakoribbak. — *közzé, közibe*: keth kezec közze rakva 514. — másutt csak: engömet helhöztetene keth tolvaj közibe 283. ezt hallvan Adorjan közikbe mene 548. az zentöc közibe 564. zamlallac titöket leanim köziben 625. az zizeknec köziben 685. 686. — *közzül*: tarfasag közzül (-ból) kirekeztetnenec 74. legottan ez velag közzül (-ból) kifuta a kietlen puztaba 83. öközzülöc vala 145. monda ég az ő tanitvani közzül 151. 163. égget fem veztettem el közzülöc 187. — közönséges jelentéssel még: 199. 200. 320. 388. 406. 512. 570 stb. stb.

megé: kezeit hata mege kötven 560. — *megül*.. anna vala hatmegül 246.

mellé: pelda melle [a mondottakra nézve példa] 98. peldat vet melle ezön zent doktor 100. helhőztetec ő neñne melle 631. — *mellett*: víz mellett 82. a tengőr mellet 123. a hit mellet [a hitért] viteffegőt teni 611. testet eltemetec az ő ket neñne mellett 633—4. — ő testenec mellette 543.; itt is többször van az első alak használva.

miá: az evangeliomoth predikalangak mind velagot mia (világ szerte) 153. crifthus tanitvani alom mia megnehezültec vala, sido nepec gonofflag mia megvakultanac vala 178. mindazoc, kic tört vejendnec, tör mia (által) veznec 188. a tizenketh angalfereg hetvenezör angalt tőzön, ki zamra embőri nélv velagot mia avag velag zerte ozlott 189—90. ki immar banat mia es návala mia nem mehet vala el 253. bodog azzoñnac meghervatt volt banat mia or-czaja 281. fokakath őrdög feltamazt vala ő zinenec zepsege ellen gonoz gondolatoc mia (által) 422. mire veztöd el tenmagadat banat mia 439. a laba noma. töres mia verrel tettetic vala 539. romai éazar mia veven martiromfagnac koronajat 611. *miatt*: legottan ű nag banattaban urnac hagasa miatt elalvec 164. veged e tivisc koronat, ki miath te fejedet altalveric 184. crifthus daniellet vadoltatic vala, Daniel irigseg miat, crifthus azonkeppen, Daniel hamis fejedelm miat, cristus hamis tanoc miat (által) 208. crifus Samfonnal ellensegneac adatic, Samfon dalida nevű parazna miat (által), crifthus fidoc gülekezefenec alnoksaga miat 215. ez ejel latas miat fokat zenvettem ő erte 241. lata kezeit verő miat (által, -vel) zegekkel altalzegezni 263. hizelkődő bezed miath meg nem čalatec 503. ezöc miat (által, -tól) harmicz harman megfogattanac 546. nem embőri kez miath vala alkotvan 579. a hajo zel miat (által) vettec ki romanal 585. a hazbeliec miat (által, -tól) nag foc bozzusagot zenved vala 588. felvitetec mehorzagba angaloc miat 633. foc bozzukat zenvettem ez őrdöngös azzoñembör miat 651. fegedfegöd miath aggon nekönc malaztoth 700. — ennek miattta, hog... (az által, hogy...) 12. e binneac miattta mind meghal 13. ez zentfegnec vetelenec miattta istentől elhidegült ziv megmelegül 20. igön jo iftenhöz eggefülönönc ez zent komonikalafnac miattta (által) 27. kit crifthus zerze halalanac miattta 44. mindön jo, kit ad es adot minekönc az fellegös uriften, mind ennec miattta (mai okhatározó jelentés!) atta es agga 50. megbizonította Izaias profetanac miattta 51.—

így még, legtöbbnyire «által» jelentésben: 52. 61. 102. 324. 436. 519. 628. stb. stb.

nélkül: ketseg nekil 6. verőfen nekil 22. ez nekil 49. hiedelm nekil valo 71. vegvethes nekil 77. — állandóan ez alakban s jelentéssel; csupán 647. l.: zama vala hetzaz embőr germőc nekil, es azzonállat nekil (-n kívül). — V. ö. gölekezetnelkülön Münch. c. 331. kynelkewlewn zewkefek valanak Ehrenf. c. 157. — ellenben: vtnalkül Bécsi c. 281. faidalomnal kil, neheffegnel kil Tih. c. 34. stb.

óta: az ulta zent atam embőrt nem lattam 666.; — rendszeren a «-tól, -től fogva» kifejezést használja codexünk.

szerint: teft zerent 32. test zerent valo 52. lelőc zerent 60. így még 79. 105. 231. 323. 402. 532. 675. stb.

szerte: velag zerte 190. egyptom zerte 426. varos zerte 516. — v. ö. «velagot mia» 153. (ez szintén = «világ szerte»; a *velagot* szóbeli *t* rag talán azonos az *ét*-beli *t* raggal e kifejezésben: mind *ét* által 206. l.)

után: a falath kiñer utan bemene Judasba fathanas 165. egmas utan 183. a verefeg utan 230. harmad idő utan 246. kezdec fiam utan fietnőm 253. az utan 401. 507. 515. 519. ez utan 404. azzonállatoc utan indul 466. imadsaga utan 574. — Sokkal gyakoribb a személyragos alak: halalanac utana 58. 133. ennec utaña 82. 331. 373. 497. 547. annac utanna 257. 286. 296. 476. minec utanna 168. 344. 367. mindezőknecc utanna 364. — így még: 321. 337. 477. 505. 517. 523. stb.

5. Kötőszók.

akár.... (ha más nem,) akar čac ilen volna 334. akar varosba, akar faluba 525.

avagy: a čechtől avág az emlőtől 400. ki vala neki attafia avág rokonfaga 518. valec eg parazna avág eg binős azzoni allat 662. l. — E példákban az «avagy» szócskának magyarázó, értelmező jelentése van s fölcserélhető «vagyis» szóval. Ellenben: avág az en iftenőmnec ággy tőmjent, avág ol nag kent zenvegg 510. az imadsagokat, kikkel tartozic, avág felfogatta, avág köteles reja, elmulatni 693. l. — Végre szorosan választó jelentéssel: kiből megesmerőd, ha melto vag avág nem 37. hamar ennec utanna,

avağ čac nemikoron 331. avağ ez nehez zerzest az keralfi meg nem teljesitteneje, avağ evel az ő lelket elzakasztanaja, avağ az zizeket őzzeadna 457. — így még: 72. 79. 155. 167. 243. 264. 273. stb.

csak: hog ha égebkent femmit nem zenvednec, čac (már) ezön es igön soc volna 75. 1. — isteni akarat nekil čac (még) ég vereb sem efic földre 431—2. ime čac (még) azt fem latom, hog.... 444. — a földre efec, mikeppen holt eleven, čac zive (még szíve is) aleg lehelt vala 262. de ha a zerenče elfordul, čac (még) egés aleg marad 309. čac embörneč zivebe fem zallott (még szívébe sem szállott az embernek), minemű bodogsagot zerzöt uriften az űtet zeretőkneč 689. 1. — mikoron fellerkent volna, veve čac (azonnal, tüstént) zent Adorjan kezet 571. 1. — akar čac (ha más nem) ilen volna 334. akar čac azt, hog... 357. čac (nem több mint) tizeneg hoval 557. čac három eřztendős 685. semmit nem felele, de čac kőnnés fzemmel nez vala [nyomatékosítja a megszorító *de*-t] 382. 1. — Szintén nyomatékosítólag van a következő mondatokban, melyekben el is maradhatna: ha a karhoztaknac kőnhullatafoc oľan volna, mint volt ez velagba, čac ég karhozot embörneč kőnnenezefe töb lenne, honnem mind a nağ tengörneč zamtalan vize 103. nağ zörnűfeg volna embörneč latnia čac ég őrdőgneč zörnűfegethes 111. atte serod čac aleg foglal el het lab nomdekot 315. 320. — Leggyakrabban fordul elő közönséges kizáró «egyedül, csupán» jelentésben; így: de čac (egyedül, csupán) az oľ bin... 115. nekőne ninčen keralonc, hanem čazaroneč vağon čac 240. nem čac demeg... 258. 492. ki tanejfa volt: čac az, ki... 270. nekōm čac ég vala 272. čac a penz ad zepfegőt 309. ott čac az igaffag zol 312. kiben čac őnmaga laknec 423. baratnac kedeg čac ég zōme vala 453. bort čac innepeken izik vala 535. — ez galazat nem égeb, hanem čac a binneč rutľaga 66. femmi egeb..., hanem čac... 103.; így még: 60. 93. 115. 127. 320. 494. 504. 666. stb.

de: minem hağod űket řetetseğben, de (pedig) aľad bočatot tegōdet embōri nemzetnec valčagara 176. — řoha meg nem far-radnac, de (sőt) mindōnkoron megujulnac 68. řoha nem tud vegezest, de (sőt, ellenkezōleg) mindōnkoron lattatic elkeřdetni u. o. latvan, hog femmit nem haznalna, de (sőt) inkább nağob zendūles lenne a nep kōzōt 242. — nem őrōc eletre, de (hanem) inkab őrōc halalara 32. azzentőkneč imadľagaba nem al embörneč idvōľsege, de (hanem) az criftuľnac keńnaba 55. alaztatni nem

akartad, de (hanem) górsón fietni hattad 165. nem mondom neköd hetzör, de (hanem) hetven hetzer 170. nem ug mikeppen en akarom, de (hanem) mikeppen te 172. ne firjatoc en rajtam, de (hanem) tenmagatokon 254. nem a test, de (hanem) a lelőc binős 324. nem malaztal, de mindön keferűseggel en zivem teljes 375. nem űle reaja, de altalefec rajta 386. nem az en erömmel, de az ő fegedsegevel 448. nem ehimet, de övet adtam zegenőknek 498. nem az ő bineiert, de ammi bineinkert 502. nem lön engedven neköm, hog hivattatnam martir felelegenec, de (hanem, ellenkezőleg) inkab mondatom hite zegöt felelegenec 556. nem vagoc kefertet, de vagoc binős azzoníallat 661—2. nem mere illetni testet, de firvan a földén terdön al vala 667—8. nem kiseded leanzu, de nağ 687. iteletnec napjan minket meg ne atkozjon, de minket idvözihön 700. — nemčac ezöktől tiztul meg, de ennec fölőtte 14. nemčac a hust hatta vala meg, de meg... 258. nemčac..., de meg: 366. 385. 492. 535. 536. stb. — Előfordul még megszorító jelentéssel is; pl. megkorul, de meg nem hal 15. ezzent orvoffagal megvigazic, de ha meltatlan hozzaja vejendi... 16. így még 56. 115. 128. 408. 500. 670. stb. megszorítást vagy kifogást fejezve ki. A felsorolt példákbl látható, hogy a *de* functiója sokkal tágabb körű még codexünkben, mint azt Simonyi Zs.-nak a mai nyelvszokásból levont általános szabálya meghatározza; v. ö. még a *hanem*-mel (*maga*, *demaga*-ról l. fent XVII. 229.).

es [*is*]: már a hangtani részben említettük, hogy a kapcsoló és kötőszóból ered; névszó és igekötő után állva annyira hangsúlytalan, hogy legtöbbsnyire összeiratik velük (l. példákat tanulmányunk elején); rendszeren *es* alakban fordul elő, csak gyéren *is* alakban; egyik legendában 443. 444. 465. 469. 471. stb. használata rendes.

és: *es* ha ajtonkent jart volna *es* 156. *es* ha mind tevöldgendnec tebenned, en foha nem 169. *es* ha meg kellene veled halmom, meg nem tagadlak 169. — E mondatokban az *es* *ha* a latin «etsi» fordítása «ha bár, ha mindjárt» jelentéssel.

ha: mas jeg kiből megesmeröd, ha (vajjon, utrum, si) melto vág ezzentsegnec vetelere... 35. harmadic jeg, kiből megefmeröd, ha (si dignus sisne, an vero...) melto vág... 37. it immar vettetic mas keres arrol, hog ha (vajjon) a pokolnac kenña kereftetic nağob munkaval, avag kedeg a mehorzage 117. latfa az

iftent lelki zömeivel, kit foha meg nem bantot, es ha vetközötte, rola penitenciat tartot 131. kerdlec az elő iftenre, hog megmondad nekönc, ha te vag a criftus 203. vezteg lafsoc, ha Iles eljö 286. 288. mond meg ha kedveznec valamit a nömös zemelőknec 334. küldö ö hozza, hog ha hazaffagra akaratos volna 570. — Egyéb-kent a *ha* jelentése és használata rendes.

hanem: ellentétes jelentéssel: mikeppen engedelmes baran nem panazola, hanem nag kegös bezedöt bočatvan... 258. — korlátozólag (a *de* funkcióját megközelítve): az ellenfeg felele, nem eleg az, hanem mikeppen önmagát zeretendi 675. — «mint» jelentéssel: bizon nem egeb, hanem kemen kenzastoc lezen 255. az zerelmnec gimölče nem egeb, hanem jól mivelködni 675. — Jezus jelt tön, hog továbbba nem mehetne, hanem ha (ha csak nem) ütöt vinnejec 251. hanem ha (ha csak) mindazoknac, kiket bir, ellene nem mondand 617. Leggyakrabban fordul elő a «csak» szócskával kapcsolatban «mint csak» jelentéssel: ez galazat nem egeb, hanem čac a binne rutfagos ondogsaga 66. semmi egeb, hanem čac 103. így még: 115. 129. 504. 611. 625. 666. stb., megkülömböztető értelemben. — E kötőszó funkciója még nincs teljesen tisztázva; legutóbb Simonyi Zs. adta elő röviden a régi nyelvben való szerepkörét; hibáz azonban ő is, midőn azt állítja, hogy megszorító *hanem*-t csak a XVII. század közepétől kezdve találunk elvéve (M. Nyelvőr, X, 292. l.); mert már Horhi Melius 1578-ban kiadott herbariumában is fordul elő: amaz alutó ebszölövel ne ély, mert nem jó. Hanem (de) a ki nem alhatik, a fejére köfd. (86/2.) — V. ö. még: ... hanem igyekezzünk azon, hogy... Telegdi, Préd. 74. — A ludak kegýig, miért hogy nehezék és kevérek valának, nem repilhetének el, hanem (és így) megfogák őket Pesti G. m. 114. l. — V. ö. még: A mellérendelő kötőszók. Irta Simonyi Zs. 170. l.

hogy: adatic nekönc az öröc életnec zalaga, de čac ug, hog (ha) malazdba ez vilagbol kimulandonk 16. — es hog (miután) eltemettec volna, monda zent Janos... 374. — Leggyakrabban a *mint*, *mikor*, *midőn* jelentéssel; pl. a vizes ruhat magahoz hağga vala fagnia, es hog megfağ vala, bemegön vala a nag hőfegben 84. azkeppen hog lefekűt volna, zent Janos monda 163. hog ezt mondotta volna, egğic az zolgainac arzel čapa 196. Onnaton hog kime, legottan tic zola 199. es hog zajaba vötte stb. 287—8. így még 377. 379. 454. 548. 570. 638. 641. stb. Nevezeteseb használatai

még a *hogy* kötészónak: nágob erdemőt nyer iftentől, hog' nem ha (mintha) mind egez keresztenseg imadna erőtte 52. a koporfolobol jó vala ki ol' edőfsegős illat, hog' ha (mintha) rakva volna nemős tömjennel 601. — *femminemű* allat egeb ninčen, hog' mi (a mi, a mely) embőröknec idvössegőt zerzöt volna, hanem čac... 52. — Végre sokszor használja codexünk a *hogynem* szót (igy: *honnem*) «mintsem, hogysem» jelentéssel; pl. őrdemesben lakozic affarnac förtelmeflegebe, honnem a kernalnac ekőffegős palotajaba 2. többet haznal embörnec, honnem eztendeg valo viz keher böjt 53—4. így még a 75. 134. 240. 305. stb. ll.

jöllehet: kic jollehet (azaz: igaz, való lehet, hogy) az napnac hőfegen fekőggēnec, de maga a napnac hőfeget nem erzie 21. jollehet az zentfegőt hozzaja vége, de maga a zeretetnec hőseget nem erzi 21. így még a 34. 70. 115. 305. ll.

kedeg, *kedeglen*: túggóc kedeg azt, hog'... 24. ha kedeg az oth nem lejend... 36. embőri zolgalattal nem gojtatic, fem kedeg faval nem eltetic 79. minec utanna kedeglen az őrdögöc.... 338. de mikoron kedeg ez dolgot nem akarnaja 475. stb. rendes használattal.

mert: Felele iezuf, mondom neetöc, mert (hogy) en vágoc 186. latvan Judas mert (hogy) karhozot volna... 210. felele Jezus, te mondog, mert (hogy) keral vágoc 221. annac kettő oka merth öc (hogy ök) ellenfegefec voltač özve 224.

miért: a pokolban pogaňoknac keňnoc nággal kifseb, miért (mert) űc idveffegnec utat nem esmertec 69. az őrdöc tűz, miért (mert) neki halaltalan faja vagon, foha őrdökke meg nem alozic 78. es ezt zenvedic igen meltan, miért (mert) ez velagba inkab zerettec abbinneč fetetfeget, honnem... 104. — így még a 116. 371. 420. stb. ll.

minem: minem (numquid, vajjon, hát) hağod űket fetetsegen 175. atad minem hazug lezön, es mindön profetac minem hazugoc lezneč 176. minem adatic joert gonoz 282.

mint: tahat az ő testeből náğ illat ötlec ki, mint (mintha) nőmős balfamommal berekeztöth korfot megtörtēc volna 628. l.

nem: en foha nem (soha sem) tevőlgöc 169. semmit nem felele 223. 237. latvan, hog' femmit nem hazalna 242. napfent foha nem lacz 340. (*femmit nem* még a 75. 222. 366. 439. 590 stb. l.; *foha nem*: 70. 73. 447, 544. l.) — Sajátságos használata

van e példában: femmi okot nem lelőc, kiben űtet vadoljatok, sőth *fem Herodes nem lelt* 226. l.

nemde, minemde: minemde elfelethetie az aña ű kis germő-kete (numquid oblivisci potest) 51. l. nemde en vágoke uram 160. nemde thees tanitvani közzül valo vágé 199. nemde lattalake en tegődeth 201. nemde eze atte aldot zad 303. nemde mind egez tartomañ fel vala tetőled, nemde tegetlen te alad vettetőt vala 314. nemde jol latode 357. 358. nemde erőtlene iftennec keze 446. nemde eze az en jutalmam 488.

olyha, olymely, olymint: ... oľha azt mondana 189. oľha azt mondanaja 190. 197. mondanac a fidoc, mith gondolone vele te lafsad, oľ ha azt mondanac, mi rajtone mi al benne 210. megverőm űtet, es elbočatom, oľha azt mondana, 232. vala zent janos mindőnkoron firvan, oľha azt mondana, o en edes aňam ... 278. oľha atte farkad immar mindőnőftől fogva el zakath 315. eg zot fem zolhatot vala, oľha holteleven volt volna 641. — (Az *olyha* jelentése «mintha», ezenkívül még: «mintegy, szinte, majdnem»; v. ő. *olyha* harminczan valának sz. Dom. él. 41. imádkozik vala szünetlen, *olyha* (csaknem) minden közbevetés nekől sz. Marg. él. 6. *olyha* (mintegy) tizenőtezer lóval Szab. viad. 73. s.). — ...latec ott eg vermőt, kiből fellővöldőznec vala zamtalan tűzes oľ meľ (mintegy) golobifoc 87. oth en hallec zamtalan firokat... es oľ meľ mind en ertem vala, ekkepen mondvan 87. oľ meľ femmibe nem követi az okoffagnac iteletit 106. nekőm fem aťam, fem aňam, es oľ meľ fenki ninčen, ki en gondomat viselje 357. kernalne azzon, meľ az ő urat kemenfegős embőrt oľ meľ mint a farkasbol barant tőtvala 459. neha oľ meľ mint veretőt had, futaft zereznece vala 461. oľmeľ (mintha) magat melegittene 485. l. — s végre *olymint*: hozvan nemős kenetőth oľmint (mely mintegy) zaz font volna 298. oľmint lelki alom ere latec eg holt testőt 313. fejte felemele oľmint megelevenült volna 321. oľmint (mintegy) harmicz eztendős 687. — Az «*olyha*» és «*olymely*» kötőszókat szintén rövidített mondatokkal lehet magyarázni; e magyarázat élénken feltűnteti, mily fejlődött volt nyelvünk már akkoriban is, hogy ily rövid szócskákkaľ egész mondatokat volt képes pótolni! (Az *olyha*-ra nézve erdekes példa van Nagyszomb. c. 373. ha valaki thezōñ [tisztességet] a fiwnak, olyan ha az atťyanak tennek. — V. ő. Nádor-c. 1. oľan nağ bint val benne, ha [olyha, mintha] űtet az ebnece vetneje).

sőt: ith vagon mindön génerűség, sőt meg azt mondom, hog... 31. nem tilovec meg a vezedelmnec fia ő gonoz zandokarol, sőt h fiam elhagvan ... 155. kezdéssel verec, sőt h a keferű sebőkneec fem engedenec 209. femmi okot nem lelőc, kiben űtet vadoljatoc, sőt h fem Herodes nem lelt 226. kinel zebbet, nagobbat, sőt h meg olant embőr szőme nem latoth 616.

tahát: ha ezt magadba lelendőd, tahath (akkor) tuggad azt... 35. azért ha kevel váge, tahat gondoljad... 43. valaki azt akarja, hog a bintől megzabaduljon, tahat kel ez iitenneec... 44. mit aletaz, mene lezön *tahat akkora* a keferűség 76. — A *tehat* szó codexünkben alig közelíti meg mai értékét, s «akkor» jelentésével voltaképp időhatározó.

talám, talántán: ne talantan ennel nagobbat tennetőc 85. ne ez innepnapon, mert ne talantan zendűles lenne a nep kőzöth 149. mondanac neki, ne talantal valaki megőalta űtet 425. akartalac tegőd latnom es veled zolnom, hog ne talam valami vigasztalast en miattam lelhetnel 441. Velekődven monda, ne talam iften jelőntőth neki valamit en rolam 447. lasd meg uram, talam ammű zarandokonc 591. az ő čontith mind eltőrtetőc, talam igez meghal 651.

tudniamint: ..ez oltari zentsegbe neg allat vagon, tudnamint (tudniillik)... 10. embőri nemzōtneec harom fő ellen-sege vagon, tudnamint... 24. — így még 116. 684. 687. stb. ll.

ugyan: nemőac criftost ez eleten gonoz kerezfenőc megfezittic, de meg menebe ű rajtoc al az iftent ugan (űgyszólván, mintegy, szinte?) megőlic, kiről zent Bernard doktor ige zol... 4. mind ezőkneec zomorufagat fölűlmula ańhera, hog ugan (szinte) verrel veritekőzec beleje 48. — (Más az «ita, úgy», jelentésű *ugyan*: űc idvőffegneec utat ugan nem efmertec, mikeppen a kerezfen embőrc 70. tudakoznac nemelec azon, hog ha a pokolbeli tűz legén ugan teftős, mikeppen ez velagi tűz 79. ugan lezön, mikeppen lenni akarjatoc 243.)

A többi kötőszók, — mint és 1. 2. 4.... *ęgersmind* 634. még 17. 26. még 14. 258. 493. 507. 618. stb. mégis 59. 333. sem 209. 510. 673. hát 188. *űghő* 49. 133. 457. 620 *vağ* 166. 173. 198. *valjon* 112. 310. 346. 354. stb. — sem alak, sem jelentéstani tekintetben nem mutatnak fel olyasmit, a miért tüzetesebben kellene róluk szólnunk.

Megjegyzendő végre, hogy a *holott* szó, mely ma ellentétet kifejező kötőszó, codexünkben még helyhatározó értelemben használatos; viszont a mai módhatározó *mikeppen* szót kötőszó szerepében találjuk e helyen: meg művetic vala, mikeppen (hogy) orzaglani akart, es nem lehetőth 245. l.; ilyformán még: azert hága ütet efni, hog ő bineben tanolna, mikeppen egebeknec meg-bočatna 170. — V. ö. Nyör. V, 250. l.

A kevés indulatszók közül, melyek a Nádor-codexben előfordúlnak [mint: *im* 254. *ime* 235. *íme* *immar* 256. *bizoni* *imhol* 554. *jay* 344. *vayha* 84.], nem tekintve az *ó*-nak latinos használatát [mint: o enneköm, ki vigasztalja meg az en vensegömet 444. o enneköm boldogtalannac 556. l. — ellenben helyesen: jay enneköm 594. 595. 597. l.] említésre méltó a *no* szócska; ennek code-xünkben (főleg a legendai részben) egészen oly használata van, mint a hogy népmeséinkben szokott lenni; pl. no, en lelköm vágete, ki iľ kemeńőn zolz 322. no zerető fiam, mit halgacz 358. no mikoron *immar* zűlni kellene... 484. no mikoron *immar* nevekődnec 492. no mikoron ez meglőt volna 493. no azert mikoron ő lelkeben felmagasztatot volna 495. no mikoron ezt mondotta volna 505. — így még 507. 508. 510. 513. 515. 516. stb. — Megemlítendő még a *nám* szócska («lám»): mert nam mondnac, hog a pokolba oľ nag zorofflag lezön... 82. nam mindőn napon veletőc voltam a templomba tanetvan, es engömet nem tartottatoc meg 191. nam nem vag mast a negzőgű toromba, de feköz mast a keferű koporsoba 315. o zemerőmtelen halal, nam te mind ez napeg orialokat meggőztel, es imma kelle tegőd meggőzni eg erőtelen leannake 359. fiam jezuf, nam közönseges aňa zent eghaz mond engömet bodog aňanac, hog az legeg, irlalmaz a binős azzoníallatnac 664. l.

II. A l a k t a n.

A) Összetétel.

a) Mondattani, még pedig névszói összetételek:

1. Melléknévi jelzővel: oltarizentseg 9. 10. 25. stb. otörven 14. zentiras 78. 128. 179. gonozvad (fenevad) 143. papi-fejedelm 147. 203. stb. nagpentec 240. 297. azzoníallat 175. 345.

453. stb. (v. ö. alább: azzonallat) hazastars 402. leaáruha 417. (v. ö. alább: ferfiuruha) hadiekőfseg 461. zenteghaz 465. 534. stb. (añazenteghaz 568. 664.) labiöltőzet (csizma) 538. mezitlab 540. (meztelen lab 195. 538.) felkez 569. ágashaz 578. 582. dragakő 601. zentharomsag 646. 682. fenefarkas 703. — 2. melléknévi igenévvél, mint jelzővel: verőfen 22. foľoviz 83. vačoralo hel 157. vačoralo haz 386. zantoföld 216. temetőföld 216. temetőhel 299. itelőzec 239. 246. azufa 255. holttest 296. 313. zolgaloleań 323. 349. stb. irodeac 337. akasztota 365. űľővas 566. — melléknévül használt főnévi jelzővel: žoltarkőńv 1. 26. 46. stb. rögpor 22. kőfal 25. közikla 42. 283. stb. ataisten 45. 182. vízkeńerbőjt 54. malomkő 66. kenkő 80. 113. zőľőtőrkőľ 82. vasbeko 106. vasverő (vaskalapács) 109. 262. veragvasarnap 150. főžidoc 154. kőzhel 171. kereztfá 183. 245. tiviskkorona 184. 248. zezam 184. angalsereg 189. arpakińer 192. gőľčimeg 193. ezistpenz 209. židoorzag 225. felzo (nagy felszóval) 232. 290. vasretez 233. barsonruha 235. azzonallat 241. 253. 466. stb. (gyėrebben mint *asszonyiállat*) galogut 252. vaszeg 257. 258. vasvella 262. azzonembőr 277. 651. mennegec 291. azzonėp 294. 565. francziaorzag 312. kőtoron 315. ezisteden 318. vaskofar 337. vaslancz 338. 519. vasvezző 338. kőkoporso 375. 388. uriften 388. 414. stb. leańgermőc 400. ferfiuruha 417. hofmestőr 418. naznağ 425. vőlegeń 426. hadnağ 467. apaczafejedelm 479. titokhaz 487. törvenkőńv 495. vasgereben 507. feńőzuroc 520. faeńő 520. apaczaazzon 529. udvarbiro 620. vasroftel 626. arńekzec 638. feńőviaz 639. főtanačozo 644. falkafőľd 679. — Jelzős főnevek ű, ű képzővel: arañzaju 15. 22. negzegű 258. haromzinű 266. 267. joizű 318. kemeńzivű 385. — Mondattani *egyėb nevezetes összetételek* még: jajvezic 67. 87. 108. — alavalo 496. — zamkivet 285. — felholt 486. — aģonverő 109. — arcelčapas 198. arcelveres 597. — innepnap (pleonastikus összetétel) 149. — keraľne azzon 459. hercegneazzon 525. čazarneazzon 622. — tūzzelteljes 108. malazttal teljes 255. erkőľčelteljes 309. onnalteljes 647.

b) Kihagyásos összetételek.

1. A birtokviszony felbomlva: atam fia 106. atad fia 18. atfa fia 28. stb. hire neve 401. bornac itala 128. tisztőffege napja 411. feje fajasa 490. laba noma 539. aģa velője 636. —

2. Az összetétel utótagja névszói főnév: mennorzag 118. 121. stb. zalmazal 98. makzem 99. kardfoc 195. vallköz 195. nadzal 233. keralfiu 312. 457. madarhus 318. vadhus 318. napfen 340. napvelag 369. palmaag 504. tikmon 530. lozör 536. napzin 634. — 3. Ugyanaz ige szói főnév, az előtag pedig alanyi birtokos: napkelet 85. keñermoržalec 89. tanobizonsag 197. embörhalal 213. fogseres 489. főseres 490. — tárgyi birtokos előtaggal: halaadas 28. 581. kőnhullatas 29. 102. stb. bozzuallas 32. 511. jozagtetel 62. vegvetes 77. penitenciatartas 88. fogčicorgatas 108. bintetel 117. verőtles 213. čodatetel 223. 599. aglepel 318. jotetel 516. germőkziles 523. külčenvetel 550. kepmutatas 690. haborusagzerzes 691. hirzolas 691. zoviseles 691. — 4. főnévi igenév, mint az összetétel utótagja, csak két helyen fordul elő: tanalčgñtteni 148. bekefeg adni (meltoltatnec neköd) 440. — 5. Melléknévi igenév mint utótag: mindőnhato 45. iraftörlejtö 67. bozzuallo 80. iften zeretö 129. (v. ö. az ütet zeretöknec 689.) penitenciatarto 131. verstörlejtö 134. irastudo 154. ajtotarto 199. gonoztevo 218. nepelfordito 226. mindöntehető 277. zinvaltoztato 318. kepiro 337. gondviselő 371. tiztöfsegefmerö 371. kezköñö 373. vendegfogado 380. iftenimado 398. iftenfelö 399. balvañimado 455. ñakvago 524. tizttarto 569. adozedö 569. éghazörizö 584. halottvifelő 598. tömlöctarto 638. irgalmñerö 664. — s egyszer alanyi viszonynyal: menñgörgö 515. — Mult idejű melléknévi igenév személyragosan: hite zegött 556. l. — e nélkül pedig szintén egyszer: fiu zilt (azzöñi allatoc) 345. l. — Sajátságosak végre: isteni zolgalat 36. isteni karomlas 72. isteni felem 404. l. (=isten-szolgalat, istenkáromlás, istenfélelem; bár az első szó ma is kétfélekép használatos).

c) Mellérendelő összetételek.

etel-ital 19. zivet-lelket 20. testbe-tagba 97. kezet-labat 99. etelbe-italba 130. holteleven (ellenkező jelentésű tagok) 253. 343. stb. hanja-veti 347. terheñ (ez zent testöt a ter helen letevee) 367. zivem lelköm 368. jövö-jaro 380. ejjel nappal 540.

B) Szóképzés.

A következőkben a Nádor-codexbeli név- s igező képzőket soroljuk el, mellőzván mindazonáltal az egyes képzések közönséges és útszéli példáit.

I. Igeképzés.

a) Momentán igék: *-m* (*-n*): felemic 293. foľamic 452. futhamic 250. *bočan* (*bočanando*) 14. — *-t*, *-ít*: illeth 79. zereth, bočath 57. alejt (*existimat*) 74. alet 76. alit 425. hágitt 171. meritt 327. velleytt 359 (XVII, 241). feleytt 485. — *-p*: hágap 206. allapic 214. (?) terdeppöl 512. (XVII, 215).

b) Frequentatív igék: *-l*: bezarol 554. — *-d* (*ad*, *od*): farrad 11. eled 13. nyomod 657. fogad 624., stb. — *-g*: návaľog 71. keserőg 91. lappag 476. verteng 356. — (*-l-g*), tevelg 169. — *-dos*, *doz*: zőgdős 123. gákdos 297. lővöldöz 87. lengedöz 462. — *-gat*: apolgat 353. hasogat 436. bekelget 531. hallgat 221.

c) Causatív igék: *-t*: holt (halottá tesz) 94. alkoth 158. követ (postulat) 477. rettent 7. serkent 7. himt 450. eleňezt 476. vigaszt 15.; emlet 234. dőglet 310. kemlet 473. allath 204. hallath. — *-szt*: *gerjezt* 20. elezt 79. — *-ít*: (*-ajt*, *ajt*, *őjt*, *ejt*, *ét*): zollayt 422. megehňeyt 25. megenňeyt 324. indoit 33. törleyt 67. taneyt 270. 363. elfordoth 218; megzoret 82. 260. tanet 191. enňhet 327; teritt 354. (terit 42.) tanitt 456. 562. (tanit 147) forditt 462. zollitt 621. elfordit 218. Tekintve hogy codexünk leirőja a Gőry codexnek egyik részét (Bűnnek zsoldja) lemásolván, az abban előkerülő *bizonejt*, *fordejt*, *haborejt* stb. igéket *bizonít*, *fordít*, *haborít*-nak írja: igazat adhatunk Sziládynak, ki az *-ít* képző átalakulásának kezdetét az 1483—1508.-i időközre [a két codex iratásának évszámai] teszi. (l. RMKölt. I, 233.) — *-tat*: gőnőrkődtet 27. elzenvettet 61. vontat 483. jartat 516. elhitet 555. — érdekesek: tevőlgettet 322. főzettet 535. (v. ő. főzeth 533. l.) — *-l*, *-lal*: azal 427. birlal 399. — Végre megjegyzendő: a kereztfat vetec a földre, es (Krisztust) rea *fehűtec* 259. l.

d) Passivumok: 1. adatic 10. tartatic 29. felfutatic 87. hőrpentetic 87. gőttretic 87. mondatic 91. kiőtletic 159. 267. megjelentetic 210. kiőtтетic 232. hallatic 271. felmagaztatatic 336. ziletic 405. megfogatic 546. kelletic 658. — 2. adattatic 9. 76. megbočat-

tatic 14. irattatic 28. lattatic 68. 383. eltetic (élesztetik) 79. zidalmaztatic 90. hallattatic 103. kevantatic 108. mosattatic 110. alaztatic 165. huztatic 194. kerettetic 229. utaltatic 229. megfeztetic 229. furdaltatic 234. helhőztetic 283. 657. gondoltattatic 308. birtatic 324. tulajdonittatic 330. hasonlattatic 340. lelettetic 365. bizlattatic 399. nómodtatic 511. gőztetic 521. tettetic (laba nóma tőres mia verrel tettetic vala) 539. meltoltatic 628. remenőkődtetic (speratur) 673. kőrnűlkődtetic 678. — 3. tiztultatic 12. megfeztetic 183. 696. (v. ö. megfeztetic 229.) elzabadtatic 229. megbolondultatic 324. indultatic 502. sephesültetic 703. (v. ö. a sz. Bern. hymn. 40. sorában: sebösültettél.) E sajátságos passivumról l. Szilády Áron (RMK. I, 254. l.) Simonyi Zs. az Ehrenfeld codex magyarázata közben az ide való *fentsegefewltet* szóra nézve úgy vélekedett, hogy nem a reflexiv képzőhöz járul a szenvedő *-tat*, *-tet*, hanem egy *-ült*, *-ölt* alakú causativumhoz *-at*, *-et*.

e) Reflexiv igék. E képzésnek többféle jelentéseiről (1. visszahatás, 2. szenvedés, 3. kölcsönhatás, 4. a cselekvésnek az alanyra szorítkozása — áthatólag használható vagy csakis átnem-ható igen) l. Simonyi: «A visszaható igének egy különös használata» Nyelvőr VII, 481—93. és Budenz: Ugor alaktan 17. §. — Codexünk érdekes példái a következők: *-ód*, *-őd* képzővel: kenzodic 73. munkalodic 411. zugodic 690. zegődic (megszegődék velők) 154. V. ö. MUgSz. 284. l. — *-ódz* (rövidülve *-odz*): bekeredzic (sich hineinverlangen) 485. (Többet nem vettem észre); — *-óz*: verittőzic 178. őltőzic 454. tartozic 693. változic 335. (fent XVII, 241). — *-ül*, *-ól*: járul 28. elamul 68. remül (incitari ad aliquid) 144. 211. meghaborul 236. tanol 264. megzorol 261. indul 502. nómorul(-t) 703. — *-v* képzővel: serzic (*sérüvszik) 98. tilovec (tiloszik, *tilovszik) 155. ? vajonni («egere», vajodni helyett, v. ö. vajuvék Telegdy Préd. 365. l.) 550. — *-kod*: munkalkodic 6. mivelkődic 24. zőrnűkődic (szörnyűlkődik h.) 68. amelkodic (v. ö. álmélja Kreszn.) 68. nevekődic 78. zegőnkődic (szégyenlk. h.) 90. tőrekődic (v. ö. tőri magát: sich abmühen) 165. uralkodic 324. felreazkodic 339. gondolkodic 379. bekelkődic (fent XVII. 218.) 373. kerdezkődic («behíván a barátot, kezde tőle kérdezködni», tehát nem kölcsönhatólag, v. ö. Nyőr VII. 485.) 406. buskodic (búslakodik h.) 434. tarfolkodic (szövetkezik) 473. dajkalkodic 492. éodalkodic 629. haborkodic 672. — *-koz*: emlekőzic (emlétk.

h.) 56. imadkozie (v. ö. imád XVII, 225.) 178. ígékőzie (ügyelk. h.) 56. tudakozie 79. fogátkozie 120. ertekőzie (scrutari) 379. — Végre nevezetesebb reflexiv ígék még: gonic (intrans.) 13. eleézie 85. jelőnie 88. [ellenben: megaza 146. omla 214. kiuza 645. — ezekhez csak később járult a bizonyos reflexiv jelentésárnyéklatot felvevő *-ik* rag, mely az intransitív ígének átnemhatóságát még érezhetőbbé teszi]; vigazie (meggyógyul) 15. villamodie 574. — Egyéb reflexiv ígéket l. a denominálisok közt.

Denominális ígék. 1. *-l* képzővel: segell (segedl) 51. panazol 104. éodal 106. orzagol 133. elarul 156. tanul (testatur) 205. nehezel 270. bekel 303. éolcol (kulcsol) 303. tiviskel 350. közöl (dividere) 531. tagol 563. meltol 612. bezell (beszédl) 641. safarol 677. — 2. *-z*-vel: zomehoz 90. megkörnékőz 97. kez (képez, képzel) 153. kenőz 497. tömlőczőz 503. leañz(-ó) 662. Érdekesek még; langaz (ma: lángol) 113. tanačoz (ma: tanácsol) 615. a többi közönséges, mint: otalmaz 25. fegyelmez 88. harangoz 246. ostoroz 264. koronaz 264. stb. — 3. *-t* (*-ajt, -ajt, -ajt, -ét*) képzővel: megelegeyt 6. zegőneyt 7. meghidegeyt 21, megvelagosojt 22. kitiztojt 23. erősejt 27. őregeyt 28. 366. megrivideyt 33. megékősejt 49. 62. megvakeyt 80. megkemeneyt 302. beteljeseyt 449. sebeseyt 555. — ketelenet 149. bizoñet 322. batoret 475. | megerősitt 242. 641. teljesitt 101. megközelitt 187. rezesitt 243. melegitt 485. zomoritt 294. epitt 627. meghivesitt 639. eggesitt 692. | köveritt 49. 61. nehezitt 75. őztőveritt 536. 588. megtiztősit 657. megbizóñith 113. Tehát ugyanazon változatos alakokban található ezen képző is, mint a deverbális causatív *-it*. — 4. *-ül, -ól*: megtiztul 13. megkorul 15. elhidegül 20. megmelegül 20. kemenül 42. megujul 68. 79. elrestül 81. megrezegil 90. dičöl 166. megfenősil 167. elzabadul 229. megbetegül 250. megverősil 266. nehezül 271. binősil 286. dohosul 319. megbolondul 324. megekősil 331. sebősil 368. eggesil 398. zomorul(-t) 428. erősil 442. elsokasul 468. elevenül 639. — 5. *-od*: elegődic 19. őztőverődic 120. evesődic 537. — Érdekesebb denominális ígék még: gonozkodic 120. edőskődic 130. batorkodic 356. zerkőzie (v. ö. sorakozik) 534. 556. — hatalmazie («hatalmaskodik») 174. bekelic (ellenben: bekel — transitive 303.) 302. bizhődik 95. — sebhetic (erősen vágyakodik XVII. 234.) 541. — helyhőt (collocare) 478. 601. — ővedőzie 576. 578.

II. Névszóképzés.

a) Nomen verbale.

1. *-ás, -és* nomen actionis: ordetas 87. ohajtas 87. ellenkődes 148. bekalkődes 187. gőlekezes (gyülekezet; nom. acti) 215. hallas (beszéd; XVII, 223.) 281. úajaskodas 408. seres 489. 490. iras (irat) 526. eles (victus, élelem, gabona) 532. zepeges 541. úugodas 685. zugodas 690. vegezes 68. vellamas 506. s több más közönséges. || — *más*: keremes 18. hagomas 527. aldomas 653. —

2. *-at*, legtöbbnyire n. acti: allat 10. 29. stb. (XVII, 217.); emlekőzet 6. megemlekőzet (n. actionis) 53. mivelkődet 13. 36. stb. őregűlet 20. megemferet 23. 29. vetkőzet (vétek) 25. 124. engődet (hajlandóság) 25, 674. őppenet 89. 178. vegezet (v. ő. vegezes) 94. 559. peldazat 214. őlelet (-lés) 362. zegelet 458. jövet 460. ? zellet (spiritus) 599. feltamadat (-dás) 651. — Továbbá: keneth 151. bemeneth 157. falath 165. stb. úgyszintén: zolgalatt 35. mivelkődett 36. elett 82. stb. — Ide tartoznak még: jo voltabol 18. jelőn volta 31. vegezhetetlen voltaert 103. keferűlteben 160. sirtaba ígmond 338. a hova zokta vala mentet 402. feltebe 476. feltőgbe 545. őrűltőgbe 545. felteben 554. ez velagbol kimultanac előtte 628. futtaba 652.

3. *-m* képzővel: siram 177. 270. 541. gőttrem 334. felem 403. 404. 510. 578. úugom 542. — Ide tartozik: bizon (verus, igaz) 80. 384. stb. — 4. *-dam*: erdem 11. 52. hiedem 46. 271. 276. 286. 347. 682. engedem 169. vezedem 522. — Ide tartozik: fejedem 399. 403. (*fejed-igétől; I. Nyőr III. 400.) — 5. *-lom* (-alm): gőttrelem 67. 71. 536. (v. ő. gőttrem), serelm 71. 155. 514. felelem 94. (v. ő. felem), zerelm, 310. 632. hatalm 643. irgalm 664. 700. — Úgy látszik, a 3. alatti emennek csak kopott alakja. — 6. *-dalom* (-dalm): úugodalm 27. 359. (v. ő. nyugom), hiedelm 46. 71. (v. ő. hiedem), fajdalm 72. 490. vezedelm 161. (v. ő. veszedem), gőzedelm 243. lakodalm (poenitentia) 672. — Ide tartozik még: fejedelm 145. 203. stb. (v. ő. fejedem). — 7. *-l, -ly* és *-tal*: lepel 318. dagał 408. fogol 526. | etel 19. 38. stb. ital 19. 38. stb. vetel 7. 12. stl. tetel 62. 117. s több közönséges | viadal 555. (*viad-igétől). — 8. *-mány* és *-vány*: tetemen 2. tartomañ 108. tanejtvañ 281. tudomañ 578. stb. Érdekes: gőjteven (»gyűjtemény»)

127.) 9. — *-ék, -ok*: jajvezec 67. 87. 108. 112. fejejtéc 500. — moržalec 89. — hajlac 665. (MUGSz: 79. l.; v. ö. Nyör V, 148.) ajandoc 10. 508. stb. seńvedec 96. zandoc 155. 404. nomdec 315. hulladec 386. haladec 521. mosadec 588. — etec 283. — 10. *-ú*: buzzu 32. 517. és bozzu 511. 588. azju 255. fekű (fekvő) 526. — 11. *-é* (= *-ö*): verstörlejte 67. (ellenben: verstörlejtő 134.), lepőde 318. (-ő 320), zűle 366. 551. 684. (és: zűlő 347.), emle 595. 651. (emlő 254.) terőmte 654. (terőmtő 102.) — veree 172. (verő XVII, 242.) — A többi képezés közönséges; csupán még *čalarsag* említendő 308. (ellenben a 149. *čalardsag*), melyben, ha csak nem tollhiba, a diminutiv *-d* képző hiányzik. (I. Nyör VII, 63.)

b) Nomen denominale.

1. *-ság, -ség* nomen abstractum (loci, temporis, qualitatis) képzővel: orvosság (medicina [res]) 15. segedség 30. (segítés), magarság (magyarázat, jelentés, értelem) 66. zomjuság 71. 287. és: zomehság 89. 108. 290. zegőnseg 76. urság (tolvajlás, urságot töttél) 212. gákoraság 234. haboruság 244. zarandokság 290. hitság (hiúság, üresség) 494. rokonság (ki vala neki rokonsága; azaz: rokona) 518. romaság 590. (római birodalom XVII, 233.) hamar-ság 626. feleség 556. istenség 681. igreczseg 691. — melléknevektől: bizótság 3. 296. elevenseg 6. kország 15. zikseg 17. hőseg 20. 21. örőkség 103. kezseg (szerszám) 183. 184. veztegeség 313. 691. bölcseség 401. 493. sokság 451. 507. 531. stb. és: sokasság 190. 233. 242. || haznalatosság 9. 10. töredelmeség 13. 29. ajetatos-ság 13. kégelmesseg 30. zorgalmazatoság 85. vezedelmefseg 107. hasonlatofság 110. űresseg (otium) 154. irgalmasság 192. hazasság 570. kevanatofság 679. ragalmasság 690. artandoság 365. || lát-szólag igetőtől: faradság 11. fogság 177. valtság 107. művetseg 588. — tanuság (tanulmány) 33. és: tanuság (tudomány) 577. 578. tanóság (szintén: tudomány) 196. 493. epeség 367. vigság 461. (másutt: vigaság).

2. Nomen plurale: négen voltak, a *kith* (kik) jezoft ostorozjac volt 233. a zentsegős *kezet*, kik földet menmet birjac 353. — Tehát a többes-képző *k* helyén *t-t* találunk, a mit Toldy a codex íráshibái közé soroz. Hasonló fölcserélések más codexekben is gyakoriak, s tagadhatatlan, hogy egy részük csakugyan tollhiba, mint pl. codexünkben is: gondolcodit (-kodik h.) 311. l. Leggya-

koribb a *t* a *k* helyén a többesi alakokban. Simonyi Zs. az Ehrenf. c. magyarázata közben erre azt jegyezte meg, hogy a két consonáns összetévesztése azoknak egymáshoz igen hasonló írott alakjukból magyarázható (*c* = *k* és *τ* = *t*). Ennek ellenében azonban lehetségesnek tartjuk, hogy a *t* a többesképzőnek megőrzött eredetibb, illetőleg az ugarság körében elterjedtebb alakja. Mert először is a *t* és *k* képzők, melyek Budenz szerint azonos eredetűek, váltakozva fordulnak elő egyazon nyelvben is, t. i. a mordvinban, s ezenkívül is a váltakozás az ugarság ugyanazon ágában mutatkozik [vog. oszt. *t*; lapp, magy. *k*]; nem lehetetlen ennél fogva, hogy nyelvünk régebb korában puszta hangeserénél fogva szintén együttesen lehettek használatban. E mellett szól másrészt azon számos adat, melyet csaknem minden codexben találhatni, hogy t. i. *t* áll *k* helyén, még pedig túlnyomólag többesi alakokban. Jelenleg nem feladatunk ezt hosszasan kimutatni; mindazonáltal közöljük azon többesi alakokat, melyek csupán az Érdy codex II. kötetében találhatók, állítólag hibásan *t*-vel írva. Ezeket a codex közlétevéje szintén íráshibának tartja s az említett módon magyarázza [Előszó, VII. l.], hangsúlyozván, hogy mindig a szók végén van elhibázva, másutt «sohasem» (? l. alább). Ez azonban természetes, mivel a többesképző rendszerint a szó végén áll. — Az említett adatok (a Nyelvemléktári kötet lap számával idézve) a következők: mindaz fírfiat mind az affzonyiállatok 4. a vasat, kikkel megköötzték vala 7. mire hog nem mégy el a fraterekkel, segejtvén ötet (szó közepén!) 9. az fzentőknek zavot minden kevelyöket meghajt 14. ő fzületésében sokat örülnek 15. erdegnek keresit kedvét 31. ezek lének az ablakot 62. haza térvén azért az fzolgát 102. sirjatok mind kit ett vattok 105. nem vónánt kilembek 109. kiről nagy sok példát vannak 140. lefogát 144. rajtot 165. néminemű eretneköt tanácsot tartának 167. nagy örvendetefségöt 179. kifertetöt támadnak 198. bizonyittat 253. kit 256. köveböl 267. viga-ságöt 274. eretneket lefogát öt 293. körülfogát 333. hagyát 333. érdemet 351. bölcset 355. lelköt 366. öt 378. lelköt 393. bevádolát 404. gonofzot 410. lidröcöt (lidércsek) 412. bölcset 414. eretnököt 415. kit boldogot 417. megótalmazát 431. pispököt 455. urat 474. kit 497. evangelistát 509. hafonlatosbat 512. — Tehát 42-szer volna elhibázva; holott *t*-t *k* helyén és viszont *k*-t a *t* helyén valóban elhibázva mindössze is csak 24-szer találunk ez egész kötet-

ben, t. i. a 13. 129. 145. 154. (kétszer) 204. (kétszer); 263. 270. 274. (kétszer); 276. 292. 316. 323. 353. 411. 451. 455. 472. 474. 489. 491. 518. lapokon.

3. *Nomen diminutivum* különböző képzőkkel: kiéínded 98. 359. 377. edősdőn [358. zegenődn 580. germőőke 459. germőőke 489. 486. kiéínke 671. — A többi közönséges.

4. *Nomen augmentativum v. intensivum*; ide tartozik a közép fok képzője, melyet codexünk mindig egyszerű *-b*-vel ír, mint: hamarab 38. 49. égeb 66. 96. zőrnűb 67. mezzeb 291. kememb (keményebb) 352. őregb 625. stb. továbbá, *s*-végű melléknevektől: őrmesben 2. 49. zeretetősb 18. diőősb 272. bekessegősb 18. 27. buzgosagosb 28. idvőffegősb 54. stb. — A felső fok *leg*-es képzésével régi codexeink nagy része még nem él; pótlása tudvalevőleg részint a *-ságú* és *-ságos* képzővel, részint a *mind* szóhoz való hasonlításal történt, gyakran meg a *nagy* jelzővel. — A Nádor-codexben a *leg* szócskát mint superlatív-határozót csak a következő szókban találtuk: leginkabb 81. 91. legottan 82. 123. 146. 164. 166. 222. és egyszer: legkifsebb 487. Egyebütt: mind ez velag néelve sem jelőnthetne meg éac mintűl kifsebb (legkisebb) kennates, kit kel zenvednőm, de mind ennel inkab (leginkább) gőőtő, hog foha hiedelmet nem varoc 317. tahat az frater minel hamarab ez imadfatot beteljesete 481. nag soksagu keńveket hulatvan 451. sokfagu nőmős azzonőkat hittre tanittfa vala 618. — Rendesen a *-ságos* képzővel fejezi ki codexünk a superlatívust; mint: zentsegőő 9. felsegőő 9. rutsagos 66. 75. návalafsagos 67. (návalas 162.) ondogsagos 71. 87. 95. zidalmafsagos 76. vigasagos 74. diőőfegőő 74. selőffegőő (tűz) 77. 86. 87. fenőősegőő 85. meősegőő 85. 86. 126. hidegsegőő 85. setetsegőő 86. 679. zőrnűsegőő 86. 110. kemeősegőő 88. keferűfegőő 113. tiztafagos 372. heusagos 409. bodogsagos 496. balgatagsagos 546. edőőfegőő 601. 684. zepsegőő 613. 682. segedsegőő (szabadító) 656. kegelmeffegőő 664. alnok-sagos 675. stb.

5. A mértéket jelentő *-nyi* képzővel: anne 96. 114. 118. stb. enne 96. 310. 539. stb. mene 96. 100. 112. stb. makzőmne 99. hagittasne 171. (l. fent XVII. 207).

6. *-s, -ss nomen possessoris*: hasonlatos 2. főrtelmes 7. alkolmas 28. arańas 74. feğverőő 190. lelkőő (animal) 195. ellenfegőő 224. baratos (amicus) 224. lovagos 249. kevanatos 281. bevőő 308.

dragalatos 320. dagalos (contumax) 408. kőnőretős (*könyör- igére utaló alak) 420. zikkős 458. dolgos (napszámos) 508. zeretetés 526. gerjedetés 557. akaratos (hajlandó) 570. ákorlatos (frequens) 588. s több közönséges. Érdekes még: malasztos jamboroc 31. malasztos embőr 61. malasztos aña 703. (v. ö: malasztbeli embőr 11. malazdba valo embőr 64.). A kettős *ss*-vel valókat l. XVII, 215.

7. *-ú* (-ű, -ő) nomen possessoris: zaju 22. nevű 32. bezedű 74. zinű 266. joizű 318. — és: zinő 233. 266. 267. — s több közönséges, mint: orczaju 309. jo erkölőű u. o. stb.

8. *-talan*, (*a*)-*tlan* privativ képzővel: zamtalan 7. 87. halaltalan 72. 109. 430. 538. zeltelen (keskeny) 261. kietlen 283. 665. zemerőmtelen 359. — látszólag igetötől: kelletlen 39. vegezhetetlen 69. 103. 333. hivatatlan 265. haliatlan 458. taníttatlan 511. egetlen 626. ayetatlan 47. — Említendőek még: meghervatatlan (a Debr. c. megfelelő helyén: hervathatatlan) 498. zőntelen 72. 101. 102. 129. és: zőnetlen 54. 84. 108. 111. 223. 295. 332. — mezítelen 193. 259. 538. (mezítelen lab 195. 538.) és egyszer: mezt lab 540.; végre csak egyszer: mondhatlan 616. (v. ö. mondhatatlan Ehr. c. 71. l.) másutt: mondhatatlan 32. 70. 474. 480. 626. 678.

9. *-i* nomen possessivum: mastani idő 308. 380. leáni kőnőrges 348. leáni ruha 417. tizennolcz eztendei embőr 402. tizenket eztendei leañzu 662. (ellenben: eztendős 685. 687.), barati regula 420. labi őltőzet 538. vitezi őv 578. es ő ziz veraghi testet temetec az ő keth lenne mellett 633. a többi közönséges, mint: oltari zentseg 9. papifejedelm 147. azzoníallat 175. hadi ekőfseg 461. stb.

10. *-béli*, *-beli* nomen possessivum (locale): malasztbeli embőrőc (v. ö. malasztos) 11. halalos bínbeli embőr 21. irasbeli mestőr 27. erőteleneket erőfejt, egessegbelieket génerkőttet 27. az evangeliombeli kazdag 89. mind ez velagbeli kennal nagob 112. az eztendőbeli fejedelm 145. magdalombeli maria 346. 381. gortakat a tömlőczbeliekhez zolgaltat vala 526. zerkőztem e gonoz nembelihez 556. minemű meltosagbeli embőr 621. zent életbeli apat ur 658.

11. *Sorszámnévi képzők*: első jege 34. első haznalatja 41. első kenna 70. 72. első oka 115. stb. — zent mozfefnec elő kőnveben 143. elő oka 231. az utolso tevőlgos gonozb lezön az elő binnel

301. — Sorszámnevek *-d* képzővel: masod haznalatfa 43. 61. masod kenfa 71. masod oka 115. masod napon 638. (v. ö. mas haznalatfa 12. mas jege 35. mas kenfa 77. a mas (szintén: «második», nem pedig «másik») anfal 184. mas oka 231. mas tűz 679. | harmad gonofsag 1. harmad haznalatfa 44. 61. harmad jege 59. harmad kenfa 71. 81. harmad oka 116. harmad zolgalatfa 121. es a harmad (angyal) monda 184. harmad tűz 680. — és: harmadic jeg 37. | neged 17. 45. 60. 88. 116. 147. 680. s egyszer: negedic 39. 1. | ötöd 19. 48. 60. 71. 88. 116. s egyszer: ötödic 40. ugyanigy: hatod 49. heted 50. hólcza 52. kilenczed 53. tized 54. tizeneged 55. tizenketted 57. — de már «hatodik, hetedik» nem fordul elő. Említendők még: tizenkilenczed papa vala 465. criftufnac ziletefe utan harom zaz harmicz hólcza eztendőben 601. huzonhatod eztendőben 608. — Codexünkben tehát a sorszámnevek vegyesen használatosak, t. i. az *-ik* kiemelő, meghatározó képzővel s a nélkül; mindazonáltal az *-ik*-telen alakok túlnyomóak. — Érdekesekek még a következő példák: emböri nemzetnec harom fő ellenfege vagon, tudhamint eg őrdög, mas ez velag, harmadic ez minnön testönc 24. criftufnac ő halala kettőtől tamadot, Előzer fido nepnec iregfegetöl, masttol ő elarulojanac fesvensegetöl 145. zenvede martiromfagoth őth zaz harom eztendőbe 525. megkereztele keth negven ezör (80000) embört 617. [v. ö. ott telenec ezör ket negven [80] lóval. — Egerből két negyvenen érkezének Tin. Seb. (RMK. III, 196. 303.)].

C) Szóragozás.

I. Igeragozás.

A Nádor-codexben is megvan az *ik*-es és *ik*-telen ragozás közti határozott különbség, úgy a mint azt Révai megalapította, a régi nyelvmemlékekből vonván le szabályait. Az 1. személy ragja t. i. mindig *m* (az *ik*-es igéké); a 2. személyre nézve szolgáljanak példákul: tez (facis) 165. 349. 643. jeggez 197. lez (eris) 270. — továbbá: öltözjel 407. lakozjal 419. emleközjel 446. feledközjel 452. stb. Említendők még: feköz 315. 649. feköz 320. szintén 2. szem. alakok. — *Ik*-es igék: meggonic 13. megvigazic 15. elenezic 86. jelönic 88. elhatalmazic 174. bekelic 302. (l. a reflexiv igéképzést). — *Ik*-telenek: viga 130. megaza 146. omla 214. zakadoza 486.

hazudoz 558. kiuza 645. (ma jóformán mind *ik*-esek). Megjegyzendők: vagon 10. 16. 24. 29. 30. stb. (*van* nem fordul elő), ninéen 80. 82. 115. 220. stb. (csak egyszer: *ninē* 598.), lezön 11. 147. megön 131. 144. 249. tezön 144. 189. vezön 538. hizön 558. — Ugyanezen *-n* rag van meg a következő alakokban: len 47. 59. lön 386. hün 518. tön 373. vön 66. 298. stb. vin 85. vün 617. Ép így van még: töl (tevel) 363. löl (levél) 564. vőc (vevéc) 665.

A múlt idő alakjait ilyen példák tüntetik föl: 1. mondga vala 145. megfűtivala 84. marfávala 84. al vala 84. hagga vala 84. be megönvala 84. fellővöldőznec vala 87. behörpentetnec vala 87. bočatnac vala 87. fegélmezic vala 88. zeretnec vala, felnec vala 93. siratfa vala 108. őrizic vala 123. stb, stb. — 2. kifuta 82. čenala 82. megtudac 84. kimenec 85. eleñefzec 86. latec 86. hallec 87. beköte 88. ada 89. erdömle 89. megkaromlac 102. jöve 104. kiűze 122. gűlekőzenec 144. stb, stb. — 3. akart 245. gőttröttel 317. akartalac 363. azalta 427. töttem 487. eleñefzöt 529. megtagatta 554. stb. | vetköztenec 81. karhoztanac 81. ellankattanac 81. eltenec 89. 3. vettenec 89. megöttenec 90. megrezögiltene 90. zorultanac 95. eltenec 102. lakoztanac 104. gűlekőzenec 150. ziltene 254. voltanac 534. lattanac 638. stb. | futtam 557. futtal 555. juttanac 685. — 4. gűlekőzenec vala 198. töttenec vala 299. zoktanac vala 686. megijedöt vala 145. stb. attoc (adtuk) volt 87. meghervat volt 233. erzöt volt 544. lattam volt 666. — Megjegyzendők: vizic volt 195. oftorozjac volt 233. megfarrad volt 233. verni kezdic volt 233. tanejfa volt 270. stb.

A *fog* segéd-igés jövő csak egyszer fordul elé (: mikoron lelke testetől elfog tavozni, tahat akkoron ... 631.); a folyamatos jövő a jelennel van pótolva s egyszer a *kezd* igével: mikor az en hazam teteje az orromat kezd (fogja) erni, ez velaghi őrmec mint gane ug kezdne (fognak) kelleni 311. l. Föltételező és melléknévi mondatokban pedig az *-and* képzős alak használatos; mint: ha hozzaja vejendi ... 2. 16. de čac ug, hoğ (ha) malazdba ez velagbol kimulandonk 16. valaki e keñerből ejendic, ez ... 17. ha en ellenöm fereg tamadand ... 26. így még: jarulandaz 28. tejendi 32. megemleközendic 47. gondolanga 48. meggőzetendetic 127. predikalanga 153. stb. — Az *-andó*-féle igenév a «vagyok» igével kapcsolatban előfordul néhányszor a beálló cselekvés kifejezésére; így: es ezt mondotta vala, mert a nepert meghalando vala 145. tudom, hoğ

az utolfo napon feltamadando vagoc, es veled egetõmbbe kenzodom mind örõkke 333. megelfmerte volt, hog en elvezendõ volnec 333. Isten õ javival minket meglatando lezen 528. (Ezen alakok valószinûleg a latin nyelv hatása folytán keletkeztek.) — Két helyen meg a folyó cselekvés igeneve van a «vagyok» segédigével kapcsolatban a beálló cselekvés kifejezésére használva: Judas, ki õtet elarulo (elárulandó) vala 151, a helre, a kin elmenõ vala 252. — «leszen»-vel: sokakat õ erte lezen zenvedõ 643.

A föltétes mód tárgyas ragozással néhányszor teljesebb alakban fordul elő; így: vetneie 1. adnaia 114. 148. megõlneiec 149. elarulnaia 149. 154. akarnaia 163. birnaia, megtõkelleneie 165. meglelneiec 171. mutatnaia 179. bizoñítanaia 179. mondanaia 190. 197. elhélneie 198. megtagadnaia 203. enneiec 216. vadoltatneiec 217. õdalkodneiec 217. kerneiec 227. elvezteneiec 227. hannaia, megfezitteneie 232. megfezitteneiec 244. vinneiec 251. akarnaia 259. megtõkellatneiec 286. menthetneie 291. megtõrneiec 294. eltemetneiec 294. tenneiec 300. illetveie 345. emelneiec 374. efmerneie 436. megteljesíteneie 457. inteneie 470. batorettnaia, venneie, akarnaia, megutalnaia, vifelneie 475. helhetneie 478. beteljesíteneie 479. megtartanaia 570. vitetneiec 627. aldoznaiac es zentõlneiec 684.

A fölszólító mód alakjai: jövetõc 6. vegetõc 6. egetõc 6. tegetõc 6. jõjön 9. valazja 23. tiztojca 23. las 92. ved 65. 69. 91. stb. és: vegeð 182. ted 165. és: tegeð 187. taniéh 698. tiztié 700. stb. || efmerhõð 35. 39. erõfihed meg 168. megzabadohad 175. zabadoh meg 181. (v. õ. zabadié meg 288.) fordohad 195. megfezehed 230. fezimmegh 237. fezihetõc meg 237. fezihed meg 240. 242. fezihome (feszítsem-e?) 240. zabadohad meg 268. 269. zabadoha meg 268. megfezihetõc 275. zorehad 362. tagohad 371. 387. tanothon 420. idvezihõn 700. gógihon meg 704. — V. õ. zoboducha HB. gühõn Bécsi c. 5. tanéh Münch c. 135. ydvõzõhõn Winkl. c. 347. gyogeha sz. Marg. él. 138. stb. Sõt még mai nap is a népnyelvben: ordíjon (Tata, Nyõr, I, 132.), taníjja (Csallókõz, ib. I, 378.), csunyéj (ib. II, 278.), veszejje II, 475. készéjje IV, 175. álíja VII, 44. segíjje, taszíjja IX, 503. tisztíjja IX, 543. stb.

Végre a Nádor-codexben is előfordul a fölszólító mód -sza, -sze nyomatékosító szócskával: tekenczedcse 679. halgassza 323. — V. õ. nezedzee Sánd. c. 31. gondolkodjunksza Szkár. Horváth

Andr. (Az Antikr. orsz. ellen 70. s.), tekintsze (kétféle hitről 225. s.), hallgassza (az fösvényységről 76. s.); monccza (Nyör, III, 561.), viddsze (Ny. IV. 189.), acze (X, 185.); mesze, mesztek, accza, lászamsza, mondjátoksza, fusszag, jöszteg, acczag stb. (I. Kriza, Vadr. 553. l.)

II. N é v r a g o z á s.

1. Határozó ragok.

a) Helyhatározó ragok:

-ba, -be és -ban, -ben. A Nádor-codex e két rag közt semmi különbséget sem tesz; az elsőt használja a *hol?* kérdésre is, valamint viszont az utóbbit a *hová?* kérdésre. Így pl. felőc esnöm a halálnac kezében 69. bemene Jerufalemben 146. a haziglan, a melyben megen 157. őleben tette fejet 163. hog ezt az zelencebe, avág pössőiben tegőc 215. nem menenec be a pitvarban 216. jöven sido országban 225. vivec űtet a pitvarban, es koronat tiviskből fejében tevec 233. bemene a ziznec ziveben 261. adanac fejemben tivisk koronat 282. eleiben menven 288. varofban beternec vala 293. uj koporso, kiben senkit nem tőttenec vala 299. takargatam lag ruhában, őltőztetted őnnön verenec ruhaiában 355. menni el a monostorban 409. elkűldenec az éghazban 413. ajanlvan őmmagat a barátoknac imadsagában 433. 442. korsagban esek 443. romában indulanac 463. bafilea városban jövenec 463. romában galog menenec 463. mikoron coloónában mennenec 468. urfoła affzoónac eleiben menne 471. az ő éghazában helhetneje 478. az űstben vethe 486. felmene titokhazában 487. kapolnájában megőnvala 538. barátoknac eleiben megen 539. menniben ígekőznec 551. a tőmlőcben menenec 559. ferfiu ruhában őltőzec 565. mennőrzagban vinec 575. hitvan ruhában őltőzven 580. gasz ruhában őltőzven kiben ő testet helhőtec 601. zamlallac titőket leahim köziben 625. jőj az en velagoffagomban 628. felvitetec mennőrzagban 633. a tőmlőcben rekeztethec 637. bevettethe az arńekzekben 638. testet égben gűjte 640. vivec Adrianofnac eleiben 642. 643. kellett nek menni az erdőben 658. jővec ez kietlenben 665. hog űtet zentőljec az zizeknec köziben 685. 686. — ved jol eződben 69. (v. ő. ved jol eződbe 65. 91. 111.) — A *-ba, -be* számtalanszor áll *-ban, -ben*

helyett is; de azért ez utóbbi is gyakori, úgyhogy körülbelül 180-szor fordul elő a 704 lapra terjedő codexben. — Megjegyzendő: husvetban 219. (v. ö. husvetnec u. o.) Előfordul mindkettő személyragos alakban is: bennőnc 25. benne 82. — beleje 48. beleőc 123.

-ról, -reá, -rajt: életőkre 408. rea 417. reaja 386. 684. 693. reanc 24. rajtoc 4. — -hoz: hozjam 6. hozzam 379. hozjad 273. hozza 355. hozjaja 16. hozzaja 14. hozja 43. hozza 246. hozjank 25. hozzanc 16. hozjatoc 41. hozjajoc 21. hozzajoc 467. — -nek: egyszer illeszkedés nélkül: malaztnec 28. (ellenben: malaztnac 30.) — -n: labann zűlőttenn 51. (l. fent XVII, 214). — -ig, -ég: addig 82. 105. 132. 203. stb. addeg 13. 77. 383. 528. mind ez napig 359. 403. napig 648. eztendeig 622—3. eztendeg 54. 465. estig 146. e koraig 381. végig 540. — -lan és -iglan: egezlen 90. — ki-ontafaiglan 54. napiglan 159. 216. 301. míglen 169. 262. ideiglen 115. 167. haziglan 157. 386. horaiglan 173. 556. eddiglen 222. 377. addiglan 262. végiglen 448. hetiglen 465. oraiglan 516. deliglen 534. eztendeiglen 534. 583. kedeglen 338. 496. 513. kediglen 330. 582. 644. tegetlen (XVII, 238.) — E ragra nézve l. Nyőr, VII, 534—47. l.

Egyéb, ritkább helyhatározó ragok:

α) Locativus osztály: -l: sohol 426. 582. — tt... az «alath, közőth, előth» stb. névutókon kívül még: itt 114. eth 9. oth 36. holot 3. 66. 198. stb. masut 17. ottan («legott») 165. 172. 468. legottan 82. 146. 164. 222. közepőt 504. mind napot estig 146. mind et altal 206. — Sajátságos alak: ottogon (ott, ibi) 247. V. ö. ottogyon Winkl c. 198. ottogyel Ehr. c. 20. ottegyal Ehr. c. 36. ottogyon, ittégyn Kriza, Vadr. ottogyon Tájsz. ottogyon Nyőr, VI, 466. — -ul, -ül... fölül 59. kívül 80. kőrnül 361. Ide tartoznak még: magarul 216. őzvegül 277. hazastarsul 402. holtelevenil 450. erkülől (eerth erkülől ümmagat tartja vala) 687.

β) Ablativus osztály: -ól. -öl: alól 344. belől 80. elől 557. felől 154. közzől 74. megől 246. utól 251. továbbá: hazul (elment) 406. örökkől 63. 73. — -nnan, -nnen: honnen 621. innetova 315. enentova 357. egűnnen 82. ujonnan 361. — -nnat, -nét: honnat 659. innet 123. innetön 239. 481. onnet 649. onnaton 199. onnaton 668. — -nnag, -nnég: onnag 640. honneg 621. (honnen való avág honneg jött volna). | ennektova 37. 364. innektova 340. 635.

γ) Lativus osztály: -á, -é: az «alá, elé, felé, közzé, megé,

mellé» névutókon kívül még: ede 6. 41. ide 419. oda 250. ennek-
tova 37. 364. tovab 693. tovabba (többé) 86. 250. mafua 82. őzve
275. 379. 515. 620. stb. őzven 158. mezzęb 291. vizza 689. —
vęgre még: arcel (eredetibb: arcélá h. MUGSz. 815. sz.) 195. 198.
236. 597. — *-vá, -vé* (translativus): kette zakada, repedven 213.
518. negęe vagatha 640. — idegőnne 74. epejeve 90. mergeve 90.
zurokka 95. kenkőve 95. zabadda 123. kerała 202. 239. — őrőkke
5. 32. 55. 70. stb. || jeęeje 51. zőrnűe 120. femmie 506. hamua
506. Ide tartozik még: előve 132. 250. — *-ént, -int* (prolativus):
zerent (l. névutó). — *-ta, -te*: zerte 190. 426. 516. ąakorta 44. 378.
487. 670. ąakortab 587.

b) Mó d h a t á r o z ó r a g o k:

-*képpen* : ekkeppen 15. 37. stb. ezkeppen 545. ekeppen 557. 560. mikeppen 2. 25. 34. stb. maskeppen 3. főkeppen 55. ketkeppen 445. embőri keppen 513. ödakeppen 518. — *-ként* : egebkent 75. ajtonkent 156. tagonkent 165. utcankent 215. eztendőnkent 513. koronked 91. 109. 587. apronked 486. naponked 576. (naponkent 481., v. ö. koronkeed Érdy c. 326. 559. — naponkeenth Winkl. c. 244.; de: koronkeed 262. — *-t* (*-ost*): kepőst 48. 54. tőkellest 213. kegőst 248. zeretetőst 526. batorfagost 632. 649. diçeretőst 681. halalatost 698. — őrmest 7. 40. 117. (v. ö. őrmefőn 457.); hibásan írva: zörnűsegős(-t) 109. edőfflege(s)t 634. v. ö. még: bodogsagosan 683. — *-stúl*: ruhaszol 84. levelestől 146. mindőnőstől 196. 619. — *-n*: igen 420. őrmesben 2. 49. erősbén 7. nilvabban 40. nagobban 40. 330. stb. jelősbén 90. — edősdőn 358. zegaődőn 580. ingén (XVII, 225.); — kopott alakú módhatározók: hozjab(-an) imadkozie vala 178. vezteg(-en) 205. — Emli-tendő még: jelennen 144.

c) Okhatarozó rag: -ért: kiert (= a mi miatt) 121.
ertem 559. ertőd 306. erőtte 114. azerth 32. ő kenče erthes 336.
zentfegős eletinec okaert 688. — miert (mert) 104. 119. stb.

d) Időhatározó ragok: *-koron*: akkoron 58. stb. mikoron 10. 13. stb. mindönkoron 68. 79. nemikoron 169. időkoron 240. megfogasa koron 193. estve koron 462. (v. ö. estve 383.), zűletesedkoron 489. veteréne koron 538. felemelese koron 681. — *-n*: mindőn napon 54. vafarnapon 210. masnapon 510. (v. ö. tegnap 383.) midőn 397. 465. — Egyéb időhatározók: regönte

110. tahat (tunc), mastan 268. 309. stb.; sonha 540. mindõnha 551. — oztan 195. (v. õ. az utan 519.); reggel 476. l. — hamarban (-ább) 165.

2. A birtokos jelzõ ragja.

A *-nak*, *-nek* rag kitételét illusztrálják codexünkben a következõ példák: criftofnac teste vetelere 2. kiknec kellene lennie iftennec fiainac 5. megkaromlac menneknec iftenet 6. mas haznalatfa ez zentsegnec vetelenec 12. kosoknac es bikaknac vere az sido nepet megtiztittfa vala 14. en vaóc eletnec keñere 17. a meltan komonikalonac zivet lelket 19. zeretnec õregületit erzi 19. ki urnac zent testet vezi 20. gonoffagnac okaert nem erzi 21. erced õrdõc eletnec illatfat, lelki jozagoknac õregületit, kõñhullatafoknac bõseget, zűnec tõredelmefseget 29. a meltatlan komonikalo maganac eletet megrividejti 33. iftennec igejenec halgatafa 39. elfõ haznalatfa uronc criftufnac kenñanac halalanac gondolattanac ... 42. criftufnac teste vetelere 42. ez zentfegõs kennac gondelattanac haznalatfa 43. 48. ez artatlan barannac õ zomorufaga 47. criftufnac kenñanac ajetatos gondolattanac miatta 52. embõrnec ũ halalanac idejen 58. a pokol mondatie a földnec also rezenec 65. a kereztenõknec kenñoknal naggal kisseb 69. õrdõgnec hatalmanac alatta 73. adattatnac erdõgõknec hatalmafsaganac alaja 76. angli-foknac cornikajokba 82. azoknac zajokat evvel bekõte 88. az iftennec haragjanac vermebe 96. ez illeten bestenec zinenec latafa 112. az undog fathannac čac a zinenec latafa 112. a binnc kenñanac es ug kell lenni 115. bornac itala bemeğõn hizelkõdven, de maga ... 128. a meñnec es földnec anñanac banattarol 182. magarul mondatie vernece zanto földnec 216. ezt tõrvenõknec elforditojanac leltõc 218. teven magat iftennec fianac 225. ez velagnac hizelkõdefenec miatta 324. ez velagnac uranac kenñat 343. az iftennec mindõn bõlčefegenec, es tudomañanac kenče 354. iftennec tõrvenenec õrizõje 397. a baratoknac kőzenefeknec utanna 443. kernalne azzoñnac fianac 472. urnac ziletesenec utanna 477. fianac elmenefenec utanna 582. terquiliniofnac õ uranac attafianac haga az orzagot 617. hivattatie zizeknec koronajanac 683. iftennec testeneb vetelet 693. iftennec tiztha anñanac fia 695. ki mondatol mindõnõknec malasztos anñanac 703. — Látni valõ, hogy a Nádor-codex írõja kiteszi a *-nak*, *-nek* ragot, ha kell, ha nem, sokszor

halmozottan. Most ugyanezen esetekre hozunk fel néhány példát, melyekben a nevezett rag el van hagyva: jöve betaniabol olivetim hegere 156, mongatoc a haz uranac 157. cristus tanitvani alom mia megnehezültec 178. veres verő kibočatafa 179. Helialnac imadčagara esőc adatanac, cristus imadčagara ... 180. lata jerufalem nepet felkezülven 185. a papifejedelmec venei 209. megvagon Judit kőnveben irvan 214. vadolac a nep elfordítafarol 218. a tör fejevel itic vala 251. en eggetlen eggem zava ez 307. isten zolgaja 412. a pogañ keral haragjatol 456. attam magam uram jezos cristofnac 505. 510. Pal eghazahoz 614. ... femminemű embőr zőme nem latoth 516. isten teste felemelese koron 681. — stb. — Mindazonáltal az elhagyás esetei sokkal csekélyebb számúak, mint a ragos birtokos jelzők.

3. Birtokos személyragok.

Mindenek előtt a főnévi igenév személyragos alakjairól szólunk. Példái:

1. valaki öröкке akar elni 32. kivel alleldc zokot elni 39. kit igön kell kevanni mindönnec 43. o mel igön bodogtalan valtsag valasztani az öröc kent es elhadni az öröc dičősegőt 107. istennek kinneb zolgálni, honnem mint ördögnc 134. nem zegönlöd elarulni 155. mene az elarulast megteljesíteni 155. kevanam megenni 159. alaztatni nem akartad, sietni hattad 165. ekkeppen kel lenni 190. jöttetdc megfogni engömeth 191. kezdec jezost vadolni 218. ne hağgad mafnac en testömet megfoztani 449. stb. Továbbá: harmad gonofsag, kitől embörnec igön kel magat oltalmaznia 1. jo kedvel kel fogadnonk te ig-ic 7. mind ezögbelöl adattatic meg-efmernönc ... 9. ennec zikseg öröкке elnie 17. igen jo istenhöz eggesülnönc 26. mindön kerezten megtanulhatta, mikeppen keljön jarulnia 33. kit nekönc aggon megtanulnonc ... 33. adatec meg-efmernönc 59. kel ezt kegösen ertenönc 82. inkább illic az ö zokot zallafara ternie 381. nem vağoc melto hivattatnom zolgadnac 387. stb.

2. ha meltan akar komonikalnia 1. kinec zokot lennie kevan-sagaba 2. nem jo a fiaknac keñeret vennie es vetni (!) az ebeknec 5, ha jo akaratta vagon iftennec zolgálnia 35. es az jövendöktől akarja magat megoltalmaznia, es az penitenciat kez lejend meg-

tartania 35. vallania iftennec zeretetit, ennec tanoja a jo mivelkődet 36. űmmagat tiztőfseges jozagra tanitania tugga 49. akarja magat otalmaznia 59. a pokol mondatic lennie 65. nagob ken ninčen, mint iftennec zinet nem latnia 73. kit ő zokot megegetnie 77. akarvan engőmet elragadnia es bevetni (!) ... 88. a mennőrzagba naggal kinneb mennie, honnem pokolba 134. kezde bankodnia es zomoru lenni (!) 171. kit ekkeppen latoc megzaggatvan lennie 345. engőmet vigasztalnia, es nekőm zolnia megtagad 353. mikoron hal-lotta volna zolnia 363. kezde gondolkodnia 379. kealtania foga 481. elmene nataliat elhivnia 552. parančola vinnie őt 620. tanit-tavala kenokat zenvednie 623. be vetec eg tűzes hordoba egnie 629. sertenie felnec 680. zegenőket foztania femmie alitnac 680. nag dolog hugodas nekil fel mennie 685. melekot zoctanac vala tennie 686. ennektova jo mivelkődetre akarod megadat foglalnia, es iftennec akarz zolgalnia 37. ha akarjatoc megtanulnia 683. ha akartoc megzentőltetnie, es ő vele vigadnia 688. taničh minket tartania iftennec parančolatith 698.

3. eztes kez volna megbočatnod 40. igen felőc efnőm 68. mire akarod magadat vas bekoval megkőtőznőd, mire akarz vele elveznőd 106. őrmest akartac volna ez velagba elniőc 117. mire akarod e penzt elvennőd 162. hatalmam vagon elbočatnom tegődet... megfezitni (!) tegődet 238. kevanom kereztfajat elvinnőm 251. kezdec fiam utan sietnőm 253. nem akartalac elvaltanom 364. akara megvaltanod 372, enes akaroc vala elmennőm es jut-nom ... 408. en nem akaroc megfertőztetnőm őbenne 413. kevanoc veletőc lakoznom 419. akartalac tegőd latnom 441. ne akarj ket-segbe efnőd 488. illet nem mernel mondanod 502. legottan kezdez őrvendenőd 561. nem akarod hinnőd 644. megsem zőnől meg ege-beket megčalnod 649. tehozzad nem merőc mennőm 659. kezdec sirnom 668.

Végre megemlítendőek még: zerezjőnk valamit *ennőd valot* 387. nem akarac tegőd zorgalmaznod te leañodert (nolo te sollicitum relinquere) 448. || ninč ennekőm kire neznőm, fem zőmeimet kire vetnőm 598. || kezde sirňa 248. ne akarj sirňa 278. adnac vala neki inňa bort 287. nem akara meginňa 288. sirňa kezde 328. indulňa akarna 466. l.

Végig tekintvén e példákon azt látjuk, hogy a Nádor-codex a közönséges használaton kívül gyakran még akkor is hozzászeri

a főnévi igenévhez a személyragokat, midőn a mai nyelvszokás szerint a puszta infinitivusi alakkal is beérjük. Régente talán minden infinitivusi alak személyragos volt, míg ki nem fejlődött a mai használat, mely szerint a személyragos alakok csak a *-nak*, *-nek* ragos cselekvő vagy szenvedő személy és dolog kitétele mellett maradnak meg, vagy pedig ha ezek alattomban értetődhetnek; pl. nekem írnom kell, mennem kell; e szép tettek nem szabad homályban maradnia stb. A 2. alatt felsorolt példákban az igenév eredeti rövid végvocalisát őrizte meg. Az említett régies használatnak némi nyoma ma is megvan a slavóniai tájszólásban; mint pl. énném, csak vaóna is mit énnie; magunk szokájuk asztat ténnie; azok tunnak danolnia (Nyör V, 63.). A *-nya* alak is sokfelé használatos, mint: fáronnya (Nyör II, 132.), laknya (III, 180.), innya (IV, 516.), fonnya (VII, 420.), dógoznnya (IX, 544.) stb.

Egyébként a N.-cod.-ben a személyragokban nem nagy alaki eltérés észlelhető: uta (utat) 69. langa 310. haba (viznec hababa) 626; *-e* (*-je*), illetőleg ragok előtt *-é* helyett többnyire *-i* van: zere-tetit 28. 36. efmeretit 29. emlekőzeti 41. 153. arnekekibe 65. fűsti (fűstje) 96. 584. iteleti 106. kezdeti 115. feleletith 188. kődibe 205. beli (bele) 214. zikibe (székébe) 239. eli 259. eleti 397. nemzetiehez 397. zekit 491. tekinteti 493. ővit (cingulum suum) 496. hitit, hitire 512. 618. szenti 544. közepit 639. kési 668. engedeti 674. — De a rendes alak szintén használatos, pl. kezeben 69. kepeben 154. remenlege 335. elete 658. — Többes-számú birtok alakjai: dőgi (*-ei*) 95. serelmi 97. veni 148. tanittvañi 151. zavid 272. angali 346. leañim 623. agazati 695. parančolatith 698. — Nevezetesek még: hivinec (hivőinek) 626. taghira 303. (tagjaira). — V. ö. hugi Münch. c. 40. būnid M. c. 118.; a Bécsi c. is rendszerint megőrvivíti ezeket, Káldi csak néha; eredetibb alak található még Kaz. c. 109.: zilely (szülei). — Megjegyzendő: *ajthat* (ajtóját v. ajtaját) 699. a Münch c.-ben is: aitarā, aitarol 105. 149. l. — ellenben: ajtoja Nád. c. 587. ajtojara N. c. 299. || négen voltak ... *kettei* megfarrad volt, es a *kettei* megűugvan efmeg verni kezdic volt 233. V. ö. az *kettey* yllyk hozyaad, de az harma-dik nem Érdy c. 408.

Mondattani sajátosságok.

1. Tárgyas és tárgyatlan igeragozás.

mire nem felöd ilen nag binnecc kennat 161. minem halalt felz 176. imadkozec azon bezedöt 177. attoc fianac artatlan veret ki ontani nem felic vala 217. inkab fel embört, honnem iftent 240. iftent nem felöd 269. en vigiliamat böjtöli 489. vigiliakat nem éac apostoloket, de mindön zentöknec, kiknec napok illö, böjtölivala 536. predikal vala criftunac ö hitit 646. imağ istent en ertem 666.

A *fél* igét használjuk ma is így. — Különösek a 177. 666. l. példák, melyekben ma már tárgyas igealakot használnánk. Említendőek továbbá: tölö be az igeretömet 449. ved hozzad ezöket, es tarö nalad 579. (ezekben a végső -*l* talán csak az ejtés könnyítésül van elhagyva; v. ö, feszéts meg [öt] Telegdi, Préd. 149. ráncs meg Pázmány [Öt lev. 22. kolosv. kiad.]; ma is: töcs meg Nyör VI, 429. nyiss ki a kapudat V, 44. dob ki VII, 124.). — embört istenhez terit, es bintöl eltavoztat 60. abbin elvalaszt embört az öröc elettöl 116. mert Decius éazar kerezfenöket igen haborgat vala 608. iftennec irgalmassaga követ embört 673. (e mondatokban a tárgyatlan igealak a mellett bizonyít, hogy hajdanta csakugyan hiányzott a névelő; midőn utóbb használni kezdék, a mutató értelem még túlnyomó lévén, tárgyas alakot kívánt). — Sajátságos: mert istenhöz terit, es binnel megkemenült zivet töredelmefsegre zerzi 41. (itt meg a másoló nyelvérzéke, úgy látszik, a jelző által is eléggé meghatározottnak érezte a tárgyat) || minemű heř rejtí el ilen zep zint 427. (ma már «*az ilyen*» kell: megköszönöm az ilyen öszt Petöfi. — A ki az imilyen vásárlát vissza nem adja Faludi) || iras ugmond, mene mertekkel te meröd, anneval meric neködes 114. (egészen általános mondat tárgyi ragozással). || ö fiat Joseffeth, kit mikent holtat siratfa vala 447. (a vonatkozó mondatokban az ilyen tárgyas igealak codexünkben igen gyakori; megvan a későbbi irodalomban is, pl. Faludinál; csaknem általános Mikesnél; használja Dugonics is, de már a tárgyatlan ragozással fölváltva).

2. Jelző.

a) Melléknévi jelzők.

A *sok* határozatlan számnév majd egyes-, majd többes-számú névszóval jár. Egyes-számmal: soc jot 13. soc jozag 27. igön soc

heusagba 55. soc zörnũ undogsag 96. soc irigseggel 119. soc čodat 143. a foc nep 145. soc bezeddel 223. foc penzõn 224. soc nepnec 252. soc čaladval 309. soc penz 317. soc jövõjaro 380. soc marham 449. soc bozzusagot 588. soc kerezfen 663. — Többes-számúval: soc ebec 1. soc kenñai 97—8. soc hamis tanoc 204. soc čodakat 223. soc pogañokat 225. soc halottaknac 292. soc baratim 309. soc jozagokkal 331. soc apolgatasokat 353. soc ziveket 360. soc pispõkõc 458. soc zentõc 515. soc zizeket 532. soc vitezõkkel 571. soc sebõkkel 672. stb. Összevetve a kettõt azt látjuk, hogy jobbára csak a collectivitást kifejező és elvont szók maradnak egyes számban. — Ha pedig a *sok* előtt *nagy* jelző vagy egyéb értelemfokozó szó áll, akkor a jelzett név rendszerint többes számban van, de nem kivétel nélkül; így: nağ soc penzeket 398. mind az zamtalan soc zizeket 474. nağ soc ezõr embõrõc 513. nağ soc kerezfenõkkel 571. nağ soc zolgakkal 586. nağ soc kenokat 637. — de másrészt: nağ soc zantasa vala 531. nağ soc ñomorusagot 588. V. ö. még: zamtalan firokat 87. zamtalan eretnõkõc 96. zamtalan binõfõc 111. — de: zamtalan õrdõg 111. — Szintígy áll váltakozva egyes- és többes-szám egyéb számnevek s a *minden* névmás után: ket fiai 171. ket ahnoc fejedelmec 567. stb. || de: ket jelõs jot 25. ket tolvaj 283 | hath irgalmafsagoc 694. heth zentsegec 695. ñolcz bodogsagoc 695. tizenketh agazati 695. — de: harom kenñr 666. õt arpa kiñer 192. hatzaz hatvan hat õrdõg 122. heth napeg 559. tizenket kenñarol 70. stb. | mindõn jo allat 29. mindõn edõsseg 29. mindõn génerűseg 30. mindõn egesség 41. mindõn jozagtetel 62. — ellenben: mindõn jozagoc 30. mindõn zent doktoroc 50. mindõn binõknec 159. (V. ö. Nyõr III, 292.) — Gyakori a *mind* szónak használata «egész» helyett; pl. mind ez velagnac 65. mind a nağ tengõrnec 103. mind õ halalaig 133. mind a foc nep 145. mind a fokafagot 226. mind földig 292. mind kerezfenseg, es mind ez velag 335. mind a varost 401. mind nepevel 519. stb. — Sűrűn fordul elő továbbá a *nagy* jelző határozó szók előtt: nağ bevõn 57. nağ hertelen 314. nağ nõmõffen 316. nağ vigan 407. nağ sirva 487. nağ kegõsen 528. nağ ohajtván 549. stb. Ez alakok többnyire latin superlativ határozóknak felelnek meg. — Szintén fokozást fejez ki a *nagy* szó egyéb melléknévi jelzők előtt: nağ nehez zolgalat (permagna servitus) 122. nağ temerdõc kemeñ vas zeggel 257. nağ kegõs bezedõt 258. nağ keferũ firafokat tezõn vala 307. nağ

zelős palotaba 315. nag keferü kenban 317. nag ekös aglepplöc 318. nag keferü zoval 331. nag kõnörületös zível 356. nag keferü kõnhullatafsal 359. firafanac nag cödalatos okat 452. nag dragalatos övit 496. nag bevfeğös alamifnat 530. nag génerüfeğö illath 543. nag nehez vereseg 561. nag vig kedvel 632. nag lokakat megbezelle 641. az ö nag tökelletös zentsegös etinec 687. — Megjegyzendő: naddeligh (késö délig, usque ad summam meridiem) 543. v. ö. legnagyobb eccaka: Nyör IV, 323. — Határozós jelzők: fel zoval 231. 290. hatod haznalatfa az meltan komonikalafnac 22. nehezen vetközvet (súlyos bűn) 25. hamar időn 493.

Végre ragozottan áll a jelző a jelzett névszó után: ha azt latnac kent semmit nem zenvednenec 73. de jaj nag oh annac, ki miath eladatic 160. zent embört es kõnörötöst 421. edös bezedöt lokat fogada 455. mindön haborusagtól testitől, es lelkitől megzabaduljone 491. husth, halath génerüseggel cénatakat 535. foc bozzusagot zenved vala, nekiktől tal mofadekkal valo ötözest ö fejere gakorlatost 588. eghazi zerrel mindön nemüvel 616.

b) Főnévi jelzők (birtokviszony).

kereztenőknece kennöc 69. anglisoknac cornikajokba 82. azoknac zajokat 88. a karhoztaknac kõnhullatafoc 103. ördögőknece latafoc 110. binőknece munkajok; zentőknece meneföc 118. kevanom vala a baratoknac életöket 419. ne legyen a baratoknac romlajokra 422. a baratoknac közenefőknece utanna 443. kiknece jövetökre 464. az zegeőknece zavokat 529. zegeőknece anókkeppen tartfaca vala 533. kiknece alhatatoffagokat 547. a zentőknece ö feböket 559. stb. — ellenben: fergeknece mardofafa, zömőknece zikrazo kõnhullatasa 108. a vas zegeknece femmi eli nem vala 259. hivattatic zizeknece koronajanac 683. — Látni való, hogy a N.-cod.-ben, mint általában a régi nyelvben, a többes-számú birtokos-jelző mellett a birtokszóhoz is a jobbadán többes-számú személyrag járul. E régies használatnak itt-ott a nép nyelvében maradt fönn némi nyoma: pl. a leányoknak az apjuk (Kr. Vadr. 485. l.); az a malom ott a zsványok fővárossuk (Nyör IV, 83.); Pistáék bérössük hajtós (V, 86.).

3. Határozók.

A határozó-ragos alakok (fent 35. l.) használatára nézve a N. c. nyelve is, úgy mint általában a régi magyar nyelv, sokban a mai nyelvszokástól eltérőnek és sajátágosnak mutatkozik.

-ben, -be (-ből helyett): nem izom a vezzőnec gimölčében 159. a neg vitez nec juta eg eg rez benne 266. mind ezekbe femmit ezebe nem vezőn 387. eledelre valot benne megtart vala 533. zel tamada, ki ő bennőc sokakat elsilēztven 571. alamifnaival el vala, es abban többet meg nem tart vala, hanem čac 580. [V. ő. Nyőr, I, 89. 129. 458. VI. 162.] || *(-ról h.)*: kie az ő zent kennaba gondolkodnac 50. haromban vadolac jezust 218. okot nem lelőc, kibem őt vadoljatoc 226. mindezőkben nem panazola 258. e dologba femmit nem tudna 590. (v: ő. femmit sem tuttam bele: Nyőr IV, 135.) || *(-ra)*: zőmeit menőben felemeli 595. napzinbe valtozec ő orcza 634. menőekben tekente 260. || latinosan: ebben (in hoc) zūlettem, hog bizonysagot tegec az igassagrol 221. l. || *-be*: verrel verittőzec beleje 48. a munka kit te beled es erted zenvettem 306. || *-ból (-tól, miatt)*: az irig embőr mas embőrnec bodogsagabol bodogtalan, mas embőrnec jamborsagabol gonozkodie, mas embőrnec lelki keversegeből elfonnad, ... zepsegeből megfeketődie, ... velagoffagabol megvakul 120. ruhajabol megfoztani 263. || *-ért (miatt)*: megragac ű nélvőket a nag kennac keferőfegejert 5. megkaromlac a nag kenert 102. ez ejjel lathas miatt lokat zenvettem ő erte 241. aleg zolnac vala a banatert es firafert 305. || kerlec lelkődnec idvőffegejert 414. kere űtet iftennec zeretetiert 660. || iregsegert arultac el 227.

-hoz (-vel): igőn jo iftenhőz eggesőlnőnc 26. criftusnac komonikalafaba az az hozja eggefőlefbe 31. femmi iged te nekőd ne legén az igaz embőrhőz 241. (V. ő. ki eggyesült felséghez Kat. v. leg. 2559. s. hozja eggyefőlnec vala Winkl. c. 115. valaki űriftenhez eggyesöl Érdy c. 100.) — || őregejt ajetatofsagot iftenhez, es zeretetőt atfa fiahoz 28. nag ajetatofsaga vala a zent Apalin azzonőhoz 483. || en femmi okot nem lelőc hozja 222.

-n (-on): *(ról)* tudakoznac nemellec azon 79. (v. ő. meg tudakoznának életéről sz. Marg. él. 122. l.); tanačot tartanac a penzőn 216. || a kőzikklanac repedőzefen, a koporfonac űilafan, a földnec megindulafan erēed .. 42. (v. ő. Nyőr VII, 293—301.) ||

kerönc tegöd azon, hog ... 123. istentől ezön megtanittatec 456. (v. ö. Azon kérem Istenemet Kr. Vadr. 160.); || a crifus ezökn őrögnec zabadsagot hagot 122. kiken a crifus őrögnec hatalmat adot 123. || bankodec a Judason 160. sirnac vala inkab annanac banattan, honnem fianac serelmen 305. ketkeppen valo navaian siroc en ma 445. ezön igön megzomorodot vala 455. ezön a keral igön megharagvec 546. || mire a keneth nem adatot el haromzañ penzön 152. ammin a kenetöth eladhattac volna 154. foc penzön megvenni 224. nem akartalac en tegöd egeb fion elvaltanom 363. (v. ö. ő sem tartozik elhinteni a buzáját ajándékon Mikes, Tör. lev. I, 135.); mit vettél a száz forinton Népk. gyűjt. I, 441.) || egbazat rakata bodog azzon neven (nevéről, vagyis: róla czimezve) 615. || kie ő vele valanac kezefsegön haga 552. (v. ö. kezesül hattam 559.)

-*nak*: a ferelm igenlő lenne monno keníanac 155. (latin.) || istennec femmi ennel kellemetösb 62. iftennec lezön gúlöfegös 126. angalaknac utalatos 126. tiztöletös mindönöknec 397. (latin.) || a jezost kit te iftennec imacz 502.

-*ra*: a kenzoc meröggel mind halarra itatac 642. || ez zentsegnece vetelere jarulandaz 28. (v. ö. hozja jarulhat 34.); es hog jutana a varofnac kapujara 379. 383. || erre jöttem ez velagra, hog ... 221. arra jöttem, arra zülettem, hog ... 278. (v. ö. ebben zülettem, hog ... 221.) || orczajara megverefüle 196. || -*röl*: (*ért, miatt*) kiröl aggönc halat 63. (v. ö. keménségös nagy kénödért adok hálát sz. Bern. hymn. 68—70.) ütet fegelmezic vala (feddik v.) a penitenciatartasrol 88. rola penitenciat tartot 131. jaj enneköm ifen nemi latafrol 344. mikoron anna erröl igön feddene 497. a miröl te engömet feddez 498. mindönökröl penitenciat tartot 672. gonozrol nem bankodni 694. || kiröl ödalkodie 67. (v. ö. ezön elamelkodie 68.) kiröl ödalkozvan es elamelkodvan 76. amelkodie ez ifeten kenrol 108. ez ifen tarsrol örülnece 338. (v. ö. kiröl sokan czodalkodnak Kat. leg. 902. s.; nagyságáról csodálkodni Nagysz. c. 210. || mindönkoron vannak idvöflegökröl nag batorsagba 133. (latin.); kettöröl kerde 196.

töl: zem zolhatec en banatomtol 252. a fokassagtól nem lathatta vala jezust 261. meghervatvala a nag böjtölestöl 435. (magyaros használat; v. ö. szeretöt is tarthatsz tölem Népd. attól ugyan adhatsz szállást Népk. gy. I, 140.) || hog a zizektöl kerezten

törven el ne fokafulna 468. Megjegyezzük, hogy a szenvedő igealakok mellett codexünk a *-tól* vagy pedig *vel* ragot használja; pl. mindönöktől megefmetetic 76. felemeltetec a földről az ő hugaitól 344. a halaltól meg nem vigasztaltatnec 360.) || az ajtotartotól megizene 418.

-vel: (*-tól, által*) a lelőc a halalos binnel megcorul 15. valaki e binnel megőzetetendic 127. őrdőggel beheletnec (: a diablo absorberetur) 198. kikvel zőnetlen gőttretőm 332. (v. ő. fertezetes fzelletektől gyetretnek vala Münch. 120. gonosz lelkek miat gyetretnek vala Jord. c. 539.) || alamifnaval el vala 580. || zepseggel felűmulja vala mind az orzagbeli zizeket 492. jamborsaggal es bőlčefeggel egebeket felű mulvala 493. (v. ő. testel tizta vala Corn. c. 349.) || labbal felfiggeztethe 519. (v. ő. két keződön figgesztetel sz. Bern. hymn. 51. s.)

-vā, -vē: zegenőket foztania femmie alítnac (pro nihilo ducunt) 680. || zabadda hāga őket 120.

4. Határozó igenév.

A mai nyelvben, mint ismeretes, a *-va, -ve* egyaránt áll cselekvő és szenvedő értelemben; míg a *-ván, -vén* alak csak az előbbiben használatos. A régi nyelvben azonban ez utóbbi alak szenvedő értelemmel is sűrűn fordul elő, a *-va, -ve* ellenben, mely amannak csupán elrövidült alakja, általában véve ritkább. A mi a Nádor-codexbeli használatát illeti: előfordul a *-ván, -vén* cselekvőleg is, s ép oly különféle mellékmondatok rövidítésének tekinthető, mint a hogy a mai nyelvszokás szerint szerepel. Így: dičere űtet, mondvan 29. ő halalanac idejen megvigasztalja az őrc vigasagrol űtet bizoňossa teven es ő halalanac utanna az őrc dičőseget neki advan 58. bizvan iftennec irgalmaffaba, jo lelőkkel hozja jarulhat 34. oth jelőnnen lezōn űtet megvigasztalvan, es ellensegtől megtalmazvan 63. es jelőnec oth fenőssegnec angala, megtiltvan, hoğ... 88. kezet labat megkōtōzven vettelfsec ig be az őrc fetetsegbe 99. uganezen doktor kōnōrűlven a binős embōrōn, ugmond... 106. azoc vačoralvan (míg űk v.) bankodec a Judason 160. űk vačoralvan veve Jezus a keēeret 163. jelőnec neki angal megerőfitven űtet 178. meftōrōdet arulas zerint elattad nepeknek alamifnajat megurozvan 213. megverven űtet elbočatom 227. azert ilen adot

hatalmal gonozul ne elj, törven ellen valamit teven 238. barátim vannac, ezt a penz teven (és ezt a p. teszi) 309. fogdofsa vala palastaval az ala hullo zentsegös vert, nem akarvan, hog a földet illetve 345. stb.

Gyakrabban használja codexünk ez alakot mind folyó, mind befejezett cselekvésre vonatkozólag oly esetekben, hol ma a *-va*, *-ve* alakot használjuk; így pl. bornac itala bemezőn hizelkődven 128. tanitvanit mind aluvan lele 173. lele űket aluvan 177. 185. lata Jerufalem nepeth felkezűlven 185. diőűlven jelőnőm 278. minemű melseg fogvan vizi 427. elmem meg vagon erőűlven 500. latta volna ő orczajat meghervadvan 501. tekintven ő urat hatra fekvén 563. megjelőnec ég kis hajoban űlven 573. latom en jegő-főmet tartvan irast 630. stb. — De leggyakrabban fordul elő szenvedőleg; mint: meg vattoc terhelve 6. ith vannac leteven 30. vagon leteven 55: meg vagon teremtven 79. meg vagon zerezven 100. meg vagon irvan 101. 202. stb. kiknec zerezven vagon 108. megjegőzven latjatoc 256. vala ez nev meg irvan 265. dragalatos ruhakban nem vag őltőztetven 320. lepedőbe feköz takartatvan 320. lata feligazitvan három kereztfat 344. latoc megzaggatvan lennie 345. arra valatoc terőmtven 351. altalverven tartatnac 353. el vagon rejtven 354. meg vagonc mővetven 358. vagon megfertőzven 365. nekőm adanac megőlven 369. lelec űtet igőn meggőttretven 425. vala neki ég űste felfűggezten 485. vala kővekkal meg-ekesitven 496. valamit kertel, meg vagon advan 509. meg vagon zerezven 524. oltara kamorajaba vala rakvan 528. a hazalsagnac agatol valasztvan voltanac 534. nem embőri kez miath vala alkotvan 579. advan vagon tenekőd 628. meghalvan vagon atte imadsagod 631. ajandekozvan legőn zeretetnec mivelkődetivel 633. ez ninčen embőri allatnac advan 643. megleznec halgatvan 656. megmondvan vagon 675. — stb. — A *-va*, *-ve* alak így használva csak gyéren fordul elő; pl. megpeldazva vagon 154. meg vagon irva 180. te zent fiad kőtdőzve vitetic 194. hol jezus kőtdőzve vala 200. valamit kevanz, adva vagon 489. El vele meg codexünk ezen kifejezésekben: keves vartatva 201. űtet nilva megutalnaja 475. — kevanva kevanom 159. firva fira 387. germőksegetől fogva 56. matol fogva 159. mindőnőstől fogva 270. holtakelve 477.

Egyéb nevezeteseb használatai még a *-ván*, *-vén*-es alaknak: es lőn elbagadvan 178. nem lőn engedven nekőm, hog 556. || lata

figven (függni) az ő zent fiat 344. mikoron hallotta volna firvan es neki kőnőrdőgven 361. lata zent Apalin azzoñt jöven angalokkal 488. imadkozvan lattac vala 542. lata az zent azzoñnac kezeit egbefogvan, es zőmeit behuñvan a földtől felalvan harom senggel 667. (v. ő. őtet megh haraguduan fenki nem latta: hanc irascentem nemo vidit Tih. c. 279.).

Különösek még: a temető helnec ajtojara nag követ tamaztvan es elmene 299. (alkalmasint tollhibából áll az «és» szó e helyen); leañim, vattoc zent irasba tanulvan, es jol tuggatoc 623. l.

A *nyilván* szó csak a már említett helyen van *nyilva* alakban; egyebütt: nilvan valo bizónsag 34. nilvan meglattatic 76. mipepen nilvan megteczie 89. ennekőm nilvan vagon, hog... 329. — A *fogva* mellett is van *fogván* alak: az időtől fogvan 281. galileatol fogvan 294. attol fogvan 447. stb.

Végre codexünkben is gyakori a határozó igenév teljesebb *-ván, -vén* alakja tárgyi viszonyban főnevekkel, mely utóbbiak néha személyragozva vannak; így: mind terd hajtvan mondanac 183. terd hajtvan ütet megmővetic vala 233. feje hajtvan elbočata ő zent lelket 292. keze elterittven ugmond 306. imadsag teven megalg engőmet 416. mint a farkafoc a johokra, fogoc čikorgatvan esenec 474. kezei elterjeztven ivőlt vala 596. — Különösebb a tárgyrag elhagyása ezekben: ki bezed megvegezven 167. mel imadsag megvegezven 506. a hoheroc ez zo halvan 507. ez čoda latvan 518. ez imadsag megvegezven zozat jöve menőből 523. es e megmondvan elmene 552. ez halvan elfuta 562. (v. ő. ezt halvan a čazar 566.); egebeknec kenőa latvan 566. e nag čoda latvan 599. ez mondvan a tömlőczben rekeztethec 637. (V. ő. az ajtoc megnituan kizalada Bécsi c. 171. es feig le haituan elerezte ő lelkét Münch. c. 211.)

5. A hasonlítás tárgyának ragos alakja.

Az összehasonlításban a közép fokú melléknév mellett code-xünk rendszerint a *-nál* ragot használja; így: ennel kellemetősb, ennel erdőmősb 53. mindőn jozagtetelnel nagob 62. kegoknal zőrnőbbe 67. ennel nagobbat es többet 85. ennalam nagobban vetkőztel 327. nalatoknal kemembec 352. stb. — Ellenben a 105.

lapon: es valaki neki többet zolgal a binnee miatt, addig (annál) nagob es több kennal fizet neki (v. ö. de myg towab towab adyg nagyoban meg bewötyy Érdy c. 642. l.); a 648. lapon: vágone egeb keral en tölem (V. ö. kívül e világon szű jobbat nem talál: Nyör III, 384. — Hernád völgyén, meg Hegyalján is használatosak: tülem jobb, nagyobb s több eff. Nyör IV, 115.; — a moldvai csángóknál szintén hallhatók: mitől tovább, attól rosszabb lesz; nagyobb az út ed posztától: Nyör III, 4. és X. 200.)

6. Az alany és állítmány egyezése.

Az ú. n. «constructio ad synesim» codexünkben is előfordúl. Igy: az ő zömöc megnehezültec 177. mindezőc az irígsegnec haznalattá 121. keth hamis tano előalla es mondanac 204. négen voltac, a kith jezost ostorozjac volt, mert kettei megfarrad volt, es a kettei megnugvan elfmeg verni kezdic volt 233. es mind a sokaf-sag, kie valanac oth 293. a gazba öltözöt procefsio lafsu lepessel mendegelnec vala 376. mindenie leaña zent Sofia azzoónac jelőne-nec 634. — Megemlítettök továbbá: ninčen immar vad es madar hufod, fem jelős vačorad, fem jo fives boraid 318. || doktoroc vetnec neminemű jegeket, kiből... 34. en azokat olan nagnac nem alejtom 74. mindazokat, mivel... 102. nem hallode, mit ellenöd mondnac tanofagokath 217. labairol, ki megezögöztetöt vala 271. — tanič meg engöm azokra, kik istene 414. kie mindön joc, kie van-nac 454. (V. ö. kis kertemben violákat ültettem, melyet minden hajnalba megöntöztem Erd. Népd. I, 198.).

7. Figura etymologica.

dičerettel dičere 29. harangoc harangoztatanac, kürtöc kürtöltetenec 246. coronaval coronaztatot; ostorokkal megostoroztatott 264. eg halallal haljanac 274. imifen latast lata 313. nag igeretöket igere 455. ne akarjatoc magatoknac kenčezni kenčeth földön, — kenčezjetöc magatoknak kenčöt menőrozagba 497. zörnű halallal hala 516. — (l. Thewrewk E. értekezését: Nyör III, 385.).

8. Sajátságos ige-használatok,

tekintve különösen az igével összekötött névszó ragos alakját: kiket pokol tüze beél, azokat a bizon velagossagtol megvakejta 80.

megtiltvan őrdőgeit, hog... 88. (v. ö. tilutoa wt HB.; codexünkben más helyeken: tiltja az ireggéktől 1. kezdec ütet rola tiltania 84. mindöntől megtiltafec 99. l.); nem tilovec ő gonoz zandokarol 155. (így a Winkl. c. 144. is; ellenben: az hajdinátul és az földektül te kegyelmed es eltilógyék 400. m. lev. 73. l.); sietni hattad, ammit (a mire) tőrekődie vala 165. magzatomtol megpuztuloc 277. (v. ö. arvaja lezek en atyamtol őzveggé lezec en jegősömtől 364.); nekőd femmibe meg nem fogatkozic 379. 380. mindőnnap jo mivelkődetekhez es alamifnalkodafokhoz ígekőzic vala (eleemosynis intentus erat Leg. Aur.) 433. hog a zizeknec halalarol batoretanaja (conso-lans eam super nece virginum Leg. Aur.) 475. hog te is megzōnnel atte balgatagsagodbol 505. (v. ö. ne zōnjel meg az imadsagtól: ne desistas ab oratione 429.); ki írhetne nekōm azt, hog en ilyen embōrhez birnam (ut coniungar tali viro Leg. Aur.).

9. Nevezetesb szófüzések és kifejezések.

inkab akarnac az nag zōrnűsegős kenban lettōket, honnem az iteletre valo kijōtōket (akarják hogy légyenek, kijōjjenek) 75. baratofoe lōnec őzve 224. (v. ö. ma is: mindennaposak őzve = mindennap összejárnak Nyőr III, 177.); kit vōt vala hazafsagra 557. az ur iften legēn melto (dignetur)... 587. — L. több effélét a szótani rész elején.

10. Szőrendi nevezetesb példák.

Ha a régi nyelv valamely különösebb tulajdonságáról bajos ítélni: bizonyára a szórendi sajátságok azok, melyekről egyelőre, a többi nyelvmelékek ebbeli tüzetes ismertetése előtt, tartózkodólag kell szólnunk. Mindenesetre helytelenítendő azok eljárása, kik a dolognak könnyebb végét fogván, ha valamely mondat a mai fülnek kissé különösen, szokatlanul hangzik: rámondják azonnal, hogy ez meg az latinismus, germanismus vagy egyéb barbarismus. Való, hogy idegenszerűséget eleget, vagy inkább sokat is találunk a régiek nyelvében; de több, manapság visszatetsző szófüzés számtalanszor előfordúl más-más szerzők irataiban s nem hihető, hogy az egytől-egyig anomalia volt volna azon időben is. — Szőrendre nézve a Nádor-codexben megjegyzendők a következők:

a) ígekötők elválasztása: el a varosba akarok menni

404. megcokolvan a vent el hazához mene 433. es e meg mondvan el hazához mene 552. ez velagbol mulec ki zent Elec 601. jöttem be romaba elő iftennec aldozatoth hoznom 622. (V. ö. a mai népnyelvben: csordúl könnye le a földre Vadr. 175.; a házba megúnta magát, ment ki a kertbe Nyör II, 419.). *b)* igekötők el nem választva a fölszólító módban: vegetőc es megegetőc ez en testöm 158. eltavozzec en tőlem, akki iftentől elefőth 554. (V. ö. azt mondom, hogy elhord magad Népk. gy. I, 387.; hát te mit csinálsz, kitakarodj mindjárt u. o. 461.; meggörbűjétek jól a hátát Nyör IV, 516. stb. — *c)* egyéb esetekben: vevec űtet es kivivec zederjes palastot reaadvan (adván reá) 244. mire aűam engőmet elhatal (m. h. el. eng. aty.) 285. orrokbol kegoc kizarmaznac vala 337. firalmas zoval ekkepen felkealta 339. igere, ha az ű követi jo valaz nekil megternenec 455. inčelkődven, minemű kegőtlenfegőkkel megterithetne leaňat 510. latvan, hog. ., igen nag őrdmmel betelec 573—4. kere, hog megaldana űtet 660. (V. ö. nézze kjed csak a tarkát, mind feltartsa a farkát Vadr. 162.; talpig gyászba beborulok Erd. Népd. III, 7.; őh mely jóízűt elaludtam Népk. gy. I, 98.; hogy ne kelljen a czérnát sokszor huzogatni a tűbe, olyan hosszúť beléhűzott, hogy... 394.; nem elfért volna másutt? II, 420. stb.) — *d)* egyéb igekötői példák még: nem čac crifstosť ez eľeten gonoz kerezťenec megfezitic, de meg az iftent uľan megőlic 4. temefsetec aňathes el fiaval 305. mert nem utal tegődet meg isten 437. meg irvan vagon 677. halgafsatoc, ha akarjatoc megtanulnia 683. aňadnac meheben zentőle miattad vilagot meg 699. — *e)* köťőszók különős elhelyezése: ezőket es ezőkőz hafonlotofokat mikoron mondana 428. keves napnac kedeg utanna 433. az kardinaloc kőzōť midőň akarattťat megmonda 465. felesegenec mikoron eljōťvolna az ő zilese 483. a mife mikoron megvegeztetōť volna 486. Adrianos ezt hog hallotta volna 635. zent Sofia azzōň mikoron volna enne kenba 648. stb. az utőbbihoz hasonló. (V. ö. Látom pajťas a garatra hogy felőntōťte Nyör IV, 523. vidám napokat ha élek, szolgálni megigyekezek Vadr. 246.) — *f)* az alany vagy értelmezővėny különősebb elhelyezése: mikeppen monga zent Bernald 103. ha valami gonoffagba ő eset volna 432. en vagoc eg mezitelen azzōňallat 659. mert the vag irlalm nēřő kegős ziz Maria 700. aldōť te vag Maria 700. — *g)* az állitmány elhelyezése:

mond meg enneköm, mith oth lattal 334. mert foc pispókóc ű hozzajoc jőnec vala 458. mel bodogsagba minket vígen afa, fiu stb. 491. enes vigan titőket követlec 624. jaj jaj, minemű zegeñ es na-valas embör en vağoc 647. || vala zent adorjan ġenge ifju 563. leañim, vattoc zent irasban tanulvan es jol tuggatoc... 623. en zamlallac titőket leañim köziben 625. uram jezus, ki vağ hitnec kezdeti 627. o ĉazar, te es atte tanačid vattoc mind elmetőc nekil 644. juta elfmeg Adrianos ĉazarnac eleibe 650. — Végre megemlítettők még: monga ebeknec az zent iras mind az ireğőketh 1. mert valaki ez elleten förtelmefsegnec magat agğa 2. mert főkeppen az zentőknek imadsagaba nem al embörnec idvőssege, de criftus-nac kenńaba 55. annera eltavoznac, hoğ őrőkke űtet soha nem lattac 70. mert embörnec ketsege vağon rola, hova a halalnac utanna megőñ 311. es imma kelle tegőd megğđzñi eg erőtelen leannake 360. es martiromsagot egetőmbe az zizekkel vallana 464. ol erősen magat ostorozja vala, hoğ... 538, kiknec Adorjan alhatatolsagukat ezebeveve 547. es a ferbol jő vala ki ol edőlségős illat, hoğ... 601. menńekbe mel nağ dičđfeg tegődet var 634. megmonda, hoğ meg nağ foc kenokat ű nevejert kell zenvedni 637.

11. Latinismusok.

Hogy codexünk legnagyobb része latinból van fordítva, ahhoz kétség nem fér; nem csoda tehát, ha az író a fordítás nehézségeivel küzdve, — kivált oly korban, midőn nyelvünk még, tagadhatatlan, nem állott a kifejettség valami magas fokán, számos idegenszerűséget, névszerint latinos szóffüzést, módhasználatot stb. ültetett át nyelvébe. Mindazonáltal óvatosaknak kell lennünk ezen tekintetben is; mert sok olyasmit bélyegzetek már idegenszerűnek, a mi nem az.

Az eddigiekben is már több latinismust említettünk fel, nevezetesen a ragos alakoknál; ezeken kívül még a következők találhatók.

a) *Latinos módhasználat*: ... megesmernőnc, mel igőñ nağ felseğős jozag jőjjőñ (!) minekőnc.. 9. mene haznalatfa legőñ... megesmere 26. jelőñtetie mene haznalatos ġimőłće legőñ 41. miből embör veheti, ha melto legőñ ez zentsegnec vetelere 59. tudakoznac azon, hoğ ha a pokolnac tūze legőñ uğan testős 79.

hog ez mind ekkeppen legön, z. Janos megbizonította 92. vajjon ki az, ki mindezőket megmondhatsa 113. megteczic, mel igön nehez legön 128. Judast fesvenfege keteleniti vala, hog Jezust elarulnaja 149. bočata angalt, ki ütet megerőfitene 173. nélvendes azt mutatfa, hog ő közzuführen való leg 201. kezde megtagadni, hog nem elmerte volna az embört, a kith mondana 201. Pilatos latvan, hog semmit nem haznalna 242. es alkotana kenetöth, hog minth a zombat elmulnec, jönne nec megkenni Jezost 300. arra valatoc terömtven, hog attü uratoknac fejet altalvernetöc 351. banatos vala, hog ő neki fia nem volna 397. kinec midön kazdagsagit hadna... 398. parančola, hog mind a baratoc begilnenec 459. megizene neki, hog ő földéből kimenne 471. vegeze arra az ő gondolattat, hog ütet tartana eg magas toromban 493. tugga vala, hog iftennec orzaga volna a hitben 495. haragjaban hága, hog ez zizet ozlophoz kötöznec 506. kerdi vala, miért ő firna 537. lata, hog Natalia igön nőmös volna 569. megparančolvan ő neki, hog a helre menne, holot az urnac teste volna 571. tanačoza, hog eghazat rakatna 615. — Ezek határozottan latinos használatok.

Emlitendők továbbá: jollehet az napnac hőfegen fekögenec 21. jollehet, hog ez zentsegöt hozza vege 21. jollehet ezt senki nilvanvalo bizonfaggal meg ne efmerhelse... 34. jollehet a pokolnac kenná zamtalan legön 70. jollehet, hog abbin legön keves ideiglen 115. — és egyszer jelentő móddal: jollehet aleg zolnac vala 305. — E használatot is latinosnak szokták mondani; de azt hiszem, nem az. Igaz, hogy manapság a nép e kötöszöt nem használja; ismeretes azonban, hogy hasonló megengedő mondatokban a föl-szólító mód használata nem épen ritka. Pl. bár akárki megtekintsen Erd. Népd. III, 40. kérjed bár az égre földre, neki mindegy; bár tűz vagy tenger, éles fegyver fogyasztza életemet 126. visszajövök, ámbár most elhagyjalak Népk. gy. I, 216.; akármint ragyogjon a nap, de csak nem lát a vak Erd. Közm. I, 247. stb.

A következő módhasználatot sem merném egészen elítélni s minden egyes esetben latinosnak bélyegezni: kezdec kerdezni, ki ezt akarnaja tenni 163. megkerdven, hog volna neve 621. kerdi vala, hog mi volna ez latas 634. hog megmondana neki, ki volna 662. — ellenben már kevésbbé hangzik jól: megkerdec ütet, mit latot volna 85. (V. ö. kérdé az embert, hogy nem tudná-e a király rezsedenciáját megmutatni Népk. gy. I, 367. kérdé, hogy mi czélja

lenne utazásának 364.; megkérdezte tőlük, hogy mivel lehetne annak elejét állani, hogy az ő leánya ne lenne mindig olyan szomorú Népk. gy. II, 404.; kéréte, hogy lenne jelen a mulatságon Mikes K. stb. stb.).

Hasonló véleménynyel vagyok a következőkről is: mikoron immar zúlni kellene 484. mikoron eljutott volna a vendegség napja 484. mi2oron bebočattac volna 485. mikoron a mife megvegeztetett volna 486. stb. stb. Effélék csak úgy hemzsegnek code-xünkben is, mint a többi nyelvelékekben, természetesen csak az elbeszélő részekben; másutt: mikoron embör meltan komonikal 19. mikoron a hõ keéret ezed 20. mikoron... jarulandaz 28. stb.

Végre említendők: mielőth elarultad volna 156. — ellenben: kevanam megenni a vačorat, mielőth megkenzatom 159. V. ö. mielőtt felülne lovára, megrántja üstökét Arany (Prózaí dolg. 306.); mielőtt elmennél, nesze ez a fontos kalács Népk. gy. II, 381.); (l. Szarvas G. cikkét, Nyelvőr II, 395.) | miglen a tik ketzer zolna 169. (v. ö. mig az apa oda járna, én viselek gondot rája Nyőr V, 140.) | minekutana allelőc iřeket mondot volna 321. azkeppen, hog lefekűt volna z. Janos monda 163. hog ezt mondotta volna, eggic az zolgaknac arcel čapa 196. es hog zajaba vőtte volna 287. es hog mentec volna Jezoshoz 295. stb. — ellenben: es hog (a mint, midőn) megfağ vala 84. onnaton hog kimene, legottan tic zola 199. (V. ö. a mint menne, mendegélne Nyőr IV, 474. a mint a város körül haladna Népk. gy. I, 199.; másrészt: Miklós annya hogy meglátná... Vadr. 7.; a hogy emént a kis egér, hát... Nyőr V, 420. stb.)

b) Az infinitivus használata: ezőgből adattatic megemernőnc 9. a pokol mondatie lennie bidős helnec 65. mindőnkoron lattatic elkezdetni 68. imadsagban a kent rola elvetni keri vala 179. mas embörtől felnec vala megförtőzni 217. Pilatos monda megostoroztatni Jezost 231. ugan lezōn, mikeppen lenni akarjatoc 244. ezt igaznac tudom lenni 326. kit ekkeppen latoc megzaggatvan lennie 345. latom fargasaggal meghervatnac lennie 353. nem vağoc melto hivattatnom zolgadnac 387. parāčola űtet bevinni 403. felőc en atamtol (!) engődetlennec lennőm 408. es hog te hağ iřen zepsegnec zemermet vallani 409. fenki nem vel engōmet lenni leannac 417. Pafuncius kedeg alejtta vala bineről kesergeni 435. kette repedven ű neki kaputh ada kijōni 518. hertelen halalt ne-

kiöc latni ne ág 523. intic vata ketzer ennie 535. ne törteneć neköm zolnia az ő zajaval 554. melto löl a zentec kőzibe zamlaltatnod 564. parančola az azzońt eleibe vinnie 620. parančola az ő ruhajabol mezítelen foztania 635. parančola ő testet az ebeknec vetni 650.

c) *Latinos ige-használatok*: ő kenna eth emleköz-tetic (*recolitur*) 9. mikoron felkőlt volna imadsagarol (*dum surgeret de oratione*) 173. nem kőtlkődni bočanatot (*non dubitare veniam*) 212. ezt törvenőknek elfordothojanac leltőc, es čazarnac adot adni tiltonac (*hunc invenimus subvertentem gentem nostram et prohibentem tributa dare cæsari*) 218. artatlan vágoc ez igaznac veretől (*innocens ego sum a sanguine iusti hujus*) 242. mikeppen lelkődet altal nem mente ez hallas (*quomodo animam tuam non transiit sermo iste*) 281. mikeppen mented altal ellenfegőknek tőrit (*quomodo transisti insidias adversariorum*) 451. teritte magat (*convertit se*) zent fiahoz 350. 356. arvaja lezec en afamtol (*orphanus fio a patre*), őzveggé en jegősőmtől 364. hire neve elteritte mind a varost (*opinio autem ejus peragravit totam civitatem*) 401. ne zőnnel meg az imadsagtól (*ne desistas ab oratione*) 429. nem tudom mi törteneć atte leañodnac (*quid accideret filiæ*) 429. mi lőtt legőn ammi baratonknac leañarol (*quid factum sit de filia amici nostri*) 430. nem akarlac tegőd zorgalmaznod te leañodert (*nolo te sollicitum relinquere pro filia tua*) 448. erősb eletet vifel vala (*severiorum vitam gerebat*) 534. lafsad en uram, hóg meg ne rettenj (*videas, ne...*) 560. hitődet, kit tartaz (*quam tenes*) 622. ...hitire fordult (tért, *convertit se*) 641. criftulhoz fordula (tére) 652. 671. ifteni hihlesre magat nem teriteni (*ad inspirationem divinam se non convertere*) 692. — Ide tartoznak még: ne akarj engőmet elhadni (*noli me derelinquere*) 273. ne akarj firňa 279. ne akarjatoc űtet eltemetni 305. ne akarjatoc čodalni ezőn 629. ne akarjatoc zeretni 676. — zep atte orczad, azert en felőc, hóg ne legőn (*timeo, ne sit*) a ģarlo baratoknac romlafokra 422. felven, hóg meg ne ef-mertetnec 437. [Megjegyzendő, hogy nines meg a Nádor-codexben a *nehogy*, hanem mindig: *hogy* .. *ne* áll; így a 25. 168. 174. 216. 294. stb. ll.] Végre: tőn nekic bezedőt (*fecit sermonem*) 167. oth tőnec vačorat (*ibi fecerunt cœnam*) 151. 383. imadsagot tenni (*orationem facere*) 416. 418. stb. zot tőn (*verbum facere*) 482. aldomast tőn (*benedictionem facere*) 653. veget tenni (*finem f.*) 181. ala-

mifnat t. (eleemosynam f.) 530. 531. vendégséget t. (epulum, convivium f.) 483. vallast t. (confessionem f.) 653.

d) Egyéb latinismuskok: erősb életet vífel vala mindön klaustrombelieknel, előzőr ebben (in hoc), hog... 534. ebben zűltem (in hoc natus sum) es erre jöttem ez velagba hog... (ad id veni in hunc mundum) 221, o enneköm bodogtalannac (væ mihi misero) 556. (másutt helyesen: jaj enneköm 594. 597.); o enneköm zerető fiam 350. jaj enneköm zerető fiam 363. (másutt helyesen: ó én szerező fiam 352. 364.) — Sűrűn fordul elő továbbá a vonatkozó *ki* névmás oly esetekben, midőn magyarosan a mutató névmásnak kellene állania; pl: ...kiről zent Bernard íg zol (erről így szól sz. B.) 4. kiről uronc Jezos ugmond 89. kit megbizonit z. Janos 113. stb, stb. — csak néhányszor: erről íg zol z. Gergőr 93. ezt megbizonyitta z. Tamas 11.

Latin ragos-alakok átvétele: engömet poncio pilatufnac adanac 283. holot a martiromoknac testőc volna (corpora martyrum) 571. zent Janos es zent Pal martiromoc zent éghaza mellett 640. vala persarom beli keral (rex Persarum) 607. 622. lakozic vala medorum fő varosba (in metropoli Medorum) 607. jovisnac templomaba (in templo Jovis) 504.

Dr. ZOLTVÁNY L. IRÉN.

AZ EGYSZERŰ SZISZEGŐ HANGOK JELÖLÉSE A RÉGI MAGYAR ORTHOGRAPHIÁBAN.

Válasz Ásbóth Oszkárnak.

Úgy is írhattam volna: «Három idézet igaz értelme és a másolás természete», mert formaszerint e két dologról lesz szó; de az egész vitatkozás mégis tulajdonképen a körül forog, a mit soraim homlokára jegyeztem. Okot a jelen fölszólalásra Ásbóth Oszkár szolgáltatott, ki a Nyelvtudományi Közlemények XVIII. kötete utolsó füzetében a 415. laptól kezdve egyre velem foglalkozik. A Nyelvemléktár VII. kötete előszavából vagy pontosabban szólva az Ehrenfeld-codex bevezetéséből részint mindenféle olyan dolgot szeretne kiszorítani, a mit soha még képzeletben sem mondtam, részint pedig olyat, a mit valóban mondtam, képtelenségnek igyekszik föltüntetni. Van ugyan a közt, a mit csak úgy erővel akar kisajtolni szavaimból, olyan is, a mi magában véve kétségtől helyes, a mit tehát bátran a magaménak vallhatnék; de nekem azt mégis vissza kell utasítanom, mert a mit nem mondtam vagy nem gondoltam, azt nem vállalhatom el, ha in abstracto még oly igaz is. Ilyen pl. az, hogy szerintem a magyar *sz* hangnak «*sc*-vel jelzése régebb *z*-vel való írásánál» (420. l.). Ezt én ott, a hol Ásbóth keresi, bár mily bizonyos dolog, egy szóval sem érintettem. E kérdésről egyébiránt tüzetesebben egy külön akadémiai értekezésben szólok s így meglegésem itt az egyszerű fölműléssel.

Ásbóth föllállítva az ő elméletét, mely szerint a magyarnak a csehtől kellett írni olvasni tanulnia, mivel a régi cseh írott emlékekben is az *s* (š) hang egyszerű latin *s* betűvel van jelölve, abban a balhitben, hogy nekem az Ehrenfeld-codex bevezetésében

(XXI—XXII. l.) oly nyilatkozataim vannak, melyek neki utjában állanak, ugyancsak vagdalna, ha találna. Mondandóját így kezdi: «Egészen másképen, mint Hunfalvy Pál, adja elő a dolgot Volf György; de ő is csak azt állítja, hogy a latin *s* eredetileg *sz*-nek hangzott a magyar írásban. Egészen új meglepő állítás azonban az, hogy az *s*-et», értsd a magyar *s* (š) hangot, «eleinte *z*-vel írták» (415. l.). Tehát világosabban szólva én Ásbóth szerint azt állítottam, hogy a magyarban eleinte a *sz* hangot *s* betűvel (416. l.), az *s* (š) hangot pedig *z* betűvel fejezték ki. Meg kell vallanom, ha ezt, kivált az utóbbit, csakugyan állítottam, akkor valóban nagyobb tudatlanságot tanúsítottam, mint a mekkorát maga Ásbóth igyekszik rám tukmálni. De szerencsémre nincs más bizonyítéka ellenem mint a mondott helyről vett három oly idézet, melyet teljesen félreért.

Mind a három idézet, s ezt legyen szabad kiemelnem, abból a szakaszból való, melynek célja az Ehrenfeld-codex régi másolat voltát bizonyítani. Az első ez: «Az 1. lapon háromféleképen írva fordul elő *fent*, *fc*ent és *zent*. A codexben mindvégig közönségesen csak az utolsót találjuk, a másik kettő ritka kivétel s csak észrevétlenül csúszott be. Hogy pedig melyik a régibb írásmód, mutatják a Halotti Beszéd és Königsbergi Töredék *mi*loftben, *fc*ine, *fc*egin; *fc*olanoc, *fc*uz, *fc*iulbeffen, *fc*eplev szavai.» Ebből Ásbóth azt akarja kiszorítani, hogy én szerintem «az *sz* hangot régebben latin *s*-szel jelölték» (416. l.), mert a Halotti Beszéd *mi*loftben szavára is hivatkozom s a Königsbergi Töredék *ti*ftan szaváról még meg is feledkezem. Nagyon eltalálta! Tessék csak jól elképzelni a dolgot. Hat szót idézek, melyben az *sz* hang *fc*-vel van jelölve, s csak egyet, melyben *f*-sel van kifejezve. Lehet-e ebből, ha már minden áron elmeletet kell sajtolni szavaimból, egyebet következtetni, mint hogy szerintem a *sz* hangot régebben ha *t* esetben *fc*-vel, egy esetben pedig *f*-sel «jelölték»? De még ez is nagy furcsaság, mikor én az *sz* hang jelölésének nem statistikáját adom, hanem csak egy pár példáját idézem. Abban különbben igaza van Ásbóthnak, hogy a *fent* írásmódjának régibb voltát nem kellett volna a *mi*loftben szóval bizonyítanom, minthogy itt az *f* nem magánhangzó, hanem *t* előtt áll, a hol kiváltságos a helyzete (417. l.), de szerencsémre ő maga idézi (418. és 419. l.), hogy egy 1247 tájáról való okiratban kétszer van *Solgageur* (Szolgagyőr) meg hogy egy

1268 és 1272 közt keltben egyszer előfordúl *Sewlus* (Szőlös). Annyi azonban mindenkép bizonyos, hogy «az *sz* hangot régebben» néha, ha mindjárt tévedésből vagy ligaturában, *f*-sel is «jelölték». Ennyit szabad a fejemre olvasni.

Még egyet nem hagyhatok említetlenül. A hermeneutikának első szabálya szerint minden helynek legelőször is összefüggésében kell keresni az értelmét. Már most hol mondom én a fentebb idézett szavakat? Nemde az Ehrenfeld-codex bevezetésében, még pedig oly szakaszban, a hol csupán csak azt bizonyítom, hogy a mondott codex nem lehet maga az eredeti fogalmazvány, hanem szükségkép másolatnak kell lennie. Nem tárgyalom ott még magának az Ehrenfeld-codexnek írásmódját sem, mert ebből is másból is csak annyit használok, a mennyi fölvelt dolgomra, a mennyi annak bizonyítására tartozik, hogy az Ehrenfeld-codex másolat. Annál kevésbé szólok pedig azon a helyen általában a régi magyar orthographiáról. Ha tehát ily összefüggésben azt mondom, hogy az Ehrenfeld-codex *fent*, *fcent* és *zent* háromféle írásmódja közül *zent* az újabb, az Ehrenfeld-codexben szokásos, *fent* és *fcent* pedig a régibb, az Ehrenfeld-codexbe másolás útján került, akkor azt józan logika szerint *relative*, csakis az Ehrenfeld-codexre vonatkoztatva, nem pedig *absolute*, tehát nem általában a régi magyar orthographiára értve kell venni. Tehát sem azt nem szabad kiolvasni belőle, a mit már fentebb megczáfoltam, hogy az *sz* hangot régebben latin *s*-szel jelölték, sem pedig azt, a mi különben igaz, hogy szerintem az *sz* hangnak ugyancsak *f*-vel való jelölése régibb *z*-vel való írásánál (420. l.). Hogy pedig csakugyan *relative* s nem *absolute* értettem, valamint hogy Ásbóthot kivéve az olvasót sem hagytam ez iránt kétségben, arról hadd tanúskodjanak a fentebb idézett helyre csak egyetlen egy gondolat közbevetésével következő eme szavaim: «Megjegyzendő, hogy ez *is* mind csak kivételes, és mint a Halotti Beszéd *cuzicun*, *mioltben*, *mulchotia*, *ozchuz*, *charmul* szavai bizonyítják, *szintén* régibb az Ehrenfeld Codexben szokásos írásmódnál.» Minthogy az *is* meg *szintén* szükségképen legalább is kettőre vonatkozik, megelőzőleg pedig se többet se kevesebbet, hanem épen kettőt említek s e kettő közül is az egyik elvitázhatatlanul épen az, a mit az Ásbóth kiszakította szavakban mondok, tehát nagyon világos, hogy a «régibb az Ehrenfeld Codexben szokásos írásmódnál» szavak a

fent és *fcnt* írására is vonatkoznak. Valóban nem tehetek róla, hogy Ásbóth Oszkár nem tudott megérteni.

A második idézet ez: «Még világosabbá teszik a dolgot», t. i. az Ehrenfeld-codex másolat voltát, «a következő törlések és igazítások: [z] femyt (5. l.), [cu]czudalatos (63. l.), [fe]zerelmeert (65. l.), [z] fok (86. l.), orz[f]agol (100. l.), vo[n]lma (109. l.), melyek csak úgy magyarázhatók, hogy a codex írója előtt magyar szöveg volt, melyben az elsorolt szavakat így találta írva: zemyt, cudalatos, ferelmeert, zok, orfagol, vona, s hogy figyelmetlenségből maga is úgy akarta írni, de aztán észrevéve a dolgot, a megkezdettet kitörülte s a maga orthographiája szerint írta.» A harmadik meg ez: «Különösen gyakori az az eset, hogy az *f* helyett *z*-vel kezdett szó elé az író utólag kanyarítja az *f*-et. Így van ez a következőkben: fzenky (40. l.), fzkoszor (45. l.), fzebeknek (49. l.), fzetetlegeknek (51. l.), fzik (72. és 116. l.), melyek szintén csak később helyreütemezett vigyázatlan másolásból eredhetnek.» E kettőből süti ki Ásbóth főképp azt, hogy szerintem a magyar *s* (š) hangot «eleinte *z*-vel írták.» Meg is jegyzi rá: «Volf György ezen okoskodása valóban új, meglepő és olyan merész, hogy ritkítja párját» (415. l.). Tökéletesen igaza van, ez az én nézetem is, csakis abban térek el tőle, hogy a «Volf György» név helyére, kegyes engedelmével az «Ásbóth Oszkár» nevet tenném; mert csak ő következtette azt ki szavaimból.

Még azt sem mondom azokban az idézetekben, hogy valahányszor az Ehrenfeld-codex írója az *s* (š) hangot *z*-vel jelöli, az mindig eredetijéből származik, annál kevésbé azt, hogy abban az eredetiben minden *s* (š) hang *z*-vel volt írva. Arra szorítkozom, a mire bizonyítékom van; bizonyítékaim pedig a *z*-nek törlése és az *f*-nek utólag oda kanyarítása. Ennyi *z*-t és csakis ennyit tulajdonítottam az Ehrenfeld-codex eredetijének. Ám olvassa el azt a két idézetet akárki, olvassa el százszor, többre értem-e, a mit mondok, s a hogy a második idézetben világosan ki is fejezem, «az elsorolt szavaknál?»

Hogy Ásbóth azt az eredetit csak minden *s* helyett *z*-vel tudja elképzelni, arról ismét nem én tehetek. Hát az a *z* csak megállapított szabályból folyhatott, nem lehetett az gyakorlatlanságból eredő bizonytalanságnak, ingadozásnak a következménye is? Mi kényszerít okvetetlenül az előbbinek elfogadására? Talán az

utóbbira nincs példánk? Van, még pedig nem egy; csakhogy úgy látszik Ásbóth nem ismeri. A Teleki-codexben akárhányszor olvasunk ilyeneket: vonfa (82. l.), Boffu (109. l.), feki (171. l.), ṽduőfittöd (164. l.), vonza, Bozzu, zeki, ṽduőzittöd helyett, és megfordítva ilyeneket: verz (14. l.), duznac (84. l.), vizelz (98. l.), keferuezõn (204. l.), vers, dufnac, vifelz, keferuefõn helyett. De tessék kutatni, minden *sz* hang van-e ott *f*-sel és minden *s* (š) hang van-e ott *z*-vel jelölve? Hiszen ezt a föltevést félig agyonüti már az egy keferuezõn is. De hát ne hivatkozzunk a Teleki-codexre; az még akkor Ásbóthnak nem volt rendelkezésére. Az Apor-codex azonban már három, a Peer-codex meg már éppen tíz évvel ezelőtt jelent meg. Ezekbe Ásbóth minden esetre beletekinthetett volna. Az Apor-codexben találunk ilyeneket: fokaffa (147. l.), ferenth (u. o.), hofyan (u. o.), wefnek (150. l.), faz (151. l.), zokaffa, zerenth, hozyan, weznek, zaz helyett; és megfordítva ilyeneket: haranghozaz (152. l.), zolghalthathaznak (153. l.), kyz azzon (u. o.), haranghozaz, zolghalthathafnak, kis azzon helyett. A Peer-codexben szintén ilyeneket találunk: chafary (2. l.), lefek (12. l.), nofolyaba (24. l.), follany (u. o.), boffonkodnak (27. l.), meg vigafic (31. l.), ez ferrel (33. l.), előfõr (83. l.), refre (84. l.), thees (100. l.), wallas (153. l.), birs (220. l.), chazary, lezek, nozolyaba, zollany, bozzonkodnak, meg vigazic, ez zerrel, előzõr, rezre, theez, wallaz, birz helyett; és megfordítva is ilyeneket: zok (94., 112., 333. l.), zyr (121. l.), zegel (171. l.), zonha (181. l.), bévzege (211. l.), zegetlege (215. l.), lok, fyr, fegel, fonha, bévfeggel, fegetlege helyett; sőt még ilyeneket is: ekeffen (43. l.), fcelmes (u. o.), wyfcelne (58. l.), wyfcelwen (66. l.), ekeffen, felmes, wyfelne, wyfelwen helyett. Mind ennél pedig semmi bizonyítékunk, hogy másolásból eredne, s így egyébként mint ingadozásnak nem szabad tulajdonítanunk.

Ime nem csak képzeletben, hanem valósággal is van olyanféle codexünk, ezúttal csak hármat említettem, de van tíz is, a melyet az Ehrenfeld-codex eredetijének gondolok. Ha Ásbóth ezt nem tudva akármely korban olyan magyar helyesírást keres, mely «egy egész kéziratot át» az *s* (š) hangot következetesen mindig *z*-vel jelöli, akkor az csakugyan «akármilyen korban valóságos átolmátás» (426. l.), csakhogy nem az enyém. Már azt a csekélységet alig szükséges érintenem, hogy mikor az ember azt mondja,

hogy itt meg itt az Ehrenfeld-codex eredetijében az *s* (š) hangnak *z*-vel kellett írva lennie, akkor az csakis az Ehrenfeld-codex eredetijére vonatkozik, tehát nem annyit tesz, hogy általában a régi magyar orthographiában «az *s*-et eleinte *z*-vel írták.»

Ennyi után bátran kimondhatom, hogy mind abból, a mit Ásbóth Oszkár az Ehrenfeld-codex bevezetéséből vett három idézetre alapít, egy árva betű sem található szavaimban. Annyi figyelmet pedig, úgy hiszem, megkövetelhet minden író, hogy a ki czáfolatába ereszkedik, előbb iparkodjék őt kellően megérteni. Nem akarom hinni, hogy Ásbóth Oszkár ezt az igen természetes követelést nem tudta teljesíteni, inkább azt gondolom, hogy csak megfélemlkezett róla. Egyet különösen nem értek. Ásbóth is kénytelen elismerni, mert hisz különben egyenes állításaimat idézte volna, hogy én sehol sem állítom azt, a mit ő olvas ki szavaimból. És mégis így szól: «Egészen másképp adja elő a dolgot Volf György» (415. l.), «de ő is csak azt állítja» (u. o.), «Volf ezeket az állításokat az Ehrenfeld codexhez írt bevezetésben fejtette ki» (u. o.), «Először is azt állítja» (u. o.), «a mint Volf állítja» (419. l.), «Volf legalább azt állítja, hogy régibb, de beéri itt is az állítással» (420. l.). Sem azt nem hihetem, hogy Ásbóth Oszkár nem tudja, sem azt nem gondolhatom, hogy nem akarja tudni a különbséget valakinek az állítása és más valakinek erre alapított következtetése közt. Egy szóval nem értem eljárását.

Mindent összefoglalva, ime az eredmény: Soha nem mondtam és semmiféle nyilatkozatomból csúrés-csavarás nélkül ki nem lehet olvasni sem azt, hogy «a latin *s* eredetileg *sz*-nek hangzott a magyar írásban», sem azt, hogy «az *s*-et eleinte *z*-vel írták», sem pedig azt, a mi különben igaz, hogy «az *sz* jelzés régibb mint a *z*-vel való írás». Mind ezt tisztelettel el kell utasítanom magamtól; maradjon ennek kicsikarása Ásbóth Oszkár érdeme. E kijelentésre nem a szorultság kényszerít. A mi szavaimból természet szerint következik, a mit szavaimból a logika szigorú törvényei szerint ki lehet olvasni, azért mindenkor föltétlenül elfogadom a felelősséget; de nem azért, a mi szavaimból csak erőszakkal következik, a mit azokba valaki csak bele olvas. Azt mondja Ásbóth (426. l.): «Helyesen látták Hunfalvy Pál és Volf György, hogy ha a latin után indult a magyar helyesírás, a latin *s* csak *sz* hangot jelenthetett eredetileg.» Hogy Hunfalvy Pál

helyesen látta-e, az kérdés, még pedig nagy kérdés. A mi engem illet, bármennyire hizelegethetne, különösen Ásbóth Oszkár részéről, hogy én valamit helyesen láttam, mégis kénytelen vagyok megvallani, hogy én azt a dolgot nem láttam se helyesen se helytelenül, mert egyáltalában nem is néztem. Nekem az Ehrenfeld-codex bevezetésében, ha már Ásbóth ezt vette alapul, csakis az Ehrenfeld-codexre volt gondom és egy pillanatig sem forgott eszemben, hogy a régi magyar orthographiának bárminő eredetét vitassam akár nyíltan kimondva akár titkon becsempészve valami véleményt. Hogy egyébiránt minden hiábavaló, csak szószaporító és időfecsérlő polemianak e tárgyban egyszer mindenkorra véget vessek, ezennel kijelentem, hogy az Ásbóth idézte szavaimnak csakis az itt kifejtett értelmet kívántam adni. Ha a megtámadott állítások csakugyan természet szerint minden erőszak nélkül következnek belőlük, a mit sehogy sem hiszek, akkor a mennyiben helytelenek, ezennel helyre igazítom; ha pedig, a mit nagyon erősen hiszek, csak Ásbóth Oszkár sajtolta ki belőlük, akkor ezennel határozottan visszautasítom.

Természetes dolog, ha Ásbóthnak az a három maga kovácsolta állítása ledől, a mint hogy már le is dőlt, egyben leomlik mind az is, a mit szerzőjük rájuk épített. Azért az apróbb részletek czáfolgatását egészen szükségtelennek tartom. Más az a kérdés, mert itt már olyanról van szó, a mit valóban mondtam, hogy szabad-e az Ehrenfeld-codexbeli [z] femyt, [fe] zerelmeert, [z] fok, orz[f]agol törléseket és igazításokat úgy magyarázni, hogy a codex írója előtt magyar szöveg volt, melyben az elsorolt szavakat így találta írva: zemyt, ferelmeert, zok, orfagol; más szóval föl szabad-e tenni az Ehrenfeld-codex eredetijéről, hogy néha *f* helyett *z*-t (zemyt, zok) és *z* helyett *f*-et (ferelmeert, orfagol) írt? Ásbóth kerekén tagadja; szerinte «a tollhibák éppen úgy nem magyarázhatók» (426. l.). Fő és majdnem egyedüli okának, hogy «ilyen helyesírást» nem csak abban az időben, melyre az Ehrenfeld-codex eredetije tehető és teendő, hanem más korban sem találni «egy egész kéziratot át» (u. o.), már elébb kimutattam a ferdeségét. Olyan kézirat csakugyan nincs, mely az *sz* hangot következősen mindig *s*-sel, az *s* (*ś*) hangot meg ép oly következősen mindig *z*-vel jelölné. De elvéte biz az előfordul. A Halotti Beszédben és Königsbergi Töredékben legalább *t* előtt van egyszer-egyszer

s-sel írva az *sz* (miloftben, tiftan). Maga Ásbóth fölhozza 1247 tájáról kétszer *Solgageurt* (Szolgagyőr) meg 1268 és 1272 köztről egyszer *Sewlust* (Szőlös). Ha keresnénk, több is akadna valamint találhatnánk *s* (š)-et jelentő *z*-t is. Hogy ez egyáltalában másutt sem hallatlan valami, arra ismét maga Ásbóth szolgáltat adatokat. Egy helyt azt mondja, hogy «a X. századból való szlovén freisingi emlékekben Braune Vilmos számítása szerint az *sz* hang» 235 eset közül 19-szer *t* előtt ligatúrában és 13-szor szabadon, összesen 32-szer van «latin *s*-szel írva» (421. l.). Más helyt meg azt is mondja, hogy ugyancsak a «Freisingi emlékekben Braune Vilmos számítása szerint az *š* (magyar *s*)» 38 eset közül, habár csak egyetlen egyszer, *z*-vel van írva (414. l.). Amott a ligatúrát nem számítva valamivel több mint 5%, emitt valamivel kevesebb mint 3% a rendestől való eltérés. Ha megolvassuk, nem tudom nem kapnánk-e jóval kisebb százalékot azokból az *sz*-jelentő *s*-ekből és *s* (š)-jelentő *z*-kből, melyeket én az Ehrenfeld-codex eredetijének bátorkodtam tulajdonítani. Elég az hozzá, Ásbóth fő ellenvetése sehogy sem állja meg a sarat.

De úgy látszik azt a nehézséget is támasztja, hogy az a rendestől való eltérés, mondjuk hiba, csak másolótól telik; ő pedig az Ehrenfeld-codex eredetijét nem képzei másolatnak. Arra, hogy nem csak másoló eshetik abba a hibába, döntő adatokat szolgáltatnak a codexekben üres helyekre, lapszélre vagy a tábla belső oldalára vetett bejegyzések, melyek kétségtelenül eredetiek. Ilyen a szerelmes «*sŭem lolkôm Viragom czinigem*» a Weszprémi-codexben (Nyelvemléktár II. köt. VI. l.), ilyen a sajnálkozó «*ŷegeni*» a Kazinczy-codexben (Nyelvemléktár VI. köt. XIII. l.), ilyen végre, hogy a *z*-re is legyen példánk, a fölsohajtó (itt a letépett utolsó két betűvel, *am*-mel kiegészített) «*een edez claram*» az Apor-codex tábláján (Nyelvemléktár VIII. köt. XXXVII. l.). Ezek pedig, arról bizonyosak lehetünk, nem másolatok. A mi meg az Ehrenfeld-codex eredetijét, természetesen magyar eredetijét illeti, igaz nem mondtam, hogy azon az a munka értendő, melyről az Ehrenfeld-codex közvetetlenül van másolva, tekintet nélkül, hogy az maga az eredeti fogalmazvány-e vagy pedig szintén másolat; de az úgy hiszem magától is érthető. Ásbóthnak tehát e részben semmi oka ellenezni a ferelelmeert, orfagol és zemyt, zok alakoknak az Ehrenfeld-codex közvetlen eredetijébe való helyezését.

A valóban létező dolgok tekintetbe vétele megengedi; lehet is szabad is. De hát vajjon kell-e? Ásbóth ezt is határozottan tagadja. Én meg ép oly határozottan állítom. Lássuk, kinek van igaza.

Azt mondja Ásbóth, «hogy hogyan» lehet a [fe]zerelmeert, orz[f]agol és [z]femyt, [z]fok törlésekben és igazításokban nyilvánuló tollhibákat magyarázni, «az voltakép mellékes kérdés, de ha már felelni kell, nem egy feleletet lehet rá találni» (426. l.). Szolgál is kettővel, s hinnem kell, hogy nem a legrosszabbat választotta. Az egyik az, hogy az Ehrenfeld-codex írója, ki a 76. lapon, egy fél nyomtatott lapnyi kis helyen a kereszt szót kereftnek, kereftet, kyreztnek, Creftenek változatokban «*k*-val és *c*-vel, *s*-sel és *z*-vel le tudta írni, egy hosszú 162 lapra terjedő művet» másolva, «bizonyosan nem dolgozott mindig öntudatosan és a kellő figyelemmel», és így «ezen a másolón ugyancsak megeshetett», hogy «eltévedt a szeme» (u. o.). Nem kapaszkodom abba, hogy mifele szemtévedés van a kereszt szónak fentebb kiemelt változataiban, mert nyilván csak azt akarják mutatni, a mit kár volt még külön bizonyítani, mivel a magyarázandó tollhibák úgyis elég nyilvánvalóvá teszik, hogy az Ehrenfeld-codex másolója «nem dolgozott mindig öntudatosan és a kellő figyelemmel». Azt is megengedem, hogy a jó másolónak hébekorba bizony «eltévedt a szeme». Magam is említek bevezetésemben (XXII—XXIII. l.) két esetet, mely, ha már egyszer más adatokból be van bizonyítva, hogy az Ehrenfeld-codex másolat, egyébnek mint a szem eltévedésének nem tekinthető. Ilyen a 2. lapon «mykent [f] alazatos frater Bernald», a hol az «alazatos»-on keresztül mindjárt «frater»-re akart ugrani, és a 67. lapon «kezde [eleuen] az vayafokbalol eleuen veer ky zarmazny», a hol «kezde» után «az vayafokbalol» mellőzésével «eleuen»-re tévedt. Itt a tévedésnek a hely közelsége az oka. Úgy van-e az a négy tollhibánál? Az egy orz[f]agol, melyben mellékesen szólva a *z* azért van az [f] előtt, mivel az író utólag ugyan, de határozottan az *r* és a kitörölt *f* közé iktatta, már előre is elesik, mivel a hiba nem a szó elején, hanem a közepén van. A [z] femyt az 5. és a [z] fok a 86. lapon úgy áll, hogy előttük is, utánuk is csak jó távol akad *z*-vel kezdődő szó. Itt a szemnek a hely közelségéből magyarázható tévedése, vagyis ugrás nem foroghat fenn. A 65. lapon előforduló [fe] zerelmeert azonban, nem hallgathatom el, föltétlenül megadja magát. Nem tudom hogyan, de az bizonyos, hogy ennek a szomszédsága

a bevezetés írásakor elkerülte figyelmemet. No de azért még mindig megmarad a társa: orz[f]agol, meg a másik pár: [z] femyt és [z] fok.

De a szem, nem tudom, Ásbóth gondolt-e rá, még másképp is tévedhet. Hanem hát annak is nagy a bökkenője. Ha a hely nem magyarázza a hibát, akkor már csak a hasonlóság tudja fölfoghatóvá tenni. A hasonlóság vagy egész betűcsoportokra terjed ki vagy egyes betűkre szorítkozik. Akárki fölcserélheti mai nap is a *talál* és *tálal* igéket és az Apor-codex írójának is könnyű volt Mykenth helyett ezt másolni, hogy Mynketh (Nyelvemléktár VIII. köt. XXXIX. l.). Minthogy itt egyes betűk elhibázásáról van szó, nézzük meg, minő betűket szoktak régi codex-másolóink összetéveszteni. Az adatokat a Nyelvemléktár bevezetéseiből veszem (IV. köt. VII. l.; VI. köt. XI., XV. és XVII. l.; VII. köt. XXIII., XL. és XLV. l.; VIII. köt. XXXIX. és XLI. l.; XI. köt. XII—XIII. l.; XII. köt. XXI. l.). Előfordúl az Érdy-codexben ez helyett es és megfordítva es helyett ez; a Tihanyi-codexben haloc helyett halot, a Cornides-codexben kyc helyett kyt, a Kulcsár-codexben fegeych helyett fegeyth, a Debreczeni codexben foc helyett fot, és megfordítva a Vitkovics-codexben alamifnat helyett alamifnac, a Debreczeni codexben binet, tytcot, iozagot helyett binec, tytcoc, iozagoc. A Tihanyi codexben fwthok helyett fwthok, az Apor-codexben forbatla helyett forbatla, és megfordítva a Kulcsár-codexben farkanyoknak helyett farkanyoknak; a Horvát-codexben en helyett ev (= eu), és megfordítva az Apor-codexben aduad, kelued, eleue helyett adnad, kelned, elene. Továbbá találkozik a Kazinczy-codexben hyedelme helyett kyedelme, az Ehrenfeld-codexben kenerert helyett kenerett, a Kulcsár-codexben kerniwle helyett kermwle, hufagaba helyett hufagaba, végre a Teleki-codexben fiam, feltamattam, kaym helyett fiaz, feltamattaz, kayz, és mene helyett merre.

Ezek közül némi magyarázatra szorúl az *n* helyett *v*, *m* helyett *z* és *n* helyett *rr*. Az *n* helyett *v* a Horvát-codexből való; az pedig Ráskai Lea műve, a ki *u* helyett *v*-t szokott írni s ez esetben is, minthogy eredetijének *n*-jét *u*-nak nézte, rendes szokását követte. Így lett az eredeti *en*-ből *eu*-n keresztül a másolatban *ev*. Az *m* helyett *z* csak szó végén találkozik és e *z* mögött az a *z*-hez hasonló, az első nyomtatványokban is alkalmazott, pontosvessző féle rövidítő jel rejlik, melylyel a XV. században a szóvégi *m*-et

szokták volt pótolni. Ez a nyitja a fiaz, feltamattaz, kayz írásának. Az *n* helyett *rr* abból származik, hogy az eredetinek gót frakturás *n*-je *n*-nek azaz *rr*-nek látszott. Így jutott a másolatba mene helyett merre. A többiről, ki a régi írásban csak némileg is jártas, hamar átlátja, hogy a *z* és rövid *s*, szóvégi *c* és *t*, *f* és hosszú *f*, *u* és *n*, *h* és *k*, *r* és *z*, *r* és *t*, *ni* és *m*, *iv* és *w* összetévesztésére nem kell valami nagy figyelmetlenség. De kérдем, hol van az a hasonlóság, mely a *z* és hosszú *f* fölcserélését magyarázza? Mert jól megjegyzendő, azokban a [z] lemyt, [z] lok és orz[f]agol igazításokban hosszú *f* van ám, nem rövid *s*. Ezekben tehát, egy szóval mondva, nincs se ugrás se hibás olvasás. Minthogy pedig a szemnek e kettőnél több tévedéséről nem tudok, azt hiszem, Ásbóth nem fontolta meg jól, mit mond azzal, hogy az Ehrenfeld-codex írójának talán «eltévedt a szeme».

Másik magyarázata, ha lehet, még szerencsétlenebb. Minthogy a kettőt vagy-vagy köti össze, a kereftnek, kereftet, kyreztnek, Creftenek fölemlítése, melynek szükségtelenül azt kellene bizonyítania, hogy az Ehrenfeld-codex írója nem másolt «mindig öntudatosan és a kellő figyelemmel», ide is szól. De valamint az első magyarázat előtt nem illusztrálta azt, hogy a jámbor másolónak «eltévedt a szeme», úgy itt sem teszi világossá, hogy ugyanaz a jámbor másoló az «*s*-et egy vigyázatlan perczében latinosan *sz*-nek olvasta és azután magyarosan *z*-vel írta le», valaminthogy megfordítva «az *sz*-et latin módra latin *s*-szel kezdte írni», és a «mikor azután észreveszi botlását, ki is javítja». Mert hát jegyezzük meg jól, ez az Ásbóth másik, úgy látszik legnyomósabb magyarázata.

Itt tehát megint hibás olvasás előtt állnánk, hanem egészen más fajta előtt, mint a melyet az előbbi magyarázat bonczolgatásában láttunk. Ott a másoló a betű alakját, itt az értékét téveszti el. Jól látja, hogy az eredetiben az a betű *f*, de nem, a hogy kellene, az *s* (š), hanem, a hogy nem kellene, az *sz* hang jelének veszi és e tévedése következtében akkori magyar szokás szerint *z*-vel írja. Hasonlókép megfordítva is nagyon jól látja, hogy az a betű ott az eredetiben *z*; jól tudja azt is, hogy az az *sz* hangnak a jele; de míg a maga papirosára keríti, eszébe ötlük, hogy a latinban az *sz* hangot *f*-sel jelölik; ezért megfelelkezve a magyar orthographiáról, az eredetiben látott *z* helyett ő is *f*-sel írja az *sz* hangot. De alig veti oda amott a *z*-t, emitt az *f*-et, észreveszi tévedését. Amott látja,

hogy a *z* az *sz* hangnak a jele; de neki az *s* (š) hang jelére volna szüksége; tehát kitörüli a *z*-t és oda írja az eredeti *f*-et. Az utóbbiban meg azt látja, hogy az odavetett *f* a magyarban az *s* (š) hangnak a jele; neki pedig az *sz* hang jele kellene; azért kitörüli az *f*-et és oda írja az eredeti *z*-t. Egy szóval mind a két esetben ott van, a hol volt, és bátran újra kezdhetné. Ha a dolgot jól végig gondoljuk, lehetetlen észre nem vennünk, hogy Ásbóth azzal a szegény emberrel, azzal a szegény másolóval tulajdonkép száraz malmot hajttat.

Eddig azt hittük, hogy a másolók úgy írnak, a hogy olvasnak; hogy pl. azért írják néha a *c*-t *t*-nek, *f*-et *f*-nek, *n*-et *u*-nak és megfordítva, mert bár tévedésből, de úgy olvasták. Most végre megtudtuk, hogy a dolog másképp áll. Ásbóth szerint az Ehrenfeld-codex írója az eredetit egyszer latinosan olvasta és magyarosan másolta, másszor meg ellenkező módon magyarosan olvasta és latinosan másolta. A maga írását azonban már csak a szerint igazgatta ki, a hogy olvasta. Így aztán nagyon szépen meg van magyarázva egyrészt a [z] femyt, [z] fok, másrészt pedig az orz[fl]agol. Az eredetiben Ásbóth szerint az volt, hogy femyt, fok, orzagol; de a másoló egyrészt latinos olvasást (femyt, fok: zemyt, zok), másrészt latinos jelölést követve (orzagol: orfagol) hamarjában úgy akarta írni, hogy zemyt, zok, orfagol; hanem aztán észrevette a hibát és szépen visszatért arra, a mit Ásbóth szerint az eredetiben látott, hogy femyt, fok, orzagol. Igazi fok (zok) híhó femyért (zemyért). Tán csak nem bódult meg az a szerencsétlen másoló, hogy ilyen hiábavaló dolgot műveljen! Mert azt az eredményt bizony sokkal könnyebben, sokkal olcsóbban is elérte volna; egyszerűen csak minden erőlködés, minden gondolkodás nélkül le kellett volna másolnia, a mit látott, mint a hogy a 76. lapon bizonyosan a kereszt szónak kerestnek, kyreztnek, Crestenek változataiban is legalább a kyrezt, Creste alakokkal és az *f* meg *C* betűkkel tette.

Ásbóth nagy diadallal említi (418—419. l.), a mit egyébiránt eddig is mindenki tudott, hogy régieink még egészen latinúl írott oklevelekben is csak nagy ritkán tévesztik el az itt-ott bele szőtt magyar szó vagy név magyaros írását; itt meg (426. l.) egy elejétől végig magyarúl írott munkát szintén csak régi magyar emberrel latinosan olvastat és latinosan másoltat. Még ha az

Ehrenfeld-codex maga a kétségkívül latinból fordított eredeti volna, inkább értenénk valamicskét a dologból. A latinból fordítón minden esetre sokkal könnyebben erőt vehet a latin orthographia mint a magyarból másolón. Ez már csak azt írja latinosan, a mit vagy közszokás szerint latinosan írnak, vagy a mit a maga magyar eredetijében latinosan írva lát. Már most így áll az ügy. Az orfagol írás származhatik ugyan, ha igaz, a fordítótól, de a másoló csak átvehette; a zemyt és zok írást azonban nem követhette el sem a fordító sem a másoló. Amaz azért nem, mert az ő mintájában, a latinban, a *z* nem jelent *s* (š) hangot; emez meg azért nem, mert a mi az ő orthographiája szerint is úgy írandó, a hogy az eredetiben látja, azon nem változtat. Azokat a kitörült *z*-ket tehát a latinos olvasás sehogy sem képes megfejteni; a kitörült *j*-et is a latin írás csak nagyon talán és akkor is az én javamra úgy, hogy az orfagol alakot az eredetibe helyezi.

Nekem különben ez a dolog egészen mindegy lehetne. Azt Ásbóth sem tagadja, hogy azok a kitörült *z*-k meg *j*-ek másolás útján jutottak az Ehrenfeld-codexbe. Csak abban térünk el, hogy ő hibás olvasásból és hibás írásból, én meg vigyázatlan másolásból származtatom. Én bátran elfogadhatnám az ő magyarázatát; mert azokat a kitörült betűket csakis annak bebizonyítására használtam, hogy az Ehrenfeld-codex másolat. Ezen az Ásbóth magyarázata teljességgel nem változtat. Ha az igazság nem követelné, nem is szállanék vele szembe. De hát az ő véleménye merőben ellenkezik minden psychológiával, ellenkezik a másolás egész természetével. A hol az eredeti vagy megelőző író és a másoló orthographiája elüt egymástól, — itt csak ilyen esetre van szükségünk — ott a másolás kétféle lehet: vagy hű vagy modernizáló. Amaz betűről betűre történik, emez szóról szóra; az első esetben a másoló föláldozza a saját, a másodikban elnyomja előzője orthographiáját. A hibák a kettőnél nem egyfélék, habár mind a kettőnek az az egy, a vigyázatlanság, a forrása. A betűről betűre másolónál a látás fárad és így az válhatik vigyázatlanná, mikor kifárad vagy lankad. Itt tehát a tudás vagy, a mi itt vele egyjelentésű, a szokás, melyet a betűről betűre másolónak el kell némítania, kerekedhetik fölül. A másoló ilyenkor önkénytelenül modernizál, azaz beleviszi a maga szokott orthographiáját. Itt a szokás, a másoló orthographiája győz. Hogy mi az ő szokott orthographiája, azt abból

tudjuk meg, mit töröl, s hogy mi az eredetijének orthographiája, azt abból tudjuk meg, mit javít a törlés helyére. A másik, a modernizáló másolásnál az emlékezet, a tudás fárad, tehát ez lankadhat el, és vigyázatlan percekben a korlátokba szorított látás kerekedik fölül, a minek aztán az a következése, hogy az eredetinek orthographiája győz. Itt aztán a törlésnek és javításnak az előbbivel szemben megfordított értéke van. Az eredetinek orthographiáját abból tudjuk meg, mit töröl a másoló, az övét meg abból, mit tesz a törlés helyébe. Egy szóval a szerint, a mint a másoló vagy a maga orthographiáját fojtja vissza vagy pedig az eredetijéét nyomja el, vigyázatlan pillanatokban vagy a magáé vagy az eredetié, tehát mind két esetben a leigázott fog felszínre kerülni. Már most mi az Ehrenfeld-codex írójánál a leigázott? Más szóval milyen másoló az Ehrenfeld-codex írója? Kétségkívül modernizáló; mert a *t-t* néha *k-jelentő c-nek* nézve, nem *c-nek*, hanem a maga módja szerint *k-nak* írta (Nyelvemléktár VII. köt. XXIII—XXIV. l.). Tehát mi a következés? Egyszerűen az, hogy itt-ott kivillan az Ehrenfeld-codexből eredetijének orthographiája ennek hibáival egyetemben. Ez és csakis ez lehet én szerintem mind némely régibb orthographiai sajátságainak, mind pedig itt sokat emlegett tollhibáinak magyarázata.

Az olyan másoló, a kinek van tudatos orthographiája s azt alkalmazza is, már pedig az Ehrenfeld-codex másolója olyan, annak hibái, a combinációkat nem számítva, csak háromból magyarázhatók: vagy ugrásból vagy hibás olvasásból vagy figyelmetlen, szolgálai ragaszkodásból. A kitörölt és helyessel pótoltt *z-k* meg *f-ek*, mint már láttuk, sem az elsőből, sem a másodikból, tehát csakis a harmadikból származhatnak s ennél fogva okvetetlenül az Ehrenfeld-codex közvetetlen eredetijébe helyezendők. Azt mondja Ásbóth, azok «a tollhibák éppen úgy nem magyarázhatók» (426. l.); én pedig azt mondom, azok «a tollhibák éppen» csakis úgy «magyarázhatók».

Válaszom hosszúra nyúlt, de nem kerülhettem mind e dolognak beható fejtegetését. Ásbóthnak állításaiban oly súlyos vádak rejlenek, hogy ez ügy tisztázásával tartoztam nem csak magamnak, hanem mint az Akadémia által kiadott Nyelvemléktár szerkesztője az Akadémiának is. A régi magyar codexeknek e kiadásából nem sokára már a XIII. kötet lesz a régi magyar nyelv és irodalom

íránt érdeklődő közönség kezében. Abból tizenkét kötetért, harmincznégy régi magyar nyelvemlék kiadásáért, engem terhel a felelősség. Ha akármelyik bevezetésemben a régi magyar orthographiáról oly hallatlan képtelenségek vannak, a milyeneket Ásbóth akart szavaimból kimagyarázni, mint akár az, hogy eleinte az *sz* hangot mindig *s* betűvel (416. l.), az *s* (š) hangot meg mindig *z* betűvel jelölték, akár pedig az, hogy e fölfordúlt írásmód a Halotti Beszéd és Ehrenfeld-codex közé eső időszakban általános volt, akkor súlyosan compromittáltam tudományos készségemet, a mi mint megbízómra a magy. tud. Akadémiára nézve sem lehet közömbös.

De a hosszú vita úgy hiszem egyébképen sem volt egészen meddő. Egyrészt hozzájárult annak tisztázásához, hogyan jelölte a régi magyar írás az egyszerű sziszegő hangokat; másrészt pedig azt a methodikus kérdést segítette eldönteni, hogyan lehet a másolatból az eredetire következtetni. Mind ezen fölül még más ok is kényszerített e helyreigazításomra. Ásbóth Oszkár azt hitte, hogy az Ehrenfeld-codex bevezetésében talált nyilatkozataim ama kérdés megfejtésének, hogy kiktől tanult a magyar írni olvasni, útját állják. Ha az csakugyan úgy van, ha akár az Ehrenfeld-codex bevezetésében, akár valamely máséban elejtett nyilatkozataim a dolgot tisztázását valóban gátolják, mint a hogy kimutatásom szerint Ásbóth hitte, akkor a kérdés tárgyalásában elem is csak oly nagy vagy még nagyobb akadályokat gördítenek mint más elé. Pedig én Ásbóthtal szemben más elméletet bátorkodtam fölállítani, mely a csehektől kereken elvitatja még azt is, hogy a magyarokat írni olvasni egyáltalában csak taníthatták volna. Így nekem magamnak is számolnom kellett a magam nyilatkozataival. Mind az Ásbóth Oszkár elméletének beható bírálatát, mind a magaménak részletes kifejtését már bevezető soraimban érintett akadémiai értekezésemben («Kiktől tanult a magyar írni olvasni. A régi magyar orthographia kulesa».) fogja találni az érdeklődő olvasó.

VOLF GYÖRGY.

ERZA-MORDVIN NYELVMUTATVÁNY.

A bibliai történetből (1883).

A kazáni Missionarius-társaság (православное миссионерское общество) az utóbbi időkben a mordvin nyelvre is fordította figyelmét s megjelentek kiadásában jelesen erza-mordvin nyelven: 1881. *Szent történet* (Bibliai történet: Священная история), s ugyanez második kiadásban 1883-ban; — 1881. *Pokš prazdnikt*. Nagy ünnepek (A fő egyházi ünnepek: главные церковные праздники); — 1882. *Máté evangélioma* (Св. Евангелие отъ Матѳея), új fordítás; — sőt immár népnyelvi szövegekkel is gondolt a társaság: 1882. és 1883. jelent meg «Mutatványok a mordvin népirodalomból» (образцы Мордовской народной словесности), egy-egy füzet «*Népdalok*» (пѣсни) és «*Népmesék*» (сказки), elég hű orosz fordítással. Moksa-mordvin nyelven való csak az 1879-ben megjelent Tyumenyev-féle Máté evangélioma (melynek átírása a Nyelvt. Közlemények XVI. kötetében közöltetett). Ezen oly öröndetesen megszorodott szövegkészletből bemutatjuk itt az újabb kiadás szerint a *Bibliai történetet*, melynek nyelvezete, tárgyhöz képest, szabadabban mozogván látnivalólag megközelíti a népnyelvi eredeti szövegeket. Közlésünk fölvette az ó-testamentomi részt majdnem egészen, s néhány fejezetet az új-testamentomiból. Néhány fejezet fordítása, valamint a nyelvészeti tanúságot fejtegető jegyzetek és egy kis szójegyzék alább következnek.

1. Mastoroň tejemado.

Paz mastoroňt da vese, meze nejervi tenek, koto čiste tejinze. son vese avuľ kedsenze, anšak ista uleze! merež valsonzo tejinze.

Ikele mastor avuľ pořadkaso ulneš: mastoroň erva jondo čopuda kopačaž ašteš, Pazoň duxozo ved velkska kantelevez jakaš.

Vasense čiste Paz valdonen ulme merš. omboce čiste menelnen ulme merš. kolmoce čiste modanen, vedeit ejste javož, erva mezt kastomo karmavš. nilece čiste činen, kovnen da teštinenen ulme merš. vetece čiste erva kodamot narmonnen, erva kodamot kalnen ulme merš. kotoce čiste erva-erva kodat mastor langso ojme marto lija meznen ulme merš.

Vesemede mejle Paz lomaň uleze! merš. sisemece čiste Paz mezejak ež tejt. te čiš jevrejks subbota či, eržaks ojmsema či.

2. Lomaneň tejemado.

Tejdanok, meri Paz, esenek jonov moliča, esenek kondamo lomaň. son vese vedse eričatneň, vese narmotneň, mastor langso skotinatneň, zvertneň langso prāvtoke, kudazoroks uleze. Paz vasense lomaňnen Adam lemse lem maksš. son Adamoň telanzo šovoňste tejize da potmozonzo a-kuliča ojme puvaž sovaš. tede mejle Paz Adamoň rajse karmavtize eramo. Jedemse pek vadra Pazoň sonsenze ozart sad ulneš; se sadoňt, pek vadra ulemanzo kuvalt, raj merit. mejle Paz Adamnen vese skotinatneň, zvertneň, vese narmotneň vetsinze; Adam tenst lemt putneš. Adam sinst jutkstost estenze jalgaks kiňgak ež muk. Paz vani: lomaňnen škamonsten erams a jon. esenze kondamo jalga, meri, eravi tenze. Paz Adamoň kemeste matidevtize. vana sonzo udomstonzo, Paz sajize sonzo ve irdezenze da estedenze posubliča, kožajka tejš tenze; Jeva lem tenze putš. koda Adam sirgojš, Paz vetize tenze Jevaň. son koda Jevaň nejize, ista merš: es lovažasom te lovažaš, es telastom te telaš; son miřdenze irdejste tejevemanzo kuvalt kožajkaks uli tenze. teň kuvalt vana lomaň tātanzo, avanzo kadsazo da es kožajkanzo marto vasodež kavto felatne vejkeks velavtit. Paz lomatneň atat babat baslavinze da merš tenst: ejkakšt šačtnež kastodo, raštaž vese mastoroňt peštede; vedsetne, ved langotne, mastorsotne, mastor langotne langso prāvtoke ulede. erva kodamo

šuroň, er'va kodamo vidme marto tikšeň vidstedenze jarsado ; er'va kodamo umar' kastića čvutneň umardest jarsado.

3. *Vasense lomatneň rajse er'amodost.*

Adam marto Jeva rajse er'amstost odužavtomo štapo jakašt : siň kidejak, mezdejak ežt vizdt ; siňst kodamojak pežetest araselt. tese er'amstost Paz martost kortneme sakšniľ. siňst mel'sest Pazoň šnamodo lija mezejak arasel', langozost oduža a er'avol', simemks jarsamks vese anok ulneš tenst ; kodamojak orma a tokiľ tenst ; kulomadost-kak a peliľt siň : rajse ulneš istamo ve čvuto, konataň umar'denze jarsaž siň žnarđojak avult kulok. rajenť kunška vid'senze paroň beřaneň sodaviťića čvuto kasnoš. Paz Adamnen, koda rajs vetize, jovtaš : vana, Adam, er'va čvutneň umardest jarsak, anšak vono se, rajenť kunškaso paroň beřaneň sodaviťića čvutoňt umar'denze iľa jarsak. kodak se čvutoňt umar'denze sevat, seske kulat. Adam marto Jeva Pazoň valonzo eziž kulconok : se čvutoňt umar'denze jarsašt. siňst đavol maňinze da se čvutoňt umar'denze seveme karmavtinze.

4. *Vasense lomatneň pežetejamodost da nakazamodost.*

Vese angeltne lomaňde ikele tejež ; ikele siň vesemest part ulnešt, mejle ve angeloš Pazdo ve jonov tujeme karmas, Pazoň kulconomonzo ež karmak. son esenze marto lijat-kak konat-konat angeltneň maninze ; siň-gak Pazoň večkemenze ežt karmak. teň kuvalt đavol lem maksšt tenze. đavoloň mel'senze lijata langs kengelemado da maňšemado lija mezejak aras. Paz đavoloň vese jalganzo marto menel'ste es sel'menze ikelde ads paninze. đavol tede mejle anšak sekeň arseš, koda bu Pazoň keženze savtoms.

đavol takoda sovaš lomatneň vaks rajs. rajseňť lijat er'va kodat zvertneň jutksost guj (jozni)-gak ulneš : son lomaňde mejle vesemede prevej ulneš. đavološ gujeňť pots sovaš da vest Jevaň kenstize : mon, Jeva, mariň, Paz tenk rajseňť kodamojak čvutoň umar'denze ež meřt nekak jarsamo ? Jeva merš tenze : Paz rajenť er'va čvutneň umardest jarsamo merš tenek, anšak paroň beřaneň sodaviťića čvutoňt umar'denze ež meřt tenek jarsamo ; kole, meri, sevdado se čvutoňt umar'denze, kulotado ! guj merš tenze : oz, Jeva, Paz maňši tink esnenk-

son peli estdenk : kodak siñ te čuvtoñ umařdenze sevit, paroñ beřaneñ sodamo karmaš siñs-kak pazoñ kondat tejevit. Jeva, gujeñt valonsten kemež, se čuvtoñt umarenze sezize da jarsaš, Adam-gak sonzo langš vanož jarsaš.

Adam marto Jeva kodak sevšt paroñ beřaneñ sodavtiča čuvtoñt umařdenze, seske vizdeme peleme karmašt. siñ, smokovniča lemse čuvtoñ lopastonzo estest odužat sustaž čuvtné jutks keksšt. Paz sinst a-kulconomast sodinze da, rajeñten saž, ista kortamo karmaš : Adam ! a Adam ! kosat ton ? Adam čuvto ekšste merš tenze : vaj, Pazom ! mon toñ valgejet tese mariña da, ejstedet tandadož, čuvtn' ekšes kekšiñ ; toñdet vizďan : mon štapan. Paz merš tenze : ton štapo ulemadot ki jovtaš tent ? kona čuvtoñt umařdenze jarsamo eziñ merekšnek, se čuvtoñt umařdenze ezit sevt li ton, Adam ? Adam merš : ino, kožajkam andimem. Jeva merš : moñ guj manimem. Paz sinst vese-mest nakazinze. ton, Adam, mekev modas velavtomazot (kulomazot), prát trámo karmat majsež. ton, Jeva, pekeñ kandomstot a-šumbra ulat, ejkakšt seredež šačtneme karmat, es miřdet kulconomo karmat : son prát uli tent. gujnen : ton, guj, vese zvertneñ jutkstost šudožat ; ton modado jarsaž, peket langso joznož jakak. vesemede čumovoñte, gujeñ potso đavoloñten, Paz ista jovtaš : avañt marto toñ jutksot, avañt plemanzo marto toñ plemat jutks kež putan. sonzo plemazo toñ prát merkasi (jangasi), toñ plemat sonzo kočkaras pupasi. net valtn' ejse Paz vana meze jovtaš : si, meri, istamo ška : avañt ple-masto Idiča šači ; son đavoloñt izňasazo. tede mejle Paz Adamoñ estenze ozkson kandamo tonavtize, kedeñ odužaso langost oršinze da rajsteñt sinst aťat babat kavnesk vejse paninze ; rajeñten pežetevt lomat ilast sovak merež, Xeruvim karavulamonzo putš. sonzo kedezenze toloñ sabla maksš.

5. Adamoñ ejkakšonzo.

Koda Paz Adam marto Jevañ rajste paninze, sinst kavto Kajin da Avel lemse čorast šačšt. Kajin šuro melga jakaš, Avel reve melga jakaš. siñ vest kavto brat vejse Paznen ozks kandšt. Kajin ozksoks šuro kandš, Avel vesemede vadřa revenze kandize. Avel Paznen ozksonzo kemež, večkež, vide, vañks sedsenze kandize ; son paro sedse, vañks melse lomañ ulneš. Paz sonzo ozksonzo primize, Kajineñ ozksonzo ese primak ; son Paznen ozksonzo avuľ kemež, a-vañks, a-paro

mel'senze kandize ; son a-paro sedse, a-vaíks mel'se, a-vad'ra lomaí uíneš. Kajineí Avel lang's selmenze sijadšt da keženze sašt. son Avel' leí pakšav terdize da toso maštize. Paz Kajinnen nejavož merš : Kajin ! koso toí Avel bratot ? Kajin Paznen kežejste : ele mon bratom mel'ga karavulan ! merš. Paz Kajinnen merš : meze tejít ton ! bratot maštik ved' ton : sonzo vereze modasto ííaldí tem. teí kis šudožat nej ton. ton mastor langso estet paríneste ojmano tarka kosojak a mujat. Kajineí plemasto lomatne a-part, a-vad'rat uínešt ; sínst ejste lomanení ejkakšt merílt.

Paz Adam marto Jevanen Avel'í tarkas kolmoce Sif lemse éora maksš. Sifeí plemasto part lomaí uínešt ; síndest Pazoí počítajamost kise Pazoí éoranzo merílt. Sifeí rodstonzo vesemedé jot lomatneí leмест vana kodat : Enož, son esenze par' éramonzo kis men'ls apak kulok sajevš ; Mafusal, son mastor langso vesemedé kuvat vejke šadt kotkemen vejke (969) íjet éraš ; Noj, sonzo Paz vajamodo vaníze.

6. Mastoroí ved' sajemado.

Mastoroí tejemadonzo 2262 íjede mejle mastoroí ved' sajize. Mastor langso lomatne, pek lamo raštaž, Pazoí sovsem ístuvíž. Sifeí plemastonzo lomatne Kajineí plemasto lomatne marto éovurgadomazost Pazoí anšak škamonzo počítajašt, Kajineí plemasto lomatne Pazoí éšt počítajak ; síí meznen pongš šukuíakšnošt. Sifeí plemastonzo lomatne koda Kajineí plemanzo marto vese éovurgadšt, Pazoí sovsem kadíž : Kajineí plemasto lomatne ladso meznen pongš šukuíakšnomo karmašt. Sifeí plemasto anšak Noj lemse ve lomaí Pazoí počítajaš. vest Paz Nojnen merš : Noj, lomatnemen ísta jovtak : vana, meít, Paz šado komš íje srok maksš tenk. kole tíí, net šado komš íjetneí jutams, meznen pongš šukuíakšnomank kadož mekev ve škamonzo Pazoí (tenze šukuíakšnož) počítajamonzo a karmatado, son tínk nakazatadíž. lomatne Nojeí valonzo mejs-kak eziž put : síí net íjetne jutkso sedejak pek kolšt. Paz Nojneí pokš nile ugol'so venč (kovčeg) tejeme karmavš. koda venčes kenerš, Paz Nojnen ezenze kožajkan'so, kolmo éoranzo kožajkast marto sajež, sovamo merš. Paz Nojnen martonzo vaíks narmotnede, skotinatnede, zvertnede sisemeí sisemeí para, a-vaíkstnede vejkeí vejkeí para sajeme merš. koda Noj vese semjanzo, narmotneí, zvertneí marto venčéíten sovaš, pízeme karmaš pízeme. nílénkemen (40) éi, nílénkemen ve

valoń pizeme valoź valś : vese mořatn' ejste vedeś liześ mastor langońt vese sajize (veltize). vedeś samoj serej pandtneń velkssest 15 kenere pakareń seřse ašteś (ve kenere pakař 15 verřokoń kuvalmso). mastor langso vese lomatne, vese mezt ojme mario ulneřt, vedeś vajaź kulseřt, Noj es semjanzo marto da martonzo vese sajeź meztne marto venčse vedeńt langa šumbrasto ujněš.

Vedeś mastorońt veltāź řado vetkemen (150) ěi řado vetkemen ve ašteś. mejle tago žńaro řka jutaź Nojeń venčeze Ararat lemse pando přas lotkaś : 150 ěide mejle mastor langso vedeś ubavamo karmaś. mastorońt langozo kořkś eź, mereź, Noj venčstenze varaka kučś ; varakaś mekev eź sak. ve neřļa jutaź Noj ve gulka noldaś ; gulkaś kurok mekev valavś : son mastor langso estenze ozamojak kořke tarka eź muk nesak. nedlań troks Noj gulkańt odov noldize. gulkaś mekev venčėńten ěokřne pozda saś ; son Nojnen masličnoj (ojeń) ěvřtoń lopav taradne tujś. Noj taradneńt langś vanĭ da dumi : modaś kořkś vanok ; nesak ěvřtne lopajamo karmař uź. nedlań troks Noj gulkańt kolmocede noldize ; gulkaś venčėńten mekev eź sak nej. tede mejle kuroksto Nojnen Paz venčėteńt liřme merś. Noj Paznen vajamodo vanomanzo kis pasibań ozks kandś. son Paznen ozksoks anřak vańks narmotnede, skotinatnede, zvertnede kandś. Nojeń ozksonzo Paz primize : melezenze pek tuř vanok. son Nojeń baslavize da merś tenze : vana vanok ! te pizeme-ěirkeś selme-nejičaks (svidetelks) uleze tenek : mon mastorońt žńardojak vedse a veltavsa nej.

7. Nojeń ěoratnede.

Nojeń kolmo Sim, Xam, Jafet lemse ěoranzo ulneřt. Noj venčsteńt lizeř vinograd ozavś. vest psi ěiste vinogradoń jagudat řuvordaś da sokońt simeź ireďś. son ireďemanzo pačk mastorov koda pongś madś da, langozo řtatovoź, matidevś. Xam tātanzo langso, řtařonzo nejeź, pejedś da Sim marto Jafetnen-gak jovtaś : řiń gak tātanoķ ireďstenze langso pejedest, mereź. Sim marto Jafet tātast langso pejedeme eřt karma ; řiń takodamo oďuža sajřt da, tātast řtařonzo a-nememast kise, uďař jondo potaź, langonzo veltiź. net ěoratne poěitajařt tātast, Xam eź poěitajak. Noj Xamoń, es langsonzo pejedemanzo sodaź, řudize ; Sim marto Jafeteń baslavinke. Xamoń plemasto lomatne esenze końďat a-vadřat, tātast avast a-poěitajičat ulneřt.

8. Vavilonon serej stolban strojamodo.

Mastoronit ved veltamodo mejle lomatne pek raŝaŝt. siŝ vese-mest ve kelŝe anŝak kortilt. ŝinst pravitne ve tarkas promŝt da, vana meze tejdanok, merit: davajte miŝ pokŝ gorod stro-jatanok, ejŝenze pokŝ menelŝ sereze ŝatiŝka stolba tejdanok; este-denek mejle uliŝa lomatne pomŝast estedenek. Simon plemasto ve Jevera lemŝe ata es ŝemjanzo marto se stolbanit eŝ strojok. mejelŝ pelev ŝonzo plemadonzo Jevrejt mereme karmaŝt. ŝinst gorod da serej stolban strojamoto Pazon melezene eŝ tuk. Paz, vana meze, meri, mon tejan: mon ŝinst konatan kona, konatan kona kelŝe kortamo karmavŝiŝ: siŝ ŝeste vejkest vejkest kortamoto ŝodama a karmit da vese maŝtor langa ŝtraŝit. Paz iŝta tejs. siŝ vejkest vejkest kortamoto apak ŝodak, vese ki kov, ki kov maŝtor langa ŝtraleŝt. ŝinst apak pradovt goroddost da stolbadost Varilon merit. Vavilon val erŝaks keleŝ covurgavtoma mereŝ val uli.

9. Avraamon Xanaanskoj maŝtors tujemado.

Lomatne koda maŝtor langa ŝtraleŝt, eraŝ aŝtoŝ vide Pazon iŝtuvtoŝ, ŝopaŝanen (meznen pongŝ) ŝukuŝiakŝnomo karmaŝt. anŝak Simon plemasto vejke Avraam lemŝe Pazon poŝitajiŝa, Paznen kemiŝa pravednoj loman ulneŝ: ŝon ŝopaŝanen eŝ ŝukuŝiakŝnok. Paz ŝonzo lija maŝtors eraŝo kuŝize. Paz Avraamnen nejavoŝ merŝ: Avraam, mon ton eŝtet, tondet tujeŝ plemat turtov lija maŝtor maksan; te Xaldejskoj maŝtoronit kadik da se maŝtorozot aŝe. Avraam Pazon kulconize. ŝon purnas-ŝerŝas, martonzo koŝajkanzo (lemeze Sarra), plemjannikenze (lemeze Lot), da tatanzon (lemeze Fara) ŝajinze da Xanaanskoj maŝtors tuŝ. Paz Xanaanskoj maŝtoronit altize neŝak tenze. Avraamon tatazo, Fara, se maŝtoroniten apak paŝkodt, ki langŝo kuloŝ. Avraamnen Siŝem lemŝe tarkaŝo Paz nejavoŝ, jovtaŝ: vana, vanok, te maŝtoronit vese tonet, ton plemat turtov makŝŝa, merŝ. teŝe Avraam, ozkŝon kandoma serej tarka tejeŝ, Paznen ozkŝ kandŝ. tede mejle Xanaanskoj maŝtordonit Altaŝ maŝtor mereme karmaŝt.

Avraamon eŝenze, Loton eŝenze lamon lamon ŝtadat ŝkotinast ulneŝt. eraŝ aŝtoŝ ŝinst paŝtuŝtne ŝovnokŝnomo karmaŝt; mejle uŝ kudazorost turtov-gak vejkest vejkest langŝ peŝaŝamo karmaŝt. veŝt Avraam: daŝ Lot, javdanok nej, meri; neŝak tenek ve tarkaŝo eraŝŝ

tesna el tejevkšni. Lot, ton sajt estet melezet tujemaška tarka da eřak ejsenze. seste Lot pek šuroň šačiča Jordan lejeň kuvalt tarkatneň estenze sajınze da Sodom lemse gorodso eřamo karmaš. Avraam Xevron gorod vakso Mamre lemse tumo viřse eřamo karmaš.

Lotoň Sodomso eřamstonzo Jelamitskoj inazoroz plens sajekš-nize, da Avraam, se inazoronť iznáz, Lotoň mekev velavtize.

10. Pazon Avraamnen kolmo jutičaks tejevez nejavomadonzo.

Vest Avraam es šatoronzo vakso ozado aštemste, vani: tako-dat kolmo lomať jutit. Avraam sinst estenze pekest pešteme da ojmsevteme sovavtınze. net jutičatne avuľ istak jutiča lomať ulneš: Paz soňs kavto angelonzo marto ulneš. obedamstost ve jutičas, konataš Paz ulneš, Avraamnen jovtaš: Avraam, toň ijeň troks čorat šači. Sarra, net valtnen mařaž, pejedezevs: koso už, arsi, čora tenek? miň sireťanok nej. (seste Avraamoň šadoška, Sarraň vejksenikemenška ijenze ulneš). Paz jovtaš tenst: Pazon kis mezejak a-ulemaška araš; Paz meze xočet, seň teji. Sarra, toň pejedemat kis, čorank lemeze Isaak uleze.

Obedamodost mejle Avraam sinst iltemest vasov jakaš. kavto angeltne Sodom gorods tušt; soňs Paz, anšak kavnesk kadovož, Avraamnen jovtaš: mon Sodom marto Gomorr gorodoňť lomatneň pek pežetevste, a-vaňkste, a-parste eřamost kis nakazamost moľan. Avraam sonenze merš: Pazom! set gorodtn' ejse vetkemenška, ele nilenikemenška pravednoj lomať ulevelť, ele ton sestejak set gorodtnen apak nakaza avuliť kad? — avuliň nakaza, meri Paz. kemenška pravednojen kis kadvlit? merš Avraam. Paz merš tenze: mon, Avraam, toň kiset kemen pravednojen kis-kak beřatneň a nakazasiň. tede mejle Avraam Pazon pilgezenze šukuňas da mekev es šatoronzonzo murdaš.

11. Sodom marto Gomorroň jomamodost.

Lot Sodom gorodoň ortanzo langso ozad' ašitľ, kavto angeltneň jutičaks samstost. son net kavto jutičatneň estenze udomo terdinze. siň merit: miň tesk uličaso udotanok. Lot meri tenst: mon uličaso udomo avuliň meřť tenk: teseň lomatne pek a-vadřat, siň tĩnk avulidiž

obidak. seste angeltne Lotnen udomo sovašt. siñ valske Lotnen jovtašt : miñ, merit, angelt ; ton, Lot, sede kuroksto purnak serriak da, es semijat sajež, čik teste ; minek Paz net gorodtneñ jomavtomost kućimiž. čjemstenk udalo jonov vejkenk-kak ilado varštak. Lot es kožajkanzo da kavto tejterenze sajizne da gorondstoñt tuš. molemstest Lotoñ kožajkazo ež kirdt, udalov varštaš. son kodak varštaš, saloni stolbaks velavš. se škane menelste pali-kandal marto tol praš da Sodom marto Gomorroñ, lijat vaksost gorodtneñ-gak vejse pulinze (jomartinze). set jomaž gorodtne tarkaš, veđ lisež, mořaks velavš. se mořañt ejste Kuli mořa merit : vedsenze kal a eri, kuli, čiresenze lomañ a eřavi.

12. Avraamoñ Isaak čoranzo ozksoks kandomado.

Pazon valozo topodš : Avraamoñ čorazo šačš. Avraam, koda Paz merekšneš, ista Isaak lem putš tenze. Isaak eřaš ajšš, pokšsto kasnoš. vest Paz Avraamnem nejavož, merš : Avraam ! večkema čorat pečkik da kandik tem ozksoks ! Avraam Pazoñ valonzo kulconize : ozksoñ kandomsto eřaviks mezt sajež da Isaakoñ es martonzo sajež, Morija lemse pando přas tuš. kijava molemste Isaak kevstneš : tātaj ! meri, minek ozksoñ kandoms pengene-kak, tolono-kak, pejelene-kak uli, ozksoks Paznen meze kandtanok ? Avraam čoransten otvečas : Paz, čoram, soñs meze tenze ozksoks kandomo eřavi, toso nevse tenek. siñ Morija pandoñt vaks pačkodež přazonzo kujšt. tese Avraam ozksoñ kandoma tarka tejš, langozonzo pengt putš, pengtneñ langš Isaakoñ, kedenze pilgenze šulmasež, mađstize da pejel sajež Isaakoñ kirga-pakšonzo pečkeme kedenzejak ventekšnize, vdrug angel nejavož Avraamoñ kedtenze sajize da merš tenze : Avraam ! čorat ilak pečk, a eřavi ; Paz toñ kulconomat sodasi nej ! Paz Avraamoñ pek kulconomanzo kis tago baslavize da jovtaš tenze : Avraam ! toñ plemastot mastor langso lomatneñ pežetteš Idića šači.

13. Isaakoñ ejkakšonzo.

Avraam Sarrañ kulomadonzo mejle kolmo ijeñ troks Isaak čoranzo urvakstomo purnáš. son sire sluganzo terdize da, Mesopotamijas kučož, merš tenze : aže ton Mesopotamijas ; tosto moñ plemastom Isaaknen kožajkaks tejteř tuk. slugazo Mesopotamijasto Isaaknen

kožajkaks Vafuiloň Revekka lemse tejterenze tujize; sonso Lavan lemse lalazo ulneš. Vafuiloš Avraamoň Nažor lemse bratonzo čorazo ulneš. Isaak Revekka langso urvakš. Revekka Isaaknen komš ijeň troks kavto čorat šačtš: pokšoňt lemeze Isav, veženseňt Jakov ulneš; siň dvojniat ulneš. Isav zvereh kungsiča ožotnik ulneš, Jakov kudo meľga jakaš. täfast Isavoň sede [pek] večkš, avast Jakovoň. Isav es pokšoksonzo Jakovnen mijež maksise. ve čiste Isav čin čop jakaš, jakaš, kodamojak zveř apak čavt kudov pek sizež saš. son Jakovnen, čečevičaň jamdo jarsamonzo nejež, merš: tujik monen es jamot. Jakov merš tenze: uľezan mon pokšoks, ton veženseks; seste makssa tent es jamom. Isav merš: mon nej žot pokšan, vačado vana el kulan; ult ina, Jakov, ton pokš bratoks! Jakov, es jamonzo Isavnen maksož, pokšoks veľavš.

14. Jakovoň baslavamodonzo.

Isaak siredeň pelev sokurgadš. vest son Isav čoranzo terdize da merš tenze: aže, Isav čoram, ton pakšav! meze toso čavat, estedenze jarsamks anokstak da moň andomak. jarsamodom mejle, baslavatan. Revekka Isaakoň Isavneň ista kortamodonzo marize. Revekka Jakovnen merš: Jakov čoram, aže ton stadasto seja-lävks tuk da pečkik; mon sonz'-ejste täfatet večkema kušanjanzo anokstasa. ton, te kušanjanit täfatet kandož, Isavoň tarkas baslavka vešat. son mejle, koda kušanjanit anokstize, Jakovoň grudenze, kedenze seja-lävkseň kedse tapardaš, langozonzo Isavoň odužanzo oršavtize da täťansten kučize. Revekka Jakovoň, Isaak avulize sodak merež, sejaň kedseňt tapardize; Isavoň šačomsto-mek grudeze da kedenze ponavt ulneš. Jakov täťansten sovaš. täťazo kevstize: ki, meri, sese? mon, täťinem, toň pokš čorat! mon jarsamks kandiň vana tent. Isaak Jakovoň, malazonzo terdež, kutmordize da korti: valgeješ Jakovoň, kedtne da grudeš Isavoň. son Jakovoň kandož kušanjadonit jarsaš da baslavize sonzo. son Jakovoň vana koda baslavize: tonet paroň arsičatnenen siňstest-kak paro uľeze, toň šudsičatne siňs-kak šudož uľest, toň ejset bratot-kak kulconozo, služazo tent. Jakov täťanzo kedste anšak tujeme kenerš, Isav-kak saš. Isaak: ki, meri, sese? Isav meri: mon, täťinem, toň Isav pokš čorat. Isaak merš tenze: moň kedsem nej anšak ulneš Jakov bratot; mon sonzo toň tarkazot baslaviňa; son toň langsoť pokšoks uli nej. Isav Jakovoň langs pek kežjavš da,

zńardo tńtanok kulń, meri, mon Jakov bratom mańsa! Revekka Isavonń net valonzo marinze da Jakovnen merń: Jakov ćoram, ton nej aće Mezopotamijas orgodń. mon bratom Lavanonń kedse Isavonń kećenze jutams eńak.

15. Jakovonń kustimanń nejemado.

Jakov, avanzo valonzo kulconoń, Mezopotamijas orgodń. son Mesopotamijas mońemste ćokńne udomo mademstenze Paznen oznoń, pńanz' alov todovonń tarkas kev putń. son onstnenze kustima nejń. se kustimanń ve peze mastorov, omboce peze menelń neńadń. kustimavanń mekev vasov angelt jakit, vere pesenze Paz sońs ańńi. tosto son Jakovnen kortń: Jakov, mońdem ila pelt! mon Avraamonń Isaakonń Pazozo. te mastoronń, konata langso udat, tonet, toń plematet makssa; toń plemat mastor langso pesok ladso lamo uli; toń plemat troks mastor langso lomatne vese baslavań ulit. Jakov udomstonzo pek tandadoń sirgońń da merń: te tarkasonń Pazonń kudozo, tese menelenń ortanzo! pńalonzo kevenń ozksonń kandoma tarkaks tejeń langozonzo jeleja (ćuvtonń-oj) kajań. se tarkanńten Jakov Vefil lem putń. Vefil val erńaks Pazonń kudozo mereń val uli.

16. Jakovonń Lavanonń kedse eńamodo.

Jakov Lavanonń kedse vesemeze komń ijel eńań. Lavanonń većenń tejtereze Razil sonzo melezenze pek tuń. Lavan meri tenze: sluńak tem sisem ijel, Razilenń końajkaks tent makssa. Lavan Jakovonń manize: sisem ijetneń jutań Razilenń tarkas Jakovonń ekńes pokń tejterenze maksise. sonzo lemeze Lija ulneń. Jakov Razilenń kis odov sisem ijel Lavanonń kedse sluńań es ekńezenze sajize. Jakov Lavanonń kedse odov koto ijel sluńań; net koto ijetneń kis Lavan tenze eńva kodamo melka skotina makss. Jakovonń net koto ijetneń jutams skotinazo rańtań Lavanonń skotinadonzo sede lamo velavń; sonzo Paz sońs baslavize nesak. Lavan Jakovonń ajgeme pańeme karmań: sonzo, selmenze sijadoń Jakovonń langs kećenze pek sań. Jakov vanń: tese eńamozo a-peķ jon. purnize uli-paronzo, końajkanzo, ejdenze-kakńonzo marto, vese skotinanzo sajeń es tńtanzo Isaakonń mastors tuń. kijava mońemste Jakov mańań: es bratozo Isav karńozonzo 400 sluganzo marto samodo. Jakov tandadoń es stadastonzo sede jot skotinatneń końkań Isav bra-

tonsten gostineceks kučš. mejle son, Jordan lejeñ čires pačkoděž, semjanzo, skotinanzo kavtov javinze da Jordanon troks pečtinze, soñs Jordanon te pelenze udomo kadovš. Jakovon marto takodamo lomañ vem-perť boročaš. son Jakovon ve pilgenze tombize. te lomanes ašol-gadoma malav Jakovon baslavize da merš tenze: toñ lemet nej avuľ Jakov. Izrajil uleze: ton Paz marto borocit! kole lomañ marto boročamo karmat, ton erva kiñ izñasak. valskeñt Jakov es bratonzo Isavon nejize. Isav sonzo nejize da raduvaž palize; Isavon keženze majššt nesak. son Jakov marto sovetnasto juvož es mastorozonzo tuš, Jakov tälansten tuš. Isavon plemadonzo Idumejt merit.

17. Jakovon čoratnede.

Jakovon 12 čoranzo ulnešt. sinst vana koda lemest: Ruvim, Simejon, Levij, Juda, Issazar, Zavulon, Dan, Neftalim, Gad, Assir, Josif da Benjamin. Jevrejskoj narod sinst ejstest ulemañ kuvalt sindest Jevrejeñ Patriarxt merit. vese bratne jutksto Josif vesemedede setme, vesemedede prevej, vesemedede paro ulnešt; son Jakovon Razil lemse kožajkanzo ejste šačš. Jakov Josif čoranzo vesemedede sede pek večkilise. täťazo tenze mazi oduža sustaš. bratne melš täťast večkema čorazo ež tuk. Josif kavto ont nejež täťlansten da bratnemen jovtlinze. net ontnede mejle bratne sonzo večkemenze sedejak ežt karma. vassence onozo sonzo vana kodamo ulnešt. vest, meri son, miñ vese kemkavtovo brat pakšaso vejse šuro nujinek da pulton pulton šulmaž ozavtinek. moñ pultom videste aštes, tink vesemenk pultne moñ pul-tonten šukuňašt. omboce razt son vana kodamo on nejš. sašt, jovtni son, čize, kovozo, kevejkeje tešt da siñ vesemest šukuňašt tem. täťazo da bratonzo: ele, merit, miñgak tent istažo šukuňatanok! teñ-kis bratne sonzo langs sedejak pek kežejavtož, maštomonzo arsešt.

18. Bratne Josifeñ mijemadost.

Josifeñ kemen pokš bratonzo täťast stadanzo vanošt. vest siñ takoda kudov täťast turtov kuvat kulat ežt kučnek: siñ stadast marto es kudodost vasov tujekšnešt. Jakov Josifnen merš: ažeka, Josif čoram, bratot šumbrañ paro-čist sodavtiľa. Josif, es mazi odužazonzo naražaž, bratneñ sodavtomost tuš. bratne sonzo vasoldo nejiž da es jutkovast ista kortamo karmašt: vana minek onon nejica bratonok si;

dajte nej miń sonzo maštsinek! pokš bratost Ruvim mers tenst: mezt tiń ista kortatado, bratkem! koda es rodnoj veret maštomonzo karmat? sonzo vedteme lišmas kajasinek, tosa son sońs kulĩ. Ruvim bratnede salava Josifeń tosto targaž tātast turtov kučomonzo arses nesak. kodak Josif vaksozost saš, siń langstonzo mazi odužanzo vatkiž da, kedenze pilgenze šulmsež, vedteme lišmas kajiž, bratne vanit: vakskast Izmajilskoj kupect jutit. siń kupectneń lotkartiž da Josifeń tenst komš serebrennikte mijiž. Ruvim sese arasel, son takov tujekšneš. kupectne, Josifeń Jegipets uskož, inazoron Potifar lemse ve pokš načalnikensten mijiž. Ruvim koda mekev bratne vaks saš, Josifeń mijemadonzo maraž pek avarš da mers: tātanen koda jovtatanok nej? siń seja-lävks pečkšt, versenze Josifeń odužanzo vese vadniž da tātast turtov kandiž. tātaj, vana te Josifeń odužazo nekak; miń te odužanit pakšasto vese ver niške potso mujnek, esenze vanok va zvert sezniž, siń meršt. Jakov Josif čoranzo kis kuvats pek avaršneš.

19. Josifeń Jegipetse eramodonzó.

Josif Potifaron kedse eraš. son tese ve vide Pazon melstenze žiarđojak ese noldtnek. teń kuvalt Paz Potifaron tevenze ikelej noldinze: skotinanzo raštašt, viden šurozo šačš. Potifar sajize da Josifeń esenze kudonzo langso kudazoroks putize, sońs kudo melga mezejak ež vano, kudoń kis mezejak ež tejnek. Potifaron kožajkanzo Josifeń tagomeks ež karmak večkemenze; mejle, mirdensten Josif langs takodat a-part tev kengelež, sonzo temničas pekstavtize; son pek a-vadra, kolež melse ava ulneš nesak. Potifar kińgak apak kevstnek sajize da Josifeń temničas kajize (pekstize). Josifeń čumov a-ulemanzo kuvalt Paz temničaso-jak ese kadt. temničañ načalnikes Josifeń a-čumovonzo nejež kedstenze, řilgstenze kšnitneń sajizne da lijat sese-že pekstaž lomatne melga vanomo karmavtize. se škane Josif vaks temničas karto lomať pekstašt. vejkes šinst ejstest Faraonon*) pravť simeksen kannića ulneš, omboces pravť kše-sulon anokstića ulneš. siń Faraonon ikele takodamo pokš čumo tejšt nesak. vest Josif vakskast jutamsto kerstinze: mejs, meri, tiń ista pek šumorškadide? siń jovtašt: miń, merit, takodat ont nejinek. ikele vinan kannićas jovťlize es ononzo. vanan, meri mon ikelem kolmo taradso vinogradon

*) Jegipetse ikelen inazarotnede ista meritť.

čuvto ašti. set kolmo taratne langso sečkat pojavašt; siň jagudaks velavšt; jagudatne keneršt. mon set jagudatneň seziň, ejstest sokost šuvordniňa dı, Faraonň časas nurlaž, Faraonnen simeme kandiň. — toň onot paro, merš tenze Josif: kolmo čiň troks ton odov ikelen ladso Faraonnen vina kanieme karmat. mejle kše-salon anokstičas es ononzo jovtlize. mon, meri, präsom langsek-langsek nudejste suvteme ladso kodaž kolmo korzinkat kirdiň. set korzinkatn'-ejse erva kodamo kše-sal ulneš. verece korzinkañten ozašt narmot da vese meze ejsenze ulneš, kluksiž (seviž). — toň onot a-vadra, merš tenze Josif: toň kolmo čiň troks povodladiž da telat povodež tarkaso narmot vese kluksesiž. koda Josif jovtaš tenst, isla i tejevš: kše-salon anokstičanť povodiž, vinañ kanničanť ikelen tarkazonzo putiž. Josif vinañ kanničanťten: va koda parste erams karmat, moñ-gak ilamak istuvt, merekšneš, da son Josifeň melezenze-jak ese ledstnek. Josif lisemazonzo siñdenst mejle temničasonť kavto ijet eraš.

20. Josifeň temničasto livtež Jegipet langso pokš
načalnikeks putomadonzo.

Ve vene jegipetskoj Faraon kavto ont nejš. aštan, meri, Nil lemse lejeň čirese. Nilsteñt sisem mazit, kujat skalt lišt da nudej-pulova jakamo karmašt. mejle alamos aštež lejsteñt lijat sisem skalt lišt. mejle lisež sisem skaltne siňs a-mazi da toštāt ulnešt. siň kujat skaltne vaks mošt da kujat skaltneň seviž, a siň, duž ešt kujalgadt, ikele ladso toštasto kadovšt. Faraon sirgožekšneš da odov matidevež lija on nejš. aštan, meri, da vanan: ve olgo langso sisem kolost kajšt da žornijašt, peškedšt. mejle sisem žornavtomo, toštāt kolost kajšt. net mejelse kolostne ikelsetneň seviž. mejle Faraon sirgojš. son valske es mastorsonzo vese sodiča lomatneň terdevtinze da tenst esenze ononzo jovtninze. siñst vejkest turtov-gak sonzo ononzo ešt tolkuvavt. seste prāvť simekseň kanničanť Josif melezenze ledš. son Faraonnen jovtaš: minek temničaso odne jevrej uli; son ont pek parste tolkuvi. Faraon Josifeň seske temničasto terdevtize. son Josifnen ononzo jovtninze. Josif jovtaš tenze: inazorō paro-či! toň onot karneks vej-kede. sisem mazit, kujat skaltne, sisem peškset kolostne, ne sisem ijet. sisem toštāt skaltne, sisem toštāt kolostne sisem ijet-že. sisem ijet vese jegipetskoj mastorga erva meze pek šačomo karmi. net ijet-nede mejle sisem ijeň jutams mezejak a karmi šačomo. inazorō

paro či! put istamo prevej lomaň, konata sisem šuroň a-šačoma ijetn' ejste vese narodotet jarsamo satiška šuro anokstavol'. seste Faraonos sajize da Josifeň esenze vese jegipetskoj mastoroňt langso načalni-keks putize da sisem vačo ijetnenen jarsamo satiška šuro anokstamo karmavš tenze. se škane Josifeň koloňkemenška ijenze ulnešt.

21. Josifeň talanzo Jegipets šuroň ramamoň kis
vasense moľemadost.

Sisem erva mezeň šačiča ijetne jutašt, sašt nej mezeňgak a-šačiča ijetne. Xanaanskoj mastorso lomatne-jak vačodo eramo karmašt: tese-jak mezejak šačomo ež karma. Jakov esenze čoratne turtov merš: mon mariň Jegipetse šuroň mikšnemado, tiň ažede tov šuroň ramamo. Jakovoň kemen pokš čoranzo jarmakt sajšt da Jegipets šuroň ramamoň kis tušt. Jegipetse lija mastorstó saž ramsičatnenen šuro Josifeň anšak esenze troks mikšnevil'. teň kuvalt Jakovoň čoranzo-jak Jegipets saž Josifeň estenze molst. Josif esenze bratneň kodak nejnz'eseske sodinze, bratne sonzo eziž sodak: son sinst martost avul jev-rejks, jegipetks perevodčikeň troks kortaš, sonzo čamazo-jak lijak-stomš: avul ikeleň od čorineks ulneš nej son. Josif bratnenen es p'ranzo ese jovta. son sinst jangsemast sodamoň kise perevodčikeň troks merš tenst: mon vanan, tiň beřat lomattado; tiň te mastoroňt erva jondo lavšo tarkanzo sodamoň kis siđe, mejle vojnasó saž saje-manzo kise. — Vaj, paro lomaň, siň meršt tenze: miň avul beřaň teveň kis, šuroň ramamoň kis sinek tej. miň čestnojt lomattanok, vesemenek ve tãľan čoranzo. miň avul kemen brat anšak, kemkavto-nenek ulninek. veženš bratonok tãľanok vakso kadovš, a kemkavtovo-cenek takov jomaš. Josif sinst vesemest kolmo čit temničaso kirdež livtinze da jovtaš tenst: kole tiň part lomattado, ombocede samstonk veženš bratonk-kak martonk tujink. kole tiň veženš bratonk-kak a tusink, mon tiňk vejkenk-kak teste šumbrasto (živste) a noldatadiž. zħars-mekev tej samozonk ve bratonk tesk temničas kadovožó. son sajize da Semeonoň kadize. lijat bratneň, mešokost šurodo peštež, erva konataň jarmakonzó mekev es mešokozonzó putomo karmavš da kudov kučinke. siň koda kudov sašt da mešokost uksniž, vanit: erva konataň jarmakonzó es mešoksonzó; siň pek tandadšt.

22. *Josifeň lalanzo Jegipets ombocede šuroň
ramamo samodost.*

Jakovoň čoranzo uskož šuroš ve ijes anšak satotš. šuroňt el maštomstonzo Jakov terdinze čoranzo da meri tenst: ažede nej Jegipets odov šuroň ramamo. čoranzo merit tenze: tätinenek! kole ton martonok vežeňš bratonok, Veniamineň-gak a kučsak, miň Jegipets a moldano: tosoň pŕavtoš soňtemenze samo ež meřt tenek. Jakov merš: mezt nej tejnems tem? Josif čoram araš, Semeon-gak araš, Veniamineň-gak martonk veščado; kole sonzo marto-jak ki langso mezejak tejevi da i son kulš, seste mon melavtomadom kulan. Juda lemse čorazo täťansten merš: tätinem, mezdejak ila peľt: miň kudov vesemenek šumbrasto satanok. Veniaminnen mezejak tejeviňdäräj, seste mon toň ikelet kulomazom čumov ulan. täťast merš tenst: sajink ina Veniamineň-gak martonk da tosto Semeonoi-gak mekev tujink. Paz martonk uleze. ažede nej! siň tušt.

Jakovoň čoranzo vesemest, Jegipets šumbraň paro-čiste pačko-dež, Josifnen sašt. son koda Veniamineň nejize, selvedenze tušt. son selvedenze kineň-gak apak nevť, nardinze. Josif es kudonzo melga jakičañten obed anokstamo karmavš. obedamstost Josif bratneň pokšonzo pokšoň, vežensenze veženseň tarkas ozavťinze. simemstejarsamsto vesemešt turtov rovnasto kantlešt, anšak ve Veniaminnen erva konatado vete razť sede lamo putnešt.

Obedamodost mejle Josif sinst vesemeň mešokost šurodo pešteme merš. erva konataň jarmakonzo mekev mešokozonzo putomo merš, a Veniamineň mešoks esenze sijaň čašanzo (son ejstenze simniľ) putomo merš. koda siň kudov tušt, Josif sinst melgast es kudonzo melga jakičañť kučize. son Josifeň bratneň sasťnze da lotkavťinze. tiň, meri, mejs moň kudazorom sijaň čašanzo salĩnk? siň lotkašt da meršť: kole kiň kedste musak kudazorot čašanzo, sevateň mašťsak. vešnešt, vešnešt da Veniamineň mešoksto mujiž. seste siň pek tandadšt da vesemest mekev Josifnen murdašt. siň Josifeň pilgezenze prašt da kortašt: vaj, paro lomaň! toň čašať miň ezinek salsek: te iša minek Paz ikeľň pežetenek kis mŕjsevti nesak. nej miň vesemenek kulomazonok toň kedset rabotnikeks kadovťanok. Josif tenst merš: tĩnk mon vesemenk kirdemenk a karman, kudov kučťadiž; seň anšak estem kadsa, konataň mešoksto mujevš moň čašam. seste Juda Josifeň malazonzo saž merš: paro lomaň! miň tonet täťanok pek siře

ulemadonzo jovtninek už. minék tātānok te vežeńs éoranzo vesemedene-
nek pek večksazo. kole miń kudov vežeńs brattomonok satano, tātānok
mełavtož kulí. net valtnede mejle Josif ež kird. son vese esenze slu-
gatnemen lijav tujeme merš, anšak skamonzo bratne marto kadovš.
son seste avatgadš da jovtaš : mon tĩnk jomaž bratonk Josif ulan !
šumbra li minék tātānok ? bratne tenze mezejak ešt merevt : pek tan-
dadšt už siń. s. n merš tenst : sado tej malav, mon tĩnk Jegipets
mijež bratonk Josif ! ilado tandalek : moń šuroń anokstamoń kise
Paz sońs parak ej mijertimem. tiń nej šumbran paro-čiste ažede
kudov, mońdem tātānen jovtado. mejle tińs tātāń marto, vese semjank
marto tej sado ; kavto šuroń a-šačoma ijet jutašt, tago vete ijet šuro
šačoma a karmi. Josifeń bratonzo kudov saž tātānstest meze martost
ulneš, vese jovtniž. Jakov pek raduraž merš : pasiba Paznen, moń
Josif éoram éramonzo kise. molan Josif éoram nejemenze. Jakov
Paznen ozks kandš da oznoš. vese uli-paronzo purnaž, semjanek
(vesemest 75 lomāt ulnešt) Jegipets tuš. koda Jakov Jegipeteń mas-
tors pačkodš, Josif tātānzō karšo molš. Josif sińdest Faraonnen
jovtaš. Faraon-gak tenst pek raduvaš. son Jakov marto kuvats kort-
neš. mejle Faraonoń valonzo kuvalt Josif sińst Gesem lemse mastors
retinze : siń tese éramo-aštomo karmašt.

23. J a k o v o ŋ k u l o m a d o.

Jakov Gesemse 17 ije éraš. son kulomanzo malav ikele Josifeń
Manassija da Jefrem lemse éoranzo baslavinze, mejle esenze vese 12
éoranzo baslavinze. son sińst éřva konatanen estenze maksš baslavka.
son Judanen, baslavamstonzo, jovtaš : Juda éoram ! toń plemastot
právť da inazorot Idičan mastor langs samozonzo a maštít. tede
mejle son madš da kuloš. Josif vese bratne marto tātast telanzo, Xa-
naanskoj mastors uskož, Avraamoń, Isaakoń peščoras *) kalmiž ;
Jakov kulomistonzo isľa karmavš nesak. Jakovoń kulomado mejle
kuvat a-kuvat éraž Josif-kak vese bratonzo-jak kuloš, rodost plemast
Jegipetse ikelen tarkasost éramo kadovšt.

*) Vařa kev-pando potso.

24. *Pravednoj Jovdo.*

Jegipette avuľ vasolo Aravija lemse mastor uli. Jevrejeň nardoň Jegipetse staka eramo-aštomso eramstonzo, Aravijaszo eraš-ajšš vejke Pazoň pek počitajića, Pazoň pek večkića Jov lemse pravednoj lomaň. ista pek počitajamonzo kuvalt Paz sonzo esenze-jak lija lomatnede sede pek večkilise. son Jovoň šupalgavtize ejdede-kakšodo-jak, rodňado-raškede-jak, uli-parodo-jak, rašti skotinado, narmonde-jak. vese mastor langso Jovdo šupav, Jovdo talanov lomaň avulit muk. sonzo sisem čoranzo, kolmo tejterenze ulnešt. siň simeme-jarsamo erva čiste ve bratost turtov promsilt: čče vejkenen, vando ombocenen, ombodo kolmocenen; ista erva kona bratost jutasiz da mejle odov pokšost turtov promit. tãlast sinst kisest erva čiste Paznen inãldož ozks kandil: konata kodamo pežet tejš, sevateň Paz prostavlise merež.

Vest ista, jala promkšnož ladso, Pazoň es ikelenze angelonzo vese promšt; satana-jak jutksost saš. Paz satanaň kevstize: kosto siť, meri, ton? son Paznen jovtaš: mon, meri, jakaž mastoroň peť jutň. Paz sonzo tago kevstize: monen vide vaňks sedsenze kemića pravednoj Jovoň ezik nekšnek? satana jovtaš: kole bu, meri, sonzo šupav-činze nelgevlik, seste son vide vaňks sedse kememanzo-jak počitajamot-kak kadovlise.

Paz Jovoň estenze kemeste kememanzo mastor langoň vese lomatnemen nevtemaň kise, sonzo uli-paronzo, skotinanzo narmonenze, ejdenze-kakšanzo langso satananen ola maksš.

Vest ista Jovoň ejdenze-kakšonzo pokš bratost kedse simemajarsamo čiste Jovenen ve robutnikeze čijež saš da jovtneme karmaš: vajx-vaj kudazoro paro-či! minek kildeň bukasot sokamstonok drug vaksozonok takosto promož sašt Savej lemse lomať; siň toň robutniket vese vejkeň pes maštniž da bukit estest sajiž. mon škamom anšak kadoviň vana. tevate jovtnemanzo ese prãd, čiži omboce: vajx-vaj! meri, pakšaso toň melka skotinat vanomstonok, menelste Pazoň tolozo praš da skotinat vese vaničanek meznok pultinze. mon vana škamom anšak kadoviň. tevate jovtnemanzo ese prãd, čiži kolmoce: vajx-vaj! meri, pakšaso minek toň verbludoň stadat vanomstonok takosto Xaldejt promšt da vaničatneň vese maštnjež, verbludot estest sajiž. mon vana škamom anšak kadoviň. tevate ese prãd jovtnemanzo, čiži nilice: vajx-vaj! meri, toň ejdet-kakšot vesemest vejse promož pokš čorãt

kedse simemste-jarsamsto čavo pakša jondo koda kepeti, koda kepeti blagoj varma; se varmaš pokš éorat kudonzo langs jortovož koda jortovi! kudoš longadš da ejdet-kakšot sluganek meznec merkaž merkinze! anšak mon škamom kadoviñ vana.

Seste-jak Jov Paz langs ež karma maštneteme: son konilkanzo langs araž esenze langso odužanzo šačk sezize, pračerenze narinze da Paznen oznož merš: pasiba tent vere Pazom! šnavož uleze toñ lenet! mekev kedstem sajik señ, meze toñs ikele maksokšniť tem. štapo šaciñ mon avañ potsto, mekev šačoma modazom-gak murdan štapo.

Tago vest ista Pazon es ikelenze angelonzo vese promšt; satana-jak jutksost tago saš. Paz kevstize satanañ: kosto siť, meri, ton? satana Pazneñ ista jovtaš: mon, meri, jakaž mastoroñ peť jutiñ. Paz tago kevstize: monen vañks vide sedsenze kemića pravednoj Jovoñ ezik nek? satana Paznen jovtaš: lomañnen staka, uli-parozo jomiñdüräj, da avuť ista staka, zñardo bu vese telazo seredeveť; seste son tent vide vañks sedsenze kememanzo-jak, toñset počitajamonzo-jak kadovlise va! Paz satananen merš: vana tent Jovoñ telanzo langso ola maksan, ojmenze anšak ilak tokšek. Paz vaksto tujež satana Jov langs prokaza lemse orma noldaš.

Ki prokaza ormaso seredi, se lomanenť a velese, a gorodso, a lijaso koso, loma jutksa, a kirdit, ormazo lija lomañnen ilazo peđa, merež, siñ bednojt eľe čavo pakšaso, eľe virse erit; ja istat ža prokazavť promož vejse erit. ki prokazaso ormalgadi, sevateñ telazo ikele sijavtož vese lovtakškadi, mejle seredksijaž a-paro čijnev sij kolgež lovažas naksadi.

Jov-gak vana istamo ormaso ormalgadš. sonzo sajiž da gorod ušov paniž. son, šukš praso keverksnež, šakš pelkskese sijeñť kočkeriľ. šukš praso seredež keverksnemstenze, vest Jovoñ kožajkazo saž ista kortamo karmaš tenze: kuvať tago vide vañks sedset kemež Pazon počitajamonzo karmat! kadik da istuvťik Pazon: son seste parak sede kurok a kulovttanzat li. Jov merš tenze: vaj-vaj-vaj! mezt ista kortat ton, baba! ton kortat prevťeme lomañ ladso. Pazon, tenek paroñ maksomstonzo, večkilinek; koda bedat kučš langozonok, večkemenze eľe kadsinek? araš, araš, baba! Paznen kememam, Pazon večkemam žñardojak a kadsa. Jov, koda kemeste kodamo a-vañks ormaso ež sereď, Paznen inaldož oznomanzo da šnamonzo ese kad.

Tago žñaro ška jutaž ikeľeñ kolmo jalga lomanenze Jovoñ

sodavtomonzo sašt. ne kolmo lomatne, koda Jov jalgast nejiž, tando-
dož sorakadšt: siň sonzo karšo sisem čit mezejak apak merevt
aštešt. sisem čide mejle Jov ušodož ista kortamo karmaš: mezeň kis,
meri, mon mastor langs šaciň, kole už tem istat stakat bedat nejems
eravolt nejems!

Seste ne kolmo jalganzo-jak kelest panžiž. siň kardamoň tarkas
Jovoň pokuřamonzo karmaš: toň, merit, Jov jalgaj, kodamo-jak pek
pokš čumot uli Paz ikele; a se čumot kise li va Pazoš ista stakasto
majsevtlanzat. vidkstat se a-paro pežetev čumov tevset, seste a pros-
tatanzat li parak Pazoš-kak.

Jalganzo ista čumondamo valost maraž, Jov ež kird; son avari-
gadš da Paznen iňaldož oznomo karmaš; vaj vere Paz kormineckem,
avul čumov pežette me ulemam toňš nevtik ne lomatneň ikelest!

Seste vere Paz soňš, blagoj varma ladso saž, sergedež merš:
mejse-jak ilado čumondak moň večkema lomaňem Jovoň: sonzo
kodat-kak čumondamoška, a-part tevenze arašt; tiň tiňš čumovtomo
Jovoň čumondamonk kise sonzo ikele čumolgadide nej. kole Jov tink
čumonk a prostasiňze, seste mon-gak a prostasiň.

Seste Jov kisest Paznen iňaldož oznomo karmaš. Paz-gak pros-
tinze sinst. tede mejle Paz Jovoň vijemtize: son ikeleň kondamoks
šumbra velavš.

Koda Jovoň pičkamodonzo marašt, promšt tenze rodianzo-
raskenze, sodi lomanenze sodavtomonzo; siň Jovoň šumbrasto nejež
vese pek raduvašt. apak maštnetevt kirdemanzo kise Paz Jovoň ikel-
dende-jak sede pek šupalgavtize, ikeldende-jak sede talanovsto tejize.
sonzo rašti skotinanzo, narmonenze ikeldende kavst sede lamo tejevšt.
sinst odov sisem čorast, kolmo tejterest šačšt. son soňš pek širede-
mazonzo eraž šireste kuloš.

25. Mojsejeň šačomado.

Josifeň kulomado mejle jevrejtne Jegipetse kuval eraš; siň pek
raštašt. ikeleň Faraonoň tarkas od Faraon ozaš; son Josifeň Jegi-
peteň kis paroň tejemadonzo ež sodak. son jevrejtneň pek raštamost
nejež, estedest peleme karmaš. siň, dumi son, mińdenek lamo velav-
tož, izńasamiž da mastoronok kadož tujit. son sinst staka teveň tejeme
karmavtinze; siň sedejak raštamo karmašt. mejle Faraon esenze
slugatnenen karmavš: kole, meri, jevrejeň ara čora ejde šačti, se ej-

deñt maštink, ele Nils kajink, vajazo. samoj te škane Levijeñ plemasto ve jevrejeñ éorazo šačš. avazo éorineñt kolmo kort salava traš-vanoš. mejle son nudejste koduž lavseñ kondamo meze tejš, smolaso parineste vedeñ a-sovamoñ kis smolize; ezenze esenze éorinenze madstize da Nilon éires nudej-pulos putize. putomadonzo mejle kuroksto Faraonoñ tejtereze se tarkanñten ekšeleme saš, son ekšelemstenze nudej-pulosto lavseñt nejize da sajevtize. koda lavseñt štartovtize, vani: toso mazine éorine avarði. Faraonoñ tejtereze éorineñt estenze éoraks sajize. se škane éorineñt paťazo, Mariam ve jondo vanoš ašteš. Mariam Faraonoñ tejterenze vaks saš da merš: kole meřat tem, iñazoroñ tejter paro-či, mon te éorineñt andož simdež kastomonzo kis ava mujan tent. Faraonoñ tejtereze: vetak ino! merš tenze. Mariam éorineñt esenze direñ-avanzo vetize. éorineñt direñ-avazo kolmo ijed andož simdež kastomadonzo mejle Faraonoñ tejtereñsten tujize. Faraonoñ tejtereze Mojsej lem putš tenze. Mojsej Faraonoñ kedse nilenčkemen ijed eřaš. sonzo Jegipeteñ tonavtož lomatne eřva eřva mezes tonavtiž.

26. Mojsejeñ Jegipetste orgodemadonzo.

Mojsej pokšsto kasož, es plemansten jevrejtnenen Gesemskoj mastors jaksekšnıl. vest ista vani son: ve jegiptanin čumovtomo jevrejeñ čavi. Mojsej jegiptanineñt vačkedež maštize da pesoks, kijak ilaso nek merež, kalmize. omboce čiste Mojsej vani: kavto jevrejt sovñit, son sinst kardamost karmaš, siñ tenze: ki toñ, merit, minek langsonok právtoks putinzet? ele koda išak jegiptanineñt maštik, mineñ-gak išlažo maštomonok aršat? son teñ marize da Faraondo pelež Madiamskoj mastors orgodš; Faraon sonzo jegiptanineñ maštomadonzo mařaž, esenze-jak maštomonzo purnakšnoš. Mojsej Madiamskoj mastorsoñt Jofor lemse sväščennikeñ kedse nilenčkemen ijed eřaš. son sväščennikeñ Sepfora lemse tejterenze es ekšezenze sajize. Sepfora kavto Girsam da Jelijezer lemse éorat šačš.

27. Pazoñ Mojsej marto kortamodonzo.

Mojsej Joforon kedse eřamsto revet vanoš. son vest Xoriv lemse pando vakso vanomo godavš. Mojsej se pandonñt langso ve tolks palića kust nejš. kustoš soñs, xoť pali, soñs a viškiñgadi. Mojsej

kustoñt vanomonzo malav molème karmaš. kustoñt-ejste kortiča val'gej mařavš tenze. Mojsej! malazom karsež pilgset ila sakšno, pilget ukstnež sak; toñ aštéma tarkaš vařiks, svätöj tarka. Mojsej valgejeñt kulconize. se kustoñt ejste valgeješ merš tenze: mon Pazan, mon toñ ejset Faraonnen kučnelan. aže da jovtak ton Faraonnen: minek Pazonok, meřt, ista korti: noldit mon narodom, jevrejtneñ, pustiņas tem ozksoñ kandomañ kis. — vaj, Pazom! merš tenze Mojsej: a Faraon, a jevrejtne moñ a kemsamiž. toñ Paz ezinzet kučnek, merit tem. — vana mon tent čudañ tejneme vij maksan, Paz merš tenze: ton jevrejtneñ da Faraonoñ ikele čudat tejneme karmat, seste siñ toñ kemdadiž. jortik kedstet palkat mastorov! son jortize. gujeks velavš palkaš. sajik, meri, gujeñt pulodo. Mojsej sajize. son odov palkaks velavš. putik, Mojsej, kedet potmozot da mekev targik. Mojsej ista tejš. vani Mojsej: kedeze ašo velavš, prokazaso ormalgadš. putik kedet odov potmazot da mekev targik. son ista tejš. Mojsejeñ kedeze odov šumbrakstomš. Mojsej Paznen kortaš: vaj, Pazom! mon pari-neste a kortavan, kelem a-vařkste korti. moñ ejsem ila kučnek. molems a-ořota ulneš nesak tenze. mon, Paz meri: jalgaks tent Aaron lemse bratot makssa; ton sonenze meze eřavi jovtneme karmat, son kinen eřavi kortamo karmi. seste Mojsej Pazoñ valonzo karšo ašteme ež karma: Jegipets tuš. son Aaron bratonzo marto jevrejeñ přavt atatneñ purninze da Pazoñ valonzo jovtninze. siñ sonzo valonzo kemiž da kodajak teste sede kurok menemast saš. siñst tese eřamost mejelš pelev pek staka ulneš. mejle Mojsej Aaron marto Faraonnen saš da Pazoñ valonzo jovtninze. mon tink, jevrejtneñ, Pazonk a sdasa, kov-gak a noldatadiž! merš Faraon. Mojsej Faraonoñt ikele karto čudat tejš. Faraon Mojsejeñ ese kemt: sonzo es mudrecenze-jak Mojsejeñ čudatne jonov moliča čudat tejnest. Faraon jevrejtneñ ež noldtnek. seste Paz Jegipet langs kemen nakazañ-jat kučš. vasense nakazañjaš istamo ulneš: Jegipetse vese vedeš veřks velavš; mejelseš: eřva semjaso veseñ šačož pokš čora kuloš.

28. Pasxañ reve-lävkš.

Paz izrajiltantnemen eřva kudoso ve veste reve-lävkš (baranne) pečkeme merš da sonzo sivelenze tolso panež, lovažanzo apak jangak, seveme merš. kona vesteñt izrajiltantne reve-lävkseñt sivelenze jar-sašt, Pazoñ angelonzo jegipetskoj mastorga jakaš, inazorodo sajež

érva jegiptaninon vaseñ šačož semjaso pokš čorañ maštneš, izrajiltantneñ kudos angel ež sovsek : érva izrajiltaninon kenkš košakonzo da brusozo reve-lävkseñt verse vadnež ulnešt. se reve-lävkstent Pasxañ reve-lävkš merit. Izrajiltantne Jegipetste lisemast a-istuvtmañ kis te pasxañt érva ijeste prazdnovit. angel koda jegiptantneñ čavnoš, izrajiltantneñ kenkš košakost da brusot verevste nejež, apak sovak kudost vakska jutaš. teñ kuvalt te čideñt jevrejks pasxa merit, eržaks mermeks : vakska jutamo či.

29. Jevrejtneñ Jegipetste lisemadost.

(Mastoroñ tejemado 3899 ijeñ jutaž, Xristosoñ šačomado 1609 ijede ikele ulneš). — Faraon valske rana, érva jegiptaninon kudoso avarde ma valgej maraž, pek tandadš : érva kudoso kulov ulneš. son sede kurok Mojsejeñ terdectize da merš tenze : Mojsej, sede kurok tujede moñ mastorstom ; mon pelan vesemenek kulomadonok. jevrejtne kis tujeme umok purnaž serñaž aštešt. koda Faraon jevrejtneñen tujeme merš, siñ seske sirgašt da tušt. jevrejtne Jegipetste tujemste širetnede avatnede ejdtne-kakštne baška koto šadt tisjačat lomať ulnešt. jevrejtneñ ikelest čiť tumanon stolba, veť tolon stolba ki nevtěž moľš. kolmoce čistest jevrejtne Jakstere (Čermnoj) moľa čires pačkodšt.

30. Jegiptantneñ vajamodost.

Faraonnen jortast : jevrejtne plutajavšt nesak ; siñ nej Jakstere moľa čirese aštít. Faraon vese saldat vijenze purnize da jevrejtne melga mekev velavtomast kis pañš. sasasiñek ! meri : konatneñ čavnosíñ, konatneñ mekev velavsiñ, vese uli-parost estem sajsa ! jevrejtne kolmoce čiste Faraonon saldat vij marto melgast pañemanzo nejež pek tandadšt. siñ Mojsejeñ čumondaž murnemenze karmašt. mejs, merit, ton minek Jegipetste tej čavo pakšaso maštnevtěž kul-sevtemanok kis livtimiž ? Mojsej kiñ perť Paznen es potmovanzo, oznoš. Paz merš tenze : ila pelt, Mojsej ! sajik es palkat da ejsenze mořañt langa vačkodť ! Mojsej ista tejš. mořañt vedeš kartov javož, potmakskanzo koške ki velavš. jevrejtne se koške kijavañt sirgašt molme da mořañt omboce čirizenze šumbrañ paro-čiste lišt. vedeš karto jongast stenaks ašteš. Faraon vese vijnek jevrejtneñ melgast sovaš. jevrejtne omboce beřogs liseme keneršt, jegiptantne mořañt

kunška vidsenze ulnešt. Paz Mojsejnen mořańt langa odov palkasońt vačkodeme merś. Mojsej kodak mořańt langa es palkasonzo vačkodś, mořaś seske odov vejs vasodś da vese jegiptantneń vajavtĩnze. jevrejtne kodak mořańt omboce čirezenze liśt, seske Paznen istamo pasibań moravtoma moravšt: Pazoń moravtož šnasinek! son pek šnamoška: dušmanonok lomaińnek alašanek (jišmenek) mořas vajavtĩnze! tede mejle jevrejtne Aravija lemse mastoroń pustińava (čavo tarkava) sirgašt mōleme.

31. Aravijań pustińaso jevrejtnenen nevtēž
čudatnede.

Jevrejtn Aravijań pustińava jakamstost lamo razt Pazoń keženze savtnešt. pustińavańt jakamsto vest siń veđ ežt mukśnok. Mojsej langs pek kežejavtož maštneteme karmašt. ton, merit, minek tej semjanek simerteme kulovtomań kis tujimiž! mejle Merra lemse tarkaso veđ mujšt. se vedteńt ešt simert: sepej ulnešt. mezt tejnems nej tem? merež Mojsej Paznen oznošt. Paz tenze se vedeńten takodamo ve čuvto kajamo merś. Mojsej ista tejs. vedeńt sepeze majšš.

Mejle tago zńaro ška jutaž jevrejtne Mojsejeń langs kežejavtož odov maštneteme karmašt. minek, merit, Jegipetse eřamstonok tereńek staka ulnešt, da pekeń peškedems kšede jarsilínek. mezeń kis ton minek tej čavo pakśas vetimiž? ele vačodo kulovtomanok kis? Mojsej Paznen kšeń vešež oznošt. Paz Mojsejnen merś: jortak tenst: mon vando kše kučan tenst. valske staž jevrejtne vanit: vese pakśas lovoń kondamo vijej lakšo veltavś. se lakšoš jamkskeń kondamo ulnešt. Mojsej meri tenst: net jamksketneń purnado da jarsado estest; te Pazoń kedste kučož kše. jamksketnede anśak ve čis jarsamo satiška purnado; Paz eřva čiste se kšeńt kučneme karni. subbotan čiste Paz a kuči. net jamksketnenen jevrejtne manna lem putšt. se mannaś anśak činze lisems aštíl. kodak čize lisež eždeme karmiľ, son solíl. mannańt tańteze međ arcos*) panež šukoro (lepeška) jonov molíl. mejle jevrejtne odov maštnetež: sivelde jarsamonok saś, merež, kortamo karmašt. Mojsej tago Paznen ińaldś. Paz sivelks tenst lamo kočkodíkt kučś. siń siveldeńt jarsaž pek kulseme karmašt; pekalkstne pek lamoń jarsašt nesak.

*) Lembe vedse solavtož medde ista merit.

Vest jevrejtnenen a mezde simems ulneš. siń mašnetež Mojsejnen peńaćamo karmašt. minek tej simeksteme kulortomonok kis vetimiž ton, merit. Mojsej Paznen ińaldš. Paz jovtaš tenze : sajik, meri, eset palkat da Xoriv pandoń kevs vačkodt. Mojsej ista tejš. kevsteńt ved čudeme karmaš. se vedteńt vesemest peškedemazost simšt.

32. Sinajse zakonoń maksomado.

Jevrejtn Jeġipetste lisež vetkemense čiste Sinaj lemse pando vaks sašt. pandoš erva jondo pelse kopačaž ulneš, peleńt ejste jondol vergedił, purgine sejrił; kemeste pižniča trubaso nalksema valgejt mařavilt. te ista sońs Paz jevrejtnenen pel potso pojavaš. son peleńt potsto vesemenen mařavomaška kemeste sejrež jevrejtnenen kemen zapovedt makšš. vana koda lovnovit net kemen zapovedtne :

1. Mon toń Pazot, mońdem lijat pazot ilast ult.

2. Estet ila tejt šukuńiakšnomań kis mezejak; meze vere me-
nelse uli, meze alo mastor langso uli, meze mastordo alo vedse uli
estet Pazoń tarkas šukuńiakšnomań kis ila tejt. ila šukuńiakšno tenst,
ila služa-jak tenst.

3. Pazoń lemenze a-eřaviks tarkaso ila kuntlek.

4. Subbotań čit mełset kird; sonzo esne vańksste jutavt. koto
čit tevet tejt; net čitne ejste tevet vese přadił. sisemece či, subbota či,
Pazot turtov uleze.

5. Tātat avat počitajak; paro tent uli, mastor langso kurať
eřamo karmat.

6. Ila maštnek.

7. Ila čijnek.

8. Ila salak.

9. Lija lomań langs ila kengelek.

10. Malavikset kořajkanzo (ninze) langs, kudonzo-činze, pak-
sanzo (šuronzo salonzo), robutnikenze, robutničanzo, skalonzo bu-
kanzo, jišmenze (alašanzo), erva kodamo skotinanzo i erva mezenze
langs, malavikset mezeze uli, selmet ilast sijadt.

*Jevrejtn, Pazoń valgejenze mařaž, pek tandadšt da sorakadož
Mojsejnen jovtašt: Mojsej, ton aže pandońt přas da Pazoń korta-
monzo kulsonok. mejle mezt son karmavti tenek, minenek jovtlesit.
minek Pazoń esenze kortamonzo kulsonomo vijenek a sati; vese tan-
dadož kulsetanok. Mojsej pandońt přas kujš. son toso Paz marto*

kortlež nileńkemen či ašteš. Paz maksš tenze kavto keveń lazt, sinst langso Pazon kemen zapovedenze šormadož ulnešt. ve keveńt langso Pazon večkež počitajamo jortaz nile zapovedtne šormadož ulnešt, omboce keveńt langso malavikseń (erva lomanen) večkeme jortaz koto mejelse zapovedtne šormadož ulnešt. pando langso za Paz Mojsejeń skinijań tejeme tonavtize. skinija merilt jevrejtneń tarkado tarkas širgavtož jakavtoma cerkuvadost.

Mojsejeń pando langs tujemadonzo mejle jevrejtne mekev samonzo učošt, učošt, ež učovt. siń Mojsejeń bratonsten promšt da merit: Mojsej mekev a valgi, kuloš vanok; ton tejt nej tenek Jegipetse pazonok kondamo paz. siń vese kožajkast tejterest širneń pileksest, surksost purnaž Aaronnen kandiž. Aaron tenst pilekstneń surkstneń solavtož širneń vaz valš. jevrejtne te vazonšten ozkst kannešt, perkanzo kištne, morseme, a-part nalksemat nalkseme karmašt.

Mojsej pandońt langsto valgomsto sinst vazon perka kištne-madost, morsemadost nejnize. son langozost pek kežejavš da Pazon tenze maksož laztneń mastor vaks eškež janginze. mejle širneń vazonšt jangaz počtoks jažize da počtońt veds kajize. jevrejtnenen se veddeńt simeme mers. se veddeńt simež, čumovt lomatne vese kulšešt. Mojsej odov pando prás kuzež Paz ikele nileńkemen či eraš. Paz tenze ikeleń laztneń kondat odov kavto kemen zapovedtne šormadož lazt maksš. net Pazon maksož keveń laztneń putomast kis pek vadra korobka tejšť (Paz Mojsejeń sońs tonavtož ladso). se korobkanť, Pazon maksož keveń kavto laztneń da alamoška mannu putož, pek-stiž. teń kuvalt se korobkadońt zakonoń korobka mereme karmašt: rusks ejstedenze kivot zaveta eľe kovčeg zaveta merit. zakonoń korobkanť tarkado tarkas anšak sväščennikt kannilt; Paz sońs ezenze sväščennikte baška kineń-gak tokavomo ež karmavt.

33. Aravijań pustińava jevrejtneń nileńkemen
ijet jakamodost da pižeń gujde.

Jevrejtne pustińavańt molež Altaž mastorońt vaks pačkodšt. Mojsej kemkartovo lomań sajš da altaž mastorońt parineste vanomzonzo kučinze. net kemkartovo lomatne Jakovoń erva čoranzo plemasto vejkeń-vejkeń lomań ulnešt. Judań plemasto Xalev, Jefremeń (Josifeń čoranzo) plemasto Jisus Navin lemse lomať ulnešt. net kemkartovo lomatne Altaž mastorońt nileńkemen či vanož jakašt.

nilenkemen čin peva sîn mekev jevrejtnenen murdašt. koda mekev sašt, Jisus Navin marto Kalev Altaž mastoroit pek šnašt: mastoroš, merit, pek vadra; toso erva mezt šacit, erva mezt kasit. adado moldano se mastoroit sajsinek da eramo karmatano ejsenze. miñ tos' erica lomatneñ izñaž čavnosinek da pañsesinek: minek posubličanok Paz! lijat kemen lomatne, konat Jisus Navin da Xalev marto jakašt, Altaž mastoroit ežt šna: mastoroš, merit, avadra; ejsenze ericaťneñ niłni; tosoñ lomatne pokšt, vievť, minenek a izñavit; gorodtne kemeste strojaž, tenek a sintrevit. jevrejtne Mojsejnen promšt da sejreme karmašt sonzo langs: mejs, merit, son minek tej tujimiž? ele minek ejdenek-kakšonok maštnevtēž, uli-paronok nelksevtemañ kis tujimiž. adado estenek lijata pŕavť puttano da mekev Jegipets murdatanok; Mojsej marto Aaronon, Jisus Navineñ da Xaleveñ kevsē čavnosinek. Paz vani: a-part tevt zatejĩť. son tenst, skinijas tusto peľ potso pojavaž, mersť: tiñ moñ valom a kulconomank kis, vesemenk, Jisus Navin marto Xalevde baška, konatank Jegipetste liside (avulťese šačozťne), te pustiñasoit, Altaž mastoroiten apak sova, kulsetado. tiñ te pustiñavañit nilenkemen ijet tarkado tarkas jakamo karmatado!

Jevrejtne nilenkemen ije pustiñavañit jakamsto vest Paz marto Mojsej langs mašneteme karmašt. minek, merit, tej kulsevtemañ kis vetimiž! Paz teñ kis kučš langozost gujť. gujťne pupamost karmašt. pek lamo jevrejt kulsešt. mejle sîn jangsež Mojsejnen inaldomo karmašt. Mojsej kisest Paznen oznoš. Paz sonzo inaldomanzo marize. Mojsej! meri son: ton pižeste valož gujťejť. se gujeñť křost langs povodik, ki se gujeñť langs kemež varštĩ, se gujeñť pupamodo a kulĩ, pički. Mojsej ista tejs. jevrejtne kulsemado lotkašt.

Jevrejtne, Aravijañ pustiñavañit nilenkemen ije jakamodost mejle Altaž mastoroit vaks saž, lotkašt. Mojsejnen Paz ikele jovťakšnoš: ton, meri, Mojsej, Altaž mastoroit čirezenze pačkodež ezenze apak sovak kulat. koda nej sîn Altaž mastoroit čirezenze pačkodšt, Mojsej vese jevrejtneñ Navav lemse pando čires purnavťinze da tenst Pazon maksož zakononzo odov jovťninze. esenze tarkas jevrejtne langso pŕavťoks Jisus Navineñ putize. mejle soñs pandoit pŕas kujs da kuloš. sonzo vaksonzo kulomstonzo kijak arasel; teñ kuvalt te škams sonzo kalmoit koso ulemanzo kijak a sodasi. Biblijañ vasese vete knigatneñ Mojsej šormadĩnze.

34. *Jevrejtneń Altaž mastorońten sovamodost.*

Mojsejeń kulomado mejle jevrejtne Altaž mastorońt Jordan lemse lejeń čires pačkodšt. Jordandońt ve jono, omboce pelenze, Jeri-
 xon lemse keme gorod ulneš. Jisus Navin se gorodońt parineste
 vanomonzo, ejsenze eričatneń sodamost kis kavto lomať kučš. ne kavto
 jevrejtne Jerižons saž ve Raav lemse avanen sovamo godavšt. Jeri-
 xonoń inazoros jevrejtnede čarkodš da kundamost lomať kučš. Raav
 inazoron kedste kučož lomatnemen jovtaš: čijak, meri, moń kedsem
 takodat kavto lomať ulneš da, koda čize sundergadš, siń takov tušt.
 mon a sodasiń nej siń kosot. kučnež lomatne Raavon valonzo inazo-
 rońten jovtniž. inazoros vešnemeť kis erva jonov lomať kučš. Raav,
 kučož lomatneń tenze samost sodaž, jevrejtneń takov kekšnize. son
 kučož lomatneń tujemadost mejle jevrejtneń terdinze da kortaš tenst:
 miń, meri, sodasinek, koda tĩnk Pazonk Jegipetste lirtidiž da Jakstere
 mořańt kavtov jarož koške potmakskanzo jutartidiž. mon tinenk paro
 tejiń, tĩnk kulomadonk vanidiž; tĩngak moń eseń tĩtań vese semjanzo
 marto ilimiž mašt, koda minek gorodońt sajsink. son sinst piks velde
 valmava gorod ušov valtĩnze (sonzo valmanzo gorod ušov vaniľt
 nesak). siń koda gorod ušoso velavšt, Raarnen meršt: ton tĩtat vese
 semjanzo eset kudots purnik da valmavat jakstere piks povod. jakstere
 pikseńt kuvalt miń toń kudot sodasinek da ejsenze ulež lomatnede
 vejkeń-gak a čavsinek. mejle siń kavnesk šumbran paročiste esest
 narodońten velavtož, meze nejšt, meze mařašt rese jovtniž. Paz,
 merit, se mastorońt minenek maksize; toson lomatne mińdenek pelež
 sornož sornit.

Tede mejle Jisus Navin vese narodońt marto Jordan lejeń čires
 saš. Jisus Navin Jordanon čirese narodońt lotkavtize da merš tenze:
 Pazon valonzo parineste kulconink! son vana mezt korti: zakonon
 korobkaš ikelev sirgazo. sonzo kandiča svščenniktne kodak konilka
 vidga Jordanon vedenen sovit, sesk Jordanon vedeš čudemado lot-
 kaž, lejeńt potmaksozo koški; vere jonoce vedeš čudemado lotkaž ste-
 nań kondamoks velavti, alo jonoce vedeš vese mořaš tuji. koda Jisus
 Navin merš, išta velavš. mejle vese jevrejtne Jordanon troks koškeva
 jutašt. vese naroddonit mejle zakonon korobkańt marto svščennikt-
 ne-jak lejsteńt lišt. kodak siń lišt, Jordan leješ ikelen ladso čudeme
 karmaš. Jordanon troks jevrejtne lišt da Pasyań prazdnik prazdno-

vašt. omboce čiste siň tovšurosto panež lambamo šukorodo jarsašt. te čidenť mejle manna tenst zńardojak ež praksnok už.

35. Jerixonoň sajež vese Altaž mastoroňt sajemadonzo.

Jevrejtne Jerixon gorod vaks sašt da vaniť: gorodoš keme, stenanzo va a sintrevit tenst. koda nej tejmeks tenek? dumiť. Jisus Navinnen Paz jortaš: tiň, meri, vana meze tejede: koto čiň jutams erva čiste zakonoň korobkaňť Jerixonoň perkanzo kandož ve razt jutavťink. sisemece čiste zakonoň korobkaňť sisem raz gorodoňť perka jutavťink. siň ista tejšť. koda siň sisemece čiste sisemece razt jutažť, Jerixon gorodoňť stenatne siňš šavoršť. jevrejtne, Raavon semjadonzo da estedenze baška, Jerixonoň lomatneň vesemest čavniž (mašt-niž). mejle Raav Judaň rodsto Salmon lemse lomanenť ekšes mirdenen liš. David inazoro Raavon plemasto šačš. Jerixonoň sajemado mejle jevrejtne gorod meľga gorod sajeme karmašt. vejke Gavaon lemse gorod vakso pek rijeťv straženija ulneš. jevrejtne lija narodoňť lomatneň činze čopudems čavnošť, čavnošť, siň isto avuľ vese čavnovkšnešť. Jisus Navin menelše činten merš: či, alamos iľa valgk (iľa čopuď)! tenze dušmantneň teke čistenť vesemest maštnems ožota ulneš nesak. čize valgoma jono lotkaš da jevrejtneň vese dušmanost maštnemazost aštes apak valgk. Jisus Navinnen Altaž mastorso idolnen šukuňakšničatneň maštnemest, konatatneň lijav pansemest Paz soňš posublaš. Jisus Navin Altaž mastoroňť vanškaytož erva plemanenť estenze maksš eramo tarka. Jisus Navin Altaž mastorsoňť lamo a-lamo eraž kuloš.

36. Izraileň sudjatnede.

Jisus Navinenť kulomado mejle jevrejtne sudjaň ked alo crast. sudjaks istat lomať putnevilt, konatat Pazon počitajilt, konatatnenen Paz soňš posublil. siň avuľ setme porasto, zńardo izraillantne langsi lija narodť vojnaso silť, izraillantne langso přavťoks araž dušmantneň izniľiž. setme porasto izraillantneň vejkest-vejkest marto sudilt. siňdest Izraileň sudjat merit. istat sudjatnede vesemeze kemnileje lomaň ulnešť. sinťst jutkstost vesemedede jotne Gedeon, Sampson da prorok Samuil ulnešť.

37. *Samuil prorokto.*

Levijaŋ plemasto Armafema lemse gorodso ve Pazon počitajiča Jelkan lemse lomaŋ eraš. sonzo Anna lemse kožajkanzo ejstede ejdenze-kakšonzo araselt. Anna ejdenze-kakšonzo a-ulemaŋ kis pek melavtož avaršknił. jevrejtneŋ jutksost kole kiŋ ejkakšost araselt, setneŋ pežetevks lovilt : sonzo plemastonzo Idičaŋ nejems a kinen uli, merilt. Anna vest skinijas molež pek userdnasto oznož Pazon kedste ejde vejšš. kole, meri, ejde maksat tem, vere Pazom, mon se ejdeŋt eset ikelev služamo makssa ! Paz sonzo inaldomanzo marize. Annaŋ tago žiarno ška jutaž čorazo šačš. son tenze Samuil lem puts. (Samuil-de eržaks mermeks — Pazon kedste vešež). koda Samuileŋ kolmo ijenze topodšt, avazo sonzo skinijas Paz ikelev služamo maksise. se škane prart svščennikeks Ilij lemse lomaŋ ulneš. Ilij Samuileŋ viška pingstenze mek večkemenze karmaš. son Samuileŋ skinijaso že, esenze udsema tarkadonzo avul vasolo udomo kadnilise. Samuil skinijaso eraš Pazon počitajamonzo ese kadno ; kasomanzo marto Pazon večkemenze sedejak pek karmaš. ve vene Samuil udomanzo pačka ejsenze lemse Samuil ! merež terdiča valgej maraš. son sede kuroksto staš da Ilijeŋ vaks molež merš : mejs moŋ terdeksnimek ? vana mon siŋ. Ilij merš tenze : aže, čoram, udok ! mon toŋ eziteŋ terdnek. Samuil matidevkšneš, da ejsenze terdiča valgejeŋt maraž, odov sirgojš da Ilij vaks mołš. Ilij merš tenze : mon toŋ eziteŋ terdnek, aže udok. Samuil kolmocede terdiča valgejeŋt maraž Ilij vaks saš. seste Ilij čarkodš : Paz, meri, tenze piškaleš. Samuil, čoram, nejgac ejset lemse terdiča valgej n.ařat, tak tarkastot stač da ista meřt : mon, vere Pazom, a udan, kulconan esnet ! koda Samuil ista tejš, Paz merš tenze : mon Ilijeŋ kudonzo (plemanzo) kuvat a kadsa kuroksto a-uliks tejsa ! son (Ilij) esenze kavto Ofnija da Finijes lemse čoranzo pars ež tonavt, beřat tevest nejež ež lotkavtnek ejsest. omboce čiste Samuil Pazon kedste maraž kulaniť Ilijnen jovtize. Samuiloŋ valonzo kuroksto topodšt.

Tede mejle tago žiarno ška jutaž Filistimlan lemse narod jevrejtne marto vojevamo karmaš. jevrejtneŋ pravnne: vana meze, merit, miŋ tejdanok, seste miŋ filistimlatneŋ iznašinek. zakonŋ korobkaŋt tujems eřari ; son minek jutksonok eřamo karmi, seste miŋ dušmanonok iznašinek. Ilij zakonŋ korobkaŋt kanneme Ofnija marto Finijeseŋ kučinze. koda zakonon korokbaŋt jevrejtneŋ jutks kan-

diž. filistimlantne pek tandadož kortamo karmaš: beda nej, merit, tenek; jevrejtne jutks samoj se Pazost saš, konata jegiptantneñ izñaž a-uliks tejnize. karmaš odož tuřeme. filistimlantne jevrejtneñ izniž. Ofnija marto Finijeseñ maštiž; zakonoñ korobkaš-kak jevrejtnenen ež posublak duřmanost izňamo. ki Pazoñ zapovedenze a kulconì, senen mezejak posublamo a karmi.

Ilij, koda mařaš Ofnija marto Finijeseñ kulomado da zakonoñ korobkañt filistimlantneñ keds (plens) pongamodo, ozado ařtema tarkastonzo mastorov praž kutmeř lovažanzo sindinze da kuloř. flis-timlantne zakonoñ korobkañt esest kedse kuař eziž kirdt, mekev jevrejtnenen kučiz. siñ avuliž kučt, da kozoj a tujsiž, toso erva ormaso seredeme karmit, lomatne, pakřsaso řurost řejert jarsamo karmit.

Ilijde mejle tago žňaro řka jutaž jevrejtne sudjaks Samuil prorokoñ putiž. Samuil prorokoñ sudjaks eřamstonzo jevrejtneren pek paro ulneř. sonzo pingste jevrejtne vese idoltneñ sintrež anřak ve Paznen řukuňakřnoř. Paz teñ kuvalt řinst večřř. Samuil prorok jevrejtne langso sudjaks nilenřkemen ijet ulneř. son řiredemañ pelev narodoñt sudjamo esenze řoratneñ karmatneř. siñ avul tãřast ladso ulneř: řijedeste ežt tejnek, avul pravdasto sudař. teñ kuvalt jevrejtne Samuiloñ řoratneñ ežt večřt. vest jevrejtneñ přavř ařatne promřt da Samuilnen kortamo karmař: ton toñs řirediř nej, řorat avul eset kondat; siñ a-parste sudit řadit. eset tarkas tenek inazorok put. Samuil Pazoñ kevřtize. Paz meřř tenze: vando ři tent ve od lomañ, sonzo ton jevrejtnenen inazoroks putsak.

38. Sauloñ inazoroks putomadonzo.

Veniamineñ rodsto Kis lemse ve lomañeñ ořolonzo jomař. son řsenze Saul lemse řoranzo marto sluganzo kučize řiřt veřnemest. siñ ořoltneñ veřneřt veřneřt, eziž muk. mejle siñ Silom gorods Samuil proroknen ořoltneđe kevřteme sař. Samuil prorok Pazoñ jovtamonzo kuvalt sonzo samonzo učiř uř. Saul mejs tenze samonzo jovřize. Samuil jovřař tenze: tink, meri, ořolonk kudov řiñs řit.

Mejle Samuil řiřt iřtemest pakřav liř da karnesk anřak kado-vož (Sauloñ slugazo ikelev tuř) jovřař tenze: vana, meri, řoram, Paz toñ ejset Izraileñ langso inazoroks putneřanzat. vanok va, řoram, parste Pazdo pelež da sonzo valonzo kuvalt eřak; kulconomonzo a karmat, mekev valttanzat. tede mejle Samuil Sauloñ přas řvãtoř jelej

kajaš (valš): ista sonzo inazoroks putize. kodak inazoroks putize, seske Saulon langs svätoj duž valgš da son-gak proročamo karmaš.

Saul vašia Pazon kulconož eraš, mejle a-kuvats eraš Pazon kulconomonzo ese karmak. vest Paz Saulnen vojna ež merkšnek sir-gavtneme Samuil prorokon saž ozkšon kandomazonzo. Saul Samuilon samonzo ež učok: soiš Paznen ozks kands da vojevamo kundaš. Paz ista a-kulconomanzo kis jovtaš tenze: toň ejset inazorosto valttan da tarkazot lija lomaň putan. tede mejle Saulon ejste Pazon dužozo tuš, kadize sonzo; son tošnalgaleme karmaš da melavtomo: sonzo pots beaň (a-vaňks) duž sovaš.

39. Davideň inazoroks putomadonzo.

Samuil prorok Saulon kis pek kuvats avarkšneš. Paz merš tenze: Samuil, ton Saulon kis ila avard; mon soidenze jon lomaň inazoroks tenk putan. Viflejem gorods aže, toso Jesseň čoratneň ejste vejkeň inazoroks putik (jelejaso vadež).

Samuil prorok Viflejem gorods Jessejnen molš. Jessej sisem pokšt čoranzo Samuilnen vetsinze. Paz Samuilnen merš: mon netneň a putsň. seste Jessej kavsoce vežeňš, David lemse čoranzo terdevtize. David se škane pakšaso revet vanš. Samuil Davideň langs svätoj jelej kajaš. tede mejle seske sonzo langs svätoj duž valgš. koda Saulon beaň duž stardnilise, malasonzo lomatne kortlešt tenze: ton, inazoro paro-či, žiardo tošnalgaleme, melavtomo karmat, seste muzi-kaso nalkseme karmatlek. siň jovtašt tenze: Viflejem gorodso Jessej lemse lomanen David lemse čorazo pek maziste guslaso nalksi; sonzo terdertik. Saul Davideň terdertize. Saulon tošnalgadomazo melavtomazo jutš Davideň psalomt moravtož guslaso nalksemstenze.

40. Davideň Goliafon iziäamodonzo.

Vest filistimlant (narod) jevrejtneň langs vojnaso sašt. filistimlantneň jutksost pokš Goliaf lemse bogatiř ulneš. son erva čiste esest vijest jutksto lisež ista sejriř jevrejtneň: liseze jutkstonk ve lomaň moň martom tuřeme (boročamo)! kole mon sonzo iziäasa, seste tiň (jevrejtne) minek langs robutamokarmatado, kole son moň iziäasamam, seste miň tink langs robutamokarmatanok. vese jevrejtne, Saul soiš-kak, Goliafon ista kortamonzo maraž estedenze pek tandalešt.

se skane David esenze lalatnemen (sih-gak Saul marto ulnest) lagers jaramo kandš. sonzo pingste-jak Goliaf ikele ladso jevrejtne langso pejdež, tuřeme terdemest karmas. Daviden sonzo langs, jevrejtneň langsost pejdemanzo maraž, kezenze pek sašt. son Sauloň vaks molež jortaš tenze: mon, meri, se bogatireňt marto tuřeme molan! Saul mers tenze: ton, David, pek od ved, Goliaf pek vije; son viška pingste mek vojnaso tuřeme tonadš, a iznavi tent. David Saulnen meri: mon tutaň kedse reveň vanomsto lov zvert, ort vasoldo kevse, malaso pilede kundaž mastor vaks eskež mašniliň. mon Paz langs nadejaž sonzo karšo molan; son tem posubli Goliafoň iznamonzo. seste Saul Davidnen: molt ina! mers. David Goliafoň karšo molemste martonzo vete kruglovojt kevet sajš, kevetneň jortlema kšna da es palkanzo sajize. Goliaf Daviden karšo lisež, langsonzo pejdež mers tenze: ton moň karšom kiskaň karšo molež ladso kevet sajež da palka marto sat! David mers tenze: ton moň langs eset vijet langs nadejaž kopja marto, meč marto sat, mon toň langs ve Paz langs anšak nadejaž molan; son monen toň iznamot posubli! tede mejle David ve kev jortlema kšanťen putš da koda jorts Goliafoň koňas. keves ista kemeste sonzo koňas eskize, — son pamette me mastorov praš. David Goliafoň vaks čijež čijš, sonzo mečenze targize da Goliafoň es mečenze es pranzo kerize. filistimlantne koda Goliafoň pranzo keramodo nejiž, mekev murdašt da jevrejtne ejste čijeme orgodme karmas. jevrejtne melgast panež ejsest čavnošt. filistimlantneň iznaž, Saul David marto da vese vijenze marto kudov murdašt. sinšt gorodtneva, veletneva jutamstot, jevrejtneň avatne tejtertne karšost lisež ista morsešt: Saul tišačat iznaš, David kemen razt sede lamo iznaš! Sauloň melezenze ež tuk sinšt moroš. son tede mejle Daviden ajgeme paňme karmas da kodažak maštomonzo arseš. Daviden guslaso nalksekšnemstenze Saul kavst ezenze kopjaso jortleš da ež pongt; Paz soňš Daviden kise ašleš nesak. tede mejle David Sauloň ejste orgodš da pustiňaso eramo karmas. Saul tese-jak esenze kuloms Daviden vešnekšneš maštomonzo kise.

Vest Saul filistimlantne marto vojna tejš. filistimlantne sonzo vijenze izniž, čoranzo čavniž, esenze raniž. son keždenze da tandadomanzo pač es pranzo esenze mečenze maštize. sonzo Paz kadize. teň kuvalt son es pranzo kov tejeme apak soda, jomavtize soňš. ista vana kiň Paz kadsazo, staka eri tenze erams.

41. *David eñ inazoroks eñamodonzo.*

Sauloñ kulomadonzo mejle jeverjtne inazoroks David eñ putiž. son jeverjtneñ pek lamo dušmanost izninze; Jevussej lemse narod oñ Sion pandost sajež, langsonzo estenze inazor oñ kudot-čit putš. tej-že od skinijañt zakonoñ korobkañt marto tujize, gorodoñten Jerusalam lem putš. son Jerusalam eñ esenze stoličnoj gorodoks tejize. son skinijan tarkas Paznen cerkuva putomo arseš. Paz jovtaž tenze: ton, meri, monen cerkuva a putat; ton pek lamo lomañ veť valit, monen cerkura toñdet mejle inazoroks ulića čorat (Solomon) puti. David nileñkemen ije ulneš i' azoroks; son psaltir lemse kniga šormadš.

42. *Solomon inazorodo.*

Davidde mejle inazoroks Solomon lemse čorazo ozaš. Solomon inazoroks ozamsto tišača ozkst kandš Paznen. Paz Solomonnen, onstonzo nejavož merš: vešť, Solomon, moñ kedšte meze tent eñavi, señ vese maksan tent. Solomon Pazoñ kedšte anšak mudrost vejšš es narodonzo parineste kirdemañ kis. Solomon langs vanož lija inazorot, lija narodt divašt: son pek mudroj (prevej), šupar ulneš, vadra slavazo vese mastoroñ langa tuš. Paz tenze anšak mudrosteñ vešemañ kis i šupav-či i vadra slava maksš. Solomon es mudroj ulemanzo ista nevtize: ve kudoso karto avat eñ ašt. sinst karnesk viška ejkakšnost ulnešt. ve avant veť ejkakšo zo kuloš. son veť staš, esenze kulož ejkakšoñt sajize da omboce avant vaks acamo langs putize, sonzo živoj ejkakšoñt estenze sajize. koda valske stašt avatne, sporamo, šovnomo karmašt ejkakštne kis. vejkeš meri: živoješ moñ! omboceš meri: araš, avuť toñ živoješ, moñ! siñ sudjanen jakašt: sonenze-jak ežt sudavt: son ež sodak konutanen kememe. net avatne mejle inazoronen moľšt. Solomon merš tenst: mon živoj ejkakšoñt šačk keřavs, da karnenk turtov peleñ peleñ maksovsa. seste ejkakšoñt direñ avazo merš: inazoroto paro-či! ejkakškeñt maksik lučše sonenze, ilak čavno. omboce avas kortaš: araš a monen, a tonet ilazo ult; šačk keřams eñavi sonzo! Solomon merš: žalića avas direñ avazo živoj ejkakšoñt. mejle ejkakšoñt sonenze merš maksomo. Solomon Moriag lemse pando prás Paznen pek mazi, pek pokš cerkuva putš. son nileñkemen ijet pek parste (jonsto) inazoroks eñ aš. Solomon-gak siredeñ pelev pežetev tejevš. sonzo idolnen šukuñakšnića kožajkanzo ulnešt. son set kožaj-

katneñ kis Jerusolimse idolnen ozksoñ kannema tarkat tejs da soñs-
kak martosk idolnen šukuñakšnił. Paz, teñ kis langozonzo kežejartož
jovtaš tenze : toñset kulomodo mejle inazorok-čiť kartov javsa. čoratet
a-pokške časteš sati.

43. Jevrejeñ carstvañt kartov javomadonzo.

Solomonon kulomadonzo mejle inazoroks čorazo Rovoam ozaš.
seste jevrejtne Rovoam vaks promož kortašt : minek kajavksonok (po-
dušnojenek) ubavita. son kolmo čiť strok putš tenst. son malasonzo
siret lomatne marto dumaš arseš. siñ kortašt tenze kajavkstneñ ala-
modo ubavamost. Rovoam siret lomatneñ ezinze kulconok ; od lomat
ulnešt jalganzo, siñst kulconinze. kolmo čiñ troks narodoñten lišež
jovtaš : tütam pełdenk kajavkstneñ lamo sajneš (pandovš), mon sede-
jak lamo sajeme karman pełdenk ; koli tütam kemeste čaril ejsenk,
mon soñdenze-jak sede pek čavomonk karman. narodoš sonzo ištāt
valonzo langs kežejavš. mejle estest kemen kolenat lija Jerovoam lemse
(Jefremeñ kolenasto) lomañ inazoroks putšt. Rovoamon kedenze alo
karto kolenat (Juda marto Veniamineñ) anšak kadovšt. ištā vana
jevrejskoj carstvaš kartov javš : kemen kolenatnede izrajilskoj carstva
merit, karto kolenatnede judejskoj carstva merit.

(Az Újtestamentomi részből.)

16. Galilejañ Kana lemse gorodso svadbado.

Jisus Xristozoñ, Nafanailon estenze tonavtičaks sajemado
mejle, kolmo čiñ troks tonavničanzo marto vejse Kana gorodso svadbañ
nalksema tarkas terdiž. son esenze svadbasonť nalksemasonzo svad-
bañt (miñdenen tujemañt, urvakstomañt) baslavize. svadbañt nalk-
semste kudazoroš pek vizdelgaleš : vinazo el maštıl, a mejse kudatneñ
kavañams tenze. Pazoñ avazo Marija tede čarkodš da čoransten
jovtaš : sinst vinast ež satot, meri. Jisus merš tenze : ež sak ištō moñ
časom. Marija net valtnede čarkodš — čoranzo es slavanoz nevtēma
škazo ež sak nesak ištō ; son sodaš čoranzo kudazoronťen posubla-
modonzo ; teñ kuvalt mejle slugatnēnen merš : meze son karmavti
tenk, tejede. tēse koto pokšt posudat šlamo-nardamo vedañ kirdemañ

kis ašlešt. Jisus set koto posudatneñ vedde peštemest merš. mejle estest vedeñt amoldež kudatneñ kavaničanten kandomo merš. slugatne ista tejšt. kudatneñ kavaničas vedeñt ikele soñs varčize da kudazoron ten merš: te vinas ikeleñ vinadoñt sede jon. ista vana Jisus Xristos es slavanoz nevtize. tede mejle tonavničanzo tenze kememe karmašt.

25. *Viđmeñ vidičado da tovsuro marto kukolde jortalmo.*

Jisus Xristos istamo jortalmo jortas. ve vidiča viđmeñ videme liš, meri. sonzo videmstenze konat vidstne ki langs, konat sor tikše jutks, konat paro modas prašt. ki langs praš vidstneñ jutča lomat čalksiž, narmot počaksiž. kev jutks praž viđmeš seske verev otroska noldas; mejle koda čize liš, son pujšs da koškš: tenze kořon a-kov ulneš noldams. sor tikše jutks prazeš otroska noldas da koškš: tikšeš kasomo vola ež makst tenze. paro modas praž vidstne konata šado, konata kotkemen, konata koloñkemen viđme maksš. mejle tonavničanzo Jisus Xristozon kevstiž: vaj, paro tonartičanok! miñ a sodatanok, meze istamo ton te jortalmosoñt jortlat? son jortas tenst: vidičas Pazon čorazo uli; vidstne Pazon valonzq, modas, kona langs net vidstne videvit, lomanen sedejeze (meleze). ki langs praž viđmeñt narmot počaksaz ladso, Pazon valonzo avuñ vañks mešse kulconož lomanen sedste šajtan saž sajsazo. kev langs praž viđmeš kurok lisi da sedejak kuroksto pužož koški; ulit ista-žo lomat, kodamo val kodak marit, parineste apak dumak, seske kememe karmit. se valoñt kis koda pañme, čavmo karmit ejsest, siñ valdoñt šopit. viđme sor tikše jutks pri, lisi, soroš kasomo tenze vola a maksš, čalgasazo; ista-žo lomanen sedse-jak a-part melt: mastor langso parste šupavsto eramo melt Pazon valonzo matrasiž, vellasiž. paro vide sedse, vañks mešse lomañ paro modan kondamo: son Pazon valonzo, maraž, eš sedsenze kirdi, teñ kuvalt son lamo part tert teji.

Jisus Xristos omboce jortalmo jortas. son: meneleñ carstvaš es pakšazonzo paro viđme videž lomañ jonov moli, merš. ve lomañ, pakšas molež, es umanzo langs tovsuro vidš da soñs kudov tuš. koda robutnikenze udomo madšt, sonzo dušmanozo saž tovsuroñt jutks kukol' vidš. koda tovsuroš liss, da keptamo kasm karmas, seste kukoleš-kak kasm karmas. robutniktne kudazorost kevstiž: kudazoro

paro-či, ton paro viđme anšak videkšniť, kosto ista kukoleš sas? son jovtaš tenst: dušman lomanem ista tejš. robutniktne: kole ton karmasamiž, miň molđanok, kukoleňť kočksesinek, meršt tenze. kudarozost mers: a eřavi, ilado jakak kočkamo; tiň kukoleňť kočksemenzenze tovsuroňť-kak tarksemenze karmatado. kadink nujema poraň sams vejse kasost. koda son keneri, mon nujemenze lomať kučan da ista karmartan tenst: tiň, meřan, kukoleňť purnink da tolso pultamonzo kis pultkeks šulmsink, tovsuroňť utomozom purnink. te jortalmonť Jisus Xristos, es tonavnićanzo marto anšak kadovož, ista jovtize: paro vidmeňť vidićas lomanenť ćorazo uli; pakšaš mastor (langsonzo erića lomatne marto); paro vidmeš meneleň carstvas soviks lomatne; kukoleš — ads tujiks beřať, a-part lomatne; kukoleňť vidića dušmanoš đavol uli; nujema škaš sveteň maštomazo (peze); nujićatne angelt. šuroňť nujež, kukolťneň purnaž tols pultaž ladso sveteň maštomsto uli. lomanenť ćorazo es angelonzo kućsinze; siň sonzo carstvastonzo vese beřaň tevenť tejićatneň, avul Pazonť zakononzo kuvalt erićatneň, purnasiž da palť tols (ads) kajasiž (jortsij); toso tenst pek staka uli: siň pejsest ćikordož avarđeme karmit. pravednojtne seste Pazonť carstvasonzo ći ladso valdomit. Jisus net jortalmotnede mejle mers: kiň kulconomo pilenze ulit, mařazo!

35. Jortalmo šupavdo da Lazerde.

Vest Jisus Xristos istamo jortalmo jovtaš: ulneš, meri, takodamo šupav lomaň; son es přanzo oršaš karaš inazoroz ladso; eřva ćiste simš jarsaš (pirovaš) vešolasto. istaža ve Lazer lemse ništej lomaň ulneš; son vese seređks, sij potso ulneš; sonzo seređkstne ejste sijeňť kiskat nolsilt; son šupav lomanenť ortanzo langso madež aštećkneš; son šupav lomanenť řot stolenze langsto prakšnož pamorćkstnede pekenze peštems rad ulneš, bednoj! kuvat a-kuvat eřaž ništeješ kuloš; sonzo angelt menel langs Avraam vaks kandiž. kuvat a-kuvat eřaž šupav-gak kuloš, kalmiž sonzo; son ads pongš. son mukaso majsemste adsto selmenze verev kepedež Avraamonť Lazer marto vasoldo nejnz da inaldož sergedš: Avraam tatinem! žalamak, kućik Lazerenť; moneň toloňť potso majsemaš pek staka; son řot surnenze veds naćtož moň kelem naćtovolse. Avraam tenze mers: ař ćoram! melezet ledstikaja, koda ton tona ćiste talanovsto, vešolasto erit, Lazer toso majseš; nej tese Lazer pek ionsto eri, ton tese

majšat. čoram, minek vaksto tinenk a moľevit, tink vaksto-jak mine nek a savit; jutksonok tarkaš pek pokš. seste šupavoš merš: tätinem! kučik Lazereň moň tätaň kudos; moň toso išto vete bratom kadovšt, siň-gak tej-žo isľamo majsema tarkas avult pongt. Avraam tenze merš: sinšt Mojsejest da lijat prorokost ulit; kadik sinšt kulconit. šupavoš merš: araš, Avraam tätinem! kole ki kuložde velmež si tenst, siň seste jankseme karmit. Avraam merš: kole Mojsejnen da proroktnenen a kemit, seste kuložde velmež sičant-kak a kemsiz.

37. Rosputnoj čorado jovtalmo.

Jisus Xristos jovtaš ve jovtalmo. efaš-ajšš, meri, ve lomaň. sonzo ulnešt kavto čoranzo. vest veženš čorazo: javomak moň, täťaj; daj tem moňsem častem, meri. täťazo javize veženš čoranzo, makšs tenze žiarno eřavol uli-parodonz. veženš čoraš a-lamo ška eřaž, vese uli-paronzo purnize da vasov lija mastors eřamo tuš. son lija mastorsoňt, beřaňste eřaž, uli-paronzo vese jomavtilize. sede mejle se mastorsoňt šuro ež šačt, a-mezde ulš tenze simems jarsams; mezeze-jak ež kadovt. son vejke se mastoroň lomaňnen molš. se lomanes sonzo es pakšazonzo tuvoň vanomo kučize. son tuvotne marto vejse jarsamo karmakšnoš, da tuvoň koromoňt-kak ežt karmak tenze makstneme mejle. nej son eřamozo pek beřaň: vačodo el kulš. mezt nej tem tejnems? arsi. mejle es täťazo melezenze ledš. žňaroška, meri, robut-nikt moň täťan kedse erit; siň vese pekest peškedems kšede jarsit, mon tese vačodo el kulan. tujan teste, molan esem täťanen da meřan tenze: täťaj! mon toň karšot i menelen karšo pek lamo pežett tejniň; mon toň čoraks přam jovtleme nej vizdan, pelan; čoram iľa mernek nej tem. sajmak moň, täťaj, estet robutnikeks! son sajš da täťansten tuš. täťazo sonzo vasoldo nejize, karšozonzo čijež molš, kutmordize da palsemenze karmaš. čorazo merš tenze: tätinem, mon nej es přam toň čoraks lovomo vizdan, pelan; mon menelen da i toň karšot pek pežetejiň. täťazo sonzo kortamodonzo lotkavtize da sluganstenze merš: kandodo jon oduža tenze, oršink parineste, kedezenze maksodo surks, pilgenze-jak karsink. kujalgavtož vaz pečkede: simeme jarsamo karmatanok; moň te čoram kulokšnoš: velmeš, jomakšnoš: mujevš. simeme jarsamo, raduvakšnomo karmašt. ataňt pokš čorazo pakšav robutamo jakaš se škane. koda son kudov saš, kudosost morot, eřva koda raduvakšnomat mařaž, ve slugast terdize da kevstize: mezeň

kis, meri, minek kudosonok ista, morot moraž, raduvakšnit? slugaš joutaš tenze: veženš bratot kudov murdaš; tätat mekev sonzo samonzo nejež raduvaš da kujalgavtož vaz pečkevš. pokš čorazo kežejavš da kudos-kak ež sovak. tätast liss da kudos terdeme karmaš ejsenze. son tätansten merš: zňaro ijet nej martot eřan, toň ve valot-kak apak kulconok ezija kadno. ton esem jalgam marto simemaň jarsamaň kis pečkeme seja-lärkskine-jak eziť makstne tem. saš vana nej uli-parot, beřaň tev melga jakaž, jomavtniča čorat, ton sonzo kis kujalgavtož vaz pečkiť! tätast merš tenze: čoram! ton eřva zňardo moňsem marto; moň mezem uli, se vese toň. bratot kis raduvakšnoms eřavi; son kulokšnoš: velmeš, jomakšnoš: mujevš.

F o r d í t á s.

1. A föld teremtéséről (csinálásáról).

Isten a földet, és mindazt a mi nekünk látható, hat nap alatt csinálta. Ő mindent nem kezével, hanem 'úgy legyen!' [mondván] szavával teremtette. — A föld eleinte nem-rendben (rendetlenségben) vala; a földet minden oldaláról sötétség takarja vala; isten lelke a víz felett vitetvén járt. — Az első napon isten a világosságot hozta létre (tkp. világosságnak lenni mondott, parancsolt). Második napon az eget hozta létre. A harmadik napon a földnek, azt a víztől elválasztván, mindenfélét teremni parancsolt. Negyedik napon a napot, holdat és csillagokat hozta létre. Az ötödik napon a mindenféle madarakat, mindenféle halakat hozta létre. Hatodik napon a földön élő mindenféle egyéb lelkest (lelkes állatot) hozta létre. — Legutoljára (mindennek utána) isten mondta, hogy ember legyen. A hetedik napon isten semmit sem csinált. Ez a nap héberül szombat napja, erzául a pihenés napja.

2. Az ember teremtéséről.

Csináljunk, mond isten, magunkhoz hasonló (tkp. magunk felé járó), magunkféle embert. Ő minden a vízben élőknek, minden madaraknak, a földön levő állatoknak, vadaknak fejévé, urává

legyen. Isten az első embernek Ádám névvel nevet adott. Ő Ádám testét agyagból csinálta és beléje halhatatlan lelket fúván bocsátott belé. Ezután isten Ádámnak a paradicsomban parancsolt élni (lakni). Az Éden egy igen szép, maga az isten ültette kert volt; ezt a kertet igen csinos voltáért paradicsomnak nevezik. Azután isten Ádámhoz mind az állatokat, vadakat és mind a madarakat vezette; Ádám nekik neveket adott. Ádám ő közülök magának társul senkit sem talált. Isten látja, hogy az embernek egyedül élni nem jó. Maga formájú társ, úgy szól, kell neki. Az isten Ádámot erősen elaltatta. Ime míg ő aludt (ő aludtában), isten kivette egy oldalbordáját s belőle segítőt, feleséget teremtett neki; Éva nevet adott neki. Midőn Ádám felébredt, isten hozzá vezette Évát. Ő, a mint Évát meglátta, így szólt: csontomból való ez a csont, testemből való ez a test. Ő, azért hogy férje oldalbordájából csináltatott (csinálódásáért), feleségül van neki. Ezért íme az ember oda hagyja atyját anyját és feleségével találkozáván, a két test egygyé változik. Isten az embereket (mint) férjet-feleséget megáldotta és szólt hozzájuk: gyermekeket szülvén neveljétek, szaporodván az egész földet töltsétek meg; a vízben és a vízen levők felett, a földben és a földön levők felett uralkodjatok. Mindenféle gabonának, mindenféle vetőfűnek magvaiból egyetek; minden gyümölcstermő fáknak gyümölcséből egyetek.

3. Az első embereknek a paradicsomban éléséről.

Ádám és Éva a paradicsomban éltökben ruhátlanul, mezte-lenül jártak: ők senkitől, semmitől nem szégyenkeztek; nekik semmiféle bűneik nem voltak. Itt éltükben, isten velük beszélgetni járt (jöddögélt). Eszükben isten dicséretén kívül más semmi sem volt; reájuk ruha nem kellett; enni, inni minden kész volt nekik; semminő betegség őket nem érte; a meghalástól sem féltek. Volt a paradicsomban olyan egy fa, a melynek gyümölcséből even ők sohasem haltak meg. A paradicsom kellő közepében a jót és rosszat ismertető fa nőtt. Isten Ádámnak, mikor a paradicsomba vezette, azt mondta: nézd Ádám, minden fáknak gyümölcséből egyél, csak íme azon, a paradicsom közepében levő, a jót és rosszat ismertető fának gyümölcséből ne egyél. Mikor azon fának gyümölcséből eszel, azonnal meghalsz. Ádám és Éva isten szavát nem hallgatták meg:

azon fa gyümölcséből ettek. Az ördög őket elcsábította és arra vitte, hogy e fának gyümölcséből egyenek.

5. Ádám gyermekei.

Mikor isten Ádámot és Évát a paradicsomból kihajtotta, nekik Káin és Ábel nevű két fiok született. Káin a vetés után járt, Ábel a juh után járt. Egyszer a két testvér együtt istennek áldozatot hozott. Káin áldozatul gabonát hozott, Ábel a legszebb juhát hozta. Ábel istennek az ő áldozatát hívő, szerető, egyenes, tiszta szívvel hozta; ő jó szívű, tiszta lelkű ember volt. Isten az ő áldozatát elfogadta; Káin áldozatát nem fogadta el; ő istennek az ő áldozatát nem hívő, nem tiszta, nem jó lélekkel hozta: ő rossz szívű, nem tiszta lelkű, csúnya ember volt. Káin Ábelre irigykedett és megharagudt. Ő Ábelt a mezőre hívta és ott megölte. Az isten Káinnak megjelenvén, így szólt: Káin, hol a te atyádfia Ábel? Káin istennek haragosan felelt: vajjon én atyádfia után őriző vagyok? Isten így szólt Káinhoz: mit miveltél! atyádfiát megölted: az ő vére a földről könyörög hozzám. Azért te most átkozott vagy. Te a földön magadnak jó pihenő helyet sehol sem találsz. A Káin nemzetségéből való emberek rosszak, csúnyák lettek: őket ember gyermekeinek nevezik vala. — Isten Ádám és Évának Ábel helyett egy harmadik Seth nevű fiút adott. Seth nemzetségéből jó emberek lettek; őket istent tisztelésükért isten fiainak nevezik vala.

35. Elbeszélés a gazdagról és a szegényről.

Egyszer Jézus Krisztus mondott ilyen példát (elbeszélést). Volt egyszer, úgymond, egy gazdag ember; királyi módon öltözködött, minden nap vígan evett-ivott. Szintén volt egy Lázár nevű szegény ember is; ő egészen sebben genyben vala; az ő sebeiből a genyt az ebek nyalják vala. Ő a gazdag ember kapujában fekszik vala; örült (megelégedett) a gazdag ember asztaláról leesett morzsákkal hasát megtölteni, a szegény! Sokára nem-sokára a szegény meghalt, az angyalok őt az égbe Ábrahámhoz vitték. Sokára nem-sokára a gazdag is meghalt, eltemették; ő a pokolba került. Kínszenvedés közben a pokolból szemeit felemelvén mesz-

sziről meglátta Ábrahámot Lázárral és könyörögve így kiáltott: atyám Ábrahám! könyörülj rajtam, küldd el Lázárt; nekem a tűzben a gyöttelelem igen nehéz; ő bárcsak az újját vízbe mártván megnedvesítené az én nyelvemet. Ábrahám így szólt hozzá: óh fiam, emlékezzél meg róla (tkp. eszedbe üsd): mikor te ama világon boldogan vígan éltél, Lázár ott kínlódott; most itt Lázár igen jól él, te meg kínlódsz. Fiam, mi tőlünk ti hozzátok nem mehetnek át, s töletek sem jöhetnek át mi hozzánk: közöttünk igen nagy a hely. Ekkor a gazdag így szólt: atyám, küldd el Lázárt az én atyám házába; nekem ott öt atyámfia maradt, hogy ne kerüljenek ők is ide, ilyen gyöttelelem helyére. Ábrahám monda neki: nekik Mózesük és a többi prófétáik vannak; hadd hallgassák őket. A gazdag monda: nem, atyám Ábrahám! ha valaki a halottak közül föltámadván (föléledvén) hozzájuk érkezik, ők akkor meg fognak térni (bánni fognak). Ábrahám monda: ha Mózesnek és a prófétáknak nem hisznek, akkor a halottak közül feltámadónak sem hisznek.

37. Elbeszélés a tékozló fiúról.

Jézus Krisztus mondott egy példát (elbeszélést). Élt-volt, így szólt, egy ember. Neki két fia volt. Egyszer azt mondja az ifjabbik fia: tégy velem osztályt (tkp. ossz el v. válassz el engemet) apám; add ki az én részemet. Az atya osztályt tett kisebbik fiával (elosztotta k. fiát), adott neki vagyonából a mennyi kellett. Az ifjabbik fiú, nem sok idő múlva, minden vagyonát egybeszedte és elindult messzire, más országba lakni. Az idegen országban, rosszul élván, minden vagyonát eltékozolta (elvesztegette). Azután abban az országban nem termett gabona; nem volt neki mit inni-enni; semmije sem maradt. Ő annak az országnak egy emberéhez ment. Ez az ember őt a maga mezejére disznót őrizni küldte. Ő a disznókkal együtt akar vala enni, de a disznó eledelét sem akarták már neki adni utoljára. Most neki az élete nagyon rossz: majd meghal éhen. Mit kell most tennem? gondolja. Utoljára az atyja jutott eszébe. Mennyi béres, azt mondja, él az én atyámnál; ők mind jól laknak kenyérrel (tkp. hasuk megtöltéseig kenyeret esznek), én itt majdnem éhen halok. Elmegyek innét az én atyámhoz és azt mondom neki: atyám! én te ellened és az ég ellen nagyon

sokat vétkeztem, én magamat a te fiadnak mondani már szégyellem, félek; ne mondj már nekem, hogy „fiam”! Fogadj engem atyám, hozzád béresnek! Fogta magát s elment az ő atyjához. Atyja őt messziről látta, elébe futott, megölelte és csókolni kezdte. Fia mondta neki: atyám, én most magamat a te fiadnak tartani szégyellem, félek; én az ég ellen és te ellened nagyon vétkeztem. Atyja az ő beszédét félbeszakította (megállította) s szólt szolgáinak: hozzatok jó ruhát neki, öltöztessétek föl szépen, kezére adjatok gyűrűt, lábait is bocskorozzatok föl! Hízalt borjút vágjatok le: fogunk enni-inni; az én fiam meghalt volt: föléledt; elveszett volt: megtaláltatott. Enni-inni, vigadozni kezdtek. Az öregnek nagyobb fia a mezőn járt dolgozni azon időben. A mint haza jött, a házukban dalokat és mindenféle vigadozást hallván, előhíva egy szolgájukat és kérdezé: miért vigadoznak így dalolva a mi házunkban? A szolga felelt neki: a te öcséd haza tért; atyád az ő visszajöttét látván megörült és egy hízalt borjút öletett. A nagyobbik fiú megharagudott s be sem ment a házba. Az atyjuk kiment és a házba be akarta őt hívni. Ő így szólt az atyjához: hány évet élek már veled s egy szavad sem volt, melyet meg nem fogadtam volna (egy szavadat sem hagytam meg nem hallgatva). Te, hogy az én barátimmal ihassam-ehessem (ivás-evés végett) egy kecskefiat sem engedél leölni. Megjött ime most a te fiad, a ki vagyonodat rossz dolog után járva eltékozolta, s te ő érette hízalt borjút öltél le! Az atya azt mondta neki: fiam! te mindenkor én velem vagy; a mim van, az mind a tiéd. Testvéredért örvendezni kell; ő meghalt volt: föléledt, elveszett volt: megtaláltatott.

Közli:

KÚNOS IGNÁCZ.

SZÓJEGYZÉK.

A fent közlött mordE. szöveg megértéséhez kellő szókinés ismertetése jobbadán a Nyelvt. Közlem. V. kötetében megjelent Moksa- és erza-mordvin Szótárban található. Ezen szójegyzék tehát csak az ott hiányzó szokat vette számba, — s ezek nagyjából az oroszól kölcsönzött szók, melyeket az említett szótár majdnem egészen mellőzött. De ismertet egyes még ott föl nem jegyzett eredeti (legalább nem orosz eredetű) mordvin szokat is, pl. *niške*, *ilte*-, *sundergado*-, *janga*-, *čijak*, *sijado*-, *pařak*, *meřka* stb. Szintúgy vannak még számbavéve a bár a Szótárban meglevő szóknak nevezetesebb származékai (pl. *pra*-hoz: *pravt*; *lija* [ilä]: *lijata*; *seredks*: *seredksija*); meg végre a némileg eltérő jelentéssel használt szók. Az V. kötetbeli Szótár moksa szóalak szerint levén rendezve, az erza szók keresésében a két mordvin dialectusnak hangbeli eltérésére kell figyelemmel lennünk: az első szótagban *e*, *u*-val való erza szóknak moksa alakjai gyakran *ä*, *o* és *i*-val valók; szókezdő *č* helyett meg a moksában rendszeren *š* fordul elő; könnyebb eligazodás végett azonban a jobban eltérő erza alakokat fölvettem még e szójegyzékbe, — a szótárbeli czikkekre utalva «(l.)».

Betűrend: *a e i o u* | *k g χ j ñ* (*nk*, *ng*) | *č* (és *c*) *š ž* | *t d s z n* | *p b v m* | *r l*.

Ajge- nem kedvelni, gyűlölni.

16. 40. (l. *ajgan*).

ašolgado:- l. *akša*.

ašte = *ašče*- (l. *aščan*).

ad (or.) pokol.

ara:- *pravtoks a*. 36. (l. *aran*).

ekšes mögé, -hoz [férjhez]. —

ekšste mögűl (l. *äšks*).

ekšele- fürödni (l. *äšelan*).

ej-kakš gyermek (l. *ič*); *ejkakške*

dim 42.; *ejde* gyermek 25.

eške- dobni, csapni (*mastor vaks* földhöz) 32. 40.; l. *eškan*.

el már most, épen (v. ö. M. *elä*: XIII, 116. *añcak elä*) 9. 13.

Új. 16.

ele vagy, avagy, vajjon (or. или, али vagy) 10. 17.

ikele előtt; eleinte, kezdetben. (l. *ingel*); *ikelse* első, előbbi 20.

išto (emē) még.

idica megváltó (l. *idān*).
idol (or.) bálvány.
inazoro-éi királyság 42.
inaldo:- l. *enāldan*.
ino (or.) nohát, igen, tehát (M. *ina* XVI, 380.); *ina* 13. 22.
ilte- kísérni 10. 38. (v. ö. *kaz. ilt-vinni*).
oꝝota (or.) kedv (vmire). 27.
oꝝotnik (or.) vadász.
ojme = M. *vajmä*.
ojmse- pihenni (l. *vajman*); *ojm-sevte*- pihentetni.
otveča- felelni (отвѣчать).
otroska (отростокъ) hajtás [fű-, fa-], sarj Uj. 25.
ođuža (or. одѣжа, одежда) ruha.
odne, dim. *od*.
ošol (or.) számár.
ozks áldozat (l. *oziks*).
obeda- étkezni, ebédelni (обѣдять).
obida- megsérteni, bántani (обидѣть).
orta (ворота) kapu.
ola (воля) szabadság, hatalom.
uksne:- l. *juksan*.
ugol (or.) szeg, szeglet.
už (or.) már.
userdna (усердный, -но) buzgó.
ubava- kevesbíteni, leszállítani (убавить); fogyni, apadni (убавиться).
uli-paro vagyon, jóság.

kajavks adó 43. (l. *kajavt, ka-
jan*).

kasto- növesztetni, teremni, fölnevelni (l. *kasan*).
kasno-, fr. *kaso* (l. *kasan*).
kantelev- vívődni, szállni 1. (l. *kandan*).
kandal: *pali-k*. (l. *kandir*).
kanniča hordozó (l. *kandan*).
kavst: l. *kafkst, kafta*.
kaſa- fölbocskorozni (l. *kař*); —
karse- fr. Uj. 35.
karavul (or.) őr, őriző.
karavula- őrizni (каравулить).
karmavto- (l. *karman*); *a akar-mavti* nem enged meg, tilt; —
karmavtle-, fr. 39.
kekše- elrejtőzni 4. (l. *kāšan*).
kenere- elkészülni 6. (l. *kenēran*).
kepete- emelkedni, támadni 24. (l. *kepedan*); *kepta*- Uj. 25.
kevste- kérdezni (l. *kizeftan*).
keřavt- vágatni (l. *keran*).
kirde- tartani, tűrni; kormányozni (l. *kērđan*).
kočka- kiszedni, kiválasztani (l. *kočkan*).
kořak (or.) ajtófélfá.
kožajka (хозяйка) házi asszony, feleség.
kozoj hova 37. (l. *ko*; v. ö. *to*: *tozov oda*).
konata mely (l. *kona, ko*).
konilka, W. *kolenka* térd (колѣно, колѣнко) 24.
kopača- betakarni, befedni 1. 32.
kopja (or.) kopja, lándsa.
kovčeg (or.) szekrény; bárka (Noé bárkája).
kořon (корень) gyökér. Uj. 25.

korobka (or.) skatulya, láda.

korom (кормъ) eledel Uj. 35.

korzinka (or.) kis kosár.

korminecke, 24. dim. *korminec* (кормилецъ) tápláló, nevelő (atya), jótevő.

kolena (колѣно) törzs (népt.) 43.

kolē ha, mikor (коли NyK. XIII, 102.).

kolos (or.) kalász.

kukol (or.) konkoly.

kušanja (or.) étel.

kutmorda : l. *kitmirdan*.

kuda lakodalmi vendég Uj. 16.

kudazoro házi úr, gazda (l. *azir*).

kust (or.) bokor.

kustima lépcső, létra (l. *kučan*).

kuntle 32., fr. *kunda*; tartogatni, használni.

kunse l. *kundan*.

kupec (or.) kereskedő.

kuvalt hosszant, mentében; szerint, miatt, ért (l. *kuvalma*).

kulov halott 29.

kše-sal (kenyér-só, хлѣбъ-соль) étel, ebéd, megvendégelés 19.

kniiga (or.) könyv.

krost (or.) kereszt.

kruglovoj (or.) gömbölyű. 40.

krukse fölesipkedni. 19. (клубать: præs. 1. клюю; клюнуть picken).

godav- találkozni, találni vmit tenni (refl. *godā*- годиться) 27.

gostinec (or.) ajándék.

gorod (or.) város.

guj kigyó (l. *kuj*).

gusla (or.) hárfa.

grud (or.) mell 14.

zočet (= хочеть) akar. 10.

zoť (хоть) habár, noha; akár-csak, bárcsak.

jakavto- járatni, szállítani (l. *jakan*).

jaguda (or.) bogyó.

janga- zúzni, összetörni. 4. 28.

32. (v. ö. cser. *jongož*- őrleni).

jangse- megbánni, megtérni. 33.

Uj. 35. (*jankse*); l. *jangsán*.

jangsema ügybaj, szükség, kereket 21.

jamkske, 31. dim. *jamks* dara.

jegiptanin (or.) egyiptomi ember.

jevrej, *jevrejskoj* (or.) héber.

jelej, *jeleja* (елей) faolaj.

jišme = *lišme* ló.

jot, plur. *jon* 36.

jozno- mászni, csúszni 4.

jon kellemetes, jó. 2.

jon : *jonov* *molems* (felé menni) hasonlítani.

jovtalmo elbeszélés, példa, péda-beszéd. Uj. 25.

jovtne : l. *jovnan*, *joftan*.

jovavto : l. *imaftan*, *iman*.

jortov- vetődni, neki esni 24. (l. *jordan*).

jutavto 32. (átkeltetni, elmúlatni) időt tölteni, ellenni (l. *joftan*; v. ö. *pečftan* *moleftan*); 35. mellette elmenetni, vinni.

jutića járókelő, utas (l. *jotan*).

čaša (or.) pohár.

čas (or.) óra. Uj. 16.

časť (or.) rész, osztályrész.

carstva (or.) királyság, birodalom.

čeče ma (l. *tüci, tä*).

čečevica (or.) lencse.

čestnoj (or.) becsületes.

čer: prá-čer fej-haj (l. *säjär*) 24.

cerkva (церковь) templom.

či: kudo-či egész ház, háztáj (32.

kudonzó-cinze, 41. *kudot-čit*);

v. ö. cser. *kudo-veče* [-peče]

házudvar.

čikordo- (pejse): l. *čikirdan* Uj. 24.

čijak nem rég, az imént 34.

(Skazki 136 = дабеча).

čijne- (futkosni) 32. paráznál-

kodni (l. *čijan*).

čijnev: l. *šinä*.

čirke görbefe (pizeme-č. szivár-vány).

čop: čin čop egész nap. 13.

čopače kísértet, призракъ; 9.

bálvány, идолъ.

čopude 35.: l. *šopidan, šobda*.

čovurgat- összevegyülni, keve-

redni, *čovurgat-* vegyíteni,

összekeverni (l. *šořan*).

čuda (чудо) csoda.

čumov adós, bűnös (l. *šum*).

čumolgado- bűnösödni, bűnbe esni 24.

šack: š. seze- szétszakítani, el-

tépni 24. *š. keřavto-* szét-

vágtatni 42. (*šack* —? = *šanšk*

ebben: *šanšk ardan* vágtatni).

šator (or.) sátor.

šukš ganaj, szemét. 24.

šumbrakstom- egészségesse lenni 27.

štapo mezítelen (l. *štrapo*).

štato 7.: l. *štavto-*.

štavtořto 20. caus. *štavto-*.

šľa- mosni (l. *štan*).

žala- sajnálni, könyörölni (жа-лѣть).

živ, živoj (or.) eleven, élő.

tago-meks valamiért 19. (v. ö.

XIII, 58. *ta, tavo*).

tańteze édessége (*tańtej* édes):

l. *tańtf*. 31.

tandale-, fr. *tandado-*, 22.

tătine, dim. *tăta* (l. *tătü*).

teje-: l. *tijan*; refl. *tejev-* tevődni (lenni).

tešte csillag (l. *tăštü*).

tesk, teske itt (l. *tü*).

tesna szűk (тѣсно).

tev: l. *tijan*.

tevate emez 24.

temnica (or.) börtön.

terdevte- hivatni 20.

tela, tela test (тѣло).

tisjača (or.) ezer.

tokav- hozzányúlni, illetni 32. (l. *tokan*).

tošta sovány (тошій).

tošnalgado-, tošnalgale- kedvet-

lenkedni, bosszúszkodni 38.

(*tošna*: тошный).

topodo- beteljesedni (l. *toedan*).

tovšuro búza (l. *tožer* = *tov-šuro*;
tov mag, bél).

tolkuvá- magyarázni (ТОЛКОВАТЬ).

tuje- (melezenze *tuš* megtetszett,
kedves volt).

tuje- ideadni 13. (l. *tujan* hozni).

turtov -nek, -hoz; 32. számára
(pazot t. *uleze*).

troks által; múlva (l. *turks*).

daj (дай) engedd, hadd.

dajte, davajte (дайте, давайте)
gyertek, rajta, hadd [tegyünk
vmit].

direń-ava édes-anya (l. *träjnä*,
trán).

dux (духъ: lehelet) *svätoj dux*
szent lélek; 20. *dux est* kujal-
gadt semmit sem v. legkeve-
sebbet sem kövéredtek.

dušman ellenség.

duma- gondolni (думать).

dvojna (or.) iker 13.

sakšno-, fr. *sa-* (l. *sajan*).

saje- venni, elvenni, kapni (l.
süvan); *sajerte-* vétetni, el-v.,
föl-v. 25.

sajež -től kezdve, fogva (*inazo-*
rodo s.) 28.

sad (or.) kert.

sasa- utolérni 22.

sabla (or.) kard, szablya.

savo-, refl. *sa-* (35. jöhetni).

šavoro beszakadni, leomlani 35.

savto-, caus. *sa-* (4. *keženze* s.
vkit haragítani).

samoj (or.) leg- (s. *serej* legmaga-

sabb); *samoj se* ugyanaz; s. *te*
škane ugyanekkor 25.

saldat (or.) katona.

sejre- 32.: l. *seřan*.

sečka virág (v. ö. csuv. *seskä*,
cser. *saska*, votj. *šaska* blume,
blüte) 19.

sed szív 5. (l. *sedi*); Uj. 25.
sedej.

seske, seste akkor, tehát 20.
mindjárt, azonnal 21. (l. *sä*).

sezne-: l. *süzan*.

sevate az, ugyancsak az 22. 24.

semja, semija (or.) család.

seredks seb, vulnus (l. *särädan*).

seredksija- sebesedni 24.

serebrennik (or.) ezüstpénz.

serged- kiáltani (l. *seřan*).

serńa-: *purnams-serńams* össze-
szedekezni, útra készülni 9.
11. 29.

si, præs. 3. *sa-* (l. *sajan*).

sire öreg, vén (l. *sirä*).

sirga- fölkelni, útra kelni, indul-
ni 29. 34. (l. *sirkhan*).

sirgavtne-, fr. -vto, indítani 38.

sirne arany (l. *sirnä*).

sijado-: 5. *selmenze sijacšt* meg-
irigykedett (tkp. szemei *sijad-*
tak vkire); 32. *selnet ilast*
sijadt ne irigykedjél rá, ne
kivánd meg; 16. *silmenze si-*
jadož — langs.

sintrev-, refl. *sintre-* (l. *sindan*).

simne-, fr. *sime-* (l. *sěman*); —
simeks (*simevks*) ital; — *si-*
mevteme ital nélkül, szomjan
31.

- sok* (or.) nedv, lé (saft).
sodarto- megtudni, tudakolni;
 meglátogatni 18. (l. *sodaftan*).
socavto- : l. *suvaftan*.
sovetna (совѣтный, -но) egyet-
 értő, békés.
sovsem (or.) egészen.
sor (or.) szemét, törmelék, gaz
 [fü].
sorakado- borzadni, rettegni 24.
 32.
šukoro kenyér (czipó, lepény)
 (cser. *sukur*, csuv. *šukkur*).
suda- itélni, törvényt tenni (судить).
sudja (or.) bíró.
sundergad- 34. *čize sundergadš*
 alkonyodott, sötétedett (szint-
 így Skazki 72. 92. = смерк-
 лось).
subbota (or.) szombat.
svuteme szita 19. (l. *siftem*, *si-*
 fendān).
šumorškad- elszomorodni, el-
 búsulni 19.
šulmase-, fr. *šulma-* 12.
skotina (or.) barom, állat.
skinija (or.) sátor, szövetség-s.
stada (стадо) nyáj.
stardne- megfogni, megkapni 39.
 (l. *startan*).
stena (or.) fal.
stol (or.) asztal.
stoličnoj gorod (or.) székváros.
stolba oszlop (столбъ).
straženija (or.) ütközet, csata.
strado- elszéledni (l. *širadan*);
 fr. *strale-*.
strok (= *srok*) 43.
stroja- építeni (строить).
spořa- perelni, veszekedni (спо-
 рить).
svadba (or.) lakodalom.
sväščennik (or.) pap 26.
svätoj (or.) szent.
svet (or.) világ, mundus Uj. 25.
svidetel' (or.) tanú.
smokovnica (or.) fügefafa.
smola (or.) kátrány, gyanta.
smola- kátrányozni (смолить).
srok (or.) határidő.
slava (or.) dicsőség.
služa- szolgálni (служить).
zakon (or.) törvény.
zateja- kezdeni akarni, szándé-
 kozni (затѣять).
zapoved' (or.) parancsolat.
žornija- magszemet kapni 20.
 (*žorna* = зерно, magszem.)
žhoro mennyi, némennyi (l. *me-*
 zara, *mezä*); *žnaroška* mennyi
 Uj. 37.; *žnaro ška* némi idő 31.
žhardo mikor (l. *žardo*); *žhars a*
 meddig, a míg 21.
zver (or.) vadállat.
nakaza- büntetni (наказать).
nakazanja (or.) büntetés.
načalnik (or.) főember, főnök,
 parancsnok.
načto- : l. *načtan*, *načka*.
nadeja- reményleni, benne bízni
 (надѣяться).
nařaža- föltenni; öltöztetni, föl-
 díszíteni (наряжать).

narod (or.) nép.

*neka*k (некакъ) ügylátszik, ügyliszem 4. 18.

nekšne-, fr. *neje-* (l. *näjan*).

nežad- támaszkodni, nekidülni 15. (l. *neže*).

nedla hét (woche): недѣля.

niške: *ver-n.* vérfoltok, vérmocsok (18. *ver-n. potso*; szintígy *Skazki* 278. = въ кровищѣ).

ništej (нищій) szegény.

nilne- 33. = M. *nilende-* (l. *nēlan*).

noldtne- 19. el-, kieresztteni (l. *noldan*).

pakšo: *kirga-p.* torok 12.

pasiba (пасибо) köszönet, hála.

pastux (or.) pásztor.

pañe- üldözni (l. *pañan*).

pandorto-, caus. *pando-*, fizettetni 43.

pamet (or.) emlékezet, eszmélet 40.

para (or.) pár.

*para*k jóformán, talán 22. 24.

parineste jól 26.

paro-či jólét, egészség 13.; — megszólitó cím után vetett tisztelő szó: *inazoro paroči*, *kudazoro paroči* 24. 25. (eredetileg talán üdvözllet értelmében: «király, egészséget, szerencsét!»)

palka (or.) bot.

pek-alks (*peke-a.*) 31.

pejedezev- elnevetni magát 10.

pečkerte- leöletni Uj. 37.

pečte- átkeltetni, átvinni 16. (l. *pečkan* átkelni).

peščora (or.) barlang.

pešte- megtölteni (l. *päšksä*).

pežeteja- bűnösödni, bűnbe esni 4. Uj. 37. (l. *pežet*).

pesok (or.) homok, föveny.

peñaća- panaszkodni (пенять).

perevodčik (or.) fordító, tolmács 21.

perť: l. *perť*, *perü*.

pelkske darabka (felecske: l. *pälks*, *pälä*) 24.

piškale-, fr. *piškado-* (l. *peška-dan*).

pička- gyógyulni 24. 33. (l. *pečkan*).

pižne- kiáltani, élesen hangzani (32. *pižnića truba* trombita): l. *peškadan*.

pirova- lakomázni (пировать).

pokuřa- feddeni, szidni (покорять).

pokšoks elsőszülöttség (nagyobb-ság) 13. (l. alább 129. l.)

pojava- megjelenni, mutatkozni (появиться).

počitaja- tisztelni 5. (почитать).

počakse- fölesipkedni [madár]Uj. 25.

počť (*počťo*) liszt: l. *počť*.

potmo kebel (l. *potma*).

podušnoje (or.) fejadó 43.

posuda (or.) edény.

posubla- segíteni (пособлять); *posublića* segítő 2.

pozda későn (поздно, поздно).

pongo- kerülni, történetesen

- esni; találni [lövés, dobás] 6.
40.
- povode-* fölakasztani, akasztani
19. 33. (l. *povuftan*, *povan*).
- potná-* emlékezni (помнить,
помянуть).
- pora* (or.) idő.
- pořadka* rend (порядокъ).
- pužo-* (præt. 3. *pujšš*) elhervadni
Uj. 25.
- puto-*, *putne-*: l. *pitan*.
- pustiña* (or.) sivatag.
- pupa-* megszűrni (l. *pípa-*).
- purgine*: l. *pírgene*.
- purna-* összeszedni, gyűjteni (l.
pírdan, *pírnán*); készülni
vmire 12.; *purna-serña-* (l.
serña-); — *purnavto-* caus. 33.
- pulo*: *nudej-p.* (l. *píla*).
- pult* (*pulto*) kéve (l. *pulf*); *pultke*
dim.
- psalom* (or.) zsoltár 39.
- psaltír* (or.) zsoltár (könyv).
- psi* = *pisi* (l. *pian*).
- prazdnik* (or.) ünnep.
- prazdnova-* ünnepelni (праздно-
вать).
- pravda* (or.) igazság.
- pravednoj* (or.) igazságos, becsü-
letes.
- právt* fő-, legfőbb 19. 37. (*právt*
átat fő öregek 27.), a feljebb
való, vezér 23. 26. 33., igaz-
gató, úr 2. 4. (feje *vminek*:
prá; l. *prä*).
- prálo* 15. (e h. *prá-alo*).
- prevteme* esztelen 24.
- prima-* elfogadni (примать).
- prokaza* (or.) bélpoklosság; *pro-
kazav* bélpoklos 24.
- prostá-* megbocsátani (простить).
- promse-*, fr. *promo-*, l. *pírdan*.
- prorok* (or.) proféta.
- proroča-* profétálni, jósolni 38.
(пропочить).
- plen* (or.) fogság, hadi f.
- plema* (племя) nemzetség, nép-
törzs.
- plemjannik* (or.) unokaöcs.
- plutaja-* ravaszkodni, csalni (плу-
тать).
- baška*: l. *paška*.
- baslava-* áldani 2. (благосло-
вить).
- baslavka* (or.) áldás 14.
- baranne*, dim. *baran* (or.) kos.
- beda* (or.) baj, nyomorúság.
- bednoj* (or.) szegény.
- berog* (берегъ) part 30.
- bogatír* (or.) nagyhős, óriás 40.
- boroča-* bírkozni, küzdeni (бо-
роться; XVI, 408.)
- bu* (БуК. XIII, 102.); 4. *koda bu*
какъ бы; 24. *koľe bu*.
- buka* ökör, bika 24.
- brus* (or.) mestergerenda.
- blagoj* (or.): *b. varma* csúnya szél,
vihár 24.
- vatka-* lehúzni 18. (ruhát; l.
vatkan).
- vasode-*: l. *vasiftan*.
- varaka* varjú (l. *varsi*).
- varča-* próbálni, kóstolni Uj 16.
(l. *varžan*).

varšta-. l. *varžan*.

valoň pizeme zápor-eső (ontó eső) 6.

veta- 25.: l. *vätan*.

ved' (or.) hiszen 40.

vešola (вещлый, -ло) vig.

vente- kinyújtani [kezét] (l. *ve-neptan*).

vem-perť (l. *ve* éj).

verece fölső (l. *vär*).

veršok (or.) ¹/₁₆ arsin [orosz rőf].

verblud (or.) teve.

velavt- változni 2. 34. (l. *vela-van*).

velde: 34. *piks v.* kötélén, kötél által (l. *veldä*).

velme- föléledni, életre támadni (l. *velman*) Új. 35.

vijede 37.: l. *viède, vidä*.

vijemte- erősíteni, meggyógyítani 24. (l. *vij*).

viška kicsiny, kiskorú 37. (l. *viškine*).

vid: *vidga* -ig (egyenlő-ig): 34.

konilka v. térdig (v. ö. XIII, 105. *mäštä videva* mellig); —

kunška vid közép (középpel egyenlő hely, középtáj) 3. 30.

vidksta- 24.: l. *viedksta*-, *vidä*.

vids: l. *videks, vidan*.

vizdëlgale-, fr. *vizdëlgado*-.

vina (вино) bor.

vinograd (or.) szőlő.

vojeva- háborúzni, hadakozni (воевать).

vojna (or.) háború.

vono ime (ecce: вонъ, e h. вонъ).

vola (or.) = *ola*.

vdrug (or.) egyszerre, hirtelen.

maksorto- adatni 42.

makstne-, fr. *makso*- (e h. *maksne*-)

Új. 35. 37.

majse- kínlódni, szenvedni 4. Új.

35.; (маяться bajlódni); *maj-*

seve- kínozni, büntetni 22.

mašnete- zúgolódni, panaszkodni 24. *mašnete*- 33.

matidevte- elaltatni (l. *madan*).

matra- elfojtani, elnyomni Új. 25.

madste- lefektetni (l. *matan, madan*).

masličnoj (or.) olajfa.

maña- elcsábítani, megcsalni 3.

16. (манить); *manše*- fr.

mek: *šačomsto-mek* 7. *pingste mek* 40. (l. *mäk*).

mejelse utóbbi, későbbi 20. (l. *mejlece, meki*).

meč (or.) kard 40.

mešok (or.) zsák.

meřka- zúzni, össze-z. 4. 24.

melka apró (мелкий).

melga után, M. *melgä* (l. *meki*).

mořa (море) tenger.

muka (or.) kín, gyötrelém.

mudrec (or.) bölcs ember; *mud-roj* bölcs, *mudrost* bölcsesség.

muzika (or.) muzsika.

murda-. l. *mirdan*.

murne- dörmögni (l. *mīrnan*) 30.

raj (or.) paradicsom.
rad (or.) örvendő, megelégedő.
rada- igazgatni (радить) 37.
raduva- örvendezni (радовать-
 ся); *raduvakšno* - vigadozni
 Uj. 37.
raške 24.: 1. *raski*.
raz (or.) -szer 22.
rana (рано) korán.
raňa- megsebesíteni (ранить).
rod (or.) nemzetség, nem.
rodňa (or.) rokon, rokonság.
rodnoj (or.) születés szerint való,
 saját (édes) 18.
rosputnoj (распутный) kicsa-
 pongó (tékozló).
robuta- dolgozni (работать).
robotnik (or.) béres, munkás;
robotniča béresnő, szolgáló.
rovna egyenlő (ровный, -но).
rus: *rusks* oroszul 33.
lakš dér 31. (1. *laks*).
lager (лагерь) tábor 40.

laz: *keven laz* kötábla (1. *lazan*).
lala bátya (1. *laläj*).
lävskine, dim. *lävks* Uj. 37.
ledstne: *melezenze* 1. (eszébe
 ütni) megemlékezni 19.; *led-*
ste- Uj. 35.
lepeška (or.) lepény 31.
li (kérdő szócska: XIII, 101.)
lija, lia más: 1. *ilä*; *lijata* id. 33.
 (v. ö. *kona* és *konata*); *lijav*
máshova 22.
lijakstom- mássá lenni, megvál-
 tozni 21.
lišma forrás, kút (1. *lěšan*).
livte:- 1. *lihtan*.
longad- leomlani, beszakadni
 24. (v. ö. finn *lankea*- [*lan-*
geda-] esni).
lovtakškado- elsápadni, halavá-
 nyodni 24. (1. *lovtakadan*).
lov (or.) oroszlán.
lovno-, fr. *lovo*-, 1. *luvan*.
lučše (or.) inkább.

J E G Y Z E T E K.

Az újabban megjelent (73. l.) orosz betűs erza-mordvin
 szövegkiadások meglehetősen következetes egyforma írásmód-
 dal élnek, — a mely csak olyan vegyes-elvű, mint a magyar
 helyesírás és Tyumenyevnek moksa Máté-fordításában követett
 írásmódja (Nyelvt. Közl. XVI, 327.), csakhogy ez utóbbinál mégis
 jobban föltünteteti az ejtést az etymologia rovására. Így a mi
 szövegünk is gyakran egyszerű consonanst ír az etymologia kívánta
 kettős helyett: pl. *brat* mint nom. plur. e h. *bratt* (meg *bratne* e h.
brattne) | szintígy *tešt* nom plur. e h. *teštt* (sing. *tešte*); *ovt* e h.

ovtt medvék (*orto*) | *vaks*-hoz e h. *vakss* (de *vaksozost* hozzájuk s nem *vakst*); *vakso*-nál: *vakso* | *liš*, *lišt* kiment, kimentek: e h. *lišs*, *lišst* (más alakokban a *lise*- igető elékerülven); — közönséges a *t*-nek kihagyása *vt*s, *vt*s-ből: pl. *ozav*s ültetett (e h. *ozavt*s, igető *ozavto*-); *sovar*s bevitt (*sovar*to-); *nerse* mutatom e h. *ner*tse (igető *ner*te-); — ezekhez csatlakozik az *aj*šs præt. 3. alak e h. *ašt*s (tő: *ašte*-), egyszersmind *j*-vel úgy mint *rej*šs e h. *veš*s (tő: *veše*-); *maj*šs e h. *mašt*s (tő: *mašto*-).

Mint érdekes alaktani sajátyságot az erza Bibl. Tört. nyelvében meg kell említenünk a némely helyviszonyi casusalakhoz járuló -*ūt* nyomatékosító rag használatát, mely úgyszólván a határozott névragozásnak kiterjesztése az illető casusokra. Eléfordulnak így: a) A *blativus* alakok (részint *partitivus* értelmével): 34. *čideūt*: *te č. mejle* e nap után | Uj. 16. *vinadoūt*: «e bor az előbbi bornál (*ikeleū vinadoūt*) jobb» | 9. *mastordoūt*: a kánáni földről (*m.*) ,megigért föld' kezdtek mondani (= a földet . . . nevezni) | 28. *lävksteūt*: azt a bárányt (*reve-l.*) . . . nevezik | 28. *te čideūt* ezt a napot . . . nevezik | 31. abból a vízből (*se vedteūt*) nem ihattak | 32. azon vízből v. vizet (*se veddeūt*) inni | 34. az egész nép után (*vese naroddoūt mejle*). — b) *Inessivus*: 4. *rajsteūt* a paradicsomban; 26. *mastorsoūt*: a madiámi földön (*m.*) | 34. 35. *altaš m.* a megigért földön | Uj. 37. *se m.* azon földben (országban) | 33. *te pustīnasoūt* e sivatagban | 30. *palkasoūt*: újra a bottal (*p.*) csapni. — c) *Elativus*: 4. *rajsteūt* a paradicsomból, 7. *venčsteūt* a hajóból, 11. *gorodstoūt* a városból, 20. 34. *lejteūt* a folyóból; — d) -*st*-féle *locativus* (temporalis): 28. *kona vesteūt* a mely éjben; 34. *teke čisteūt* ugyanazon a napon; — e) *Prolativus*: 15. látott létrát . . . a létrának egyik vége . . . a létrán (*kustimavaūt*) angyalok járnak | 30. azon száraz úton (*se koške kijavaūt*) elindultak | 33. *pustīnavaūt* a sivatagon át. — Találhatók ilyen *ūt* ragos casusalakok elég számmal a mordvin mesékben is; pl. Skazki 46. *virsteūt* az erdőből; 56. *kudostoūt* a házból; 60. elmentem a szántótól (*sokičadoūt*); 58. *pokš virgaūt* a nagy erdőn át; 58. egy ember ekével (*sabanso*) szánt; az ekében (*sabansoūt*) nincsenek lovak. — Látni való, hogy az -*ūt* rag mint determinatív elem az articulus functióját végzi, mely különben az erza-mordvinban leggyakrabban, s a moksában kizárólag a *nominativus* meg a *genitivus-accusativus* alakokhoz járúl. Tekintve, hogy az erza Bibl. Tört. nyelv-

ben a sűrűn előforduló gen.-acc.-nak determinált ragja *-ít* (= moksa *-t*, l. XIII, 44.), bizonyosnak vehető, hogy innen került az *-ít* rag, melyben az erza nyelvtudat főképen a determinatív elemet érezte, ugyanily értékkel a helyviszonyi casus-alakokhoz. Érdekes erre nézve, hogy az erza nyelv a másik determinált gen.-acc. ragját, az *-št* ragot is már szintígy kezdte használni: Pésni 152. *se tarkinesešt* azon kis helyen (на томъ мѣстечкѣ-то); 154. *se nuždastošt* azon szorultságtól (отъ той нужды-то).

Az egyszerű ind. praeteritum mellett (XIII, 74.) előfordul még egy *-l*-es praeteritum-alak, imperfectum-féle értékkel. A szintén *-l*-es potentialis-alaktól (XIII, 79.) az által különbözik, hogy az előző vocalis (az ígető végvocalisának változtával) mindig *i*, *i*, míg a potentialisban *v* van az *l* előtt (*-vl*, illetőleg az ígető után a teljes alakú segédige: *vol*, *vel*, pl. *vano-vol*, *pele-vel*). Példák: egy. 3. *kandil* hoz vala (24. minden nap áldozatot): *tő kando* | *učil* vár vala (38. az ő jöttét már várja vala): *učo* | *mikšnevil* árultatik vala (21. az idegen vevőknek gabona csak J. által): *mikšneve* árulódni | *sakšnil* gyakran jő vala (3. az úristen a paradicsomba Ádám és Évával beszélgetni): *sakšno* | *aštil* marad vala, *karmil* kezd vala, *solil* olvad vala (31. a manna csak napkeltéig marad vala; mihelyt a nap . . melegíteni kezd vala, elolvad vala): *ašte*-, *karma*-, *sola* | így még: 32. *vergedil*, *sejril*, 36. *posublił*, 26. *jaksekšnil*, Uj. 16. *maštil*; — több. 3. *lovil* vminek tartanak, vélnek vala | *meril* mondanak vala (37. kiknek nem valának gyermekeik, azokat bűnösöknek tartják vala; azt mondják vala, hogy . .): *lovo*-, *mere* | *putnevilt*-tétetnek, állítódnak vala (36. bírakül olyan emberek): *putneve* | *mařavilt* hallatszanak vala (32. hangok — leírásban): *mařavo* | Uj. 35. *nolsilt*-nyalnak v. nyaldosnak vala: *nolse* | 24. *promsilt* gyűlnék v. gyülekeznek vala (minden nap egyik testvérhez): *promse* | 36. *silt* jönnek vala (*sa*-jönni: nem csendes időben, mikor rájuk idegen népek haddal jönnek vala); — egy. 1. *maštniliñ* ölök vala 40: *maštne*-; — több 1. *jarsilinek* eszünk vala: *jarsa*-; — tárgyragokkal: *večkilise* szereti vala 24.: *večke* | 39. *stardnilise* meg fogja vala (őt): *stardne* | 37. *kadnilise* hagyja vala (őt): *kadno* | 36. *izniliz* legyőzik vala (őket): *izña*-; — megjegyzendő, hogy ezen imperf. alaknak tagadósítása, úgy mint a praesens-é az *a* tagadó szóval történik (XIII, 94): 3. *a tokil* nem érint vala, *a pelil* nem félnek vala. — Világos, hogy ezen igealakokban jelentős az állandó

i, *i* vocalis, s nem lehet csak esetleges változása az igető végvocalisának. Ezt legjobban mutatja meg a *sil*-t példa *sa*- igetőtől. Tekintve hogy *si* különben az ind. præs. 3. személye (= nom. agentis) meg a præteritum ragozásában az 1. 2. személyalakoknak alapúl szolgál, úgy látjuk, hogy ugyanezen (tkp. -j képzővel keletkezett) nom. verbale-alak, illetőleg præsenstő-alak megvan az *il*, *il*-féle imperfectumban is; a melynek végrésze természetesen nem lehet más mint segédige, præteritum ragozással. Ezzel össze is illik szépen az *ule*- «esse» igének encliticus alakjának præterituma, a mint az erza-mordvin használja (XIII, 75): egy. 1. *elin*, 3. *el*, több. 1. *elinek*, 3. *elt*; vagy csak: -*lin*, -*l*, -*linek*, -*lt*. E szerint pl. *silt* e h. *saj-elt* (jö-valának), *sil* (jö-vala). — Megjegyzem, hogy csak egyszer fordul elé ily imperf.-alak *i* nélkül: 37. *eravol* kell vala (az *eravo*- refl. tőtől; de v. ö. *mařavil*, *mikšnevil*: *mařavo*-, *mikšneve*-től). A potentialis-alakok azomban *v*-vel valók (XIII, 79. szerint) pl. 24. *seredevil* beteg lenne, *kadovlise* elhagyná, *nelgevlík* elvinnéd.

A 2. sz. szövegdarabhoz (74. l.): *vedsetne* a vízbéliek, *mastorsotne* a földbéliek; *ved langsoťne* a vizen levők, *mastorsotne* a földön levők. Az inessivus-alak egyenesen tőül van használva (a «való, levő» hozzáértésével), s mint ilyen többesítve. Közönséges a prædicatumúl álló ilyen határozó (casus)-alakok többesítése: NyK. XIII, 73. pl. *son toso* ő ott [van] és *siñ tost* ők ott vannak [tkp. «ők ott-ak»], *te ošstot-anok* e városból [valók] vagyunk; a moksa-mordvinban is: pl. *min tasit-ama* mi itt vagyunk (*tasa* itt). V. ö. 34. sz. *kosot*: *nej siñ kosot* (nem tudom) most ők hol vannak.

2. sz. (75. l.): *vidštedenze jarsado*; az ebbeli *vidštede* egyeszámi ablativus (partitivus), *vidš*-től, ismételt casusraggal; úgy mint a gyakran eléforduló *estede* (*es*-től), pl. *estedenk* magatoktól; v. ö. XIII, 53. *moñdeden*, *tondedet*, *soñdedenze* tölem, tőled, tőle.

6. sz. (77. l.): *siñ meźnen pongš šukuñakšnoš*, szó szerint: ők a minek akadt térdet-hajtottak, azaz ők annak a mi akadt (találkozott, előkerült) t. h.; a *pongš* azomban tkp. impersonale-nak veendő = or. *попалось*, es *traf sich*. Szinte már csak a relativum általánosítójául lehet érteni, ugyane sz.-beli ezen helyen: «ha ti *meźnen pongš šukuñakšnomank kadož* (akár minek térdhajtásokat elhagyván) nem fogjátok egyedül az istent tisztelni».

6. sz. (77. l.) *sisemeñ sisemeñ para* hét-hét pár, meg: *vejken*

vejkeñ para egy-egy pár; a distributíót a számnév ismétlése fejezi ki; az *ń*-vel való képzés lehet e mellett collectiv jellemű (NyK. XIII, 60); v. ö. 33. sz. «az a tizenkét ember Jákób minden nemzetségéből *vejkeñ vejkeñ lomañ* (egy-egy ember) volt».

10. sz. (80. l.): *śadoška, vejksenkemenška*: a *-ška*-nak igazi értékéről l. XIII, 33. — Érdekes azonban a *-ma* végű nom-actio-nistól ezen *-ška*-val való képzés: *mezejak a-ulemaška araś* «semmi lehetetlen nincsen», tkp. «semmi nemlevés-nyi», azaz: «semmi oly nagy, hogy nem lenne meg»; — 24. sz. (92. l.) *čumondamoška tev* «vádolható tett», tkp. vádolásnyi tett, = oly nagy, hogy vádolni kellene = vádolni való, vádolható; 30. *śnamoška* dicsérni való; 32. *vesemenen mařavoma ška kemeste* (mindnyájánnak hallatszásnyi erősen) oly erősen hogy mindnyájának hallható volt; — v. ö. még 20. *saťiška* elegendőnyi (a mennyi elég).

12. sz. (81. l.) *eraviks* kellő (*e. mezt* kellő mik, k. holmik, kellékek); ilyen példa még, az *<i-ks* képzőbokra (mint XIII, 25. *sodaviks, erājks* az egyszerű *sodavi, erāj* mellett): Uj. 25. *soviks* bemenő v. bemenni való, bemenendő (a mennyországba s. emberek); *tujiks* elmenő (pokolba t. emberek); — ezekhez csatlakozó, de csak analogiai képzésnek látszik: 32. *malaviks* proximus (felebarát), *malav* «közelbe, közelébe» lativ-ragos szótól.

13. sz. (82): *es pokšoksonzo mijež maksze* «a maga nagyságát (öregebbségét, elsőszülöttségét) eladta»; noha kétségtelen, hogy itt *pokšoks*-nak «nagyság» (illetőleg «nagyobbság, öregebbség») az értelme, mégsem tarthatjuk a *-ks*-t valami nom. abstractum - képzőnek; kevéssel alább ugyancsak *pokšoks* mint *prædicativus* (XIII, 32.) fordul elő: *ulezan mon pokšoks* legyek én öregül (öregebbül; te meg kisebbül, fiatalabbul: *veženseks*); *pokšoks velavs* nagygyá (elsőszülötté) változott. E szerint a *pokšoksonzo*-beli *pokšoks* mégis csak tőül használt casusalak (v. ö. 2. sz. *vedsetne*): «eladta nagyúl-ját» e h. «nagyúl-voltát».

14. (82. l.): *širedeñ pelev sokurgadś* «öregedett[ség] felé (= a mint öregedett) megvakult». A *širedeñ*, a *širede*- öregedni igetötől, tisztán az *ń*-et mutatja föl nom. verbale-képzőnek. Más példák: 19. *videñ* vetett, gesät (*vide*:- *videñ šurozo* vetett gabonája); 24. *kildeñ* befogott (*kilde*:- *kilden bukasot* befogott ökröddel); Pésni 190. *kandoñ* hordott, elhozott (*k. ved*); 128. 104. *čukañ, škañ* apróra tört, gestampft (*ška*-); 128. *pekstañ* bezárt (*peksta*-); 114. *targañ*

húzott, kihúzott (*targa-*); 50. 28. 8. *sajen* elvett (*s. pola* [annak rende szerint] elvett feleség, hites f.); 48. azomban: *sajin*; 8. *kadoñ* elhagyott (*k. kudosom* elhagyott házamban). — Ezen *-ñ* képzős alak tehát nom. acti értékével való, egészen úgy mint a közönségesebb *-ž*-féle nom. verbale az erzában (XIII, 89.): pl. Pésni 6. *videž šuro* vetett gabona, *putož kudosom* épített házamban. — A NyK. XIII, 108. csak a *sajin* példáról és alakról adott magyarázat már aligha állhat meg.

14. sz. (82. l.): *tätatet* «apádnak» különbözik a XIII, 51. fölhozott 2. személyragos allativustól (*čora*): *čoranent* és *čoraten*. Nyilván ez utóbbi alakhoz járult még egyszer a személyrag: *tätatet* e h. *tätaten-t*. Szintígy 20. *narodotet* népednek.

17. sz. (84. l.) *večkilise* «szereti vala (őt)». A tárgyi igeragozásnak ez alakja többször fordul *-se*-vel *-ze* helyett: 24. *večkilise* id., *kadoñlise* elhagyná (aszt); 39. *stardnīlise* megfogja vala (őt); 37. *kadnīlise* hagyja vala (őt). — Megjegyzendő a tagadó igének, 3. tárgyszemélyt («őt») mutató, præt. egy. 3. alakja: *ese* e h. *ezize*.

18. sz. (84. l.): *sodavtīta* = *sodavtīt-ja*, imperativus-alak, encliticus-*ja* nyomatékosító szócskával; v. ö. Skazki 28. *ažo, ja!* nohát, eredj (ну, поди); 52. *monen alkske-jak paro ja* «no, nekem az alsórésze is jó»; elül is állhat: 28. *ja, koda lemeze* «no (nohát), hogy a neve?». — Ugyanitt *ážeka* «eredj csak» az oroszban is használt *-ka*-val nyomatékosított imperativus (XIII, 101.); Pésni 84. *noldimīz-ka* «eressz el csak minket» (отпусти-ка насъ); — végre *-kaja* = *-ka* + *ja*: Uj. 35. *ledstikaja* e h. *ledstik-kaja* (melezeit l. emlékezzél csak meg); Skazki 60. *lālaj, ašlekaja* bátya, megállj csak (остановись-ка); Pésni 34. *davajkaja* (дай-ка).

19. sz. (86. l.) *langsek-langsek . . kolmo korzinkat kirdin* «(a fejemen) egymás fölött. . három kosarat tartottam». Hogy a *langsek-langsek*-nek ez az értelme («egymás fölött, v. egyik a másik fölött, egyik a másikon»), mutatja a mindjárt utána említett «fölső (verece) v. legfölső kosár». A *langsek*-nek nyilván *langso* «rajt» az alapja; talán összevonás ebből: *langso-jak* «rajt is».

19. sz. (utolsó sor) *siñdenst* hiba e h. *siñdest*; de megvan már az orosz kiadásban.

20. sz. (86. l.) *siñst vejkest turtov-gak . . ešt tolkuvart*: reflexiv igével való szerkezet a ,tehetés' kifejezésére (XIII, 64); csakhogy a szokott dativus helyett a *turtov* dativusi névutóval áll a logikai

alany: «egyiküknek sem magyarázódtak» = «egyikük sem magyarázhatta».

21. sz. (87. l.) *ikeleñ od éorinek*; az *ikeleñ* genitivus: előbeli (időre vonatkozólag = előbbi); «nem az előbbi fiatal gyerek vala ő már». — V. ö. Uj. 16. *ikeleñ vinadoñt* az előbbi bornál [ez a bor jobb].

22. sz. (89. l.) *satano*: a több. 1. személyrag többször fordul elé, még a népmesékben is, így a végconsonans lekopásával (-*nok*, -*nek* h. -*no*, -*ne*); a nélkül is hogy következő szónak kezdő *k*-ja volna az oka úgy mint 12. *pengene-kak tolono-kak*.

U. o. *semjanek* «családostúl», -*nek* ragos comitativus; v. ö. 24. *vese vaničanek meznek* minden pásztorostúl mistúl (= minde-
nestúl); u. o. *sluganek meznek*; 30. *vese vijnek*.

30. sz. (95. l.) *kiñ peřt* «az egész úton»: épen úgy mint *vem-peřt* (e h. *veñ-peřt*) «egész éjen át»; a *peřt* «körül (herum)»-nak ilyen használata egybetalálkozik a finn *ympäri*-vel: pl. *ympäri vuoden* «az egész éven át»; *y. koko valtakunnan* «az egész birodalomban (birodalom szerte; über das ganze reich hin)».

32. sz. (97. l.) *šuronzo-salonzo*: lásd a Szójegyzékben *kše-sal*; meg kell jegyezni, hogy az or. хлѣбъ süttött kenyeret is (*kše*), gabonát is (*šuro*) jelent.

37. sz. (103. l.) *kozoj a tujsiz*, tkp. «hova nem hozzák», értelmé pedig ez: «akárhova hozzák» (ott megbetegednek az emberek). A negatiónak (az or. ни és не-nek megfelelő) ilyen használatát (a relativum általánosítására) találjuk a Tyumenyev-féle moksamordvin Máté-fordításban s a Regulyjegyezte mondatok néhányában is (l. NyK. XVI, 325—26); népies volta mellett még a Skazki-ból is hozhatók föl példák: 70. *kov ilazo moľt, meze ilazo tejne* akárhova megyen, akármit teszen [az orsóját nem hagyja el] (tkp. hova ne menjen, mit ne tegyen; or. куда ни идетъ, что ни дѣлаетъ) | 102. *kiñ ila kevst* akárkit kérdezel [mindenki úgy mond neked] (кого ни спроси) | 164. *lalkanzo meze ilast altak* a bátyjai akármit ígérnek, [azt megveszik vala] (что ни посулили).

40. sz. (104. l.) *staka eri tenze erams*; értelmé nyilván ez: «[kit az isten elhagy], nehéz lesz annak élni»; de az *eri* «él, lakik»-ra sehogysa fér rá a «lesz» jelentés, s így azt tartom, hogy hibául került ide *ari* helyett (= M. *araj*, az orosz становится «es stellt

sich, es wird» értelmében; *ara-* «oda állani; változni» igétől); v. ö. 36. *právtoks aráz* vezérré levén (vezérül oda-állván).

13. sz. (82. l.) *urvakś* nősült (женился) e h. *urvakśś*; e mellett *Revekka langso* «Rebekán» oroszos használat (жениться на комъ: nősülni vkin» = vkit nőül venni). Megvan az igének teljes töje *urvaksto-*: Uj. 16. *urvakstomañt*; erza Máté 22, 30. *urvakstomast a uli* (nem lesz nősülésük, nem nősülnek, не женятса).

U. o. *uľezan mon* «legyek én»; példája a gyér divatú imper. 1. személyalaknak (lásd: XIII, 78.).

S A J T Ó H I B Á K :

Lap	78,	sor	12.	föl.:	<i>val'avś</i> helyett így kell: <i>vel'avś</i>
«	78,	«	4.	al.:	<i>udal'</i> <i>udal</i>
«	81,	«	5.	föl.:	<i>gorondstoñt</i> <i>gorodstoñt</i>
«	82,	«	1.	föl.:	<i>sonso</i> <i>sonzo</i>
«	84,	«	6. 7.	föl.:	<i>boročamo</i> <i>boročamo</i>
«	86,	«	5.	al.:	<i>kavneks</i> <i>kavnesk</i>
«	88,	«	17.	al.:	<i>vesemešt</i> <i>vesemest</i>
«	89,	«	9.	föl.:	<i>pařak ej</i> <i>pařak tej</i>
«	95,	«	3.	föl.:	<i>lűvkstent</i> <i>lűvksteñt.</i>

BUDENZ JÓZSEF.

A SZÓVÉGZŐ ÖNHANGZÓK A MAGYARBAN.¹⁾

I. Hosszú önhangzók.

1. Mindazon szóvégző hosszú hangzók (önhangzók), melyekkel a mai nyelvben találkozunk, eredetileg vagy nem álltak a szó végén, vagy pedig nem voltak hosszú hangzók. Tehát történetük is kétféle: vagy szóközépi hosszú hangzók voltak, melyek úgy váltak szóvégiekké, hogy az utánuk álló egy vagy több hang elveszett; vagy pedig diphthongusok voltak, s ezekből vált a hosszú hang.

¹⁾ A vocalisok osztályozásában és részben elnevezésében is követtem azon elveket, melyeket «A magyar nyelv hangjai» cz. dolgozatomban kifejtettem (Budenz-Album 96). De mivel az ott felállított osztályozás az eddigiektől eltérő, s nem számíthatok arra, hogy minden olvasónak rendelkezésére áll e dolgozatom, szükségesnek tartom a magánhangzók osztályozását és elnevezéseit itt ismételni:

	Mély hangok		Magas hangok	
	szűk ejtésű	széles ejtésű	szűk	széles
A nyelv felső			í	i
közép			é	é (ē)
alsó állással ejtett hangok	á	(ā)		e (ē)
Ajakműködéssel ejtett hangzók				
felső	ú	u (ū)	ű	ü (ü)
közép	ó	o (ō)	ő	ö (ö)
alsó		a (ā)		

A) Szóvégző hosszú hangzók, melyek régebben szóközépi hangok voltak.

2. *hi* (és *hív*; *hívok* és *hivok*), *ri* (**rív*; *rívás*), *si* (**sív*; *sivít*), *szí* (és *szív*; *szívok*), *vi* (és *vív*; *vívok*) || *lé* (*leves*), dial. *ré* e h. *rév* || meg-*ó* (és *óv*; *óni* és *óvni*; *óvok*) | a régi nyelvben *ő* Moln. A. PP. e h. *öv*, *bő* (*böven*), *cső* (és *csév*, *csív*, ószl. *cèvi*, *cév*), *hő* (*hév*, *heves*) || *bú* (*búvába*), *szű* (**szűv*); *bú* (*búvok*), *fú* (*fúvok*) | *nyü* (*nyüves*), *hü* (és *hív*), *mü* (*míves*, *művész*), *szü* (és *szív*), *fü* (*füves*); *nyü* (*nyüvök*).

Mindezen felsorolt esetekben *v* maradt el a hosszú hang után egy tagú szó végéről. Ha e hosszú hangzó olyan, hogy képzésénél az ajak fontos szerepet játszik, épügy, mint a *v*-nél (tehát *ó*, *ő*, *ú*, *ü*), akkor az eredeti *v* hang minden nyom nélkül elvész. Más hangzóknál már másképp viselkedik a *v*. Az *é* után rendszeren nem szokott elmaradni, pl. *név*, *év*; egyedüli példa a teljes elveszésre a *lé* szó, ebből *lév*, eredetileg *lëv* (v. ö. *leves*); Gömörben megvan még a teljesebb *lev* alak is (Ny. III, 185). E szót így magában ritkán használjuk, hanem inkább a továbbképzett *leves* alakot. A töszó csak összetételekben fordul elő: *halászlé*, *szilvalé*, vagy némely szólásmódban: *minden lében kanál*. S így egyrészt az okozhatta az elveszést, hogy hangsúlytalan szótagba, vagy mássalhangzó elé került a *v*; másrészt pedig a többi felsoroltak analogiájára is támaszkodott.

Ép oly alakúak, mint *lëv*, voltak eredetileg *bëv* és *hëv*. Ezeknél a *v* assimiláló hatással volt az előtte álló hangzóra, s azt ajakhangra, vagyis *ő*-re változtatta, s lett belőlük *bőv* (*böven*), **hőv*. Az *ő* után természetesen elveszett a *v*. Tájbeszédben van *hé* alak is (v. ö. *hëvíz*, *Héjó*).

Az *i* után is leggyakrabban elvész a *v*, de nem oly általánosan, mint az ajakhangzók után. A felsorolt esetek némelyikénél is gyakoribb a *v*-s alak, mint a *v* nélküli, így *hív*, *szív*, *vív*. Némely esetben pedig az *i* époly változáson megy keresztül, mint a *ilyet* az *é*-nél láttunk, vagyis a *v* magához assimilálja, s a megfelelő ajakhanggá, *ü*-vé változtatja; így lett *hív*, *mív*, *szív*-ből *hüv*, *müv*, *szüv* s azután *hü*, *mü*, *szü*. Hogy ez assimilálás az épily alakú igékben (*hív*, *szív*) nem történt meg, annak oka az, hogy ezek mély hangúak, s így nem csaphattak át a magas hangrendbe.

A *bú* és *fú* igék mellett előfordúl *búj* és *fúj* alak is, s a többi személyben is: *búvok* és *bújok*, *fúvunk* és *fújunk* stb. Ez igék ugor alakja *baga-* és *paga-*, s e két hangzó közötti *g*-ből lett egyrészt *v*, másrészt *j*, mint ez sok más esetben is történt.

3. *ír*a, *kér*e; *ír*ná, *kér*né. Tudva van, hogy ezen igealakok végéről egész szótag, a *-ja*, *-je* 3. személyrag veszett el: **ír*ája, *kér*éje, *ír*nája, *kér*néje.

A nyelvemlékekben még gyakran találkozunk ilyen alakokkal: *vigasztalnája*, *mutatnája*, *tehetnéje*, *azt művelhetnéje*. — Szintilyenek az *alá*, *hozzá*, *reá*, *elé*, *mellé*, *mögé*, *felé*, *belé* névutók, a mennyiben 3-dik személyre vonatkozással fordulnak elő a teljes ragú (*alája*, *hozzája*, *melléje* stb.) alakok helyett, pl. *hozzá ment*, azaz: ő *hozzája* (v. ő. *hozzá-m*, *hozzá-d*).

B) Szóvéggző hosszú hangzók diphthongusokból.

4. Sievers szerint a diphthongus két egy lélekzettel képezett, vagyis egy szótaghoz tartozó hangzónak kapcsolata. Ez az általánosan elfogadott meghatározás; de én a diphthongusok megértésére sokkal alkalmasabbnak tartom azt a magyarázatot, melyet az angol phonetikusok adtak. Szerintük diphthongus úgy jő létre, hogy ha egy hangzót ejtünk, és mielőtt hangoztatását bevégeznők, egy másik hangzó képzésének helyzetét érintjük. Például e szóban *ajtó* képezzük az *a* hangot, és mielőtt a *t*-t képeznők, érintjük az *i* helyzetét; tehát e szót phonetice így kellene írunk: *aⁱtó*. Ez érintett hangzót nevezzük kapcsolóhangzónak (*vowel-glide*). Tehát minden diphthongus áll egy teljes hangzóból és egy kapcsolóhangból. S különbözők a diphthongusok a szerint, a mint e kapocs elül vagy hátul áll. Tehát különböző diphthongusok *éⁱ* és *éⁱ*, *ó^u* és *ó^u*; azután különbözők *í^e* és *éⁱ* vagy *éⁱ* és *éⁱ*; azután *ó^u* és *ú^o* vagy *ó^u* és *ó^o*.¹⁾ A mai magyar nyelv nagyon kevés diphthongussal él, csakis olyanokkal, melyekben a kapocs *i*, s e diphthongusokat *j*-vel írjuk. Pl. e szavakban: *ejtem*, *hajtom*, *éjnek*, *újra*, ezen diphthongusokat ejtjük: *eⁱ*, *aⁱ*, *éⁱ*, *uⁱ*. A nyelvjárások sok egyéb diphthongust ismernek, csak hogy a közlők nem jelölik meg, hogy melyik a két hangzó közül a teljes hang s melyik a kapcsoló. A göcseji nyelvjárás diphthongusait Kardos Albert közlése alapján

¹⁾ L. bővebben Nyelvőr XIII: 529.

(Ny. XIII: 213.) pontosan jelölhetjük: *“ő*, *“ö* és *“é*. Hogy mily fontos annak meghatározása, hogy melyik a két hangzó közül a teljes hang, későbbi fejtegetéseinkből fog kitűnni.

A magyar nyelvtörténet nemcsak a mai köznyelv diphthongusait ismeri, hanem a diphthongusok egy másik sorát is, a melyek *v* beolvadásából jöttek létre, vagyis az *u*, *ü*-s diphthongusokat. E kétféle hangokat külön kell tárgyalnunk.

5. *I*-s diphthongusok.

Mindazon képzők és ragok által, melyeknek ugor alakja *g(j)*, kellett ilyen diphthongusnak keletkezni. Ilyen a nomen verbale képző ug. *-g(j)*, mely csak ritka esetben fordul elő magára, s ekkor *é* alakú, ha hosszú hangnak maradt meg: *áhé* Tsz. Kriza, *csikoté* Ny. V, 146, *fogaté* Ny. V, 146. Rendesen más névszóképző járult hozzá (*-é-k*, *-é-kony*), s ekkor is, épúgy mint magára állva, mélyhangú szavakban is *é* marad, a mi kétségtelenül *i*-s diphthongusból való eredetére mutat.

A nomen possessoris képző *-é* (*házé*, *emberé*) is ilyen diphthongus volt eredetibb alakjában; ugyanaz a képző van benne, mint a melléknévképző *-i*-ben (*házi*, *emberi*), csakhogy annál valamivel teljesebb alakú volt, a mennyiben a melléknévképzőhöz még a harmadik személyű birtokrag járult (*házi* = **házaja*, *házaj*, *házé*; *házé* = **házaja-ja*, *házé-ja*; v. ö. hogy *övé* mellett még előfordul bár rövidült hangzóval: *öveje* e h. *övéje*). E teljesebb alaknak eredménye az, hogy ez a képző ma még mint hosszú hangzó van meg, míg a másik mindig rövid.

Szintén *i*-s diphthongusból lett a lativus *-é* rag, mely magában ritka használatú; csak néhány városnévnél fordul elő: *Győré*, *Szegedé-be*, s e határozókban: *kissé*, *többé*. Rendes használatú a *-vé* ragban, mely már a hangrend szerint illeszkedik: *kővé*, *széppé*, *hamuvá*, *jóvá tenni*. Mint önálló rag is illeszkedett e szavakban: *soká*, *hová*. Ez illeszkedés csak újabb jelenség, és sok nyelvjárás, különösen a göcseji, mely a hangrend tekintetében különben is conservatív szokott lenni, megőrizte ez esetben is az eredetibb *é* hangot: *guzzsé vált* Ny. IV, 524, *kárré ment* u. o. 555, *hamujé* VII, 37, *holté* X, 480.

A *né* szó ugor alakja *nege*, s e két hangzó közötti *g*-ből lett *j*: **neje* **nej* (ill. *neⁱ*), s végre *né*. A *nő* alakról később lesz szó.

6. Mindezen esetekben az *i* hatása folytán lett a *tő* végső

rövid hangzójából a hosszú *é*, de nem egyszerre, hanem csak lassan-lassan változott, míg végre ez a hang lett belőle. A szóvég eredeti alakja *-j-* volt, hol a vonás *(-)* bármiféle hangzót jelent. A végső hangzó hamar elveszett, s ekkor a *j* diphthongust képezett a tő hangzójával, a mint ma is minden hangzó a vele egy szótagot képező *j*-vel diphthongusnak hangzik. A tő végső hangzója szerint különböző diphthongusok jöttek így létre: *aⁱ*, *oⁱ*, *eⁱ*, *öⁱ*. Mindezen esetekben az *i* assimiláló hatással volt a másik hangra, s mivel ez magas hang a nyelv felső állásával ejtve, igyekezett az előtte álló hangzót minél közelebb emelni magához, s előbb *eⁱ*, azután *éⁱ*, *éⁱ* lett mindegyikből. Az *i*-nek e hatását a mai népnyelvben is tapasztalhatjuk; így lett *rajta* h. *rejta*, *sajnál* h. *séjnal* Ny. VIII, 469. IX, 45, *eszterhaj* h. *eszterhéj* s az irodalmi nyelvben is *rejá* ebből: *rajá* (v. ö. *rajt*). Az *i*-nek ez a hatása ugyanaz, mint a mit a német nyelvtanban «*umlaute*»-nak neveznek. Ott is az *i* egy megelőző, bár nem közvetlenül előtte álló mély hangot magas hangúra változtat, vagyis magához assimilálja.

A szóvégi diphthongusok mindegyikéből, mint láttuk, *éⁱ* lett. Csakhogy a magyar nyelv nem szereti a diphthongusokat, különösen nem szó végén, s azért a kapcsoló hangot elhanyagolta, s a teljes hangzó, az *é*, maradt meg. A hol gyakoribb használatúak voltak ez alakok, ott illeszkedett a mélyhangú szavakban az *é*, és *á* lett belőle.

7. U, ü-s diphthongusok.

hó (*hava-s*, *hava-zik*), *hó* *mensis* (egy *hava*), *jó* (*javak*, *javall-*), *jó*, *fluvius* e nevekben *Hé-jó*, *Sa-jó*, az ug. *jaga-* folyni igéből, mely előbb **java* lett; *ó* (*ava-s*), *só* (*sava-t*), *szó* (*szava-k*, *szava-z*), *tó* (*tava-k*). Épilyen a *holló* végső *ó*-ja, mely mint az oszt. *χῦλαχ*, vog. *kullqχ* mutatják, előbb *-aga* s aztán *-ava* volt. A dim. képző *-ó* ezekben *apó*, *anyó*, *apró*, *olcsó*, egy ugor *-m-* alakra vezetendő vissza, s ebből lett *-v-*, azután *ó*. A magashangú szavaknál megfelelőleg *ő* van: *csipő*, *tető*, *üsző*, *velő*.

ló és *lú* (*lova-s*, *lova-k*), *ró* (*rovo-k*); *kő* és *kü* (*köve-t*, *köve-s*), *tő* és *tü* (*töves*), *ő* és *ü* (*övé*, *üvé*); *fő* (*fövök* és *fülk*), *jő* (*jövök* és *gyün*), *lő* (*lőni* és *lűni*, *lövök*), *sző* (*szőni* és *szűni*, *szövök*). Ide tartozik az *ó*, *ő* végű igenév is, mely az ugor *-b* (*-v*) képzővel lett (v. ö. finn *-va*, *-rä*, vog. oszt. *-p*). Ezen igenevek a köznyelvben *ó*, *ő*-vel

vannak, de némely dialectus, mint a göcseji, őrségi, mindig *ú*, *ü*-vel ejti; sok esetben pedig a köznyelvben is *ú*, *ü*-vel vannak.

A *fő*, *nő*, *vő* szavaknak mellékalakja *fěj* (*feje*, *fé-kető*), *né* (*neje*) és **vej* (*veje*). Eredetibb (ugor) alakjuk *fεgε*, *nεgε*, *vεgε*, s a két hangzó közötti *g*-nek kétféle változása hozta létre a kétféle alakot. Majd *v*, majd *j* lett belőle, s e szerint különbözők voltak a diphthongusok is, melyeket alkotott. A *v-s* diphthongusokból lett *ő*, a *j-s*ből pedig *é*.

8. Többször is előfordúl, hogy szóvégző *ő* vagy *é*-vel, vagy *ej*-vel váltakozik, s ekkor e hangot rendesen *g*-ből magyarázzuk, melyből egyrészt *j*, másrészt *v* lett. A régi nyelvelékekben gyakran találkozunk avval, hogy ma *ő* végű szavak *é*-vel vagy *ej*-vel váltakoznak. Azomban kérdés, hogy nem kell-e az illető okiratokbeli *ey*-t egyszerűen *é*-nek olvasnunk? Ugyanis gyakran régibb emlékekben találkozunk már hosszú *é*-vel, hol újabbak még *ey*-t írnak, miszerint ezt csak orthographiai külömbségnek tarthatjuk, pl. (I. Jerney, Magyar nyelvkincsek): *arukfee* (= *fej*) 1055-ben és *ayfey* 1255-ben; *Bagatmezee* 1055 és *Bachamezey* 1248, 1270, *Bedmezey* 1262.

Némely nyelvelék, mint a Gyöngyösi codex, az *ő* végű igenet rendesen *e*-vel írja: hanem ezt azért még sem magyarázhatjuk a *-g* képzőből. Hogy ez igenév csak az ug. *-b(v)* képzőből származhatott, azt bizonyítják a mélyhangú alakok, melyek mindig *ó*-val vannak, pedig az ug. *-g* képzőből *j-s* diphthongus útján, mint tudjuk, csakis *é* lehet. Fölvehetnők azt a lehetőséget, hogy ezen esetekben ugyanazon igéből egyrészt a *-g (j)* képzővel lett az *é* végű, a *-b (v)* képzővel meg az *ő* végű igenév. Különös lenne, hogy csakis a magashangú igék képezték volna a kettős alakot; mert az *ó*-val szemben sehol sem látunk *é*-t. Tehát ezt sem vehetjük e jelenség magyarázatának, bár lehetséges, hogy néhány esetben valóban megtörtént e kettős képzés. De azon esetekben, a hol az igenév rendesen *é*-vel van, ezt csak egyszerű hangváltozásnak szabad tartanunk, mely azon nyelvjárás sajátása volt, melyet a codex írója beszélt. Hogy ez csak dialectikus sajátság lehet, bizonyítja az, hogy egykorú nyelvelékek sem tüntetik fel az egyik vagy másik alakot állandóan egymás mellett, hanem az egykorú emlékeknél is egyikben az egyik, másikban a másik alak uralkodó. A legrégebbek rendesen az *ő-s* alakot mutatják: Ehrenfeld c. *yduewzewlewk* 50,

yewuendew 62, *egew* 5, *tyztelendew* 12, 69, *fekew* 68; *Apor c. búuð-lóket* 2, *itelő* 3 stb. De még a Gyöngyösi codex sem mutatja állandóan az *é* alakot, hanem ingadozik, a mi a szomszéd nyelvjárások hatásának tulajdonítható. Így van egymás mellett: *zerethew* 7, 61 és *zereteye* (gyakran); *eelew* 23, 24 és *elee* 27. — Hogy az *é* hang *ö*-vel igen gyakran váltakozik, arra számos példát hozhatunk fel akár a nép nyelvéből, akár a codexekből: *csendér*: *csendör* Ny. IX, 502; *lén*: *lön* I, 326. V, 221. VIII, 184; *réf*: *rőf* X, 520. *erételen* V, 120; *késén* V, 466. | a Nádor-codexben: *len* (*lön*) 47, 59; *teen* (*tön*) 482; *eresb* (*erősb*) 534; az Érdy codexben: *cheerge-tegh* (*csörgeteg*) 312; *cheendes* (*csöndes*) 314; *cheenget* (*csönget*) 309, 513.

9. A szóvégző *ó, ő* fejlődése épúgy történt, mint azt az *é*-nél láttuk. A szóvég eredetileg *-v*- volt (a *v* létre jött *b, m* vagy *g*-ből), s midőn a végső hangzó elesett, a *v* az előtte álló hangzóval diphthongust képezett s lett belőlük: *au, ou*; *eü, öü*. Az *ú, ü*, mint a nyelv felső állásával képzett hang, magához assimilálta a töle nagyon is különböző *a, e* hangokat, ezekből *o, ő* lett, s ekkor a diphthongus állandóan *ou, öü* volt. A magyar nyelvnek a diphthongusoktól való idegenkedése miatt lett azután a hosszú *ó, ő* belőlük.

Igy kell e hosszú hangok fejlődését felfognunk, csakhogy ebből még nem magyarázhatjuk meg azt, hogy miért kétféle ez az *ó, ő* hang. Némely esetekben ugyanis minden nyelvjárásban állandóan *ó, ő*, más esetekben meg *ú, ü*-vel váltakozik. Azon nyelvjárásokban, melyek állandóan *ó, ő*-t ejtenek, a fejlődés az ép most leírt módon történt; csak azt kell még megjegyeznünk, hogy ezeknél a diphthongusok ilyenek voltak: *ó^u, ő^ü*, tehát a teljes hangzó megmaradt, s a kapocs elveszett, épúgy mint az *é* fejlődésénél.

Ellenben a göcseji s a vele ezen jelenségre nézve egyező többi nyelvjárásban másképp történt a diphthongusok alakulása. A *v* beolvadásával ezeknél is létre jöttek az *au, ou, eü, öü* diphthongusok; a nagyon távol eső hangok itt is assimiláló hatással voltak egymásra, csakhogy más módon egyezkedtek ki, mint a többi nyelvjárásokban. Itt az *u* alkalmazkodott az *a*-hoz, nem az *a* az *u*-hoz, s lett az *au, eü*-ből *ao, eö*, míg az *ou, öü* megmaradt. A szóvég eredeti különfelesége megmaradt a diphthongusok különfeleségében. A másik, még fontosabb különbség a kétféle nyelvjárások

diphthongusai között az, hogy míg az előbbieknél, mint láttuk, elül állt a teljes hang, s őt követte a kapcsoló, addig ezeknél a diphthongusoknál a kapcsoló a kezdő, tehát: *áj, őr, őr, őr, őr*. S mint fentebb láttuk, a göcseji nyelvjárás diphthongusai ma is ilyen alakúak. E diphthongusok aztán épügy váltak egyszerű hangzókká, mint azt az előbbi esetekben láttuk, t. i. a teljes hangzó megmaradt, s a kapcsoló hang elveszett. Így lett az eredeti *ava, eve* szóvégből *ó, ő*; az *ovo, övö*-ből *ú, ü*.

10. Más úton jött létre a diphthongus s azután a hosszú hangzó a *monnó* szóban. Ennek eredeti alakja **mol-mol* (l. Budenz Szót.), itt az *l* hangból lett *ú*: **monmou*, és az *ou*-ból aztán *ó*. V. ö. a francziában az *alter*-ből *autre*; s nyelvjárásainkban sem ritka ez a változás: *alma*-ból *óma*, *szalma*-ból *szóma* (előbb *auma, szauma*). Szó végén is előfordul e változás a göcseji nyelvjárásban: *lészű, tészű, iszű* ebből *lészöl, tészöl, iszol*.

11. Említettük már, hogy sok szóban azon nyelvjárások is, melyek rendesen *ó, ő*-t ejtenek, szintén *ú, ü*-t mutatnak fel. Itt tehát a hangok másféle fejlődését kellene fölvennünk. De ha ez eseteket közelebbről vizsgáljuk, látjuk, hogy ily magyarázatra nincs szükség. Ezen *ú, ü* oly nomen verbalékban és nomen diminutivumokban fordul elő, melyekben a képző functiója már nem érezhető, tehát a hang szabadon tovább fejlődhetett a környezet hatása folytán. Ezen *ú, ü*-t csak újabb fejlődésnek tekinthetjük a régibb *ó, ő*-ből, melyet az előtte álló mássalhangzó hatása hozott létre. Áll ilyen *ú, ü* ugyanis palatalis mássalhangzók után: *hiű, ifjú, fíjú*; *könnyű* | *iszonyú, szörnyű*; a *ty* után mindig kivétel nélkül *ú, ü* áll: *billentyű, csöngettyű, fergettyű, batyú, hattyú*; továbbá *l* és különösen *r* után: *gyalú, szalú* | *homorú, domború, szigorú, szomorú*; *gyönyörű, sürű* | *árú, derű, köszörű*. Némely nyelvjárás megőrizte az eredetibb hangot: *áró (árú)* Ny. VI, 267, *koszoró* I, 280, *savanyó* II, 177, IX, 540. *sató* (és *satú*) Tsz.

Mindezen mássalhangzók a kemény ínynél, a felső fogsor fölött képeztetnek, tehát szeretik maguk után az oly hangzókat, melyek képzése közel esik e helyhez, vagyis a nyelv felső állásával képzettek (*u, ü, i*). Hogy valóban szeretik ezeket a hangokat maguk után, azt a magyarba átvett török szavak is bizonyítják. Ezek ugyanis, ha végső hangójuk hosszú, a magyarban mindig *ó, ő*-vel vannak, de *r* és *j* után mindig *ú, ü* van: *borjú, darú, gyapjú,*

gyűrű, sarú, söprű, szérű, túrú, ürű, de pl. borsó, disznó, kancsó, teknő, tinó.

Mindig *ú, ü* a szó végén a birtokosnév képző: *házú, kezű*. Ez a hang is ugyanolyan diphthongusból jött létre, mint az eddigiek; a képző ugor alakja *-v* (f. *-va, -vā: lihava, väkevā*). Itt is az *ú, ü* csak újabban fejlődött *ó, ő*-ből, s a codexek igen gyakran még így is írják: Ehrenfeld c.: *zepsegeu* 136, *neueu* 155, *elmeyeu* 77, *mindennemey* 7, *yokedueu* 70; Gyöngyösi c.: *edessegeu* 9, *kemensegeu* 11, *kesereusegeu* 16.

12. Végig kísértük a szóvégi hosszú hangzókat származásuk történetén, s láttuk, hogy csakis két út van, a melyen haladva a magyarban létrejöhetnek. Vagy szóközépi hosszú hang volt, s az utána következő elemek elvesztek, vagy pedig diphthongus volt, s úgy lett belőle hosszú hangzó. A monophthongizálásban az egyes nyelvjárások különböző eljárást követtek. A kifejlődött hosszú hang mindig az lett, a melyik a diphthongusban a teljes hangzó volt, a kapcsoló hang pedig elveszett. Csakhogy az egyes nyelvjárások majd az első, majd a második hangot ejtik kapocsnak, s e szerint jöttek létre a különböző hangok. A debreczeni és göcseji nyelvjárás, mint tudjuk, még ma is elül ejti a kapcsoló hangot, tehát az *ő* diphthongusaik voltak *éi, ^ao, ^uu*, s így lett *neiz*-ből *níz*, *hao*-ból *hó*, *lou*-ból *lú*. Ellenben a dunamelléki nyelvjárás diphthongusai voltak *éi, ^ou*, s így lett *neiz*-ből *néz*, *hou*-ból *hó*, *lou*-ból *ló*. A diphthongusok e különbségének hatását a szóvéggzű *ó, ő*-re mái láttuk; az *é*-re azomban nem volt hatással. E szabály szerint ugyanis a debreczeni és göcseji nyelvjárásnak ott, hol szó végén *i*-s diphthongus volt, *i*-t kellene ejteni, de, mint láttuk, ezek is csak *é*-t ejtenek. A hol szó közepén volt ez az *i*-s diphthongus, ott valóban *i*-t ejtenek e nyelvjárások (*níz, fíl, fikető, ídes*), de szó végén nem tűri meg a magyar nyelv a hosszú *i*-t, azért ők is vagy *é*-vel ejtik, vagy rövid *i*-vel.

A szóvéggzű hosszú hangzók származására a következő szabályokat találtuk:

1. *i*-s diphthongusból mindig *é*;
2. *u, ü*-s diphthongusból vagy *ó, ő*, vagy *ú, ü* lett.

II. Rövid önhangzók.

13. A szó végén álló rövid hangzók mind hosszú hangból rövidültek el, s e hosszú hangok ugyanazon történetűek, mint az előbb tárgyaltak, melyek ma is hosszú alakban vannak meg; vagyis ezek is diphthongusból lettek. Fejlődésük természetesen épúgy ment végbe, mint azoké, melyeket már tárgyaltunk, tehát itt csak arról kell szólnunk, mily úton lett belőlük rövid hangzó.

14. Hosszú *é* -ből lett rövid hangzók.

Tudjuk, hogy a szóvégző hosszú *é* mindig *i*-s diphthongusból lett, s egyaránt fordul elő magas- és mélyhangú szavakban. A belőle lett rövid hangzó, az *i* is előfordul mindkét hangrendű szavakban.

Teljesen világos a diphthongusból való származás a mennyiséget jelölő *-nyi* képzőnél: *annyi*, *ennyi*, *mennyi*, *ölnyi*, *anyányi* leány, *maroknyi* stb. E képző nem egyéb, mint a *nyáj* szó, mely meg is maradt teljes alakkal ebben: *mindnyájan*, mert itt nem került a szó végére. De szó végén oly változáson ment keresztül, melyet az *é* hang fejlődésénél leírtunk (6).¹⁾ Mint hosszú hangot látjuk még a moldvai csángók nyelvjárásában: *mennê*, *annê*, *ennê*; s egyéb nyelvjárásokban is: *kopjányéra* Ny. VIII, 514, *kupanyét* IV, 472, *szikránéig várj* VII, 324; s a codexekben: *töhegyne* Nagyszombati c. 14. *ennee* u. o. 16, *mennee* u. o. 33.

Épily világos a diphthongusból való származás a tárgyas ragozás jelenének egyes 3. személyében a magashangú igéknél: *kéri*, *veri*, *üti*. Csak össze kell vetnünk a mélyhangú igék ugyanazon alakjával: *írja*, *adja*, s látjuk, hogy az eredeti alak itt is *kérje*, *verje* volt. Némely nyelvjárás kifejlesztette a mélyhangú igékben is az *i*-t; így a slávoniai (Ny. V, 64.): *ászondi*; a drávavidéki (V, 220.): *halli*, *lāti*, *tudi*, *fogi*, *rági* stb.; a sárközi (VI, 44.): *taníti*, *toli*, tán csak nem *gondoli* kè. S ép ezek a nyelvjárások ejtik a másik hangrendű igéket teljes alakkal: *engeggye*, *kiégettye*. Némely nyelvjárás a névragozásban a 3. személy ragját is *i*-vel ejti: *pénzi*, *tögyi*, Ny. II, 222; *itéleti* VIII, 179, 377; *nevi*, *levi* XI, 384. (Erről később lesz szó.)

Néhány névszóban is *i*-t fejlesztettek egyes nyelvjárások az

¹⁾ Az ilyen rekesz közé tett számok e dolgozat szakaszaira vonatkoznak.

ilyen *i*-s diphthongusból: *hosszi* Ny. II, 431, III, 478, V, 224, rendszeren *hosszú*, eredetileg **hosszjú*; *sari* VII, 332, e h. *sarjú* és *vari* I, 422, IV, 522, VII, 331, e h. *varjú*. A fejlődés egész menetét egy szóban is végig kísérhetjük; s ez a *paraj* szó, melyet a köznyelv így ejt: *paréj* és *paré*, s ehhez a megfelelő negyedik alak a dialektikus *pari*. A nomen verbale *teli*-nek is megvan eredetibb alakja a tovább képzett *teljes*-ben.

Az ugor *-g* (*j*) nomen verbale képző, mint láttuk, ha szó végén állt, csak ritka esetben maradt meg hosszú hangzónak, hanem rendszeren elrövidült és *i* lett belőle: *csali* mese Kriza, egyszer *dobi*, másszor *kopi* Ny. IV, 187, *hazudi* ember, *játszi*, *rátarti* stb. Ugyanígy lett az ugor *-g* (*j*) diminutiv képzőből is *i*: *kacsi*, *locsi*, *bodri*, *kicsi*, *piczi*, *vaksi*, *buksi*, *valódi*, *katonásdi*, *zálogosdi* (I. Ny. V, 481.) Hasonlóképen jött létre a melléknévképző *i*, mely szintúgy, mint az előbbieket, egyaránt járul mind a két hangrendű szavakhoz: *földi*, *házi*, *évi*, *napi*, *vízi*. (V. ö. a birtokos képző *-vel*; I. fentebb 5.) Hogy diphthongusból való, azt kétségtelenné teszi az, hogy utána az eredeti ragok és képzők segítő hanggal állanak: *földi-ek*, *házi-as*, tehát az eredeti alaknak *földejek*, *házajas* kellett lenni.

A lativus *-é* ragból, melyet már egyszer tárgyaltunk, némely esetben szintén *i* lett: *neki* és *neki-je* e h. *neké*, *messzi* e h. *messzé* (v. ö. *messzérü* Ny. V, 517).

15. Szóvéggő *i* a magyarban tehát mindig *-é*-ből, illetve *i*-s diphthongusból lett, s nem egyéb, mint az *-é*-nek megfelelő rövid hang. Hogy a hosszú *-é*-ből nem a rövid *-é* lett, onnan magyarázhatjuk, hogy a magyar nyelv, mint azt még látni fogjuk, szó végén e hangot soha sem tűri meg. Másrészt az *-é*-től képzésre nézve az *i* sincs messzebb, mint az *-é*. Az *-é* szűk ejtésű középső hang, az *i* egy fokkal magasabb, de széles ejtésű, az *-é* pedig egy fokon áll az *-é*-vel, de széles ejtésű, tehát ép annyira áll tőle, mint mint az *i*; képzésük helyzetét így mutatjuk be *i*, *-é*, *-é*. (A balról jobbra haladó sor a nyelv felülről lefelé haladó mozgásának felel meg). S hogy a nyelv a felső állás felé hajolt, elősegíthette az is, hogy e rövidülés tán már akkor történt, mikor még a diphthongus második tagja, a hangkapocs *i* némileg hallható volt, s ez is hatott arra, hogy *i* legyen belőle.

16. Gyakran találunk az így fejlődött *i*-s alak mellett egy

másikat is. Így a *teli* mellett van *tele*, mely ugyanazon **telé*-ből lett; a melléknévképző *-i* (*házi*) egy esetben *e*: *féle* (*jóféle*, *miféle* *magam féle*), melynek értelme valami félhez tartozó, tehát *fél-i*. A lativus *é*-ből is gyakran *e* lett, mint: *messze* és *messzi*; *össze*, *össze*, e h. *öszvé*; *bele* és még *belé*; *ide* és *idé-bb*; *szerte* e h. *szerté*; *eleinte* és *eleinté-n*; *errefele*, *egyfele* e h. *felé*. S midőn ez a rag az illeszkedés után rövidül meg, a lesz belőle: *haza* (*hazá-ig*), *hova* és *hová*, *tova* és *tová-bb*, *oda* (*odáig*, *odá-bb* és *odé-bb*), *vissza* és *visszá*, Ny. II, 30, *gyakorta* és *gyakortá* Érdy c. A *-ra*, *-re* és *-ba*, *-be* ragok is **rajá*, **belé*, s azután *-rá*, *-bé* alakokból valók, s mint igekötők még ma is ilyen alakúak.

A *fa* szó *a*-ja is *j*-s diphthongusból lett, de nem *é*-n keresztül, mert ez az egytagú szó nem akart átcsapni a másik hangrendbe. Ugor alakja *paga*, s ebből lett a magyarban **faj*, azután *fá* (*fák*, *fát*), s megrövidülve *fa*.

Ilyen *á*, *é*-ből lett az az *a*, *e* is, melyre az igeragozás némely alakjának 3. személye, s a 3. személyű birtokraggal való névszók végződnek. A praeteritumbeli: *íra*, *kére*-ben a végső hangzó nem a személyjelölő, mert az egészen elveszett, hanem az időképző, mely, mint a többi személyek mutatják, *á*, *é* (*íré-k*, *irá-l*, *kéré-k*, *kéré-l*); tehát a 3. személy is eredetileg **irája*, **kéréje* lehetett. Határozottan el nem dönthetjük, hogy valóban ez a személyrag veszett-e el ebben az alakban, vagy pedig talán *n* volt itt is a 3. személy jelölője, úgy mint a praesensben: *megyen*, *leszen*. Bármelyik személyrag veszett is itt el, hosszú hangzó jutott a szó végére, a mint az a többi személyekben még ma is hosszú, s ez a hang rövidült el úgy, hogy a mai *a*, *e* lett belőle. Ha ezen alak régebben **irája*, **kéréje* volt, egybe esett volna a tárgyas alakkal, mely, mint a nyelvelmékekből látjuk, szintén ilyen alakú volt; csak hogy egy és ugyanazon időben nem is volt egyforma e két alak. A tárgyas alak legteljesebb alakjában: **irá-já-ja*, **kéré-jé-je*, hol **irá-*, *kéré-* a tempus-tő, *-já*, *-jé* a tárgyra mutató és *-ja*, *-je* az alanyi rag. A tárgyatlan alak teljesebb alakja pedig csak: *irá-ja*, *kéré-je* lehetett, mely ugyanazon elemekből áll, csak hogy tárgyra mutató nélkül. Ez alakok azután kopni kezdtek, s a tárgyatlan alakból lett *irá*, *kéré*, ekkor a tárgyas alak számára elég megkülömböztetés volt *irája*, *kéréje*; ez volt a legrégebb nyelvelmékek kora. S midőn végre a tárgyatlan alak hangzója is megrövidült, s lett a mai *ira*,

kére, a tárgyas alak számára elég volt a hosszú hangzójú *írá, kéré*. Nem szabad azomban gondolnunk, hogy e változásokat a nyelv célzatosan hajtotta végre, hogy rövidebb alakokat nyerjen, s a különbség is megmaradjon. A nyelv önkénytelenül halad útján, melyben törekszik minden fölöslegest elhagyni, de a különbségek fentartására nem igen ügyel, a mit abból is láthatunk, hogy e rövidítő hajlam következtében sok esetben valóban eltűnt a különbség a tárgyas és tárgyatlan alak között. A nyelv fejlődésének vizsgálatánál nagyon is figyelniünk kell arra, hogy mily kevés szerepe van benne a célzatosságnak. «A nyelv alakjai nem szándékosan jönnek létre, s a beszélő soha sem tudja, mikor teremt ő valami újat. És ebben a nyelvalakulás minden mesterséges működéstől különbözik. A szándéktalanságot, a mit mi jellemző sajátásnak állítunk, nem ismerik még el általában; annyit azomban mindenkinek meg kell engednie, hogy egy nyelvet könnyen elsajátíthatunk, s naponként használhatjuk is, a nélkül, hogy valaha gondolkoztunk volna természete és szerkezete felől. Épen ez elsajátítás és naponkénti használat által történik az átalakulás, a nyelv eszközeinek szaporodása és kevesbedése. Nincs szükség semmi más hatásra ezen kívül. Végzetes hiba, ha a nyelvfejlődés magyarázatára más tényezőket akarunk használni, mint a melyeket naponként működni látunk magunkon is, másokon is. A nyelv alakulásához annyira nem szükséges a reflexio, hogy épen a reflexio hiányával kell magyaráznunk. Célzatosan nem történik itt semmi. A nyelvtudományban a célzatosságnak semmi más szerepe nincs, mint a mit számára Darwin az állattanban kijelölt: a véletlenül fejlődött alakok nagyobb vagy kisebb célszerűsége határoz megmaradásuk vagy elveszésük fölött» (Paul, Principien der Sprachgeschichte. 21. l.).

A mint a praeteritumban, ép úgy fejlődött az óhajtó mód praesensében is a 3. személy: *írna, kérne*. Az *a, e* itt is az időképzőhöz tartozik, mely, mint a többi személyek mutatják, *-ná, -né* (*írné-k, írná-l; kérné-k, kérné-l*) s a 3. személy e szerint itt is **írná-ja, *kérné-je* lehetett. E hangzók is *i-s* diphthongusból lettek, a mit az is bizonyít, hogy az 1. személy még ma is *é*-vel van mélyhangú szavakban is: *adék, írék; adnék, írnék*. A praet. képzője *-j* az óhajtó módé pedig *-na-j*, tehát az eredeti alak volt **adajk, *adnajk*. (L. Budenz, Szóképz. ívek 31.)

A tárgyas alak indicativus præsensében is *a*, *e*-re végződik a 3. személy: *írja, kérje* (ez utóbbiban a *je*-ből *i* lett: *kéri*; némely nyelvjárás még a teljes alakkal ejti). A *j* itt a tárgyra mutató, s megvan a többi alakokban is: *írjuk, írájátok, íráják*. A személyrag itt is elveszett, tehát eredetileg lehetett **írjaja, *kérjeje*; a második *j* hatása folytán **íráj, *kérjé*, s megrövidülve *írja, kérje*. Épily alakú az imperativus 3. személye a tárgyas alakban. Itt a *j* a módjelölő (v. ö. *írjam, írad*), s utána a tárgyra mutató és a személyrag is hiányzik, tehát **írjája, *kérjéje* volt s ebből lett végre *írja, kérje*.

17. Végre *a*, *e*-re végződik a tárgyas alak perfectumának 3. személye is: *írta, kérte*. Itt az *a*, *e*-nek ugyanaz a szerepe s az eredete is, mint a névszók személyragozásában: v. ö. *írta-m, írta-d, írta* és *lova-m, lova-d, lova*. A 3. személy ragja *j*-s ez járult egyrészt a perf. tőhöz, másrészt a névszótőhöz; tehát **írtaja, *kérteje* és **lovaja, *véreje*. A végső hangzó elvesztésével a *j* diphthongust képezett az előtte álló hangzóval, azután hosszú hang lett belőle: *írtá, kérté; hová, véré* (v. ö. *lová-t, véré-t*). A dialectikus *vérit, kezít* és *vérit, kezít* alakok egész világosan az *i*-s diphthongusra mutatnak, sőt némely nyelvjárás a rag nélküli alakokban is *i*-t ejt: *pénzi, tögyi, nevi, levi*. A rendes rövidülés azomban *a*, *e*. Láthatjuk ebből, hogy a 3. személyű birtokosrag csakis ez az *a*, *e*, habár sok névszó *-ja, -je*-nek mutatja: *almája, hálója, útja, napja, kertje*. E *j*-re nézve elfogadhatjuk Munkácsi magyarázatát (Buden-z-Album 270. l.), ki benne egy régi determinatív személyragozás maradványát látja, és pedig ugyanazt az elemet, a mely a többes szám alakjaiban is mutatkozik: *útjaim, útjaid, napjaink, napjaitok*. A harmadik személyben a *j* megmaradását elősegítette az igeragozás indicativusának és imperativusának 3. személye: *írja, kérje* hol az egész *-ja, -je*-t érzi a nyelv személyragnak. Másrészt a hangzóra végződők a hiatus elkerülése kedvéért is megőrizték, s ez is, hathatott arra, hogy a többieknél, leginkább az explosivára végződőknel is megmaradjon.

18. Láttuk tehát, hogy az *é* hangból, mely mindig egy *i*-s diphthongusból lett, különféle hangok fejlődtek. Lett belőle részint *i*, részint *a* vagy *e*. E kétféle fejlődést két különböző kornak kell tulajdonítanunk. Azt már láttuk, hogy ha az *é*-ből a rövidülés folytán *i* lett, ennek nagyon hamar kellett történni diphthongusból

kiválása után, mert egyaránt előfordúl mind a két hangrendű szavakban, tehát hangzóilleszkedés még nem történt. A mely *é* hangok azomban túléltek e kort, alávetették magukat a hangzóilleszkedés törvényének, s mélyhangú szavakban *á* lett belőlük. Ha a nyelv rövidítő hajlama csak ezután bírta le őket, az *á*-ból mindig *a* lett. S az *é*-ből sem lehetett már *i*, mert útjában állt ép ez az *a*; a magyar nyelv ugyanis megköveteli, hogy ugyanazon alakok lehetőleg az egymásnak megfelelő hangokat tüntessék fel a két hangrendben, s ott, hol a mélyhangú alakban *a* van, ne legyen a magashangúakban *i*. Másrészt ebben a korban kifejlődött már az a másik *é* hang is, mely nyílt *ē*-ből lett, s mely a debreczeni nyelvjárásban is állandóan *é*. Ennek megfelelő rövidje az *e* (*kéz—kezet, fél—felet, tél—telet, szeker—szekeret, tehen—tehenet*), s a nyelvérzék azután a másik *é* hang rövidjének is ezt a hangot vette. A mely szavak megvannak mind *i*-vel, mind *e*-vel (*eli—tele, messzi—messze*), azok két különböző korból valók. Ezt úgy magyarázhatjuk, hogy míg az egyik nyelvjárás hamarabb rövidítette meg az *é*-t, a mikor még *i* volt a megfelelője, addig egy másik nyelvjárás ezt csak későbbi korban tette, mikor ez már *e* volt. Az irodalmi nyelv aztán átvette mindkét nyelvjárás alakját.

19. Hosszú *ó, ö*-ből lett rövid hangzók.

Szóvéggző *ó, ö*, mint láttuk, mindig *u, ü*-s diphthongusból lett, s ha *e* hang megrövidül, rövid *o, ö*-nek kell belőle lenni. Csakhogy a magyar nyelvben, szó végén, ezek a hangok csak kivételesen, egy-két nyelvjárásban fordulnak elő; rendesen ugyanis egy fokkal nyíltabbá váltak, s lett belőlük *a, e*. Láttuk már előbb, hogy az *é*-ből is lett néha *a, e*; már most tudnunk kell, hogy ha szóvéggző *a, e*-vel találkozunk, hogy melyikből lett e két hang közül. Az előbb már láttuk, hogy vannak nyomok, melyek az *i*-s diphthongusból való származásra utalnak. Az *e*-re nézve nagyon jó útmutatónk a debreczeni nyelvjárás. Ha a továbbképzett alakokban, hol a köznyelv megőrizte az *é*-t, ez a nyelvjárás *í*-t ejt, akkor *i*-s diphthongusból lett; de ha ez is *é*-vel ejti, akkor más eredet után kell néznünk. Találunk majd még egyéb nyomokat is, melyek az *ó, ö*-ből való származásra mutatnak.

Van több *a, e* végű névszónk, melyeknél ezt a hangot szóképzőnek sejtethjük, mert némely alakban megvan a tö e képző nélkül is: *anya* (de: *any-ja*); *atya* (de: *aty-ja*); *ipa* (*ipá-m* de:

ipam, ip-ja); *napa* (de: *napam, nap-a*); *üke* és *ük* | *arcza, orcza* és *arcz*; *pofa* (de *pof-on* ütni, *pof-leves*); | *fekete* (*feteké* Érdy c., *feketw* Nád. c.); *méhe* és *méh*. A hol ez a képző nem jutott a szó végére, vagyis ha utána még egy képző következett, megmaradt hosszú hangzónak: *anyó-s, anyó-ka; apó-s*. Ez az *a, e* tehát ugyanaz a diminutív képző, melyet már előbb láttunk *ó, ő* alakban, s mely az ug. -*m* (*v*)-ből származott. Gyakori ez az *a, e* más öt megelőző képzőkkel kapcsolatban is, mint -*ka, -ke, -cska, -cske*: *tüske, istenke, kicsike, leányka; fiúcska, akkorácska*.

Van sok *a, e* végű nomen verbale is; s ezeket nem tarthatjuk a -*g* (*j*)-ből származottaknak, mert az ebből lett rövid hangzó, mint láttuk, rendszeren *i, s* a kétfelé oszlásra semmi bizonyítékunk. Másrészt az is ellene bizonyít, hogy az *e* végűek, midőn tárgyrag vagy többes képző előtt *é*-nek hangzanak, a debreczeni nyelvjárásban is csak *é*-nek maradnak, s nem lesz belőlük *í*, mint kellene lenniök, ha *i*-s diphthongusból származtak volna. Néha meg is van az *a, e*-s alak mellett az *ó, ő*-s is: *bogyó* és *bugya*, Ny. XIII, 256; *disznó* és *disznak* Ny. V, 61., VI, 133; *dió* és *dia*, Ny. II, 473; *kigyó* és *kijafark*, Ny. VII, 168; *szuszogó* és *szuszoga*, Ny. IV, 43; *bingó* és *binga* Ny. III, 140. || *hetfő* és *hetfe*; *fenyő-fa* és *fenefa* Bc. *szöcskő* és *szöcske*; *penető* és *penete* Kriza; *pörgető* és *pörgete* Ny. II, 93; *szülő* és *szüle* Székelység. Épígy rövidültek el *ó, ő*-ből azok a nomen verbalék, melyek mindig *a, e*-vel vannak, mint: *csapa* gyalogút, Ny. XII, 46; *csusza* (v. *ö. csuszik*); *kósza* betyár (v. *ö. kószál*); *kerge* (v. *ö. kering, kerül*); *lenge*.

A hosszú *ó, ő* rövidülése *a, e*-re előfordul nemcsak szó végén, hanem *j*-s hangok mellett is (v. *ö. Ny. XII, 299.*).

20. A rövidülés ezen menetét legjobban mutatják azok a szók, melyek eredetileg *l*-re végződtek, s ebből az *l*-es szótagból lett aztán *a, e*. Ha az *l* hangzóvá válik, belőle, mint már előbb egyszer láttuk, *u, ü* lesz, s a diphthongusból azután *ó, ő*: *messző*: *messzely*, *pentő*: *pentely*, *lésző*: *lészél*, *asztó*: *asztal*, *fertő*: *fertály*. Ha ez az *ó, ő* elrövidül, természetesen *a, e* lesz belőle. Így jöttek létre: *körtve* ebből *körtvély* (v. *ö. körtvélyes*); *serege* ebből *seregély*; az *elme* eredeti alakja Budenz szerint **elmél* volt; a *ma* ebből lett **mól* (göcs. *mó*); *óta, olta* ebből *oltol*, Münch. c.

Ezen *a, e*-ből, ha rag vagy képző következik utána, mindig *á, é* lesz; csak hogy ezt nem tekinthetjük az eredeti alak megőrzé-

sének, ha elfogadjuk azt, hogy az ép most leírt módon jöttek létre. Ekkor ez csak analogikus képzés lehet, a mint ez az *a*, *e*-re végződő idegen szavaknál is történik. Épúgy mondjuk *atya* és *atyám*, *lenge* és *lengét*, mint *barna* (szláv *brna*) és *barnát*, *berkenye* (szl. *brekinja*) és *berkenyét*. A legtöbb *a*, *e* a szó végén *á*, *é*-ből lett, s ezek az ilyen képzők és ragok előtt megőrizték az eredeti hangot; ezek analogiájára aztán a nem *á*, *é*-ből lett *a*, *e* végű szók is így képezik ezeket az alakokat.

21. Szóvégző *é*, *o*, *ö*.

A nyíltság ezen fokán álló hangokat, mint már említettük, nem tűri meg szó végén a magyar nyelv, legalább a legtöbb nyelvjárás nem. Némelyik ellenben, mint a göcseji, igen gyakran ejti ezeket a hangokat szó végén *a*, *e* helyett: *ágro*, *szobájábo*; *aratáso*, *szájo*; *vügyö*; *belé* stb. Néhány szó végén ejt a köznyelv is *é*-t, de *o*, *ö*-t soha. Ilyenek: *lé* ebből **telé* (*lé* Ny. IV, 420, Érdy, Peer c.); *né* (*né* Ny. VIII, 317; Kaz. c. *ny adjatok* Komjátí); *sé* (*sé* Ny. V, 91); *té* (*té*, Érdy, Peer, Sándor c.); a kérdő *-é* (*-é* Érdy c., *-i* a debreczeni nyelvjárásban, s másutt is *ugy-i*).

Minden szóvégző *é*, mint látjuk, *é*-ből lett, tehát *e*-t várnánk; hogy *e* hang a fejlődés ezen fokán megállott, annak oka az, hogy *e* szavak önállóan alig használtak, s a beszédben mintegy a következő szóval együtt ejtjük őket, tehát nem is látszanak szóvégző hangoknak, s nem is fejlődnek úgy, mint azok.

22. Szóvégző *u*, *ü* és *i*.

Igen ritka szóvégző hangok ezek a magyarban; az *u*, *ü* csak e néhány névszóban fordul elő: *daru* és *darvak*; *eskü* és *esküvés*; *fenyü* (az *ö* végűek analogiája után *fenyő* is) és *fenyv-es*; *hamu* (*homu* HB.) és *hamvas*; a régi nyelvben *könyü* és *könyr*, ma asszimilálva *könny*; *odu* és *odvas*; *ölyü* és *ölyv*.

Mindezen szavakban a szóvég eredetileg *uv üv* volt, mint azt a HB. *homu* alakja mutatja, azután a *v* beolvadása által hosszú *ú*, *ü* lett (v. ö. *udü* PP. Heltai), s végre elrövidülve a mai rövid hang. Ma már kezdi a nyelv a többi *ú*, *ü*-re végződő szavakat is röviden ejteni: *hosszu*, *házu*, *kezü*, *áru*. Meglehet, hogy bizonyos idő múlva a szó végén minden *ú*, *ü* rövid lesz.

Az *i*, a már előbb említett eseteken kívül, midőn *é*-ből lett, előfordul még e két személynévmásban *mi*, *ti* és e két kérdő névmásban *ki*, *mi*. Az előbbieket mellett van *mü*, *tü* alak is némely

nyelvjárásban, s a régi nyelvben. A HB.-ben *miv*, *tiv* áll, tehát ebből lett e két alak, majd úgy mint *mű* ebből *mív*, majd meg úgy, mint a *ri* ige ebből: *rív*.

23. Láttuk az eddigi fejtegetésekből, hogy rendes szóvégző rövid hangzók a magyarban *i*, *a*, *e*, s ezek ugyanolyan történetűek, mint a hosszú hangok, az *é*, *ó*, *ő*. S most visszatekintve a fejlődés egész történetére, a szóvégző hangzók történetében három sort kell megkülönböztetnünk; mindegyik sornak három fejlődési foka van: diphthongus, hosszú hangzó, rövid hangzó.

Első az *i*-s diphthongusok sora:

- I. 1. *ai*, *ei*, *oi*, *öi*.
2. *a*. *é*. b. *á*, *é*.
3. *a*. *i*. b. *a*, *e*.

Második az *u*-s diphthongusok sora:

- II. 1. *au*, *ou*.
2. *ó*, *ú*.
3. *a*.

Harmadik az *ü*-s diphthongusok sora:

- III. 1. *eü*, *öü*.
2. *ő*, *ű*.
3. *e*.

S most nézzük még egyenként az egyes hangok történetét.

Hosszú hangzók: *é*, mindig, kivétel nélkül *i*-s diphthongusból származott.

á, mindig *é*-ből lett hangzóilleszkedés által.

ó, mindig *u*-s diphthongusból lett, a mely vagy *au*, vagy *ou* volt.

ő, mindig *ü*-s diphthongusból lett, a mely vagy *eü*, vagy *öü* volt.

ú, mindig *ou* diphthongusból lett.

ű, mindig *öü* diphthongusból lett.

Rövid hangzók: *i*, mindig *é*-ből lett.

a, vagy *á*-ból lett, vagy *ó*-ból.

e, vagy *é*-ből lett, vagy *ő*-ből.

III. Elveszett szóvégző önhangzók.

24. Nyelvtudományunk mai állása kétségtelenné teszi, hogy azok a magánhangzók, melyek pl. a ragozott névszóknál a mai

nominativus-alak s a rag között vannak (*nap-o-k*), tulajdonképen a tőhöz tartoznak, csakhogy, ha szó végére kerültek, elvesztek. Tehát minden szó, mely ma mássalhangzóra végződik, eredetileg rövid hangzóra végződött, mely ma már csakis az eredetibb ragok és képzők (tárgyrag, többes képző, személyragok) előtt maradt meg. Ezt a rövid hangzót gyakran fölmutatják még legrégebbi nyelvemlékeink, mint az Ehrenfeld codex s a régibb oklevelek. (L. Ehrenfeld cod. Bevezetés, Nyelvemléktár VII.; Jerney, Magyar nyelvkincesek; Simonyi, A régi nyelvemlékek olvasásáról: Ny. IX, 103.)

De nemcsak minden szótő végződött ily rövid hangzóra, hanem minden képző is, úgy, hogy az ugor alapnyelvben a szóvég csakis egy rövid hangzó lehetett. Tehát a nomen verbale-képzők az ugor alapnyelvben nem *g* és *m* voltak, hanem *g*- és *m*- egy véghangzóval (pl. a finnben *a*-, *ä*-vel: *-ja*, *-jä*, *-va*, *-vä*, *-ma*, *mä* nom. verb.-képzők). A magyar nyelv ezeket a szóvéggző hangzókat mind elejtette. A képzők és ragok ezen végső hangzóinak minőségét ma már nem is határozhatjuk meg, de a szótők hangzóit felmutatják még a teljesebb alakok. *Ház* tövégi hangzója most *a* (*háza-t*, *háza-k*, *háza-s*), *nap*-é meg *o* (*napo-t*, *napo-k*, *napo-s*); *év*-é *e* (*éve-t*, *éve-k*, *éve-s*), *élet*-é meg *é* (*életé-t*, *életé-m*).

25. Ezen az alapon különböztetünk meg minden szónál teljes és rövidebb tövet; a teljes tövet a tárgyrag vagy többes képző elhagyásával kapjuk meg, s a rövidebbet, mely a ragtalan névszó. Simonyinál (Rendszeres magyar nyelvtan, 2-ik kiadás 310) a teljes tőnek többféle alakja van; így a *ház* szó teljes tövei nála: *háza* (*háza-k*), *házo* (*házo-n*), *házu* (*házu-nk*). Ezt nem szabad úgy értenünk, hogy mindez alakok mint névszók meg is voltak a magyar nyelv életében, mert hisz ilyen teljes tője minden szónak csak egy van; a *ház* szóé most *háza*, s a többi alakok hangzója, az *o* és *u*, már a rag hatása folytán lett ilyen, s azért azt nem is szabadna külön tőnek nevezni.

A teljes tő végső hangzójának értékéről az eddigi vizsgálódások alapján már lehet egyet-mást elmondanunk. Sok esetben ez a hangzó nem is jelent semmi mást, csakis a tő végső hangzóját. Így: *ág*, *ága* ugor alakja *anga*; *ágy*, *ágya* ug. alakja *alaga*, ebből lett *alja*; *év*, *éve* ug. alakja *jegę*; *szép*, *szépe* ug. alakja *sembę*.

Ezeknél és még sok más szónál a teljes tő végső hangzója

eredetileg is csak egy hangzó volt, s ilyen esetben a mai magyar nyelv mindig *a*, *e*-nek mutatja.

26. Vannak esetek, midőn sokkal többet jelent ez az egy hangzó. Az *-at*, *-et* deverb. névszóképző, mint tudjuk, tulajdonképen még az igéhez tartozik, s az igazi névszóképző, mely csak ezután következett, ma már teljesen elveszett. Ez a főnévképző az ug. *b(v)*, melylyel vizsgálódásaink közben már többször találkoztunk. Láttuk először mint hosszú hangzót (*ó*, *ö*), azután mint rövidet (*a*, *e*), s itt már a rövid hangzó is egészen elveszett. A HB.-ben és KT.-ben előforduló alakok; *intetv*, *ildetv*, *kinzotv*, *kezdetv*, még mint mássalhangzót mutatják e képzőt; a későbbi emlékekben már hangzóvá változott, pl. az Érdy codexben: *ayoytatu-s*, *haznalatu-s*. Ma e szóvégző hangzó elveszett, de az eredetibb ragok előtt megmaradt, mint *o*, *ö*. Ezen adatokra támaszkodva a képző hangalaki változását egész más formának kell elképzelnünk, mint az előbb tárgyalt esetekben. Ott (7, 9) a képzőből előbb diphthongus lett, azután hosszú hangzó, végre rövid hangzó és pedig *a*, *e*. Itt nem volt sem diphthongus, sem hosszú hangzó, hanem a képző mássalhangzója körüli hangzók veszték el, s a mássalhangzó maradt meg, mint *v*. A képző e kétféle változása úgy magyarázható, hogy ez két külön korban történt. A képző teljes alakja volt *kinzotova*, *kezdetvε* és *járova*, *ülöve*. A hol a képző funkcióját nem érezte a nyelvérzék, pl. ha egy más képző vette át a szerepet, mint itt az első esetben, vagy pedig ha kiveszett az ige, melyből a névszó képezve volt, s a nyelv nem érezte már a képzőt képzőnek, akkor elveszett a *t* és *v* közötti hangzó, s lett *kinzotv*, *kezdetv*; a hol érezte a nyelv a képző funkcióját, ott a rendes hang változáson ment keresztül, mint minden *v*-s szóvég.

Ez történt jóval a HB. kora előtt, s azt hiszem, hogy a HB. korában már nem is mássalhangzó volt e képző, hanem ezt a *v*-t hangzónak kell olvasnunk: *kinzotu*, *kezdetü*. S ez a hangzó maradt meg a teljes tö végső hangzójának, mely a mai nyelvben *o*, *ö*, *é* lett (*kinzato-t*, *kezdeté-t*), teljesen megfelelőleg azon szabálynak, mely szerint minden a HB. korából való hangzó a mai nyelvben egy fokkal nyiltabb lett. A másik csoportnál szintén a HB. korát megelőzőleg lett diphthongus a szóvégző *v*-ből, s ezen alakok a fejlődés azon másik útján indultak meg, melyet már leírtunk.

A fejlődés e másik útján mentek mindazon szavak, melyek-

ben e képző mint hosszú vagy rövid hangzó van meg. Az elsők pedig azok, melyekben a képző teljesen elveszett, s ezeknél a teljes tö végső hangzója *o, ö, é*. Láttuk ezt már az *-at, -et* képzőnél, épígy van az *-ok, -ök*-nél is: *átko-t, étke-t, mocsko-t, titko-t, vétke-t* stb. Sok névszó egy elveszett igével egyezik teljesen; ezeknél is, mint Budenz kimutatta, ez a főnévképző veszett el; a tövégi hangzó itt is *o, ö, é*: *áro-s, bünö-s, díszé-s, fagyó-s, gondo-s, hóno-m, nyomo-t, oko-t, sebé-s, téré-s* stb. (V. ö. Budenz szótárának megfelelő cikkeit.) A teljes tövek végső hangzóinak értékére nézve tehát látjuk, hogy a mai *a, e* az ugor alapnyelvben is csak egy rövid hangzó volt, míg az *o, ö, é* egy elveszett képző maradványa.

Nagyon feltűnő az a körülmény, hogy míg a szavak ragos alakjai arra mutatnak, hogy a tövégi hangzó minősége különböző volt az egyes szavaknál, addig a legrégebb nyelvemlékekben azt látjuk, hogy a hol megmaradt egy ily teljesebb alak, a végső hangzó benne mindig csak *u, ü*, egyéb magánhangzók nagyon ritkák s néha kétesek. Ebből azt lehetne következtetni, hogy e hangzók mindig egyformák voltak, s különbözőségük tán csak újabb fejlődés. Csakhogy ezen nyelvemlékbeli adatok mind abból a korból valók, mikor már a szóvégi hangzók teljesen veszni indultak, míg a tárgyrag, a többes képző sokkal régebb időben járultak a tőhöz, tehát eredetibb alakot őriztek meg. A különböző szóvégi hangzóból előbb gyengülés folytán *u, ü* lett, s azután veszett csak el ez a hangzó. Épen így történt ez a németben is, a hol ma minden szóvégi hangzóból hangsúlytalan *e* lett; az angolban ezek a hangzók is elvesztek (pl. gót *sunna*, feln. *sonne*, ang. *sun*; gót *namô*, fn. *name*, ang. *name* olv. *ném*).

27. Az igék teljes töve nem mutatja e kétféleséget, ott mindig *o, ö, é*-re végződik: *állo-k, íro-k, kéré-k, segíté-k, türö-k, küldö-k*. Simonyi ezen teljes tönek még két alakját említi (Rendszeres magy. nyelvtan, 300—301.): az *a, e* végűt: *állá-nd, kére-nd*, s az *u, ü* végűt: *állu-nk, kérü-nk*. Ezen teljes töket ép úgy kell értenünk, mint a névszók hasonló alakjait. Az *álland, kérend* alakok *állánd, kérend* voltak, s e hosszú hangzóban frequentatív képző lappang. Az *állunk, kérünk* alakok *u, ü*-je pedig épúgy jött létre a rag hatása folytán, mint a *házunk, könyvünk* szavakban. Hogy az igék teljes tövének végső hangzója csakis *o, ö, é* lehetett, azt legjobban bizonyítja az *ó, ő* végű nomen verbale, mely némely nyelv-

járásban *ú, ü*-nek hangzik, tehát a diphthongus, melyből létre jött, csakis *ou, öü* lehetett (9), s ebből a tö végső hangzója *o, ö*.

28. Láttuk most már mindazon viszontagságokat, melyeken a szóvégző hangzók a magyarban végig mentek, jelesen azt is, hogy, ha ma hangzó áll a szó végén, ez egy régi teljesebb alaknak maradványa. Romboló hatás működését látjuk itt mindenütt, mely gyakran jelentős részeket enyésztet el, alig hagyva meg egy kevés nyomukat. S e hatást a nyelv azon sajátosságának kell tulajdonítanunk, hogy ellensége mindennek, a mi fölösleges, nem tűr meg semmit, a mit szükségtelennek érez. Ha egy hangképhez a nyelv valami fogalmat köt, s e hangkép csak egy részének hallásával már eszünkbe jut az a fogalom, akkor a többi részt elhanyagolja, gyakran egészen el is hagyja. S hogy a magyar nyelvben ez az elhanyagolt rész mindig a szó vége, annak oka a hangsúly, mely a szó elejét, első tagját emeli ki, tehát ezt őrzi meg leginkább.

Ezt a hatást, mely a szóvéget pusztítja, a magyar nyelv egész életében tapasztaljuk; uralkodott ez bizonyosan már a történeti idők előtt épúgy, mint ma is uralkodik. Tekintve, hogy ez egyformán működő erő, a változásoknak is egyformáknak kellene lenniök, melyeket előidézt; de az ellenkezőt tapasztaltuk: ugyanazon eredeti alakból majd hosszú, majd rövid hangzó lett, majd egészen el is vészett. De ennek oka nem az, hogy az az erő talán különbözőképp működött, hanem azon erőkben keresendő, melyek e romboló hatásnak útjába állottak, erejét gátolták, gyakran egészen meg is szüntették.

Ilyen gátló erő mindennek előtt a hangsúly. A magyarban mindig az első szótagra esik a hangsúly; ha tehát ilyen szótagba kerül oly hang, mely különben gyengülne, akkor a hangsúly megőrzi eredeti alakjában. Ezt láttuk különösen ott, hol az egytagú szavakban mindig megmaradt a hosszú hangzó (7), míg a többtagúakban rendesen elrövidült. Csakis egytagú névmások, igekötők s más ily szócskák képeznek kivételt: *té, mi, ti, ki, ha; ma; né; ki, le*. Ezek rövidülésének oka az a kivételes helyzet, melyet az ilyen szócskák minden nyelvben elfoglalnak a gyakori használat következtében.

A másik erő, mely a hangalak gyengülése ellenében működött, az volt, ha az illető hang mint jelentés változtató elem volt meg a nyelvérzék előtt. Ilyen pl. a nomen verbale-képző *ó, ő*, vagy

a lativus *é* rag. Csakhogy ezen esetekben is gyakran találkozunk avval, hogy néha a hosszú hangzó maradt meg, más esetekben pedig már a rövid hangzót látjuk. Ekkor is ez utóbbi esetekben a nyelvérvék előtt elveszett már a jelentés-változtató elem funkciójának tudata. Az *író*, *olvasó* szavaknál tudjuk, hogy az *ír*, *olvas* igéktől származnak, de a *pörge* szónál már nem gondolunk arra, hogy a *pörög* igétől való.

29. Hogy a történet egész menetét világosan láthassuk, tekintsünk rajta most még egyszer végig fejlődési rendben. Az ugor alapnyelvben minden szó, minden képző, minden rag egy rövid hangzóra végződött, tehát ez volt első sorban e romboló hatásnak kitéve. S e hatás folytán el is vészett e hangzó. Ez elveszés a két ugor főág, a déli és északi ugor ág szétválása után történt, mit bizonyít az, hogy a finnben jobbadán még megvannak e hangzók. De hogy a magyar nyelv, mikor e hangzókat elveszítette, már önállóan fejlődött-e, vagy pedig egységet képezett még az északi ág valamely másik nyelvével, azt e nyelvek külön vizsgálata derítheti csak ki.

Minden változásnak a ragok és képzők vannak legjobban kitéve, ezek vesztették el először e hangzót, azután következtek a tőszók. A tőszóknál ez elveszés nem sokkal a Magyarországra való bevándorlás előtt történhetett, mert a legrégebbi okiratokban még kivételesen előfordúlnak oly alakok, melyekben e hangzó még megvan. Midőn már e hangzók mind elvesztek, a magyar nyelvben minden szó mássalhangzóra végződött. Nem állíthatjuk, hogy ilykor tényleg megvolt, mert mikor a tőszók végső hangzói veszni indultak, akkor a ragok és képzők további változásnak voltak már alávetve. Tehát nem húzhatunk szoros határvonalat az egyes korok között, hogy eddig tartott a végső hangzók elveszésének kora, azután kezdődött a végső mássalhangzók változásának kora, és így tovább. Hanem e korokat csak azért említem, hogy a fejlődés egész menetét könnyebben lehessen elképzelni. Jóformán minden változásnál külön kell a tőszók s külön a képzők koráról beszélnünk, mert mikor ez utóbbiak a változásnak egy bizonyos stadiumában vannak, az előbbieket még a fejlődésnek régebbi fokán állnak. Pl. az *ó* végű tőszók az eredetibb ragok előtt megőrizték még a teljesebb alakot *ló*: *lovat*, *hó*: *havat*; de az ugyanolyan eredetű *ó* képzős szavak már nem mutatják ez alakot *olvasó*: *olvasót*.

Azon szóképzők, melyeknek értéke elhomályosult, szintén hátráltatták a fejlődés rendes menetét. Láttuk ezt az *-at*, *-et* képző tárgyalásánál (26). Ennek eredeti alakja *kezdetv̄s*; az ige *kezd*, főnévképzőnek látszott az *-et*, s a fölösleges *ev̄s* rohamosabban változott, mint ott, hol még képzőnek érezték. A *v* előtti hangzó kiesése körülbelül egy időbe eshetett a végső hangzó elveszésével, s a *v* azután hamar változott hangzóvá, mert a magyar nyelv nem szereti a több mássalhangzós szót. Tehát ezen szavaknál már akkorra kifejlődött a rövid hangzó, mikor még a tőszóknál nem is vészett el mind, s mikor az utolsók is veszni indultak, ezek az alakok is hozzájuk csatlakoztak, s ők is elvesztették végső hangzójukat.

Nézzük tovább a fejlődés rendes menetét. Szó végére mindig egy mássalhangzó jutott, s ez meg is maradt mássalhangzónak, hacsak nem volt *j* vagy *v*. E két mássalhangzó nagyon közel áll egy-egy hangzóhoz, az *i*-hez és *u*-hoz. Ugyanaz a hatás, melyről már mondtuk, hogy miként pusztítja mindig a szó végét, ezeket a mássalhangzókat is a megfelelő hangzókká változtatta, s ez azután diphthongust képezett az előtte álló hangzóval.¹⁾ Hogy a diphthongusokat nem őrizte meg a magyar nyelv, hanem hosszú hangzóvá változtatta őket, már fentebb láttuk (5, 9), valamint azt is, hogy milyen hosszú hangot fejlesztett ki belőlük. A HB. kora körülbelül az a kor, midőn még majdnem minden hangzó hosszú volt a szó végén. Az eredeti rövidek már veszendőben voltak, alig volt még egy-kettő az utolsók közül; s a hosszúak még nem kezdtek elrövidülni.

De az erő, mely e változásokat eddig létre hozta, ezután sem nyugodott, hanem igyekezett e hosszú hangzókat rövidekké vál-

¹⁾ E szabály alól úgy látszik mintha kivételt képeznének az ilyen *-aj*, *-ej* végű nomen verbalék: *danaj* (v. ö. *danol*), *kaczaj* (v. ö. *kaczag*), *kőhej* (*köhög*), *moraj* (*morog*), *robaj* (*robog*), *tolvaj* (v. ö. Bud. Szót.), *zsivaj* stb. Ezeket eddig úgy magyarázták, hogy bennük az ug. *-g(j)* nom. verb. képző maradt meg *j* alakban. Pedig nem valószínű, hogy ilyen nagyobb részt világos igei alappal bíró szavakban, s még hozzá vocalis után ez a *j* így megmaradt volna; holott, mint láttuk, oly nagyon szeret az ilyen hangcsoport *é*-re, vagy *i*-re változni, hogy még a szláv nyelvből átvett szavakban is megtörtént ez a változás: *ganě* szl. *gno*, *karě* szl. *kraj*. Ezt az ige-képzőt is csak úgy érthetjük meg, ha a *j* hangot egészen új fejlődésnek tartjuk. Legkönnyebben *ty*-ből fejlődhetik, mert Magyarország legnagyobb részében ezt úgy is *j*-nek ejtik. S ekkor egynek vehetjük ezt a képzőt az *-ály*, *-ély*, *-ál*, *-él* nom. verb. képzővel: *dagály*, *lapály*, *osztály*; csak a hangzó rövidül meg ezekben, s *-aj*, *-ej*-nek hangzik a szó vége. (V. ö. még *dévaj* és *déválykozik*).

toztatni, és sikerült is ez neki mindenütt, a hol egy másik erő nem működött ellenében. Ez az erő, mint láttuk, egyrészt a hangsúly, másrészt az a körülmény, hogy a hosszú hangzó jelentés-változtató funkcióját még tudta a nyelvérzék. Mihelyt e funkció elhomályosult, a hosszú hangzó is elrövidült. S hogy e hatás, mely minden szóvégző hosszú hangzót rövidevé akar változtatni, még ma is működik, látható oly esetekből, hol a két alak egymás mellett van meg; s ha ma még küzdenek is *belé* és *bele*, győzni a *bele* alak fog.

30. Vannak igen hiteles tanúink arra nézve, hogy milyen alakúak voltak e szóvégi hangzók a magyar nyelv fejlődésének bizonyos koraiban. E tanúk a ragok, melyek maguk előtt rendesen teljesebb alakot őriztek meg. Volt például hajdanában egy névszó *lova*, s ehhez a többes képző járulván, lett *lova-k*; e két alak ekkor egymástól függetlenül élt tovább a nyelvben. A *lova* végén hangzó volt, tehát azon változásoknak esett alája, melyeket minden szóvégi hangzó követett; a *lovak* alaknál e változásra semmi ok sem volt, tehát megmaradt eredeti alakjában. Láthatjuk ebből, hogy minden képzett vagy ragozott szónál a rag vagy képző elhagyásával a névzón ak azt az alakját nyerjük, mely azon időben élt, midőn e rag vagy képző először fűződött össze szoros egységgé a névszóval. A magyar nyelvben kétféle ragok és képzők vannak, az úgy nevezett eredetiebbek és az újabbak. Tehát e korokra nézve meghatározhatjuk a szóvégi hangzók minőségét.

Első kor, jóval a történeti idők előtt, midőn az eredetibb ragok és képzők (tárgyrag, személyragok, többes képző, -s melléknévképző stb.), melyek ma már rendesen csak egy hangból állanak, először fűződtek a névszóhoz.

I. *lova-t*, *hava-t* | *író-t*, *olvasó-t* | *szomorú-ak*.

A ma hosszú hangzóra végződő egytagú tőszók ekkor még kéttagúak voltak, azomban ha e hosszú hang képző, úgy már ekkor is egytagú volt, de diphthongus, mert a HB. is annak írja meg; s e diphthongus azután szó közepén is egyszerű hangra változott. Az *ú*, *ü* képző még egész teljes alakjában volt meg, mint azt a fennmaradt tövégző *a*, *e* bizonyítja; vagyis a szóvég *uva* volt.

II. *fá-t* | *nevé-t* || *annya-n* | *úria-s*.

A most rövid hangzóra végződő ilyen szóknak e korban hosszú volt a véghangzójuk; sőt a *i* végűek arra engednek követ-

keztetni, hogy a véghangzó még diphthongus volt, a melyekből a szó közepén is egyszerű hang lett.

III. háza-t, könyve-t, életé-t.

A ma mássalhangzóra végződő tök, ekkor még hangzóra végződtek, tehát a teljes tö volt még életben.

Második kor, a HB. kora, mert ez időben fűződtek az újabb ragok és képzők (-ban, -ben; -ra, -re; -hoz, -hez) a töszóhoz, s ez a nyelvemlék még oly alakokat mutat fel, melyekben a rag még nem is fűződött egészen egybe: világ belé, timnücé belől.

I. ló-ban, hó-ban | író-ban, olvasó-ban | szomorú-ban.

E korban már a töszók is egytagúak voltak, de még diphthongusok, mert a HB. így írja őket.

II. fá-ban | nevé-ben || annyi-ban | úri-nak.

A mai rövid hangok e korban még hosszúak voltak; az *i* is hosszú volt, a codexek ily hanggal írják is (14), s aztán a szó közepén is elrövidült.

III. ház-ban, könyv-ben, élet-ben.

A töszók ekkor már elvesztették rövid véghangzójukat.

Harmadik kor a mai nyelv kora, midőn minden diphthongusból hosszú hang, s a hosszú hangokból pedig rövid hangok lettek.

IV. Szóvégző hangzók az idegen szavakban.

31. Hogy a magyar szóvégző hangzók teljes történetével tisztában legyünk, vizsgálunk kell még, hogy mily változásokon mentek keresztül ezek a hangok azon szavakban, melyeket idegen nyelvekből vettünk át.

A magyarban kedvelt szóvégző hangzó a hosszúak közül *é, ó, ő*, a rövidek közül *i, a, e*. Ha tehát egy idegen szó, melyet a magyar nyelv át akar venni, e hangok valamelyikére végződik, akkor megtartja e hangot változatlanul. De ha más hangra végződik, akkor a nyelv a szóra egy néki kedvesebb formát ad. Hogy mily változások történnek ilyenkor, azt külön kell minden egyes nyelvre nézve vizsgálnunk.

32. A legrégebbi korban a török nyelvekből vette át a magyar nyelv idegen szavait. Ezen szavak közül hosszú hanggal vannak: ¹⁾

¹⁾ L. Budenz, Jelentés Vámbéry Á. magyar-török szóegyeztéseiről (Nyelvtud. Közl. X.).

<i>betű</i>	csag. <i>betik</i>	<i>borsó</i>	csag. <i>burćak</i>
<i>gyapjú</i>	oszm. <i>japak</i>	<i>bölcső</i>	oszm. <i>beşik</i>
<i>szérű és gyűrű</i>	« <i>jüzük</i>	<i>disznó</i>	« <i>tisnak</i>
<i>gyűszű</i>	« <i>jüksük</i>	<i>kancsó</i>	csag. <i>konćak</i>
<i>sarú</i>	csag. <i>čaruk</i>	<i>karó</i>	« <i>kazuk</i>
<i>söprű</i>	oszm. <i>šeprek</i>	<i>koporsó</i>	<i>jak. kourǰaz</i>
<i>tűrő és tűrű</i>	csag. <i>turak</i>	<i>ünő</i>	oszm. <i>inek.</i>

Hosszú hanggal vannak tehát rendesen azon török szavak a magyarban, hol e hang teljesebb szóvéget helyettesít, s ekkor mindig *ó, ő, hacsak* nem került e hang oly mássalhangzó után, mely a magasabb állású *ü, ű* hangot kívánja maga mellé (11).

Egyébiránt ezen szavaknál nem a magyar nyelv hagyta el a szóvégi consonanst, hanem e változás már a törökség terén (a csuvas nyelvben) ment végbe, s onnan vette át a magyar nyelv már hosszú hangzóval vagy talán diphthongussal ezeket a szavakat.

Rövid hangzóra végződnek:

<i>alma</i>	oszm. <i>alma</i>	<i>gyáva</i>	csag. <i>jaba</i>
<i>árpa</i>	« <i>arpa</i>	<i>kecske</i>	« <i>kečki, ečki</i>
<i>balta</i>	« <i>balta</i>	<i>kicsi</i>	« <i>kićik</i>
<i>béka</i>	csag. <i>baka</i>	<i>kapu</i>	« <i>kapu</i>
<i>búza</i>	« <i>būdaj</i>	<i>köpü</i>	« <i>köpü</i>

A török szóvégző rövid hangnak a magyarban is rövid hang felel meg és pedig mélyhangú szavakban *a*, magashangúakban *e* van, csak egyszer *i*. Két szónál végződött a török alak rövid *u*, *ü-re*, s ezt a magyar nyelv is megtartotta. De ugyane rövid hangot folyékony mássalhangzó után hosszan ejti a nyelv:

<i>borjú, bozaju</i>	csuv. <i>puru</i>	<i>teknő</i>	oszm. <i>tekte</i>
<i>űrű</i>	csag. <i>űrű</i>	<i>tiló</i>	csuv. <i>tıla</i>
<i>sarló</i>	csuv. <i>šorla</i>	<i>tinó</i>	« <i>tina, oszt. tana</i>
<i>tarló</i>	oszm. <i>tarla</i>	<i>toklyó</i>	oszm. <i>tokli</i>

33. A szláv nyelvekből átvett szavak közül hosszú hangra végződnek:

<i>akó</i>	<i>okov</i>	<i>garaboly, garabó</i>	<i>krabolja</i>
<i>patkó</i>	<i>podkov, podkova</i>	<i>göröndöly, göröndü</i>	<i>gredel</i>
<i>pondró</i>	<i>pondrav</i>	<i>ganaj, gané</i>	<i>gnoj</i>
<i>posztó</i>	<i>postav</i>	<i>karaj, karéj, karé</i>	<i>kraj</i>
<i>poroszló</i>	<i>pristav</i>		
<i>ráró</i>	<i>raroh</i>		
<i>zászló</i>	<i>zastava.</i>		

Hosszú hang csak akkor jött létre a szlávból átvett szavakban, ha azok mássalhangzóra végződtek, s az olvadt a hangzóba;

e változások egészen úgy történtek, a mint a magyar szavakon láttuk végbe menni. A *v*-re végződő szavakból lett *ó* (9), úgyszintén az *l*-re végződőkből (10); a *j* végűekből pedig *é* lett (6).

A rövid hangra végződőkből elég lesz néhány példát említeni:

<i>apácza</i>	<i>opatica</i>	<i>bika</i>	<i>biku</i>
<i>bába</i>	<i>baba</i>	<i>czékla</i>	<i>sveklu</i>
<i>bánya</i>	<i>banja</i>	<i>berkenye</i>	<i>brekinja</i>
<i>akna</i>	<i>okno</i>	<i>jércze</i>	<i>jarica</i>
<i>borda</i>	<i>brudo</i>	<i>kecsege</i>	<i>kečiga</i>
<i>iga</i>	<i>igo.</i>	<i>kelepcze</i>	<i>klepica</i>

Bármilyen hangzóra végződik is a szó szláv nyelvekben, a magyarban a mélyhangúak *a*-ra, a magashangúak *e*-re végződnek.

34. A német nyelvben szó végén csakis hangsúlytalan *e* állhat, s az ilyen szavak a magyarba átjőve *a*-ra végződnek:

<i>hárfa</i>	<i>harfe</i>	<i>lámpa</i>	<i>lampe</i>
<i>kaszárnya</i>	<i>kaserne</i>	<i>próba</i>	<i>probe</i>
<i>kártya</i>	<i>karte</i>	<i>ráma</i>	<i>kfn. rame</i>

A szótagképző *l*-re végződő szavak *li* végűek a magyarban. (V. ö. Simonyi, Német szóvégek magyarosítása: Ny. VII, 103, 242.).

<i>grifli</i>	<i>griffel</i>	<i>mandli</i>	<i>mantel</i>
<i>kapszli</i>	<i>kapsel</i>	<i>rékli</i>	<i>röckel.</i>

Hosszú hangra a németből átvett szavak nem végződnek, hacsak valami különös ok nem fejlesztett hosszú hangzót, mint a *csákó* szónál (l. Ny. XII, 481.).

Egyéb nyelvekből, úgymint jelesen a latinból és az olaszból átvett szavak ugyanezeket a jelenségeket mutatják. Mindenütt azt látjuk, hogy a nyelv az idegen szónak is oly alakot igyekszik adni, mint a milyennel saját szavai bírnak. E hajlam által olvadnak az idegen szavak is olyannyira egybe a nyelvvel, hogy a beszélő nem is tudja, mikor ejt idegen szót, s mikor eredeti magyart.

BALASSA JÓZSEF.

A M. T. AKADEMIA NYELVÉSZETI KIADÁSAI.

Kaphatók a M. T. Akadémia könyvkiadó-hivatalánál Budapesten (Akadémia-épület) s minden hazai könyvtárban:

NYELVTUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK. Kiadja a M. T. Akadémia Nyelvtudományi Bizottsága. Szerkeszti Hunfalvy Pál, I—XIV. köt.; szerkeszti Budenz József, XV—XVIII. köt. 1862—1881. Ára kötetenként I—X-ig 1 ft 50 kr., XI-től fogva 3 ft.

NYELVEMLÉKTÁR. Régi Magyar Codexek és Nyomtatványok. Kiadja a M. Tud. Akadémia Nyelvtudományi Bizottsága. Szerkesztik: Budenz József, Szarvas Gábor és Szilády Áron. 1864—82. 8-adrét.

Egyenként:

- I. kötet. Bécsi Codex. Müncheni Cod. Közzéteszi: Volf Gy. Ára 2 frt.
 - II. kötet. Wespriemi C. Peer C. Winkler C. Sándor C. Gyöngyösi C. Thewrewk C. Kriza C. Bod C. Közzéteszi: Volf Gy. Ára 2 frt.
 - III. kötet. Nagyszombati C. SzentDomonkos C. Virginia C. Közzéteszik: Komáromy L. és Király P. Ára 2 frt.
 - IV. V. kötet. Erdy C. Közzéteszi Volf Gy. Ára 4 frt.
 - VI. kötet. Tihanyi C. Kazinczy Codex. Horvát Codex. Közzéteszi: Volf György. Ára 2 frt.
 - VII. kötet. Ehrenfeld Cod. Simor C. Cornides C. Sz. Krisztina élete. Vitkovics C. Lányi C. Közzéteszi Volf Gy. Ára 2 frt.
 - VIII. kötet. Sz. Margit élete. Példák könyve. A sz. apostoloknak méltóságáról. Apor C. Kulcsár C. Közzéteszi Volf Gy. Ára 2 frt.
 - XI. kötet. Debreczeni C. Gömöry C. Közzéteszi Volf Gy. 1882. Ára 2 frt.
 - XII. kötet. Döbrentei C. Gömöry C. Közzéteszi Volf Gy. Ára 2 frt.
- RÉGI MAGYAR KÖLTÖK TÁRA.** (Corpus poetarum.) Szerkeszti Szilády Áron. I. kötet Középkori magyar költői maradványok Ára 2 frt.
- II. kötet: XVI. századbéli magyar költők Ára 2 frt.
 - III. kötet: Tinódi Sebestény összes művei Ára 2 frt.
 - IV. kötet: XVI. századbéli magyar költők (1540—75). Ára 2 frt.
- CODEX CUMANICUS** bibliothecae ad templum Divi Marci Venetiarum. Jegyzetekkel és glossariumokkal kiadta gr. Kun Géza. Nagy 8-rét. Ára 5 frt.
- UGOR FÜZETEK.** Adalékok az ugor nyelvek ismeretéhez és összehasonlításához. I. szám. Genetz A. Orosz-lapp nyelvmutatványok. Ára 60 kr.
- II. sz. Zürjén nyelvmutatványok. Közlök Budenz J. és Halász I. Ára 60 kr.
 - III. szám. Halász I. Svéd-lapp nyelvtan és olvasmányok 8-rét. Ára 60 kr.
 - IV. szám. Máté evangélioma moksamordvin nyelven. Tyumenyev fordításából közölte Budenz J. Ára 60 kr.
 - V. szám. Munkácsi Bernát. Votják nyelvmutatványok és nyelvtanulmányok I. Ára 60 kr.

(Különnyomatok a »Nyelvtud. Közlemények«-ből).

- RÉGI MAGYAR NYELVÉSZEK** Erdősitől Tsétsiig. (Corpus Grammaticorum linguae Hungaricae veterum.) Kiadta Toldy Ferencz Ára 2 frt.
- REGULY ANTAL HAGYOMÁNYAI.** A Vogul föld és nép. Kidolgozta Hunfalvy Pál. Ára 2 frt.
- MAGYAR-UGOR ÖSSZEH. SZÓTÁR.** Irta Budenz József. Ára 5 frt.
- A MAGYAR IGEIDÖK.** Irta Szarvas Gábor. Ára 1 frt.
- A HELYES MAGYARSÁG ELVEI.** Irta P. Thewrewk Emil. Ára 1 ft.
- A MAGYAR NYELVUJÍTÁS** óta divatba jött idegen és hibás szólások bírálata. Irta Imre Sándor. Ára 1 frt.
- KALEVALA.** A finneknemzeti eposza. Fordította Barna Ferd. Ára 1 ft.
- SIMONYI ZS.** A magyar kötőszók, egyuttal az összetett mondat elmélete.
- I. kötet. (A mellérendelő kötőszók). Ára 1 ft 20 kr.
 - II. III. köt. Az alárendelő kötőszók. Ára 2 ft 40 kr.
- KAZÁNI-TATÁR NYELVTANULMÁNYOK.** Irta Sz. Bálint Gábor.
- I. füzet. Kazáni-tatár szövegek. 1875. 8-rét. 170 lap. II. füzet. Kazáni-tatár szótár 1876. 178 lap. III. füzet. Kazáni-tatár nyelvtan 160 lap 1877.
 - Egy-egy füzetnek Ára 1 frt.
- ÉRTEKEZÉSEK A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.** Kiadja a M. T. Akad. Az I. oszt. rendeletéből szerk. Gyulai Pál, osztálytitkár.
- I—VIII. köt. 1867—1880. Ára 20 ft 20 kr. IX. köt. (1—12 sz.) 1882. Ára 3 frt 20 kr. X. köt. (1—13 sz.) 1882. Ára 4 frt. XI. köt. (1—12 sz.) 1883. Ára 3 frt 70 kr. XII. köt. (1—4. sz.) 1884. Ára 1 ft 70 kr.
- SZINNYEI JÓZSEF.** Finn-magyar szótár 1884. Ára 3 frt.

NYELVTUDOMÁNYI
KÖZLEMÉNYEK

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

NYELVTUDOMÁNYI BIZOTTSÁGA.

SZERKESZTI

BUDENZ JÓZSEF.

TIZENKILENCZEDIK KÖTET.

MÁSODIK FÜZET.

BUDAPEST, 1885.

TARTALOM.

Svéd-lapp szövegek: I. Lule- és Piteå-lappmarki nyelvmutatványok. —

Gyűjtötte és fordította <i>Dr. Halász Ignác</i>	161
«A kereskedő» című vogul monda. — Újra közölte, jegyzetekkel: <i>Bu-</i>	
<i>denz József</i>	340

Ismertetések és bírálatok:

F. Miklosich: Die türkischen Elemente in den südost- und osteuropäischen	
Sprachen. — <i>Budenz József</i>	287

Kisebb közlések:

Causativ -l a kondai vogulban. — <i>Vasverő Rajmund</i>	297
Momentán -p a finn nyelvben. — <i>Steuer János</i>	307

SVÉD-LAPP SZÖVEGEK.

I.

Lule- és Piteå-lappmarki nyelvmutatványok.

Az 1884. év nyarán a M. Tud. Akadémia támogatásával Svédország éjszaki részeibe utaztam, hogy az ott élő lappok nyelvét tanulmányozzam. Julius havát és augusztusnak első felét a Jemtland tartományban élő lappok közt töltöttem, augusztus közepétől pedig szeptember ötödikéig Norrbottenben, a Lule lappmarkban, még pedig a jokkmokki egyházkerületben élő lappok között időztem. Az alább közlendő szövegeket mind az utóbbi vidéken, legnagyobb részt Vaikijaur nevű községben gyűjtöttem és jegyeztem fel. A három utolsó népmese kivételével valamennyi a Lule lappmarki nyelvjárást tünteti föl. Az utolsó három népmesét Jokkmokkban írtam le az ottani lapp eredetű és a Piteå lappmarkból, Arvidsjaur vidékéről való tanító tollba mondása után. E három tehát a Piteå lappmarki dialectus bemutatásául szolgálhat. Mint-hogy azonban a tanító már nagyon elsvédesedett és nem látszott a lapp nyelvnek teljes birtokában, a tőle kapott meséket nem merem a piteåi nyelvjárás teljesen megbízható mutatóanyagainak tartani.

A Lule lappmarki szövegek kétfélék: eredetiek és fordítottak. Tizenkét népmese és meseszerű történet, valamint öt a lappok mindennapi életéből merített elbeszélés és egy elmélkedés-féle képezi az eredetiek tartalmát. A fordítottak nyomtatásban már megjelent textusoknak az élő kiejtés szerint való átírásai. A Máté evangélium átírásának alapjául a következő mű szolgált: *Ailes Matteusa evangelium, áddásist járgålovum same kielai. Stokkholman. Čuorgetovum*

*kirjai Englanta ja ulkorika bibelsebre asatusa mielde.*¹⁾ (Sz. Máté evangéliuma, újra lapp nyelvre fordítva. Stockholm. Könyvbe nyomtatva az angol és külföldi biblia-társaság rendelete [meghagyása] szerint. 1880.) Ezt Læstadius János, jokkmokki pap fordította lapp nyelvre a jokkmokki dialectus szerint, valamint a következő munkát is: *Bibelhistoria, mav aktan kačalvasaikum čalam lä J. F. Åkerblom, prousta ja kyrkoherra Folkerna čaggålvanan. Same kielai jårgålövum. Stokkholman. 1877.* (Bibliai történet, melyet kérdésekkel együtt írt Åkerblom F. J. esperes és lelki pásztor Folkerna gyülekezetében. Lapp nyelvre fordítva), melyből néhány fejezetet szintén átírtam.

A könyv-címnek jegyzetbe vetett átírásából már fogalmunk lehet róla, mennyire különbözik a nyomtatott szöveg az élő kiejtéstől. Még inkább meggyőződhetünk erről a következő terjedelmesebb idézetből, melyet nyomtatás és átírás szerint közlök:

Máté ev. I, 18—25.

Nyomtatás.

(18) *Jesus Kristusa rägatemin šaddai nâu : ko Maria, alde edne, lei kihlatum Josefîn, te kaudnoi son, åudâl ko sâi akti pätika, esselassan ailes vuoigenest.* (19) *Valla taina ko Josef lei rektesmielak älmâi, ja ičči sita so piko häppanebmai puoktet, aikoi son suollet heitet so.* (20) *Ko son lei tav ušotemen, kâča, te parotovai herra engil suni niekon, ja jatti: Josef, Davida pardne, ale pala valdemest Mariav, nissunadt, ečadt lusa; jutte tat, mi so sinne lä sakkanam, lä tate ailes vuoigenest.* (21) *Ja son kalka rägatet*

Átírás.

(18) *Jiesus Kristusa riekätë-min šattai nou : ko Marďā, alte iēdn'e läi kihlätum Jösäfiñ, tie kaunui sonn, outol ko soi [v. soqj] akti[j] pō'tika 'essielassan ajēles vuoiñenest.* (19) *Valla taina ko Jōsep läi riektesmielak olmoj, ja ičči sitā sū pihkuo heähpanepmai pukt'et, aikuoi sonn su'llēt h'ejēht'et sū.* (20) *Ko sonn läi tau uššutum'en, keähčea, tie pārōtuvai härrä iänkel sundi niäkuon ja jahtij: Jo'sep, Tāvita pārēnie, ālie palā valtiemäst Marďau, nissunat, iečat lusä; juhte tät, mī sū sinnä*

¹⁾ Az élő kiejtés szerint a cím így hangzik: *Ajēles Mäteusā evangēlium, otōsist jorōkoluvvum sāmie kiellai. Stokkholman. čuorkietuvvum kird'ai Enklanta ja olōkuo-rihka bibel-siebrie asatusā milhte.*

Nyomtatás.

pardnev, ja ton kalkah káččot alde namav Jesusen; ja son kalka länestet almogas sia suddoist. (22) Tat kaika lä šaddam, vai allanet kalkai tat, mi sardnotum lei herrast profeta čada, kutte jatti: (23) kăča, neida kalka šaddat esselassan ja răgatet pardnev ja si kalkeh káččot alde namav Emmanuelen, tat lä čălgestovum: jubmel mi ai kum. (24) Ko Josef nakkarest kăcājam lei, takai son nău ko herra engil lei so kăččom, ja valdi nissunas ečas lusa. (25) Ja i son tăbđam so, tassa ko son lei răgatam vuostas răgatam pardnes; ja son kăččoi alde namav Jesusen.

Átírás.

lă [v. leä] sahkanam, leä tăte ajăles vuoigenăst [v. vuoiñenăs]. (21) Ja son kalăkă riekătet parrhtnieu, ja ton kalhka' kohčču't alte namau Jiesusen; ja son kalăkă loniestetălămqkas sījă suttuist. (22) Tăt kăihka lă šaddam, vai ollanet kalhkai tăt, mī sarrhtnuotum lăi hărrast profėhta čată, kuhti jahťj: (23) keăhča, niějėta kalăkă šaddat ies-s'elassan ja riekătet parrhtni'eu ja sťj kalėki' kohčču't altă namau Imănuelen, tăt leä čielkestuvvum: jupm'ăl mi ai kum. (24) Ko Jősef nahkărest kocājam lei, takăi son nouh ko hărră iănkil lăi sū kohččum, ja valtī nissunas iečas lusa. (25) Ja i son tobótam sū, tasă ko sonn lăi riekătam vuostas riekătum parrhtnis; ja son kohččui altă namău Jiesusen.

Láthatjuk e mutatóványokból, hogy a nyomtatott szöveg nagyon tökéletlenül tükrözteti vissza az élő kiejtést. Nincs benne megjelölve a magánhangzóknak hosszúsága, rövidsége; a diphthongusok helyett nagyobbára egyszerű hangokat találunk; a svéd-lappságban annyira szereplő aspirációnak nyoma sincs; a mássalhangzóknak gyöngülése és erősbulése pedig, a mi a Lule lappmarki és a tőle éjszakra eső svéd-lapp nyelvjárásoknak jellemző sajátása, csak nagyon tökéletlenül van föltüntetve. Nyelvészeti szempontból az átírt szövegek tehát ép oly fontosak, mint az eredetiek. Ép oly híven tüntetik föl az élő nyelvet, mint ezek.

A Lule és arvidsjauri nyelvjárásbeli szövegek leírásánál az eddig szokásos átírást követtem. Csak a hol új hangokat, vagy új hangszínezést kellett jelölnöm, használtam új jegyeket. Ilyen új jegyek a következők: *q* = magyar *a*; *o* (*o* és *u* között levő hang);

\bar{o} (ugyanazon hang, csakhogy hosszú); \bar{e} (e és i közt levő hang. Budenz is használta már a Malå vidéki szövegek leírásánál); β (b és v közt levő hang); $\beta\beta$ (ugyanaz, csakhogy hosszán ejtve s majdnem úgy hangzik mint bv); h (i után egészen úgy hangzik mint a német *ich*, a többi magánhangzók után pedig mint a német *doch* szóbeli *ch*). A magánhangzók fölött levő $\bar{\cdot}$ jel (\bar{q} , \bar{a} , \bar{e} , \bar{o} stb.) azt jelenti, hogy az illető magánhangzót nagyon röviden kell ejteni. Az efféle magánhangzók rendszeren d vagy b erősbités helyett vannak vagy pedig két vagy több egymásra következő mássalhangzó kiejtésének könnyebbitésére szolgálnak; pl. *čalēmie čalbme*, *pārēnie pardne* helyett, *jorokōlet jorgolet* helyett. Szintoly röviden és gyakran alig hallhatólag ejtik a diphthongusoknak azon hangzóját, mely fölemelt és petit betűvel van nyomtatva (e , i^e , i^e , ä , e^e , u^o , o , u^o , i^u). Külömben az *ie* is majdnem \bar{e} -nek, az *eä* is majdnem \bar{a} -nek hangzik; az *ieu*, *uou* hármas hangzók pedig majdnem $i\bar{u}$ - és $u\bar{u}$ -ba olvadnak össze.

A szók végén levő hiányjel ma már teljesen néma h -t pótol. Hatása csak annyiban maradt meg, hogy az előtte levő vocalist egy kissé meg kell nyújtani. A szó közepén ugyanezen jel gyöngye aspiratiót fejez ki. A h betűvel kétféle spiranst jelöltem; i után úgy hangzik, mint a német *ich* szóbeli *ch*, a többi magánhangzók után pedig mint a német *doch* szóban.

A $d\bar{e}$ és $d\bar{e}$ mássalhangzók egészen úgy ejtendők, a mint írva vannak. A finnmarki lapp könyvekben használt \bar{z} és \bar{z} jegyek a $d\bar{e}$ és $d\bar{e}$ hangoknak nem felelnek meg egészen.

Az ikerhangoknál néha megesik, hogy az egyik magánhangzót erősebben kell hangsúlyozni. Ilyenkor ékezetet tettem a kiemelendő vocalis fölé (pl. *iédnie* = anya; *viéllda* = testvér; ellenben *vielda* = testvérek; *vuäjēnam* = látott).

Imitt-amott ingadozások is találhatók az átírásban. Ugyanazon szónak ugyanazon alakja többféleképp átírva is szerepel. Oka az, hogy a kivel olvastattam vagy elmondattam valamit, maga is többféleképp ejtette néha ugyanazt a szót.

A [] közé vetett egyes mássalhangzót tetszés szerint ki lehet ejteni vagy el is lehet hagyni. Egyéb [] vagy () közé vetett szók és szótagok az eredeti szövegekben csak a különféle változatokat jelölik. A fordításoknál [] közé az eredetihez pótoltt összekötő szókat tettem.

Dr. HALÁSZ IGNÁCZ.

M á t é e v a n g é l i u m a .

Lule-lappmarki nyelvjáráson.

Ajeles Māteusa evangélium.

Kāpittel vuostas (jāla : akta).

Jiesusā māttaalohkuo, sahanem, nammā, riäkātem.

Tāt leā *Jiesus Kristusa, Tāvitā pārhtnen, Ābrahāma pārhtnen* māttaalohkuo [v. madduo-lohkuo]. (2) *Abraham riekātahtī Ījsākau ; Ījsāk riekātahtī Jāhkupau ; Jāhkup riekātahtī Jūtāu ja alte vieljait.* (3) *Jūtā riekātahtī Fāresau ja Sārau Tāmārest ; Fāres riekātahtī Hesromau ; Hesrom riekātahtī Ārāmau.* (4) *Āram riekātahtī Āminātapau ; Āmināhtap riekātahtī Nāhassonau ; Nāhassun riekātahtī Salmonau.* (5) *Salmun riekātahtī Būasau Rahabest ; Būas riekātahtī Ōbētau Rūdest ; Ōbed riekātahtī Īsājau.* (6) *Īsaj riekātahtī konokis Tāvitau ; konokis Tāvid riekātahtī Sālononau, sūhste, kuhti lāi orrum Urdā nissun.* (7) *Sālonon riekātahtī Rōboāmau ; Rōboam riekātahtī Ābdau ; Ābda riekātahtī Āsau.* (8) *Āsā riekātahtī Jōsāfahtau ; Jūsāfat riekātahtī Jurāmau ; Jurām riekātahtī Ūsiau.* (9) *Ūsiā riekātahtī Jūahtāmau ; Jūahtam riekātahtī Āhāsau ; Āhas riekātahtī Esēkiaū.* (10) *Esēkiā riekātahtī Manasseu ; Manasse riekātahtī Āmmonau ; Āmmon riekātahtī Jōsiau.* (11) *Jōsia riekātahtī Jēhkoniau ja alte vieljait vuolhkatēmē āikien Pābeli[j].* (12) *Valla vuolhkatēmē mañniel Pābeli[j] riekātahtī Jēhkonia Sālačēlau ; Sālačēl riekātahtī Surobābelau.* (13) *Surobābel riekātahtī Abiutau ; Abiud riekātahtī Eljākimau ; Eljākim*

riekātahtī Asūrau. (14) Asur riekātahtī Sadukau; Saduk riekātahtī Akimau; Akim riekātahtī Eljūdau. (15) Eljūd riekātahtī Eleāsarau; Eleāsar riekātahtī Mattāmau; Mattam riekātahtī Jākupau. (16) Jāhkup riekātahtī Jōsefau Mardā olgāmau; sūhste (Mārdāst) leä Jiesus riekātum, kuhti kohčuotuvvā Kristusen. (17) Tie leä' nappuo kähka' puolva' Ābrahāmāst Tāvitā rāddai nielde nupp'e lohkai puolva'; ja Tāvitāst vuolhkatēmē rāddai Pābālī nielde nuppie lohkai puolva'; ja vuolhkatēmest Pābelī Kristusā rāddai nielde nuppie lohkai puolva'.

(18) Jiesusa Kristusa riekātēmiñ šattai nou: Ko Mardā alte iēdn'e läi kilhātum Jōsäfin, tie kaunui sonn, outol ko soi akti[j] pōtika 'essielassan ajēles vuoiñenest. (19) Valla taina ko Jōsep läi riektes-mielak olmoj ja ičči sitā sū pihkuo heähpanepmai (v. skāpmui) ŋuktiet, aikuoi sonn su'llēt h'ejeht'et sū. (20) Ko sonn läi tau uššutum'en, keähča, tie pārotuvai härrā iānkel sund'i niäkuon ja jahtij: Iō'sep, Tāvita pārēnie, ālie palā valtiemāst Mardau nissunat iečat lusā; juhte tāt, mī sū sinnā leä sahkanam, leä täte ajēles vuoigenäst [v. vuoiñenäs]. (21) Ja son kalākā riekātet parrhtnieu ja ton kalhka' kohčču't alte namau Jiesusen; ja son kalākā loniestet ālāmokas sijā suttuis[t]. (22) Tāt kähka leä šaddam, vāi ollanet kalhkai tāt, mī sarrhtnuotum läi härras[t] profēhta čatā, kuhti jahtij: (23) keähča, niējeta kalākā šaddat iess'elassan ja riekātet parrhtnieu ja si[j] kalēki' kohččuot altā namau Imānuelen, tāt leä čäälkestuvvum: jupm'äl miäi kum. (24) Ko Jōsef nahkārest kocājam läi [v. kohcai], takāi son nouh ko härrā iānkil läi sū kohččum, ja valti nissunas iečas lusā. (25) Ja i son tobōtam sū tasā ko sonn läi riekātam vuostas riekātum parrhtnis; ja son kohčui altā namāu Jiesusen.

Kāpittel kuókte.

Tā' vīsies olgā'. Jiesusā pätherem. Mānai kottātallem Härūdäsäst.

Ko Jiesus läi riekātum Petlehemīn, Jūdean, konokis Härūdesā āiki'n, keähča, tie pōhtin vīsies olgā' lullie eātnamist Jerūsālemī; (2) ja jahttin: konnes leä tāt āččak riekātum jūtari konogis? Juhte

mī leāp vuāđjenam altā nāstieu lullie eātnamin ja leāp poqhtam sū rohkotallat. (3) Ko' konogis Hārūdes tau kulāi, tie suorākanī sonn ja obbo Jerūsalem suina; (4) ja čohketī[j] kāihkait pajiemus preās-tait ja čālukoghpasit ālāmukā kaskast ja jāskuotī [v. kačātī] sijāst, konnes Kristus kalhkai riekāturvet. (5) Ja sij jahttin sundi: Pet-lehāmin, Jūdeā eātnamin; juhte tāt leā nou' čālietum profēhta čatā: (6) Ja ton Petlehem, Jūdeā eātnamin i' luotnuok leā uhciemus Jūtā ogjv'emusāi kasskan; juhte tūhste kalākā poqhtiet tāt ogjv'emus, kuhti mū ālāmukā Israēla paddiel hārran šaddat kalākā. (7) Tie kohčuoī Hārūdes tait vīsies olq̄mait lusās suollēt ja jeāskuotī sijās[t] puoris[t] āikieu, kogsse nasst'e lāi ihtam. (8) Ja rājai sijāu tie Pet-lehemī ja jahtī[j]: Mannet tohkū ja jeāskuotēt puorist mānā pirra ja ko tī[j] lāhpet tāu kauānam, tie tietiehtet mundi [v. muñī] tau, vai mon ai poqtau ja rohkotalau sū. (9) Kō sij lāddēn kullam kono-gisāu, tie vuālēkin sij; ja keāhča, nasstie, mau sij lāddēn vuāđjenam lullie eātnamin, manāi sijā outon, tasā kō tāt poqtij [pōtīj] ja orrustī tagguo paddielēn, konne mānnā lāi. (10) Kō sij vuāđjenin nāstieu, āvusin sij ājēve stuorra āvujn; (11) ja sij čāknēn koghtai, ja kauēnin mānāu aktqn Mardāin, altā ietnīn ja luejāhtātin eātnamīj ja rah-pin taβ³erītisā ja puktin sundi vattaltakait: kollieu, suovasau ja mirrāmau. (12) Tāste maññiel vārruotuvvin siddā jupmielēst niākuon, apmā sij mahcat kalākam ruoptuot Hārūdesā lusā ja vuēlēkin nou iēcā kāinuo milhte ruoptuot lantasesā.

(13) Ko sij tall vuālēkam lādīn, keāhča tie pāruotuvai hārrā iānkil Jousefi niekuon ja jahtīj: čuodčil ja valtie mānāu ietnīnis aktan lusāt ja pāhtare Āgiptai ja orū° toppie tasā kō mon vill pakā-tau tū, juhte Hārūdes ajōku ohcot mānāu hohketit tau. (14) Son čuodčielī, valti mānau ja tan ietnieu lusās ihkuo ja pāhtarī Āgiptai. (15) Ja sonn oruoi toppie, tasā ko Hārūdes lāi japmam; vāi ollanet kalkhai tāt, mī hoglahtum lāi hārrast profēhta čatā, kuhti jahtī: Āgiptast lāu mon kohčēum pārēnam.

(16) Koh tal Hārūdes vuōinij ahtā son lāi piehtātallam vīsies olq̄maist, mogrāhtuovai sonn harāmatit ja rājai olhkus ja kottietī kājāhka pārēnie-mānait, kutī' lādīn Petlehemīn ja kaihkajñ tñ pāihkiñ, tait kutī' kuoktejahkāsāčča' ja tāiste nuorapu' lādīn, tan

äikie milhte, mau son puorist jēaskuotam läi vīsies olǵmaist. (17) Tie ollonī [v. ollanī] tāt, mī sarrhtnuotum läi Jeremiaste profētaste, kō sonn jahtī: (18) Rāman kullui jietna, stuorra luodđom, čiärröm ja iätna vallum; Rāhkil čiärrō mānaitis, ijke sitā jaskatahtiet iečis, juhte sīj eä' leä' tast ājmuon.

(19) Valla ko Härüdes läi japmam, keähčä, tie pārnuotuvai härrä iānkil Jōsäfi niekuⁿ, Ägiptan; (20) ja jahtī: čuodčil ja valhtie [v. valhti] mānau aktan ietnines lusāt ja manā Israelä eätnamī; juhte sī[j] leä' japmam, kuti' piβutin mānā heäkkau. (21) Sonn čuodčelī ja valhtī mānau ja tāt ietnieu lusās ja poqtī Israelä eätnamī. (22) Valla ko sonn kulāi, ahte Arhkelaus läi torǵđuomen Jūdean, āhčes Härüdesä sajīn [v. sajien], palāi son mannamäst tohku ja son oqččui oqivatemieu jupmielest niäkuon ja vulhkī Kālileä eätnama rājītā; (23) Ja son pō^oi[j] tohku ja orui tan stātan, mī kohčuotuvvā Nāsārētann, vāi ollanet kalhkai tāt, mī sarrhtn^ootum lei profetai čatā: sonn kalākā kohčuotuvvāt Nāsareusen.

K ā p i t t e l k o l ö m q.

Juhannes preti^hhkuu, kāstetā. Jiesus kāstahtuvvā.

Tān āik'en poqtī Juhannes kāstātiddie ja preti^hkuī Jūdeā miehčien. (2) Ja jahtij; jorōkolet iečateä, juhtā almie riähka leä poqhtam lahka. (3) Ja sonn leä tāt, keän pirra Esājas profēhta hoqlai ko sonn jahtī: jietna kullu sopmasēst, kuhti čuorōvo miehčēⁿ: kārviē'tet härrä käinu^o, tahket altā pālākait nuolākatēn. (4) Valla Juhannes anī[h] karβuit kāmēla kúolhkaist ja liärēhtie [v. rierēhtie] āvieu oliemis pirrā; altā porromusā' lādīn rāssiēlohko' ja miehčie mieta. (5) Tie olhkus manāi Jerūsalemie stāta sū lusā, ja obbo Jūdeā ja obbo pajēhkie Jurtānā pirrasin; (6) ja kāstatuvvin sūhstā Jurtānan, sī[j], kuti' toptostin sutt^ooitisā. (7) Valla ko sonn vuoinī moqttit Fāriseaist ja Sadduseaist poqhtiemen altā kāstatissai [v. kāstatisāi], jahtij sonn sidđij: tī[j] soqtie [soqtē] kārāmahī čuuka', keä leä oajāvatam tijāu pähtaret tāt poqhtejeä mogrie vu^olltie ierit? (8) Kúoddet nappu talle takkar šattuou, mī puorietēmiñ aktī šiettä. (9) Ja allit ušutie, ahte tīj māhtiepāhtet ja'ttiet iečainettie: mijā

ahēcie leä Abraham. Juhte mon jahtāu tiddi, ahte jupm'el mahttā pajās puktiet Abrahami mănāit tāiste kierkist [v. kietkist]. (10) Juo leä ai akšuo muorai maddaki piejahtum; tāntiet kalākā juohke muorra, mī ij kuottie purrie šattuou jalātuvvāt ja palhkiestuvvāt tolloi. (11) Mon kăstatau tġau ēācin jorōkolepmai; valla tāt, kuhti mū maññiel poqhtā, leä kieurap mūhstā, keān kăpmakīt mon iu leä vuokas kuodd'et; son kalākā kăstated tġau āiles vuoigeniñ jah tolōiñ. (12) Ja son atnā kogjvu's kietanis, ja son kalākā rainetet săduoluoves ja ēogget veihtas aiehtie sisā; valla āgnait kalākā son poqhtiet jaksatehkē tolōn.

(13) Tie pōti Jiesus Kălileast Jorōtanī, Juhannesā lusā, sūhstā kăstatuβbet. (14) Valla Juhannes nătuoi sundi ja jahtġj: mon lūliu tārhpahet kăstatuβbet tūhstā ja ton poqtā' mū lusā. (15) Tie vastietī Jiesus ja jahtġj sundi: mietiehtē talle tau; juhte nouhte pierrip mġj olliēhtet kăihk riektesfărātukvuotau. Tie mietiehtē sonn sundi tău. (16) Jăh kō Jiesus lăi kăstatuvvum, loitostī son talā ēāci'st pajās; ja keăhča, tie rahpasī alēmie sundi; ja son vuoini jupmiela vuoiñenisau vuolus luojăhtătēmien tie ko tuββuo [v. tuv-vuo, tubvuo] lottieu, ja poqhtiemen sū padielī. (17) Ja keăhča, jietna kullui almiest, mī jahtġj: tāt leä mū iehcieles părēnie, keāsā mon puoris[t] lūjōhkū.

Kăpittăl n'elje.

Jiesus keăhčaluvvā, ālākā ammătas.

Tie tolvotuvai Jiesus vuoiñenest măhccai, vāi kalhkai keăhčaluvvāt pearăkalest. (2) Ja ko sonn lăi porōhk orrum n'elde lohkie piejvie' ja nēlje lohkie ijā', tie sonn porōstuvai. (3) Ja keă'ēcāleddīe pōtġj sū lusā ja jahtġj: jus ton leä' jupmiela părēnie, tie kohčū tait kietkit šaddat lajēpi'n. (4) Tie vastietġj sonn ja jahtġj: tāt leä ēălietum: almač ij viesū kuoruos laipiñ, āinat juohke păkuoist, mī poqhtā jupmielā nălmiest. (5) Tie valhti pearăkal sū milhties tăn āiles stătai ja piejai sū pajēmusai tiempelā ropie nalā. (6) Ja jahtġj sundi: jus ton leä' jupmiela părēnie, tie lūihtie iečat taggo vuolus; juhte tāt leä ēălietum: sonn kalākā vaddiet ienkelġtas kohčūomusau tū pirra ja sġj kalēki' kuoddet tū kietaisē nalā, apmā ton

kalkha norötötet juõlhkat kietkie [v. kirhkie] vussti. (7) Tie jahtî Jiesus sundî: tât leä äi čälietum: härrab jupmielat tonn i' kalkha keähčalet. (8) Tie valhti vast peäräkal sū miltties hui allak vārie nalā ja vuosietî sundî kājähka tån vearālta rihkait jah tåi härvuokvuotait; (9) ja jahtî sundî: tåit kähkkait sitāu mon vaddiet tundî, jus ton luojähtāta' vuolus ja rohkotalā' mū. (10) Tie jahtij Jiesus sundî: kåita ierit sähtan; juhte tāt leä čälie'tum: härrau jupmielat kalkha' tonn rohkotalatt ja sū aktain kalkha' ton tiäunahet. (11) Tie hieihtî pearäkal sū; ja keähča, iänkela' pöhtin sū lusā ja tiäunahin sū.

(12) Koh tal Jiesus kulāi, ahte Iuhannes läi palk'estuvvum kiddakî[j], vu'lhki son Kälileai; (13) ja koh son läi kuotām Nasarētau, pō'ti sonn ja orui Kābernaumiñ, mī leä jaurie paltan, Sebulōna ja Naptalimā rājiñ; (14) vai ollanet kalkhai tāt, mī sarrhtnuotum lei profēhta Esāja čatā, kuhti jahtij: (15) Sebulūna eätنام, ja Naftalimā eätنام, meārra-käinuo paltan, tån pielien Jortānā ja hietnikî Gālileā; (16) tāt ālāmuk, kuhti lei čohkahēmen ši'uhetā sinnā, leä vuājēnam štuorra čuoukasau ja' tåiti, kuti' lādīn orruomān japmiemā ilmien ja suojāvanā sinnā, leä čuoukas padānam.

(17) Tāte äikiest alhki Jiesus prätiehkut, ja jahtî: jorōkolet iečatē; almie riähka leä poghtam lahka. (18) Ko Jiesus läi vadčēmen Kälileā jaurie palhtan, vuoini sonn kuokte vieldāča', Sīmonau, kuhti kohčuotuvvā Pētrusen ja Andreasau, altā vieldāu; soi läikā lähpietemen vi'rhmiteskā jaurai, juhte soi läikā kuollie-piutāra'. (19) Ja sonn jahtî sunnui: čuorvu'n mū: mon sitāu tahkat tijāu almači piutāren. (20) Sogj kuotika talā vi'rhmiteskā ja čuovoika sū. (21) Ja ko sonn vāccij tåste outos kuoului, vuoini sonn kuokte iečā vieljača', Jāhkupau, Sebeteusā parrhtnieu ja Juhannesau, altā vieldāu vatnasa sinnā aktan āhčineskā Sēbeteusiñ čiktiemen vi'rhmiteskā ja sonn kohčui sunnū. (22) Talā kuotikā soi vatnasau ja āhčieska ja čuovoika sū.

(23) Ja Jiesus manāi pirra obbo Kälilean ja oghpatij sijā sinakūkai sinnā, ja pretiehkui evangēliumau rihka pirra ja tivui kaihlāhkāsāč puocalvasau ja škeäpčesvuotau ālāmuka kaskan. (24) Ja sähka sū pirra manāi miehtā obbo Surđa; ja sij puktin sū lusā

kāihkait puohccit, kuti' slāḍalohk puocalvasaist ja pakčāsist [v. pauhčāsist] lādīn oqdčutallam, tāit kuti' pearākalis[t] vaiv'etuvvin, mānuopúohccit ja fapmalisait, ja son tivui sijāu. (25) Ja sū čuovun olluo almača' Kālileast ja tāiste lohkie stātaist ja Jerusalem'est ja tuotā pielies[t] Jurtāna.

Kāpittāl vihtta.

Jiesus oghpetā tuohttalač puor'etiemieu, ja čiälkeštā lākau.

Ko sonn vuoini ālāmukau, korri son muhtiem vārrai ja ko sonn lāi čohketam, pōhtin altā oghpates-olāmā' sū lusā. (2) Tie rapāi son nālmies, oghpatī sijāu ja jahtij: (3) Sāluka' leā' tā', kuti' leā' hājuo' vuojeḡeniñ (vuojeñānesnē), juhte sījjan leā almie-rijāhka. (4) Sāluka' leā' surhkulačča', juhtā sī kalēkē' jaskatusau oqdčut. (5) Sāluka' leā' lodḡāsa', juhte sīj kalēki' ārēpit eātnamau. (6) Sāluka' leā' tā', kuti' porōstuvvē' ja koihkoluvvē' riektesfārtokvuotā maññai, juhte sīj [v. siḡḡa] kalēkē' kalle'tuvvet [v. -tuvvat]. (7) Sāluka' leā' armuokasā'; juhte siḡi kalākā arāmuokesvuot šaddat. (8) Sāluka' leā' tā', kuti' rainās vaimuou atni', juhte sīj kalēkē' vuoinet jupm'elau. (9) Sāluka' leā' rāfēlačča', juhte sīj kalēki' kohčuotuvvet jupmielā mānnān. (10) Sāluka' leā' tā', kuti' nitt'otuvvē' riektesfārtukvuota tiehtī, juhte sījjan leā almiā-riāhka. (11) Sāluka' lāhpet tīj, ko almača' pilēhkietē' [v. -kietī'] ja nittuotē' tījau ja hōlle' [v. hōlli'] kāihk pahāu tījā pirra kieliesten mū tieht. (12) Āvutallet ja kārḡuotet, juhte tījā pālāhkā leā štuories almien: juhte sīj leā' nouhtē aj nittuotam profēhtait, kuti' leā' orrum tījā outalin.

(13) Tī lāhpet eātnamā salhtie; jus salhtie massā fāmuos, mainas kalākā almač tie saltit? Tāt ij leā tast masāken kaunas, iehčāsī ko palhk'estuvvet olhkus, ja teālmu^otuḡḡāt (v. tuolmuotuḡḡat) almačist. (14) Tīj lāhpet vearālta čuoukas; i tāt stāta māhtie čiekatuvvet, mī leā vārie nalā. (15) Īke almač cahkētē kintalau, ja piejā tau komuo lixtie vu^ollai, ainat kēntāl-juolākai, vāi tāt čuoukā kaihkkitā, kuti' leā koḡtien. (16) Tiptet tījā čuoukasau nou čuouket almači outon, vāi sīj vuūjeñi' tījā purrie parhkuit ja hievietē' [v. hievietī'] tījā āhcieu, kuhtē leā almien.

(17) ähpet tij kalhka toqjāvuot, ahte mon läu poqhtam nuollat lākau, jalā profēhtait; mon iu lä poqhtam nuollat, āinat olle'tit. (18) Juhte sadnan jahtāu mon tidđij, tasā ko alēmie ja eātnam toššonepā, i kalhka uhciemus pāhkuo, i kennā ciehk'e [v. piehkk'e] lāgast toššānet outol ko kājähka leä ollanam. (19) Tān tiet tāt, kuhti nuollā ouhtou tāiste uhciemus kohččum-pāk^oois[t] ja oqhpata nou almačit, son kalākā kōhčuotuvvet uhčēmussan almie rihkan. Valla tāt, kuhti tau tahkā ja oqhpahatā, son kalākā kōhčuotuvvet štuorramūsen (v. stuorrāsen) almie rihkan. (20) Juhte mon jahtāu tidđij: jus tijā riektesfärötukvuot ij leä vitn'ekubbuo, ko tāi čälugogh-pasī ja fāriseai, tie ähpet kalhka poqht'et almie riāhkai.

(21) Tij lāhpet kullam, ahte pogrāsijta sarrhtnuotum leä: ton ih kalhka koddiet; valla tāt, kuhti koddā, son leä sāhkulač tuopm^ovu^ollai. (22) Valla mon jahtāu tidđi, ahte tāt, kuhti mogrātuvvā vieljasis, son leä sāhkulač tuopm^ovu^ollai; ralla tāt, kuhti jahttā vieljāsīs: rāka, son leä sāhkulač štuorra kierriekā vuollāi; valla tāt, kuhti jahttā: ton pietak, son leä sāhkulač helveta tolloi. (23) Tan tiet, jus ton leä' v'ärruotēmān vaddāsāt altāra nalā ja toppie mujāhtāja', ahte vieldat atnā juokā tū vu^osti; (24) tie luoihtie vaddāsāt tasā altarā outoi ja manā ierit ja soqpate vuosstak vieldāinat, ja poqtiē tie ässkā ja v'ärruote vattaltākat. (25) Ton kalhka' liekiet kišuo'k varākā [v. ruššā] soqpatet vaššulāčinat, tan pottōn, kōh ton leä' suina kāinuo nann, apmā vāšulač paddiēlvaddā tū tiuopmāri, ja tuopmar paddiēlvaddā tū svajēnasīs ja ton palhkiestuvā' nou kiddakī [v. -dekī]. (26) Sadnan jahtāu mon tundī: ton i' kalhka toppiēlt olhkus peāssat, outol ko ton leä' maksam mañ'emus piet-nikaččau.

(27) Tij lāhpet kullam, ahte pogrāsītā leä sarrhtnuotum: ton i' kalhka huorrāvuotau tahkat. (28) Valla mon jahtāu tidđi: juohkehač, kuhti keähččā nissuna nalā vainuočit sū (skiekiešvuoh-tai), son leä juo huorrāvuotau tahkam suina vaim^oonis. (29) Jus tū oqlhkies čalēmie sihtā čādetet tū suddui, tie kaihkū tāu olhkus, ja palhkieste tau iečat luhte; juhte puoriep leä tundī, ahte akta tū lahtasist lahpu, kō ahte obbo tū rubmie kalākā palhkiestuvvet helveti. (30) Ja jus tū oqlhkies kiāhta sihtā čādetet tū suddui, tie

čuola tâu kasskat ja palhkieste tâu iečat luhte; tāt lā tuñi puoriep, ahte akta tū lahtasist lahpu, kō ahte obbo tū rubmie palhkiestuvvā helveti. (31) Tāt leä ai sarrhtnuotum: tāt, kuhti sihtā heihtit āhkās, sonn kalākā vaddiet sundi luohpatēm- [v. sirātim-] kirdieu. (32) Valla mon jahtāu tiddi: juohkehač, kuhti hājēhtā āhkās, iečā vīkie kō huorrāvuotā tiehti, sonn puktā sū huorrāvuotau takāčit; ja tāt, kuhti āhkkān valtā hājēhtum [v. sirātim] nissunau, son tahkā huorrāvuotau.

(33) Tī lāhpēt [v. lihpit] vill kullam, ahte tāt lāi sarrhtnuotum poqrāsūtā: tonn i' kalhka vierriet vuorrōnuot, valla ton kalhka' aniē'tet hārrai vuorrānāsatt. (34) Valla mon jahtāu tiddij: tīj āhpet kalhka obbonis maitek vuorrōnuot, āhpet almie pakti, juhte tāt leä jupmiela čohkahēm sadē; (35) eāhpetkē eātnamā pakti, juhte tat leä altā juolhkī tuotek [v. tuotak]; āhpetkē Jerūsālemie pakti, juhte tāt leä tāt štuorra konokasā stāta. (36) Īhkē ton kalhka vuorrōnuot iečat oivie pakti; juhte ton īh māhtie tahkat ouhtau vuopta-čoglieu vielākatēn jālā eāhpaten. (37) Vallā' tījā hoalla kalākā liehk'et: leä, leä; ij, ij; tāt, mī tasā lasietuvvā, tāt leä pahāst.

(38) Tī leāhpēt kullam, ahte sarrhtnuotum leä: čalēmie čalmie outost, patnie pānie outost. (39) Valla mon jahtāu tiddij, ahte eāhpet kalhka vūostālastiet tau pahāu; valla jus kuhtēk čorōmotā tū oqlhkies niārrai, tie jorōkolē sundi ai tau nuppieu. (40) Ja jus kuhtik sihtā rietalet tuina ja valtiet tūhste siskāptieu, tie lūoihtie sundi vill pajiltes kāptieu. (41) Ja jus kuhtēk nāggi tū mannat ouhtau mīlau, tie manā suina kuokte. (42) Vattie sundi, kuhti tūhste ātnu^o ja alie jorōkole iečat ierita sū luhte, kuhti tūhste pišātā maitek lūoihkas. (43) Tīj lāhpit kullam, ahte sarrhtnuotum leä: ton kalhka' iehcē't kuomāt ja vašuotet vašulāčitat. (44) Valla mon jahtāu tiddij: 'ehcē't tījā vašolaččait [v. vašolaččaitettē]; puoris[t] šuoñātet tāiti, kuti' tījāu karruotē', rohkolet sijā autāst, kuti' tahkē' tiddi vahākau, ja toqrātallē' [v. -talli'] tījau; (45) vai tīj orruopēhtet tījā āhcie mānnān, kuhti leä almiēn; juhte sonn pādā piejvies padānet pahāi ja puorī padiel ja pādā raššuotet riektiesfārōtukī ja ūriektiesferōtukī padiel. (46) Juhte, jus tīj ie'ccepēhtet tāit, kuti' tījāu ie'ccē', maitās tie oqdčupēhtet pālāhkān? Eāhkus publikānā' ai nouhte

takā? (47) *Jus tide toqmotāhpēt iečatē pu^orriemielakvuotaiñ toššu* [v. toššä] *vall tijā vieldai vu^sste, mait s^oärrānes parhkuit tij tie tahkapihtit? Eähkus publikāna' ai nou takā?* (48) *Lähket tantiet ollāsa' nou ko tijā alēm'elač ahčēie ollies leä.*

Kāpittel ku'tta.

Vaddāma'. Rohkolvas. Fasstuo. Čoivie-huksuo.

Keähčēt, apmā vaddiepēhtet vaddāmettē almačī outon, vuoinuma tiehti sijās[t], iečālāhkai tij eähpit palhkau anie tijā āhčie lunnä, kuhti leä almien. (2) Tāntiet ko ton vattā' vaddāmau, tie alie čuo-jahtē pasognan outostat, nou ko härvästall'ejēä' takhi' sīnakōkai sinnä ja vaccātakai nalā, vai sīde kalčki' kudnietuvvet almačist; sadnan jahtāu mon tid'ij: sīj lā' juo oqdčum palhkasē. (3) Valla' ko ton sitā' vaddiet vaddāmau, tie alie pāja koruo kie'tat tiehtiet, mait oqlhkies kiehtat tahkā; (4) vai vaddāmat orru čiehkusinn ja tū ahčēie, kuhti čiehkusin vuejānā, maksā tundī tau pihkusik [v. -sikt].

(5) Ja ko ton rohkola', tie ij ton kalhka liehkiet nouh ko härvästalliejē', juhte tā' sihti' ainas čuodču't ja rohkolet sīnakūkai sinnä ja vaccātakai čiekaiñ, vai māhtalin vuoječnut almačist; sadnan jahtāu monno tid'd'ij, sīj leä' juo oqdčum palhkasē. (6) Valla ko ton rohkola', tie manā sisā iečat kammari ja tahpa ūksau [v. ūxsau] ja rohcole āhčāt čiehkusinn ja āhčat, kuhti vuejēnā čiehkusinn, kalākā tundī tau pihkusikt maksiet. (7) Jah kō tij rohkolāhpēt, tie eähpet kalhka olluo pā kuit atniet, nouh ko hietnika'; juhte sī toqjēvū' ahte sid'da kalčki' kullusuβžet sijā olluo pākui tiet. (8) Allet tāntiet oruq sijā lahkasāččan; tijā āhčie tiehtā kalle, mait tij tarhpahāhpēt, outol ko tī rohkolēhpēt sū. (9) Tāntiet kalākapēhtit tij nauhtē rohkolet: a'ččie mijāñ, kuhti lē' almiēñ, ailesen šaddus tū namma. (10) Pōhtus tū riāhka; saddus tū situot, ko almien nou aj eātnama nann. (11) Vattie mid'dī udnē mijā fārt peivāsāč lāipiēu. (12) Ja luihtie mid'i mijā lai hkuit āntakas, nauh ko ai midē luejēhtiēp mijā vālku-laččitā. (13) Ja alie sislaite mijāu keähčalēpmai; valla varjele mijāu pahās[t]. Juhte tū leä riāhka ja fapmuo ja härlukvuohtha ihkeven ājākai. Amen. (14) Juhte jus tij āntakas luitiepihtit alma-

čijtā sijā mättuit, tie luejēhtā ai tijā alēmielač ahččie tiđī ān akas. (15) Valla' jus tīj āhpet āntakas luihtie almačitā sijā mättuit, tie ike kalhka tijā aččie luejēhtiet tiđī āntakas tijā mättuit.

(16) Ko tīj fastuo^a atniepēhtit, tie āhpet kalhka valtiet mos-tuos vuokieu nouh ko härvāstallejē', juhte sīj réutatē' čalmītisā, vāi kalēki' almačis[t] vuezjōnut atniemen fāstuū; sadnan jahtāu mon tiđī: sīj leā' juo oqdčum palhkabsē. (17) Valla' kō ton fastuou anā', tie vuota oivapt ja pasā čalmijtat; (18) vāi ton ī' almačist lūlu vuoženut fāstuou atniemen, āinat āhčiestat, kuhti lē čiehkusinn; ja āhčatt, kuhti čiehkusinn vuezjēnā, maksā tundi tau pihkusik[t].

(19) Tīj eāhpet kalhka čoggiet allāsittie tāββierit eātnama nalā, konnā muocie' ja ruossta tāit pājistā', jah konnā suollaka' pälli' ja suolātē'. (20) Valla čoggēt allasēttie tāββierit almien, konnā ī ruossta āhke muocii' tāit pieisti [v. pejista] ja konnā suollaka' eā' pālī, eāhke suolāte. (21) Juhte konnā tijā tāββiera' leā', toppie leā aj tijā vajāmuo. (22) Čalēmie leā rupmaha čuoukas; jus tal tū čalēmie leā čielhkas, tie obbo tū rubmie čuouketurvā. (23) Valla jus tū čalēmie leā pahā, tie obbo tū rubmie šeuñuturvā. Jus tal nappu tāt čuoukas, mī lā tū sinnā lā šieuñ'et, mann stuora'kän šaddā tie šeuñäsvuot?

(24) Ī aktak māhtie tiāunahūt kuokte härrā; juhte juoko son kalākā nuppieu vašuotet ja nuppieu iehcciet; jalā son orru tān nuppie lunnā ja tau nuppieu kis padielkeāhččā; tīj eāhpit māhtie tiāunahet jupmielau ja māmmonau. (25) Tāntiet jahtāu mon tiđī: allet mor-rohau anie tijā h'ākka pirra, mait tīj kalākapēhtet porrot ja juhkat; alletkē tijā rupmahā pirra, mainā tīj kalākapihitit kārβuotet iečatē. Īkus leā h'ägga eūnap kō piktasa'? (26) Keāhččēt lottit almie vuolien; tā' eā' sadde, eāhke čuohpa pajās, eāhke čogkkie aihči sisā; ja tijā alēmielač ahččie piebmā tāit. Eāhpēt- kus tīj lā sagga puoriepū sijāst. (27) Kuhtis tijā kasskan mahttā morrohēmīnas lasie'tet ouh-toukē stihkuou šaddu^asis? (28) Ja mannes morōstāhpēt piktasī tiehtī? Keāhččēt lijerāsīt eātnama nalā, kokte tā' šaddē' [v. šaddie' v. šaddi']; eā' tā' parhka, eāhke ponie. (29) Tauk jahtāu mon tiđī, ahte Sālo mo kai'k härvukvuotanis ī lam [v. lim] nou kar-vuohtum, ko akta tāiste. (30) Jus tal jupmiel nou kārβuotā rāsīt.

eätnama nalā, ma' udni čuodēu' ja ihtien palkiesturvē [v. tuββi'] vuóbānai, ikus sonn lūlu sagga eānaput tau tahkat tiđī, tīj hājuos jahkuolačča' ? (31) Tie āhpät tīj nappu° kalhka morōstet ja jahttiet : mait kalākap mīj juhkat, jalā mainas kalākap mīj kārvuotet iehčame ? (32) Juhte kāihkai takkarī maññai rahčē' hietnika'. Tījā alēmielač ahčēie tiehtā kalle, ahte tīj tāit kāihkait tarhpahāhpet. (33) Ohcēt vuosstak jupmiela rihkau ja sū riektiesfärtukvuotau, tie kalākā tāt kājähka tiđī ogssien šaddat. (34) Allet tāntiet morōste ihtāč piejvie pirra, juhte ihtāč piejēvie ieč kuōdda morrohēmites. Kalle pe leā juo, ahte fär't piejēvie atnā iečas vaivieu.

Kāpittäl kiečau.

Sälukvuota härrānisā' ja vuotuo.

Allet tuobmē, tie eāhpēt kalhkā tuobmeturvēt. (2) Juhte mainā tuopmōh tīj tuopmāpāhtet (v. tuobmāpät), kalākāpāhtet tīj tuobmäturvēt ; ja mainā meāhtiñ tīj miehtiepāhtēt, kalākā tiđij miehtieturvēt. (3) Koktes vuoinā' tonn ripāb, mī leā vieljat čalmien, valla čoskou iečat čalmien ton ī' āihca' ? (4) Jalā koktes jahtā' ton vielljāsatt : pājā', mon sitāu valtiet ripāu tū čalmies[t] ierit ; ja keähča čossko leā iečat čalmien ? (5) Ton härvāstallejē, hojōkote vuosstak čoskou olhkus iečat čalmiest ; keähča tie ässkā, kokte ton māhta' valt'et ripā' ierit vieldat čalmiest. (6) Allet vattie peātnakijtā tau, mī ajēles leā ; alletkē palhkieste pärēlērītettē svīnīj outoi, apmā tā' tuolmuote' tāit juolkiesā vuollai ja jorhkiete' tījā vuosstē ja kaihkuotē' tījāu.

(7) Rohkolet, ja tiđij kalākā vattieturvēt ; ohcēt ja tīj kalākapēhtet kauāngt ; cabmet ja tiđij kalākā rahpasuvvet. (8) Juhte tāt, kuhti rohkolā, sonn oqdēu ; ja tāt, kuhti ohcā, sonn kauānā ; ja tasā, kuhti cabma, kalākā rahpasuvvet. (9) Keā leā makk tījā kqsskqn tāt almač, kuhti, jus alte pärēnie ātno sūhstā laipieu, vaddā sundī kietkiu [v. kirhki'u] ? (10) Jalā jus son ātnu kuolieu, vaddākus sonn tie sundī keārāmahau ? (11) Jus nappu tīj, kuti' leāhpēt pahā', mahttiepāhtät vaddiet mānaitettie puorit vaddāsīt, matē [v. matā] eānaput kalākā tījā ahčēie, kuhti lā almien, vaddiet puorit [vaddāsijt]

sidī, kuti' sū rohkolē'. (12) Kāihka nappu, maitā tīj sihtapāhtēt, ahte almačā' kalēki' tahkat tidī, tau tahket aj tīj sidī; juhte takkar lā lāhka ja profēhta'.

(13) Mannet sisā tān karhčies ukša-raikie čatā; juhte tāt ukša lā kalldie, ja tāt k'äjänuo leä kobōtok, mī toglōvu hohkonepmai ja sīj lā' eatnakā', kuti' taggu mannē'. (14) Ja tāt ukša lā karčēie, ja tāht kājēnuo leä kiezzie, mī toglōvu ielliemī; ja soqpmāsā' vall sīj leä', kuti' tau kauñi'. (15) Vāruohtet iecātē [v. -tā] tāistā pättuokes profēhtaist, kuti' pōhti' tījā lusā saucāi kāršuiñ, valla sisnielest sī lā' porogtahkies stallpii'. (16) Sijā šattuist kalākapēhtit tīj tobōtot sijāu; i almač čogkkie vīnamuordit cieskēs piēsstakist, ike fiehkunit poskotē [v. pastielēs] rāsist. (17) Nou kuoddā färht puorri muorra puorit šattuit; valla pahā muorra kuoddā pahā šattuit. (18) Puorrie muorra ij māhtie kuoddiet pahā šattuit; ijke māhtie pahā muorra kuoddiet puorit šattuit. (19) Färt muorra, mī ij kuittie puorit šattuit, kalākā jalāturvet [v. -turvat] ja palkiesturvet tolloi. (20) Tān tiet kalākapāhtit tīj tobōtot sijāu sijā šattuist. (21) Ij kalhka juohkehač, kuhti jahttā mundī: härrā, härrā, peässat almie rīhkā sisā; āinat tā't, kuhti tahkā mū āheie situotau, kuhti lā almien. (22) Tān piejvien šaddē' moqtties jahttiet mundī: härrā, härrā, eāpkus mīj lā tū namān outol sarrhtnu'tam ja tū namān peärākalit olhkus vuojiehtam ja tū namān mogddā outuos parhkuīt tahkam? (23) Tie mon kalhkau toptostet sidīj: iu [v. im] mon kossäk leä tobōtam tījāu; kājētet mū luhte [v. luste], tīj pahātahkejē'.

(24) Tān tiet juohkahač, kuhti kullā tāit mū pākuīt ja tāi milhtā tahkā, sū mon muotuotau jirhmālač olāmaiñ, kuhti čieggi kogties varrie-plassā nalā. (25) Tie rāššuo šogvai, ja tulēvie poqtīj ja piägga piäkkatīj ja loutahtī kogtieu, ja ij tauk tā't slāpmam, juhtā tāt lāi vuotuotuvvum varrie-plassā nalā. (26) Ja juohkehač, kuhti kullā tāit mū pākuīt, ja ij takā tāi milhtā, sonn muotuotuvvā vātnamei lak olāmaiñ, kuhti čieggij kogties sadd'e nalā. (27) Ja rāššuo šogvui ja tulēvie pō^otīj ja piägga piäkkatīj ja loutahtī tau kogtieu; ja tāt slāmai ja tān slāpmem lāi štuorak. (28) Ja tie šattai, ko Jiesus lei loqptam tait hoqlait, alva'turvin almačā' alttā oghpatusäst.

(29) Juhte sonn oqhpātī tänn'en k'ännä läi fapmuo ja ij nou ko čäluk-oq'ppāsa'.

Kāpittel kakce.

Muhtiem spitālač. Oivieolāmā svāinas. Pētrusā vuonie [v. vuoniū]. Meära virruo. Olāmā', svīnie' peäralakis[t] toqhpīhtuvvum.

Kō' sonn tāll manāi vuolus vāriest, čuovun su olluo almačā'.

(2) Ja keähča, muhtiem spitālač olmāj pōti, rohkotalai sū^u ja jahtij: härrā, jus ton sitā', tie māhtā' ton mū rājānasēn tahkat. (3) Tie kälēkij Jiesus kietas, tuohtī sū ja jahtij: mon sitāu, oruo rāinas; ja talāhka šattai son rājānasēn spitālačvuotastis. (4) Ja Jiesus jahtij sundi: keähča, apma ton tau sarrhtnuo keäsak [v. keäsakij], valla vu^olhkie ja vuosietā iecat pr'ästai vėärruotā tau vaddāsau, mau Mōhses kohččum lä, sidī vihtenūsan [v. vihtenussan].

(5) Valla ko Jiesus manāi sisā Kābernaumī, poqtij muhtiem oqjēvie-olmāj sū lusā ja rohkolī sū, (6) ja jahtij: härrā, mū svāinas vällahā sijtan taktī luottuotakās[t] fāmuotuvvum ja atnā štuorra vaivieu. (7) Tie jahtī Jiesus sundi: mon sitāu poqhtiet ja tiββuot sū. (8) Tie vastietī oqjēvie-olmāj ja jahtij: härrā, im mon leä vuokas, ahte tonn čāgñā' mū louta vuollai; valla molhkietā ouhtou pākuou, tie mū svāinas varrasmuββā. (9) Juhte mon läu āi almač kuhti läu nuppij vi^olhhtie vuolien, vällä anāu togrruo-olāmāit iehčam vuolien; ja mon jahtāu nubbāi: vaccie! ja son vadcā; ja nubbai: poqtie! ja son poqhtā; ja svajēnasam: takā tau! ja son tahkā nou. (10) Kō Jiesus tau kulāi, autuhij sonn ja jahtī sidij, kutī lādīn sū čuovvuomān: sadnan jahtāu mon tidij: iu mon lä kauānam takkar jāhkuou Israēliñ [v. -in, v. -en]. (11) Valla mon jahtāu tidij, ahte moqtties kalēki' poqhtiet lulltie ja alliet, ja kalēki' čohkahet pāuātai Abrahāmin, Īsākiñ ja Jāhkupiñ almie rihkan. (12) Valla rihka mānā' kalēki' palhkiestūvet [v. -tuββat] olhkuomus šieunietī; toppie kalākā liehkiet čierruom ja pānī krihčām. (13) Ja Jiesus jahtī oqjēvie-olāmai: vaccie, ja tundī šaddus nouh ko tonn jāhkā; ja tanka potton šattai altā svāinas varrēsen.

(14) Jah kō Jiesus pōti Pētrusa koqhtai ja vuoinī, ahte altā vuonie vällahī ja läi puohcamen čoqskiēm-tautast; (15) tie tuohtij

sonn altē kietau ja t̄auāta luihtij sū; ja son čuodčielī ja tiāunahī sijāu. (16) Ja kō iehkiet šattai, tie puktin sij sū lusā moqddāsīl, kuti' pearākalist vaivetum lādīn; ja sonn olhkusvuojie'tī vovejnenīsait ouhtoññ pākujñ ja tivui kāihkait kāinā lai t̄auāta; (17) vāi ollanet kalhkai tāt, mī jahtietum lai profēhta Esāja čatā, kuhti jahttā: son lā valtam iečas nalā mijā šiepšesvuotait [v. šiepčesvuotait], ja mijā puocalvasait lā son kuoddam.

(18) Jah ko Jiesus vuoinī olluo almačit iečas pirra, kohčui son vuelēkit rastā nuppie peällai jaurie. (19) Ja tie poqtij muhtiem čāluk-oghppies sū lusā ja jahtī sundī: oghpateddīe, mon sitāu čuov-
vuot tū kosō^a ihkēūnis ton vu^olhkā'. (20) Tie jahtī Jiesus sundī: riepiñ leā' piājuo' ja lottiñ almie vuolien piesie'; valla almačā parhnien ij leā mikie, man vuosti son mahttā ogjvies tuptiet. (21) Ja muhtiem iečā altā oghpetes-olq̄maist jahtī sundī: härrā, mieti-
ehtā mundī vuostak vuelēkit ja hautātit mū āhčieu. (22) Tie jahtī Jiesus sundī: čuovuo ton mū, ja pājā jabmit hautātit jabmitisā [v. jabmiekitās].

(23) Ja son manāi vatnasa sisā, ja altē oghpates-olq̄mā' čuovvun sū. (24) Ja keähča, tie šattai karra virruo jaurien, nou ahtā pārūo' släbbun (slebbin) vatnasā paddīel ja son ōti. (25) Tie vadcin oghpates-
olq̄mā' sū lusā, puktin sū pajās, ja jahttin: härrā, kājuo mijāu, mī hohkonep. (26) Tie jahtij son siddīj: tij niāuries jahkejeā, manne pallapēhtet? Ja son čuodčielī pajās ja šärhkui piäkkau ja jaurieu, ja tie šattai ajēve loqdčie. (27) Valla almačā' outuhin ja jahttin: keā leā mak tā't, keāsa jaurie ja piägga leā kullu^okisā'.

(28) Ja ko son poqtī tuon p^eällai Kärkesenī eātnamī, tie ku-
okta olq̄mā', kuti' läika [v. lijka] vaivietūvumen peärkalist, pōtika krúoptaist olhkus sū outolt; ja läika harāmat sielhtie', nou ahte ij aktak mahttam mannat tān käinuo milhtā. (29) Ja keähčā, soi čuor-
vuika ja jahtika: Jiesus, ton jumielā pärēnie, mījtās munnuīt [v. munnuin] leā tuina takkamussan? Leähkus tonn poqhtam tiehki munnu vaivietit outal [v. outol] āikie? (30) Tie lei tanne kuhkien ierit sijāst svienie^eälluo kuohtuomān [v. -mīn]. (31) Tie peärākala ānuohtin sūhste ja jahttin: jus ton vuojiehta' mijāu olhkus, tie pājā mijāu mannat tuon svīnie eāluo sisā. (32) Tie jahtī son siddīj:

vuelëkit. Tie vuelëkin sīj olhkus ja čāgñin svīnie-eāluq sisā; ja keāhča, obbo svīenie-eālluo ruohtai fahkistakā vuolus jaurai ja hauhkvi čāhcai. (33). Valla eālluo-keāhčēie pāhtarīn, pōhtin stātai ja supcastīn kājāhka tiunait, ja koktā tāiti peārākalist vaivietuvvumitā šaddam lei [v. līj]. (34) Ja keāhča, tie manāi obbo stāta olhkus Jiesusā outolt; ja ko sīj vuejēnin sū, tie rohkolin sīj, vāi son lūlīj vuelëkiet sījā eātnamist ierita.

Kāpittāl akcie.

Muhtiem taktī luottutakās[t] fāmuotuββum. Māteus. Fasstuo. Varratauāta. Jairūsā niejēta. Kuokte čalmie'temie'. Muhtiem kielā'tepmie vaivietuvvum [v. -tuvvum] pearākalist.

Tie manāi son vatnasa sisā, vuolhkī rast rastā, ja pogtī iečas stātai. (2) Ja keāhča, sīj puktin sū lusā muhtiem taktīj luottu'takāst fāmuotuovum [v. -tuββum] almačau, kuhti veāllahī lāčuon. Ja ko Jiesus vuoinij sījā jāhkuou, jahtī son tān taktī luottutakāst puo'ccai: oruo puorīn mielājñ, pārānam, tū suttuo' leā' tundī luihtietuββum. (3) Ja keāhča muhtiemā' tāiste čālukoghpasīs[t] jahttin iečainisā: tāt al'pietā jupmielau. (4) Valla kō Jiesus vuoinī sījā uššulmāsait, [v -lmisait] jahtī sonn: mannes ušutēhpet pahāu vaimuonettē? (5) Kogbba l'ā keāhpasubbuo, jahttiet: tū suttuo' leā' tundī āntakas luihtietuvvum, jalā jahttiet: čuodčiel, ja vaccī? (6) Valla vāi tīj kalākapāhtet tiehtiet, ahte almačā parrhtnen leā fapmuo eātnama nālā āntakas luejēhtiet suttuit, jahtīj sonn tān taktī luottu'takast puo'ccai: čuodčiel, valtie lāčutt ja vaccī koghtāsatt. (7) Ja son čuodčielī ja vaccī koghtāsīs [v. -sas]. (8) Kō almača' tau vuejēnin', tie sīj outuhin ja hievietin jupmielau, kuhti lāi vaddam takkar fāmuou almačijtā.

(9) Ja kō Jiesus vaccī toppielt, vuojñi son muhtiem olqmau, čohkahēmien tullākoqtie kuqran, keān namma lāi Māteus; ja son jahtī sundī: čuoruo mū. Tie son čuodčielīj ja čuorui sū. (10) Ja tie heāvai, ko son čohkahī [v. čohkohī] p'āuātai, altā koqtīin, keāhča, tie pōhtin mogdda publikānā' ja suddārā', ja čohketin ai p'āuātai aktan Jiesusiñ ja altā oghpates-olqmai kum. (11) Ko fārīseā' tau

βuejenin, jahttēn sī altā oghpates-olǵmaita : mannes porrā [v. porro] tiĵā oghpatēddīe publikānai ja suddariĵ siebrien? (12) Kō Jiesus tau kulāi, jahtī son siddīĵ : tā' varresā [v. varrāsa'] eā' tarhpahē talhkuoteddī'u, āinat tā' kuti' leā' puohcamēn. (13) Valla vadcet ja oghpatet, mīĵ tāt leā : mon lūjōkuou armuokesvuohtai, ja im veār-rui ; im mon leā poqhtam kohčuočit riektesfärtukij, muhtuo suddārit puorrānepmai. (14) Tie poqhtin sū lusā Juhannesā oghpates-olǵmā' ja jahttin : mannūs atniep mī ja fārisea' nou ēātna fāstuit ja tū oghpates-olǵmā' eū' anie fāstuit. (15) Tie jahtī Jiesus sidī : maht-tēhkus heādāalmačā' morōstet nou kuhkieu kō irēkie leā sījā lunnā? Valla tā' pieĵvie' pōhti', kogsse irēkie šaddā valtietuββet sījā luhtā [v. lustā] ja tie šaddie' [v. šaddī] sīj fāstuit atniet. (16) Iĵ kuhtēk pieĵā otō [v. otōs] tuoġnasau oqpmie piktasīĵ ; juhtā tie kaihkuotā son vasst tuoġnasau piktasist ierit, ja rajēkie šaddā štuorāpun. (17) Iĵe almač lieĵēhkīe otō vījnau oqpmie liārēhtie lihtī sisā ; juhte tie luottāni' [v. luoddane'] rierēhtie-lihtie', ja vījna kolhkita ierit ja lierēhtie-lihtie' peĵistu' ; āinat almač lieĵēhkīe otō vīnāu otō rierēhtie lihtī sisā, ja tie pissuopa kogppačakā' āimuon.

(18) Kō son lāi sidīĵ tāit hogllamēn, keāhča tie poqtiĵ muhtiem oĵĵēvie-olmāĵ ja lueĵēhtātī ēātnamī sū outoi ju jahtī : hārrā, mū nieĵēta leā tallā āččak ĵapmam ; valla poqtie ja pieĵa kietat sū nalā, tie son āllaja. (19) Jiesus čuodčielī ja čuovoi sū aktan oghpates olāmais kum. (20) Ja keāhča, muhtiem nissun, kuhtī kuokte nuppie lohakai [v. lohkoī] ĵākie [v. ĵāpie] pirra lāi staipartam varra-tautast, vāccī sū mañielt ja tuohtī alte hielmit ; (21) juhte son jahtī iečai-nis : jus mon peāsaliṁ toššu tuohttēt alte kārviut, tie šattalūlim varrāsen. (22) Tie ĵor'kietīĵ Jiesus, ja ko sonn vuoĵnī sū, jahtī son : oruo puoriṁ mielajni nieĵētam, tū ĵāhkuo leā tū kāddum. Ja nissun varru^osmūvai tatā pottost. (23) Ja ko Jiesus poqti oĵĵēvie-olǵmā koqhtai, ja vuoini čuoĵātēdīt [v. -teddīt] ja ālāmukau, mī ruoddalī, (24) jahtī sonn : mannāt tasstā ierit ; nieĵēta ī leā ĵapmam, āinat son oqta. Ja sīj pilēhkietin sū. (25) Kōh tal ālāmuk lāi olhkus vuo-ĵiehtum, manāi son sisā ja valtī sū kiehtai ; ja nieĵēta čuodčielī pajās. (26) Ja sāhka tān pirra vuolhkaturvui [v. turai] obbo tān lānta miehtā.

(27) Ja ko Jiesus vāccī toppielt, čuovoika sū kuokte čalmietēmie'; soĵ čuorvoikā ja jahtikā: Tāvita pārēnie, ārmuolastie munnu paddiel. (28) Ja kō son poġtī koġtie sisā, manāika tā' čalmietēmie' kuouhties sū lusā ja Jiesus jahtī sunnui: jahkkiepehttiekus, ahte mon māhtau tau tahkat? Tie jahtikā soĵ sundī: jahkkin moĵj, härrā. (29) Tie tuohtī son sunnū čalmiĵt, ja jahtij: šaddus tunnui tunnu jāhkuo milhtā. (30) Ja sunnu čalmie' rahpasin; ja Jiesus hoalati sijāu čorōko ja jahtī: keähcet, apmā kuhtēk oġdču tau tiehtiet. (31) Valla soĵ manāika olhkus, ja almuotika sākau sū pirra obbo tātān lāntan.

(32) Kō tā' läika [v. lijka] olhkus mannam, keähča, tie puktin sīj sū lusa muhtiem kielatēs almačau, kuhti vaivasturvi peäräkalest. (33) Ja kō pearākal läi olhkus vuojietuβum, tie hoġlakōtīj tā't kielahčēpmie. Ja ālāmuk outuhī ja jahtī: ij kossek leä takkar tahkuo vuojōnum Israēlin. (34) Valla fāriseā' jahttin: son olhkus vuojiehtā pearākalit pearākalīj oġjviemusā pakti.

(35) Ja Jiesus manāi kājähka stātai ja sītai melhte, oġhpati sijā si'nakūkain ja pretiehkui evangēliumau rihka pirra ja tivui kaihlākhasač puocalvasait ja šiebc'esvuotait [v. šiepsiesvuotait v. skiepciesvuotait] ālāmukā kaskann. (36) Ja kō sonn vuojnī ālāmukau, armeti son sijāu, tāina ko sīj lādīn fāmuohtuvum ja poddannaddam, tie ko saucā' kāina ij leä rejēnuohädēdie [v. -hidēdie]. (37) Tie jahtī son oġhpates olāmaitis: sādūo leä eātnak, valla parekējist lā uhccie. (38) Rohkolet tāntiet sājuo härrau, vāi son rādā parekējist sādūosis.

Kāpittel lokiū.

Kuokte nuppie lohkai āpostolā' valdeturveä', oġhpatuβpeä', rājaturveä'.

Ja son kohčui kuokte nuppie lohkai oġhpates olāmaitis iečas lusā, ja vattij siđij fāmuou podōvuo vuojēnenisai [v. vuojēgenisai] paddiel, olhkus vuojiehtet tāit ja tivutet kaihlākhasač puocalvasau ja šieps'esvuotau [v. skeäpcasvuotau]. (2) Valla tā' leä tai kuokte nuppie lohkai aposteli namā: tāt vuostas Siemon, kukti kohčuoturvā Petrūsen, ja Andreas alte vielldu; Jāhkopus Sepeteusā pārēnie, ja Juhannes

alte viéllda. (3) Filippus ja Pardülumeus; Tuomas ja Mäteus, kuhti läi orrum publihkāna; Jāhkopus, Alfeusā pārēnie, ja Lebbeus liekienamājñ Tādeus; (4) Siemun Kānast, ja Jūtas Iskarjut, kuhti aj sū piehti. (5) Tāit lohkie ja kuoktit rājai Jiesus olhkus ja kohčui sijāu ja jahti: allet vu^olhkie hietnikī tāf^ooitā, alletkē manā Sammārietai stātai sisā. (6) Valla vadcet ienni tāi lahpuu saucaī lusā Israēlā kuḡtiist. (7) Valla mannet ja pretiehkut ja jahttet: almie rieħka leā poghtam lahka. (8) Tahkit puoccit varrāsen, spitālaččait rājānasen; poktet jabmit pajās; vuoddit olhkus pearākalit. Tīj leāhpit oḡdčum nouhtā, tie tīj kalākapāhtet vaddiet nouhtā. (9) āhpet tī kalħka atniet kolliu, āhpetkā silhpau purhsinette^o. (10) āhpetkē mannamlauħkau, āhpātkeā kuokte kāpti^o, eāhpātkeā kāpmakit, eāhpātkeā sogppieu; juhte parēkie anēsihtā piepmuos. (11) Valla kutē stāta jalā lattie sisā tīj poghtiepāhtit, tie jāskuotet, keā tān sinnā leā, kuhti leā tasā vuokas; ja orrut tannā, tasā ko tī vuelēkiepāhtet ierit. (12) Valla ko tīj poghtiepāhtet [v. -pāt] koḡtie sisā, tie puorāstahttet tau. (13) Ja jus tāt koḡtie leā vuokas, tie pōhtus tījā rāfie tān padđielē; valla jus tāt ij leā vuokas, tie mahcus tījā rāfie vasst iečatā lusā. (14) Ja jus kuhtik ij sitā tuostut tījāu, ike kullat tījā pākuut, tie vuelēkit tātē koḡtis[t] jalā stātast olhkus ja šauūnit [v. šauḡnit] moivieu juolkistettē. (15) Sadnan jahtāu mon tidī: Sodomā ja Kumurrahā eātnamī kalākā keāhḡpatāppuot šaddat tuobmuopieḡvien, ko tān stātai.

(16) Keāħča, mon rājau tījāu tie ko sāucait kumpiekij kasskai: lāħkūt tān tiet vārruoka' ko kearāmaha' ja mainietēmie' [v. -tēmie'] ko turvuolottie'. (17) Valla vārruotet iečatā almačist, juhte sīj padielvaddi' tījāu kierrēkūtā ja švaškuotatte' tījāu rissī kum sienā-kukainisā. (18) Jā tīj šaddapēhtet kiesieturvāt oḡḡviemusai ja kono-kasai [v. -kisai] outoi, mū tiehti, vihtenastēmen sidđi ja hietnikitā. (19) Ja ko sīj tal padđielvaddi' tījāu toħku, tie allet morroħau anie, koke jalā mait tīj kalākāpēhtet hoḡllat, juhte tāt kalākā tidđi vattieturvāt tānka potton, mait tīj kalākāpihtit hoḡllat. (20) Juhte eāhpet tīj leā tā', kuti' hoḡllapēhtet, āinat tāt leā tījā āħcie vuojēñenes, kuhti hoḡllā tījā sinnā. (21) Viéllda šadda padđielvaddiet viēldas japmiemī, ja āħčie parrhnties; ja mānā' šaddie' čuodčālastiet aḡjeti-

ekij vu'ssti ja koddiet sijāu. (22) Ja tīj šaddapāhtet vašuotuvvāt kāihkaist mū namā tiehti, valla tāt, kuhti pissu kitta nohkiemī, son kalākā šaddat sāluden. (23) Ko sīj nittuotē' tījāu ouhta stātan, tie pāhtaret nubbai. Sadnan jahtāu mon tiddī, tīj eāhpet keārhka mannamest kāihkai Israela stātai milhtā, outol ko almača pārēnie pohtā. (24) Oqhpates-mānnā ij leā oqjvap oqhpateddies[t], ike leā svāinas oqjēvap härrāstes. (25) Tāt leā oqhpates-mānnāi juo kallie, ahte son šaddā takkaren ko altā oqhpateddīe ja svāinasī, ko altā härrā. Jus sīj leā' naptastam isietau Pälsepūlen, matē eānaput sīj nou naptastiččē' [v. -tičči] alte koqhtiealmačit. (26) Allet tāntiet palā sijāst; juhte ij leā mikie čiekahtuvvum, mī ij kalhka pikuo-tuvvāt; ja ij leā mikie suōllie, mī ij kalhka šaddat tiehtusen. (27) Mait mon jahtāu tiddī šieuhietinn, tau hoqlit tīj čuoukasinn; ja mait tīj pieldīsettē [v. -tettē] kullapēhtit, tau sarrhtnuotet hunnahī loqptoi [v. -tui] nalhte. (28) Ja allit palā tāistā, kuti' rupmahau koddī' ja eā' tauk māhtie siāluou koddiet; valla pallet fauāta eānaput sūhstā, kuhti mahttā heīva'tēt koqppāčak rupmahau ja siāluou hālveti[j]. (29) Eāpāhkus kuokte cicāča' [v. cicuhka'] vuoptietuvvū aktat pietnīkaččast? Ja ij aktak tāistā kahččā eātnamī, paltelen tījā āhčie situotā. (30) Valla ai tījā oqjvī vuopthačoglie' leā' kāihka' lokōtuvvum. (31) Allet tie nappu palā; tīj lāhpāt stuorāp ārβuon [v. arvuon] ko mogdde cicāča'. (32) Tāntiet, kuhti ihkienis mū toptostā almači outon, sū ai mon sitāu toptostāt iehčam āhčie outon, kuhti leā almien. (33) Valla kuhti ihkienis mū hejjahtā almači outon, sū mon ai kalhkau hiejehtiet mū āhčie outon, kuhti leā almien. (34) Eāhpāt tīj kalhka toqjēvuot ahte mon lāu poqhtam sadd'et rāfīe eātnamā nalā; mon iu leā poqhtam sadd'et rāfīe, āinat svirrhtieu. (35) Juhte mon leu poqhtam takkat almačau soqppatahtiesen āhčies vu'ssti, ja niejtau ietnies vussti, ja mañieu vuotnāmās [v. -mis] vu'ssti. (36) Ja almačā iečas koqhtiefuel'kie šadde' alteā vašulaččan. (37) Tāt, kuhti āhccā āhčieu jalā ietnieu eānaput ko mū', son ij leā mundī vuokas, ja tāt, kuhti āhccā parrhtnieu jalā niejtau eānaput kō mū', son ij leā mundī vuokas. (38) Ja tāt, kuhti ij valhtie kruossās nalās ja čuovuo mū mañien, son ij leā muñi vuokas. (39) Tāt, kuhti heākkas kauānā, son kalākā

tāu massiet ; ja tāt, kuhti heäkkas massā, mū tiet, son kalākā tau kauānat [v. -net].

(40) Tāt, kuhti tijāu tuosstu, son mū tuosstu ; ja tāt, kuhti mū tuosstu, son sū tuosstu, kuhti mū rāddam leä. (41) Tāt, kuhti tuosstu profēhtau, tāntiet ko son leä profēhta, son kalākā oqdēu't profēhta palhkau ; ja tāt kuhti tuosstu riektiesfärtu^okau, tāntiet ko son leä riektiesfärötuk, son kalākā oqdēt riektiesfärötukā palhkau. (42) Ja tāt, kuhti vaddā aktai tāiste uhc'ekačcaist toššu^o kuksieu kalāma čāciest juhkat, tāntiet ko son leä oghpatesmānnā, sadnan jahtāu monno tidī, son ij kalhka šaddat palhkātākā.

Kāpittel akta lohkie akta.

Juhannesā rāββaka'. Jiesusā vihtenastem, ājēhtuo, haus kies kohēčuom.

Ja šattai, ko Jiesus läi loqptam tāit kohēčulasāit tāiti kuokt^e nuppie lohakai oghpates-olq̄maitā, tie vuolhki son tastā v^eel outas [v. outos], vāi kalhkai oghpatet ja pretiehkut sijā stātajñ. (2) Ko Juhannes, kuhti talluoi läi kiddekin, kulāi Kristusā parhkuitt, rājai son kuoktāsau oghpates-olq̄maistis ; (3) ja kohčui jahttiet sundī : leähkus ton tā't, kuhti poqhtiet kalākā, jalā kalākap kus mīj vuerētiet iehčāsau ? (4) Tie vastietī Jiesus, ja jahtij sunnui : vadcen ja sarōnuon Juhannesī ruoptuot, mait toqj lähppie kullam ja vuejānam : (5) čalmietēmie' vuejēni', skierrhmā' vadci', spitālačča' rajēnetuvvē' ja pieljietēmie' kull'e', jabmie' pajās rossuotuββeä' ja heājuoitā pretiehkuotuvvā evangēlium. (6) Ja sāluk leä tāht, kuhti mūhstā ij veārrāne^e.

(7) Ko soqj vuolhkika ierit, hoqlakōtī Jiesus ālāmukī Juhanesa pirra : maites vācciteä tij olhkus mähccai keähčat ? Ruokuoukus, mī piäkkas[t] tuohku^o tiehki sukāhtallā ? (8) Jalā maites vācciteä tij olhkus keähčat ? Almačaukus, kārvuotuvvum lienies piktasijtā ? Keähča, tā', kuti' atni' lienies piktasit [v. -sijt] leä' konokasā tālujñ. (9) Jalā maites vācciteä tij olhkus keähčat ? Profēhtaukus ? Jā, mon jahtāu tidī, vāl eānapub ko profēhtau. (10) Juhte son leä tā't, juon pirra leä čālietum : keähča mon rājau mū iénkilau ārutiaat

outoi, kuhti kalākā karvietet keäjnut tū outon. (11) Sadnan jahtāu mon tidīj: tāi kasskan, kuti' leä' riekātum nissunist, ij lā aktak štuorāp padānam, ko Juhannes kāstateddīe; valla uhciemus almie rihkan leä tauk štuorāp sūhstā. (12) Valla Juhannes kāstateddīe piejvijs[t] ja tān piejvie rāddai tuobbeluvvā jupmiela rihka fāmujn; ja tā' fapmuolačča' rohtte' tau allasisā. (13) Juhte kāihka' profēhta' ja lāhka leä' outol sārǧnum Juhannesa rāddai. (14) Ja jus tīj sih-tapāhtet tau tuosstuot, son leä Elias, kuhti poghtet kalhka. (15) Tāt keännā leä' pieljie' kullat, son kullus [v. kullis]. (16) Valla kāinas kalhkau mon muotuoitet tau mattuo^u? Tāt leä mǎnāčī lāhkasāč, kuti' šaldūon čohkkahē' ja čuorōru' kuoimitisā; (17) ja jahtti': mī leāp [v. lāp] čuojahtam tidīj, ja eāhpāt tīj leä sihtam tǎnāsu^t [v. -sat]; mīj leāp laulum tidīj luoduom-lauluotasait [v. -tisait] ja eāhpit tīj leä sihtam čierru^t. (18) Juhte Juhannes kāstateddīe po^ttīj; ja ij son porrom, ijke juhkam; ja sīj jahtti': son atnā pearākalau. (19) Almačā pā-rēnie leä poghtam, porrā ja juhkā; ja sīj jahtti': keāhča, makkar eātna-porrie ja viena-juhkie tāt olmāj leä, publikānī ja suddārī veā-nak; valla vīsiesvuot toptostuvvā riektesfārōtuken mǎnāistis.

(20) Tie alkīj son kaikuotet tāt stāit, kēi sin nā altā eāna-mus outo-parhkuo' lādin takātuβum, tāina ko sīj eā' lam tauk jorōkolam iečaseā [v. iečasa]: (21) Vuoi tundī, Korazin, vuoi tuñī, Petsaitā; juhte jus tā' outo-parhkuo' lūlin takātuvvum Tīrusin ja Sīdunin, ko tunnu sinnā lā takātuβum, tie sīj juo otnā lūlin jorō-kelam iečaseā vuossa ja kūnai sinnā. (22) Tauk jahtāu mon tidīj: Tīrusī ja Sīdunī kalākā keāhppateppuot šaddat tuopmuo-piejvien ko tunnui. (23) Ja ton Kābernaum, kuhti leä' alietuvvum kitta almie rāдай, ton kalhka' vuolus norōtotuvvet kitta helvetīj; juhte jus tā' outo-parhkuo' lūlin takātuvvum Sodomīn, ko tū sinnā leä' takāhtum, tie tā't lūli čuodēm vāil udnik. (24) Tāuk jahtāu mon tidī: Sodomā eātnamī kalākā keāhppatäppuot šaddat tuobmuo piejvien ko tundī.

(25) Tānka āikien olókusi Jiesus ja jahtij: mon kīhtau tū, ahčēie, almie ja eātnama härrā, ahte ton lā' tau čiehkam vīsākijst ja jierhmakijst ja leä' tau pikuoitam mǎnnālaččuitā. (26) Nou, ahčēie, nou lā' ton puorrien kauānam. (27) Kājähka tiuna leä vattietuβum

mū kiehtai āhčiestam, ja ij aktak topto parrhnieu, iecā ko ahčēie; ike aktak topto āhcieu iecā ko pārēnie, ja tāt, keāsa pārēnie sihtā tau pikuotet. (28) Pōhtet tiehki mū lusā, tīj kāihka', kuti' parākapehtet ja lēhpet nogtuotuvum; ja mon vattāu tidī vuoiķnastusau. (29) Valtit iecātē nalā mū svakāu, ja oghpēt mūhste, juhte mon lāu libbies ja vaimuost vuolliekes; ja tīj kalākāpāhtet kauānat vuoiñastusau siāluitettē. (30) Juhte mū svahkā leā linuk ja nogtie leā kiehppis.

Kāpittel akta lohkie kuokte.

Korrhnie-ogjvie' pakie'tuβ3i'. Kiehta tivuotuβ3ā. Jiesus pāhtara. Peārākal olhkus vuojie'tuvā. Sudduo ailes vuoiñenā russti. Jiesusā vielda'.

Tān āikien vāccī Jiesus sādūo pūlhtuo čatā sābba'tan; ja altā oghpates-olāmā' lēdin porōstuβ3amān [v. -min] ja alēkin pahkiet korhnties[t] ogivit [v. korhntie-ogjvit] ja porrot. (2) Ko fāriseā' tau vuejēnin, tie jehttin sīj sundī: keāhča, tū oghpahtes-olāmā' tahki' tau, mī ij leā lohpie tahkat sabbāhtan. (3) Valla son jahtī sidīj: eā'pātкус tīj leā lohkam mait Tāvid takāi, ko son nālākuokōti, ja tā', kutē' suinā lāddīn; (4) kokte son manāi jupmiela kogtie sisā ja porōi keāhččām [v. kie'ččiem]-laipijst, maiste tauk ij lam sundī mietiehtum porrot, ike sidī, kuti' suina lāddīn, āinat kuoruos vall preāstaita. (5) Jalā eāhpetкус tīj leā lohkom lākan, ahte preāsta' sabbā'tā-piejevīj togdī' sabbāhtau tiempelin; ja leā' tauk aššietēmie'? (6) Valla mon jahtāu tidī, ahte tannā leā tāt, kuhti leā stuorāp tiempelest. (7) Valla jus tīj lāitie tiehti't, mī tāt leā: mon liehkuu armuokesvuohantai ja im veāruita, tie āitie lūlu tuobmit aššietis [v. āšietis] almačit. (8) Juhte almačā pārēnie leā hārrā ai sabbātā paddiel.

(9) Tie vuolhki son taste outos kuoului, ja pōtī sijā sinakukai. (10) Ja keāhča, toppie lāi muhtie.n olmāj, keānnā lāi assnam kiehta piellie; ja sīj kačātin sūhste, ja jahttin: leākus lohpie sabbātan varrāsen tahkat? Vai oqdēuot lūlin kuoddiem-āššieu sū nalā. (11) Tie jahtīj son sidīj: keā leā tā't almač tījā kasskan, keānnā leā akta sauāca, ja jus tāt kahččā roggai sabbātan, ij tau sordūo ja

kiesi^e pajās. (12) Man sagga puoriep leä almač ko sauäca? Tāntiet leä lohpie puorit tahkat sabbātan. (13) Ja son jahtī olqmai: kälēki kietat; ja son kälēkij tau, ja tā't šattai vasst varrāsēn nouh ko tā't nubbie. (14) Tie vadcin fāriseā' olhkus ja rātuohaddin sū vu'ssti, kokte sij mahttiet lūlin sū hohkketēt.

(15) Valla ko Jiesus tau vuoptiestī, vuolhkī son tasteä ierit; ja sū čuorvoi eätna ālāmuk, ja son takāi sijāu kähkai varrāsēn. (16) Ja son piähtui čoroko sijāu, pikuotemiest sū; (17) vai ollanēt kalhkai tāt, mī sarrhtnuotum lēi profēhta Esājasā čatā, kuhti jahtij: (18) Keähča, mū tiunar, keäu mon lāu vullđim; mū iehcielumūs, keäsa mū sielluo puoris[t] lījohku^o; mon vattāu sundī mū vuoiñenasau; ja son kalākā sārhtnuotet hietnikijtā riektāsau. (19) Son i kalhka pielēhk^tet, ike čuorövuot; ja i aktak kalhka kullat alte jienau pālakai nann. (20) Ij sonn kalhka čuouhk^tet liđđak [v. lisāk] ruokuou; ike jaddatet porhkiesteddē kinntal-läikieu, tasā ko son ollas [v. ollōsi] puktā riektāsau [v. riuhtāsau] vitnēkī. (21) Ja alte namā nalā kalēkē' hietnikā' togrvustallat.

(22) Tie puktietuvai sū lusā muhtiem, kuhti peäräkales[t] vaivietuvai ja lāi čalmietipmie ja kielatēpmie, tau son tivuoi, nou ahte tāhtek čalmietipmie ja kielatēpmie koqppačakā hoqlai ja vuoinī. (23) Ja kājähka ālāmuk alvuotuvai ja jahtij: ikus tāt ličča Tāvitā pārēnie? (24) Valla ko fārisea' tau kullin, tie jahttin sij: tāt i olhkusvuojie peäräkalit iehčāsā ko Pelsepūlā, peäräkalā oqjēviemusā čatā. (25) Ko tal Jiesus tietī sijā uššulmit, jahtī son siđi: juohkke riähka, mī šaddā soqpatahtiesen iečainis, šaddā au'tasen; ja juohkk^e stāta, jalā koghtie, mī šaddā soqpatahtiesen iečainis, i mahtie čuodču^t. (26) Jus tal nouhte leä, ahte sāhtān vuojiehtā sāhtānau olhkus, tie leä son soqpatahties iečainis; koktās kalākā tie sū riēhka čuodču^t? (27) Ja jus mon olhkus vuojie'tau peäräkalit Pelsepūlā čatā, keän čatā vuojiehteä' [v. -ti'] tie tijā mānā' tāt olhkus? Tāntiet kalēkē' sij liehk^tet tijā tuóppmāren. (28) Valla jus mon olhkusvuojiehtau peäräkalit jupmielā vuojēñena čatā, tie leāham jupmielā riēhka juo poqhtam tijā lusā. (29) Jalā koktās mahttā kuhtek mannat kiāuras olqmā kogtie sisā ja rießbit sūhstā altā kāunit ierit, jus son ij vuostak čanā tau kieurau, ja tie ässkā speäddā alte kogtieu? (30) Tāt, kuhti

ij leä mü pielien, son leä mü vü'ssti; ja tāt, kuhti muinā ij čogkk'e, son poddetā. (31) Tāntiet jahtāu mon tidd'ij: kähka' sudduo ja' alhpietus āntakas luihtietuβā almačijtā; vallā alhpietus vuojeñena vussti ij luihtietuvvā almačijtā āntakas. (32) Ja tā't, kuhti hoallā juojētā almačā parhtnie vussti, tāt mahttā sundi luihtietuvvet āntakas; valla' tāt, kuhti hoallā ailes vuojeñena vussti, tā't ij kalhkā sundi luihtietuvvet āntakas ike tāt, ike poqhtiejā ilmien. (33) Jus muorra liččā pu'rrie, tie leä ai šattuo' taste puorie'; jalā jus muorra liččā mieskas, tie leä ai šattuo' taste miesskasa'; juhte muorra toptos-tuβā sattuist. (34) Tij keärāmahij čiuika', kochtās mahttiepēhtet tij puorit hoqllat, tij, kuti' lāhpēt pahā'? Juhte mastā vajāmuo tievas leä, tau hoallā nālēmie. (35) Pu'rrie almač puktā puorit šattuit outoi vaimuon purrie vuorāhkātāveris[t], ja pahās almač puktā pahāit šattuit outoi pahā vuorāhkātāvierist. (36) Valla mon jahtāu tidd'ij, ahte almačā kalēki' lokuou tahkat tuopmuopievien juohkkā toqššies [v. toššies] pākuo outost [v. outäst] mait sij leä sārōnum. (37) Juhte iečat pākuos[t] kalhka' ton riektiesfārōtukēn anie'tuvāt, ja iečat pākuos[t] kalhka' ton tuobmetūvet. (38) Tie vastietin soqpmāsa' čālokoqhppāsist ja fāriseaiste ja jahttin: oqhpateddē, mīj sihtap vuojeñiet tūhstā m'ārkhau. (39) Son vastietī ja jahtij sidd'ij: tāt pahās ja heihtanēs soqllie piβōtā m'ārkhau; ja tasā ij kalhka iečā meārāhka vattietuβāt, ko profēhta Jōnāsa meārāhka. (40) Juhte nou ko Jōnās lei kolōmo piejvie' ja kolōmo ijā' svāllāsa čogjvien, nou kalākā almača pārēnie liehk'et kolōmo piejvie' ja kolōmo ijā' eātnama askien. (41) Ninivē oljā kalēki' [v. -kē'] pajās čuodčielet mañiemus piejvien tāinā seālijnā ja tuobmāt tau; juhte sij jorōkolin iečase Jōnāsa pretihkuo paktī; ja keähča, tannā leä eānap ko Jounās. (42) Trotnik ogrēd'el eātnamās[t] kalākā pajāsčuodčielet tuopmui [v. tuommui] tāinā seālijnā ja tuobmāt tau, juhte son pō'tij eātnama kiečies kulācit Sālomonā vīsiesvuotau; ja keähča, tannā leä eānap ko Sālomon. (43) Ko tuolvaj vuojeñenes leä olhkus vualākam almača sistā, tie mannā son kojēhkie pājhki čatā, ohcā vuoiknastusau ja ij kāuna. (44) Tie jahttā sonn: mon sitāu mahccat koghtāsam, mastā mon olhkus vuolēkiu; ja ko son poqhtā, kauānā son tau kuorru'sen, šauñietuβum, ja härvuotuβum. (45) Tie vuälākā son ja valtā

kieča iecā vuojeñenasait melhties, ma' leä' vill pahāpu' ko son iehč; ja ko tā' pōhti' sisā, tie orru' tā' toppie; ja tie šaddā tāt almača mañkiep vuohkie pahāpun ko alte outiep vuohkie. Nouhti^o kalākā šaddat ai tāina pahās soqlijna [v. seūlijna].

(46) Ko son lāj ajñ hoallamān [v. -min] ālāmukij, keāhča, altā iédnie ja viēlda' čuodčun olōkuolen [v. ulōkuolen] ja pieutin [v. pišutin] sū hoglaita. (47) Tie jahtī muhtiem sundī: keāhča, tū iédnie ja tū viēlda' čuodču' ulōkuolen ja sihti' tū hoalaitā. (48) Tie vastietij son ja jahtij tasā, kuhti sarrhtnui sundī tau: keā leä mū iédnie ja keä' leä' mū viēlda'? (49) Ja son kālčēkij kietas oqhpatēs-olqmais [v. olqmois] padđiel ja jahtij: keāhča, mu iédnie ja mū viēlda'. (50) Juhte juohkkahač, kuhti tahkā mū āhčie situotau, kuhti leä almien, son leä mū viēllda ja oqbbā ja iédnie.

Kāpittel akta lohkie kolōmo.

Muotulasa' Kristusa kirōhkuo ja pākuon fāmuo pirra. Jiesus padđielkeāhčetuvvā.

Tānka piejrien vāccij Jiesus kogtist olhkus ja čohketij jaurie kaddai. (2) Ja eātnak ālāmuk čoghkanij [v. -kenij] tohku sū lusā, nou ahte son lauqhkī vatnasa sisā ja čohketi; ja obbo ālāmuk čuoččui kattiⁿ. (3) Ja son hoalai siđđī eātnakit muotu^olasai čatā, ja jahtij: keāhča, muhtiem pāltuo-olmāj vāccij olhkus sādđ^očēit. (4) Ja ko son lāi sādđimen [v. -emān], kahčai muhtiem oqssie kāinuo paltai; ja lottie' pōhtin jā porrin tāit. (5) Muhtiem oqssie kahčai kiedkie [v. kierēkie] pājāhkai [v. keātkajes pājāhkai], konnā eātnam ij leāmač eātnak; ja tāht šattai varākā pajās, tainā ko ij lam assas eātnam. (6) Valla ko piejēvie padđānī, kōrōtui tāt, ja tainā ko i lam tannā ruohtas [v. ruohtas], tie tāt puolnī. (7) Ja muhtiem oqssie kahčai cieskes piāstači kaskai [v. kaski] ja cieskes piāstača' padđānin ja hauhkatin [v. hapkētin] tāit. (8) Ja muhtiem oqssie kahčai pu^orrie eātnamij ja kuottij šattuit; muhtiem čuohtie kirrhtie, muhtiem kuhttalohk kirrhtie ja muhtiem kolōmo lohk kirrhtie. (9) Tāt keānnā leä' piēldie' kullat, son kullus. (10) Tie lahkanin oqhpatēs-olqma ja jahttin sundī: mannās hoala' ton siđij muotulisai [v.

-lasai] čatā? (11) Tie vastietī son siddī ja jahtī: tiđī leā vattietum tiehtiet almie rihka čiekusvuotait; valla sidī ij leā tā't vattie'tum. (12) Juhte tasā, kuhti atnā, kalākā vattietuβbet, ja son kalākā vall-đieu atniet; vallā' taste kuhti ij anie, kalākā vell val'tietuvvet tā't, mait son atnā. (13) Tāntiet hoalau mon siddī muotulasai čatā; juhte vovejēni čalmī eā' sīj vuoinie ja kulli pieldīj eā' sīj kulā, eāhke sīj topto. (14) Ja sija nalā ollona Esāja outol-sārēnie, kuhti jahtā: pieldīj kum tīj kullapēhtet [v. kullapet], ja eāhpet tauk tādēteā; ja čalmī kum tīj vovejēniepēhtet, ja eāhpet tauk topto. (15) Juhte tāi almači vāimuo leā puošsuotuvum ja sija pieldīe' eā' nālli kulā, ja čalmītisā leā' sīj tahppam, apmā sīj obbonis šaddat čalmīj kum vovejēniet ja pieldī kum kullat, ja jorōkolet iečasē, vāi mon oqđēuočim sijāu tivvut [v. tiββut]. (16) Valla sāluka' leā' tija čalmie', koh tā' vovejēni', ja tija pieldīe', ko tā' kulli'. (17) Sadnan jahtāu mon tiđī, ahte moqđdeā profēhta' ja riektiesfārōtuka' leā' hālitam vovejēniet, mait tīj vovejēniepēhtit, valla' eā' leā tauk oqđēum vovejēniet, ja kullat, mait tīj kullāpēhtit, valla eā' leā tauk oqđēum kullat. (18) Tie kullet tall tau muotulasau sādūo-olāmā pirra. (19) Kō kuhtik kullā pākuou rihka pirra ja tau ij kahtietalā, tie poqhtā pahākēs, rohhteā tau ierit, mī sādđetum leā alte vajēmui; tāt leā tāt sādđuo, mī k'āi-nuo paltai sādđetuββum lāi. (20) Valla tā't, mī sādđetuββum [v. sādđietum] lei kirēkie paihkie nalā, leā tāt, kuhti kullā pākuou ja tuostu tau talāhka āvuī. (21) Valla sūhsnā ij leā ruohtas iečanis, āinat sonn pissu muhtiem aikieu ja ko hietie ja togrrātallēm poqhtā pākuo tiet [v. tiehti], tie son talā veārrāna. (22) Valla tā't, mīj lāi sādđetuββum cieskes piāstači kasskai, leā tāt, kuhti kullā pākuou; ja tāt ilmien morrohā pontuotakā pähtuokisvuot hauhkatā pākuou; ja tāt orru° šattuotakā. (23) Valla tā't, mīj lāi sādđetuvum purrie eātnamī, leā tā't, kuhti kullā pākuou ja tau ājahtallā; ja ai šattuit kuoddā, nou ahte muhtiem vaddā čuohtie kirrhtie, muhtiem kuhtta lohk kirrhtie, ja muhtiem kolōmō lohk kirrhtie.

(24) Son piejai iečā muotulasau sija outoi ja jahtī: almie riehkā muotuotuββā almačā lāhkāsačēan, kuhti sādđī purrie sājuou p'āltu°sis. (25) Valla ko almača' lādīn oqtiemin, pōti altā vaššu°-lač ja sādđij suohppātās rāsīt veihta kasskai ja vāccē keinuos. (26)

Ko tall snuohttie šattai pajās, ja ogivit tahkakō'ti, vuojõnujin ai suohppāhtes rāsie'. (27) Tie vadcin isieta svajānasa' outoi ja jahttin sundi: härrä, iečihkus ton saddie pu'rrie sājuou p'ältusat? Kostē pōhti' tall tasā suohppāhtes rāsie'. (28) Tie jahtij son sid'i: tau leä vašulač tahkam. Tie jahttin svajānasa' sundi: sitāhkus ton tall, ahte mij vadciep ja čoggiep täit ierit? (29) Tie jahtij son: im, apmā tīj, ko suohppātes rāsijt pahkiepähtet, aktan täi kum pahkiet vėihtau. (30) Tiptit täit kogppāčakait šaddat kitta čuohppam ājākai; ja čuohppam āikien sitāu mon jahttiet čuohppatēdītā: čogget vuostak suohppātes rāsit čoghkkai, ja čatnet täit pilākān poqltiemā tiehti täit; valla čogget vėihtau mu ahtie sisā. (31) Son piejai ai iečā muotolasau sijā outoi ja jahtij: almie rīahka leä seānap-korhtnie lähkāsāč, mau muhtiem olmāj [v. olmoj] valtīj ja saddi p'ältu'sis. (32) Mi leä kalle uhciemus kāihkaist sājuist, valla kō tāt leä šaddam pajās, leä täht stuorrāmus piābmuo-tālāhkasij kasskan, ja šaddā muorran, nou ahte lottie almie vu'lien [v. vuolin] pōhti' ja tahki' piesijtisiā tān ouksita. (33) Iečā kis muotulasau jahti son siddij: almie rīehka leä sūries tājākana lähkāsāč, mau muhtiem nissun valtī ja seākuotī kolōmō skāhpuo jāffuo sisā, tasā kōh kājāhka sūruī. (34) Täit kāihkait hoalai Jiesus muotulasai čatā; ja iečālāhkan ko muotulasai čatā, ij son hoallam siddij maitek. (35) Vāi ollonāt kalhkai tāt, mī sārhtnuotnm leä profēhta čatā, kuhti jahtij: mon kalhkau rahpat nālāmam muotulasaitā ja sārhtnuotet tau, mī čiehkusin leä orrum.kitta tān ilmie vuotuotēmie [v. -timie] rājies[t]. (36) Tie luihti Jiesus almačit iečas luhte, ja pō'ti viesuo sisā. Ja alte oghpates-olqmā mannin sū lusā ja jahttin: čielēki midij tau muotulasau suohppā'tes rāsij pirra pālhtu'n. (37) Tie vastietij son ja jahti siddij: almača pārēnie leä täht, kuhti sādde tau pu'rrie sājuou. (38) Pälltuo leä veārālt; tāt pu'rrie sādūo leä' rīhka mānā; suohppātes rāsie' leä' pahāhkasā mānā'. (39) Vašulač, kuhti saddij, leä peārākal; čuohppam-ājēkie leä tān ilmie nohkiem; čuohpateddīe leä' iēnkila'. (40) Nou ko tall suohppātes rāsie' čogkkietuvve' čoghkkai ja poqlhtietuβē' tolōn, nou kalākā ai šaddat tān ilmie nohkiemin. (41) Almača pārēnie kalākā rāddat ienkelities ja tā' kalēkē' čoggg'et alte rihkast ierita kāihkait veārāmusait ja täit, kuti vierriet tahki'. (42)

Ja kalēkē palhkiestet sijāu tollo-vuobānāi; toppie kalākā liehkiet čierrom ja pānie-krihčem. (43) Tie kalēki' tā' riektiesfārötukā' pā-jēhtiet kō piejēvie sijā ahčie rihkan. Tāt keānnā leä' pieldie kullat, son kullus. (44) Vass[t] leä almie riehka tāßfier lähkāsac, mī läi čiekahtum pältui ja mau muhtiem olmāj kāunai ja čiekai vasst; ja mannā tāinak āvujā ja vuobātā kājähka, mī sū'nā leä ja ogsstā tau pälhtuou. (45) Vasst leä almie riehka ogsies-olgmā lähkāsac, kuhti ocōi purrie pärēlerit. (46) Ja kō son läi kauānam ouhtou hui tieuras pärēlerau, vuolhkij sonn ierit ja vuoptij kājähka, mī sū'nā läi ja ogsstij tau. (47) Vasst leä vell almie riehka nuohtie lähkāsac, mīj suoppätuvai meārrai ja čohkij kaihlähkāsac kuolit. (48) Ja kō tāht läi tiervam, tie sīj kiessin tau kaddai ja čohketin ja čoggin tāit puorit lihtij sisā, vallā tāit niāurit palhkiestin sīj ierit. (49) Nou kalākā ai šaddat tāt ilmie nohkiemiñ: ienkilā' kalēke' olhkus man-nat ja čuolltiet tāit pahāit riektiesfārötukij siebriest ierit; (50) ja palhkiestet tāit tollo-vuobānāi; toppie kalākā liehkiet čierrom ja pānīj-krihčēm. (51) Tie jahtij Jiesus sid'ij: tādatāitiehkus tīj tāit kähkai? Sīj jahttin sundi: tādatāimie, härrā! (52) Tie jahtij son sidd'ij: tāntiet juohkke čālukoghpies, kuhti almie riehkai oghpatuß-ßum leä, son leä isieta lähkāsac, kuhti vuorähkā-tāßfieristies puktā outoi otōsijt ja ogpmasijt.

(53) Ja tie heavai, ko Jiesus läi logptam tāit muotulasait, vuolhki son taste ierit; (54) ja pō'tij ajēhtiek-lantasis ja oghpatij sijā sienākūkaj sinnā, nou ahte sīj sagga outuhin, ja jahttin: kostās poghtā tasā takkar vīsiesvuot ja tā' fāmuo'? (55) Īkus son leä tim-parolgmā pärēnie? Īkus leä altā ietnie namma Marēdā ja alte viel-dai namma Jähkup ja Jūses ja Si'mon ja Jūtas? (56) Ja altā ogppa' eähkus tā' leä kähkka' mijā lunnā? Kustās poghtā tall sundi tā't lähkka? (57) Ja sīj norōtotin iečasē sū nalā. Valla Jiesus jahti sidd'ij: profēhta ij leä padielkeähčētūvum iečahkō ajēhtieklan-tanis ja iečas koqti'n. (58) Ja i son takkam toppie eātnak outuo-parhkuit, sijā vātnajähkuo tie't.

Kāpittel akta lohkie nielde.

Juhannes kottotallā. Vihtta tūsan olǵmā piepmaturvė. Jiesus vadeā čācie nann.

Tān āikien kulāi Hārūdes Tetrarkā sākau Jiesusa pirra; (2) ja jahtij tieunārītas: tāt lā Juhannes kāstateddīe; son leā pajās-čuodčielam jabmeki luhte, tāntiet parēkē' takkāra' fāmuo' sū sinnā. (3) Juhte Hārūdes lei valtam Juhannesau kitā, čatnam sū^u ja piedam sū kiddekī, Hārūdiasā, alte vielda Filippusā āhkā tiet. (4) Juhte Juhannes lāi jahttam sundī: tundī ij leā loqhpie atniet sū (āhkkān). (5) Ja son lāi kalle sihtam sū^u koddiet; valla son palāi ālāmukest, juhte sīj atnin sū profehtan. (6) Valla ko Hārūdes lāi passuotemēn riekātāmpiejevies, tānōsui Hārūdiasā niejētā sija outon ja Hārūdes lījōhkui tasā. (7) Tāntiet loqpietī son vuorōnuomiñ vaddiet sundī, mait son atnuot lūlīj. (8) Tie jahtij son nou ko son ietnietis outieput lei pakātu³³um: vattie mundī tiehki tuolēpēs kārīe nann Juhannes kāstateddīe oqjvieu. (9) Ja konogis šattai hoddīⁿ, valla vuorānāsa tiehti, ja sija tiehti, kuti' lādīn suina peāuātai čohkahēmien, kohčui son tauk, ahte tā't kalhkai sundī vat-tietu³³et. (10) Ja rājai tohku ja čuohpatī Juhannesā oqjvieu kidde-kin. (11) Ja alte oqjēvie puktietuvai tuolēpās kārīe nann ja vattie-tuvai niejētai ja son kuotti tau ietnī^s lusā. (12) Ja altā oqhpates-olōmō' pōhtin ja valtin altā rupmahau ja hauātātin tau; ja sīj vadein tie ja sarrhtnuotin tau Jiesusi.

(13) Ko Jiesus tau kulāi, vu^olhki son tuppielt vatnasijnā meāhčus ierit muhtiem auhtas sadđai. Ko almača' tau kullēn, pōhtin sīj vaccie sū maññai stātais[t]. (14) Ja Jiesus manāi olhkus ja vuoinij tāit olluo almačit ja armalastij sija paddiel ja tivui sija puo'ceit. (15) Ja ko iehkietuvai, mannin alte oqhpates-olǵmā sū lusā ja jahttin: tāt pajēhkie leā auhtas, ja ājēkie leā juo kollam [v. kollom]; luoihiti^e almačit iečat luhtā, vāi sīj piessie' mannat ierit sitāitā ja oqstiet allasisā piepmuoit. (16) Tie jahti Jiesus sidđij: eā' sīj tarhpaheā vuelēki^t ierit: vaddet tīj sidđij porrot. (17) Tie jahttin sīj sundī: eā' mijān leā tannā eānap ko vihtta laipie' jā kuokte kuoliē'. (18) Tie jahtij son sidđi: puktit tāit mundī tiehki [v.

tiek]. (19) Ja son kohčui ālāmukau čohketét rāsij nalā; ja valtīj tāit vihtta lāipit ja kuokte kuolit, keühcai pajās alāmai ja puoris šiuhietī ja togdđālī ja vattīj oghpates-olq̄maita lāipit; ja oghpates-olq̄mā' vaddin tie ālāmukī. (20) Ja sīj puorrin kāihka' ja kallānin. Ja sīj čoggin pajās pācetisait tāiste peāhkāčist, kuokte nuppie lohkai viettie-kārie tieva. (21) Ja tā', kuti lādīn porrom, lādīn paihkien vihtta tūsan olq̄mā, sierra väll nissunā' ja mānā'.

(22) Ja talāhka naggī Jiesus oghpates-olq̄maitis mannat vatnasa sisā ja vuelčket rastā outolin sū nuppie peällai, tasā kō son oqččui luejēhtiet ālāmukau iečas luhtā. (23) Ja ko son lāi luejēhtam ālāmukau iečas luhtā [v. lustā], kogrrīj sonn vārrai sierra, rohko-laččat; ja ko iehkiēt šattai, lāi son toppie aktu. (24) Valla vanās lāi juo kasskuo jaurie ja heātastuvāi pāruiis taina ko lāi russtie-piägga. (25) Valla n'eldāt kohciem vuoruon ijān pōtīj Jiesus sījā lusā vadcien jaurie nann. (26) Ja ko oghpates-olq̄mā vuejēnin sū vadcie-mān jaurie nann, tie suorākanin sīj ja jahttin: tāt leā sviehkul; ja sīj čuorrun paluost. (27) Valla Jiesus hoallakōtīj sidī talāhka ja jahtīj: leāhkēt jasska': tāt leā mon, allet palā. (28) Tie vastietīj sundī Pētrus ja jahtī: härrā, jus ton leā' tā't, tie kohčuo mū poghtiet lusāt čācie nann. (29) Tie jahtī sonn: pogtie. Ko Pētrus tie luejēhtātīj vatnasest, vadciekōtī son čācie nann, vai kalhkhai poghtiet Jiesusā lusā. (30) Valla ko son vuojnī, koktā piägga lāi karras, suorākanī son; ja ko son vuoduokōtī, čuorvui son ja jahtī: härrā, kājuo mū. (31) Ja talāhka kālčkīj Jiesus kietas, t'ohppelī sū ja jahtīj: ton hājuos jāhkulač, maanās kuo"ktāladdi' [v. kuo"htāladdi', v. kuāktās-talli']? (32) Ja ko soqjlāika poghtam vatnasā sisā, loqččui tälēhkie. (33) Valla tā', kuti' lādīn vatnasin, pōhtin ja luejēhtātin vuolus sū outoi ja jahttin: vissast leā ton jupmielā pārēnie. (34) Ja kō sīj lādīn mannam rastā, tie pōhtin sīj Kenesāret eātnamī.

(35) Ja kō tān paihkie almačā' tobq̄tālin sū, tahkin sīj sākau obbo tān lānta miehtā pirra kājāhka ja puktin kāihkait puohceit sū lusā. (36) Ja sīj rohkolin sū, vāi oqdčuoit lūlin tuohttet toššu alte kārvui hielmit; ja tā' kuti' tuohttin tāit, varriesmuvvin kāihka'.

Kāpittel akta lohkie vihtta.

Pogrrāsij piejatusā'. Kānānealač nissun. Nielde tūsan olomā' piäpmatuvvė'.

Tie pōhtin čāluk-oghppāsa' ja fāriseā' Jerusālemest Jiesusa lusā ja jahttin: (2) mannās padielmanneā' tū oghpates-olāmā pogrrāsij piejatusait? Juhte eā' sīj pasātā kietaitisā, outol ko sīj porrokōhti' laipieu. (3) Son vastietī ja jahtij sid'ij: mannās padielmannapāhtet ai tīj jupmielā kohčūomusau tījā piejatusāi tiehti? (4) Juhte jupm'el leā kohččūm ja jahttam: ton kalhka' kndnietit āhčat ja eātnat ja tāt, kuhti karruotā āhčies jalā ietnies, ton kalākā vissast japmiet. (5) Valla tīj jahttiepēhtet: jus kuhtek jahttā ahčāsīs jalā eādñāsīs: jupmielī leā tāt rattietum, mait ton lādđi' mahttam mūhstā ogdčūot allasat auhkien, tie ī son tarhpahā kudnietet āhčies jalā ietnī's. (6) Ja tīj leāhpit tainā toššien takkam jupmielā kohčūomusau tījā piejatusai tiehti. (7) Tīj hāvāstallejē', Ēsaias leā nuolāka outol sārōnum tījā pirra, kō son jahtij: (8) tāt ālāmuk lahkanā mundī nālmīnas ja kudnietā mū paksemis kum; valla sījā vajēmuo leā kuhkien mūhstā ierit [v. ieriñ, v. ieriñ]. (9) Valla toššai sīj kudnietē' mū, kō sīj oghpatē' takkar oghpatusait, mā' leā almači piejatusā'. (10) Ja son kohčūoi ālāmukau lusās ja jahtij sid'ij: kullet ja ājāhtallet. (11) Ij tāt, mīj nālmie čatā sisāmānnā, podōruotā almačau; āinat tāt, mī nālmiest olhkusmannā, tāt podōruotā almačau. (12) Tie lahkanin oghpates-olāmā' ja jahttin sundī: tietāhkus ton, ahte fāriseā' veārrānin, ko sīj kullin tau hoalau? (13) Son vastietī ja jahtij: juohkke eātnama šadduo, mau mū alēmielač āhčie ij leā piedđam šattačit, kalākā ruohttasī kum pajās rohttietuvvāt. (14) Tiptet sījāu mannat; sīj leā čalmietemie', ja čalmietemī oghpasteddīe'; ko tall čalmietepmie lājetie čalmietēmieu, tie kahččapā sogj koqppāčakā' roggai [v. roggoi]. (15) Tie vastietī Pētrus ja jahtij sundij: čielhkesteā midī tau muotulvasau. (16) Tie jahtij Jiesus: leāpātкус ai tīj aiñ jirhmietakā. (17) Eāhpātкус tīj vāll arēviete, ahte kājähka tāt, mī sisāmānnā nālmie čatā, tā't vuolākā čogjāvai ja olhkus-mānnā iemie kēinuos. (18) Valla tā't, mī nālmies olhkus-mānnā, tāt poghtā vaimuost olhkus ja tā't podōruotā almačau. (19)

Juhte vaimuost olhkusmannē' [v. manni'] pahā jurtakā', koddieim, huorrāvuot, skiekies iellieim, suolavuot, vierrie vihtenastieim, alhpie-tus. (20) Tā leä' tā', ma' podōvuoti' almačau; valla pasātehkie kietai kum porrot, tāht ī podōvuotā almačau.

(21) Ja Jiesus vādcē toppieilt ja pō'ti Tīrusā ja Sīduna paih-kijta. (22) Ja keühča, muhtieim kănānealač nissun pō'ti tāiste pāih-kaist, čuorvuoi ja jahtij sundī: härrā, Tāvitā pārēnie, armuolastie mū padiel; mū niejētā vaivāstuβā harāmatit peārākalest. (23) Valla ij son vastietam sundī ouhtoukū pākuou. Tie loi'testin [v. loi-tostin] alte oqhpates-olq̄mā outoi, rohkolin sū ja jahttin: rāja sū iečat luhte, juhte son čuorōvu mijā maññai. (24) Valla son vastietī ja jahtī: im mon leä olhkus rājatam iehčasi ko tāi ieritlahpum sāucaī lusā Israela koqties[t]. (25) Valla son pō'tij ja rohkotalāi sū ja jahtij: härrā, viehkietā mū. (26) Tie vastietī son ja jahtī: ij tā't leä vuokas valtiet mănāist laipieu ja palhkiešet tau pietnakī ouōtoi. (27) Valla son jahtij: nou oih tuo leä, härrā! tauka porri' ham petnakā' tāiste pihtāčist, ma' kahččē' sijā härrai pieutiest. (28) Tie vastietī Jiesus ja jahtij sundī: ūo nissun, tū jāhkuo leä stuories; šaddus tundī nouh kō ton sitā'. Ja alte niejētā varruosmuvai tāte pottos[t].

(29) Ja Jiesus vādcē taste outos kuoului ja pō'ti Kalīlealač jaurie kaddai ja korri vārie nalā ja čohketi tasā. (30) Ja sū lusā pōhtin olluo almačā', kuti' atnin fāruonisā skierrhmait, čalmietēmit, kielahetēmit, fapmalasait ja moqtit iehčāsīt ja luojehtin tāit Jiesusā juolhkij ouōtoi ja son tivuoi sijāu. (31) Nou ahte almačā' outuhin, kō sij vuojeñin kielatēmit hoallamūn, fapmalasait varrasen, skierrh-mait vadciemūn, čalmietēmit vuojeñiemūn; ja sij hieviehtin Israela jupmielau. (32) Ja Jiesus kohčuoi oqhpates-olq̄maites lusās ja jahtij: mon huorranau arāmatallēmest ālāmukā padđiel; juhte sij leä' tall kolōmo piejvie āddānam mū^u lunnā [v. lunnē] ja sijān ī leä mikie porromussan; ja im mon sitā luejehti^t sijāu vuelēkiet kēinuo nalā porōhkehtā, apmā sij vājāpat kēinuo nalā. (33) Tie jahttin oqhpates-olq̄mā' sundī: kostās mīj kalākap oqdčuot nou olluo lāipit miehcieñ, ahte mīj mahttiep kalle'tēt nou olluo almačit? (34) Ja Jiesus jahtij sidij: kalle lāipie' tijān leä'? Sij jahttin: kiäča ja kalliehkā kuolāča'.

(35) Tie kohcui son ālāmukau čohketet eātnama nalā. (36) Ja son valtiŋ tait kieča lāipijt ja kuolit, kihtiŋ, toqddalī ja rattij tait ogh-pates-olq̄maitis ja oghpates-olq̄mā' vaddin ālāmukī. (37) Ja sīj porrin kāihka' ja kallānaddin; ja sīj čoggin pajās pācetisait tāiste piehkist, kieča viettie-kārie tieva. (38) Valla tā, kuti' lādīn porrom, lādīn nielde tūhsan olq̄mā, sierra viel nissuna' ja mānā'. (39) Ja ko sonn lāi luejāhtam ālāmukau iečas luhte, tie manāi son rutnasī ja pōti Magdālā rājita.

Kāpittel akta lohkk kuhtta.

Mārħka' kajēpietuvvā', nātuotuββā'. Fāriseai sūries tājēkan. Pētrusā toptostem. Kristusā ja kristakāsai kiertamusā'.

Tie pōhtin fāriseā' ja saduseā' ouōtoi, keähččalin sū ja kajēpietin sūhste vuosietet sidī meārħkau almiest. (2) Valla son vastietī ja jahtiŋ sidīŋ: ko iehkiet leā šaddam, tie tīj jahttiepēhtet: čāppa tālēhkie šaddā, juhte ilēmie ruopsahā. (3) Ja itietis: udni šaddā pahā tālēhkie, juhte ilēmie ruopsahā ja leā mostuos. Tīj hār-vāstallejē', almie vuokieu tiehtiepāhtet tīj ārāvātallat; eāhpātkus tīj ai māhtie ārāvātallat āikī meārħkait? (4) Tāt pahā ja h'e-jēhtanis sogllie piuātā meārħkau, ja iŋ mikie meārħkait kalħka tasā vattietuββāt, iečā kō Jōnā profēhta meārħka. Ja tie kuoti son sijāu ja manāi ierit. (5) Ja ko alte oghpates-olq̄mā pōhtin rastā tuon peāllai, tie lēdin sīj vajāltuhtam valtiet laipi'u milhtiesā. (6) Tie jahtiŋ Jiesus sidī: kieččēt ja vāruotet iečatē fāriseai ja sadduseai sūries tājēkanest. (7) Tie uššutin sīj iečainisā ja jahttin: mī eāhp leā vuojn valtam lāipit milhtiemā. (8) Kō Jiesus tau ruoptiestī, jahti son sidīŋ: tīj heājuos jāhkulačča', mannes ušutēpēt tīj iečainettē, ahte tīj eāhpāt leā milhtā valtam lāipit? (9) Eāhpātkus tīj vāl arvietā? jalā eāhpātkus tīj muitie [v. muistie] tait vihtta lāipit tāt vihtta tūsanī kasskan ja kalle viettie-kārie' tieva tīj toqpuitē? (10) Eāhpātkus keānnā (muihtie) tait kieča lāipit tāt nielde tūsanī kasskan ja kalle viettie-kārie' tieva tīj talluoi coqkkitā? (11) Koktes tall eāhpāt arvietā, ahte mon iečim hoala tidī lāipie pirra kō mon jahttim [jahttiu]: tīj kalākapēhtet vāruohtet iečatā fāriseai ja saduseai sūries tājēkanest. (12) Tie arvietin sīj, ahte iŋ

lam son kohččum sijāu vāruohtet iecāse [iečaitesā] lāipie sūries tajēkanest, āinat fāriseai ja sadduseai oghpatusast.

(13) Tie pōtīj Jiesus Sēsarea Filipī tāfuita ja kačātī oghpates-olāmaistes ja jahtīj: keānnen sārōnuo ālāmuk mū almačā parrhnieu? (14) Tie jahttin sīj: muhtiemā' (jahttē' ahte ton leä') Juhannes kāstateddē, muhtiemā' Eldas, muhtiemā' Jeremias, jalā muhtiem profēhtaist. (15) Son jahtīj sidīj: valla keānnen tījkis sārōnnuopēhtet mū? (16) Tie vastietīj Pētrus ja jahtīj sundī: ton leä' Kristus, iellie jupmiela pārēnie. (17) Tie vastietī Jiesus ja jahtīj sundī: sāluk leä' ton Siemon, Jōnā pārēnie; juhte ogdēie ja varra ī leä tuñi tau pikuoatam, āinat mū ahčēie, kuhti leä almi'n. (18) Ja mon jahtāu ai tuñi, ahte ton leä' Pētrus ja tām paktie nalā vuotuotau mon iehčam čoggulvasau ja helveta pogrrhta' eä' kalhka tan ogjiehtiet. (19) Ja mon sitāu vaddiet tundī almie rihka čoutakit. Kājāhka, mait ton čanā' eātnamā nann, tāt kalākā liehkiet čanātuvrum almien; ja kājāhka, mait ton nuola' eātnama nann, tā't kalākā liehkiet nuolaturvrum almien. (20) Tie piehtuoi son oghpates-olqmaistes sārōnumest keāsak, ahte son lei Kristus.

(21) Tāte āikie rājies alkīj Jiesus tietiehtiet oghpates-olqmaistis, ahte son vierēhtīj mannat Jerusālemī ja eātnakīt kierātat vuorasupmusist, ogjviemus prāstaist ja čaluk-oghppāsist ja kottāhtallat ja koglmat piejvien pajāseuodčielēt. (22) Ja Pētrus valtīj sū sierra, alkīj čorōko sū hoalāitahiet ja jahtīj: härrā, arduo iecāt; allus tāt iencēk tuñi šaddu. (23) Valla son jorkietī ja jahti Pētrusi: kāita mu outos[t] sāhtān; ton leä' mundī herrānissan; juhte ī' ton ājāhtalā tāt ma' jupmiela leä', āinat tāt ma' almačē leä'.

(24) Tie jahti Jiesus oghpates-olqmaistis: jus kuhtik sihtā mū čuovvuot, son hiejēhtus iecās ja valtus kruosses nalās ja' čuovvus mū. (25) Juhte tāt, kuhti riggā heākkas kāduot, son kalākā tau massiet; ja tā't, kuhti heākkas massā mū tiehti, son kalākā tau kāuānat. (26) Mi auhkit leä tall taste almačīj, jus son vidni obbo veārāltau, valla vahākahtā sieluos? Jalā mait mahttā almač vaddiet maksuon sieluos outost? (27) Juhte almačā pārēnie kalākā poghtiet āhčies härluokvuotan iecās ienkelij kum; ja tie kalākā son maksiet feärā keāsak parhkuis milhtā. (28) Sadnan jahtāu mon tiđdī: muhtiemā' tāiste

leä', kuti' tanne čuodču' kuti' eä' kalhka iencik maistiet japmiemau, outol kō sīj vuejēni' almačā parrhni'u poqhtiemän iečas riähkai.

Kapittel akta lohkie kiečau.

Jiesusā härlu'kes iečaituvām. Muhtiem mānuopu'hccie tivuo-suββā. Kristusā japmiem. Skahttie vattietuββā.

Ja kuhтта piejvie taste maññielā valtī Jiesus Pētrusau ja Jāhkopusau ja Juhannesau, alte vielđau milhties ja toqlvui sījāu sierra allak vārie nalā. (2) Jā son oqččai sījā čalmi outhon iečā vuokieu; jā alte ārutiddā [v. ārutijā] päihtij tie kō piejēvie ja alte kār-βuo' lādīn vielčkata' tie kō čuoukas. (3) Ja keähča, sidī vuojōnuika Mōses ja Eldas, hoallamän suina. (4) Tie vastietī Pētrus ja jahtij Jiesusi: härrā tanne leä midij puorrie orruot; jus ton sitä', tie takkup mī tasā kolōmo kogtie: tundī ouhtou, Mousesi ouhtou ja Eliāsi ouhtou. (5) Ko son lēi ajñ hoallamän, keähča tie suojevānastī sījāu čuoukis palāva; ja keähča, jietna palvas jahtij: tāt leä mū ihccieles pärēnie, keäsā mon puoris lijōhkuou; kullet sū. (6) Ja kō oqhpates-olqmā' tau kullin, kahčēin sīj ārutijāsa nalā ja suorākanin sagga. (7) Valla Jiesus lahkanī, tuohtij sījāu ja jahtij: cuodčielet pajās ja allet palā. (8) Valla kō sīj pajietin čalmijtisā, tie ičēin sīj iehčāsau vuoinie, kō Jiesusau aktu. (9) Ja kō sīj luojetāhtin vuolus vāriest, piehtuoi Jiesus sījāu ja jahtij: eähpet tij kalhka sārōnuot keāsak tau vuoinietusau ouōtol ko almačā pärēnie leä pajāsčuođčielam jabmeki luhke. (10) Ja alte oqhpates-olqmā' kačāhtin sūhste ja jahttin: mannās jahtti' tie čāluk-oqhpāsa', ahte Eldas pierri vuostak poqhtiet? (11) Jiesus vastietī ja jahtij sidī: Eldas poqhtā kalle vuostak ja kalākā rādđat kājähka karvesen. (14) Valla monno [mon] jahtāu tidđi: Eldas leä juo poqhtam ja eä' sīj tobōtam sū; muhtuo tahkin suina, maīt sīj sihtin. Nou šaddā ai almačā pärēnie sījāst kierātat. (13) Tie arvietin oqhpates-olqmā', ahte son hoqlai sidī Juhannes kāstatedđie pirra.

(14) Ja ko sīj pōhtin ālāmukā lusā, tie lauähki muhtiem olmāj sū ouōtoi, lujēhtāti puolvai nalā sū outhon; (15) ja jahtij: härrā armuolastie mū' parrhtnie paddiel, juhte son leä mānuotautast

pu^hccie ja vaivastu³žā pahās; juhte son kahččā tajėvai tolloi ja tajėvai čāhcai. (16) Ja mon toglvuojiu sū' tū' oghpates-olq̄māi lusā ja eū' sij mahttam sū' puorietet. (17) Tie vastietī Jiesus ja jahtij: Ūo ton jāhkuotes ja starrhtak [v. -tek] madduo, man kuhkieu kalhkau mon tijā lunnā orruot? Man kuhkieu kalhkau monn tijāu kierātat? tōlōvut sū mū' lusā tiehki. (18) Ja Jiesus sārhhui sū ja pearākal manāi sūhste olhkus ja pārēnie šattai varrāsen tāte potto rājiest. (19) Tie mannin oghpates-olq̄mā Jiesusa lusā sierra ja jahttin: mannās mīj eāhp mattam sū olhkus vuojiehet? (20) Jiesus jahtij siddij: tijā vātna jāhkuo tiehti. Juhte sadnan jahtāu mon tiddi: jus tijān leā jahkkuo seānapkorēnie-čalmie mahtie, tie oqdčuopēhtet jahttiet tāt varrai: sirrhtie iečat toppielt tohku ja tie kalākā tā't iečas sirēti^t; ja ij tiddi kalhka liehki^t mikie māhtietes. (21) Valla tāt čearāta ij manā olhkus iečā vuokiⁿ ko rohkolvasā ja fastuo pakti[j].

(22) Valla kō sī lādīn orruomān Kālilean, jahtij Jiesus siddij: almačā pārēnie šaddā padđielvattietu³žāt almači kietaitā; (23) ja sij kalēkē koddiet sū ja koqlmāt piejvien kalāka sonn pajās-čuodcielet. Ja sij šaddīn sagga hoddien. (24) Ja kō sij pōhtin Kābernaumī, tie mannin tā', kutē' skāhtiepietnikau toghpuojin, Pētrusā lusā ja jahttin: īkus tijā oghpateddie maksie skattiepietnikau? (25) Tie jahtij son: maksā kalle; ja kō' son pō^otij viessu sisā, outietī Jiesus sū ja jahtij: koktes ton toqjvuō', Siemun? Keistē valti' eātnamā' konōkasā tullau jalā skahti^u? iečasē [v. iečasa, v. iečasū] mānaist βai vierrāsist? (26) Pētrus jahtij sundi: vierrāsist. Tie jahtij Jiesus sundi: tie leā' nappu mānā' (maksiemäst) luo³žasā' [v. luovvāsa']. (27) Valla apmāmā sijāu vierrietet, tie manā jauriekaddai ja suohppē vuokkau ja valhtie vuosstas kuolieu, mīj poqhtā pajās. Ja kō' ton rapāsta' tāt halmieu, kauna' ton pietnikau; valhtie tau ja vattie tau siddi mū' ja iečat outost.

Kāpittel akta lohkie kakce.

Alie kutēukā vierietā. Oruo sōqpalač.

Tān āikien mannin oghpates-olq̄mā' Jiesusā lusā ja jahttin: keā leā makk stuorāmus almie rihkan? (2) Tie kohčuoi Jiesus mānau

lusās jā piejai tau sijā kasskai. (3) Ja jahtī: sadnan jahtāu mon tiddīj: jus tīj eāhpāt jorōkolē [v. -lā] iecatā ja šatta nouh kō mānnā, tie eāhpet luotnuok poqtie almie rīhka sisā. (4) Tāt, kuhti tall iecas vuolieta nou ko tā't mānnā, son leā stuorāmus almie rīhkan. (5) Ja tāt, kuhti tu^ostu takkar mānau mū namān, son tu^ostu mū. (6) Valla tā't, kuhti vierietā ouhtou tāiste uhcekačcaist, kutē' jahkē' mū' nalā, sundī lūli puoriep, ahte mi'lluo-kierēkie lūli čanātuvrum alte čēapohitj ja son vuoduoturuli' āpie čiegñali'. (7) Vuoi veärālti veärrānemie tiehti, juhte veärrānemie vierehtj ham poqhtiet; vallā vuoi tāt almači, keān čatā veärrānem poqhtā. (8) Jus tū kiehta jalā tū juelēkie tū vierrietā, tie čuohpa tau kasskat ja palhkiestā tau iecat luhte; tāt leā tundī puoriep mannat skierāman jalā fapmālassan iel-lemā sisā, kō atniet kuōkte kieta' ja kuōkte juelēhkie jā palhkiestuβ3et ihkeven tolloi. (9) Jā jus iecat čalēmie tū vierrietā, tie kaihkūo tau olhkus ja palhkieste tau iecat luhtā; tā't leā tundī puoriep mannat čalēmiepiellin iell'emā sisā, kō atniet kuōkte čalmie' ja palhkiestuvrāt helēvētā tolloi. (10) Keāhčēt, apmapet tīj padielkeāhčēt ouhtoukē tāiste uhcekačcaist [v. -kaččiist]; juhte mon jahtāu tiddī, ahte sijā ienkela' almien vuojēnē' āluo mū āhcie ārutijau, kuhti leā almien. (11) Juhte almača pārēnie leā poqhtam čoutiet tau, mī lahpu m lei. (12) Koktes orruo tījā mielan? Jus muhtiem almačin [v. -čen] leā čuohkie sāuca' ja akta tāiste čāddānā, eākus son tie kuotie tāit akcielo hkie ja akcie vārīj nalā ja manā ierit ja ocoq tau, mī čāddānam lei. (13) Ja jus nou heū33ā, ahte son tau kauānā, sadnan jahtāu mon tiddī, son āvusa eānapuht tāt tiehtj, kō tai akcielo hkie ja akcie tiehtj, ma' eā' čāddānan [v. čāddān]. (14) Nou ij liekie tā't tījā almielāč āhcie situot, ahte aktak taiste uhcekačcaist kalākā lahpput.

(15) Valla jus vieldat meāddā tū vuosstē, tie manā ja pakātā sū kuouhtā kasskan aktu; jus son kultalā tū, tie leā ton vidnim vieldatt. (16) Valla jus son ij kultalā, tie valhtie vell ouhtou jalā kuoktāsau iēcainat, vai kaihka aššie nannosen šaddā kuokte jalā kolōmo rihtena nalmie pakti [v. paktu]. (17) Jus son tāit ij kultalā, tie tietiehtū tau čoggulvassai; jus son ij kultalā čoggulvasāu, tie ānietuvrus son tūhste hietnikin ja publihkānan. (18) Sadnan jahtāu mon tidī: kājāhka, mait tīj čatnapēhtet eātnama nann, tā't kalākā

liehkiet čanātuvrum almien; ja kājahka, mait tīj nuollapēhtet eātnamā nann, tā't kalākā liehkiet nuolahtuββum almien. (19) Ai vasst jahtāu mon tidīj: jus kuouhties tāist lāsketēpā eātnama nann rohkolet, ihke man ogmij pirra tāt ličēa, tie kalākā tāt sunnui šaddat mū āhčiest, kuhti leā almien. (20) Juhte konnā kuouhties jalā kolmos leā' čoghkanam mū namān, tannā mon lāu sijā kasskan.

(21) Tie pōtī Pētrus sū outoi ja jahtij: hārrā, man tajāvai kalhkau mon āntakas luojehtiet vieldasam, kuhti meāddā mū russti? Kitta kieča kārātaikus? (22) Tie jahtī Jiesus sundī: mon jahtāu tundī, ī' kitta kieča kārātai, muhtuo kiečalokie kieča kārātai. (23) Tāntiet muotuotuvrā almie riāhka muhtiem konokasajā [v. -kisajā], kuhti sitāi lokuou tahkat svajānasiskum. (24) Ja kō son lokuou tahkakōtīj, tie puktietuvai muhtiem sū outoi, kuhti lei lohkie tūsan puttie velākuokes. (25) Ja tāina kō sū'nā īj lam mikie, maina mahttam maksiet, tie kohčuoi alte hārrā, ahte son kalhkai vuohtietuvvūt, ja alte āhkkā ja mānā' ja kājahka, mi sū'nā lei ja tāikum maksietuvvūt. (26) Tie luojahtātī tāt svāinas vuolus ja rohkotalāi sū ja jahtij: hārrā, oruo kierēties muina ja mon sitāu tundī kājahka maksiet. (27) Tie ārāhkālastīj hārrā tān svajānasa padīel ja luoīhti sū luovas ja mietietī sundī vielhkieu. (28) Tie manāi tāt svāinas olhkus ja kāunai muhtiemau iečas kuojēmie svāinasist, kuhti lei sundī vealākuokes čuohtie pietnika; ja son valhtī sū kitta, toghppij sū čiepiehtest ja jahtī: maksie, mait ton leā' vealākuokes. (29) Tie luajāhtatīj sū kujēmie svāinas vuolus altā juolhkīj outoi, rohkoli sū ja jahtij: oruo kierēties muina ja mon sitāu tundī kājahka maksiet. (30) Valla īj son sihtam, muhtuo manāi ierit ja časkīj sū kiddekī, tasā kō son maksij, mait son lāi vealākuokes. (31) Ko tall alte kujēmie svajānasā' vuoješin tau, mī lāi šaddam, tie pahān atnēn sij tau sagga ja pōhtin ja tietiehtin hārrāsasē [v. hārrāsasā] kājahka, mī šaddam lei. (32) Tie kohčuoi alte hārrā sū outosis ja jāhtī sundī: ton pahās svāinas, kājahka tū vielhkieu luojehtim mon tundī, tainā kō ton rohkoli' mū, (33) Ihkus ton ai pierrim armālastiet tū kujēmie svajānasa padīel, nou ko mon lāu armālastam tū padīel? (34) Ja altā hārrā mograhtuvai ja padīelvatī sū pāhtilītā, kitta tasā kō son maksī kājahka, mait son leā vālhkulač. (35) Nouhti kalākā ai mū alēmielač ahčēie

tahkat tidij, jus eähpēt vāimuostettie āntakas lueihtie, ieč kuhtek vieldāsis alte mättuit.

Kāpittel akta lok akcie.

Kālačvuota čanās. Mānai purrie oqssie Iellema kējēnuo. Poqntutakai niktetu, 3βem.

Ja tie heāvai, ko Jiesus lāi loqptam tāit pākuit, vuolhki son Kālileāst ierit ja pō'tij Jūdeā rājita tuon peällai Jortānā. (2) Ja sū čuovrun olluo almačā'; ja son takāi sijāu tannū varrāsen. (3) Tie pōhtin fāriseā' sū lusā, keähčēalin sū ja jahttin sundī: leākus olqmai mietietum hiejēhtiet āhkās, ihke makkar vikie tiehti? (4) Tie vastietī son ja jahtij sidij: eāhpetus tij leā lohkam, ahte tāt, kuhti šivušetī sunnū alhkuost, šivušetī sunnoū olāman ja nissunān? (5) Ja jahtī: tāntiet kalākā olmaj hiejēhtiet āhčies ja ietnies ja orruot nanous[t] āhkās palhtan ja tā' kuouhties kalākapā šaddat aktan oqđčien. (6) Nou eāpā soqj leā tast kuokte, muhtuo akta oqđcie; mait tal jumiel leā aktetam, ij kalhka almač rārēhkiet. (7) Tie jahttin sij sundī: mannes kohēuoi tie Mouhses vaddiet luohpātem-kirdieū ja hiejēhtiet sū? (8) Son jahtij sidij: tijā vāimuoi karrasvuotā tiehti mietiehti Mouses tiddī hiejēhtiet āhkaitettie; valla alhkuost tāt ij lim nou. (9) Muhtuo mon jahtāu tiddij: tāt, kuhti luohpatā āhkastis iecā' kō huorrāvuotā tiehti ja valtā iehčāsau, son tahkā huorāb; ja tā't, kuhti valtā āhkan tau, kuhti leā luohpātuvvum, son tahkā hūorāb. (10) Tie jahttin alte oqhpates-olqāmā' sundī: ko nou leā olqāmā ja nissunā kasskan, tie ij leā pu'rrie valtut. (11) Tie jahtī son sidī: eū' kāihka' valtīe allasisā tau pākuou, muhtuo vall tā', keita tāt vattietu, 3βā. (12) Juhte muhtiemā' leū' valtumi šie'ttuoka'ttesā', kuti' leā riekātum takkāren ietnie heākkas; ja muhtiemā' leū' tasā šie'ttuoka'ttēsen takāhtuovum almačist; ja takkāren leū' ai muhtiemā' šaddam, tainā ko sij leā māsšam valtumāš [v. -mist], jummiela rihka tiehti. Tāt, kuhti mahttā tau allasis valtiet, son valtus.

(13) Tie puktieturvin mānā' sū lusā, vāi son lūlī piedđat kietait sijā nalā ja rohkolet; valla oqhpates-olqāmā' šārōkuū sijāu.

(14) Tie jahtij Jiesus: tiptet mánait orruot ja allet cakka sijāu poqhtiemäst mū lusā; juhte takkārij leā almie rīāhka. (15) Ja ko' son lāi pieddam kietait sijā nalā, vuolhkij son taste ierit.

(16) Ja keāhča, muhtiem lahkanij ja jahtij sundī: purrie oqhpateddīe, mait puorit kalhkau mon tahkat, vai oqdēūlim ihk^ēeven ielliemau. (17) Tie jahtij Jiesus sundī: mannes kohčuo ton mū purrien? Ij aktak leā purrie, iečā kō jupmiel aktu; valla jus ton sitā' mannat ielliema sisā, tie ānie'ta kohčēuom pākuit. (18) Son jahtij sundī: kutit? Jiesus jahtī: i' ton kalhka koddīe; i' ton kalhka huorāp tahkat; i' ton kalhka suolātet; i' ton kalhka vierriet vihtenastiēt. (19) Kudniete āhčat ja eātnat ja ton kalhka iehcciēt kuoimat nouh ko iečat. (20) Tie jahtij tāt nuorra olmāj sundī: tāit kāihkait lāu mon anie'tam nuorravuotan rājis; mītes mūhstā ājū vel vājēluo? (21) Jiesus jahtij sundī: jus ton sitā' liehkiet ollies, tie vuolhkie, vuoptie tāu, mī tū^{nā} leā ja vattie heājuitā, ja tū^{nā} kalākā liehkiēt tā^βfier almien; ja poqtie ja čuovuo mū. (22) Kō tāt nuorra olmāj kulāi tau pākuou, vuolhkij son hoddien ierit, juhte sū^{nā} lādīn olluo oqpmutakā'. (23) Tie jahtij Jiesus oqhpates-olāmaitis [v. olāmōitās]: sadnan jahtāu mon tiddij: poqntās almačī leā lossot mannat almie rīhka sisā. (24) Ja vass jahtāu mon tiddij: ālēkiep leā kammēli ēāģenat [v. ēākāat] āimie šalmie čatā, kō poqntai poqhtiet almie rīhka sisā. (25) Kō oqhpates-olāmā' tau kullin, suorākanin sīj sagga ja jahttin: kuhtes tie mahttā sāluku šaddat? (26) Tie keāhčasti Jiesus sijā nalā ja jahtij siddij: almačītā leā tā't kalle māhtietis; valla jupmielī leā kāihka mahtielāč.

(27) Tie vastietī Pētrus ja jahtij sundī: keāhča, mī leāp kāihkait kuotām ja čuorvum tū; mait kalākap mīj oqdēuot tāt outost? (28) Tie jahtij Jiesus siddij: sadnan jahtāu mon tiddij, ahte tīj, kuti' lāhpāt mū čuorvum, otōsist riekātēmīn, ko almača pārēnie leā čōkhahēmien iečas hārlokvuota trōnuo nann, kalākāpēhtet ai tīj čōkhahet [v. čōkhohet] kuokte nuppie lohka trōnuoi nann ja tuopmāt tāit kuokte nuppie lohkaī Israēla sohkoit. (29) Ja juohkehač, kuhti kuotā kogtieu jalā vieldait, jalā ogppait, jalā āhčēu, jalā iētne^u, jalā āhkau, jalā mánait, jalā pālhtuoit mū namā tiehti, kalākā oqdēu^t čuotie kārtasaččat [v. -sačā] ruóptuot, ja ārēpit ihkeven iellemau.

(30) *Valla moqdde', kuti' leä' outiemusä', kalëki' šaddat mañ'emussan ja mañiemusä outiemussan.*

Kāpittel kuokte lohkie.

Viena-karrhtie. Jiesusā kierëtemus. Oahpates-olāmāi rī'tuo. Kuokte čalmietēm'e.

Juhte almie riehka leä jeübäta ko muhtiem tāluo-isiet, kuhti ārrät itietest manāi olhkus palāhkāčit parëkējijt vienakartasis [v. -kartasas]. (2) Ja kō son läi lāskatallam parëkējij kum ouhta pietnika pirra piejvies[t], rājai son sijāu vienakartāsis. (3) Tie manāi son olhkus koglmad tīma muttuon ja vuoini iehčāsīt čuodčuo-mān šaldūon parhkuotakā; (4) ja jahtij sid'ij: vadcet ai tīj mū vienā-kārātai, ja mī peāras leä, tau sitāu mon vaddiet tidđ'ij. (5) Ja sīj vadcin. Ja vass manāi son olhkus kutāt ja akcāt tījma muttuon, ja takāi seūmmalāhkai. (6) Valla vuosstas nuppie lohcai [v. lohkoj] tīma muttuon manāi son olhkus ja kāunai iehčāsīt čuodčuo-mān parhkuotakā, ja jahtij sid'ij: mannes tīj čuodčuopāhtet tanne keäčuo piejvie parhkuotakā? (7) Sīj jahttin sundī: taina kō ij aktak leä mijāu pālāhkātam. Tie jahtij son sidd'ij: vadcet ai tīj mū vienā-kārātai, ja mīj peāras leä, tau kalākāpāhtet tīj oqdčuo. (8) Kō iehkiet šattai, jehtij viena-karhtie härrā čuodčutedđāsas: kohčuo outoi parëkējijt ja vattie sidd'ij palhkau; ja alhkie mañ'emusais[t] kitta vuosstasitā [v. vuosstačitā]. (9) Ja kō tā' pōhtin, kuti' vuosstas nuppie lohcai tīma muttuon lāđin pālāhkātušum, oqdčun sīj kuhtik ouhto pietnikau. (10) Valla ko vuosstasā' [v. -tača'] pōhtin, tojevun sīj, ahte sīj kalëkin oqdčuo eānapu; ja oqdčun ai kuhtik ouhtou pietnikau. (11) Ja kō sīj tau oqdčun, murhkiestin sīj isieta vussti; (12) ja jahttin: tā' mañ'emusā' leä' parākam ouhta tījma, ja ton leä' tahkam sijāu mijā jeābātāsaččan, kuti' leāp kuoddam piejvie noqtieu ja pāhkau. (13) Tie vastietī son muhtiemī sijāst ja jahtij: veūnahkam, im mon takā tundī vierriet; ihkus ton leä lāsketam muina mierrietum pietnika pirrā piejvies? (14) Valhtie oqmāt ja manā kēinut. Valla mon sitāu vaddiet tān mañemusī akta eānakau ko tundī. (15) Jalā im kus oqdčuo tahkat iehčam oqmiñ, mait mon

sitāu? Jalā leākus tū čalēmie pahā tān tiehtī, kō mon lāu purrie?
(16) Nouhte šaddī' mañ'emusā' outiemussan, ja outiemusā' mañ'e-
mussan. Juhte mogdde' leā' kohčuoturvum, valla kallāsačča' leā olh-
kus vldđitūrvum [v. valdeturvum].

(17) Ja tie vu^olhki Jiesus pajās Jerusālemī ja valtī tāit kuokte
nuppie lohakai oghpates-olāmoit sierra lusās kēinuo nalā ja jahtī
siddī: (18) Keāhča, mī mannāp pajās Jerusālemī ja almačā' pārē-
nie šaddā paddīelvattieturvāt pajemus preāstaitā ja čaluk-oghpasitā;
ja sīj tuobmā' sū japmiēmī. (19) Ja sīj paddīel vaddē' sū hietnikijtā
alhpietit, svaškuotit [v. švaškuotit] ja krussinauletit sū ja koglmat
piejvien kalākā son pajāsčuodčielet.

(20) Tie lahkani Sebeusā parhtnie iednie aktan pārhtnis
kum Jiesusā lusā, luejčhtātīj sū outoi eātnamī ja vāitī sūhste juojētā.
(21) Tie jahtī son sundī: maitīs ton sitā'? Son vastietī sundī: koh-
čuō tāit mū kuokte pārhtnit čohkahāt [v. čohkohāt] iečat rihkan,
nuppiep tū oghlkies kieta, ja nuppiep tū koruo kieta pielien. (22) Tie
vastietī Jiesus ja jahtī: eāhpāt tīj tietie, mait tīj vājētiepāhtet [v.
vājētiepāt]; mahttiepāhtātkus tīj juhkat tau kalhkeu, mau monn
kalhkau juhkat, ja kāstatuvvāt tāina kāstetasajī [v. kāstatasajī],
maina mon kāstatuvau? Sogj jahtikā sundī: māhtin [v. mahttin]
mogj kalle. (23) Son jahtīj sidīj: mū kalhkeu šaddapehttie togj kalle
juhkat ja taina kāstatasajī, maina mon kāstatuvau, šattapehttie togj
kalle kāstatu,βāt, valla čohkahet mū oghlkies ja mū' koruo kieta
peliin ij leā mū tuokien vaddiet iehčāsūtā kō sidī, keita tā't kārveh-
tum leā mū ahčies. (24) Kō tā' lokies tau kullin, suhttin sīj tāita
kuokte vieldačētā. (25) Tie kohčuoi Jiesus sijāu iečas lusā ja jehtī
[v. jahtīj]: tīj tiehtiepāhtet, ahte ālāmukī fūorstā' leā' ogjēvien sijā
paddīel ja stuorra härrā' atnē' isietvuotau sijā padīel. (26) Ij kalhka
nou liehkiet tījā kasskan; āinat tā't, kuhti tījā kasskan sihtā liehkiet
stuories, son leāhkus tījā tieunār. (27) Ja tā't, kuhti sihtā liehkiet
outiemus tījā kasskan, son leāhkus tījā svāinas. (28) Nou ko almačā
pārēnie ij leā poqhtam pāddat iečas tieunahuβāt, muhtuo tieunahet
ja vaddiet heākkas lotnasen [v. lotnōsin] mogddāsī outost.

(29) Ja kō sīj vuolēkin Jerihkuost olhkus, čuoruoī sū eātnak
ālāmuk. (30) Ja keāhča, kuokte čalmietēmie [v. -timii] leika čohko-

hēmien [v. čohkahimien] kēinuo palhtan; ja kō soǵj kulāika, ahte Jiesus läi taggu mieddiel mannamän [v. -min], čuorvuoikā soǵj ja jahtika: härrä, Tāvitā pārēnie, arāmuolastie munnu paddiel! (31) Valla ālamuk särhkui sunnū, vāi kalhkaikā šāvuot orruot. Tie soǵj čuorvuoikā vill cānapuht ja jehtika: härrä, Tāvitā pārēnie, arāmuolastie munnu paddiel! (32) Tie čuoččatij Jiesus, kohčuoi sunnū lusās ja jahtij: maites toǵj sihtapehttie, ahte mon kalhkau tunnui tahkat? (33) Tie jahtika soǵj sundi: härrä, ahte munnu čalmie' rahpasuvuoči'. (34) Tie ārāhkālastij Jiesus sunnu paddiel ja tuohtij sunnu čalmit ja talāhka šaddin sunnu čalmie' vuojēnijen, ja soǵj čuorvuoika sū.

Kāpittel kuokte lokk akta.

Jiesus riete sisā, rajēnētā tempelau, šārōkuo fāriseait.

Ja kō sīj lahkanin Jerusālemī ja pōhtin Petfāgai oǵlduo vārie vuollai, rājai Jiesus kuoktāsau oǵhpates-olq̄maistis [v. -stes]; (2) ja jahtij sunnui: vadciēn lattie sietai, mīj leä tunnu outon, ja tie talā toǵj kaunapehttie miñkieles osnau čatnasin, ja miesi' u tān palhtan; nuollien tāit ja lajēten mū lusā. (3) Ja jus kuhtek moǵlhkietā tunnui maitek, tie jahttien: härrä tarhpahā tāit ja talā luojēhtā son tāit. (4) Valla tāt kājāhka šattai, vāi tāt ollanet kalhkai, mīj sarrhtnuotum leä profēhta čatā, kuhti jahtij: (5) sārqnūt niejētai Sionī: keähča, tū konōkēs poǵhtā tū lusā loddie čohkahēmän miñkieles osnā [v. osno] nann, ja parōkuo-osnā miesie nann. (6) Oǵhpates-olq̄mā' vāccikā tohku ja takāikā nou kō Jiesus läi sunnū kohččum. (7) Ja soǵj lajētika sū lusā miñkieles osnau ja miesieu ja piejaikā kārvuoitiskā [v. -teskā] tāi nalā ja čohketahkikā sū tāi nalā. (8) Ja eät-nak ālāmuk luobbun kārvuoitisā kēinuo nalā ja iehčāsa suoddin tuorhkaht muoraist ja tuorhkastin kēinuou. (9) Valla ālāmuk, kuhti outon vāccī, ja tā kutie' čuoβun mañkien, čuorōvun ja jahttēn: Hūsianna Tāvihta pārēnai [v. pārānai]; puorist šiušetum leāhkus son, kuhti poǵhtā härrä namān; Hūsianna allakāsan. (10) Ja kō son pōti Jerusālemij, loǵssakōti obbo stāta ja jahtij: keä leä makk tā't? (11) Tie jahtij ālāmuk: tāt leä Jiesus, tāt profēhta Nāsarētast Kālilean.

(12) *Ja Jiesus manāi jupmiela tiempela sisā ja vuojietī olhkus kāihkait, kuti' lēdīn vuobētiemān [v. -mīn] ja oqstiemān [v. -mīn] tiempela sinnā, ja komie'tī lōnuoteddīj pieutūt [v. piutit] ja turvu-oqsisteddīe stōuloit; (13) ja jahtīj siddīj: tā't leā ēālie'tum: mū koghtie kalākā kohčuoturvāt rohkoles-koghtien, valla tīj leāhpāt tau tahkam rießbārī sluogguon. (14) Ja sū lusā pōhtin ēālmie'tēmie', ski^errhma' tiempelā sisā; ja son puorietī sijāu. (15) Ko pajēmus preāsta' ja ēāluk-ogh-pāsa' vuojēnin tāit outuo parhkuīt, mait son takāi ja mānait, kuti' ēuorōvun tiempelin ja jahttin: Hūsianna Tāxītā pārānai, tie sīj suhttin; (16) ja jahttin sundī: kulāhkus tonn, mait tā' jahtti? Tie jahtīj Jiesus sidīj: kulāu kalle. Eāhpetkus tīj leā kogsssek lohkam: mānai ja nammī nālmies[t] leāh ton karvietam allasat māinuou?*

(17) *Tie kūotī son sijāu ja vaccī stātas olhkus Petāniai ja orui toppiē. (18) Ko sonn itietest vasst manāi stātai, tie porōstuvakōtīj sonn. (19) Ja sonn vuojnīj fiehkuna-muorau kēinuo palhtan ja manāi tohku, ja tīj kauānam tanne maitek iehēāsau ko lasstait; ja son jahtīj tasā': allusā kogsssek tāte kiečies šaddū tūhste muordīe! Ja fikuna-muorra assnelī talāhkā. (20) Ja kō oghpates-olēmā' tau vuojēnin, outuhin sīj tau ja jahttin: koktes assnelī fiehkuna-muorra nou heāhkkat? (21) Tie vastietī Jiesus ja jahtīj sidīj: sadnan jahtāu mon tiddīj: jus tījān leā jahhkuo, ja eāhpit kuoktāstalā, tie eāhpet tīj oqčēuo tahkat tošsuo vall takkar takuoit, kō fiehkuna muoraina leā šaddam, muhtuo jus tīj vāl jahttiepēhtet tān varrai: logēnē iēcat pajās, ja hojōkotē iēcat meārrai, tie kalākā nou šaddat. (22) Ja kājāhka, mait atnuopēhtit rohkolvasan, jus tīj jahhkiepēhtet, kalākapāhtet tau oadēuot.*

(23) *Ja kō sonn pōtīj tiempelā sisā, vadcin pajemus presta' ja vuorasupmusā' ālāmukāst sū lusā, ko son lāi oghpatemān [v. -mīn], ja jahttin: mate fāmuost ton tau takā'? Ja keā leā vaddam tundī tau fāmuou? (24) Tie vastietī Jiesus ja jahtīj siddīj: mon sitāu āi kačātet tījāst ouhtou pākuou; jus tīj jahttiepēhtet mundī tau, tie sitāu mon ai jahttiet tiddī, mate fāmuost mon tau takāu. (25) Koste lāi Juhannesa kāstates? Almies Baj almačist? Tie ušutin sīj iēcainisā ja jahttin: jus mīj jāhttiep: almiest, tie jahttā son*

midē : mannes tīj tie äitie sundī jāhkie ? (26) Valla jus mīj jāhttiep : almačist, tie mīj pallap ālāmukest ; juhte kāihka' atnē' Juhannesau prōfēhtan. (27) Ja sīj vastietin Jiesusī ja jahttin : eāp mīj tau tie-tie. Tie son kis jahtīj sidīj : im mon ke sarhnuo tidīj, mate fāmuost mon tau takāu. (28) Valla kokte tījā mielan orru ? Muhtiem olman leika kuokte parrhtnie' ja son vāccī tāt vuosstača [v. vuosstasa] lusā ja jahtīj : pārānam, manā ja parhka udne [v. udni] mū viena-karrhtien [v. karrhtienam]. (29) Son vastietī ja jahtīj : im mon sitā. Valla taste maññiela sañkartīj son tau ja manāi tohku. (30) Ja son vāccī tāt nuppie lusā ja jahtīj seāmmālāhkai. Tie vastietī son ja jahtīj : vāccīčam, hārram ; ja tīj son mannam tohku. (31) Kogbbā tāiste kuoktāsist takāi, mait ahčēie sitāi ? Sīj jahttin sundī : tāt vuosstas. Tie jahtīj Jiesus sidīj : sadnan jahtāu mon tidīj, ahte publikānā' ja skiekie' pōhti' almie riakhai outola ko' tīj. (32) Juhte Juhannes pōtīj tījā lusā ja vuosietī tidīj riektesfārtukvuota kēinuou, ja eāhpēt tīj jahkkam sundīj ; ja ihka mai tīj tau vuojnītā, tie eāhpāt tīj tauk taste mankielā leā tau sañkartam, nou ahte leitie sundī jahkkam. (33) Kullet iečā muotulasau : tāt lāi muhtiem isiet, kuhti kārviētī viena-karrhtiēu šattačēt, takāi keārrhtau tānn pirrā, ja rokkīj teāpčas kārīēu tasā, ja cieggī torrhnuou ; ja son pālāhkātīj tau [v. tā] viena-karrhtie olāmaitā ja vu'lhkī olōkuoriehkai. (34) Kōh tall šadduo-ajēkie pōtīj, rājai svājēnāsīties vienakarrhtie-olq̄māi lusā tuostuočēt tānn šattuit. (35) Tie valtin vienakarrhtie olq̄mā' alte svājēnasit kitta ; ouhtou sīj švaškuotin varāiti, nuppieū sīj čorōmotin lārhhkas ja koglmātau sīj keātkahin. (36) Vast rājai son iečā svājēnasit, eānapuit tuoiste outiepuist ; ja sīj tahkin tāt kum seābmālāhkai. (37) Maññie-mustā rājai son parrhtnies sījā lusā ja jahtīj : alāmā sīj mū' parrht-niest koit palāci'. (38) Valla ko vienakarrhtie olq̄mā' vuejēnin parrhtniēu, tie jahttin sīj kaskanisā : tāt leā ārhpulač, poqhtiet, koddup mīj sū ja tie oqđduop mīj iehčamē vuollai alte arhpieu. (39) Ja sīj valtin sū kitta, hojōkotin sū olhkus vienakarrhtiest ja koddin sū. (40) Kō tall viena-karrhtie hārra poqhtā, maites son tie kalākā tahkat tāita vienakarrhtie olq̄maitā ? (41) Sīj jahttin sundī : son kalākā heāvahtet tāt pahāit pahā lāhkai, ja pālāhkāhtet vienakarrhties iečā vienakarrhtie olq̄maitā, kutī vaddē sundī šattuit aikienisā.

(42) Tie jahtij Jiesus siiddij: eühpätkus tij kogssek leä lohkom čälukin? Täht kiedkie, mau koatiecieggie' palhkiestin ieritā, tā't leä šaddam čiehkakiethien; härrast tät leä šaddam, ja leä outo mijā čalmi outon. (43) Tān tiet jahtāu mon tidij, ahte jupmielā riehka kalākā valtietuvvāt täist ierit ja rattietuvvāt hietnikijtā, kute' kuodde' tān šattuit. (44) Ja tät, kuhti jorrā [v. jorrō] tān kietkie nalā, son norōtosā cuouhkas; valla keän nalā täht kahččā, sū tā't smollī.

(45) Ja kō pajemus priesta' ja fāriseā' kullin altā muotulasait, arēvietin sij, ahte son hoalai sijā pirra. (46) Ja sij pirutin sū kitta valtiet; valla sij pallin ālāmukest, tāina ko sij atnin sū profēhtan.

Kāpihtel kuoktā lohkkuoktā.

Heäđakārvuo'. Kejsara skahttie. Pajāsčuodčielem. Stuurāmus kohččuom-pāhkuo. Kristusā ahččie.

Jiesus vastiet ja hoalai siiddij vasst muotulasai čatā ja jahtij: (2) Almie riehka leä aktalāhkāsac muhtiem konokāsajni, kuhti takāi heäjait pārānāsis. (3) Ja rājai olhkus svajēnasities kohččuot tāit, kuti' lāđin kohčuotuvvum heājaitā, ja eü' sij sihtam poqhtiet. (4) Ai vasst rājai son iečā svajēnasit ja jahtij: sārōnut tāita kohčuotuvumijtā: keühča, mon lau kārvietam mū mällāsau, mū vuóksā' [v. vuóhsā'] ja mū puejētuotum pušie' leä' nuóββum, ja kājāhka leä kārves; pō'htit heājaitā. (5) Valla sij padđiēlkiehččēin tau ja vadcin ierita, muhtiem peältusis ja muhtiem ogsiestepmāsis [v. -sas]. (6) Ja muhtiemā valtīn alte svajēnasit kitta pilēhkietin ja koddin sijāu. (7) Ko konokis tau kulāi, tie mogrā'tuvai son ja rājai togrruofuovaitis ja heāvatī tāit olāmākoddiejit ja poqlhtietī sijā stātau. (8) Tie jahtī son svajēnasitas: heāja' leä karāvāsa', valla tā', kuti' lāđin kohčuotuββum, eü' lam vuohkasa'. (9) Vadeet tāntiet olhkus kēinuotakaita ja kohččut heājaita nou moqttit ko tij kauqnapēhtet. (10) Ja svajnasa' vadcin olhkus kēinuotakai mīlhtē ja čoggin kāihkait, kēit sij kauqnin, koqppāčak pahāit ja puorit, nou ahte heädda-koqhtie tievai sijāst, kuti' čohkahin peauātāi. (11) Tie vāccij konōkis sisā keühčatet kuossit ja vuoinij toppie muhtiem olāmāu, kuhti ij lam karvuotum heäđdakārβui; (12) ja son jahtij sundi: veānahkam, koktās ton leä'

poghtam tiehki sisä, ko tū^{nä} eä' leä heäja-kārβuo'? Ja ij son molh-kietam maitek. (13) Tie jahtij konōkis svajēnasītas: čatnet sūhste kietait ja juolhkit, ja palhkiestet sū olhkuomus siuheti; toppie kalākā liehkiet čierruom ja pānī krihčām. (14) Juhte moqdde' leä kohčuotuvrum, valla kallāsačča' olhkus valjetuvrum.

(15) Tie vādcin fārīseä' ierit ja rātuhin, kokte sīj ogdčuot lūlin kiellat sū pākuitā. (16) Ja sīj rāddin oghpates-olq̄maitisā aktan Hārūdianai kum sū lusā ja jahttin: oghpatedd^e, mī tiehtiep, ahte ton leä tuohtalač ja oghpatā' jupmiela kēinuou ŋuolāka, ihke palā kāstek; juhte i' ton keähčastā almačī olhkuoltās vuokieu. (17) Sarrhnuo midī tāntiet: kōktās orruo tū mielan? Leākus loqhpie vaddiet kejsarī skāhtieu, jalā ij? (18) Valla Jiesus, kuhti ielvi sījā pahāvuotau, jahtij: tīj heārvestallejē', manne keähččālāhpēt[^{v.} -lihpit/ mū'? (19) Vuosiehtet mundī ska'ttie-pietnikau. Ja sīj puktin sundī pietnikau. (20) Ja son jahtij sidī: keān kobvo [koβ3o] ja padiel-čāla leä tāht? (21) Sīj jahttin sundī: kejšāra. Tie jahtij son sidij: vaddet nappu kejsarī tau, mī kejšāra leä, ja jupmielī, mī jupmiela leä. (22) Kō sīj tau kullin, outuhin sīj; ja kuotin sū ja mannin ierit.

(23) Tānka piejvien pōhtin sū lusā sadduseä', kuti' jahtti', ahte ij leä pajāsčuodčielem, ja kačātin sūhste. (24) Ja jahttin: oghpateddīe, Mohses leä jahttam: jus kuhtēk japmā ja sū^{nä} ällā [= eä' leä] mānā', tie kalākā sū vieldā valtut alte āhkaina ja čuoč-čaltahtiet vieldāsīs sahkkusau. (25) Mijā lunnā leä' tall orrum kieča vieldāča'; ja tāt vuostas valtīj āhkau ja jāmij; ja tāina ko sū^{nä} eāllam [= eä' lam] mānā', kuoti son āhkās vieldāsīs. (26) Sūbmālāhkai ai tā't nubbie, ja tāht koglmāt, kitta tān kiehččāta rāddai. (27) Maññiemustā sijās kāihkaist jāmī ai nissun. (28) Keān āhkkā tāiste kiečās kalākā son tie pajāsčuodčielēmīe [^{v.} -limie] sinnā liehkiet? Juhte sīj leä' kāihka' atnam sū. (29) Tie vastietī Jiesus ja jahtij siiddij: tīj čādd'ānēhpēt, ja eāhpāt topto čālukit, eāhpētke jupmiela fāmuou. (30) Juhte pajāsčuodčielēmīe sinnā ij olmāj valtīe allasīs āhkau, ike nissun vattietuvvu olq̄māi; āinat sīj leä' nouh ko jupmiela ienkela' almien. (31) Valla eāhpātklus tīj leä lohkom jabmiekī pajāsčuodčielimīe pirra, mī tidī leä sarrhnuotum jupmielest, kuhti ja'ttā: (32) mon lāu Abrahāmā jupmiel ja Isākā jupmiel ja

Jahkupā jupmiel. Jupmiel ij leä tãi jābmi jupmiel, āinat tãi 'ell'ejij.
(33) *Ja kō ālāmuk tau kulāi, out:hin sij sagga altā oghpatusau.*

(34) *Ko fāriseā' kullin, ahte son lēi puotum sadduseāi nālmi'e,*
tie čoghkanin sij aktij. (35) Ja muhtiem sijāst, kuhti lei lāka-oghpi'e,
keühččalij sū ja jahtij: (36) Oghpateddē, kuhtimuč leä stuorāmus
kohččuompāhkuo lākan? (37) Tie jahtī Jiesus sundī: ton kalhka'
iehcciet hārrau jupmielat obbo vaimuostat, obbo siāluostat ja obbo
mielastat. (38) Tāt leä tāt vuostas ja stuorāmus kohččuompāhkuo.
(39) Tāt nubbie leä ai tān vuohkai: ton kalhka' iehcciet kuoimāt
nouh ko iečat. (40) Tāi kuoktā kohččuompāhkuo sinnā orru obbo
lāhka ja profēhta.

(41) *Koh tal fāriseā lāđin čoghkin orruomēnn, kačātī Jiesus*
sijāst; (42) ja jahtij: koktās orru tijā mielan Kristusa harrai?
Keän pārēnie leä son? Sij jahttin sundij: Tāvihta. (43) Tie jahtij
son sidij: koktās kohčču tie Tāvid sū vuojēnenin hārrian? ko son
jahttā: (44) hārri jahtij mū hārrai: čoghkketā mū oghhkies kieta
nalā, tasā kō mon piejau vasūlaččaitat tundi juolhkij tuoutaken.
(45) Kōh tall Tāvid kohčču sū hārrian, koktās leä son tie altā pārēnie?
(46) Ja ij aktak mahttam vastietet sundī ouhtou pākuou; ja ij aktak
tuosstam vel kačātet sūhstā maitek tāte piejvie rājies.

Kāpittel kuoktā lohkk kolmo.

Vuoi fāriseai ja Jerusalemie padd'el.

Tie hoalai Jiesus ālāmukī ja oghpates-olāmaitis [v. olāmoites],
(2) ja jahtij: Mōhsesa stuoul'uo nann čohkahē' [v. -hi'] čāluk-ogh-
pāsa' ja fāriseā'. (3) Tāntiet kājāhka tau, mait sij kohčču' tijāu
aniehtet, tau aniehtet ja takkēt; valla allet takā sijā parhkui milhte;
juhte sij jahttē' [v. jahtti'], ja eä' takā. (4) Sij čatn'e' lossis noqtijt
aktij, mait almač ij viejie kuoddiet, ja pieddī' tāit almačī oghhkij
nalā, valla ieča' eä' sij sitā tāit tuohttāt čū'tinisā. (5) Valla kāih-
kait parhkuitisā tahki' sij, vāi vuojōnu' almačist; sij tahkē' muh-
tuočālaitisā kobđtoken, ja karvuisā nalā lúoskait stuorahken. (6)
Sij sihti' mielastissā čohkahet ogjru'rin kuossu'mā pālī ja sienākū-
kai sinnā. (7) Ja sij sihtē' mielastisā puorāstahtietuvvāt šald'uo

jah kohčuotuvvāt almačist : rābī, rābī. (8) Valla eāhpät tīj kalhka tiptiet iečatē kohčuotuβbet rābin ; juhte akta leä tija oghpateddīe, Kristus, ja tīj leāhpet kähka' vieljača'. (9) Ja eāhpet tīj kalhka kohčuot ouhtou eätnama nann tija ahēcien ; juhte akta leä tija ahēcīe, kuhti leä almien. (10) Ja eāhpet tīj kalhka tiptiet iečatē kohčuotuvvāt oghpiestedd'en, juhte akta leä tija oghpiestedd'e, Kristus. (11) Tāt, kuhti leä stuorāmus tija kasskan, kalākā liehkiet tija svāinas [v. -nes]. (12) Tāt, kuhti iečas pajieta, son kalākā vuolietuvvāt ; ja tāt, kuhti iečas vuolietā, son kalākā pajietuvvāt.

(13) Valla vuoi tiddī ēāluk-oghppāsa' ja fārīseā', tīj härvāstal-lejē', kuti' tahpapēhtet almie rīhkau almačī outost ; ieča eāhpet tīj manā tāt sisā, ja tāt, kuti' sihtē sisā mannat, eāhpet tīj pāja sisā mannat. (44) Vuoi tiddīj tīj ēāluk-oghppāsa' ja fārīseā' ; tīj härvastallejē', kuti' porropēhtet arāpāčīj kogtīt, ja olhkuoltās vuokie tiehtīj atniepāhtet kuhkies rohkolvasāit ; tāt tiet kalākapēhtet tīj oqdčuot tāt losiep tuopmuou. (15) Vuoi tiddīj, tīj ēālukoghpasā' ja fārīseā' ; tīj härvastallejē', kuti' pirra mannapēhtet čācij ja eätnamī milhte takācit ouhtou proseluotau, ja kō son leä šaddam tannān, tie tahkapēhtet tīj sū helveta mānnān, kuokte kirrhtie pahāpun, ko tīj ieča' leāhpet. (16) Vuoi tiddīj, tīj čalmietes oghpatedd'e', juhte tīj jahttiepāhtet : kuhti vuorōno t'empela paktī, tīj tāt leä mīkie ; valla kuhti vuorōno t'empela kollie paktī, son leä v'ālhkulač. (17) Tīj jalla' ja čalmietimie' ; kogbbā leä stuorāp, kollie, vai t'empel, mī pāsuohta kolli'u ? (18) Ja kuhti vuorōnu altāra paktij [v. paktu], tīj tāt leä mīkie, valla kuhti vuorōnu vēāruo paktī, mī tāt nannā leä, son l'ā v'ālhkulač. (19) Tīj jalla' ja čalmietēmie', kogbbā l'ā štuorāp, vēārruo, vai altar, mī pasuotā vēāruo ? (20) Tāntiet tāt, kuhti altāra paktī vuorōnu, son vuorōnu tāt paktī ja kājähka paktī, mī tāt nannā l'ā. (21) Ja tāt, kuhti t'empela paktī vuorōno, son vuorōno tāt paktī ja sū paktī, kuhti tāt sinnā orru. (22) Ja tāt, kuhti almie pakti vuorōnu, son vuorōnu jupmielā trōnuo pakti ja sū pakti, kuhti čohkohā [v. čohkahā] tāt nannā. (23) Vuoi tiddīj, tīj ēāluk-oghpasā' ja fārīseā', tīj härvastallejē', kuti' tahkapēhtet tivuotau miñtast, tillast ja karēvienest, ja mānāspiedapēhtet tau, mī lāhkan leä oqjāvatumūs, nammatum r'ekt'esfārōtukvuotau, arōmuokesvuotau ja jāhkuou ; tāt

pierrī almač tahkat, ja tuoit iehčāsijt ij mañāspieddūt. (24) Tīj čalmietis oghpiestedd'e', tīj kuti' sillipēhtet čuoihkait ja niellapēhtet kāmēlau. (25) Vuoi tidd'ī, tīj čālukoghpasā' ja fāriseā'; tīj hārvastallejē', kuti' tahkapēhtit juhkam lihti'u ja kārī'u olhkuolt rājēnasen, valla sistā l'ā' tā' tievasā' rieβatusast ja veārrutakast. (26) Ton čalmietis fāriseā, takā vuosstak juhkam lihti'u ja kārī'u siste rājānāsen, vāi ai tāi olōkuopiellie šaddā rājānasen. (27) Vuoi tidd'ij, tīj čālukoghpasā' ja fāriseā', tīj hārvastallejē', kuti' leāhpāt jeübāta' kō vielhkuotahttum hāutie', ma' olhkuolt vuojōnu' čāppakān; valla sistā leā' tā' tievasā' jabmi'kī tauhtist ja tuolvast. (28) Nou ai tīj olhkuolt vuojōnopēhtet almačī outon r'ekt'esfārōtuken; valla sistā leāhpēt tīj tievasā' h'ārvastallemäst ja v'ārruotakās. (29) Vuoi tidd'ī, tīj čālukoghpasā' ja fāriseā'; tīj hārvastallejē', kuti' cieggipehtet [v. cieggipehtet] profēhtai hautit ja h'ārāvatēhpēt tāi r'ekt'esfārōtukī hauētiesājūt, ja jahttiepēhtet: jus mī lāimie [v. lījmiū] orrum mijā ajē'tiekij pālī, tie eimie mī sijāi kum sebrūlacča' orrum profēhtai varrai. (31) Tie vihtenastiepēhtet tīj talle iecatā nalā, ahte tīj leāhpāt sijā mānā', kuti' profēhtait leā' koddam. (32) Tie tieutēt nappu tīj ai tījā ajēhtiekij meāhtau. (33) Tīj keārāmahā', tīj soatie k'ārāmahāj čiukā', koktās mahttiepēhtet tīj peāssat helvitā tuopmuos?

(34) Tāntiet, k'āhča, mon rājau tījā lusā profēhtait ja vīssā-kijt ja čālukoghppasijt ja muhtiemijt sijās tīj koddiepāhtūt ja kruos-senaulepēhtet [v. naulipēhtet], ja muhtiemit sijās tīj rissipēhtet tījā sī'nākūkai sinnū ja toglvuotāhpāt stātas stātai. (35) Vāi tījā nalā poghtā kaihk r'ekt'esfārōtuk varra, mī leā kolhкотuvvum 'ātnamā nalā tān r'ekt'esfārōtuk Ābela varā rājies kitta Sāhkariā Pārakiā parhtnie varā rāddai, k'āu tīj kottitā t'empela ja altara kasskai. (36) Sadnan jahtāu monno tid'ij, ahte tāt kājāhka kalākā poghtiet tān mattuo padd'elī. (37) Jerūsālem, Jerūsālem, ton, kuhti kottā' [v. kotto'] profēhtait ja keātkahā' tāit, kuti' l'ā' rājahtum tū lusā; man tajāvai lāu mon sihtam čogggiet mānaitat, tie kō vuoncā čogga čiukaitis sogjis vuollai ja 'āhpāt tīj leā sihtam? (38) Keāhča, tījā koghtie kalākā kuotietuvvāt tid'ij auhtasen. (39) Juhte mon jahtāu tid'ij: taste maññ'ela 'āhpāt tīj kalhka mū vuejēniet tasā kō tīj

jahttiepēhtet: puoris šiunātum leähkus son, kuhti poqhtä h'ärrä namān.

Kāpittäl kuoktä lohkie nielđä.

Jerusāleme autietuvväm [v. autietem]. Veärälta nohkem.

Ja Jiesus manāi olhkus ja vu^olhki t'emeplēst ierit, ja alte oqh-pqtes-olq̄mā' pōhtin sū^u lusā vuosietēt sundi t'empela ciegganēmie čēärtau. (2) Tie jahti Jiesus sid'ij: āhpetkus t̄ij vuōinie tāt kaih-kait? Sadnan jahtāu mon tid'ij: tannā i kalhka pāhciēt kierhkie kirhkie nalā, m̄ij t̄ij kalhka vuolus kaihkuotuvvāt. (3) Jah kō sonn lāi cohkahāmen oldūo vārie nann, vādcin alte oqh-pqtes-olq̄mā' sū lusā sierra ja jāhttin: sarrhtnuo mid'ij, koqsse tāt kalākā šaddat? ja m̄i kalākā liehkiet meārahkan tū poqhtēm̄i ja veärälta nohkem̄i? (4) Tie vastiet̄i Jiesus ja jahtij sid'ij: vāruotet, apmas aktak tijāu čāddet̄et. (5) Juhte moqdde' pōhti' mū namān ja jahtti': mon liū Kristus; ja moqddasijt s̄ij čāddet̄ē'. (6) Ja t̄ij šaddapēhtet kullat togruou ja togrruo-sākait; vāruohtet, apmapēhtet t̄ij suorākanet, juhte tāt kājähka vierehti šaddat, valla t̄ij l'ä tie āj̄n nohk'em. (7) Juhte fulhkie' kalēkē' čuodčalastiet fulhkij vu^osstē, rihka' rihkai vu^osstē, ja nielēkie kalākā šaddat ja pestilencā' ja 'ātnamsk'elēpemā' tuohku [v. tuoggu] tahku. (8) Valla tāt kājähka l'ä vaiviesvuotā ālq̄kuo. (9) Tie padđielvaddē' s̄ij tijāu vajēvastuvvem̄i, ja koddi' tijāu; ja t̄ij šaddapēhtet vašuotuvvāt kaihkiēt almačist mū' namā tiehti. (10) Ja tie šaddē' moqddā' veārranet ja piehtiet kuhtik kuoimitisā ja vašuotet kuhtik kuoimitisā. (11) Ja moqddā' p'āhttuokes profēhta' padđānē' ja čāddet̄ē' moqddāsijt. (12) Ja taina ko jupmie-lahtiesvuot lassānā, tie kieriesvuot moqt̄i sinnā čōqssku. (13) Valla tāt, kuhti pintā kitta nohkem̄i, son šaddā sālukin. (14) Ja tāt evangēlium rihka pirra kalākā sarrhtnuotuvvāt obbo veāraltin vihtenūsan kaihkiēt almačitā ja t'e kalākā nohk'em poqhtiet. (15) Ko t̄ij tall vuojēniepāhtet auātatēmie [v. -timie] vastiesvuotau, man pirra sarrhtnuotum l'ä profēhta Dānielā čatā čuodčuomān tān passie saj'en: tāt, kuhti tau lohkā [v. lohkō] ājā'tallus tau. (16) Tāh, kuti' talluoi l'ä Jūdean, pāhtarusā vāritā; (17) ja tāt, kuhti l'ä tāhka nann, allus luojāhtātu^o vuolus viedčamā tiehti maitek koqties-

tis. (18) Ja tā't, kuhti l'ä olökun šaldūon, allus ruoptuot mahcu viedčama tiehti piktasitiēs. (19) Valla vuoi sid'i, kuti' leä' namāhteddi'e' tai piejvīj. (20) Valla rohkolet, vāi tijā pāhtarem ij šatta talēvin ike sabbāhtan. (21) Juhte tie šaddā takkar štuorra vajēvie, mī ij l'ä orrum vēārālta alhkus kitta tāt rāddai, ike šaddat kalhka. (22) Ja jus tā' piejvie' eä' lūlu ognietuvvāt, tie ij aktak almač lūlu kāđuoset; valla tai olhkus valdituvumī tiet, kalēkē' tā piejvie' ognietuvvāt. (23) Ja jus kuhtēk tie jahttā tidd'ij: k'ähča, tannā l'ä Kristus, jalā tuonnā; tie allet tau jāhkie. (24) Juhte p'ähtuokes Kristusā' ja p'ähtuokes profēhta' pajāspōhti' ja tahki' stuorra m'ärh-kait ja outuoparhkuit, nou ahte tā' olhkus valdituvumā' [v. -valjetuvumā'] ai šaddačē' cāddetuvvāt, jus tāt lūli mahttieles. (25) K'ähča, mon lūu tiđ'ij tau outol juo sārōnum. (26) Tāntiet, jus sīj tie jahttē' tiđ'ij: k'ähča, son l'ä miehcien, tie allet tohku manā; k'ähča, son l'ä kamarin, tie allet tau jāhkie. (27) Juhte nou kō āltakas [v. -kēs] poqhtā lulltie ja vuojōnū kitta alās, takkar l'ä almačā parrhnie poqhtiem. (28) Valla konnā porromus l'ä, tasā čoqkkanē' ai arēnasā'.

(29) Valla talāhka tai piejvīj vājēvie maññielā, tie piējēvie šcuūtuvvā ja nāstie kahčēē' vuolus almies ja almīj fāmūo' torkkiesti'. (30) Ja tie kalākā almaču parhnie m'ärāhka ihtiet alāmai; ja tie šaddi' kāihka' mattuo' ātnama nann valluot, ja sīj kalēki' vuejēniēt almača parrhniēu poqhtiemēn almie palvai sinnā stuorra fāmūi ja hārlukvuotañ. (31) Ja son kalākā olhkus rādit 'enkilities čuoddales pāsoqna jienan; ja sīj kalēkē čoqkhet [v. čoagg'et] alte olhkusvaldiētuvumijt tāiste niēdi'e piākka kuouluis; almie nuppie raptas kitta nuppie rabātai. (32) Oqhppit muotolvasāu fi'hkuna muoras. Ko tāt suorhkijta svallie čāhcie juo l'ä padđānam, ja turhkuma' luottanič-kōhti', tie tij tiehtiepēhtet, ahte kiessie l'ä lahka. (33) Nouhtē ai tij, ko tij vuejēniepēhtet tāt kāihkait, tie tiehtit, ahte son l'ä lahka ukša outon. (34) Sadnan jahtāu mon tiđ'ij: tāt puolāva ij kalhka nohkot outol kō tāt kājāhka šaddā. (35) Alēmie ja ātnam kalākopā toššānet, valla mū pākuo' ēä' lutnuok kalhka toššānet. (36) Valla tau piejvieu ja tau pottou ij tietie aktak, āinat vall mū āhcie aktu.

(37) Valla nou kō Nuā piejvie' lāddin, nou kalākā ai almača parrhnie poqhtiem liehkiet. (38) Juhte nouh ko sīj lāddin [v. lied-

đin/ tai piejvįj sudduo-tulvie outol; sįj porrin ja juhkin, nissunįt valtįn ja piedđin āhkkān kitta tān pejėvai, kō Noā čagėnai ārāhkai; (39) ja ičėin mastāk tietie, outol ko tulėvie pōtįj ja valtįj sįjāu kāihkait ierit; takkar kalākā ai almača parrhnie poghtiem liehkiet. (40) Tie kuouhties l'āpā olōkun šalduon, nubbie pajāsvaltieturvā ja nubbie kuotieturvā. (41) Kuokte nissuna' l'āpā tie jorō'temien millau; nubbie valhtieturvā pajās ja nubbie kuotiehturvā. (42) Kohcet tāntiet; juhte 'āhpāt tįj tietie, kutin potton tįjā hārrā poghtā. (43) Valla tau kalākāpāhtet tįj tiehtiet, ahte jus isiet lūlī tiehtiet, kutin įjā kohciem vuoruon suolā ajōku poghtet, vissast son tie kocālūlī, ike pājelūlū kogties kaihkūotuβjāt. (44) Tāntiet lāhket tįj ai kārāvasa'; juhte almača pārėnie poghtā tān potton kō tįj 'āhpāt toqjvuo. (45) Kuhtis l'ā tall tāt osskeltes ja jįrhmalāč svāinas, k'āu alte hārrā l'ā piedđam koghtie-fuolhkies [v. huolhkies] padđiel, vāi son kalākā vaddiet siddįj piepmuou vuokas ajākai? (46) Sāluk l'ā tāt svāinas, k'āu alte hārrā kauānā nou tahkamān [v. -mīn], kō son poghtā. (47) Sadnan jahtāu mon tiđįj, ahte son kalākā pādđat sū kāihkai tāvieris padđiel. (48) Valla jus kuhtik pahā svāinas jahttā vaimuonis: mū hārrā įj ajį varākā poqtįj; (49) ja nou alākā rejjevāt kujėmie svājėnasities ja porrot ja juhkat juhkiį siebrien; (50) tie kalākā tān svājėnasa hārrā poghtiet tān piejvien, kō son įj vuorhtie sū, ja tān potton, kō son įj toqjvuo; (51) ja kalākā čuollat sū kuoučtat ja vaddiet sundī palhkau h'ārvastallejįj siekien. Toppie kalākā liehkiet čierruom ja pānie krihčām.

Kāpittāl kuokte lokk vihtta.

Lohkie niejta'. Osk'eltes, kienies svāinas. Maññiemus tuobmuo.

Tie šaddā almie rieħka lohkie niejta' lāħksačėan, kuti' valtįn lampuitisā ja vadcin irėkie outolt. (2) Valla vitās sįjās[t] lāđin jįrhmalāčča' ja vitās kājāvasa'. (3) Tā' kājāvasa' valtįn lampuitesā ja ičėin valtie olduo mielhtiesā. (4) Valla tā' jįrhmalāččā' valtįn olduo lihtinisā aktan lampui kum. (5) Kō tall irėkie vipāi, tie nakiertuvvin¹⁾ sįj kāihka' ja oqddajin. (6) Valla kaskijān šattai čuor-

¹⁾ A szövegben: nakartovin.

vas ; k^eähcä, irëkie poghtä ; vadcet olhkus sū outolt. (7) Tie cuod-
 cielin kähkka' tā' niejta' ja karviehtin lampuitisā. (8) Ja tā' kähjēvasa'
 jahttin tāita j^erhmālačcāitā : vaddēt middī tijā oqlđuost, juhte mijā
 lampuq' jaddakōhti'. (9) Tie vastietin tā' j^erhmālačcā' ja jahttin :
 'äp lutnuok ; mārēji tie vānies šaddā mid'ij ja tid'ij ; valla vadcit
 ienni tāi lusā, kuti' vuobēti', ja oqstēt allasittie. (10) Kō sīj tall
 vadcām lādīn oqstācit, tie pō'tij irëkie ; ja tā', kuti' lādīn kārāvāsa',
 mannēn aktan suina sisā h^eājaitā, ja uksa tahpatuvai. (11) Mañiela
 äskā pōhtin ai tā' iecā' niejtā' ja jahttin : härrā, härrā, rapāstā
 mid'ij. (12) Tie vastietī son ja jahtij : sadnan jahtāu mon tid'ij : im
 mon topto tijāu. (13) Kohcet tāntiet, juhte 'ähpūt tij tietie piejvieu
 jalā pottou, kogsse almačā pärēnie poghtā.

(14) Juhte nouh kō olmāj, kuhti aihkui vuelëkiet olōkuo riähkai,
 kohčuoī svajēnasities ja vattī sijā kietaita tābvierities. (15) Ja vatiij
 muhtiemī vihtta puttie', muhtiemī kuokte ja muhtiemī ouhtou, sierra
 [v. f^eerra] k^eāsak mahttakvuotas milhtā [v. mihtā] ja vuolhki nou
 talähka olōkuo-riähkai. (16) Tie vu^olhki tāt, kuhti lei tuosstum
 vihtta puttie' ja ogsiestī tāi kum ja vidnīj vihtta iecā puttie'. (17)
 Nouhtie ai tāt, kuhti lei tuosstum kuokte puttie' ; son ai vidnīj iecā
 kuokte. (18) Valla tāt, kuhti ouhtou läi tuosstum, manāi ierit, jā-
 riesti 'ätanamī ja čiekai härrās pietnikit. (19) Kuhkies āikie mañielā
 tātē kiečiest pōtīj tāi svajēnasī härrā ja tahkakōtī lokuou sijā¹⁾ kum.
 (20) Tie pōtīj tāt outoi, kuhti läi tuosstum vihtta puttie' ja pūhtī
 [v. pūktī] vill vihtta iecā puttie' outoi ja jahtij : härrā, ton vaddi'
 mundī vi'tta puttie', k^eähcä, mon läu vidnim vihtta iecā puttie' tāi
 kum. (21) Tie jahtij alte härrā sundī : puoris, ton purrie ja ogs-
 k^eeltes svāines, uhcies oqmie padđiel l^eä ton orrum ossk^eeltes ; mon
 piejau tū 'ätnaka padđiel ; manā sisā härrāt āβui. (22) Tie pō'tī āi
 tāt ouōtoi, kuhti läi tuosstum kuokte puttie' ja jahtij : härrā, ton
 vaddi' mundī kuokte puttie', k^eähcä, kuokte iecā puttie' läu mon tāi
 kum vidnim. (23) Tie jahtij alte härrā sundī : puoris, ton purrie ja
 ossk^eeltes svāinas, uhcies oqmie pad^eel l^eä' ton orrum ossk^eeltes, mon
 piejau tū 'ätnaka padđ^eel ; manā sisā härrāt āvui. (24) Tie pō'tij

¹⁾ A nyomtatott szövegben: sijai.

ai tã't ouõtoi, kuhti læi tuosstum ouhtou puttiũ ja jahtij: hãrrã, mon tiehtim tũ karra olmãn, kuhti cõghpa', kosõ ton i' l'ã saddim, ja cõghkã', kosõ ton i' l'ã poddetam; (25) ja ko mon pallim, vuelëkim mon ierit ja vuorëhkim puttiũ 'ãtnama sisã, k'ãhã, tannã l'ã tũ oqpmie. (26) Tie vastietĩ alte hãrrã ja jahtij sundĩ: ton pahãs ja laihkies svãines; jus ton tiehti', ahte mon cõohpau, kosõ mon iũ l'ã saddim, ja cõghkau, kosõ mon iũ l'ã poddam [v. poddetam]; (27) tie lãdĩ' ton pierrim pieddat pietnikijtam lonuoteddĩtã, ja ko mon põõhtim, tie lãddĩu ham oqdẽum oqpmam r'ãntuinã ruoptuot. (28) Valtiet tãn tiet puttiẽu sũhstã ierit ja vaddet sundĩ, k'ãnnã l'ã lokie puttiẽ'. (29) Juhte juohkehaããai, k'ãnnã l'ã, kalãkã vattietuvvõt, ja sũ'nã kalãkã liehkiet valdiesvuot; ja k'ãnnã ij lie, sũhstã kalãkã v'el tãt valtietuvvõt, mĩ sũ'nã l'ã. (30) Ja pulhkiestet tau kienies svãjẽnasau olhkuomus siũnieti; toppie kalãkã liehkiet cierruom ja pãni krihããm.

(31) Valla kõ almaãa pãrẽnie poqhtã hãrlukvuotanis ja kãjãhka ajẽles ienkela' suina, tie son cõkkohã hãrlukvuotãs truounuo nann. (32) Ja kãihkã' almaãa' kalẽki' cõghkanet sũ outoi; ja son rãrãhka sijãu, muppiẽu muppiest, nouh ko reinuoheddie rãrãhkã sãucait kãihcaist. (33) Ja son pieddã sãucait oqhkies [v. riuhties] peãllãsis ja kãihcait koruo peãllãsis. (34) Tie jahttã konõkis siddij, kuti' l'ã' alte oqhkies pielin: poqhtit tidã [v. tij], mũ ahãien puoris siũnãtuvvumã' [v. sivun'etuvvumã'] ja arẽpit tau rihkau, mĩj tidij kãrviehtum l'ã veãrãlta alãkuo rãjies. (35) Juhte mon lãdĩm n'ãlãkuomãn, ja tij vattijte mundĩ [v. muĩ] porrot; mon lãdĩu kojõhkomãn, ja tij vattijte muĩ juhkat; mon lãdĩu amãs, ja tij tuoss-tuotitie mũ koqhtai; (36) rihccuot, ja tij piuhtastitie [v. piuhtasteitie] mũ; mon lãdĩm puohcamãn, ja tij oqhpaitẽ [v. oqhpate, v. -tã, v. -tẽ] mũ; mon lãdĩm kiddakin, ja tij poqhtijte mũ lusã. (37) Tie vastietẽ' [v. -ti'] r'ekt'esfãrõtuka' sundĩ ja jehtte' [v. jahtti']: hãrra, kogsse vuoinime tũ nãlãkuomãn, ja piepmaimẽ tũ, jalã kojõhkomãn, ja vattijmã [v. -mẽ] tuĩ juhkat? (38) Kogsse vuoinimã tũ apmasin ja tuostuotijmie tũ, jalã rihccuot, ja piktastijmie [v. piuhtastimie] tũ? (39) Jalã kogsse vuoinimẽ tũ puohcamãn, jalã kiddakin, ja poqtimã tũ lusã? (40) Ja konõkes vastietã tie ja jahttã siddij: mait tij lãhpit

tahkam aktai täiste mü uhciemus vieldäist, tau l'ähpät t'ij tahkam mundi. (41) Tie son jahttā ai sidd'ij, kuti' l'ä' koruo pielin: kājētet ieritā mü luhtā, t'ij karruotuvvumā', ihk'even tolloi, m'ij peärākālī ja alte ienkelitā karviehtum leä. (42) Juhte mon lādīm n'äläkuomān ja äitie t'ij vattie muñi porrot; mon lādīu kojōhkomān, ja äitie t'ij vattie muñi juhkat. (43) Mon lādīu amās, ja äitie t'ij tuosstuotē mü'; rihcuot, ja äitie t'ij piuhastē mü'; mon lādīm pūohcamān ja kiddakin, ja äitie t'ij oghpa mü. (44) Tie vastietē' s'ij sundi ja jahtte': härrā, kogsse vuoinimā m'ij tū n'äläkuomān, jalā kojōhkomān, jalā apmasān, jalā rihcuot, jalā puohcamān, jalā' kiddakin, ja eäp lä tieunaham tū? (45) Tie vastietā son sidd'ī ja jahttā: sadnan jahtāu mon tidd'ij: mait t'ij 'ähpät l'ä tahkam aktai täiste uhciemusais[t], tau 'ähpät t'ij l'ä muñik'ä tahkam. (46) Ja tā' kalēki' tie mannat ihk'even vajēvai, valla riektesfärq̄tuka' ihkieven ielliemē.

Kāpihtäl kuokte lohkku'tta.

Kristus vuoitahum, vuoptietum. Altā pässač, iehkietes mallas, sieluovajēvie, rohkolvas, fanki'turvām, očōhtuvvem. Pētrusā kahččām.

Ja tie heūvai [v. heūpai], ko Jiesus läi loqptam kähkkeit tait pākuit, tie jaht'ij son oghpates-olq̄maitis: (2) t'ij tiehtiepehtet, ahtā kuokte piejvie' tastā mañielā šaddā pässač, ja almačā pärēnie padd'el vattietuvvā kruossinauletuvvučit. (3) Tie čoghkanin paj'emus pr'ä-stā' ja čäluoghppāsa' ja älāmuka vuorasupmusā' tāt paj'emus pr'ästa viessui, k'än namma läi Kajāfas. (4) Ja rätuhaddin, kokte s'ij mahttiet lūlin tuobbelet Jiesusau sluokin, ja jāmiehtēt sū". (5) Tauk jahttin s'ij: allup passien, amās stujämie šaddat älāmuka kasskan.

(6) Kō tall Jiesus läi Pehtanian, tāt spitäläč Si'muna koqtien, (7) lahkanē sū lusā muhtiem nissun, keänne läi klāsa lihtie tiuras vuojätasin; ja liejēhk'ij tau alte ogjvie nalā, kō son läi peäüatāi čohkahāmān. (8) Ko alte oghpates-olq̄mā' tau vuojēnin, tie suhttin s'ij ja jahttin: masās tāt liejēhkem toššai? (9) Tāt vuoitas ličča mahttam vuoptietuvvāt tiuras haddai, ja vattietuvvāt h'äjuoitā. (10) Kō Jiesus tau vuoptiesti, jaht'ij son sidd'ij: mannā vuorādapēhtēt t'ij

tau nissunau? juhtä son l'ä takkam puorrie takuou mü vu'ssti. (11) Juhte älu atnöpähtät tñj h'äjuoit kasskanettie, valla mü 'ähpät tñj älu anie. (12) Juhte kō son liejēhkñj tau vuojētasau mü rupmahanalā, tie l'ä son tau takkam karvietimie [v. -tēmie] tiehtñ mü hauātātuββemisan. (13) Sadnan jahtāu mon tidđñj: konnä ihkienis tāt evangēlium šadda sarrhtnuotuvvāt obbo vearältin, kalākā ai tāt, mait son läi takkam, p'äkkuotuvvāt sundñ muihtulāsen. (14) Tie vu'lhki akta täiste kuokte nuppie lohkāsist [v. lohkosist], keän namma lei Jūtās Iskardñuot pajiemus pr'ästai lusā; (15) ja jahtñj: maitä sihtapēhtit mundñ vaddiet, jus mon tidđñj peähtau sū? Ja sñj vaddin sundñ kolōmo lohkñe silāpa pietnika'. (16) Ja tātē āikie rājist ocōi son vuokas āikieu sū piehttiet.

(17) Valla vuosstas piejvien sūru'tes läipñj passien, mannen oghpates-olq̄mā' Jiesusā lusā ja jahttin sundñ: konnās sitā' ton, ahtā mñj kalākap kārβiehtet tundñ porrot pässač-lippau? (18) Tie jahtñj son: vadcet stātai soqpmasa lusā ja sarōnut sundñ: oghpateddñe jahttā: mü ajeñkie l'ä lahka; mon sitāu atniet pässačau tū lunnā mü oghpates-olq̄moi kum. (19) Ja oghpates-olomoq' tahkin nou kō Jiesus läi sijāu kohččum ja kārβiehtin pässač-lippau. (20) Jah kō iehkiet läi šaddam, čohketñj son peauātai aktan kuokte nuppie lohkāsññ [v. lohkosiññ]. (21) Ja kō sñj lādñn porromān [v. -min], jahtñj son: sadnan jahtāu mon tidđñj, ahte akta tijās[t] poqhtā mü piehttiet. (22) Tie šaddin sñj sagga hodđien ja alēkin ieč kuhtēk jahttiet sundñ: härrā, im liččā mon tāt? (23) Tie vastietñ son ja jahtñj: tāt, kuhti muinā puonñuostñ kietainis karrai, son p'ähttā mü. (24) Almača pārēnie mannā māi ierit, nouh ko čäliehtum l'ä sū pirra, valla vuoi tñn almačñ, keän čatā almača pārēnie piehtietuvvā; tñn almačñ lūli puoriep, ahte son ñj lūlu riekātuvvum [v. riekātum]. (25) Valla Jūtās, kuhti sū piehtñ, vastietñ ja jahtñj: oghpateddñe, im liččā mon tā't? Tie jahtñj son sundñ: ton jahttñ' tau.

(26) Valla kō sñj lādñn porromān, valtñj Jiesus laipñ'ū, kihtñ ja toqñ ja vattñj oghpates-olq̄maitā ja jahtñj: valtē, porret; tāt lē mü rubmē [rubm'e]. (27) Ja son valtñj kälhkeu ja kihtñ, vattñj sidđñj ja jahtñj: juhket taste kähka'. (28) Juhte tāt l'ä mü varrā, tan otō testamēnta, mñ olhkusñuorhkuotuββā moqddasñj outos, suttuñ āntakas

luejëhtiemī. (29) Mon jahtāu tiddīj: im mon tastā maññielā jukā tātā vienamuora šattuos, kitta tāt piejvie rāddai, kō mon jukāu tāu otosau tijai kum mū āhcie rihkan.

(30) Ja kō sīj lādīn laulum kīhtuo-laulutasau [v. -tisau], vadcīn sīj olhkus olduo-vārrai. (31) Tie jahtīj Jiesus sidīj: tāt ijan šaddapēhtet tīj kāihka' mūhstā v'ārrānēt; juhte tāt l'ā ēālietum: mon kalhkau rejjēvat reinoheddī'ū ja 'āluo sāuca' šaddie' poddānēt. (32) Valla kō mon lāu pajās ēuodēielam, sitāu mon vadciet tījā outon Kālileai. (33) Tie vastietī Pētrus ja jahtīj sundī: ihkape ai kāihka' v'ārrāniē' tūhstā, im mon tauk koqssek kalhka v'ārrānēt. (34) Jiesus jahtīj sundī: sadnan jahtāu mon tundī, ahte tāt ijan, outol ko vuonca orries ēuodēdā, tie hāihtā' ton mū kolmo kīrhtie. (35) Pētrus jahtīj sundī: ihkape mon jāmā lūlim tuina, tie im mon hieihī'e tū. Nou jehttin ai kāihka' oghpates-olqāmā'.

(36) Tie pōtī Jiesus sijai kum muhtiem kārātai, mī kohēuoturvā Keccemānnen ja jehtīj oghpates-olqāmaitā: ēohkkahet tasā tau pottou, kō mon manāu tohku ja rohkolau. (37) Ja son vāltīj Pētrusau ja Sepeteusā kuokte parrhtnie' lusās ja oqēčutallakō'tij vaiviesvuotest jā vāimuo pakčāsist. (38) Tie jahtīj Jiesus sidīj: mū sieluo l'ā hoddien kitta japmemī; orrut tannā ja kohcet muina. (39) Ja son vadcieļi outipussai,¹⁾ luejëhtātīj ārutīās nalā, rohkoli j ja jahtīj: āhcam, jus tāt l'ā mahtieles, tie mannus tāt kalk mū luhte; allus tauk šaddu nou kō mon sitāu, āinat nou kō ton sitā'. (40) Ja son pōtīj oghpates-olqāmai lusā ja kaunai sijāu oqtiemen; ja jahtīj Pētrusī: vāi eitiehkus tīj viejie kohciet muinā ouhtou pottočau k'ānnā? (41) Kohcit ja rohkolet, apmapāt tīj kahēčāt keāhēčalepmai; vuojēnas l'ā māi šušies, valla oqdēie l'ā viešies. (42) Son vacēij vasst nuppātest tohku, rohkoli j jahtīj: āhcam, jus tāt tīj l'ā mah'tieles, ahte tāt kalk mannā mū luhte ierit, āinat mon vierēhtiu tāu juhkat, tie šaddus tū situot. (43) Tie pō'tij son, ja kāunai sijāu vasst oqtiemen, juhte sijā ēālmie' lādīn losieturvum. (44) Ja tie pājai son sijāu orruot, ja manāi vasst tohku ja rohkoli koglmat kirhtie ja jahtīj s'āmmā pākuit.

(45) Tie pō'tij sonn oghpates-olqāmais lusā ja jahtīj siddīj:

¹⁾ A nyomtatott szövegben: áutebučai.

oqtet tall vell ja vuokkâstet ; k'ähcä, poddo l'ä poqhtam, ja almačä pärénie šaddä paddielvattieturvät suddarî kietaitä. (46) Čuodčielet pajās ja vadcoq ; k'ähcä, tannä l'ä tät, kuhti mü p'ähttä. (47) Ja kō son läi ajñ hoallamän, k'ähcä, tie pō'tij Jūtās, akta täiste kuokte nuppie lohkäsist ja aktan suina olluo almačis svierhtij ja staurai kum, olhkus rājahtum oiviemus pr'ästais ja älāmukā vuorrasupmusist. (48) Valla tät, kuhti sū piehtij, läi raddam sid'ij tobōtam-m'ärhkau ja jahttam : tät keäu mon čuliestau, tät l'ä son ; valtet sū. (49) Tie loitostî son spājähta Jiesusä lusä ja jahtij : puorist, rābî ; ja čuliestî sū. (50) Tie jahtij Jiesus sundij ; veänahkam, man mohkien ton poqtä' ? Tie loitostin sij outoi ja pieddîn kietait Jiesusä nalä ja tuohpelin sū.

(51) Ja k'ähcä, akta sijās, kuti' lādîn Jiesusinä, kälēki kietas, rohhti svirhties ja kejēvalij pajiemus pr'ästa svājēnasau ja čuolesti alte pieldieu ierit. (52) Tie jahtij Jiesus sundi : cākie svierhtat sadddāsīs ; juhte kaihkä', kuti' toghppi' svirhtiü, kalēki' hohkkānet svirrhtina. (53) Jalä toivuohkus ton, ahte mon im māhtičä talle roh-kolat mü ähči'u ; ja son lüli rāddat mundî kuokte nuppie lohkāi lēgi-ūna ienkelist ? (54) Koktä lülin tie čälukā' ollanet, ahte nou vierēhti šaddat ? (55) Tānka potton jahtij Jiesus fuorvai : tie ko riebrāra vu'ssti l'ähpit tij vuolākam olhkus svirrhtij ja stāurai kum mü kitta valhtāčit ; mon läu fārähta piejvien čohkaham tijä kasskan ja oqhp-etam tiempelin, ja 'ähpät tij l'ä mü valtam. (56) Valla tät kējähka l'ä šaddam, väi projēhtai čäluکا' olloniččē' [v. -ččē']. Tie hiejēhtin kähka' oqhpatēs-olqmä' sū ja pähtarin.

(57) Valla tāk, kuti' lādîn kitta valtam Jiesusau, toqlōvun sū pajiemus pr'ästa Kājāfasä lusä, tasä kosō čälukoghppāsa' ja vuora-supmusä' lādîn čoghkenam. (58) Valla Pētrus čuovuoi sū kuhkien mankielt [v. mañielt] kitta pajiemus preästa viesuo rāddai ; ja čā-gānai sisä ja čohketij svajēnasî seähkai, vuoināčit, koktes nokōčij. (59) Valla oiviemus pr'ästa' ja vuorrasupmusä' ja obbo kierriek pižutin vierrie vihtanusau Jiesusa nalä, vai oqččuči' sū koddiet ; ja eä' sij kauānam maitäk. (60) Ja vaihkuo moqdde virrie vihtenā' pōhtin outoi, tie 'ä' sij tauk kauānam maitäk. Mañiemustā pōtika kuokte vierrie vihtenā' ; (61) ja jahtika : tä't l'ä jahttam : mon māh-

tau kajēhkuot jupmiela tiempelau ja cieggēt tau pajās kolman [v. kolmon] piejviñ. (62) Ja pajiemus prēsta čuodčielī pajās ja jahtij sundī : iħkus ton vastietā maitek tasā, mait tā' vihtenasti' [v. -nastēā] tū vu°ssti? (63) Valla Jiesus šāvuot orui. Ja pajiemus prēsta vastietī ja jahtij sundī : mon vuorhtnuotau tū iellie jupmiela paktī, vāi ton jahtā' midīj : l'āhkū ton Kristus, jupmiela pārēnie? (64) Jiesus jahtij sundī : ton jahtti' tau. Tauk jahtāu mon tiddīj : taste maññielā kalākapēhtet tīj vuejēniet almača parhtnieu čohkohēmen fāmuon óqlhkies kieta nann ja poqhtiemān almie palvai sinnā. (65) Tie kaihkietij pajiemus prēsta piktasities ja jahtij : son l'ā alhpietam jupmielau ; mait tārhpahēp mīj vel eānap vihtanijt? Keāhča, tīj lāhpāt tall kullam alte alhpietemiēū. (66) Koktes orru tījā mielan? Tie vastietin sīj ja jahttin : son leā sāhkulač japmiemī. (67) Tie čolākin sīj sū ārutijait [v. ārutidai] ja čorōmotin sū ; ja muhtiemā' cābmin sū niāraitā ; (68) ja jahttin : kiehtuo middī Kristus, k'ā tā't l'ā, kuhti tū cāpmīj? (69) Valla Pētrus čohkohī olōkuolān tāluon ; ja tie pōtīj muhtiem t'ārānuo sū lusā ja jahtij : ton lādī' ai Jiesusinā Kālileas. (70) Valla sonn vuorrrhnuoi kāihkai outhon ja jahtij : im mon tietie, mait ton jahtā'. (71) Ja kō son vāccij olhkus cāñaltahkai, tie vuoinīj sū iečā t'ārānuo ja jahtij siddīj, kuti' tannā lādīn : tā't lāi ai Jiesusijnā, tāina Nāsārealāčājnī. (72) Ai vasst vuorrrhnuoi sonn ja jahtij : im mon topto tau olāmau. (73) Taste mañielaččan pōhtin tā' outhoi, kuti' lādīn tannā čuodčuomān ja jahttin Pētrusi : vissast l'ā' tonn akta sijāst, juhte tū kiella toptotā tū. (74) Tie ālhkij son karuotet iečas ja vuorōnuot : im mon topto tau olāmau. Ja talā čuojai vuōncā orries. (75) Tie mujēhtajī Pētrus Jiesusā pākuit, mait son lāi jahttam sundī : outhol ko vuōncā orries čuodčā, tie heihtā' ton mū kolmo kirhtie ; ja sonn manāi olhkus ja čieruoi karrasik[t].

Kāpittāl kuokte lohkie kiečau.

Jūtās kacuoštußsum. Kristusā tuobmituvvām, kruona, kruossa, hauātātuvvām.

Valla ko itiet lāi šaddam, rātuohaddin kāihka' pajēmus prēsta' ja ālāmukā vuorrasupmusā' Jiesusā vu°ssti, vai oqččuēin jāmi-

ehtet sū. (2) Ja sīj čatnin sū, ja toglövrin ja padđielvaddin sū lands-härrai Pontius Pilätusi.

(3) Ko Jütäs, kuhti sū piehti, vuoinij, ahtä son läi tuobmä-tuvrum, tie sañkartes šattai sundi ja son kuotti ruoptuot täit kolomo lohkie siläpa pietnikijt pajiemus pr^eästaitä ja vuorrasupmusitā; (4) ja jahtij: mon läu suttuop tahkam, ko mon läu peähttam mainietes varäu. Tie jahttin sīj: mipe lä mijän [tahkamussan] täina? K^eähča allasit. (5) Ja son palhkiestī siläpa pietnikijt tiempela sisä ja vu^olh-ki ierit ja kacuostī iečas. (6) Valla pajiemus pr^eästa' valtin siläpa pietnikijt ja jahttin: ij lä loghpie täit palhkiestet veärruo-kistui, juhte tä't lä varä vierēhtie. (7) Ja kō sīj lāddin rätuhaddam, oqstin sīj täi outost lairieliehtie-tahkie p^eälhtuou, apmasitā hauētie-sadđien; (8) mantiet tät pältuo kohčuotuvvā varäpältuon kitta tän piejvie rāдай. (9) Tie ollonī tät, mij sarrhtnuotum läi profēhta Jeremiäsa čatā, kuhti jahtij: ja sīj lä' valtam kolomo lohkie siläpa pietnika; tau mierrietum hattieu sū outost, kuhti vuoptietuvai, k^eäu sīj oqstin Israēla mānais. (10) Ja sīj lä' vaddam täit lajērie- [v. rajērie-] liehtie-tahkie pälhtuo outos, nouh ko härrä muhi kohččum läi.

(11) Ja Jiesus čuoččuoi landshärrä outhon; ja landshärrä kačai sūhstä ja jahtij: leähkus ton jütari konokes? Tie jahtij Jiesus sundi: ton jahtä' tau. (12) Ja ko son kuottähtalai pajiemus pr^eäs-tais ja vuorrasupmusist, tie ij son vastietam maitäk. (13) Tie jahtij Pilätus sundi: ikkus ton kulä', mann eätnakau sīj vihtenasti' tü vu^ossti? (14) Ja ij son vastietam sundi ouhtouk^eä päkuou; nou ahte landshärrä outhi saga.

(15) Valla pässiij äikie läi landshärrä haräđānam luejēhtiet älāmuki ouhtou fānkau luovas, k^eäu sīj vājēnuotin. (16) Ja sijän läi talluoi muhtiem kuluos fānka, keän namma läi Pärnapas. (17) Ja kō sīj lāddin čoghkanam, jahtij Pilähtus sidij: kogppau sihtapēhtet, ahte mon kalhkau tidđij luovas luejēhtiet? Parnapasau, vai Jiesu-sau, kuhti' kohčuotuvvā Kristusän? (18) Juhte son tieti, ahte sīj lāddin nittuos padđielvaddam sū. (19) Ja kō son läi čohkahēmien tuobmuo-stuolo nann, piejai alte ähkkä räβžakau sū lusä, ja kohčuoi jaht-tiet: alie takā maitäk tän riektiesfärötuk olāmai, juhte mon läu eätnakau kierätam udni niekuon sū tieht. (20) Valla pajiemus pr^eä-

sta' ja vuorrasupmusā' pādčín almukau ānuohtāt Parnapasau ja hohketet Jiesusa. (21) Tie vastietī landshärrā ja jahtij sid'ij: koggpau täistā kuektāsist sihtapāhtet tīj, ahte mon kalhkau luejēhtiet tid'ij luovas? Sij jahttin: Parnapasau. (22) Tie jahtij Pilātus sid'ij: mait kalhkau mon tahkat Jiesusijnā, kuhti kohčuotuvvā Kristusān? Sij jahttin kähkka' sundī: pāja sū krussinauletuvvāt. (23) Tie jahtī landshärrā: mait pahāit leä son tie tahkam? Valla sij čuorörvun vill eänaput ja jahttin: pāja sū kru^ossinauletuvvāt. (24) Valla ko Pilātus vuoini, ahte ij son mahttam maitäk ajēkalāsi puktiet, valla ahte stujēmie šattai štuorāpun, valtij son ēācieu ja^o passalij kietaites ālāmukā vuoinietin ja jahtij: vikietepmie läu mon tñn riektiesfärötuka varrai; iečā' tīj tasā vuoiničāhpāt. (25) Tie vastietī obbo ālāmuk, ja jahtij: pōhtus sū varra mijā paddielī ja mijā mānai paddielī. (26) Tie luihti sonn sid'ij Parnapasau luovas; valla Jiesusau pājai son švaškuotuvvāt rissij kum, ja paddielvattī sū kruossinauletuvvāt.

(27) Tie valtin landshärrā togrruo-olēmā' Jiesusau iečasā [v. -sa] lusā kierriek koqtie sisā ja čoggin [v. čohkin] obbo fuovau sū pirra. (28) Ja sij nuolatin sū ja kārvue'tin sū purōpur kaptai. (29) Ja sij parkaltin [parēkietin] kruoun aucieskes piestakī lāñaist, ja pieddīn tau sū ogjāvai ja ruohkuo^o altā oglhkies kiehtai ja luejēhtatin puolvai nalā sū outon ja alhpietin sū ja jahttin: puorist jūtari konōkes! (30) Ja sij čolēkin sū nalā ja valtin ruokuo^o ja cabmin [v. slōvvīn, slōßβīn] taina alte ogjvieu. (31) Ja kō sij lādīn alhpietam sū, tie nuollēn sij sūhste purōpur kāpti^ou ja kārvue'tin sū iečas piktasita ja toglōvun sū ierit kru^ossinauletuvvāt.

(32) Ja olhkusvādcieten kauēnin sij muhtiem sürenalač olāmau, keän namma läi Siemon; sū naggijin sij kuoddiet alte kruosseu. (33) Ja kō sij pōhtin tñn saddāi, mī kohčuotuvvā Kolgāhtan, tāt leä ogjēvieskūrie-saddie, (34) tie vaddin sij sundī juhkat iettikau, seäkuotuvvum sāhpiñ; valla kō son tau maistī [v. smahkui], tie ij son sihtam juhkat. (35) Valla kō sij lādīn kru^ossinaule'tam sū, juohkin sij alte kārruit ja pieddīn vuorhpiu tñi pirra; vai tāt šattai ollanāt, māj sārhtnuotum läi profēhta čatā: sij leä' juohkatam mū kāršuit kasskanisā ja vuorāpātallam mū kāptieu. (36) Ja sij čohka-

hin tanne, ja kahtijin sū. (37) Ja alte ogvie paddiel't piddēn sij kuoddiemusau sū nalā, nouhte čālie'tum: tāt leä Jiesus Jūtari konokes. (38) Ja tie kru'ssinauletuvuikā kuokte rießārā' [v. rievvärā'] aktan suina, nubbie oghkies peällai, ja nubbie koruo peällai.

(39) Valla tāh, kuti' mieddiel mannin, alhpietin sū ja firēh-k'etin oivitisā; (40) ja jahttin: ton, kuhti vuolus kajēhku' jupmiela tiempelau ja pajās cieggā' tau kolmon piejviin, kājuo iečat; jus ton leä jupmiela pārēnie, tie luejēhtātā kruossäst vuolus. (41) Nou ai pajiemus pr'ästa', aktan čāluk-oghppāsij ja vuorrasupmusi kum alhpietin sū ja jahttin: (42) iehčāsit leä son viehkietam, iečas ij son māhtie viehkietet. Jus son leä Israela konokes, tie luejēhtātus talle kruossest vuolus, ja mīj sihtap sundi' jahkkiet. (43) Son torvustallā jupmiela nalā; kādus son tall sū, jus son liēhku sundi'; juhte sonn lā jahttam: mon lau jupmiela pārēnie. (44) Tau seäbmā kajēcuolin [v. kajēsuolin] sundi' ai rießārā', kuti' suina lādin kruossinauletuvvum.

(45) Ja kutāt tīma rājes šattai šieui'et obbo lānta pad'diel kitta akcāt tīma rāddai. (46) Ja akcāt tīmā muttuon čuorvuoi Jiesus logēnes jienai, ja jahtij: Eli, Eli, lama sabaktani? tāt lē: jupmēlam, mannäs leä ton mū heäjahtam? (47) Valla kō sogpmāsa' sijās, kuti' tannā čuodēun, kullin tāu, tie jahttin sij: son čuorvuotā Ēliāsau. (48) Ja talā viehkalē akta sijās [v. tāiste] ja vältij sväipuop, tieuti tau iettikijnā ja piejai tau ruohkuo-keähčai ja vattij sundi' juhkat. (49) Valla iehčāsa' jahttin: pāja', vuojōnup mīj, jus Eldās poghtā ja kādđuo sū. (50) Tāst vitt čuorvuoi Jiesus logēnes jienai, ja luihti vuoiñenau. (51) Ja keähča, outolouta tiempelinn kajāhkānī kuoutat, paj'emus raptas kitta vuolijemus rabātai, ja eätmam skielēpij ja vārieplassā' luottanin. (52) Ja hautie' rahpasin; ja moqdde tāi āilesi rupmahā', kuti' oqddam lādin, čuodčielin pajās; (53) ja mannin hautij sistā olhkus, altā pajāsčuođčielēmie [v. -limie] maññiel ja pōhtin tānn āiles stātai ja ihtin moqddāsijtā. (54) Valla ogvie-olmāj, ja tā' kut' suinā lādin ja kahtetin Jiesusau, kō sij vuejēnen eätmamā skielēpemau ja tau, mīj šattai, tie suorākanin sij sagga ja jahttin: vissast lāi tāt jupmielā pārēnie.

(55) *Ja tannä lăđin mođde nissuna', kuti' kuhkiet tau keäh-
čatin, tā', kuti' lăđin čuovvum Jiesusau Kălileăs[t] ja tieunaham
sū; (56) kăi kasskan lăđin Marăđă Magtalēna ja Marăđă Jăhku-
pa ja Jôhsie iėdnie ja Sebetusă parrhtni iėdnie. (57) Valla kô ieh-
kiet šattai, pō'tij muhtiem pođntăs olmăj Ārimatiast, keăn namma
lăi Jousep, kuhti ai lei Jiesusă ođhpates-olmăj. (58) Son văccē Pi-
lătusă lusă ja ānuoti Jiesusă rupmahau; tie kohčuoi Pilătus, ahte
tăt kalhkai sundi vattietuvvăt. (59) Ja kô Jôsăp lei valtam rupma-
hau, kiesseli son tău răinies lienie kărvuoi sisă; (60) ja piejai tau
iečas otô hauđtai, mau son lăi čuohpahtam paktie sisă; ja jolliertē
štuorra kirhkiu hautie nălmie ouđtoi ja manăi kăinuos. (61) Tannă
lăika tie Marăđă Magdalēna ja tăt nubbie Marăđă, čohkahēmien
hautie pūohta.*

(62) *Mankiep piejvien, mīj l'ă lakămus karvietemie piejvie
mankielă, čoghkanin pajiemus prăsta' fa fariseă' Pilătusă lusă;
(63) ja jahttin: mīj mujėhtiep, ahte tăt čăđetedđē jahtij, kô son ajn
lăi viessu'măn: kolômo piejvie maññelă sitău mon čuodčielet pajăs.
(64) Kohču tăntiet, ahte hauđtie puoris kahtetuβă kitta koglmăt
pejjėvai, apma alte ođhpates-olġmă' pōhti' ihkuo ja suolăti' sū ierit,
ja jahtti'ălămuki: son leă pajăsčuodčielam jabmieki luhtă; ja tie
šaddă tăt mankiep [v. mañiep] čăđđănes pahăpun kôh tăt outiep.
(65) Tie jahtij Pilătus sid'ij: tanne atniepėhtet kahttărit, vadcet ja
kahtet hautieu, kokte tij puoriemust măhtiepėhtet. (66) Tie vuelėkin
sij tohku, varădalın hautieu kahtarē čată ja seġelin [v. sinihtahtin,
sini'tahtin] kirhkieu.*

Kăpittăl ku'kte lohkie kakce.

*Kristus pajăsčuodčielam. Kahttăra' tu'lhkuotuvvum. Kăstatet
kohčuotuvvum.*

*Valla ko sabbata lăi văsăm, kô nuppie vahkuo vuosstas piej-
vie čuo'kutačkōti [v. -tičkōti], pō'tij Mărăđă Magdalēna ja tăt
nubbie Marăđă keähčačet hauti'ū. (2) Ja keähča, stuorra eătnam-
skielėpem šattai, juhte hărră iénkel luejăhtătij almiest vuolus, loi-
tostē outoi ja jolliertē kietkiū uhsa outos ierit ja čohketij tăn nală.*

(3) *Ja alte vuohkie läi kō āltakas* [v. -kes, v. -kis] *ja alte kārβuo' lādīn vielākata' ko muohtta.* (4) *Ja kahttāra' torhkiestin paluo tiehti sūhste ja šaddin tie kō sīj japmam ličēi'.* (5) *Valla iénkēl vastietī ja jahtij nissunijtā: allen* [v. allet] *toqj palā; juhte mon tietau, ahte toqj ohcopehttie Jiesusau, kuhti kruossinauletum lei.* (6) *Īj son leä tannā, son leä pajās čuodčēlam nouh ko son jahttam läi; poqhtien ja kiähčēien sajieu, kosō härrā läi piejahtum.* (7) *Ja vadcēn ruvva* [v. ruββa, rubva] *ja sarnuon alte oqhpatēs-olq̄maitā, ahte son leä pajās čuodčēlam jabmieki luhte; ja keähča, son mannā tijā outon Kālileai; toppie kalākapehtet tij sū vuojēniet; keähča, mon läu tunnui tāu jahttam.* (8) *Ja soqj vādcika rubva hautie luhte ierit, paluñ ja stuorra āvuñ, ja viekahteikā* [v. viekašteikā] *tāu sārōnuot alte oqhpatēs-olq̄maita.* (9) *Ja kō soqj leika mannamān tau sārōnuot alte oqhpatēs-olq̄maita, keähča, tie pō'tij Jiesus sunnu outolt ja jahtī: puoris tunnui! Tie vāccika soqj sū lusā ja fātmasterikā alte juolhkit ja rohkotalaikā sū.* (10) *Tie jahtī Jiesus sunnui: allien palā, vadcien ja sārōnuon mū vieldaitā, vāi sīj vadce'* [v. vaggē] *Kālileai; toppie oqdču' sīj mu vuojēniet.*

(11) *Ko soqj leikā tohku mannamān, keähča, tie pōhtin muhtiemā' kahtarist stātai ja sārhtnutin pajiemus prēästaitā kajāhka, mī šaddam läi.* (12) *Ja sīj čoghkanin aktan vuorrasupmusi kum ja rātuhaddin; ja vaddin togrruo-olq̄maitā valdieu silāpa pietnikijst; (13) ja jahttin: sārōnuot, ahte alte oqhpatēs-olq̄mā' [v. olōmō'] pōhtin ihkuo ja suolātin sū, kō mīj leimie oqtiemān. (14) Ja jus landshärrā oqdču tāu kullat, tie sihtap mīj sū šiettuotēt ja nou tahkat, ahte tij māhtiepēhtet orruot vāne huksuotakā [v. hūhsuotakā]. (15) Ja sīj valtin pietnikit ja tahkin nou, kokte sīj lādīn pakātuvvum. Ja tāht sāhka leä olhkus vuolhkatuvvum jūtari kasskai kitta tāt piejvie rāddai.*

(16) *Valla tā' akta nuppie lohkaī [v. lohkoī] oqhpatēs-olq̄mā' vadcēn Kālileai, tāt varrai, kosō Jiesus läi sijau raββim [rabβim, ravvim].* (17) *Ja kō sīj vuejēnin sū, tie rohkotallin sīj sū, valla muhtiemā' kuoktāstallin.* (18) *Ja Jiesus lahkanij ja hoalaitahtī sijāu*

ja jahtij: mund'ī leä vattie'tum kājähka fapmuo almien ja eätnamā nann. (19) Vadcēt tāntiet olhkus ja oghpatet kāihkait almačit ja kāstatet sijāu āhčien ja pārhtnen ja tāt ailes vuojēnenen namān. (20) Ja oghpatet sijāu aniehtet kāihkait, mait mon tid'ij kohččum lāu; ja keähča, mon lāu tijā lunnā kāihk piejvrij, kitta veärälta nohkemī.

Ajēles Māteusā evangēliumā nohk'em.

II. Fejezetek a Bibliai történetből.

1. Šudńietem ja t̃ai vuostas almač̃i ollies vuohkie.

Alhkuon šudńiet̃i (v. šivuñiet̃i) jupmiel almieu ja eätnameu. Eätname lij tallui auhtas ja kuouruos ja š̃euńiet lij ciekńala nann ja jupmiela vuoińanis alatalai čācie padđielt. Tie jupm̃el kuh̃tta piejviń šudńiet̃i k̃ājāhka, m̃i almien ja eätname nann leä. Vuostas piejvien šudńiet̃i son čuoukasau (tolō mat-tuou); nuppie piejvien almien nannuotasau (ilmien jorhpotakau); koqlmāt piejvien āpieu ja koihkie kattieu ja šattuut; nāld̃āt piejvien šudńiet̃i son piejvieu, mānuou ja nastijt; vitāt piejvien kuolit ja lottit; kutāt piejvien t̃ait iečā juhtusit ja almač̃au. Kiečāt piejvien vuoińasti jupmiel k̃āihkaist parhkuistis. Ādām l̃ai t̃at vuostas almač̃. Jupmiel šudńiet̃i sū eätname moq̃viest ja sisā posuoi altā ģunnai akt iellieje heākkau. Ičēi tauk jupmiel sitā, jut Ādām kalhkai aktu orruot, āinat ko Ātam lij oq̃tiemin, šudńiet̃i jupmiel altā iertik tak-test akt nissunau, Ēvau, suńi viehkien. Jupmiel sispiejai tastā mań-ń̃ela tau āiles kalač̃vuotau. Tie son puoris šivuñiet̃i t̃ait vuostas kalač̃kuoimit t̃ai p̃akuoi kum: sahkanit ja lassanaddit, tieutit eätnameu, ja atnit vuolienettie tau ja k̃ājāhka, m̃i t̃an nalā svahčā. Soq̃j leikā šivuñietum jupmiela muotuon milhte ja liedđin tāntiet ailesa' ja riek̃tiesf̃ārōtuka'. Soq̃j eikā tarhpahā pallat uruotisaist, āikā ken tarhpahā piktasit, ja soq̃j l̃aikā japmiekehta. Soq̃j viesuika parat̃isan, j̃alā Ētānin, m̃i lij haus kies keārāta, konnā liedđin kaiktāhkan čāppā' muora', juoi šattuut soq̃j oq̃č̃uika porrot.

1. A teremtés és az első embereknek tökéletes állapota.

Kezdetben teremté isten az eget és a földet. A föld akkor pusztá és üres volt és sötétség volt a mélységen, és istennek szel-leme lebegett a víz fölött. Aztán isten hat nap alatt (tkp. napok-ban) teremté mindent, a mi az égen és a földön van. Az első napon teremté a világosságot (a tűznek anyagát)¹⁾; a másik napon az ég erősségét (a légkört); harmad napon a tengert, a szárazföldet (tkp. partot) és a növényeket; negyed napon teremté a napot, holdat és a csillagokat; ötödik napon a halakat és madarakat; hatodik napon a többi állatokat és az embert. Hetedik napon kipihente isten minden munkáját (tkp. munkájából). Ádám volt az első ember. Istén őt a föld porából teremtette és az ő orrába egy eleven lelket fújt. Még sem akarta isten, hogy Ádám egyedül legyen, hanem midőn Ádám aludt, isten az ő bordacsontjából egy asszonyt, Évát, teremtett neki segítségül.

Isten behozta (tkp. betette) azután a szent házasságot. Hát az első házaspárt (tkp. párokat) a következő szavakkal áldotta meg: nevedjétek (tkp. fogamzzatok, nemződjétek) és sokasod-jatok, töltsétek el a földet és uralkodjatok ez és minden fölött (tkp. tartsátok alattatok ezt és mindent), a mi rajta mozog. Ők ketten isten képére teremtettek és azért szentek és jámborak voltak. Nem kellett félniök (tkp. nem volt szükségök félni) a vadállatoktól, nem volt szükségük ruhákra sem és halhatatlanok voltak. Ott éltek a paradicsomban vagy Édenben, a mely kellemes kert volt, a hol mindenféle szép fák voltak, a melyeknek gyümölcsseit ehették.

2. *Sudduo - kah ččem.*

Toššu vall porromist pu^orrie ja pahā tobōtoma muoras läi jup-mⁱel piehtuotam Ātāmau ja Ēvau. Tasā son vill läi nihttam: tānka piejvien ko toqj tastā porropihttie, kalākapihttie toqj aktan oqjvie japmiet. Valla pearākal valti nalās keārāmaha šipmuou ja jahtī nissunī toqj eä'ppie lutnuok kalhka iapmiet, jus porropihttie tāte

¹⁾ Sv. *eldämne*.

muorast; juhte jupmiel tiehtä, kutin piejvien toqj porropihttie tastä, kalžeki' tunnu čalmie' rahpasit ja toqj šaddapehttie jäbäta jupmielijna. Nissun valtī tie šattuos ja porōi, ja vattij ai tieutusus, ja tāt porōi. Tagka vitie rahpazin kogppačē čalmie', nou jut aihcaikā iečaska rihccuot, man tiet soqj takāika allasiska suojit fihkuna lastaist; ja härrä vuojiehtī sunnū^u olhkus paratisā sistä; ja tån sudduokahčēma čatā almača' vill massin jupmiela muotuou ja oqdčun tån sadđai arēpie-suttuou ja juohkkelāhkan vāivit ja japmiemau. Jupm^{el} tauk jahtī sunnuī, juhte nissuna mānnā kalhkai cuoukit keärāmaha oqjvieu (tāt leä: Jiesus, vearlten loniestiddie, kalhkai toššietit peäräkala fāmuou). Tā' mānā', mait Ātām tastä mañ^{el}elā oqčēui, lādīn sū muotuoka', ja kāihka' altā mañieltis puolva' väll udnek riäkätuvvē' suttujñ.

2. Bünbe esés.

Csupán csak a jó és rossz ismeretének fájáról való evéstől tiltotta el isten Ádámot és Évát. A mellett (tkp. ahhoz) még [így] fenyegetődözött: azon a napon, mikor ti ketten ebből esztek, meg fogtok halni. Az ördög azonban kigyó alakját vette magára s mondta az asszonynak: épenséggel nem fogtok meghalni, ha esztek e fáról; mert isten tudja, a mely napon esztek belőle, meg fognak szemeitek nyílni és ti istennel egyenlők lesztek. Az asszony vett ekkor a gyümölcsből és evett; és férjének szintén adott és ez [is] evett. Azonnal megnyiltak mind a kettőnek szemei, úgy hogy észrevették, hogy meztelenek (tkp. észrevették magukat kettőjüket meztelenen), azért csináltak maguknak takarót fügefalevelekből; és az úr kihajtotta őket a paradicsomból; és ezen bünbe esés által az emberek még istennek képét is elvesztették és annak helyébe örökös bünt és mindenféle bajt és halált kaptak. Isten mégis mondta nekik, hogy az asszonynak gyermeke szét fogja zúzni a kigyónak fejét (azaz Jézus, a világnak megváltója meg fogja semmisíteni az ördög hatalmát). A gyermekek, melyeket Ádám azután kapott, hozzá hasonlók voltak (szó szerint: az ő alakuk) és minden utódjai még ma is bünökben születnek.

3. Kāin ja Āpāl.

Ātāmin leāmāč kuokte parrhnie': tāt pogrāsap, Kāin, lij eātnamparēkie (pālhi-olmāj), tāt nuorāp, Āpāl, lij rejēnuohēddie. Ko Kāin vattij jupmielē veāruit eātnama šattuis, veāruoti ai Āpāl puoriemusau sauāca-eāluistis. Valla jupmiel līhkui puorieput Āpāla vēārrui, ko Kāina, tainā ko Āpāl lij jupmielpaluolač, valla Kāin lij jupmielh'eihtanis. Tastā Kāin mogrāhtuvāi ja capmij vieldas larhkas. Hattuon tāntiet tuopmē jupm'el Kāināu pisuotipmien ja kolhkolāččan šaddat. Altā mañieltis puolva' leāddin kāihka' jupmielh'eihtanis' ja kohčuotuvv' tāntiet čālukin almači mēnā'. Āpāla sadāi piēpmāi Ēva parrhnieu, keāu son kohčui Sēt. Tān mañieltis puolva' liddin jupmielpaluolačča' ja kohčuotuvvujin jupmiela parrhnie'. Tāi kasskan lāi Hēnok, mē viessuojin pajāšvalhtietuvui alāmai; ja Metusāla', mē šattai akč'e čuote kuhhta lohkie ja akč'e jākie' vuoras, leā orrum tāt vuorrāsumus almač.

3. Káin és Ábel.

Adámnak két fia volt: az öregebbik, Káin földmives volt, a fiatalabb, Ábel, pásztor volt. Mikor Káin istennek adományokat adott a föld termékeiből, Ábel is föláldozta a legjobbakat juhnyájából. De isten jobban szerette Ábel áldozatát, mint Káinét, mivel Ábel istenfélő volt, Káin azonban istentelen. Ezért Káin meggaragudott és agyonütötte az öcsét. Büntetésül (tkp. bosszuúl) ezért elítélte isten Káint, hogy állhatatlan és bujdosó legyen.

Az ő utódjai valamennyien istentelenek voltak és azért az írásban emberek fiainak neveztetnek. Ábel helyébe Éva fiat szült, a kit Szethnek nevezett. Eunek utódai istenfélők voltak és isten fiainak neveztettek. Ezek között volt Hénok, a ki élve viteték föl a mennybe; és Matuzsála, a ki 969 esztendő (tkp. öreg) lett, volt a legöregebb ember.

4. Pāpela torōnuo.

Talā mañelā sudduo-tulvie hoqlin ajñ kāihka' almača' toššu akta kielau. Vai kalēkin tobōtot viessum pāihkieš ja kūluos namāu oqdčuot, tie cieggiekohtin stātau ja muhtiem čomōu (torrhnuou), mē kalhkai ollit kitt almie rāddai. Ī tauk jupm'el tasā lijōhkum. Ja ko

iččin hieihtie tastä, seäkuotī son sijä kielait, nou jut iččin kulätälä kasskanisä, āinat vierēhtijin hiejēhtiet cieggiemist. Tastä mañielä poddanin almača' pirra eätnama. Stäta kohčuotuvāi (v. -tuvui) tätä rājies Pābül (tät leä seäkuotis).

4. Babel tornya.

Azonnal a vízözön (tkp. bűn víz-ár) után még minden ember csak egy nyelven (tkp. nyelvet) beszélt. Hogy felismerjék lakóhelyöket és híres nevet szerezzenek, hát egy várost kezdték építeni és bizonyos tornyot, a mely egészen az égig érjen. Azomban ez nem tetszett istennek. S mikor nem hagyták abba (el nem álltak attól), összezavarta nyelveiket, úgy hogy nem értették egymást, hanem abban kellett hagyniok az építést. Azután elszóródtak az emberek köröskörül a földön. A város attól fogva Babelnek (azaz zavarodásnak, keveredésnek) neveztetett.

5. Profēhta Jūna Ninivē stātan.

Tān āikien, ko Jūsia lij konōkis Jūtā rihkan, keähččalin Assūralačča' mogdde pālī valtiet Jerusalēmie stātau. Tānka āikien kohčuoi jupmiel profēhta Jūnau vu'lēkiet Assīralaččai ogjēvie-stātai, mī leāmāč Ninivē, ja vākuotit puorietussai tan stātan jupm'elh'ejēhtānis almačijt. Profēhta ičči tauk takā, mait härrā lij kohččum, āinat pāhtarī meāra mihhte. Jupmiel pājai tāntiet poqhtiet karra viruou, nou jut meāra-olq̄mā' vierēhtijin hojōkotet kälvuut meārrai. Ko hietie ī tauk pu'rrānam, pieddīn sīj vuorhpieu, vai poqtālin tieht'et, keän sibva (siββa) tät lij (v. lej), juhte nou pahās(t) manāi. Ko vuerēpie tie kahčai Jūna nalā, toptosti son, jut lij padđ'elmannam jupmiela kohččuomau, ja kohčuoi sijāu sū tall hojōkotit meārrai, tie kalhkai loqđčuot. Ko sīj tie vānie auhkietakā lādīn keähččuolam iečā vuokiñ kādūot iečāsē, ja tie vīmak sū hojōkātīn meārrai, loqđčuī meārra talāhka. Härrā pājai tagka vitie stuorra kuolieu niellat Jūnau. Tāt ku'llie sū anī čogirienis kolōmo piejvie' ja kolōmo ijā'. Ko Jūna tanka hietienis rohkolī härrau jupmielau, kulāi jupmiel altā rohkolvasau jā kohčuoi kuolieu čollit Jūnau ogpties heäkkainā kaddai. Taste mañielä kohčuoi vass jupmiel Jūnau vuelēkit Ninivē stātai

ja pākuou sarrhtnuotet ulōmuiti. Jūnā nou takāi ja jahtī : ko n'eldelohk piejvie' leā' kollom, tie kalākā sijā sudduoi tiet obbo stāta hohkonet. Ko sīj tau kullin, tahkin sīj puorātusau ja jorōkolin iečase jupmiela koik. Ko härrā vuoini sijā tuohtalač sankartēmieu, massātij son tau hattuou, mau son lij ājōkum, ja ičči pāja Ninivē stātau hohkonit.

Jūnā tau pahān anīj, ko altē outolsārēnie ičči ollanē. Son manāi tie olhkus stātas ja cieggi allasis koqtieu suoddien piejvie pāhkasa' vu'ssti, keühčatēmien toppielt, mī kalhkai stātai šaddat. Tie härrā šaddatahtī kurhpicau (muhtiem muorra-čēartau), juon lastā' kalēkin suojevānastiet ja svarāhkalit sū. Jūnā lij mai āvuon tān paddiel, valla sū āvuo oruoi toššu oqn'ehkes pottou, juhte jupmiel pājai suoksau soghppat kurhpicau. Ko tal piejēvie pāihtij profēhta oqjēvai, tie son unuohkkastī ja vaitiekōtij allasis japmiemau. Tie jahtī jupmiel sundī : «ton luojuo' kurhpisa tiet, mau ton i' lā. pieddam šattačit, ja mon iu lūlu arēmietit Ninivau, takkar stuorra stātau?»

5. Jónás próféta Ninive városában.

Azon időben, mikor Josiás volt király Juda országában, az asszyriaiak sokszor megkísérlették bevenni Jeruzsálem városát. Ugyanez időben megparancsolta isten Jónás prófétának, menjen az asszyriaiak fővárosába, a mi Ninive volt és intse javulásra ezen városnak istentelen embereit. A próféta még sem (azonban nem) tette, a mit az isten parancsolt, hanem a tengerre (tkp. tenger mentében) szökött. Isten ezért erős szélvész hagyott jönni, úgy hogy a hajósoknak a jóságokat a tengerbe kellett dobniok. Mikor a baj még sem javult, sorsot vetettek (tkp. tettek), hogy megtudják (tkp. jönnének tudni), ki az oka (tkp. kinek az oka), hogy ilyen rosszúl ment. Mikor a sors Jónásra esett, elismerte (megvallotta), hogy áthágta isten parancsolatát és megparancsolta nekik, hogy most vessék őt a tengerbe, akkor majd lecsillapszik. Mikor hasztalanúl kísértették meg, magukon más módon segíteni és hát végre beledobták a tengerbe, lecsillapodott a tenger azonnal. Az úr egy nagy hallal azonnal elnyelte Jónást (szó szerint: hagyott egy nagy halat elnyelni Jónást). Ez a hal három nap és három

éjjel tartotta őt a hasában. Mikor Jónás ezen bajában könyörgött urához, istenéhez, meghallgatta isten az ő könyörgését és megparancsolta a hálnak, hányja ki Jónást sértetlenül (szó szerint: ép lélekkel v. étellel) a partra.

Azután ismét megparancsolta isten Jónásnak, hogy menjen el Ninive városába és prédikáljon (szót mondjon) az embereknek. Jónás úgy tett és mondá: mikor negyven nap elmúlt, akkor az ő bűneikért az egész város el fog pusztulni. Mikor ők ezt hallották, megjavultak (javulást tettek) és istenhez fordultak. Mikor az úr látta őszi bűnbánásukat, elfordította [róluk] azt a büntetést, a melyet szándékolt és nem hagyta Ninive városát elpusztulni. Jónás azt rossz néven (rosszúl) vette, hogy az ő jóslata nem teljesedett. Kiment tehát a városból és épített magának egy házat (sátrat, kunyhót) oltalmúl a nap melegsége ellen, hogy onnan nézze, mi fog a várossal történni.

Ekkor az úr növesztett egy tököt (bizonyos fa-nemet), a melynek levelei beárnyékolják és fölfrísítsék őt. Jónás ugyan megörült ennek (örömben volt e fölött), de az öröme csak rövid ideig tartott, mert az isten egy féreggel elrágatta a tököt. Mikor most a nap rásütött a próféta fejére, hát türelmetlen lett és magának a halált kezdte kívánni. Ekkor az isten mondá neki: te panaszkodol (siránkozol) egy tökért, melyet te nem ültettél (nem tettél nőni) és én ne könyörölnék Ninivén, ilyen nagy városon?

III. Népies szövegek.

A) *O q m ā n u s ā* [v. *supcasā*, v. *sākā*].

Mesék.

1. *Maste jouli, juhte olm ā j l^e ā mānuon.*

Tollie āikie tē lādđin sōmies ulmuča'. Tā' kalēkin suolātīt, ja mānuo-tihpie lij. Ja tē vuerētīn, ahte mānnuo kalhkai kāhtuot, vai puorieput suolātīt māhtīt kalēkie'; mǎn ičči mānnuo kātuo. Ja te vuolhki akta, ja tarēvie-ābbārōu anij, ja kalhkai tarovat mānuou, vai ij tas čuouka. Ja te teāhpui iēc mānnui aktan eābbariñ ja taina,

maina son kalhkai tarovat mānuou. Ja te taste jouli, juhte olmāj leā mānuon.

1. Miért mondják, hogy ember van a holdban?

Hajdani időben hát voltak némely (bizonyos) emberek. Azok lopni akartak és holdfény volt. És hát várták, hogy a hold eltűnjék, hogy jobban lophassanak; de a hold nem tűnt el. És hát ment az egyik és kátrány-edénye volt és a holdat be akarta kátrányozni, hogy többé ne világítson. És ekkor odaragadt a holdhoz az edénnyel és avval együtt, a mivel be akarta a holdat kátrányozni. És azóta mondják, hogy ember van a holdban.

2. *Ulmuč ja pierēna.*

Ulmuč manāi ja piutij kuolit ja kiemartī piesutahkai (v. peāsutakā nalā) ja kuoddā kietan tait kuolit. Nō, poghtā pierēnā jah kahčā: «koktos (v. kōktās) ton oudču' teit kuolit?» Nō, te jauālā tat ulmuč: sudduokissā čāhcie-rutnien son oqčēui teit kuolit. Nō, pierēna kahčā: mai rejtui (v. makkēr pišutuo-rejtui) ton teit oqčēui' ja koktos mon kalhkau oqčēt teit kuolit?» Ulmuč jaulai: «č'okketa' almačij čā'cie-rudnai ja cākie siejpiu tan rudnai ja tiptie lossuot, tasāk kuolie' eātnaka' (v. eānas) tihppu'.

Pierēnā takāi nouh ko tuot ulmuč kohčēui, manāi tann čācie-rudnai ja cākij siejpiū, tasā ko kalmij fasta. Nō, poghtā ulmuč ja čuorvuokoghtā: tōla pierēna pajāhka ja kodčuo tijā čāhcie-rutnieu. Tā pierēna kullai (kulāi) ja suorākani (v. pallai) ja slukiestij siejpieu kasskat, ko līj kalāmām (tihppum) jiekņa fasta s'ejēpai. Tē poqrāhkij siejēpie tānnā kasskat.

2. Az ember és a medve.

Egy ember ment és halakat fogott és fölfűzte egy fűzfa ágra és viszi a kezében azokat a halakat. Jön a medve és kérdezi: Hogyan kaptad te ezeket a halakat? No, ekkor mondja az ember: embereknek (tkp. bűnösöknek) kútjában kapta ő ezeket a halakat. Kérdezi a medve: «milyen eszközökkel (miféle fogó szerszámokkal) fogtad te ezeket és hogyan fogom én ezeket megkapni?» Az ember mondta: «ülj az embereknek a kútjára és dugd a farkodat a kútba és hadd nehezedeni, a míg sok hal tapad oda». A medve

ügy tett, a mint az ember parancsolta. Elment a kúthoz és bele-
dugta a farkát, a míg erősen megfagyott. No, jön az ember és
elkezd kiabálni: «amott a medve leszarja és lehugyozza a ti kúta-
tokat». Hát a medve meghallotta — megijedt és ketté tépte a far-
kát, minthogy oda fagyott (odaragadt) a jég erősen a farkához.
Hát szétment ott a farka.

3. *Sāmie poqdnie ja karēdiela'.*

Te l'ä sāmie poqdnie ja āhka ; suollun sudnu koqhtie. Tannā orruopa. Tie johko läi tan suollu ja kattie kasskan. T'ä pōhtij, kauni sudnu tasā tann suollui ōbo karēdiel-slohttoq. Tie kačāti' karēdiela' pothies : mī vuejēnu tonnū suobvat, mī lä tōt suovait, sijēta vai stāta. Poqdnie joulā : stata-l taht. Mān ij leä stāta jalā sīta suobva, valla suovateddē suobva, mī vuojōnni tan kuhkās. No, karēdiela' kahči' poqtniest, koktā peüssi' tokk. Poqdnie jauälā : «kallā ham mon sūtau (v. toglvuou) vatnasiini tohku». Noq poqdnie jauälā : «tij vierēhtiepihtit viellētīt vatnasā sisā, ja mon vierēhtiū kopčotit tijāu, vai eä' ōuoinie, slohttoq poqhtā. Jus vuojēni', slohttoq poqhtā, tie vuelēki' pātan, mähccai viihkat tann stāta ulmučā'»

Tie mannin stāluo' (karēdiela') vatnasa sisā ja viellētīn, ja poqdnie kopčoti sijāu (v. sijāit), ja nou sukāi toglōvut sijāu tann stātai. Toglvui, ja ko poqtij, suovateddē lahka kuorrai tāsī (tuosi), tie kahppati poqdnie vatnasis lassā nalā ja hojōkoti vatnasau tan suopateddai. Sij hohkoqnin. Tie nokōi tāt sähka.

3. A lapp ember és az óriások.

Volt egy lapp ember és asszony; szigeten van a házuk. Ott laknak. Hát folyó volt a sziget és a part között. Hát jött, meglátogatta (megtalálta) őket ott a szigeten (tkp. ott a szigetre) egész óriás csapat. Kérdezik az óriások az embertől: «mi látszik ott füstölögni, mifele füst az, falu-e vagy város?» Az ember mondja: «város az». Nem volt az városnak vagy falunak füstje, hanem víz-esésnek füstje, a mi olyan messze látszott. No, az óriások kérdezik az embertől, hogyan jutnak ők oda? «Bizony hát én oda vizlek csónakkal». No, az ember mondja: «nektek le kell feküdnötök a csónakba és nekem be kell titeket födnöm (v. takarnom), hogy

ne lássák, csapat jön. Ha meglátják, óriáscsapat jön, hát elszöknek (tkp. mennek szökve), az erdőbe szaladnak a város emberei».

Erre az óriások bementek a csónakba és lefeküdtek, az ember pedig betakarta őket és így evezett, hogy azon városba vigye őket. Vitte, és mikor ide (oda) jött a vizesés közelébe, kiugrott az ember a csónakból a part szélére és beletaszította a csónakot a vizesésbe. Ők elvesztek. Hát vége lett a mesének.

4. *Sap mie poa d'nie* (sämie poqt'nie pirra),
kuhti-l koddom stáluou ja Luhtäkan aktan mänäiska.

Tollie äikij läi sômies olmāj, kuhti viesui nissuniñ ja mänäi lanta nannä (v. nann). Ja teä läi äi akta ställuo, mi viesui tän päihkien. Tä ställuo ani(j) p'ärrhtu^omau, konnä piutij tän olömā (v. olömō) mänäit. Tie huomahij tät olmoj, keän mänait ställuo lij p'ärrhtuomiñ pivatām, kokte son kalākā haddu^t mänaitis. Teä vūimak iēē olmāj lubvatij ja kalmietij muottās ja tä manäi tan stäluo p'ärhtuoma vu^ollai. Ko ställuo poqtij oqhpacit p'ärhtuomau, tie kăunai olōmau p'ärhtuoma vuollin (v. vu^olin), ja äbrusi takkir stuor slăuh-tau oqēcui, ja jōuloi aktu allasis: «Jankuo, Jankuo, pogries pähčča!» ja tä valtij olōmau ja kuottij koahtai (koqhtāsis) ja piejai liägganač-čat aulie-muorrai ja tē rājai ähkāčau mähccai (v. mähččai), auhcie vārie tuohkai nuobārie-piessijt vieččacit, man nalā (kosō) puojtit pieddāt. Tie ställuo olhkus manäi koqties ja tē älkij kārät-roqkau takāčit, vai Jankuo pierhkuit tan roqka sisā pieddā. Män vierhkau vajältuhtij koqtie sisā ja teä rāddā mänāu vieččacēt vierhkau. Juo li Jankuo luojēhtātam aulie-muorras ja valtām stäluo vierhkau ja čiehkam. Ko tä männā poqtij koqtie sisā ja ocoi vierhkau, tie ičči kăuna. Ja tē vuējni, jut olmaj čalmit rapāi, tie cuorβui ahččai: «ähčam, ähčam, čalmie' jilli'!» Te ställuo jouloi (jauälā): «patāsa jillisa! Jankuo, Jankuo, pogries p'ähčča!» Ja te Jankuo capmiestij ta (v. tau) mänāu ja čuorōβu (čuorōvo), jut i kăuna vierhkau. Tie rājai ställuo nuppie mänāu. Tä s'äbma ai kottij tau, ja čuorōβu (čuorōvo) jut iēē kalākā poqhtiet, ij son kăuna. Tä ställuo iēē poqhtā koqhtai, ja ko čāñai, tē olmāj (v. olmoj) capmiestij stáluou ukša kasskan. Tē ställuo jouloi olōmai: «ielie (v. alie) mū kottie iēčat

ruossta mihkkeriñ (v. mihkkeliñ), iečam siläpa viehčierin̄. Tē olmaj nuovai stäluou ja mäliesti tasä (v. tasäk, tasäs) ähkäč poghtä miehcies. Ko te ähkäč poghti miehcies, tē käikuotij ähkäč, mannes slaktij, outol son miehcies piessij pōtij. Teä olmaj jouloi: «iečiu tas mäša». Tie ähkäč kačät: «kunnä lä' mänä'!» Tē joulä olmaj: «ogddajin taha, ko liegga liemau ogdčun porrot (juhkat).

Tä lij olmoj nuobvam stäluo škaučait ja čatnam nälmie outoi, vai ähkäč ij kaläkam tobótot, ja tä kačät: konnä mijä silhpa' ja eäjeki leä' ja konnä mänai silhpa' ja eäjeki leä' vuorēhkiētum? Im muiehtie. Tie vastietij Luhtäk: «pogššug-cakkie vu'lien leä' tū silhpa', mänai silhpa' leä' kasska-teähkäka vu'lien, ja mü silhpa' leä' uksa-cakkie vuolien». Tie vaddä ähkäči porrot, teä ähkäč joulä: kōktäs tät iehčanan (v. iehčasin) nättit (v. naddä)!» Tē olmaj jōalä: «vāipemo (v. -mq) čütiu cähkaliu, maste varra kogjhkui, tä tastä iehčanis (iehčasis) tal nättit (v. smähkit)». Tē anij Luhtäk roptie-pohcou (v. pohcau), maina son almačau kottij. Tä lij olmaj tau suolätam uksa kiečies, konnä Luhtäk lüi tau hard'anam atniet ja vuorhku'tit. Ko lij käuānam, tē lij piedđam tolloi. Tä olmoj kolhtij ruihtas stäluo kietau, mait lij mäliestam, ja te lij akta čü'tie roghk-kum. Tē joulä Luhtakij: «vuoinä' kus poqtñät roghkkie čü'tieu?» Tē vuinij (v. vuoinij), jut olmaj lij nuobvam (v. slaktim) sū olōmau (poqtñieu) ja mäliestam, ja tät piäräkuo, mait son porōi, ij lim iečä, ko stäluo piäräkuo (v. pēäräkuo). Tē jōalä: juopä monno tau, kōktä tä't iehčasin nättit!» Ja tē Luhtäk mogrā'tuvai ja suhtai ja čuorβui (čuorvoi): «roptie pohčä (v. pohčä), poqtie ja kottie tau olōmau!» Män taina ko olmaj lij piedđam tolloi, tie taina manai outol (v. ienni) iehčasis Luhtäki, ko tōn (v. tuon) olōmoi, ja tē roptie-pohcco (pohčä) poqtij tolōs ähkäča čoddokij, ja tä raukai jāmas. Tē tät olāmā valtij stäluo ja Luhtakā ja sunnu mänai iejkieu ja silhpait, ja tē manai koghtāsis. Tēä tät sähka nou nokōi.

4. A lapp ember

(a lapp emberről), a ki megölte az óriást és Luhtakot gyermekeikkel együtt.

Hajdanában volt egy ember, a ki feleségével és gyermekeivel vidéken élt. És volt egy óriás is, a ki azon a környéken élt.

Hát az óriásnak volt egy csapdája, a melyben (tkp. a hol) az embernek a gyermekeit megfogta. Ekkor gondolkozott az ember, a kinek a gyermekeit az óriás a csapdával megfogta, hogyan boszúlja meg gyermekeit. Végre maga az ember megnedvesítette és megfagyasztotta a bundáját és aztán az óriás csapdája alá ment. Mikor az óriás jött megnézni a csapdát, hát megtalálta az embert a csapda alatt és örült, [hogy] ilyen nagy ölni valót kapott és mondta egyedül magában: «Jankó, Jankó, vén ficzkó!» és azután fogta az embert és hazavitte és föltette kiengedni a keresztfára és aztán elküldte az asszonyt az erdőbe, kilencz hegyen túlra, nyírfakérget hozni, a mire (a hová) a háját tegye. Ekkor az óriás kiment a sátorból és elkezdett nagy teknőt csinálni, hogy Jankó húsát ebbe a teknőbe tegye. Hanem a baltát a sátorban felejtette és hát küldi a gyermeket, hozza a baltát. Már Jankó leszállt a keresztrúdról és fogta az óriás baltáját és elrejtette. Mikor aztán a gyermek bejött a sátorba és kereste a baltát, hát nem találta. És ekkor látta, hogy az ember kinyitotta szemeit, hát kiáltott az apjának: «apám, apám, a szemek nyílnak!» Ekkor az óriás mondta: «talán az alfele nyílik! Jankó, Jankó vén ficzkó!» És aztán Jankó levágta (megölte) a gyermeket és kikiált, hogy nem találja a baltát. Ekkor beküldte az óriás a másik gyermeket. Hát ezt is megölte hasonlóképp és kiáltja, hogy maga jöjjön, ő nem találja. Ekkor az óriás maga jön a sátorba és mikor bemászott, az ember levágta az óriást az ajtó között. Ekkor mondja az óriás az embernek: «ne ölj meg engemet a saját rozsdás fejszéddel, hanem a magam ezüst kalapácsommal». Aztán az ember leölte az óriást és megfőzte, a míg az asszony hazajön az erdőből. Mikor aztán az asszony megjött az erdőből, pirongatta az asszony, minek ölte meg (vágta le) mielőtt ő az erdőből hazajött a kéreggel. Ekkor azt mondta az ember: «nem hagyhattam tovább». Hát kérdezi az asszony: «hol vannak a gyerekek?» Mondja az ember: «lefeküdtek azok, mint-hogy langy levest kaptak enni (inni)».

Hát az ember lenyúzta az óriás szakállát, bajuszát és szája elé kötötte, hogy az asszony meg ne ismerje, és aztán kérdezi: «hol vannak a mi ezüstjeink és jószágunk, és hol vannak a gyermekeknek ezüstjei és jószága elrejtve? Nem emlékszem». Erre azt felelte Luhtak: «a sátor hátsó részének gerendája alatt vannak a te ezüstjeid; a gyermekek ezüstneműi a közép-gerendák alatt

vannak; az én ezüstneműim pedig az ajtógerendák alatt vannak». Aztán ad az asszonynak enni, hát mondja az asszony: «hogyan ízlik ez, mintha a magamé (t. i. a magam húsa) volna» (szó szerint: hogyan ízlik ez magaméul v. magaménak). Hát mondja az ember: «talán mivel az újjamat megvágтам, a miből vér csöpögött, azért (attól) ízlik most magáéul (t. i. mintha a maga húsa volna)». Hát volt Luhtáknak egy vas csöve, a mivel embert ölt. Az ember ezt ellopta az ajtó-végből, a hol Luhták tartani és rejtegetni szokta. Mikor megtalálta, a tűzbe tette. Aztán az ember kimerítette a fazékból az óriás kezét, a melyet megfőzött és az egyik újja meg volt görbülve. Aztán mondja Luhtáknak: «látod-e a férjednek a görbe újját?» Ekkor látta, hogy az ember megölte az ő urát és megfőzte és az a hús, a melyet ő evett, nem volt más mint az óriás húsa. Hát mondja: «[most] már [értem] én azt, hogyan ízlik az a hús magaménak!» Erre Luhtak megharagudott és mérgelődött és kiáltott: «vas cső, jöjj és öld meg ezt az embert!» De mivel az ember tűzre tette, azért előbb (inkább) ment magának Luhtáknak mint azon embernek és a vas cső kijött a tűzből az asszonynak a gégéjébe és [ez] holtan rogyott össze. Ekkor az ember vette az óriásnak és Luhtáknak és kettejük gyermekeinek jószágát és ezüstjeit és aztán haza ment. Hát ez a mese így végződött.

5. *Stāluo pirra, kuhti rievui fruββau.*

Te li sōmies āikij almača'; tā' liddin pordostimie āpie nann. Tā pōhtin sōmies su'llu kuorrai, tā mannin kaddai, ja tā li ai akta fruββā fāruon, ja tā kattiēn pōtij stālluo tā ko eāltakis ja toghpij tau fruββau ja vuolhkih tā ko eāltakis. Ja iēēin tietii, kōsī manāi. Ja tē li tān fruββā olmāj (v. tieutu) jakttam stuor pālhhau, jus aktak puktiet lului kāuānat sū fruββau ruoptuot.

Tie vatt mañiep āikij pohtin tan su'llu kuorrai, tā vuelēkin kaddai (su'llu nalā) ja vadcin su'llu nanna, ja kiehtton kaskasa, kōktā outiep āiki tāt fruββa līj kāhtum. Tā vadcin tan su'llun, tē ajēhcin raikiēu eātnamin. Tie tā' mannin tohkk, tā kaunin tau fruββau tannā, ja ij lim stālluo tannā, ja valtin frubvau. Ja kuōkte mānāča' liddin juo fruββai šaddam (jāli: riekātam) tannā. Tā

valtin fruββau, ja ollu lij fruββā, ja ollu piktasahtā, rihecuot, ja kūotin mānait ja mannin skihpi nalā ja alēkin porjostit. Tā ställuo poghtā viekā kātties, ja nou vuojacit skihpi mañien; män tä vuohcin stáluou. Tā mogddun keähēcäcit, kōktā mānai li tahkam; män juo li ställuo tait pähkam cuouhkas. Tē porjostin koghtai ja t'ä fruββā olmuḡ ai vattij stuorra mahsuu (v. mahsuou, palhkau) taita, kuti' puktin sū frubvau ruoptuot. Tie nokōi.

5. Az óriásról, a ki asszonyt rabolt.

Hát voltak valamikor emberek; azok vitorláztak a tengeren. Jöttek egy szigethez, aztán partra mentek, és volt egy asszony is a társaságban s aztán a parton jött egy óriás, mint villám és megfogta azt az asszonyt és elment mint villám. És nem tudták, hová ment. Hát annak az asszonynak a férje nagy jutalmat ígért, ha valaki meg bírná találni az ő feleségét (vagyis — vissza tudná hozni).

Későbbben ismét odajöttek ahhoz a szigethez, a partra (a szigetre) szállnak és mentek a szigeten és beszéltek egymás között, hogyan tűnt el azelőtti időben az az asszony. [A mint] mentek a szigeten, észrevettek egy lyukat a földben. Ezek odamentek, hát ott találták azt az asszonyt, és nem volt ott az óriás, és elvették az asszonyt. Két gyermeke lett (született) már ott az asszonynak. Hát elvették az asszonyt, az asszony pedig egészen ruhátlan, mezítelen volt, és ott hagyták a gyermekeket, aztán a hajóra mentek és elkezdtek vitorlázni. Aztán jön az óriás, szalad a partról, hogy majd a hajó után úszik; hanem agyonlőtték az óriást. Aztán visszafordultak megnézni, hogyan tett a gyermekekkel; hanem ezeket már széttépte. Aztán hazamentek és az asszonynak az ura adott is nagy jutalmat azoknak, a kik az ő feleségét visszahozták. Hát vége.

6. Ställuo ja altä svāinas.

Sōmies (v. nākin) āikij lij sōmies (v. akta) nuorra olmuča pāreñie, ku'ti lij svājēnasin (v. svāinan) vualākam ställui. Te muhttiñ sogj miehcin vādciepa piβutuoin. Ta svāinas jōala: «vuój, man eätņa čāppakit kollit ja silhpait mon vujnau!» Tā ställuo jōalā:

«kaktäs vall mon iv vuoinie!» Tä svan jõala: «mon läu suddatam sliĵäu ja liejĕhkim ċalmĭta, taina mon tait vuoinau; ja jus mü tipta' suddatit sliĵäu ja ai liejĕhkit tū ċalmĭta, tä ton ai vu'inā täit, ja tä mĭj mahttiep aktan tait pälliet pajās». Tä oit ställuo tiptij liejĕhkit pahkka sliĵäu. Valla ko tä kalhkai liejĕhkit, tä ställuo jouloi: «vuoj, pähka, pähka!» Tä svāinas jouloi: «killu to āddam, ihke-l pähkas».

Tä ställuo ċalmietūvai. Ja ko sij porrot kalhkin, tä svāinas rejĕti piepmuou ställuo lu'i. Tä son māliestij oqpmie peātnaka-pirhku (v. pirhkuou), ja iehċasis slaktij stāluo stuorāmus ja puoitiepus vierhcau. Ja tä ko porrom lieddĭn (v. liddĭn), te ställuo joula: «kaktä tū nālmien nou litnāsit kullu, ko ton sūosskā', ja mu nālmien nou karrasit, ko mon sūosskau». Tä svāinas jõala: münā lä' pas-stielap (puoriep) pānie', taina ko läu mon nuorap».

Valla ställuo kaddiekōti, juhte son leä skeälāmutam sū sāucait, ja sitāi, jut soĵ kalhkaika mannat sauca-koghtai, vai son oqdĕu lohkot sāucaitis. Tä oit vuolhkika, ja tä svāinas kalhkai luejĕhtiet auhtou āikien stāluo juelĕkie kasskau, ja son nou lūihtĭ. Valla ko te mañiemus sāucau kalhkai luejĕhtiet, tä svāinas jõului: «tä poĵtā tū stuorāmus vierĕhca». Valla svāinas lij oihtu nuobvam (v. slaktim) stāluos vierhcau ja tä lij nāhkiu valtam fāruonis sauca-koghtai ja kiessam iĕċas pirra ja tä jouloi: «tä ton lūihtā' stuorāmus vierheat!» (tä luejĕhtā' stuorāmus vierhcau). Valla te iehċa svāinas manāi olhkus sāuca nāhkie sinnā. Tä ställuo kietaina kultalij ja jouloi: «täll mü stuorāmus sāuāca (v. vierĕhca)!» Tä ställuo jouloi: «poĵtie tall iehċa!» Tä svāinas ċuorvoi olōkulin: «juo mon manniu olhkus tū stuorāmus vierhca nāhkie sinnā; jut kiessam liddĭu tau iehċam pirra». Tä ställuo jouloi: «vaimo tu tiehtu, kallemo tū liddĭu ċābārit auhtan oĵvie».

Tä ställuo iĕċi tietij, kaktä son täina svājĕnasin kalhkai tahkat, taina ho son tass iĕċi vuoinie, ja keä' ċċali fārht lāhkai pivutiet, vai kalhkai oqdĕuot svāinasau. Valla svāinas kahtij iĕċas. Tä ställuo ani ai vierhmit, mait lij suohppum olhkus sōmies johkoi, ja tē anĭj tiukau vierĕmie-kieċin, vai kalhkai kullat, jus aktak tohku mannā sū vierhmis kuolit valhtāċit. Valla svāinas muhttin, ko lij ċoĵsskies, tä manāi, ko lij ställuo oĵtiemen piktasahta skuolāitahtāċit tau tiukau.

Tä ställuo, ko kulai tiukau skuollamin, tä ruohtasti oqtiemsajies ja vuolhkij, tohku vieka rihecuot. Tä sväinas tann potto[n] puelletij koqtieu ja poqltij kajähka piktasit stäluos. Tä vierëhti ai ställuo koqlluomin (v. koqluo) japmiet. Te noköi.

Valla tat, kuhti-l supcasit kiehttum, ij tietie, jus ta' lä' sädna'; män s'ij lä', kottä leä'. Kuhti-l supcastam, kúotä tait lokkij iečase ocötipmai.

6. Az óriás és szolgálja.

Valamikor (tkp. némely időkben) volt egy ember fia, a ki szolgának (szolgául) ment egy óriáshoz. Hát egyszer ketten az erdőben mentek vadász eszközzel. Ekkor mondja a szolga: «jaj, mennyi szép aranyakat és ezüstöket látok!» Mondja az óriás: «de hogyan (miért) nem látom én?» Azt mondja a szolga: «én ólmot olvasztottam és a szemembe öntöttem, azért látom azokat; és ha hagysz engemet ólmot olvasztani és a te szemedbe is tölteni, akkor te is látod azokat és mi együtt föláshatjuk azokat». Ekkor az óriás csakugyan bele hagyta tölteni a forró ólmot. Azonban, mikor önteni akarta, mondta az óriás: «jaj forró, forró!» Azt mondta a szolga: «Csak törd öregapácskám, ha forró is».

Hát az óriás megvakult. És mikor enniök kellett, a szolga ételt készített az óriásnak. Vén kutyahúst főzött, magának pedig levágta az óriás legnagyobb és legkövőbb ürüjét. S aztán mikor ettek volt, mondja az óriás: «miért hallatszik a te szádban oly puhán, mikor te rágsz és az én számban olyan keményen, mikor én rágok?» Mondja a szolga: «nekem élesebb (jobb) fogaim vannak, mert fiatalabb vagyok».

Azonban az óriás kezdett gyanakodni, hogy valami gázságot tett a juhaival és akarta, hogy ketten menjenek el a juhakolba, hogy megolvashassa a birkáit. Hát csakugyan elmentek, és ekkor a szolgának egyenkint (tkp. egyet egyszerre) kellett kieresztenie az óriás lába között és így eregette. Mikor azonban az utolsó birkát akarta kiereszteni, hát mondta a szolga: «most jön a te legnagyobb ürüd». Hanem a szolga csakugyan levágta (megnyúzta) az óriásnak az ürüjét és most a bőrét magával vitte a juh-akolba és maga köré akasztotta (tkp. húzta) és aztán mondta: «most ereszted ki a legnagyobb ürüdet» (most ereszti ki a legnagyobb ürüt). Azonban

ekkor maga a szolga ment ki a birka-börben. Az óriás a kezével megtapogatta és mondta: «ime a legnagyobb juhom (ürüm)!» Aztán azt mondta az óriás: «jőjj most magad!» Hát a szolga kívül kiáltotta: «már én kimentem a te legnagyobb ürüdnek a börében, mert ezt magam köré akasztottam (tkp. húztam)». Ekkor mondta az óriás: «bárcsak tudtam volna ezt, bizony agyonzúztalak volna».

Most az óriás nem tudta, mit (tkp. hogyan) csináljon a szolgálával, mert nem látott többé és minden módon próbálgatta megfogni, hogy a szolgát megkaphassa. De a szolga vigyázott magára (tkp. óvta magát). Hát voltak az óriásnak hálói is, a melyeket kivetett a folyóba és aztán volt egy csöngetyűje a háló végében, hogy meghallja, ha valaki odamegy az ő hálóból a halakat elvenni. A szolga azonban egyszer, mikor hideg volt, ment, mikor az óriás ruha nélkül aludt, megszöngetni a csöngőt. Hát az óriás, mikor hallotta a csöngőt csöngeni, fölugrott az alvóhelyéről és elment; odafut meztelenül. A szolga azalatt meggyújtotta a házat és az óriás minden ruháját elégette. Ekkor az óriásnak megfagyással kellett meghalnia (meg kellett fagynia). Hát vége.

Az azonban, a ki ezen meséket elmondta, nem tudja, vajjon azok igazak-e; hanem ők olyanok, a milyenek. A ki elmesélte, azt az olvasóknak saját ítéletére hagyja.

7. *Kiäura svājēnasa ja stāluo pirra.*

Tai āikij, kogsse stāluo' kaunujin eānabu' koh tallā, tē leāmač (v. lāj) nuorra olmaj, mij vuolkij stāllui svāinan. Te tatt nuorra olmaj kogrosui stāllui, jutt son lā kiäura. Tā vuolkij stālluo aktan svājēnasinna (v. -siñ) mähccai muorai tiehti. Tā iēci stālluo anie aksuou, valla pattieu anij, ja te tatt patties palhkiestij nuppieu kiečieu pajās sogrvie kierraki ja taberih, ja te kiesi ja vieratih sogrvie vuolus aktan roghccasin. Tā svāinas joului stāllui: «ton kut lā' mieskap, kalhka' kiessiet kierrakis, ja mon, kut lāu kiäurap, kalhkau maddakin orruot». Tā stālluo kiesie sogrvie kierrakis aktan roq'c-casij ja oqhsij (v. oqksij), valla svāinas čohkoki māddaka nanna ja tiptij stāluou aktu kiessiet. Ko pōhtin hājēmai, tā stāluos eātna pivās kolhkoi niārait vuolus. Tā svāinas jauālā (v. jouālā, v. joqlā):

«vuoinä'-kus, man kiäura läu? mon iu pivāsturā, ihke maddakin keāsau; ja ton, kut kierrakin keāsā', pivāstuvā'».

Tä ställuo ājātalkō'tij, kōktä son tau kieuras svājēnasau kalākā koddiet. Te piejai sū oqtācit ku'ssie-tohpāi, ja lācij puoriemus oqtā-takait. Iēti svāinas viēllite seānkai, valla piejai jorhpokau kopčosa vu'llai ja kirhkiu oqjvie-vuolie nalā, ja iēc suoñai seānka vu'llai. Te ställuo mätti kuokte eāčā stāluo' veāhkai, jutt sīj kalēkin ijan koddiet svājēnasau. Te pōhtin ijan kolōmo stāluo', ja atnin kuhtik stuorra rōutie viehcierit ja capmiestin kuhtik akti kājēhkat fāmuos tan keārākai, maitā jāhkin svājēnasa oqjēvien, juhte tollo-čuo nama' oqššun pajās. Tä stāluo' joulin kaskasa: «tä (v. tie) lēap (v. läp) tal koddam tau stuor kiäurau!»

Ko itiet šattai, tä svāinas čuodčielē ja vuolhki poqnti-fu'lhkie lusā. Tä alvatubvin stāluo', jut ij lim ajñ japmam, ja tä kahčēn, mak tā-l puora'kit oqtām (v. «mak tä ton leä' p. o.»)? Tä svāinas jouālā, jut puorakit iēcān, mēn lāfies kuokti jalā kolōmi kāskesti oqjēvai. Tä iāčā' stāluo' joulin tann ställui, kut svājēnasau anī, jut kalākā rāddat tastā tau svājēnasau, juhtā ij tat siđđij puorakau (v. puorieu) takā. Tē o'ht ställuo kohčuoi sū vuelēkiet tastā; valla svāinas jouloi, ij son vu'lhkie, outol ko palhkās oqdēu. Tä ställuo viedčai ja kuotti svājēnasa outoi kuoktā kistuo' ja jouloi, jut juoppau tās kistuois oqdēu valtiet pālāhkān. Nubbie li čāppa kistuo silhpas, ja nubbie kistuo li muoras. Tä līhkui svāinas tuon silāpa-kisstui ja kalhkai tau valtiet. Tä pōtij kahttuo ja sieivij tan muorra-kistuo nalā, ja kōhčui svājēnau tau valtiet. Ja tat līj tievas pietnikis; valla tuot silāpa-kistuo līj tievas kognsta tahkam tolōst. Jus līj svāinas tau valtiet, tä līj puōlliet.

7. Az erős szolgáról és az óriásról.

Azon időben, mikor több óriás volt (tkp. találatott) mint most, volt egy fiatal ember, a ki elment egy óriáshoz szolgának. Ez a fiatal ember dicsekedett az óriásnak, hogy ő erős. Ment az óriás a szolgával együtt az erdőbe fáért. Hát az óriásnak nem volt fejszéje, hanem egy kötele és aztán a kötélből az egyik véget földobta egy száraz fenyőnek a csúcsára és odaerősítette és aztán

húzta és ledöntötte a fenyőt gyökereivel együtt. Ekkor a szolga mondta az óriásnak: te a ki gyöngébb vagy, fogod húzni a csúcsánál fogva, én pedig, a ki erősebb vagyok, a törzsökénél fogok maradni. Hát az óriás húzta a fenyőt csúcsánál fogva a gyökerekkel és ágakkal együtt; a szolga pedig ült a törzsökön és az óriást egyedül hagyta húzni. Mikor hazajöttek, az óriásról sok izzadtság folyt le az orcáin. Ekkor mondja a szolga: látod-e, milyen erős vagyok! én nem izzadok, ámbár a törzsökén húztam és te, a ki a csúcsán húztad, izzadsz.

Most az óriás kezdett gondolkodni, hogyan ölje meg az erős szolgát. Hát lefektette (tkp. tette aludni) a vendégszobába és a legjobb agyneműket vetette meg. Nem feküdt a szolga az ágyba, hanem egy tuskót tett a takaró alá és egy követ a vánkosra, maga pedig az ágy alá bujt. Hát az óriás két más óriást hívott segítségül, hogy az éjjel öljék meg a szolgát. Jött éjjel a három óriás és mindegyiknek egy nagy vaskalapácsa volt és mindegyik egyszerre ütött minden erejéből arra a köre, a melyet a szolga fejének hittek, úgy hogy a tűz-szikrák szikráztak. Ekkor az óriások mondták egymásnak: most megöltük ezt a nagy erőt.

Mikor reggel lett, akkor a szolga fölkel és elment a háznép-hez. Hát megijedtek az óriások, hogy még nem halt meg és aztán kérdezték, vajjon jól aludt-e (vajjon jól aludtál-e)? A szolga mondja, hogy jól külömben, hanem egy balha kétszer vagy háromszor megcsipte a fejét (tkp. fejébe harapott). Ekkor a többi óriások azt mondták annak az óriásnak, a kinek szolgája volt, hogy küldje el innen a szolgát, mert ez nem tesz velük jót. Hát az óriás csakugyan megparancsolta neki, menjen el onnan; hanem a szolga mondta, ő nem megy el, míg bérét meg nem kapja. Ekkor az óriás előhozott és odavitt a szolga elé két ládát és mondta, hogy ezen ládák közül bármelyiket elveheti bérül. Az egyik szép láda volt ezüstből és a másik láda fából volt. Hát a szolgának azon ezüst láda tetszett és azt akarta elvenni. Ekkor jött egy macska és a faládára mutatott és megparancsolta a szolgának, hogy azt vegye. És ez tele volt pénzzel; hanem ama ezüst láda tele volt mester-séggel csinált tűzzel. Ha a szolga azt vette volna el, elégett volna.

8. Stálluo ja sāmie poqtñie niejēta.

Akta poqdñie, sāmie poqdñie atnā āhkau ja ouhtou ajēna niej-tau. Sū koghtie lāi suollu nannā, ja suina (sūnā) rēina' (v. pohccu'). Ja kitā (v. kitā ajēkie) son atnie kattien rēineit, ja koahcie su'llun. Ja tā lā johko suollu ja kattie kaskan, mī leā källiemī. Ja sū n'ejēta rājēnui kätti'n ijaūt poqhccuit (v. reinait), ja piejvien mahccā koghtai, ije luvā nāken tan jokōn. Ko šadda idda, vuolāka reinohačča' n'ejēta, ijāu kocōčit. Ko piejēvie šaddā, poqhtā koghtai, eā' luvā. piktasa'.

Poqtñie āhkkā joulā poqdñai: «koktās tān munnu niejta piktasa' eā' luvā?» Jauālā āhkkā poqdñai: «šiāuhšatal, kōh tal tāt munnu n'ejēta vuolākā rejēnohačča' ijāu poqhccuit, koktā tan piktasa' eā' luvā. Poadñie vuolākā šiākšat, koktā niejta piktasa' eā' luvā. Tie eālavā, koktā niejta piktasa' eā' luvā: tie leā stálluo suina rādnan. Šiākšā poqdñie, koktā soqj tahkapa. Tie māhccā niejēta koghtai, tie stálluo kuoddā niejtau jokōu rasstā, tie taina niejta piktasa' kojōhkōsa'. Nou poqdñie supcast āhkkai, maitā-l son šieuhšatin vuejēnam: «stálluo munnu niejtañ orru ijaūt rādnan, ja kō niejēta māhccakoghtā koghtai, tie stálluo kuoddā sū' jokōu rasstā».

Īkā poqdñie ja āhkkā tietie, koktā kalākapā sirātīt stāluou niej-tas. Tie vuolākā poqdñie tan kaddai, konnā stálluo ja niejēta lāpā aktan ijāu orrum. Tie kō niejēta mahccakoghtā koghtai, tie poqdñie vuorhniet katti'n. Tie ihta stálluo ja niejēta čalmij ouōtoi. Tie šaddā poqdñai ja stālhui faggie, tie ij vidni stálluo poqtñieu. Tie ālqkā stálluo kasskiet poqtñie oqlhkieu, tie poqdñie kahččā puolāva-pielie nalā. Tie jahttā poqdñie niejētai (niejētasis): «tie viehkiet (v. viehkiēte) mū, jalā stālu't!» Tie kalākā niejēta viehkietēt āhčietu (āhči's), toqhppit stāluou julhkies. Tie stálluo čiekčā juolkiñ, ij niejēta pālī julhkies toqhppit. Tie niejēta cāhkiel kietau poqtñie juelēkie kasskau, toqhpi stāluou kuolaist, tie poqdñie vidni stāluou ja nou koddō ja kottij stāluou. Te nokōi.

8. Az óriás és a lapp embernek a leánya.

Egy embernek, lapp embernek, van felesége és egyetlen egy leánya. A sátra szigeten volt és vele a rénszarvasok. És tavasszal a parton tartotta a réneket és a sátra a szigeten [volt]. És hát a sziget és a part között egy folyó van, a mely gázolható (tkp. gázolásra van). És a leánya a szárazföldön őrizte éjjeleken át a rénszarvasokat, nappal pedig visszatér a sátorba és sohasem lesz nedves a folyóban. Mikor éjjel lesz, elmegy őrizni a leány, éjjelen át virrasztani. Mikor nappal lesz, haza jön, nem nedvesek a ruhái.

Az embernek a felesége mondja az urának: «Hogyan [van az, hogy] a mi kettőnk leányának a ruhái nem nedvesek?» Mondja az asszony az urának: «lesd meg, mikor most ez a mi leányunk elmegy éjjel a rénszarvasokat őrizni, miért (hogyan, mi módon) nem nedvesek ennek a ruhái». A férj elmegy meglesni, miért nem nedvesek a leány ruhái. Hát észreveszi (megtudja), miért nem nedvesek a leány ruhái: egy óriás van vele együtt (tkp. vele társul). Meglesi az ember, hogyan cseleksznek. Hát hazatér a leány, akkor az óriás a folyón keresztül viszi a leányt, és azért szárazak a leány ruhái. Most (tkp. így) elmondja az ember a feleségének, mit látott leselkedés közben: «egy óriás van a mi kettőnk leányával éjjeleken át társaságban és mikor a leány haza kezd (akar) térni, akkor az óriás átviszi őt a folyón».

Nem tudja az ember meg az asszony, hogyan válaszszák el az óriást a leánytól. Hát az ember azon partra megy, a hol az óriás és a leány éjjel együtt voltak. Mikor a leány hazafelé kezd térni, az ember leselkedik a parton. Ekkor szem elé jön (tűnik) az óriás és a leány. Hát az ember és az óriás közt (tkp. az embernek és óriásnak) birkozás lesz. És nem győzi le az óriás az embert. Ekkor elkezdi az óriás az embernek a vállát harapni. Hát az ember az egyik térdére (tkp. térd-félre) esik. Ekkor mondja az ember a leánynak (leányának): Most segíts nekem vagy óriásodnak (tkp. engemet vagy óriásodat)! Hát a leány atyját akarja segíteni; megfogja az óriást lábánál fogva. Ekkor az óriás rugdal a lábával, nem bírja a leány lábánál fogva megragadni. Hát a leány beledugja a kezét az óriás lába közé, megragadja az óriást heréinél fogva, aztán az ember legyőzi az óriást és így (aztán) öli és megölte az óriást. Hát vége lett.

9. *U l m u č a n i s ū* (N'āvič-itnie) *ja stāluo n i s ū*
(Hācič-itnie).

Nākin āikien lieddīn kuoktā nissuna', kuti' viessun lānta nannā. Nubbie taist lij ulmuča nisū, ja nubbie lij stāhui (v. stāluo) nisū. Soqj anika ouhtou mānāu koggbak. Ulmuča nisū anij pārēnie-mānāu, ja stāluo nisū anij niejēta-mānāu. Tā nākan piejvie pōtij stāluo nisū tan ulmuča nissuna lusā, ja anij niejtas fāruon, ja te rievui ja lonūi ulmuča nissunis pārēnie-mānāu ja kūotij iečas niejtau ulmučij nissunij. Son kalhkai oqdēt allasis olōmau, mi kalhkai suni piēpmuo^a ja kājāhka tārāpahau puktiet miehcies piutuina ja viehkkietit sū poqcu-j-eāluou rājēnuhit.

Ko tat ulmuča pārēnie stuorakin šattai, te son šattai vuōrh-pālis ja piutāris ja pu^rrie vuohččijū, ja vūočij f^eärt slāj juhtusa'. Ko m^ahččai vuolhkij, te aki^u stāluo nisū, jalā tat, keāu togjvui, jut lij tat sū iēdnie, vākuotij akieu, jut i kalkam oqrjās vuēlēkiet koglmat vārie tuohkai. Valla nākin piejvien, ko pārēnie manāi miehcien, tie poqtij koalmat vārie tuohkai ja tā son ielvij toppie kogtieu, ja jut tannā viessuoka' lieddīn. Tā iččij manā kogtie sisā, āinat kuocai kogtie nalā ja keāhčai riehpien rājkie [čatā], tā son vūini, jut akta nisū ja niejēta lieddīn kogtie sinnā, ja tā vuoini, juhtā māliestimie lieddīn. Tā keāhčai, maitās sij māliestimie liddīn'; tā vū^oini, juhtā ogpmie hājhtātis kāpmakit liddīn māliestimie. Tā son anij fāruonis puojties pierhkuo piejēvie-svarāhkan, tā son ēuolai tasstā smābva peāhkāčit ja lūihtij riehpien rājkie, jut ta' kahččin rūihtā sisā. Tā tat niejēta keāhččā (v. kuouqlā) rūihtā sinnā (v. sisā), tā son vuejēnā, juhtā čārrima' lā' rūihtan. Tā son jōalā eādnāsis: «eātnam, čārrima' leā' rūihtan». Tā ietniep jōalā: «eātnat patās leā' tā' čārrima' poqhtam». Valla tat pārēnie, ko sūhtai keāččat, tā vū^olhki vasst stāluo nissuna lusā, keāu son āi jāhkij iečas iēdnien, ja ičči joulo, jutt lij maitūk vuejēnam.

Nākin iečā piejvie son vū^olhkij vatt m^ahččai ja tā vū^olhkij vatt tohko tān koghtai, ja tā vatt kūocai kogtie nalā, ja tā sij vatt liddīn māliestimie ogpmie hājhtātis kāpmakit. Tā son vatt ēuolai puejētie pierhkit ja lūihtā rūihtā sisā. Tā vatt ulmuča nissuna niejēta jōulā-eādnāsis: «eātnam, čārrima' leā' rūihtan». Tā son vatt jouloi: «eāt

nat patās leä tat čärrima poqhtam». Tā olmāj outuhačāi sijāu ja ičči tass māša, ja vuolhkij koqtie sisā ja kačāti, kōktā sīj mahttir viessuot takkar piepmujñ. Tā ulmuča nisū ālkij kuitit, kōktā stāluo nisū lij sūhstā pārhnieu riebrum ja kuotām iečas niejtau suñi ja taina son nāb vierēhtij neālakuot ja vāivastuβ3at. Kōktā sīj hogllin tannā, tā kāuānin, juhte pārēnie lij iečas ietnie lunnā tall, ja juht lij stāluo nissuna lunnā orrum. Tā son māchai r^uoptuot ja kottij stāluo nissunau, jalā tau, kuhti lij joulom, jut son lij sū iédnie ja āi, ko pō^otij r^uoptuot riäkta ietnies lusā, tā son kottij tau stāluo niejtau. Te nokoi.

A végét a mesélő, mikor az egészset újra fölolvastam neki, következőleg változtatta:

Stāluo niejtau ičči kottij, āinat lēhkui tasā, taina ko tat lij nou fauruo ko kieddīek ja te soi vīmak valltika. Ja tā šattai purrie viessuo sijā kasskan ja tan sū riehta eādnai šattai pu^urrie ja valdies viessuo; ičči tās tārhpahā oqpmie kāpmakijt māliestit ja porrot, nou ko outol.

Egy másik lapp ember pedig a szereplő személyekre nézve a következő megjegyzést tette:

Pārēnie-mānnā lij N'āvič-inie mānnā, ja niejēta lij Hācič-inie niejēta. N'āvič-itnie lij piejvie niejēta ja Hācič-itnie mānuo niejēta.

9. Az embernek a felesége (N'āvič-itnie) és az óriás felesége (Hācič-itnie).

Valamikor volt két asszony, a kik vidéken éltek. Az egyik közülök embernek a felesége volt és a másik óriások (óriás) felesége volt. Mindegyiköknek volt egy gyermekök. Az ember feleségének volt egy férfigyermeke és az óriás feleségének volt egy leánygyermeke. Hát egy napon jött az óriás felesége az ember feleségéhez, és a leánya vele volt, és aztán elrabolta és kicserélte az ember feleségének férfigyermekeit és ott hagyta a maga leányát az emberek feleségének. Ő magának férfit akart szerezni, a ki neki ételt és minden szükségletet hozzon az erdőből vadászással és segítsen neki a rénnýját őrizni.

Mikor az emberi legény nagygyá nőtt, hát szerencsés és jó

vadász és jó lövő lett és mindenféle vadállatot lőtt. Mikor az erdőbe ment, hát az óriás felesége, vagy az, a kiről gondolta (tkp. a kit gondolt, hitt), hogy az az ő anyja, mindig intette, hogy ne menjen délre a harmadik hegy mögé. Egy napon azomban, mikor a legény az erdőben járt, a harmadik hegy mögé jött, s ekkor észrevett ott egy sátrat és hogy ott lakosok voltak. Most nem ment a sátorba, hanem fölmászott a sátorra és a füstlyukon keresztül nézett, hát látta, hogy egy asszony és egy leány voltak a sátorban, és aztán látta, hogy főztek (tkp., hogy főzésben voltak). Hát nézte, mit főztek, és látta, hogy régi eldobott cipőket főztek. Hát volt vele kövér hús ebédül (tkp. napi falatul) és levágott abból kicsi darabokat és beeresztette a füstlyuk nyílásán keresztül, úgy, hogy a fazékba estek. Hát a leány belenéz a fazékba és látja, hogy faggyúzsír darabok vannak a fazékban. Ekkor mondja az anyjának : anyám zsírszemek vannak a fazékban ! Mondja az anya : anyád valagából jöttek azok a zsírszemek. A legény pedig, mikor megúnta nézni, ismét az óriás asszonyhoz ment, a kit saját anyjának is hitt és nem mondta meg, hogy valakit látott.

Egy másik napon ismét elment az erdőbe és ekkor ismét odament ahhoz a sátorhoz és aztán ismét felmászott a sátorra és hát azok ismét régi, eldobott cipőket főztek. Hát ő ismét lemetesztett kövér húsokat és beleresztette a fazékba. Ekkor az ember feleségének leánya ismét mondja az anyjának : anyám, zsírszemek vannak a fazékban. Ekkor az ismét mondta : anyád valagából jött az a zsírszem. Ekkor az ember csudálkozott rajtuk és nem hagyhatta tovább a dolgot és bement a sátorba és megkérdezte, hogyan bírnak ők ilyen étellel élni. Ekkor az ember felesége elkezdett panaszkodni, hogyan rabolta el az óriás felesége tőle a fiát és hagyta neki a maga leányát és ezzel így éheznie és kinlódnia kellett. Mikor itt beszéltek, hát rájöttek (tkp. találták), hogy a legény a saját anyjánál van most és hogy az óriás feleségénél volt. Erre visszatért és megölte az óriás feleségét, vagyis azt, a ki azt mondta, hogy ő az anyja s mikor visszajött igazi anyjához, hát megölte az óriás leányát is. Hát vége.

A végét a mesélő, mikor az egészet újra felolvastam neki, következőleg változtatta :

Az óriásleányt nem ölte meg, hanem beleszeretett, mert olyan szép volt mint a virág és ők ketten végre összeházasodtak.

És ekkor jó élet lett köztük és az ő igazi anyjának jó és bőséges élete lett; nem kellett neki többé avétt czipöket főzni és enni, mint azelőtt.

Egy másik lapp ember pedig a szereplő személyekre nézve a következő megjegyzést tette: A fiúgyermek *N'āvič-itnie* gyermeke, a leány pedig *Hācič-itnie* leánya volt. *N'āvič-itnie* a nap leánya és *Hācič-itnie* a hold leánya volt.

10. *Ibbu ja stāluo'.*

Tōlien ko tallū kaunui sāmie nisū, kut orui miehcie-lāntan ja anij ājēna niejtau ja pogcuj-eāluou. Ko sij atnin puoriemusāt, pōhtin stāluo' ja sihtin vāltiet nissuna ājēna niejtau aktan pogcui-eāluoina, ja nissunau kalēkin koddiet. Tā niejēta hōglāitahti stāluit, jut eā' kalākam koddiet sū ietnieu, ājnat iēnnie čatnat sū muorrai. Tā iēcīn stāluo' kuttie, ājnat čattnin sū kitta muorrai. Tā vuelēkin aktan niejtajn ja pogcuj-eāluina johttiet. Ko iehkiet šattai ja šeunūtačāi, tā iēcīn tass stāluo, māhtie kuhkiebu vuojietit eāluou. Tā kanukin ja tahkin tolōu, konnū sij kalēkin ijāu ogtiet, ja niejtau rāddīn m'āhceai eāluou rejēnuohačēat ijāu.

*Ko idda šattai ja stāluo' liddīn ogtiemīn, tā niejēta manāi tohku tollo-kaddai, konnū sij lieddīn ogtiemīn tolō pirra, ja nuolai stāluis kāpmakit ja kājāhka piktasit ja palhkiesti tolloi ja pō^oltij taitā tiuna. Valla niejta iēdnie māhtij pinnāu nogjētuot. Tā lij pied-
dam stāluoi nalā takkir lossis nahkārit, jut iēcīn kulā, ko niejēta nuolai sijās kājāhka piktasijt ja pōltij. Tā niejēta vuolhkij vasst eāluo lusā ja nuolai rāina čiepietis tiukau (v. pielluou) ja čanāi tau peātnaka čiepietij ja taberij peātnakau pāttijna muorrai, vai tannā kalhkai ciellat ja skuolāitahtiet tau tiukau (pielluou), vai stāluo', jus ijān kohcāji, kalēkin kullat, jut son ij lā kuhk'en reinohimie, ja tā vuolhkij vuojietit eāluou ruoptuot ietnies lusā.*

Tā stāluo' itietis, ko kohcājin, ielēvin, juhte sijās piktasa' liddīn nuolatum ja polhtietum, ja sij liddīn rihccuot. Te muhtiemā' viehkin čogsskiema ja kuolhtuo čatā rihccuot tohku, konnū kullin peāna skuolāitahti tiukau ja cielai, ja toqjēvun, juhte tannā kalēkin kāuānat niejtau rein^oohimie. Tā li para peāna čatnasin, ja n'ējēta ij lim tannā.

Valla niejta iédnie, kuhti māti noqjtāstallat, kōktū paddēelin juo nammatum leä, tä euorvui tannä, konnū son lij čatnasin: «Ibbu niejētamm poqhta kolohko hierhkiĵna; vierēhtuo outon, kuolltuo mañien!» Tä oihtu niejēta po'tij čäppä täl'kina, valla talā mañien po'tij stuorra pahā tälēhkie ja kuolltuo, ja stäluo' vierēhtijin pinās-tubvat (v. -tuββat) ja koĵlluot. Muhttin sidđa, ko mānnuo pajēhtā palvai kaskau, tä loĵñijin kietait pajās, ja euorōvun: «mānnuj, piejēvie, piuh tie (v. piktie) miĵāu!» Ja ičēij mānnuo piuh tie siĵāu, āinat vierēhtijin kalēmiet ouhton oĵvie (v. nouhton oĵvie).

10. Ibbu és az óriások.

Hajdanában, mint most, volt (tkp. találkozott) egy lapp asszony, a ki erdős vidéken lakott és egyetlen leánya és rénszarvas nyája volt. Mikor legjobb dolguk volt (tkp. bírtak legjobban), jöttek óriások és el akarták venni az asszonymnak egyetlen leányát a rénszarvas nyájjal együtt és az asszonyt meg akarták ölni. Hát a leány rábeszélte az óriásokat, hogy ne öljék meg az anyját, hanem kössék inkább a fához. Hát az óriások nem ölték meg, hanem oda-kötötték egy fához. Aztán elindultak a leánynyal és a rénszarvas-nyájjal, hogy tovább menjenek (költözni). Mikor este lett és kezdett sötétedni, az óriások nem bírták többé tovább hajtani a nyáját. Hát megálltak és tüzet raktak (tkp. csináltak), a hol éjjel aludni akartak és a leányt elküldték az erdőbe, hogy éjjel a nyáját őrizze.

Mikor reggel lett és az óriások aludtak, akkor a leány oda-ment a tűzhelyhez (tkp. tűzpartra), a hol ők aludtak a tűz körül és lehúzta az óriásokról a csizmákat és minden ruhát és beledobta a tűzbe s ezt mind elégette. Hanem a leánynak az anyja egy kicsit tudott varázsolni. Hát az óriásokat oly mély álomba meritette (szó szerint: az óriásokra olyan mély álmokat tett), hogy nem érez-ték, mikor a leány levetett róluk minden ruhát és elégette. Azután a leány ismét elment a nyájhoz és leoldotta a rénszarvas nyakáról a csöngőt és a kutya nyakára kötötte és a kutyát egy szalaggal (kötéllal, madzaggal) fához kötötte (tkp. erősítette), hogy ott ugasson és csengesse a csöngőt (kolompot, harangot), hogy az óriások, ha éjjel fölébrednek, hallják, hogy nem messze őriz és aztán el-indult a nyáját visszahajtani anyjához.

Hát az óriások reggel, mikor fölébredtek, észrevették, hogy

a ruhák róluk le vannak vetve és elégetve és hogy ők mezítelenek. Ekkor néhányan a hidegben és fagyban (tkp. hidegen és fagyon keresztül) mezítelenül futottak oda, a hol hallották, hogy a kutya rázta a kolompot és ugatott és azt hitték, hogy ott meg fogják találni a leányt a mint őriz (őrizve). Hát csak a kutya volt megkötve és a leány nem volt ott.

Azonban a leánynak az anyja, a ki tudott varázsolni, a mint fönt már említve volt, kiáltozott ott, a hol meg volt kötve: «Ibbu leányom jön kolompos húzórénnel: jó idő előtte, rossz idő (förmeteg) mögötte!» Hát a leány csakugyan megjött szép időben, azonban mindjárt utána jött nagy, rossz idő és förmeteg és az óriásoknak kínlódnio kés megfagyniok kellett. Néha, mikor a hold kisütött a felhők között, fölemelték a kezüket és kiáltoztak: «Hold, nap melegíts bennünket!» És a hold nem melegítette őket, hanem meg kellett fagyniok.

11. *Kokte akta sāmie poqdnie čogsskiemest jāmīj.*

Tān sītan viessu akta sāmie nisū. Tān āhkā poqtīie koghtie [lij] tuoddarin, ja āhkkā aktan poqtīijī koghtien ijāv orrum (oruika, v. vuoiñastika, v. ogtika, v. ogtām). Itiet šaddā, čuoukutahčā, tie tāt poqdnie vuolākā āhčīna aktan togrrietet poqhccuit, ja togrrietapā kasska-pěj rādđai (kasska-piejvie pājāhkai v. oqrđās), ja joksopa poqhccuit ja nou ruoptuot vuejietahčapa ja vuejietapā. Muohtta ja rāššuoť kogppāčakā, ja vuojiehtapā ruoptuot rāšuo ja muo'ttie čatā sijta k^uouloi, ja no vājāpapa (v. kiäutapa) iehkietis piejvie ja nou vueiñatahčapa, nollitapā, ja tā lä' (v. tie leä') lubvam piktasa' (v. kārβuo'). Nouhte ko läpā vuoiñatam, te le iehkiet-kuolmutedđ'e (šäuiñetedđ'e; — v. te le iehkiet juo kuolmutimie lahka, v. šäuiñutimie lahka), te vuelēkiet kalākapa. Teä ij tas peässam julkij nalā nuorr[a] olmoj. Tē vuolākā āhčiep sijätai vuejietit reīnat (v. poqhccuit), ja nou poqhtā sijätai, koghtai ahčēie šieuiñetin sākajī, att sū rādna-pārēnie pāhcām leä.

Āhkkā kullā tau, ko leä pāhcām poqdnie. Valtā tāt piktasit tān ijān ja kačāt, kosi pāčij. Āhkā vuohppa pakāt sajieu, kosō l pāhcām; ja ko pakātī vuohppa, te kohčuo'ī āhkkā (nissun), poqhtiet hir'kijī ja kierresin. Ja ko li te kohčūm, te vu'lhkij āhkkā ieč čuojākāt (v.

-jékāt), ja čuoikā tan šaddāi, konnā li pakātam vuohppa, ja kāunai tan sajien. Ko poqtij, te kulltali kietain ja kulāi: ij leä h'ägga. Čäkij hiätai puokñai, kulltali, jus cohkie laput vaimuon, män tä li poadnie juo jappam. Tä oruoi ijāu čatā čoukitiddi (v. čoukutimie) rāddai. Tie poqtij hirhkijñ (v. pohcujña) nubbie olmoj. Te kiesi'tika sijētai, koqtie rādai ja te nou kiesiet'i' fāruon sītā mañien kitta tñ sītā rādai, ja nou tannū kistuotasi tan jāmikaxaj, ja nou kruopti-tahti' olomou, kuhti li jappam.

11. Hogyan fagyott meg egy lapp ember.

Ebben a faluban van egy asszony. Ezen asszony urának a sátra a hegyeken volt és az asszony férjével együtt a sátorban volt (maradt, pihent, aludt) éjjel. Reggel lesz, világosodik, hát az ember elmegy atyjával együtt követni (utolérni, üldözni) a rénszarvasokat. És követik délig (déli vidékekre, délre), és utoléri a rénszarvasokat. És így vissza kezdik hajtani és hajtják. Havazik és esik egyaránt (tkp. mind a kettő) és hajtják vissza esőn és havon keresztül a falu felé és, no, elfáradnak esteli nappal és hát kezdenek nyugodni. Levetkőznek és hát nedvesek a ruháik. Így (aztán) mikor megpihentek, hát alkonyat (esti homályosság, sötétség) van (v. az este már alkonyodás, sötétedés felé van) és [tovább] akarnak menni. Ekkor nem bírt többé lábra állani (tkp. jutni) a fiatal ember. Hát elindul az atya a faluba hajtani a réneket s így eljön a lakóhelyre, sátorba az atya sötéttel azon hírrel, hogy az ő pajtás fia visszamaradt.

Az asszony hallja ezt, hogy férje visszamaradt. Fogja ez a ruhákat azon éjjel és kérdezi, hol (tkp. hová) maradt. Az asszonynak az ipa megmondja (megjelöli) a helyet, a hol maradt. És a mint az ipa megmondta, hát megparancsolta az asszony, hogy jöjjenek [utána] a húzó rénnel és szánnal. És a mint megparancsolta, elindult az asszony maga, hótalpon futva és fut azon helyre, a melyet (tkp. a hol) az ipa megjelölt, és megtalálta azon a helyen. A mint jött, tapogatott a kezével és érezte: nincs [benne] élet. Beledugta a kezét a keblébe, hallgatódzott, vajjon a szív ver-e a kebelben; de a férj meg volt már halva. Hát éjjelen át [ott] maradt világosodásig. Ekkor jött a húzó rénnel a másik ember. Hát ketten elhúzták a lakóhelyre, a sátorig, és aztán (így) elhúzták társaságban (együtt) a falu felé egészen ezen faluig és

aztán (így) koporsóba záratott ezen holttest; és aztán (így) eltemetik az embert, a ki meghalt.

12. *Tāt l'ä satnies, mau mon tal kiehtuou:*

Mon mujehtäu, akta poqdnie ja ähkkä atniepa niejtau, ja niejēta atnā poqtnieu (v. olōmau), ja niejtan läi unna mǎnnā. Tie jauälä poqdnie ähkkai: «vai johttoqp!» ja jouäla niejētai ja niejta poqdñai (olōmoi), — unna mǎnnā leä sijān. Ja ähkkä svarru: «mannäs (v. mastäs) eäp johto?» ja nou niejēta jouälä: «mannäs mīj eäp johto?» ja nou niejta poqdnie jouälä: «mannes mīj eäp johto?» Tie russali' side johtōčit vatnasiñ, ja nou pieddī' (v. porōti') kǎlvuo^u vatnasi; ja nouh ko olliij' kǎlvuou porōtiet vatnasa sisā, tie jouälä poqdnie ähkkai: «ton kalhka' poqhcui kattiu johtiet (v. vuij'eh tiet, v. manāhtit), košō mīj suhkap vatnasiñ. Nou poqdnie suhkā niejtainā ja niejta poqtñijñ ja unna mǎnajñ, ja sīj suhki' jauriu nuppie keähčai, tasāk [ko] kaddie tuósstu. Tie leä kuojähka, ja ko kaddai poqdnie läuhkit kalhka, ij oliehtam (v. hahpitam) kaddai. Kuojähka nielai vatnasau, poqtñieu, niejtau, niejtā poqtñieu ja unna mǎnau ja kǎlvuou. Tie sīj hohkkognin aktan olmuoi kǎlvujñ, niejtajñ, niejtā olōmoñ (v. poqtñiñ), ja unna mǎnajñ aktan.

Tie vuoinij poqtñie ähkkä, kuhti läi poqhcui johtiemen (v. vuoj'eh timie, v. manāhtimie), väriest vuejnij, koh heävvani sū olmoj aktan mǎnājis. Tie läi tannā nissuna kuoran alla värrie-čohkko. Tie äjāhtalai nisuo, mait son kalhka tahkat: «vuolhkičau tuon värrai kogrrit pajās čohko nalā». Tie vuolhki ähkkä kogrrit pajās nalā ja poqtij čohko nalā. Tie vārātahi (v. keähčai), jus poqdnie vuojōnu^o jaurie nann kobōtuomin. Ij vuejēnam poqtñieu jalā vatnasau, jah kǎlvuou. Tie äjāhtalai: «maitäs mon kalhka tahkat?» Tie huomahij: «kahpatiččau (v. čiellicau) täte čohko nalt, väi mon ai hohkkonau». Tie kahppatij son ja hohkkonij. Tie nokōi tat sähka.

12. *Az igaz, a mit most elmondok (mesélek):*

Emlékszem, egy embernek meg egy asszonynak van egy leánya és a leánynak van egy férje és a leánynak volt egy kis gyermeke. És mondja az ember az asszonynak, hogy költözzünk, és

mondja a leánynak és a leány a férjének, — kicsiny gyermekök volt. Az asszony feleli: «mért ne költözzünk?» és így a leány mondja: «mért ne költözzünk?» és így a leány férje mondja: «mért ne költözzünk?» Hát fölkészülnek költözni csónakkal és aztán beleteszik (belerakják) a holmit a csónakba, és aztán mikor bevégezték a holmit beletenni a csónakba, hát mondja az ember az asszonynak: «te a rénszarvasokkal a parton fogsz költözni (a rénszarvasokat a parton fogod hajtani, meneszteni) [oda], a hová mink a csónakkal evezünk. Így az ember evezik a leányával és a leány férjével és a kis gyermekkel és ők eveznek a tavon a másik végére, addig, míg part fogadja őket (míg szárazföldet érnek). Hát vizesés volt ott és a mint az ember a partra akart lépni, nem ért a partra. A vizesés elnyelte a csónakot, az embert, a leányt, a leánynak a férjét és a kis gyermeket és a holmit. Hát ők elvesztek az emberek, holmijával, a leánynyal, a leány urával és a kis gyermekkel együtt.

Hát látta az embernek a felesége, a ki a rénszarvasokkal költözködött (hajtott, menesztett), a hegyről látta, a mint elveszett az ő férje gyermekeivel együtt. Hát volt ott az asszony mellett egy magas hegy-csúcs. Gondolkozott az asszony, mit csináljon: talán elmegyek (elmenjek) azon hegyhez, fölmászni a csúcsra. Hát elment az asszony, fölmászni a csúcsra, és feljött a csúcsra. Aztán nézte, vajjon látszik-e a férje a tavon úszva. Nem látta a férjét, vagy a csónakot és a holmit. Hát gondolkodott: «mit csináljak én?» Ekkor eszébe jutott: «talán leugrom (tkp. leugorjam) ezen csúcsról, hogy én is elvesszek.» Ekkor leugrott és meghalt (tkp. elpusztult). Hát vége van a mesének.

B) *Supcasa' sāmīj fārt-peivāsač viessuomäst.*

(*Sāmīj viessuom-slādā*).

Elbeszélések a lappok mindennapi életéből.

(A lappok életmódja).

1.

Akta poŋtas sappmie kalākā johttoit. Valtā štuorra lābčie-kimpuov oqččut hirhkit, rāituo, stuor rāituo, hirhkist kuekte lohk hirhkiu ja čatnā rājātuon maññā-lakkui ja piedā noŋtit hirhkie

čävelkâ nalâ kuoh tie peällâi. Ja koh ollim leä pieddâ kuoh tie p^eällâr vuolâkâ palhkies-räikie lăjētīt răituu paktie-lăhăit vuolus ja pajăs, tuoi-tuohku. Johttō piejvie čatâ iehkiet radăi, tasăk hirhkie' kiăuti', eăh tas viejie eănap kuoddiet. Tie luojăhtal ja ijău vuoiňat ja itiet johttō ja johttō semlăhki kittă iehkiet, tasăk hirhkie' kiăvoti'. Tie luojăhtal vuoiňastaččeat. Kogppača' kiăuătam : hirhkie' ja olmōj, jă obbo sĳta hulăhkiet vuoiňastit sihti' idăă-pottou.

1.

Egy gazdag lapp ember költözködni akar. Vesz nagy féksomót, megfogja a húzó réneket», — szán-sor, nagy szán-sor [lesz belőle], — a húzó rének közül húsz rénszarvast, és odaköti a szán-sorba egymásután, és ráteszi a terheket a rén hátára két oldalra. Mikor elkészült rátenni [a terheket] két oldalra, elindul az útsapáson, vezetni a szánsort sziklás úton föl és le, ide-oda. Költözködik nappalon át estéig, míg a rének elfáradnak, nem bírnak már (többé) többet vinni. Ekkor szabadon ereszti (leszerszámozza) és éjjel pihen és reggel tovább megy és hasonlóképpen megy egész estéig, míg a rének elfáradnak. Ekkor szabadon ereszti [kifogja a réneket], hogy pihenjenek. Mind a ketten elfáradtak : a rénszarvasok és az ember, és az egész sátorhely népsége pihenni akar éjjeli időn át.

2.

Akta ponta olmoj atnă nielđe parrhnie', ouhtou niejtau. Oqsstă Vuonast stuor vatnasau. Pălăhki kakce olômō' kuoddit ja kuoddă vărie nală ja vărie padăielă ja vărieu Ńuolus pauhtie padăielă jaurai ja suhkă jaurieu rastă. Poqhtă pauhtie vuostai (v. vussti), korri kaddai ja vuolăkă kuoddiet pajăs pauhtie nală, ja kuoddă vuolus pauhtieu johkoi. Suškai johko-răikie Ńuolus. Poqhtă kuoihka năjeka, korri kaddai, vuolăkă kuoddiet vatnasau vōtie čată johkoi. Suhkă jokōu Ńuolus jaurie radăi ja jaurie milhte stuorra Luiejū kitta iecas orruhita (v. orrom-sajita).

2.

Egy gazdag embernek négy fia, egy lánya van. Vesz Norvégiából egy nagy csónakot. Kibérel nyolcz embert, hogy vigyék és

viszi a hegyre és a hegyen át és a hegyen le sziklán át egy tóhoz és a tavon keresztül evez. Egy sziklás hegy felé jön, partra száll és elindul fölvenni a sziklás hegyre és leviszi a sziklán egy folyóhoz. Lefelé evezett a folyó mentében. Neki evez egy vizesésnek, partra száll, elindul a csónakot vinni erdőn keresztül a folyóhoz. Evez lefelé a folyón a tóig és a tavon a nagy Lule-tavon a maga lakásáig (lakóhelyéig).

3.

Mon kalhkau kiehttuot (supcastet), man stuorra väivie čatā läpā mū ahččie ja iédnie puktām mū pajās piebmat.

Ahčies[t] leu monno sahkanam eädnai. Iédnie leä mū kuoddam čogjvienis (vaimuonis) ja iédnie leä mū riekātahtam. Im mon tau āikieu muihtie, män mon tau kulāu, kōktä-l son mū pajās piäbmam. Ko mon čierruokōhtiu, tie iédnie rahpā puoņas ja vaddā (pieddā) mū nälāmai niččiü, ja mon nāmāu tau niččiü, ja tən niččien leämāč mi^llēhkie, mīj muñi piēbmuon orrum. Taina läu mon uhčies āikieu viessum, tasāk ko vatt ālākā nielēkie koddiekoghtiet čogjvien. Tie mon ālhkau čierruot, iédnie rahpā puoņas ja vaddā mū nälāmai niččiü, tie mon tau nāmāu; tie tat mi^llēhkie leämāč muñi piēbmuon. Ja mon iu muihtie tau āikieu, valla kulāu ahčiest ja ietnies, kō ahččie jouälā: «eätinat niččijt ton leä' nammam, tasāk ko ton stuorrāni' ja nahkakōhti' iečā piepmuo^u porrokoghtiet». Valla mon mujēhtau, ahččie jouälā: «ällim (= ij lim) tuinā pānie', tie vierētij eätinat suósskat tuñi piäpмуou nälmiñ, vai ton kalēki' ogdēuot porrot. Eätinat nälmie suósskam piäpмуot, tasāk ton iehč ajēmuta' süsskakoghtiet tau piēpмуou, maina mon ja eädnat leän tū piēbmam ta' rāddai ko ton nahkakōhti' porrot tau piēpмуou, maitā mon ja eädnat tuñi vattijmä».

Tie mon mujēhtau, mon läu kuotām nuppie ejkāta pajās-anie'-timü. Tie ahččie lei tahkam kierāhkamau ja jouälā eädnai: pieja mänāu kierāhkama sisā ja kāra mänā juolhkit, vai eä' kogluo piktasā sinn». — Tā' leämāč piktasā, sapmielačča' kohčču' tait piktasit rappsan. — «Kāra mänā kietait, vai eä' kogluo; ko leä' kārram mänā juolhkit ja kietait, cākiye kierāhkamau raihpuo sisā.» Tāt

leämāc miesie-nāhkies (v. miessātakās) kogruohtum, nouh ko lūlui mosskuos nubbie kiečcie, vāi kalākā mānnā pibvat (piβ,βat), vai i kogluo mānā juellhie' jalā kieta'. Tie ahčcie jahttā: «pieja vill rap-sau ogjvie paddiel, vai ogjēvie pibvā». Ja ko soqj kalēkin johttōt, tie son jouālā eādnai: «pieja roukuou ja rānuo roukuo paddiel, ja pieja tau roukuou ja rānuou kierrisa sisā ja kāra mānāu tann roukuo sisā, vai mānnā ij kogluo». Ja iēdnie leā kārram kierrisa sisā ja roukuo ja rānuo sisā. Tie jahttā ahčcie eādnai: «juoku leā' mānau kārram kierrisa sisā?» Eādnie jahttā: «juo lāu». «Tie vadcāp ja johttoop».

Tie siddā vuojiehti' poghccuit ja lājēti' rāituou ja rāituoit. Tie peātnaka' cielli' rēinait ja pohccuit. Tie nou sapsmielačča' tahki' ja johtti' tālvien. Tie mujēhtau, mait ahčcie hoglai ajn, ko mon lādūi mujēhtiekoghtiemīn: kō mon kierrisa sinnā čierruokogtau, tie iēdnie vierēhtij kanokit ja mogdduot ja puolvai nalā luejēhtātīt kierris-kuorrai ja rahpat puoņas ja kiessiet niččiū ja pieddat mū nālamai. Ai iečā mānai nālāmai pieddī niččiū, kogsse sīj leā' unna'-kaččan. — Tie ko iēdnie leā nāmāhtam mānāu, tie vādcā son ja lājēti rāituou ja joksō vass fāruou. Tie johtti' nou keāčuo piejvieu iehkiet rādđai, ja nou luejēhtalī' hirhkijt kierrēsī outos ja kogjēvu-koghtā ahčcie kogtie-sajieu. Iēdnie tuorhkait togdđā, ja ko ahčcie leā caggam kogtieu, tie iēdnie tuerēki kogtieu. Tie ahčcie čuollā muorait ja puellit tolōu. Tie iēdnie kuottat kāunit jalā ogtātakāit (roukuit) kogtie sisā ja viedčā čācieu kiepmiñ.

Ahčcie svarhkau ohcoq lohkiekis ja i kāuna. Kačāt: «konnā leā' kāhkuo'? jalā leā kus iečā svarāhka koh kāhkuo'? leā kus kojēh-kie pierākuo', jalā leā kus vuostā, vai vuostā mi svarhkietip?» Iēdnie jahttā: «vuostā-l, jalā kojēhkie pierākuo lohkieka sinnā. Ij kullā (= ku lā) nuñnie-kiečien? Ocō toppiel!» Kačāt: juo ko kauni'? «Juo». Tie poghtā ahčcie koghtai piepmuñ, svarhkaiñ. Ahčcie riejehti svarhkau koghtai, tie iēdnie tan potton kuottat kārjīt ja kūhsit (v. kū'ksit) kogtie sisā poqšsuo (v. poqhšuo) keāhcai. Tie svarhkietī', tie porri' svarhkau, tau piāpmuou, mait leā riejetim. Tie ko porri' tau piāpmuou, māj kohčuotuvvā svarāhkan, tie ahčcie jouālā eādnai jalā tieunārai: «pieja' tal ton mällāsau, vai tuollta rujāhta,

vai kipman ruāpuht, vai peāssap porrot ja tan mañiel oqddāt ja vuoiñatit ruāpu't. Itiet kalākap mīj ārrat kohcoqt (v. -coot) ja ārrat māliestit ja čuojēkāt poqhccit vudielaččat, vai keārākap ruā'put hirhkijt oqččutit ja keāsāstit. Kuhkies piejvies leā mijān udni, mait kalākap johtiet».

Tie johti' sīj keāčuo piejvieu ja vill šieunetau, iehkietis ijāu (idda-stihkiu), tasāk pōhti' luejāhtalim sadāi. Tie luejāhtali', ja ko leā' luejāhtalam hirhkijt kierrisi joutost, tie ālēki' kogtieu veārāhkuokohtiet, ja ko leā' veārāhkum ja caggam kogtieu, tie puelli'ti' tolou ja ālēki' kāfau māliestit, vai veāddāji' kiāutam kieta' ja ju'lhkie' ja obbo rumāj (v. rubma, v. krohppie). Tie juhki' kāfau ja svarhkietī'; tie maliesti' ja juo lā kasska-idda innūs porri' ta mällāsau. Ja ko lā' porrom, tie muhtiemā' leā' nou kiāutam, aht eā' viejie rookui sisā čākñat, valla toššū muhtiemā' rookui sinnā ogti' ja muhtiemā' nouh ko luoituun. Tie nohkoti' (v. oatiesti') tau itietis ijāu. Tie vasst kohcoqji' ja čuejēkāti' sieuñet sijekien (v. kiepmien) ja nou valla tie hinñiji' čuejēkāt pohccuit pirra, tasāk čoghkai oqdēu' rēinajit. Tie pukti' rēinait (poqhccuit) šallđui ja johttōji' ja johti' keāčuo piejvieu kitta iehkiet rāddai, tasāk pōhti' luejēhtalim saddai (v. sadāi). Tie luejēhtali' hirhkijt kierrisij outos, ja ko lā' luejēhtalam, tie ālēki' veārāhkuot kogtieu nouh ko outola. Jah tie nokōi tāt sähka (v. hoglla). Tie lāđiu mon juo olmuon šaddam, jah tie šaddiu mon iehča isietin (v. poqntin).

3.

El fogom mondani (mesélni), milyen nagy bajjal bírtak apám és anyám fölnevelni.

Atyámtól fogamzottam anyámba. Anyám viselt engem méhében (szívében, keblében) és anyám szült engem. Én nem emlékszem azon időre, de én hallom, hogyan nevelt föl engemet. Mikor elkezdtem sírni, hát anyám fölnyitja keblét és számba adja (teszi) az emlőt és én szopom azt az emlőt, és ezen emlőben tej volt, a mi nekem táplálékul szolgált (tkp. volt). Evvel éltem én kicsiny koromban, addig, a míg ismét elkezd az éhség marczangolni (tkp. ölni) hasamban. Ekkor én elkezdek sírni, hát az anyám kinyitja keblét és számba adja az emlőt; hát én azt szopom és a tej volt nekem táp-

lálékom. Én nem emlékszem ezen időre (tkp. időt), de hallom atyámtól és anyámtól, a mint atyám mondja: «Anyádnak emlőit szoptad te addig, a míg megnőttél és kezdtél más ételt enni bírni.» De én emlékszem, atyám mondja: «Nem voltak neked fogaid, hát anyádnak meg kellett neked rágni az ételt a szájával, hogy te ehessél (tkp. kapj enni). Anyádnak a szája rágta meg a te eledeledet addig, míg te magad kezdted bírni rágni az ételt, a mivel én és anyád tápláltunk téged addig, a míg te kezdted bírni enni az ételt, a melyet én és anyád adtunk neked.

Most emlékszem, kihagytam a másik szülőnek fölnevelését. Hát atyám csinált bölcsőt és mondja anyámnak: «Tedd a gyermeket a bölcsőbe és kösd be a gyermek lábait, hogy meg ne fázzanak a ruhákban.» — Ezek [olyan] ruhák, a lappok ezen ruhákat rappsanak hívják. «Kösd be a gyermek kezeit, hogy meg ne fázzanak; mikor bekötötted a gyermek lábait és kezeit, dugd a bölcsőt a takaró bőrbe — a rajahpuo-ba». Ez rénborju-bőrből volt varrva, úgy hogy az egyik vége zárt legyen, hogy a gyermek melegen legyen, hogy meg ne fázzék a gyermeknek lába vagy keze. «Tedd még a rappsát a feje fölé, hogy a fej melegen legyen.» Mikor költözni (tovább menni) akartak, mondja az anyámnak: «tedd a bőrt és a teritőt (takarót) a bőr fölé és tedd a bőrt és a teritőt a szánba és kösd bele a gyermeket a bőrbe, hogy a gyermek meg ne fázzék.» És az anya bekötött a szánba és a bőrbe és a takaróba. Hát mondja az atyám az anyának: Bekötötted-e már a gyermeket a bölcsőbe? Az anya mondja: «Már be». «Hát menjünk és költözzünk».

Hát ők hajtják a réneket és vezetik a szán-sort és a szán-sorokat. Aztán a kutyák ugatják a réneket. Hát így tesznek és költözködnek a lappok télen. Hát eszembe jut, mit mondott még atyám, mikor kezdtem emlékezni: mikor én a bölcsőben kezdek sírni, az anyámnak meg kellett állnia és visszafordulnia és térdeire ereszkednie a szánkó mellé és kinyitnia keblét és kihúznia az emlőt és számba tennie. Más gyermekek szájába is teszik az emlőt, mikor kicsinyek. — Hát mikor az anya megszoptatta a gyermeket, megy és vezeti a szánkó sort és eléri ismét a társaságot. Hát így költöznek egész napon estéig és akkor eleresztik (kifogják) a húzó réneket a szának elől és atyám elkezdí ásni a sátor-helyet (t. i. elkotorja a havat egy helyről.) Az anyám galyakat tör s mikor az atyám fölépítette a sátort, akkor az anyám galyakkal behintette a sátort.

Aztán atyám fát vág és tüzet gyújt. Azután anyám behordja a holmikat vagy ágyneműket (bőröket) a sátorba és vizet hoz az üstben.

Atyám falatozni (harapni) valót keres a záros szánkóból és nem találja. Kérdezi: «hol vannak a kalácsok? vagy van-e más falatozni való mint kalács? van-e száraz hús, vagy van-e sajt, hogy sajtot falatozzunk?» Az anya mondja: «Sajt vagy száraz hús van a záros szánkóban. Nincs-e [a szánkó] orra végében? keresd ott!» Kérdezi: «Megtaláltad-e már?» «Már [meg].» Aztán bejön az atya a sátorba az étellel, a falatozni valóval. Az atya bekészíti a harapni valót a sátorba, az anya pedig azon időben (az alatt) behordja az edényeket és a kanalakat a sátorba, *poqššuo* (a sátor hátsó részének) végébe, aztán falatoznak, aztán megeszik azt az ételt, a mit [az atya] bekészített. Hát mikor megeszik azt az ételt, a mely svarahkának neveztetik, az atya mondja az anyának vagy a szolgának: tedd most oda a húst, hogy forrjon a fazék, hogy gyorsabban főjön, hogy ehessünk és aztán lefekhessünk és hamarább nyugodhassunk. Reggel korán fogunk fölkelni és korán főzni és hótalpon futni, a réneket [össze] hajtani, hogy hamarább elkészüljünk, a rénekre a szerszámot és a tehervívő edényeket rátenni. Hosszu napi utunk van nekünk ma, melyet meg kell tennünk (tkp. költöznünk, előrehaladnunk kell).

Hát költöznek ők egész nap és még sötétben is, estéli éjszakan (sötét éjjel), a míg eljönnek a pihenő (tkp. szabadon eresztő, kifogó) helyre. Ekkor eleresztik (kifogják) [a réneket], és mikor eleresztették (kifogták) a húzó réneket a szának elöl, elkezdik a sátrat fölütni és mikor fölütötték és fölépítették a sátrat, tüzet gyújtanak és elkezdenek kávéfőzni, hogy frissebbek legyenek (fölfriessüljenek) a fáradt kezek és lábak és az egész test. Aztán megisszák a kávéfőzést és falatoznak, aztán főznek (t. i. húst) és már éjjel van, mire megeszik a húst. És mikor ettek, hát néhányan annyira elfáradtak, hogy nem bírnak a bőrökbe bujni, hanem csupán némelyek alusznak a bőrökben, némelyek pedig úgy [az ágakkal behintett] pusztá földön. Aztán szunyadnak (alusznak) a reggeli éjjelen. Aztán ismét fölébrednek és futnak hótalpon, sötétség oszlásakor, és így csak hát körül bírják futni a réneket, a míg összefogják a réneket; aztán beterelik a réneket a [sátor körül levő] bekerített helyre és elkezdenek költözni, és költöz-

nek egész nap, estéig, a mig eljutnak a pihenő helyre. Akkor eleresztik (kifogják) a réneket a szánok elöl és mikor eleresztették, hát elkezdik a sátrat csinálni úgy mint az előbb. És hát vége van e mesének (beszédnek). Aztán én már emberré lettem (fölnöttem) és a magam gazdájává lettem.

4. *Suogñuo.*

Tan āikien, kosse mon vīnar ajñ juhkiu, ja juhkin ai kaik tiuna ulmuča', ja jukāi ai moqrēsie, keāsi monno kalhkam (v. kalh-kau) suogñotit, tie lāi suogñuo nou :

Kačāu vuossak : «ogččuou-kus mon tñ koqtien kǎffau mǎlies-tit?» — *Koqtie isiet (v. pogdñie):* «maitās ton āikuo' tahkat taina kǎffaiñ?» — «*Mon āikuou mǎliestit, ja ko kǎffa kipman, tā juhkap. Mon āikuo kačātīt, jus mon ogččuou kačātīt tujstā, ogččuok niejtau suogñutahčat?*» — *Svarru koqtie-isiet (v. pontie):* «na, ogččuog' āinuk». — «*Na, piejalūlu' kus niejtau muñi?*» — «*Piejau, jus nie-jēta sihtā; svarrujis ieč niejēta iečas outos*». *Teā mon kačātau moqrēsies :* «na, maites tall joula' munnu, āheinat rātai? *Kalhka'-kus ton mietiehtit? maitā ton jāhttiet kalhka' muñi? sitāh-kus ton mū allasitta irēkien valtiet? Ton leā' juo kullam, ahte mon lāu tū keāh-častam moqrēsie vuohkai; maitās leā' tal ājāhtallam? Kalhkau-kus mon tū lījōhkumā milht ogččuot?*» — «*Moqrēsienat ogččuot*», *svarru niejēta.* — «*Nā, maites niejta iēdnie mijā rātai svarru? Leā-kus ietnie miella ja situot niejtas vaddiet muñi moqrēsien?*» — «*Vattau; ieč tal tiehtā niejēta, svarrujis tal*». — *Vill niejēta :* «*kalle koit*». — *Kulāu mon, iēdnies ja ahččies mietie't ja loqpiet; te tal ieč svarrujis niejēta. Nā tie mon vieččau puoñas kilhit (silāpa-passtiu, kūhsieu v. kuksieu, suorāmasau, soqmies jorōpo tālau, lījnieu, salāma-kir-đieu ja takkārīt ja takkārīt), ma t moqrāsai vaddiet kalhkau, ja tie vattāu moqrēsie kiehtai; ja jus ij moqrēsie valtīe kietajñ, tie cākau moqrēsie puokñai. Tie moqrēsie valtā tassā ja pieddā kistui vuorāh-kāi. Tie ko moqrēsie vuerēhki, tie joulam mon :* «*koqsses čāllaki mannat sihtapihtit? Monno sitāu talā čāllakijta, jus tiđđa mietie-tihpit jalā sihtapihtit*». — *Tie svarru ahččie :* «na, mastās ij! ij koqssačik pārrān». *Tie ko mon kulāu tau pākuou, tie leā tal mū*

miela milhtä, ja tie lüu mon tan äjāhtisān : härrä lusä tal vuodđājin mon ja moqrēsie ja moqrsie ahčēie. Tie kačāu : «nā, te ham tal vuodđap?» — Tie poqdnie svarru, ahčēie niejta : «nā, mannäs eāp vuodđā? vuodđāp ham tal!» Tie hirhkijt viedēi' ja vuodđāji' ja tie vuojimä härrä lusä. Jouloimä härrai : «čällakami sihtap». Tā härrä čällä ja kahčā, mī leä parrhtnie namma. Pārēnie sārōnu, mī lē sū namma, tā lä čällam parrhtnie namāu juo. Tā niejtas kačāt : «sitāhkus ton tau allasit ai irēkien?» Tie svarru niejēta : «sitāu». Tie kačāt härrä, mī lä namma niejta. Tie niejēta sārōnu namās. Tā härrä ollōsi čällam, čällakau vaddam, tā-l ollonam suogñuo. Tā tal härrä kolmo pālji (v. kolēmi) liksu kirōhkuon, ja koh ollonam tā kolōmo liuksaka', teä fiessti, ja tā heäddä tai mañien.

4. Leánykérés.

Azon időben, mikor én még pálinkát ittam és ivott valamennyi ember is és ivott a menyasszony is, a kit én meg akartam kérni, akkor a lánykérés így volt:

Kérdezem először: «főzhetek-e (tkp. kapok-e főzni) ebben a sátorban kávét?» — A házi gazda: «mit szándékozol tenni a kávéval?» — «Főzni szándékozom és mikor a kávé megfől, hát iszunk. Kérdezni szándékozom, vajjon megkérdezhetem e tőled, megkérhetem-e a leányt?» — Felel a házi gazda: «no, kérdezheted bizonyára (tkp. kapsz) [kérdezni].» — «No, odaadnád-e nekem a leányt?» — «Odaadom, ha a leány akarja; feleljen maga a leány magáért.» — Ekkor én kérdezem a menyasszonytól: «no, mit szólna most kettőnknek atyáddal együtt szándékára (tanácsára)? bele fogsz-e egyezni? mit fogsz nekem mondani? akarsz-e engemet magadnak vőlegényül venni? Te már hallottad, hogy én menyasszonynak (menyasszonyképen) szemeltelek ki tégedet; mit gondoltál most, meg foglak-e tégedet kapni tetszésed szerint?» — «Megkapsz menyasszonyodnak», feleli a leány. «No, mit felel a leánynak az anyja a mi szándékunkra? Az anyának szándéka (kedve) és akarata-e a leányát nekem adni menyasszonyul?» — «Oda adom; maga a leány tudja most, feleljen most.» — Ismét a leány: «minden bizonnyal». — Hallom én, anyja és atyja beleegyezik és odaigéri; hát most maga feleljen a leány. «No hát én

előveszem a keblemből az ajándékokat (ezüst kanalat, mérő kanalat, gyűrűt, valamely gömbölyű tallért, kendőt, zsoltárkönyvet és ilyeneket és ilyeneket), a melyeket a menyasszonynak akarok adni és odaadom a menyasszony kezébe; és ha a menyasszony nem veszi el a kezével, hát beledugom a menyasszony keblébe.» Ekkor a menyasszony kiveszi innét [t. i. a keblemből az ajándékokat] és elteszi a ládába (tkp. a ládába teszi rejtekbe, őrizetre). Aztán mikor a menyasszony elrejtette (eltette), mondom én: «Mikor akartok írásra menni? Én azonnal írásra akarok menni, ha ti beleegyeztek vagy akarjátok.» — Hát feleli az atya: «no, mért ne menjünk! sohse lesz jobbkor.» Hát mikor én hallom ezt a szót, ez most az én kedvem szerint van és abban a gondolatban vagyok: a paphoz hajtunk most én és a menyasszony és a menyasszonynak atyja. Aztán kérdezem: «no, ugyan hát menjünk most [t. i. szánon]?» — Ekkor feleli a gazda a leánynak atyja: «no mért ne menjünk? menjünk hát most.» Ekkor elővezetik a húzó réneket és mennek, és aztán elhajtottunk a paphoz. Mondtuk a papnak: «írásra akarunk menni.» Ekkor a pap ír és kérdi, mi a legény neve. A legény megmondja, mi az ő neve. Hát már be van írva a legény neve. Aztán a leánytól kérdezi: «akarod-e te ezt magadnak szintén vőlegényül?» Feleli a leány: «akarom.» Aztán kérdezi a pap, mi a leány neve. Hát a leány megmondja a nevét. Ekkor a pap egészen megírta (elvégezte az írást), írást adott, aztán elvégződött a leánykérés. Most a pap háromszor kihirdeti a templomban és mikor elvégezte a három kihirdetést, akkor összeesketi, aztán pedig lakodalom van.

5. *Sāmīj johtiem.*

Kō mon isietin šaddiu, tie čakča-koqt-sađđai jotōu muorra-rāđđai, konnā mon kalhkau pibvat ja mū koqhtie-hule'kie. Jus lei muina sieta-rāđna, tie moqj aktan leän johtoom tann koqt-sađđai ja tannā moqj orrun, tasāk [ko] muohttā ja kierresit viedčün. Ja ko leän tannā orrum tan rāđđai, ko kierresij mahttin johttoot, šaddā orruot mānuou, jalā muhttiin kuokta mānuou jalā kolōmo, innās kierėkin, tie johtōjin kierresij, ja kuotām leän (v. lın) tasā kiessie-johtiem-reituoit, svakāit, ja kiišsait (v. kīhsait) kacuoostam muorrai. Muhtiem piejvieu parākam tannā, ja ko lın tie kearākam ollōsi, tie kohččun

tieunārit puktit tāsī poghccuit saldui, vai māj oqdēuop johttoot čakā-koat-sajiest. Tie tieunāra' leä' puktam poghccuit, tie oqdēutip hi'rhkijt rajētui, ja ko leä'p (v. lip) oqdēutam mon aktan tieunāri kuim, tie keäsāstip; ja koh ollip keäsāstit, tie akta ulmuč valtā hirhkieu ja vuolākā lājētīt outoli kuoului poghccu. Tie jouälā: «kukukū, kukukū, cī's!» Tie ko rejēna kullā tau jienau, tie valli ja tiehtā tastā kosō-l johttoomin. Tie vuoddieli' iehčāsa' almača' peatnaki eēnap eāluou livās[t] tohku, kosō-l kūghkalam ja cissalam. Tie tatie milt, kuhti hirhkieu lajētīj outolin kuoului, tie jouälā: «cīs, cīs, kukukū!» Tie rejēna kullā kooppuo (v. koqbbēli) kuoului, ja vuojiehteiddie' kooppuo (v. kogguo) outo-mannie (v. lajētistiddie) mannā, koh kullī' cissātuššieu ja kuhkātuššiu. Tie nou kuhkiu ko piejēvie pissu ja čuovaka, tie vierēhtie' kulturalit outo-mannie (v. lajētistiddie) jienau ja nou vuojiehtit eāluo tan jiena mañien tohku muhttiñ nejjēka šieunietau tasāk ko luojēhtalim-sadāi pō'hti'. Ja tie joulam (v. joulau) mon tiunāritān ja āhkāsin: «tannā mā tal māj ijāu vuoiñastiččap ja ogtičip?» Tie svāruī: «nam, mastās eāp?» «Peātnaka' sillu', teā vierēhtip luejāhtalit». Te veārāhku, te kogjvuo mon koqhtie-sajieu, muhtiem tuorhkait togdā, muhtiem muorait čuollā, muorait, mai tolō puellihti'. Ko ollim koqtieu caggat (veārāhkuot), tie māliesti' ja porri' ja piābmi' peātnakit, čuokahti' liemau, ja ko peānaka-l čuohkam, teā oqddāti' ja nou ogti' ijāu čuoukotiddie vu'sstai.

Tie kohcōti' ja ālēki' nou russtit johttoom-lāhkai vatt idda-sajiest johttoot iečā sadāi, tasāk [ko] pōhti', konnā kalēki' tālēviekuoutielau orruot. Tie vierēhtiji' muhttiñ rejēnuhit poghccuit ijāu, vāi eāh kiejvitā, vai piessi' johttoot idda-sajiest. Muhttiñ leā stalēpie (v. siejpiek v. stahkkie), māj porroq rēinait (poghccuit) ja oqkuhtallā ja haddi tuoi-tuohku ja koddol. Tie tantiet muhttiñ rejēnuhit vierēhtiji', vai eā' piestie stālpita (v. stahpita) porrot ja haddēt rēinait. Tie johtō'ji' tate sajies ja johtti' v'ootai, ahte kalēki' pivvat veārāmus čogsskiema āikieu. Nou kuhkiu, ko leā čogskies, tie sihti' muorai sinnā orruot, konnā oqdēu' tolō pogltiet riehta, vai pibvi', tasāk pivāltahčā ja kitā tālvie kuoului šaddakoqhtā. Tie kitā peāllai ālākā pivāltit, tie ālēki' tuottar-sāmie' jorhkietit ruoptuot tuoddari kuoului. Tie piβzakō'hti unniēp muorra-sajiñ. Tie alās johti' tuoddari vuo-

lita, jus lä tuoddarin kuhtuum ; tie rēinait tipti' tuoddari mannat. Koghtie orru muorai sinnä, konnä ogdēu piēpmuo māliestit ulmučita ja peātnakita. Tie orru' kitāu tannä ja kuoti' kierresit kitā koat-saddai, jah tie viedči' svakāit ja kišsait ja tie orru' tan koat-sajin (v. sajien). Te kuhkiemusau orru' tan sajien, māj kohčuotuvvā kitā kuot-saddien, tasā ko lä' kišsait kārātam ja jāfuit kārāram liddän kišsā sisā.

Kitān alhtuo' miesit noġllu' jah kuoddi'; tie eä' miesie' nakā kuohcat, outol ko kiāoro'. Tie orru' tannä tasā ko kiāoru' miesie'. Ko nahkakōhti' kuohcat johtiem-pejjēvāsau, tie ko vāruot (toġjēvu) isiet juo tal miesie' nahki' kuohcakoghtiet, tie johttōo kitā sajies. Tie oġččut hirhkijt, ja ko lä oġččutam hirhkijt ja čanātam rajētuon olluo hirhkijt, tie čatnā toġbbusit juġhkke hirhkie čavielka nalā, ja ko lä ollim čatnat hirhkij čavielkij nalā toġbbusit, tie pieddā kišsait hirhkij čavielki nalā, tasā ko olli pieddāt tiunai hirhkij čavielki nalā, keitas son leä toġbbusit čatnam. Tie pieddā otnorisāit ouhto hirhkie nalā ja nuppie hirhkie nalā teähkātakait, ja tā keürākā vadcat tate kogt-sajies johttoot ja johttōo muhttiñ piejvieu čatā ja muhttiñ ognieput, kokte hiehpā, muhttiñ kuhkieput, koktehiehpā alās jotietin. Tie johttō nou kitta koit kasska-kies rājita kitta Vuona rājie rāddai ja orruo toppie nākin kuokte jalā kolōmo vahkuġ'. Tie vass ālākā ājāhtallat luksa johtiet ja johttō luksa, ja johttō vass tau čakča-kiesieu. Muhtiem sajien orru^o kuokte jalā kolōmo piejvie', kokte hiehpā, muhtiñ vahkuo, muhtiñ piejvieu. Tie johttō^o nou, tasāk vass jouksot čakča orruom-pāihki lahka, vai peässā, ko čossku kogtieu tahkat muorai sisā, konnä pibvā čoasskiema muttuo āikie, ja te ko-l vierāhtuo, teä luojāhtā rēinait viejēhtuo (suihtuotakā) ijā paddiel. Nou muhtiñ sojāhtā ijān muorhkuo tahkat (v. šaddat), tie ij kāuna murōhkuon rēinat. Nou muhtiñ orru murōhkuo tuoddarin kuokte jalā muhtiñ kolōmo piejvie ja ijā' ja muhtiñ vahkuou ja tait ijait, ma' lä' vahkuon, tie ij kāuna reinait, tie lahpu' ja hājietī' reina'. Tie pāsstā nou muhtiñ sāmie ulmuč rēinaitis kiejvitēt (potuitit, poddīt), vāihku ij sitā, ahte kalhkalului piāsstiet kiejvitit rēinait.

Tä lä nou sāmie viessuom-slādda tan āikie, ko mon isietin ja po^ontin ja sijēta-adnien, jalā johtien liddū. — Tä nokōi tat sākka.

5. A lappok költözése.

Mikor én gazdává lettem, őszi sátorhelyre költöztem — a fahatárba, a hol nekem és sátornépemnek melegünk fog lenni. Ha volt nekem helytársam [t. i. a kivel egy helyen ütöttük föl a sátrunkat], akkor mi ketten együtt költöztünk a sátorhelyre és ott maradtunk, a míg havazik és a szánokat előhúzzuk. És mikor ott maradtunk addig, a míg szánokkal bírunk költözködni, megeshetik egy hónapig vagy néha két hónapig, a míg tovább menni bírunk, akkor tovább mentünk (tkp. megyünk) a szánokkal és ott hagytuk a nyári költözködő szerszámokat, a nyergeket és vivőedényeket felaggattuk a fára. Néhány napig dolgoztunk itt s mikor teljesen fölkészültünk, hát megparancsoljuk a szolgálknak, tereljék a rénszarvasokat ide a [sátor körül levő] bekerített helyre, hogy tovább mehessünk az őszi sátorhelyről. Ekkor a szolgálk beterelték a rénszarvasokat, aztán megfogjuk a húzó-réneket (rénökröket) a szánsorhoz s mikor megfogluk én a szolgálkkal együtt, akkor befogluk; s mikor befogluk (tkp. elvégezzük fölszerszámozni), akkor egy ember fog egy húzórént és elindul vezetni előre felé a réneket. Ekkor mondja: «kukuku! kukuku, cisz!» Mikor a rénszarvas hallja ezt a hangot, hát fölkel és ebből megtudja, merre költözködnék. Aztán kihajtják a többi emberek a kutyákkal a többi nyáját oda, a merre ku-t és cisz-t kiáltott [a vezető]. E szerint, a ki a húzó rént előre felé vezette, mondja: cisz, cisz, kukuku! Ekkor a rénszarvas meghallja merre felé és a hajtók [is] merre megy az előlmenő (v. vezető), mikor hallják a cisz- és k-kiáltást. Hát addig (olyan sokáig), a míg a nappal tart és világos, hallgatniok kell az előlmenőnek (v. vezetőnek) hangját és aztán a nyáját a hang után arra hajtani, néha sötétig (tkp. neki a sötétségbe), a míg pihenő (tkp. szabadon eresztő) helyre jönnek. És akkor mondom én szolgálimnak és feleségemnek: «vajjon most az éjjel itt pihenjünk és aludjunk?» Hát felelik: «no mért ne? A kutyák elfáradtak, tehát ki kell fognunk.» Aztán megcsinálom [t. i. úgy hogy elkotrom a havat], aztán megásom a házhelyet, némelyik ágakat tör, némelyik fát vág, melylyel tüzet gyújtanak. Mikor felépítettem (föľütöttem) a sátrat (tkp. elvégeztem föľépíteni), akkor főznek és esznek és megetetik a kutyákat, [a kutyák] lefetyelik a levest s

mikor a kutyák föllefetyelték, akkor lefeküsznek és aztán alusznak éjszakán át, világosodásig.

Aztán fölébrednek és elkezdenek a költözésre (tkp. költözés módra) készülödni, az éjjeli helyről ismét tovább menni, a míg oda jönnek, a hol tél derekán (közepén) át fognak lenni. Ekkor néha őrizni kell nekik a rénszarvasokat éjszakán át, hogy el ne szóródjanak, hogy az éjtszakai helyről tovább költözhessenek. Néha a farkas az, a mely megeszi a rénszarvasokat és ide-oda kergeti és hajszolja és megöli a rénszarvasokat. Hát azért néha őrizni kell nekik, hogy ne engedjék a farkasoknak megenni és szétkergetni a réneket. Aztán tovább mennek ezen helyről és erdőbe költöznek, hogy melegen legyenek a legrosszabb hidegségnek idejében. Addig, a míg hideg van, a fák között (tkp. fákban) akarnak lenni, a hol igazán tüzet rakhatnak, hogy melegök legyen. a míg melegedni kezd az idő és tavasz kezd lenni a télhez képest. Tavasz felé el kezd meleg lenni, és a hegyi lappok el kezdenek visszafordulni a hegyiségek felé. Ekkor a kisebb erdős helyeken kezdenek melegedni. Aztán nyugotra költöznek a hegységek alá, ha a hegységeken legelő van; ekkor a rénszarvasokat a hegységre engedik menni. A sátor ott marad a fák között, a hol ételt főzhetnek az embereknek és a kutyáknak. Itt maradnak a tavaszon át és a szánokat a tavaszi sátorhelyen hagyják s aztán előveszik a nyergeket és a vivő-edényeket s aztán ott maradnak a sátorhelyen, a mely tavaszi házhelynek neveztetik, [mind addig] a míg a vivő edényeket odakötötték [a rénökrök hátára] és a lisztet belekötötték a vivő-edénybe.

Tavasszal a rénszarvas tehenek borjaznak (tkp. borjakat nyalnak és visznek); hát a borjak nem bírnak futni, míg meg nem erősödnek. Tehát itt maradnak addig, a míg megerősödnek a borjuk. Mikor el kezdenek egy napi költöző útra futni bírni, mikor azt véli (reméli) a gazda, most már bírnak a borjuk futni kezdeni, akkor elköltözik a tavaszi sátor helyről. Ekkor befogja a rénökröket s mikor befogta és megkötözte sorban az összes rénökröket, akkor odaköti a vánkosoikat mindegyik rénökröknek a hátára s mikor elvégezte odakötni a rénökröknek a hátára a vánkosoikat, akkor fölteszi a nyergeket a rénökröknek hátára, míg valamennyi rénökröknek a hátára rá nem tette (tkp. elvégezte rátenni), a melyekre a vánkosoikat kötötte. Azután ráteszi a sátorgerendákat az

egyik rénökörre és egy másik rén-ökörre a sátorfeszítő rúdakat s aztán el bír menni ezen sátorhelyről tovább költözni és költözködik néha egy napon át s néha rövidebb ideig, [a szerint] a mint megállapodik [egy helyen pihenni]; néha tovább, a mint megállapodik nyugotra költözködés közben. Hát így költözködik nyár derekáig Norvégia határáig és ott marad néha két, néha három hétig. Aztán ismét el kezd gondolkodni, keletre költözni és keletre költözik és megint költözködik az őszi nyáron át. Némely helyen két vagy három napig marad, [a szerint] a mint megállapodik; néha egy hétig, néha egy napig. Hát így költözködik, a míg ismét elérkezik az őszi lakóhely közelébe, hogy mikor hideg lesz, sátrat csinálhasson a fák között, a hol melegen van a hidegség kora idejében és mikor szép idő van, hát szabadjára (örizet nélkül) ereszti a rénszarvasokat éjjelen át. Így néha megtörténik, hogy éjjel köd lesz, aztán nem találja ködben a réneket. Néha a köd a hegységekben két vagy néha három napig és éjjel marad és néha egy hétig és azon éjjeleken át, melyek egy hétben vannak és nem találja a rénszarvasokat, aztán elvesznek és elszóródnak a rénszarvasok. Így engedi néha a lapp ember rénszarvasait elkóborolni (elszéledni), ámbár nem akarja, hogy a rénszarvasokat elkóborolni hagyja.

Hát ilyen volt a lapp életmód azon időben, mikor én gazda és helytulajdonos és költözködő voltam. — Hát vége van az elbeszélésnek.

Elmélkedés.

Mon kulāu, ājkāt jahtā muīi: «pārēnam, mujēhtā' ton, mau (v. mam) mon tuīi leārau ja tū pakātau tahkat ja tiptiet? Muīhtie ja ājāhtalā tau, mait mon lāu tū leārram ja pakātam; iehēam nāl-mies kulāh tau pārnam». — Iu-ke mon vuīnie tāv ājkātau, kuhti mū leārre tahkat ja tiptiet; mon kulāu tošše jienau. Ja keāhēau tohku iuke vuīnie, tošše kulāu vall jienau, iuke tietie, konnā tā't jietna kullu, padđielin jalā vuollielin. Mon kulāu ja vill kulāu tauka jienau. Tāt jietna leā nouh ko padđielin lūlui mū ogjvie. Mon keāhēau, keān jietna tāt leā; iuke vuīnie nālmiu jalā mauke. Mon kanukau ja kultalau villek, tāt jietna kullu. Tie kulāu toppie hoallā mū sinnā ja iouālā: «leāra tahkat, kok mon tū leārau tahkat». Mon ājāhtalau,

maitäs mon kalhkau tahkat. Mon kulāu, jahtietuvvā: jorōkole iečat ja puoriete. Mon iu tādāte, mīj tāt leä, masstā mon kalhkau jorōkolit iehčam (v. jorōkāt) ja puorietit. Tie mon ājāhtalau, mīs tāt jietna leä, mīj kullu mū oqjvie padđielin. Ja tāt jietna leä mū puoňan kullumin.

Tie mon ājāhtalau, kuhtis tāt leä, kuhti almieu ja eātnamau leä tahkam. Tie mon läu kullam, outo ulmuča' hoglli', jupmiel leä tāt, kuhte-l almieu ja eātnamau šivuňietam. Tie mon ājāhtalau, leäč satnies tāt, mait ulmuča' outol leä' hogllam. Tie mon ājāhtalau, leä-ku ham jupmielin jietna. Tie kulāu, mon vierēhtiu ājāhtallat ja mujēhtalit, maitäs tā outo pogrrāsa' leä' nou hogllam: jupmiel leä tahkam almieu ja eātnamau. Tie mon mujēhtalau, mainas jupmiel takāi tāu almieu ja eātnamau. Tie mujēhtau: pāhkuo leä sujñā orrum rādnan ja kujēmien, man čatā son leä tāu tahkam. Tie ājāhtalau mon tau, mīs tāt pāhkuo leä. Tie huomahau: mait jupmiel hoallā, tāt leä pāhkuo. — Mīs, tie mon ājāhtalau, suiñā rādna-pāhkuo. Tie mon kulāu, kuouhties leäpā: jupmiel ja pāhkuo leä sū kujēmie orrum.

Tie mon ājāhtalau, mārādūo tāt seäbma (v. seämmā) jupmiel ja pākuo jietna kullu muňi, mait tā' toluč pogrrāsa leä' hogllam. Tie ājāhtalam mon ja mujēhtalau, mait tā' toluč pogrrāsa' leä' vill eānaput hogllam muňi tān seäbmā jupmielā outo-sāka kullemis (v. -mist), vāihku sidđa eäččēn tietie mū jurra leärrat, kokte sidđa ieča' liđđin tau kullam, valla muotuotin muňi tau kullamau. Tie mon ājāhtalau, ahte tāt ličča vissās akta jupmiel, keän jienau leä' sidđa kullam ja mon ai kulāu. Tie mon mujēhtau, maitä sīj leä' jahttām: tāt leämāč riektiesfärötuk jupmiel.

Tie mon ājāhtalau, maitäs tāt ahčēie hoglai muňi ja joulai: sudduokes sājuon l'äu mon tū sahkketam ja suduokēs sihpie sinnā-l eādnāt tū kuoddam vāimuonis ja čogjvienis ja pajās piebmam tū tā mārrai (v. tā rādđai), ko ton olmuon šadđi'. Ja tie mon peähuta lähkai tobōtokōhtiu, ahte tāt natu'ralač ahčēie leä vissās mū sudduosihipē sinnā sakketam tān natu'ralač ietnie vajēmui, ja vissās leä akta jupmiel, kuhti leä heäkkau vaddām muňi ietnie vāimuo sinnā.

Tie mon ājāhtalkōhtiu tau jienau, mīj outol kullui muňi, mīj kohčuoi mū puorietepmai ja saňkartepmai jāhkuo čatā. Tie mon

sihtaköhtiu jähkuo čatā tobōtot ollōsi tau vuokieu, man sinnā ollōsi (v. ollōsik) ouhto suddāra vuohkie tobōtut kalākā muhi. Ja mon huomahiu: vattie muhi takkar huomahimiu, makkārau ton leä' sannies sänkartēddie mielaita ja vāimuita vaddam. Vattie muhi seābmā vuohkai ja ai seābmā lāhkai, vāi mon māhtau ollōsik puor'etimiū tahkat tū situota milhte, tātā seābma jähkuos, masstā tā' outiep sänkartiddie' leä' tahkam puorietimiū, vai mon ai māhtau tahkat seābmā lāhkai tū situotā milhtā.

Elmélkedés.

Hallom, szülém mondja nekem: «Fiam emlékszel-e, mit tanítalak és oktatlak tenni és abban hagyni? Tartsd eszedben és gondold meg azt, a mire tanítottalak és oktattalak; saját számból hallod azt fiam» — Én pedig nem látom azt a szülét, a ki engemet cselekedni és abban hagyni tanít; csupán a hangot hallom és nem tudom, hol hallatszik az a hang, felül vagy alul. Hallom és ismét hallom ugyanazt a hangot. Az a hang, mintha fejem fölött volna. Nézem, kinek a hangja az; és nem látok száját vagy valamit. Megállok és ismét hallgatódom, az a hang hallatszik. Ekkor érzem, ott szól én bennem s mondja: «tanulj cselekedni, miképen én tanítalak cselekedni.» Gondolkodom, mit cselekedjem. Hallom, mondatik: térj meg és javítsd meg magadat. Én nem értem, mi az, a mitől megtérjek és magamat megjavítsam. Gondolkodom, ugyan mi az a hang, a mi fejem fölött hallatszik. És az a hang keblemben hallatszik.

Aztán gondolkodom, ki az, a ki az eget és földet csinálta. Hallottam, azelőtti emberek mondják, isten az, a ki az eget és a földet teremtette. Aztán gondolkodom, vajjon igaz-e az, a mit az emberek az előtt mondtak. Aztán gondolkodom, vajjon van-e az istennek hangja. Érzem, meg kell gondolnom és emlékeznem kell, a mit az azelőtti öregek így mondtak: Isten csinálta az eget és a földet. Aztán eszembe jut, mivel csinálta az isten az eget és földet. Hát emlékszem: az ige volt vele társul és pajtásul, a mely által ő azt csinálta. Aztán gondolkozom azon, mi az az ige. És eszembe jut: a mit az isten szól, az az ige. — Mi, gondolom aztán, vele együtt a társ-ige? S én érzem, ketten vannak: isten és az ige volt a társa.

Aztán gondolkodom, talán ugyanazon isten és igének hangja hallatszik nekem, a mit azok a hajdankori öregek beszéltek. Aztán gondolkodom és eszemben forgatom (visszaemlékszem), miket beszéltek nekem azok a hajdankori öregek még többet azon isten csudás hírének (tettének?) hallásáról, ámbár ők nem tudtak engemet épen megtanítani, hogyan hallották ők maguk azt, csak példázták nekem azt a hallást. Aztán gondolkodom, hogy van bizonyára egy isten, a kinek a hangját ők hallották és én is hallottam. És eszembe jut a mit ők mondtak: ez igazságos isten.

Aztán gondolkodom, a mit az atyám beszélt nekem és mondott: bűnös magban nemzettek tégedet és bűnös kábultságban (mély álomban), viselt anyád keblében és méhében és nevelt fel addig, a míg felnőtél (tkp. emberré lettél). És aztán felig-meddig kezdtem megismerni (érezni), hogy a természetes atya bizonyára bűnös kábultságban nemzett a természetes anyának keblébe és bizonyára van egy isten, a ki lelket adott nekem az anya keblébe.

Aztán kezdtem gondolkozni azon hang fölött, a mely előbb hallatszott nekem, a mely javulásra és bűnbánatra hívott fel engemet a hit által. És én a hit által teljesen kezdtem megismerni azt a képet, a melyben egy bűnösnek a képe teljesen ismeretessé fog nekem lenni. És én elmélkedem: adj nekem olyan gondolkodásmódot, a milyent te az igaz bűnbánó elméjének és szívének adtál. Adj nekem hasonlóképpen és hasonló módon, hogy én is teljesen megjavulhassak (tkp. javulást tehessek) a te akaratod szerint ugyanazon hitnél fogva, a melynél fogva az azelőtti bűnbánók megjavultak, hogy én is hasonló módon cselekedhessem a te akaratod szerint.

Mythologiai adatok.

Siejtie jalā Sājāva jalā Halhtie (plur.: *siejtie'*, *sāiva'*, *haltie'*). — *Tāt li sāmij passiotum* (v. *passie*) *saddie*; *veāruo-saddie li tat sijā. Tat li kirkie-čopmie jeli stuor kalluo vāriñ* (v. *varisnū*, *tuoddariñ*). *Kājähka kolōmo aktlāhkāsaččan kullujī' ja tā' liđđin tuoddariñ kaihkajñ sajiñ. Ij lim koqtien takkar.*

Piägga-kalles (plur.: *p.-kallāsa'*). — *Tāt lei āčiek-olmoj, mi kalhkai āčiekis tiehtiet kājähka eätnama nann. Ja son rohkotalui*

Āciehkit, jalā ouhtou Āciekau, son kalākā oqdčuot tiehtiet tāi jalā tān čata, mī kalhkai šaddat. — Tāt kojčvu piäkkau (jalā possu).

Āciek, jalā almien adđā (plur. Ācieka'). — Tā' lādđin jupmiela' ilmien. — «Kulāh-kus, kottū almien adđā (jalā Āciek) juhcā?»

Mythologiai adatok.

Siejętie vagy *Sajāva* vagy *Halltie*. — Ez a lappoknak szentelt helye volt; áldozati helyük volt ez nekik. Ez kőhatár vagy nagy szikla volt a hegyekben. Mindhárom egyféle volt (egyféléhez tartozott) és ezek a hegységekben minden helyen voltak. Sátorokban nem volt ilyen.

Szél-öregember. Ez isten-ember volt, a ki az istenektől (*Āciek*-októl) mindent megtudott (tkp. megtudjon) a földön. És ő kérte az *Āciek*-okat vagy egy *Āciek*-ot, [hogy] ezek vagy ez által megtudja, mi fog történni. — Ez ássa a szelet (vagy fűj).

Āciek, vagy az égnek öregatyja (a dörgés, vagy dörgés istene). — Ezek istenek voltak az égben. — «Hallod-e, hogyan dörög (tkp. hogyan harsog [hangoztat, dörög] az égnek öregatyja vagy az *Āciek*)?»

Pite-lappmarki nyelvjárás.

Arvidsjaur vidéke.

Supcesa'.

1. Rihpa ja piertna pirra.

Sõmies pālen kauniteika rihpa ja piertna sõmies paikien. Ku pirtna aihcai rihpau, te son puorastatti: «purist rihpie vëljepelam! mau le' ton tal kaunam? Te rihpa jau!i: «ah, monno leb kaunam elāhk ŋgkok piēpmuou», ja tie slīhkiesti ŋalmieu ja svintestī ieča seipiu ja tahkai iečas tan harpmāt mojjesne (āvuosne). Piertnakis kuotti akt poheu ŋuokēoma ŋalmiesn. Tē pirtna kačai rihpast: «mau le' ton kaunam?» Tie rihpa jouli: «tāt l'ä elāhk ŋgkok, mau mon lāu kaunam, nou ate mon ip sīta tuñi (v. tuñi) vuosātīt. Valla jus ton vatta' muñi tau ŋuokēoma, mab ton l'ä ŋalmiesne kuottiemēn, tie kalkam mon vuosātīt tuñi». Te pirtna jahti: «kalle mon kalkau vattiet tuñi ŋuokēoma, jus tie ton muñi vuosāta', mab ton l'ä' kaunam». Tā rihpa jau!i: «im mon vuosāt, autel ko ton muñi ŋuokēoma vatta'». Piertna, kuhtie elāhk 'ātnak eāhea sohkoro, vatti talāka rihpai ŋuokēoma. Stuurra fāhkelin valtīj rihpie ŋuokēoma ja ŋälleli tau talāk ja vuosāti oit tau paihkiu, konnā piertna kalki kaunat sohkoro. Te i lam tauk tanne aktok sohkor, ainat viepsi-pessie. Rihpa kohēui sū pallet ruohtasa vuollien, te kalki kaunat tau jahtotes sohkoro. Ku piertna pallekōti, teā viepsie' pōtin pajās ja čokkukōtin piertnau pirra oqjriu, rihpakis vuolki viehket tuhtan čaimesn (v. čaimesn tievas), ku son līj nahkam piēhttet pirtnau. Piertnakis ičēie mahtie vuoidnet, konnā rihpa vuolki, tantēt ku viepsie' lījen čoggam sū čalmit nou harpmāt. Ičēie tist mahtie tan pieivien kaunat rihpieu, māje son viehki maññai ja aihkui sū pahkatit tann sū sluohkesvuotān tēt.

Nuppie piejvien t'ä āska ta' koappačaka' kaunateika iēčā sajien mahtiem lattien heima kuoruon. Piertna li tal alvijes moqriesn, ku son tal kauni tau skiālmuo, mi li sū tuon ūtiepun pieivien nou sluohkeslākai piēhttam sū ja ušūtī talāk valtiet nahkieu rihpest. Rihpie tie tahkai iēčās nou loqjjies ja vuolliēkačen ja čēāroi ja rohkoli pirtnau pājet sū tal iñā viessuot; ja tie lohpieti ai, jus piertna pāja sū

viessuot ja hiehta hattumäst, tie kalka vuos⁴ätit suñi satnasikt, konnä valljies honnuka kalka kaunet. Tie pi^{er}tna pājai mañiemus iečas hōlaitahtēt ja pājai sū viessuot; valla tñ merietuma mehti (v. mihti), ahte rihpa kalka čuovvu^ot sū tohku ja čuoččut tann⁴ä, tasa ku son oqčču tau jahtatum hqnnuka. Tē rihpie jauli: «kalle mon kalkav tū čuovvuot, keres ahčie, jus tie mū pāja' viessuot».

Tē li tan lattien olma luottuomān akt jissies piehč^e čosskom kasskai; i lam tauk ollāst luottum. Ja tat lattie līj outol ai lahpmam suhtie vuoncan čūka' ja smālān čiuca mogttie pālien ja i j tiehtam vissies, keä tāt līj suolātam. Muonāsne son māj tieti, ju'te rihpa līj taitie suolātam ja nūāllam, ja tie aikui son kieltama tahkat tahtie jissies piehč^e čosskomast, konn⁴ä son kalkij rihpieu keäiltet. Teä rihpie kohčui tuhtan stuorra tuotain pi^{er}tnau valtiet pajās tau stuorrā naulieu, mī līj čosskoma sinnä, te kalka son oqččuot valljies sohkoru. Pi^{er}tna fahkali sagka tan outost ja tuoppoli (kasskesti) pāñin tau stuorra naulieu ja pieji iečas kadeit čogsskoma kasskai ja ruohtāsti naulieu pajās. Rihpie čuočču i ja mojjetallij ja keähčesti, kuke pi^{er}tna parkij. Ku teä pi^{er}tna stuorra fāmuin ruohtesti naulieu pajās, t⁴ä tāt čogsskom slāmij aktai ja pi^{er}tna kaccit tapranij tan kasskai, iččie tist māhtie luovuos poqhtiet. Teä rihpie sprainesti ja čaimakōhti ja viehki tuohku-tiehki ja alpieti pi^{er}tnau ja valtie ēñū villie vuōnca č⁴ukest ja porōi pi^{er}tna čalmie outon ja čaimi ja alpieti.

Ku piejrie šatti ja almač lei čuoččelam, t⁴ä aihci koatien olma tau suollaku, mī līj tapranam tan stuorra čogsskoma kasskan. Teä tāt olma vacci tohku ja jahti: «tālie kalka» oččut stuorra suollaka maksu!» Rihp⁴e li teä juo čiehkam iehčas ja vuoini, koki^e pi^{er}tna očču i iečas heāgkau piejjet sū outost (v. sū tēt), juhte tāt lattien olma valtiet stuorra klahkau ja slōvij pi^{er}tnau, tassa ku tat jāmij. — T⁴ä tāt sähka nohki.

M e s é k.

1. A rókáról és medvéről.

Egyszer a róka és medve egy helyen találkoztak. Mikor a medve észrevette a rókát, hát köszöntötte: üdvözlégy róka testvér (tkp. mostohatestvér)! Mit találtál most? «Mondja a róka: Oh,

én nagyon édes eledelet találtam!» És ekkor nyaldosta a száját és csóválgatta a farkát s tetette magát, mintha szerfőlött örülne (szó szerint: tette magát a rendkívül mosolygásban, örömben.) A medve pedig egy rénszarvas-nyelvet vitt a szájában. Hát kérdezte a medve a rókától: «mit találtál?» Mondta a róka: «az rendkívül édes, a mit én találtam, úgy, hogy nem akarom neked megmutatni. Hanem, ha odaadod nekem azt a nyelvet, a mit a szádban visesz, akkor meg fogom neked mutatni.» Azt mondta a medve: «Oda fogom bizony neked adni azt a nyelvet, ha te megmutatod nekem, a mit találtál». Azt mondta a róka: «nem mutatom, mielőtt nekem a nyelvet oda nem adod.» A medve, a mely igen nagyon szereti a czukrot, azonnal odaadta a rókának a nyelvet. Nagy örömmel fogta a róka a nyelvet és tüstént lenyelte és csakugyan megmutatta a helyet, a hol a medve czukrot fog találni. Azonban nem volt itt semmi czukor sem, hanem darázs-fészek. A róka parancsolta neki, ásson a gyökér alatt, akkor meg fogja találni a megígért czukrot. Mikor a medve el kezdett ásni, hát a darazsak feljöttek és összezsipdesték a fejét (tkp. elkezdték csipni (szűrni) a medvét feje körül), a róka pedig futva ment el nagyot nevetve (tkp. nevetésben tele), hogy meg bírta csalni a medvét. A medve nem bírta látni, hová (tkp. hol) ment a róka, mivelhogy a darazsak oly roppantul összeszurták szemeit. Nem bírta többé az napon megtalálni a rókát, ámbár szaladt utána, és meg akarta büntetni ravaszságáért.

Másnap hát aztán ezek ketten találkoztak egy másik helyen egy paraszt tanyája mellett. A medve most szörnyű haragban volt, mikor most megtalálta azt a gazembert, a ki őt az előbbi napon olyan ravaszul megcsalta és azonnal le szándékozta húzni (tkp. venni) a bőrt a rókáról. A róka ekkor magát olyan szelidnek és alázatosnak tette és sirt és kérte a medvét, hagyja őt most még élni s aztán azt is megígérte, ha a medve élni hagyja őt, és eláll a bősztől, akkor igazán fog neki mutatni egy helyet, a hol bőséges mézet fog találni. Hát a medve végre rábeszélte magát és élni hagyta, azomban azon föltétel alatt (tkp. szerint), hogy a róka követni fogja őt oda és ott fog állni, a míg a megígért mézet megkapja. Azt mondta a róka: «követni foglak bizony, kedves apám, ha élni hagysz engem.»

Hát annak a tanyának a gazdája (tkp. embere) egy vastag

fenyőgerendát hasított ketté, azonban nem volt egészen széthasadva. És az a parasztember ezelőtt több csibét és bárányt (tkp. tyuk és birkafiakat) is vesztett többször és nem tudta bizonyosan, ki lopta el. Sejtve ugyan tudta, hogy a róka lopta és nyelte el azokat és csapdát szándékozott csinálni ebből a vastag fenyőgerendából, a melyben (tkp. a hol) majd megfogja a rókát. Hát a róka igen nagy komolysággal parancsolta a medvének, vegye ki (tkp. föl) azt a nagy szeget (éket), a mely a gerendában volt, akkor bőséges csukrot fog kapni. A medve nagyon megörült ennek (tkp. ezért) és megragadta (megharapta) fogával a nagy éket és a maga körmeit a gerenda közé tette és a szeget ki (tkp. föl) rántogatta. A róka állt és nevetgált és nézte, hogyan dolgozott a medve. Akkor aztán a medve nagy erővel kirántotta az éket, hát a gerenda összecsapódott és a medvének körmei közéje szorultak, nem bírt többé elszabadulni (tkp. szabaddá jöni). Ekkor a róka ugrándozott és kezdett nevetni és ide-oda szaladt és csúfolt a medvét, és még többet vett a csibékből s megette a medve szeme előtt és nevette és csúfolta.

Mikor nappal lett és az ember fölkelt, hát észrevette a háznak gazdája azt a tolvajt, a ki a nagy gerenda közé szorult. Ekkor az ember oda ment és mondta: «most meg fogod kapni a nagy tolvajnak jutalmát.» A róka ekkor már elbujt és látta, hogyan áldozta föl a medve életét (tkp. kapta a maga életét tenni) ő érette, mert a majornak a gazdája fogott egy nagy dorongot és addig ütötte a medvét, a míg meg nem halt. Hát e mesének vége van.

2. *Tolloč supcese* (v. *supcisa* v. *supcesa*) *kürkohärri pirra.*

Tan aikien, ko li tan Sverjen nort⁴elac lanta iña tievvas sāmīssit ja lijen kaika' hiednika', sij atnin ai tämpela, konnä sij atnin mässu'. Härri tai sāmī pajiel tahkai muhtiem pālien stuorrā mallasa ja pūti (v. *hōlāti*) *kaika sāmītt. Ko sāmīe lijen čohkanam härri-heipma paltan, t⁴ä härri kohčui iečas frūa vattit ai taita sāmītt vuoje-laipēst. Frūa ai nou tahkai. Ko son täll vattij färakutti vuoje-laipisst, tä son jahtij: «pu'llie! pu'llie!» ja ta' sāmijt tuosstin vuoje-laipieu stuorre huksin, mau* (v. *mā*) *tat härri frūan pähkuo kalki märhket.*

Nuppie pēivai te kočēui härri kaika sāmīt čohkanūt tan sija

tämpela sisa, teä son prädhkui, ju'tä kaihka sāmitt (v. almok) kalkin kaihka' hauhtetuvvt helviti, vala son eēs ja frurva ja kaika svaitnasit kalkin alme-rikai pōtit. Ku mässo li nohkom (v. ngkom), tē vaccai (v. vacci) härä ulkos ja rohkoli almok pahcit sisa. Ko son ulkos pōti, tä son tappatalai tän tämpela uksau ja cahkatalai tolōn. Tie tämpel puollikōti ja oppo kaika sāmīt, mi lijēn sisne.

Muhtiem taist sāmie olmaist lijēn tauk m'erhkim, juhte ij lam pu^{orrie} sisne orruot, tantēt lijēn sij ulkos pāhcam, vaja kalkin vuoitnāt, mī härä ušōti tahkat sijain. Ku ta' vuoinin, mī šattai, tē vuolkiēn viēhkat ja kočēui' eäčä sāmijt čohkahi, vaja sij kalkin tän vasties härä mahksuot. Tā olmā' valtien johksau ja vuolkin tan veaga-räikie (v. veäka-r.) vuolus, man mēhtie sij toirun, härä ja altie frūva kalkien pō'tit. Härä ja frūva uit pōtin ja vuojeti' tai sāmie h'erkijn (v. rončoin). Te li tan paikien, konn'ä ta' sāmie' lijēn vuortiemēn härä, akt stuorra pu^{lta} vuollelāčēn. Tan puoltan sij čohkanin ja vuortin, kosse härä kalki pōhtēt. Ku sije lijēn vuortam puolhkaču, t'ä aihcin, ate härä poghta. Ko härä ja altie svainas tē lahkanin, te tā' sāmie olma' vuohēin kaihka iečas juoksin. Ku tat, juhte vuossak vuojij vuohčetuvai, te tat jolleri akjast, ja ku tā', kute' lijēn mañēn, tau vuoinin, te tā' čaimätalin ruólka, ku son ičēi stai'ka čghket (v. čohket), ja nou ai šattai tai kun, kute' lijēn mañelt čuovum, tassa ku ai härä eēs p'ghti ja ai jolleri sammalahkai. Tie tā' sāmie' valtīn kaika herkijt ruohptuot ja tat puolta, konn'ä tāt šattai, kočuotuvai tastie mankala Sāmie-kapmaka-puolta.

2. Hajdankori mese egy papról.

Azon időben, mikor Svédországnak éjszaki földje még tele volt lappokkal és mind pogányok voltak, volt nekik egy templomuk is, a hol miséket (isteni tiszteletet) tartottak. Ezen lappoknak a papja (tkp. a pap ezen lappok felett) egyszer nagy lakomát rendezett (tkp. csinált) és meghívott minden lappot. Mikor a lappok összegyűltek a papi lak mellett, a pap megparancsolta a feleségének, hogy adjon ezen lappoknak is vajas kenyeret (tkp. kenyérből). Az asszony úgy is tett. Mikor most mindegyiknek adott a vajas kenyérből, hát mondta: «égj! égj!» és a lappok a vajas kenyeret

nagy aggodalommal fogadták el, [mert nem tudták], mit jelentsen a pap feleségének szava.

Másnap megparancsolta a pap minden lapp embernek, gyűljenek össze templomukba, aztán prédikálta, hogy valamennyi lapp ember mind a pokolba fog temettetni, azomban ő maga és a felesége és minden szolgálja az égbe fognak jutni. Mikor a misének vége volt, kiment a pap és kérte a népet, maradjon bent. Mikor kijött, becsukta a templom ajtaját és fölgyújtotta (tkp. tűzben égette). Ekkor a templom el kezdett égni és valamennyi lapp ember, a ki benne volt.

Némelyek a lapp emberek közül mégis észrevették, hogy nem volt jó bent lenni, azért kívül maradtak, hogy lássák, mit szándékozik a pap velök tenni. A mint ezek látták, mi történt, hát elmentek szaladva és összehívták a többi lappokat, hogy azon csunya papnak megfizessenek. Az emberek fogták az íjat és elindultak azon útesapáson lefelé, a melynek mentében gondolták, hogy a pap és felesége jönni fognak. A pap és a felesége csakugyan jöttek és azoknak a lappoknak rén-ökrével hajtottak. Volt azon a helyen, a hol a lappok a papot várták, egy nagy domb, kissé lejjebb. Ezen dombon összegyülekeztek és várták, mikor a pap jönni fog. A mint egy darabig vártak, hát észrevették, hogy jön a pap. Mikor a pap és a szolgálja közeledtek, akkor a lapp emberek valamennyien lőttek ijjaikkal. Mikor az, a ki először hajtott, meglövetett, hát kifordult (kigurult) a szánból s a mint azok a kik mögötte voltak, ezt látták, jóízűen (tkp. édesen) nevettek, hogy nem bír erősen ülni. Így történt azokkal is, a kik utána jöttek (tkp. követték), míg a pap maga is jött és hasonlóképpen kigurult a szánból. Ekkor a lappok visszavették mind a rénökröket és az a domb, a hol ez történt, azután Lapp-czipő-dombnak nevezetett.

3. Pontas Majja.

Tolōc (v. tolloč) aikien lā muhtiem sāmie pontās kuina, kuhtien namma lij Majja ja tantiet ai kohčuotuvai Pontas Majja. Tat anī stuorra eāluo pohcuist, moqtie vārie' lien tievvāsa' tann pontas kuinan eāloist. Altie kuinan kohtie lij tahkotuvum missie-karpist ja sisnelist lij tat kohtie karvoqtuvum pohcu-nahkiest nou, ahtie tuolkapielie lij jorkoluvum sisneli. Vaja stalpit ja eāča ūruotasait eāh kalkin porrot viessuje pohcuist, t'ä son prūhkui nuovvuot viessuje

pohccu' ja lahpiet m'ähccai, vaja rihpit, stalpit ja ieča uoruotasait kalkin kautnüt porromasait ja ie' tantiet reivét viessuje pocuit.

Son anij mogttie posstu jupmelit ja rohkgatalai akt stuorra alāk vārie nou ku iečas jupmel. Tantēt son ai kohčui, ko son lij vuorrostuvum (vuorrgstuvumän), ate sij kalkin jāvestit sū tān alāk vārien čohkai, nou jut son tōqivui, ate son kalki japmema mankel očču't kullat, kŭ iečas eäluo manna tann vārie-čohko nala. Ko son jāmj, t'ä uit sū svainasa' kruopteti' altie 'ämēt tan varrie-čohkai, nou ku son lij jahtam.

Valla tatt stuorra eäluo, mi pāhicij, ij mannam tan varrie-čohko nala, ainat mannai taste mankela vuolos ahpie-kattai ja iččin nahkā jorkolet sijāu. Iččin tauk pahci' katte pajk'en, ainat mannin j'ekne nalā tibžās, tasa ku jiegñä särranj, nou juhte oppo tat stuorra eäluo hohkänin.

3. G a z d a g M a j j a.

Hajdani időben volt egy gazdag lapp asszony, a kinek a neve Majja volt és azért gazdag Majjának is neveztetett. Ennek nagy nyája volt rénszarvasokból, sok hegység tele volt e gazdag asszonynak nyájaival. Az asszonynak az ő sátra rézfonálból volt csinálva és belül a sátor rénszarvasbőrrel volt kibélelve (tkp. felöltözve), úgy, hogy a szőrös fele befelé volt fordítva. Hogy a farkasok és más vadállatok ne egyék meg az eleven rénszarvasokat, hát eleven rénszarvasokat meg szokott nyúzni (ölni) s ott hagyni az erdőben hogy a rókák, farkasok és más vadállatok eledelt találjanak és ezért ne rabolják el az élő rénszarvasokat.

Volt neki sok bálványa (hamis istene) és egy nagy magas hegyet imádott, mint a maga istenét. Azért meg is parancsolta, mikor megöregedett (megöregedőben volt), hogy azon magas hegynék csúcsára temessék, mert úgy remélte (hitte), hogy halála után majd meghallhatja, mikor a nyája fölmege a hegy tetejére. Midőn meghalt, a szolgálai csakugyan eltemették a hegycsúcsra, úgy, a mint mondta.

Azomban a nagy nyáj, a mely maradt, nem ment a hegycsúcsra, hanem azután lement a tengerpartra és nem bírták őket visszaterelni (tkp. fordítani). Azomban nem maradtak a partvidéken, hanem a jégre mentek messzebb ki, míg a jég szétvált (megrepedt), úgy hogy az egész nagy nyáj elpusztult.

ISMERTETÉSEK ÉS BÍRÁLATOK.

Die Türkischen Elemente in den Südost- und Osteuropäischen Sprachen. Von Dr. Franz Miklosich. — Wien, 1884. (Separatabdruck aus den Denkschriften, philos.-hist. Cl., der Akademie d. W., Band 24. 25.)

Tudva van, hogy Miklosich F. mindig bizonyos előszeretettel nyomozgatta a szlávsnak a vele határos nyelvekre gyakorolt hatását is, meg viszont az utóbbiak nyomait a szlávtságban. Ebbeli búvárkodásának gyümölcseiül nyertük «idegen nyelv-elemeket» lehető teljességre törekvőleg bemutató dolgozatait, melyekkel az érintett nem-szláv nyelvek tanulmányának is nagy szolgálatot tett.¹⁾ Ezeket most egy még nagyobb szabású ilyen «nyelvelem-kimutató» munkája követte, — mely pedig nem kis részben a magyar nyelvésznek is magára vonja a figyelmét, — mind a mellett hogy benne a magyar nyelv «nur gelegentlich herangezogen ist».

A «délkelet- és kelet-európai» nyelvek, a melyeknek török elemeiről szól a munka, jobbadán a szlávtságból telnek, ú. m. a bolgár, szerb, kis- és nagy-orosz, lengyel; hozzá járúlnak még a görög (új-görög), albán és rumun (oláh), mint oly nyelvek, a melyekben nagyrészt ugyanazon török kölcsönszókat találjuk mint a szomszéd szlávtságban, jelesen a bolgár- és szerbben, minthogy jó időn át ugyanazon törökségnek, az oszmán-töröknek hasonló külső körülmények közt végbement hatása alatt állottak. Hogy M. ezúttal félrehagyta a magyar nyelvet, a mely pedig szintén a szlávtsággal határos és szintén török elemekkel dicsekedhetik, s hogy a törökségnek a magyar nyelvre volt hatásának tűzetes nyomozását és

¹⁾ «Die slavischen Elemente im Rumunischen» 1862. — «Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen» 1867. — «Die slavischen Elemente im Magyarischen» 1871. — «Slavischen Elemente im Neugriechischen» 1869. — «Die slavischen Elemente im Albanischen» 1870.

előadását inkább a magyar nyelvtudománytól várja: annak nem annyira subjectiv momentumban sejtem az okát, hogy t. i. alkalmatlannak érzi az úgynevezett «ugor-török háború»-nak a zaját, — mint inkább azon körülménynek számbavételében, hogy a magyar nyelv nem ugyanazon viszonyok közt volt a török hatás alatt mint a déli szlávssággal együtt az albán, görög és rumun nyelvek s hogy azt a hatást jobbadán nem is az oszmán törökség részéről tapasztalta, a mely pedig főképen amazokra rátukmálódott. Hiszen a török-szláv (meg török-görög-albán-rumun) szókölcsönzés nagyban különbözik a török-magyar kölcsönzéstől az átvett szókincsnek jobbadán külön-külön voltánál és mennyiségénél fogva; a kettőnek részbeli közössége sok esetben csak esetleges találkozás s a mi csakugyan az oszmánság részéről az oszmán-szláv kölcsönzés korszakában a magyarba belejutott, az, a mint részint az alakja is mutatja, előbb a déli szlávon ment keresztül. Ilyen szempontból, azt hiszem, tartotta Miklosich a török-magyar szókölcsönzésnek különválasztását czélszerűbbnek; egyébiránt csak annyit jegyez még erre nézve rövid előszavában, hogy «a magyar nyelvészek és régiségkutatók (historikusok) a törökből való szókölcsönzést a legrégibb korra szorítják, azt tartván, hogy valamennyi kölcsönvett török szó már az oszmán uralom előtt volt meg a nyelvben». E megjegyzést annyiban meg kell igazítanunk, hogy a magyar nyelvészek a legújabb korbéli (oszmán-törökből) való kölcsönzést korántsem tagadják, hanem azt sokkal jelentéktelenebbnek és jobbadán nem közvetetlennek tartják.

A «török elemeket» is tágabb értelemben veszi M.: nem csak eredetileg török, hanem mind azon perzsa és arab (meg esetleg más eredetű) szókat is kell itt értenünk, melyek az oszmán-törökben meghonosodván közvetetlenül ebből terjedtek el a fentjelzett kölcsönvevő (bolgár, szerb stb.) nyelvekben. S épen ez utóbbiaknak roppant nagy a száma, mely épen úgy az oszmánra nézve más török nyelvek vagy dialectusok ellenében, mint a török-déliszláv kölcsönvételre nézve is jellemző, s ennél fogva szintén különbözik ez a török-magyar kölcsönvételtől. Így pl. az *m* kezdőbetűből M. egész 12 lapon mintegy 120 cikket tud fölhozni, csaknem mind arab szót, s ezek közül a magyarba csak 2—3 jutott be: *maskara*, *majom* (de bolg. szb. *majmun* = tör.), *martalóc*z (tkp. görög szó). Ha egyébiránt úgy mint M. a közvetetlen kölcsönadóról

nevezzük el az «idegen nyelvelemeket», a mi annyiban helyes is, hogy így az illető nép által gyakorolt befolyást egészen tüntetjük föl, a magyar nyelvbe bejutott törökségnek és egyéb keleti-ségnek egy bizonyos részét szintén még a szláv-magyar szókölcsönzéshez kell hozzáfoglalnunk (pl. *haramia*, *delia*, *csizmazia* v. *-dia*, *szattyán*, *dohány*, *burnót*). Csak az a baj, hogy nem lehet minden egyes esetben, jelesen határozott hangalaki kritérium hiányában, a közvetítésnek valóban megtörténtét is constataálni, illetőleg az igazi kölcsönadót megállapítani; úgy hogy e tekintetben csak az illető népek közt való történeti viszonyok ajánlotta valószínűséggel kell beérnünk.

Miklosich egyébiránt a törökség részéről a szláv nyelvekre volt hatásnak három korszakát különbözteti meg. «Az elsőben vagyis keresztyén időszámunk első századaiban a szláv népeknek, melyek akkor még nem törekedtek nyugat felé költözni, keleteuropai lakhelyeikben keletről török-fajú népek voltak a szomszédjaik. Ekkor és ottan jutott be a szláv nyelvekbe a *klobuk* szó, mely a tör. *kálpak* szón alapszik. A kölcsönzés nagy régisége abból következik, hogy e szó akkor szláv hangtörvények szerint változtatta alakját, meg hogy szinte valamennyi szláv nyelvben van meg; nagy elterjedése egyszersmind csak annak föltételével magyarázható, hogy az akkorában még kevésbé számos szlávok egy egészet alkottak. Ugyane szó vagy ezer évvel későbbben újra kölcsönöztetett az oszmán-törökből, de alakváltozás nélkül, s csak néhány szláv nyelvbe jutott így be». Másik példátul hozza föl M. a *topor* «fejsze» szót, mely a perzsából, a törökség révén, valamennyi szláv nyelvekbe került. — «A második korszak a VII. század második felével kezdődik, midőn az al-Duna jobb partján lakó szlovéneket a török fajú bolgárok meghódoltatták. Az akkor történt kölcsönzésnek példája ez a szó: *san* (= tör. *san* ansehn, v. ö. *san*-mak dafürhalten, schätzen, *sana*- compteur, estimer; kaz. t. *san* ehre, *sana*, zählen), mely a bolgárból az egyházi-szláv nyelv révén azon szláv népekhez került, melyek a bolgároktól kapták egyházi könyveiket, úgy mint a szerbek és oroszok. A *san* szóval egybetartozók *samŭej*, *samŭejja*, *οικονόμος* (tör. *-ji* képzővel), meg a gör. *σαμψής*, mely a X. század második feléből való Vita Clementis-ben fordul elő: «*σαμψής τὸ ἀξίωμα*». Más példája *ἐρτογ θάλαμος* = p.-tör. *čartak-čardak* «balcon»; ugyanez újabb kölcsönzés után: bolg. szerb.

čardak, or. *čerdak*. — «A harmadik korszak kezdetét a törökök (oszmán-t.) Európában való maradandó megtelepedése jelöli meg, s ebből a korból való a legeslegnagyobb száma a törökből való szókölsönzéseknek az itt szóba jövő (bolgár, szerb stb.) nyelvek részéről».

M.-nak e három korszaka szépen jelzi a török-szláv érintkezésnek legfontosabb történeti mozzanatait, melyek tükröződését a szláv nyelvekben is joggal kereshetjük. Csakhogy gyakorlatban sokszor nem lesz módunkban, az egyes kölcsönvételek korbeli különbségét meg is állapítani. Jelesen nehéz lesz az I. és II. korszakbelieket egymástól elválasztani. Valamely török kölcsönszónak a szlávtságban nagy elterjedése legfelebb valószínűvé teszi a kölcsönzés nagy régiségét, de nem bizonyíthatja azt kétségtelenül. Az többnyire csak történetesség, hogy meddig terjed ilyen szó, s nem is kell a közös átvételre épen a népek nyelvi egysége, hanem csak alkalmas érintkezése, közlekedése. Bizony az is lehet, hogy csakugyan régi kölcsönszó történetesen nem terjedt el messze. S habár az I. korszak bemutatására szolgáló példa (*kalpak*: *klobuk*) helyességét nem vitatjuk is, mégis észre kell vennünk, hogy épen a M. hozta példa szerint a II. korszakban is történtek még az átvételnél némi alakváltoztatások: hiszen *čartak* és *črštog* szakasztott olyan különbözős mint *kalpak* és *klobuk*. Valamennyire élesebben csak az oszmán-török korba eső kölcsönzés válik ki, — noha ennek megítélésében is nagyrészt a hangalakon kívül eső kriteriumokkal kell élnünk. Egyébiránt M. maga is csak igen kevés esetet tartott olyan-nak, hogy a kölcsönzés régiségére nézve véleményt mondhasson; a már említett *klobuk* (*kalpak*), *črštog* (*čartak*), *topor* (*tabar*) példákon kívül még ezeket találjuk I. korszakbelieknek jelezve: ószl. or. lengy. *telęga*, bolg. *taliga* (t. *talika*, talán ar. oredetű) «talyiga» | ószl. or. stb. *tetrev*, *teterja* (perzsa *tezrev*, *tezerv*) fáczány, fajd | ószl. *tlımač* stb., tolmács (*tilamaž*) | ószl. *buja-ti* turgere, furere, or. *bujat* wachsen, stb. (t. *buju-*, *böjü-* wachsen) | *tovar* onus, merx (*tovar*, *davar*) | amúgy régiek: szb. *bivčug* annulus (*bilezik*). A kölcsönzésnek legeslegnagyobb része, a sok arab és perzsa eredetű szóval, a mint M. is megjegyezte, az oszmán-töröktől került, jelesen az, mely közösen megvan a déliszlávon kívül még a szomszéd nem-szláv (albán, görög, rumun) nyelvekben is. A mi csak az oroszban található, a milyent M. mindössze nem sokat hoz föl, az

természetesen inkább a kazáni és egyéb északi törökségből (tatárságból) került, a mint többnyire csakis abban van kimutatva (M. az általános «nord-t.» jelzést használja), pl. *kibitka* (*kibit*), *kuren* (*küren*), *saban*, *izjum* (*üzüm*, *jüzüm*), *kolčan*, *arkaluk*. A kölcsönzés kora ezekre nézve szintén határozatlan, s csak az orosz nyelvtörténet segítségével volna annyira-mennyire megállapítható.

Miklosichnak török-szláv stb. «kölcsön-szótára» 2000-nél több czikkből áll, s e tetemes szám mutatja, hogy nagy volt a balkáni népeknek fogadékonysága az idegen nyelvkincs iránt, illetőleg hogy nagy is volt a külső körülmények elfogadtató hatalma. Nincs ugyan átnézetünk arra nézve, hogy mennyi jut az egész tömegeből egy-egy kölcsönvevő nyelvre, de hozzavetőleg lehet az osztályrészt úgy 1000—1200 szóra tenni; mindenesetre kell ennyit a bolgár és szerbre számítani. Ha tekintetbe vesszük is, hogy e kölcsönszóknek némi része talán nem is általános használatú (a mint pl. a szerb nyelvbeliakat nem találjuk mind Popović szótárában, mely csak az állandóan meghonosultakat akarta fölvenni). De így is sokkal nagyobb számú a török-déliszláv kölcsönzés, mintsem a török-magyar mutatkozik, mely igen liberalis megítélés mellett alig megy többre mint 300 szóra.¹⁾ Egyébiránt a török-szláv kölcsönszók túlnyomó nagyobb része a kulturszók jellegével bír, a milyenek a külső életbeli viszonyok terminologiai szükségletének megfelelnek. Nincs kétség, hogy ezek közt is van már fölösség, a melyre a szlávok és kölcsönvevő társai nem szorultak volna; de a viszonyok hatalma még többre is bírta a kölcsönvevőket, jó szám olyan szó befogadására, melyek semmi műszói jelleggel nem bírván csakis az átvevők idegeneskedő hajlamáról tesznek tanúságot. Érdekes, hogy a török-szláv (stb.) kölcsönszók között egy csapat török ígét is találunk, melyeknek csak némelyike valamennyire műszóféle (pl. bolg. *ašladisam* «propfen» = t. *ašla-*; szerb *kavraisati* «umnieten» = t. *kavra-* festpacken). Minthogy a török-magyar kölcsönszók között is ige akad, tanulságos lesz látnunk, mit és hogyan vettek át a déli-szlávok és kölcsönvevő társai. Félre hagyva, mint volta-

¹⁾ Hiszen Vámbéry úrnak a «magyar-török és ugor kulturszók»-ról való lajstroma («M. Eredete» végén), melyre pedig még egy kis kritika is ráfér, vagy 16 csak m.-ugor cikket levonva, mindössze 245 török-magyar szót számlál.

képen nem ide valókat, a csupa nomen verbalékat, melyeket M. néha a tör. ige alatt hoz föl (pl. *kapla-mak* «füttern, doubler» alatt bolg. *kaplama* = t. *kaplama* Futter), mint csakugyan igeszóként szereplőket a következőket találjuk M. kimutatása szerint a bolgár és szerb nyelvekben (megjegyezvén, hogy M. a bolgár igéket praes. sing. 1., a szerbeket infinitivus alakban adja):

bolg. *ačtisuvam* öffnen — t. *ač-mak*.

b. *alaštisam* sich gewöhnen — t. *ališ-¹⁾*

b. *artisam*, *artisuvam* übrig bleiben, genügen — t. *artazurückbleiben* (*artamiš* was übrig bleibt; v. ö. *art-* wachsen, zunehmen; *artik* zu viel, rest).

b. *atardisam*, *atardisuvam* übrig bleiben lassen — *artir-* zunehmen (mehr sein) lassen.

b. *ašladisam* — t. *ašla-* propfen.

b. *azdisam* übermütig werden, szb. *azdisati* ausarten — t. *az-* sich verirren, ausarten.

b. *bastisam*, *bastivsam* plündern, überfallen; szb. *bastisati* (megvan Popovičnál is) — t. *bas-* zertreten; überrumpeln.

b. *bejendisuvam*, *bendisam* genehmigen, billigen, gefallen an etwas finden; szb. *begenisati*, *bijenisati* (Pop. *begenisati*) — t. *bejen-* (*begen-*) id.

szb. *besleisati* nähren, sich nähren — t. *besle-* nähren.

b. *bezdisuvam*, *bezdisam* überdrüssig werden — t. *bez-* id.

b. *bitisuvam*, *bitisam* zu ende, zu grunde gehen; szb. *bitisati* vergehen (Pop. is) — t. *bit-* id.

b. *bozuštisam*, *-suvam* verfeinden — t. *bozuš-* sich entzweien.

b. *bozdisam*, *-svam* verderben — t. *boz-* id.

b. *bujurdisam*, *-svam* befehlen — t. *bujur-* id.

b. *čalaštisuvam* sich befeissen — t. *čališ-* id.

b. *čatisati* zusammennähen — t. *čat-* anstossen, sich berühren; verbinden, anfügen.

szb. *dajanisati*, *dajandišiti* (? *dajandisati*) widerstehen, — t. *dajan-* sich stützen.

¹⁾ M. a tör. mélyhangú *i*-t alúl karikás *e*-vel írja át (*e*); nyilván az *e* betűvel a zártabb hangot akarja kifejezni, s ezért meg a török szók átírásában a nyíltabb *e* (*ä*) hangot a kissé alkalmatlan *é* jeggyel adja: pl. *gélmek*, *sévmék*, *éjlnémek*; — M. *dž*-je helyett itt *ž*-vel élek.

- b. *durdisvam* stehen, stehen bleiben — t. *dur-* id.
- b. *duzdisam* ordnen — t. *düz-* id.
- szb. *eglendisati*, *jeglenisati* (Pop. is) schwätzen — t. *ejlen-* (*eglen-*) verweilen, sich unterhalten.
- szb. *isleisati* fließen (von der wunde) Pop. — t. *isla-* anfeuchten, durchnässen.
- b. *jaratisam* erschaffen — t. *jarat-* id.
- szb. *kavraisati*, *savati* vernieten (Pop.) — t. *kavra-* festpacken.
- b. *kazandisam* gewinnen — t. *kazan-* id.
- b. *kajdisam* tödten, zerstören; szb. *kidisati* gewaltsame hand anlegen (Pop. is) — t. *kij-* zerschneiden, zerstücken, verderben, tödten.
- b. *kazkandisvam* beneiden — t. *kizkan-* id.
- b. *kondisam* — t. *kon-* sich niederlassen, übernachten, lagern.
- szb. *koptisati* — t. *kop-* plötzlich losgehen, hervorkommen, entstehen.
- b. *kurdisam*, *-svam* bereiten, herichten — t. *kur-* id.
- b. *kurtulisam*, szb. *kurtalisam* befreien — *kurtar-* befreien, *kurtul-* sich befreien, sich retten.
- b. *sajdisa-*: *sajdisal* honoré — *saj-* zählen, schätzen, achten.
- b. *saldisam* stürzen — t. *sal-* schwingen, stossen, stürzen, schleudern (nem *salla-* schütteln, schwingen, schaukeln).
- szb. *saplaisati* überwältigen (Pop. *saplaixati*) — t. *sapla-* durchbohren, spiessen, pfählen.
- szb. *sevdisati* liebe fassen (Pop. is), (*sevdisala i begenisala*: boszniai népdalból); *sevditi* lieben — t. *sev-* lieben.
- szb. *sulaisati* glätten (Pop. verstreichen [die mauer]) — t. *sula-* bewässern (helyesen: t. *siva-*, *sivala-* eine mauer bewerfen, tünchen).
- b. *sjurdisam*, *-svam* treiben, verbannen — t. *sür-*.
- b. *šaštisam se* staunen — t. *šaš-* erstaunen.
- szb. *ograisati*, *nagraisati* (azaz: *na-ograisati*) übel ankommen (Pop. is) — *ogra-* auf etwas treffen.
- b. *uidisum se* s'accorder, szb. *uisati* gut anstehen (Pop.) — t. *uj-* aptum esse, übereinstimmen, passen.
- b. *umdisam* denken — t. *um-* hoffen.
- b. *tanadisam* kennen, verstehen — t. *tani-* kennen, erkennen.
- Mind ezen (számszerint 41) igéken közös áthonosító tökép-

zótól a *-disa* (*-tisa*), vagy néha csak *-isa* járulék mutatkozik, s ennek előrészében *-di* (*-ti*) könnyen fölismerhető a török igeragozásnak *-di* (*-ti*) praeteritum-képzője (melynek vocalis után a szláv átvételben néha eltűnt a *d*-je: *ograis-* e. h. *ogradisa-*) — vagyis a szlávtság a török igealakok közül a *di-s* praeteritumot, mely egyszersmind egy. 3. személyalak s elég gyakran fordul elé, ragadta meg mint az igefogalom hordozóját, s ezt még a magáéból vagy más-honnan vett *-sa*-val toldotta meg, melynek eredetéről és tulajdonképi értékéről, nem tudom adtak-e már vagy adhatnak-e fölvilágosítást a szlávisták? Csak azt lehet még megjegyezni, hogy a görögbe és a rumunba jutott török igékben is *di* (*ti*) végű alaprészt mutatkozik: gör. *ἀσδιζω* übermütig sein (v. ö. *azdisam*), *καζαντίζω* (b. *kazandisam*), *νταγαντίζω* souffrir (szb. *dajanisati*), *γλεντίζω* v. *γλεντάω* (v. ö. szb. *eglendisati*), *ντολαντρίζω* (=t. *dolandir* betrugén), *σαστίζω* (v. ö. b. *šastisam*). Itt egyszersmind az *-ίζω* amúgy denominális s így az igeátvitelre is alkalmas képzőnek szereplését látván, azt sejtethetjük, hogy tán ez rejlik a bolgár-szerb *-sa* (*-di-sa*)-ban, s hogy a görög kölcsönzés megelőzte a szlávot s szolgált ennek mintául? Egy esetben a görög átvitel más tör. nomen verbale, a praes. (v. aoristus) alakhoz (*-r*) csatlakozik: *μπεζερίζω* «ich langweile mich» (v. ö. bolg. *bezdisam*; tör. *bez-*, nom. aoristi *bezer*).

Csak egy-kettő van olyan tör. ige, melyet a szláv szinte toldatlanul vett át: b. *ujdurati* anpassen = t. *ujdur-* (caus. ettől: *uj-*, l. fent *uidisam*) | szb. *arlati* lärmen — t. *irla-* singen || nem látszik biztos példának: szb. *titrati se* eine sache im falle aus der höhe auffangen (Pop. «spielen») = t. *titre-* zittern || szintén nem bizom ennek a kölcsönzésnek igaz voltában, melyet M. az I. korszakba helyez: ószl. *buja-ti* turgere, furere, stulte agere; szb. *bujati* sävire, or. *bujati* wachsen = t. *buju-*, *böjü-* gross werden, wachsen (voltaképen csak *böjü-*, *büjü-*).

Másneműek, azaz nem a teljesen átvett igék jelentőségével bírók, a kölcsönbe ment kész imperativus-alakok: szb. *dur*, *dura* halt! (megállj) = t. *dur* | szb. *bak*, *baka* sieh! (=t. *bak*), meg: *dur-bak* steh und sieh! | bolg. *bir* «lass (hadd)» = t. (tat.) *bir* gieb | szb. *bujur*, *bujurum* nimm, lange zu (parancsolj, -ljon) = *bujur*, *bujurun* | szb. *čik* geh hinaus, komm heraus = t. *čik* | b. *gel* komme = t. *gel*.

Kiváló figyelmet érdemel még grammatikai segédszók (jelesen

kötőszók) átvétele, melyek már a törökben is részint idegen eredetűek: b. *ama*, *ami*, szb. *ama*, *ema* «aber» — t. (ar.) *amma*, *emma* | b. *anžak* doch, allein, aber — t. *anžak* | b. szb. *čak* (weithin, gar bis) — t. *čak* (bizonyos használata szerint), a m. *csak*-nak jelentése nem talál | szb. *tek* (*teke*, *tekar*) nur, kaum (csak [hogy..nem]) — t. *tek* | b. szb. *bare*, *bar*, *barem*, *barim* wenigstens — t. (p.) *bari* einmal, wenigstens (más a m. *bár*, ebből: *bátor*) | szb. *indi* demnach — t. *indi* also, nun | b. *sanki* als ob — t. *sanki* (tkp. denke dass) | b. *andansora* darnach — t. *ondan-soñra* | b. *djoa*, szb. *djoja* mein' ich, etwa — t. (p.) *guja* so zu sagen, wie wenn, gleichsam, vielleicht | szb. *ja-li* «oder», előrésze *ja*: t. (p.) *ja* oder (de tán mégis az ószl. *ili*, or. *ili*, *ali*-nak felel meg a szb. *jali*) | szb. *medjer* folglich — t. (p.) *meger*, *mejer* wenn nicht; vielleicht, etwa, wohl (M. szerint a b. szb. *makar* «wenn auch, sollte auch» is idevaló) | *kješkje* — t. (p.) *kjaški* gebe gott, dass doch.

Török-szláv kölcsönzéseket Miklosich már a «Fremdwörter in den slav. Sprachen» című régibb (1867.) munkájában mutatott ki, s ezeket a mostani szélesebbtervű kölcsön-szótárába természetesen át is vette. Csakhogy aránylag kevés volt, a mit akkor mint a törökből származó idegen szókincset kimutatott; látni való, hogy azóta folytatott tüzetes gyűjtése mennyivel többet tudott összehozni. Most több olyan szót is a törökből származtat, melyet előbb még másunnan (pl. a magyarból) kerültnek hitt: pl. b. or. szb. *cuma* pestis, oszt. *čekan* csákány, szb. *kopča*, ósz. *katun*. Különösebben érdeklik a magyar nyelvészetet is természetesen azon cikkek, a melyekben a magyar szó is meg van érintve. Ezekre majd a török-magyar szókölcsonzés tüzetes tárgyalásánál tekintettel kell lennünk. Most illet csak néhányat emelek ki, melyeknél a magyar szónak a török és szláv nyelvekben is megvoltát talán még nem vettük észre. Ilyen M. szótárában a *šik* cikkk: «ein dunkles wort: die sprachen, in denen es vorkommt lassen türk. ursprung vermuten»; bolg. *šikos*an vergoldet, szb. *šik* knister-, rauschgold (adj. *šikli* törökös képzővel), *šikosati* mit rauschgold überziehen; lengy. *szych*, rum *šik* = *sik* (aluta inaurata Moln. A., *sik* v. *sik* MNySz.) | *futa* (or.) badeschürze, gestreiftes indisches zeug: bolg. kis-or. *futa*, lengy. *fota* haartuch, rum. *fotî*, gör. *φορτάς*; v. ö. or. *fota* schleier; — m. *futa* (Ballagi *futa* barchent, MNySz-ban hiányzik; Kreszn. *futa-öv* «leány öv») | *fišek* patrone: b. szb. *fišek*, rum.

fisek, fişik, gör. *φυσέει, φυσέειν* — m. *fisek* (patrone Tájisz. MNySz.) *sahn, sahan* (or.) schale, schüssel: b. szb. *sahan, sän* kupferne schüssel, waschbecken; rum. *sahan* schüssel, gör. *σαχάνι* — m. *szahány* (Baranya: «tepszi» Tájisz.).

Jegyzet a 294. laphoz. — Utólag megtudtam, hogy a bolgár-szerb *-disa (-tisa)* végű kölcsön igék képzésére, jelesen a *-sa* eredetére nézve a szlávisták csakugyan nyilatkoztak már. Maga Miklosich szól egy külön értekezésben (1871. Denkschriften XX., 315—323.) azon alakról, mely az albán s néhány más (jelesen a bolgár, szerb, rumun) nyelvnek kölcsön igéiben alapúl szolgált. (Die form entlehnter verba im Albanischen und einigen anderen sprachen). A *-di (-ti)*-ben ő is látta már a török praeteritum-alakot (ő aoristusnak nevezi) s a hozzájárult *-sa*-ban a görög *-σα*-féle aoristust (mely *-ζω*-féle praes. mellett *-σα* végű). Egyik rovatban kimutatja, hogy eredetileg görög igék is így (*-sa*-val) mentek át a bolgár, szerb meg a rumun nyelvbe; pl. szerb *prokopsati* (προκόπτω), bolg. *vapsam* «ich färbe» (βάζπω). E szerint a szláv *-disa (-tisa)* végű kölcsönigék nála a C. rovatban foglalnak helyet: «Die entlehnte form ist eine verbindung des türkischen mit dem griechischen aorist»; ilyen igék pedig vannak az albánban is: pl. *braktis* «ich verlasse» (t. *brak*). Csak abban nem érthetek egyet M.-csal, hogy néhány *isa*-val átvitt török igét (pl. *ogra*-ból *ograisa*-) csakis a gör. eredetű képzővel magyarázza, míg én a közbenjáró tör. *-di*-beli *d*-nek eltűnését veszem föl. Hiszen szerb *jeglenisati* mellett megvan még *eglendisati* is, s a görög rendesen *d*-vel vette át a török igéit.

B. J.

KISEBB KÖZLÉSEK.

Causativ *-l* a kondai vogulban. Hogy a magyarban van causativ értékű *-l* képző, azt tudjuk. Így van *asz-ik* mellett *asza-l*, *forr* : *forra-l*, *nő* : *növe-l*, stb. (l. Budenz, Ugor alaktan, 88. 89. ll.; és Simonyi, A magyar gyakorító és mozzanatos igék képzése, NyK. XVI, 241. *-l* alatt; és 255. l., < *al el* és *-lal -lel* alatt.) De hogy a magyarhoz olyan közel álló vogul nyelvnek egyik dialectusában, a kondai vogulban is van, eddig még nem vettük észre. Igaz, hogy Hunfalvy vogK. nyelvtanában (NyK. IX, 66.) azt olvassuk az *l*-ről: «Kiható jelentést is ad, mint *tepl* téved : *tepl-al* kísért, tévesztget». De az egyetlen példa, a mely itt idézve van, hibás : *tepl*- épp olyan transitivum, mint *teplal*-. Jelentésük is egyezik; csak hogy *teplal*- frequentativ alakja *tepl*-nek. Máté 19, 3: *Fariseit tiplalsanel täväme*¹⁾ (Popov: *teplalsanel*) «a farizeusok kísértették őt»; és 22, 18: *tiplilän anim* (P.: *teplilan*) «kísértek engem». — De mégis ki lehet mutatni olyan példáit is az *-l*-es igéképzésnek, összesen vagy nyolczat, melyekben annak causativ értéke világosan szembetűnő. Azzal, hogy mi ennek az *l*-nek az eredete, egyelőre természetesen nem törődhetünk.

Az illető igék a következők:

1. *pušm*- (P. is: *pušm*-), «gyógyúl», és *pušmel*- (P. is: *pušmel*-), «gyógyít». *pušm*-denominalis képzés *puš* «egészséges»-től. Példák: a) *pušm-ra*: Mr. 8, 25: *i täu pušmes, i pümtes uxv šoko lani*. «és meggyógyult, és mindent jól kezdett látni»; — b) *pušmel-ra*: M. 8, 7. *pušmelilem täväme* «meggyógyítom őt». | Mr. 3, 10: *pušmeles* «meggyógyított». | M. 15, 30; és 21, 14: *pušmelesän* «meggyógyította (őket)». | Mt. 10, 8: *pušmelän* «gyógyítsatok». | Mt. 9, 35:

¹⁾ A példákat az Ahlqvist-féle recensióból idézem.

pušmelam «meggyógyítván». — Ennek a *pušmel*-nek van aztán reflexiv *-t*-vel képzett származéka is: *pušmelayt*- (P. is: *pušmelayt*-), «meggyógyúl, ép marad» (M. 9, 17: *jelpil orox puntlavu jelpil terimne, i pušmelayti i ton i motkar* «új bor új edénybe tétetik és megmarad az is, meg a másik is»). | Mr. 6, 56: *šoko, kotixkaret xojltalixteset tau pokane, pušmelaytset* «mindnyájan, a kik hozzá értek [őt megérintették], meggyógyultak). — De van *pušmel*-mellett *pušmelapt*- is «gyógyít»; ez tehát, minthogy *pušmel*-vel azon jelentésű, nyilván nem causativ, hanem momentán értékű *-t*-vel alakult (l. Budenz, Ugal. 66. 1.): M. 12, 22: *pušmelaptestä tävame* «meggyógyította őt». | M. 13, 10: *pušmelaptuxv* «meggyógyítani».

2. *šarm*- (P. is: *šarm*-), «teljesedik», és *šarmel*- (P. is): «teljesít»; *šarm*- denom. *šar* «igaz»-tól. Példák: M. 1, 22: *tonmos toko jimtes, taku šarme lattilp torimnel najt xoŋzo* «azért lett így, hogy megteljesedjék, a mit isten mondott volt a próféta által». | v. ö. M. 2, 15. 17. 23; 4, 14; stb. || M. 5, 33: *šarmelalen, nar mos iultsen tarim elpalt* «teljesítsd, a mi miatt isten előtt megesküdtél». — Reflexivuma: *šermelayt*- vagy *šarmelayt*- (P. mindig *šarmelayt*-) «teljesedik» (v. ö. *pušmel*-tól *pušmelayt*-): M. 13, 14: *i šarmelayti tan tärmilänelt Isaija lattilp* «és betelik rajtuk Ézsaiás szava» | M. 12, 37: *tont täku lenkätel šarmelayti* mert a maga beszédjéből (szó szerint: beszédjével) ismertetik meg igaznak» (tkp. igazzá tétetik). | M. 21, 4. *šarmelayte* «teljesedjék» | Mr. 14, 49. *šarmelaytuxv* «teljesedni».

3. Ép úgy, a mint *puš*-, *pušm*- és *pušmelayt*-, továbbá *šar*-, *šarm*- és *šarmelayt*-, állanak egymáshoz *šau*-, *šaum*- és *šaumelayt*-is. *šaum*- (P.: *šavm*-) «szaporodik» a *šau*-, *šavu* (P.: *šau*-, *šav*-, *šavu*), «sok»-tól való denominális képzés. Ettől a *šaum*-tól aztán előbb **šaumel*- «szaporít» képződött; s ennek reflexivuma megvan *šaumelayt*- (P.: *šarmelayt*-), «szaporodik» igében. Példák: M. 24, 12: *i lül šaumanä jipalt šau koles erp poli* «és a rossznak megsokasodása után sok embernek szeretete meghül» || M. 13, 12: *kon onži, tonkarne mikti i šaumelayti* «a kinek van, annak adatik és bővelkedik». | Mt. 25, 29: *šokiñ ošpkarne mikti, i šaumelayti* «mindenkinek, a kinek van, adatik és megszorítottatik».

4. Talán nem nagy merészség tőlem, ha az adottak analogiájára magyarázom ezt is: *višmel*- (P.: *vitmel*-) «ő képmutató». Töszónak a *veš* (P. is: *veš*), «arcz» szót veszem. Azon, hogy *veš*

e-vel való, *višmel*- (P.: *vitmel*-) meg *i* (*i*)-vel, alig akadhat fenn, a ki tudja, milyen gyakran váltakozik egymással a vogK.-ban *e*, *i* és *i*: *menmen* (M. 8, 29 és 9, 27.) és *minmîn* (M. 20, 30 és 31.) (P.: *minmen*) «kettőnket»; *es* (P. *is*), «árnyék»; stb. *veš*-ből képződött aztán **višm*- «kép látszik», és ettől való *višmel*- «(képet mutat), ő képmutató». *veš* és *višmel*- tehát úgy állanak egymáshoz, mint *puš* és *pušmel*-, *šar* és *šarmel*-, *šau* és **šaumel*-. Példák: M. 6, 2: *i tont, kun mîgen torîm mos, us višmelen nânküentel, kumle višmelapet varat sinagoget keurt i paul-kânt, îstop ešgînkujt tan kolesetne* «és azért, ha isten miatt adsz, ne czéagéreskedjél magaddal, mint a képmutatók teszik a zsinagógákban és a falu terén, hogy megdicsértessenek az emberektől». | M. 7, 5: *višmelap* «képmutató». | M. 23, 12: *višmelapkar* «képmutató». | M. 6, 5. 16; 15, 7; 16, 3: *višmelapet* «képmutatók».

5. Egészen úgy, mint *šarm*- és *šarmlayt*- egy jelentésűek, úgy *agt*- (P. *is*: *agt*-) és *agtlayt*- (P. *is*: *agtlayt*-) mind a kettő azt jelenti: «hisz». *agt*- «hisz»-től való **agtl*-, «hivésre bír», és ettől *agtlayt*- «(hivésre bíródik), hisz». De ez az *-l* akár frequ. képző is lehet. Példák: M. 8, 13: *kumle nag agtsen, ton kojtel jimte nagnane* «a hogy hittél, úgy legyen neked». | M. 9, 28; 21, 25. 32; 24, 23; stb. || M. 9, 28: *agtlaytinä, îsto am va oîžam tetme varužv?* «hiszitek-e, hogy van erőm ezeket megtenni?»

6. *tel*- (P. *is*: *tel*-), «születik, terem» és *tell* (P.: *tel*-, *teli*-!), *tel*- (P. *is*: *tel*-), *tell*- (P.: *telt*-), «szül, teremt». A példák világossá fogják tenni, hogy a «születik, terem» jelentésű intransitívum mindig *l*-en végződik, a hosszú *ll*-en végződő alakok pedig mindig transitívumok. Azon, hogy rövid *l*-re végződő transitívumokat is találni, nem ütközhetünk meg, ha tudjuk, hogy a vogK. a hosszú consonansokat meg szereti rövidíteni (v. ö. pl. vogB. *îqlqlu*, «nyolcz» és vogK. *îolou*). *tell* helyett Ahlqvistnál egyszer ezt is találjuk: *tell*-; Popov Márkjában meg *teli*- van egyszer (4, 28: *teliitä*). De ez az utóbbi alak hibának látszik; s talán *tellitä* olvasandó helyette. Már Hunfalvy is erre javította a textusban: *telitä*; s csak lent a lap szélén jegyzi fel az eredetit. Egyébiránt feltűnő mind a két *l*-vel való alak. Talán *telt*- kell helyettük. Tekintetbe veendő legalább, hogy az Ahlqvistnál levő egyetlen *tell*- helyett csakugyan ezt találjuk Popovnál: *telt*-, a mi egyezik a vogB. *têlt*-vel, a mely ugyanazt jelenti. A P. Mr.-jában levő *teli* pedig már az *i*

miatt is hibának látszik. Ezekre a felcserélésekre az orosz írás adhatott okot. Nem kell talán említenem, hogy a transitív alakok végén levő hosszú *ll*-t a tövégi *l*-ből meg a causativ *l*-ből tartom összevontnak. Példák: *a*) az intransitív *tel*-re: *tont šokiñ jomas jivnel teli jomas urlez, os lül jivnel teli lül urlez* «azért minden jó fától jó gyümölcs terem, de rossz fától rossz gyümölcs terem». | M. 13, 32: *teli* «megnő». | M. 2, 1: *teles* «született». | M. 2, 4; 26, 24; és Mr. 13, 21: *teluxv* «születni». | Mt. 1, 1 és 18: *telim-äš* «születés». | Mr. 10, 6: *telim-äšt* «(teremtetésben), teremtésben». | M. 14, 6: *telim-kodel* «születés napja». | Mr. 6, 21: *telim-kodeletät* «születése napján». | Mt. 13, 54: *telim-matäne* «(születésföldjére) szülő földjére» | Mt. 13, 57: *telim-matät* «szülő földjén» | Mt. 13, 6: *telimät* «növése». | Mt. 2, 2; és Mr. 11, 13: *telim* «a ki született, a mi nőtt». | Mt. 13, 32; és Mr. 4, 32: *telnä-karnel* «növénynytől»; — *b*) a transitív *tell*-, *tel*-, *tell*-re; Mr. 4, 28: *vojlen ma tellitä elolt nari* «mert a föld előbb füvet terem». | M. 3, 10; 7, 19: *tellap* «a mi (vmit) terem» | M. 13, 8: *tokar pätes jomas ma tärmülne, i teles oslüm* «nemelyik jó földre esett és gyümölcsöt termett» | Mt. 7, 18: *telayv* «(vmit) teremni». | Mt. 19, 4: *äñ moš nan at lountalilän (!). išto elolt elimkolesme tellamkar kumme i neme joltes tinme ?* «mind- eddig nem olvastátok (!), hogy a teremő kezdetben férfúnak és nőnek teremtette az embert?»

7. *tipgel*- (P.: *tepgel*-, *tipgel*-), «tévelyeg»; *tipl*- (P.: *tepl*-), «megkísért (vkit), botránkoztat, háborgat, megfog (beszédjében vkit)», és *tiplayt*- (P.: *teplayt*-), «eltéved, megbotránkozik». Az egyszerű **tip*- ige nincs meg a vogK.-ban; de megvan a vogB.-ban, a hol *tip*-nek hangzik s annyit jelent mint: «megtéved» (l. Budenz, MUGSz. 217. l.). Ettől származik egyrészt *tipgel*- «tévelyeg», másrészt a causativ *tipl*-, a mely, ha reflexivumát, a *tiplayt*- igét tekintjük, annyit is tehet mint: «téveszt». De ebben a jelentésben nem fordul elő. Valóban használatos jelentései pedig oly eltérők ettől a deducált jelentéstől, hogy talán nem lesz szükségtelen azok összeférhetését egy kissé megvilágosítanom. «Megkísérteni vkit» így magyarázható: «vkinek (erkölcsi) tévedésbe ejtését megpróbálni, vkit megtéveszteni akarni». Hogy a botránkoztatás fogalma is összefér a «megtévesztés»-ével, legjobb bizonyítékát nyeri abban, hogy *tiplayt*- azt is jelenti: «eltéved», meg azt is: «megbotránkozik». «Botránkoztatni» egyébiránt egyrészt annyi mint:

«vkit megkisértéssel (erkölcsi tévedésbe ejteni a karással) bosszantani»; másrészt annyi mint: «vkit azzal bosszantani, hogy erkölcsi tévedést láttatunk vele (botránkozást okozni)». Mind a kettő tehát annyi mint: «tévedéssel illetni». Hogy a «botránkoztatás» fogalma könnyen fejlődhetik ki a «rosszá tevés»-nek (s így még jobban visszamenve az «erkölcsi megtévesztés»-nek) fogalmából, arra jó példa a német *ärgern*, a mely ma közönségesen annyi mint «bosszantani, botránkoztatni»; de régi és eredeti jelentése: «rosszszabbitani» (az *arg* «igen rossz» szótól). (L. Grimm, Deutsches Wörterbuch.) A «háborgatás» sem ellenkezik a «tévesztés» fogalmával. «Vkit háborgatni annyi mint: «okozni, hogy valaki foglalkozásától (rövidebb v. hosszabb időre) eltereltessek (pl. beszéd, faggatás, stb. által)». És ha a *tipl*-igét még a «(beszédjében való) megfogás» értelmében is találjuk, az sem okozhat nagy nehézséget. «Vkit beszédjében megfogni» a. m. «vkit furfangos kérdések s más efféle által olyan nyilatkozatra bírni, a mely az illetőre nézve hiba, tévedés volt, mert kárát okozza»; röviden tehát a. m. «tévedésbe ejteni».

Következzenek már most a példák: a) *tiigel*-re: M. 22, 29: *Jisus tanane pari laves: tiigelinä, kuorin i torim lavim-äšne kaštal* «Jézus azt felelte nekik: tévelyegtek, mert az írást és isten parancsolatát nem ismeritek» | Mr. 12, 24 és 27: *tiigelinä* «tévelyegtek». || b) *tipl*-re: Mt. 18, 6: *os kon tiplitä äkükarne te viškaretnel, anim šušpetnel, tonkarne jomasihuv olni, kun* «de a ki botránkoztatja egyiket ezen kicsinyek közül, a kik reám tekintenek, annak jobb volna, ha...» | M. 22, 18: *os Jisus, tan kajerän kanžim, laves: nar tiplilän anim, licemëret!* «de Jézus, ismervén az ő álnokságukat, azt mondta: mit kisértgettek engem, képmutatók!» | M. 26, 10: *narne tiplilän te neme?* «minek háborgatjátok ezt a nőt?» | M. 18, 7: *tiplanä-äcetnel* «botránkoztatások miatt». — *tiplanä-äcetne* «botránkoztatásoknak». — *tiplanä-äš* «botránkoztatás». | M. 22, 15: *tonsiuvt meneset Fariseit i latkatsset matsir amelel tiplayv täväme lenkün keurt* «akkor elmentek a farizéusok és tanácskoztak, minő módon fogják meg szavaiban». — Egy ízben előfordul a *tipl*-nek egy frequentativuma is: *tiptal*- (P.: *teplal*), «kisért»: M. 19, 3: *i jomim täu eltä-palne, Fariseit tiptalsänel täväme, i latset täväne* «és hozzá menvén, a farizéusok kisértették és azt mondták neki». — Végre van *tipl*-nek egy reflexivuma: *tiplayt*- (P.: *teplayt*-) «téved,

botránkozik»; és ettől való *tiplaytal-* (P.: *teplaytal-*) = **tiplayt* + *tal*, «a ki, a mi el nem tévedt». M. 18, 13: *šagti tău mošă ăriăuv ati-pîl ontolșat ontolou tiplaytalkaret moș* «jobban örült rajta, mint a kilenczvenkilencz el nem tévedetten». | M. 24, 10: *i tonsiuvt šau-karet tiplaytat* «és akkor sokan megbotránkoznak».

8. *tu-* (P. is *tu-*) «bemegy», és *tul-* (P. is: *tul-*), «befogad». Hogy egy «befogad» jelentésű ige csakugyan causativuma lehet egy «bemegy» jelentésűnek, azt nem kell külön bizonyítanom. Ezen két ige egybetartozása annál valószínűbbnek látszik, mert *tu-*, a mely pedig igen sokszor fordul elő, mindig azt jelenti: «bemegy», *tul-* pedig, a mellyel szintén sokszor találkozunk, mindig ezt: «befogad». Az az igen kevés példa, a hol némileg módosult jelentés áll előttünk, a következő: M. 8, 8: *at jorelam, ištóp nag tusen am küälimne* «nem vagyok méltó, hogy az én házamba jöjj». (tehát «bejőnni») | M. 12, 38: *tonsiuvt äkü-materet nepek-kašpetnel i Fariseitnel, lekilne tum, lauset* «akkor némelyek az írástudók és a farizéusok közül felelvén (a beszédbe bemenvén), azt mondták». | M. 28, 15: *i tus ton lež Judeit kalne äi moš* «és a zsidók közé ment az a beszéd mind a mai napig». || M. 6, 13: *i ul tulen manou kiräkne* «és ne vigy minket a kísértetbe» (tehát «bevisz»). — A közönséges jelentésre példák:

a) *tu-ra*: M. 2, 11: *küälne tum kotsänel ea-pürme* «bemenvén a házba megtalálták a gyermeket». | M. 5, 20; 6, 6; 7, 21; 8, 5; stb. — Szintén «bemegy» jelentésű a *tu-* igeinek *nt*-vel képzett frequentativuma: *tujent-* (P.: *tujent-* és *tujant-*): Mr. 10, 33: *man tujentou Ijerusalimne* «Jeruzsálembe megyünk». | Mr. 7, 18: *tujentanäkar* «a mi bemegy». — Más származéka: *tuttel-* (P.: *tutel-*): M. 7, 13: *tuttelän märim avetnel* «menjetek be a szoros kapukon». | Mr. 9, 25: *tuttelen* «menj be». | Mr. 4, 19: *tuttelapkaret* «a melyek bemennek».

b) *tul-ra*: Mr. 9, 37: *kon tuli äkü te vičetnel am namimnel, tonkar anim tulitä; os kon anim tulitä, ati pîl anim tulitä, os anim kietimkarme* «a ki e kicsinyek közül egyet befogad az én nevemben, az engem fogad be; és a ki engem befogad, nem engem fogad be, hanem azt, a ki engem küldött». | Mt. 18, 5 (kétszer): *tulitä* «befogadja». | M. 10, 14; és Mr. 6, 11: *tulgän* «befogadja (öket)». | M. 6, 13: *tulen* «vigy (be)». (L. fent.) | Mt. 25, 45 és 43: *tuleslän* «befogadtátok». — Szintén «befogad» jelentésű a frequentativ

képzésű *tulil-* (P. is: *tulil-*): M. 10, 40: *nanin tulilapkar anim tulilitä*; *os anim tulilapkar anim kietimkarme tulilitä* «a ki titeket befogad, engem fogad be; és a ki engem befogad, azt fogadja be, a ki engem küldött» | Mt. 25, 38: *tulileslou* «befogadtuk» | M. 25, 36: *tulileslän* «befogadtátok». | Mt. 10, 41 (kétszer): *tulilapkar* «befogadó».

Úgy tartom, eléggé világos, hogy *tu-* és *tul-* egybetartozhatik, természetesen csak úgy, ha van causativ *-l*, a melyre pedig kétségbe vonhatatlan példákat találtunk. De nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy hogy a *tul-*-nak eddig más etymologiaja dívott (l. Budenz, MUGSz. 137, l., *hoz* alatt). Van t. i. az osztB.-ban egy «hoz, visz, (ide) vezet» jelentésű *tu-* ige, a melynek frequentativuma *tuvila-* ugyanazt jelenti. S ez utóbbival könnyen egyeztethető a vogB. *tül-*, *tuol-*, «hoz (er bringt ins haus)» és a vogK. *tul-*. Kérdés már most, e két etymologia közül melyik valószínűbb. Látva, hogy *tu-* és *tul-* a befelé haladásnak specialis momentumában egyeznek, hajlandó volnék a *tul-*-t a vogK. *tu-*-hoz kapcsolni. Figyelembe veendő az is, hogy, úgy látszik, a vogB. *tü-*, *tuol-*-nak is hasonló a jelentése a vogK. *tul-*-éhoz: «hoz (er bringt ins haus)».

9. *ponšl-*. Ennek csak egy példája van: M. 7, 28: *ponšlesän te leñket* (P.: *ponšlesan tä lançet*), «elvégezte ezeket a beszédeket». Ez a *ponšl-* egy *ponš-* igétől származik, a melynek vogB. megfelelőjéül Hunfalvy NyK. IX, 168. ezt hozza fel: «*panšém* befejeződöm»; ezen ige vogB. causativumául pedig ugyanott ezt említi: «*panštēm* befejezek, végzek»; és ezzel a *panštēm*-val egynek tarthatjuk talán azt a *panštēm* igét is, a melyet Hunf. ugyanazon a lapon, de más ige alatt hoz fel a vogB.-ból «nemzek» jelentéssel.

A vogK. *ponš-*-ot «végez, érik» jelentéssel említi H. a NyK. X, 312. l.; de csak egy példáját idézi; s ebből csak az «érik» jelentés vonható le. De ezen kívül előfordúl a *ponš-* ige még kétszer: egyszer csak Ahlqvist recensiójában, egyszer meg A.-nál és Popovnál közösen.

A példák: a) Mr. 5, 29: *ponšes tau kelp-nignä-äcä* (P.: *ponšes tau kelp migne [nigne] ašä*) «befejeződött v. megszűnt az ő vér-folyása [tkp. vérmutatkozása]». — b) Mr. 4, 29: *ponši urlex* (P. is így). Károli G. ugyanezt így mondja: «a' gabonának gyömölte megmutatja magát». De jobb lesz Hunfalvy P. fordítását elfogadnunk:

«érik a' gyümölcs»; csak az «érik» helyett lehetne inkább azt mondani: «megérik», a mennyiben ez jobban egyezik a vogB. *panš*-nak és a vogK. *ponš*- másik két példájának perfectiv jelentésével. A *ponš*- ige «megérik» jelentésére nézve tekintetbe vehető, hogy Hunf. az osztB.-ból is említ egy «érik» jelentésű *ponš*- igét (NyK. XI.). Ugyanitt említi a vog.-ból ezt: «*panš-uhv, panš-ungve* érni, fölni». Arra nézve, hogy egynek tartandó-e az «érik, föl» jelentésű *panš*- a «befejeződik» jelentésű *panš*-val, figyelembe vehető a német *gar*, a mely eredeti «bereit, fertig, ganz» stb. jelentése mellett ma igen közönségesen azt is jelenti: «fertig gekocht» (Grimm, Deutsch. Wörterbuch).

c) Mr. 4, 39: *jal-ponšiltetü votme, i lattes sarišne: sital, ponšen*. Károli G. ezt így adja: «megdorgálá a' szelet, és monda a' tengernek: Hallgass, némulj meg!» De a vogul szöveget híven így kell fordítani: «megszüntette a szelet és (azt) mondta a tengernek: szűnjél meg (t. i. háborogni)». Az oroszban így van: «megtiltott (запретилъ) a szélnek» és «állj el, szűnjél meg (непестань)».

d) Egynek tartható talán a *ponš*- igével egy *poš*- ige is, a mely csak M. 27, 31-ben található: *pošsünel*. A szó alakjabeli különbség legalább nem okozhat nehézséget: *pošsünel* úgy áll a *ponši*-hoz, mint *kašsünel* «írták» (M. 27, 37.) a *kanši*- «ír»-hoz, (M. 2, 5.). Az egész mondat így hangzik: *kun pošsünel nártelam távame* (P.: *χun nártelam pošsanel tavame*), Kár. G. szerint: «mikor eléggé tsúfolták volna». Hunf. a *poš*- igét a magy «csúfol» igével magyarázza, de kérdő jelt tesz a fordítás mellé. Összefüggésbe hozza továbbá a *pošil*- (A.: *pošil*-) «hajt» igével. Az egész mondatot pedig így fordítja: «midőn megcsúfolták ötöt» (NyK. IX. Szótár, 169. l.). A *nártelam*-ot nem fordítja és pontokat tesz helyébe. A szótárnak azon a helyén, a hol a *nártel*-t külön említi, szintén nem kíséri ezt a szót fordítással, hanem kérdő jelt tesz melléje. Én hajlandó vagyok az egészet így fordítani: «midőn öt csúfolva végeztek (véget értek)», a *nártel*-nek adván a «csúfol» jelentést; v. ö. osztB. (Ahlq.) *navrē*- «verläumden, schmähén». A *ponš*- igében tehát ki van fejezve az «eléggé» határozó, vagy az orosz *наругались*-beli na præfixumnak szintilyen értéke.

De a *ponš*- ige *ponšl*- causativumán kívül találni még három igét, a melyek több-kevesebb valószínűséggel szintén a *ponš*- igénk causativumainak tekinthetők. Ilyen először a *ponšt*- ige, a mely a

causativumok közönséges képzőjével, *t*-vel van képezve; ilyen továbbá *ponšilt*-, a melynek *-lt* a caus. képzője; s ilyen végre *poštl*-, a mely, ha igazán származéka a mi *ponš*- igénknek, egy nem igen használatos, de azért lehetséges caus. *tl*-vel van képezve. Lássuk ezeket az igéket egyenkint.

a) *ponšt*- vagy *pošt*-. Közönséges jelentése «nemz»; ezen kívül egyszer a. m. «szül»; s egy ízben egyszerűen csak azt jelenti: «csinál» ebben a kifejezésben: *mir-ponštapet* «béke-csinálók», a mit Hunf. így fordít: «béke nemzőji», a mi szintén lehetséges. Ha ezt a *ponšt*- igét a *ponš*-tól származtatjuk, a «csinál» jelentést kell eredetibbnek tartanunk, a mely egy még régibb «megcsinál, elvégez» jelentésre vezetendő vissza. Példák: M. 1, 2—16 (sokszor): *ponš-testä* «nemzette» | M. 5, 9: *mir-ponštapet* (P.: *mir poštapet*). Kár. G. ezt így mondja: «a' békességre igyekezők»; Hunf. meg így fordítja: «a' béke nemzőji». Én legalkalmasabbnak tartom ennek egy oly fordítását, a mely a finn új-testamentomnak illető helyével is egyezik: *rauhan tekijät* (béke-csinálók); egyébiránt az oroszban: мир-творцы = békecsinálók, -szerzők. M. 11, 11: *net poštamkaretnel* (P.: *net poštam çaretnel*) «az asszonyok szülöttei közül».

2. *ponšilt*-. Egyetlen példája: Mr. 4, 39: *jal ponšilttestä votme, i lattes sarišne: šital, ponšen* (lásd fent); *i tauventes vot, i jimtes jāni tauvet* «lecsendesedett a szél és lett nagy csendesség». A *jal-ponšilt* legalább nem igen látszik elválaszthatónak a néhány szóval később következő *ponš*-tól.

3. *poštl*-. Hunf. ezt a szót NyK. IX, 169. így értelmezi: «eltörteni, elrontani, felforgatni»; X, 313. így: «törteni, rontani rövidíteni». Amott tehát csupa perfectiv jelentést ad; utóbb meg csupán durativ értelmezéseket. Látni fogjuk, hogy ezen ige előfordulásának helyeire legjobban illik a perfectiv jelentés. Egyszermind pedig mindenütt applicálható a «megszüntet» jelentés, a mely synonymuma a «befejez»-nek. Példái: Mr. 13, 20: *kun bi... at poštesän ton kodelet* (P.: *çun bi... at poštesän ton çotelit*), Kár. G.: «ha meg nem rövidítette volna azokat a' napokat». Mi talán így mondhatnók: «ha meg nem szüntette volna azokat a napokat, ha végüket nem szakasztotta volna azoknak a napoknak». | Mr. 13, 20 (a vers végén): *poštesän ton kodelet* (P.: *poštesän ton çotelit*), Kár. G.: «megrövidítette azokat a' napokat», mi inkább: «megszüntette azokat a napokat». | M. 5, 17 (Popov): *am jejsem*

poštlaxv zakon amne najtet; am poštlaxv at jejssem, Kár. G.: «jöttem a' törvénynek és prófétáknak eltörlésekre. Nem jöttem hogy eltörlöljem»; és mi inkább így mondhatnók: «én jöttem megszüntetni a törvényt vagy a prófétákat; én megszüntetni nem jöttem».

Itt megemlíthető, hogy Popovnál egy helyen (Mt. 3, 9.) *pellaŕv* áll a közönséges *peltaŕv*, «változtatni» helyett, a melyet azonban csak egyszeri előfordulásánál fogva Hunfalvy már a textusban *peltaŕv*-ra változtatott; s csak lent a lap szélén jegyzi meg, mi áll az eredetiben. Nem lehetetlen ugyan, hogy csakugyan sajtóhibával van dolgunk; (Ahlqvistnál az illető helyen *peltaŕv* áll). De megvan annak is a lehetősége, hogy *pell-* úgy áll *pell-* mellett, mint *telt-* mellett *tell-*; *pell-* úgys egy **pell-*, «változik» ige causativumának tekinthető.

Megemlítem végre azt is, hogy Hunfalvy a NyK. IX. kötetében levő vogK. szótárának 54. lapján *chal* alatt a következő vogB. igéket idézi: «*kali* hasad, *kalilém* hasítok». E szerint a vogB.-ban is volna causativ -l!

Ha visszapillantunk a felsorolt causativumok képzésére, a következőket vehetjük észre:

1. A causativ *l* vagy közvetlenül jár az igének rövidebb, azaz a tövégi rövid vocalis nélkül való tövéhez, vagy pedig *el* alakban; és pedig úgy, hogy néha egy és ugyanazon ige a képzésnek mind a két módját is feltünteti. Látván, hogy az említett *e* el is maradhat, alig tarthatjuk azt másnak, mint az igető rövid végvocalisának. (*pušmel-*, *šarmel-* [*šarmelaŕt-* és *šarmlaŕt-*], *šaumelaŕt-* [*de šaumanü*], *višmel-*, *agtlaxt-*, *tipl-*, *tul-*, *tell-* [*tel-* és *tell-*], *ponšl-* és *pell-*.)

2. Ha egy *l*-végű causativumtól új szó származik, az új képző előtt (*tulil-* kivételével) mindig *a* vocalis áll: *a*) frequentativ *l*-vel: *tiplal-*; *de tulil-*. — *b*) momentán *pt*-vel: *pušmelapt-*; — *c*) reflexiv *ŕt*-vel: *pušmelaŕt-*, *šarmelaŕt-* vagy *šarmlaŕt-*, *šaumelaŕt-*, *agtlaxt-*, *tiplaŕt-*; — *d*) az infinitivus *ŕv* képzőjével: *tiplaŕv*, *telaŕv* (*de teluŕv* az intransitiv *tel*-től), és *pellaŕv-*; — *e*) *nä* deverbális nomenképzővel: *tiplanü* (*de telnü* az intransitiv *tel*-től); — *f*) *p* deverbális nomenképzővel: *višmelap*, *tellap*; — *g*) *m* deverbális nomenképzővel: *pušmelam*, *tellam* (*de telim* az intransitiv *tel*-től).

VASVERŐ RAIMUND.

Momentán *-p* a finn nyelvben. A momentán *-p* (*b*) igeképzőnek nyomát találjuk még a finnben is a reflexiv *<u* képzőnek bővebb *-pu* (*-bu*) társában, s valószínűleg az *<ut* (*<utta*) causativ képzőben is (lásd: Ugor Alaktan, 67. l.).

Egy ilyen nyomot sejtetnek velünk továbbá egyes *-pea* (**-beda*) végű névszók (melléknevek). Az *-ea*, *-eä* végű melléknevek tudvalevőleg eredetibb **-eda*, **-edä* alakúakra vihetők vissza, melyekben a *-da*, *-dä* nomen verbale (n. agentis) képző. Föl is tüntetik még az eredetibb alakot egyes finn dialectusok és rokon nyelvek, pl.

finnS. *heleä* = finnE. *heleda* | finnS. *korkea* = finnVp. *korged* | S. *lapia* = Vp. *labid* | S. *oikea* = finnVp. *oiged*, E. *oige*, gen. *oigeda* (mordE. *viede*, mordM. *vidä*, *vide*) | S. *sakea* = E. *sageda-ste* (lpF. *suokkad*) | S. *valkea* = Vp. *valged* (lpF. *vielgad*) | S. *selkeä* = finnL. *šeld* (lpS. *čölget*) | S. *rohkea* = lpF. *roakkad* | S. *häpeä* = lpE. *čapped* (MUGSz. 350. l.) | S. *pimeä* = Vp. *pimed*, L. *pimd* (zürj. *pemid*) | finnS. *kalpea* = zürj. *kelid*. — A lapp nyelvből magából álljanak itt a következők: lpF. *čappad*, lpS. *čappet*, lpE. *čapped* = f. *häpeä* | lpF. *vielgad*, S. *velket* = f. *valkea* | lpF. *šälgad*, lpS. *čölget* = f. *selkeä* | lpF. *suokkad*, lpS. *suoket* = f. *sakea*. — Egészen világos a *-da* képző funciója a következő példákban: lpS. *čake*- helyet engedni: *čaket* szerény | lpS. *kike* fényleni: *kiked* fényes.

E szerint a f. *valkea*, *selkeä*, *sakea* stb. alakok eredeti **valgeda*, *selgedä*, *sageda* helyett valók, melyek nomen verbale alakjuknál fogva (*-da*) **valge-*, **selge-*, **sage-* igetőkre utalnak (v. ö. MUGSz.). — Következőleg effélék, mint: *vilpeä*, *hempeä*, *kalpea*, *lempeä* szintén eredeti **vilpe-*, **hempe-*, **kalpe-*, **lempe-* igetőkre utalnak. Szembetűnő ezeknek *-pe* végzetük, mely képzőnek mutatkozik, s első tekintetre az ugor momentán (intensiv) *-p* (*b*) igeképzőre emlékeztet.

A következőkben megkísértem a *-pea*, *-peä* végű nomen verbale alakokat igékre visszavezetni, s a bennök rejlő ugor *-p* momentán igeképzőt kimutatni.

1. *suopa* (**suobeda*) wohlwollend, mild. — Nomen verbale alakjánál fogva (*-da*) eredeti *suope* (**suobe-*) igére utal, mely a finnS. *suo-* «gönnen» igéhez csatlakozik. — finnE. *sövi-* gönnen, wünschen (UgAl. 95. l.).

2. *soipea* (**soibeda*) enyhe, langyos. — V. ö. f. *suoja* langyos, lágymeleg; enyhe idő (finnE. *sōja*, *soja* warm, wärme).

Első tekintetre hajlandók vagyunk a *suoipa* és *soipea* nomen verbalékat egynek tartani, a mi épen nem volna lehetetlen; de mégis a jelentés finomabb árnyéklata jobban illik a *suoja*-ból kifejthető **suo*- igéhez. Külömben Budenz a két igét azonosnak tartja. MUGSz. 188. l.

3. *lempeä* (**lembedä*) kegyes, szende. — V. ö. *leimu* flamme, láng; *leimu*- lángolni; *leimaa*- lángolni, lobogni, villámlani; *leimahta*- megvillanni, föllángolni; *lemahta*- id. A föltételes **lembe*- igető *lem*- (**lēme*-) alapigére utal, melyet világosan meg is találunk a *leimu* és *lemahta*- alakokban. Maga a *lem*- v. *lēm*- eredetibb *lei-m*-, *loi-m*- (nom. verb. *loimu*) helyett való az ugor *l_g*- «splendere, lucere» alapigétől, intensív értékű *-m* képzővel (MUGSz. 680. l.)

4. *leppeä*- (**leppedä*) kegyes, szelíd, szende. — V. ö. *lempeä*.

5. *vilpeä* (**vilbedä*) hűvös, fsiss. — V. ö. f. *vilu* hideg, fagy; a fölvehető **vilbe*- igető *vil*- (**vile*-) alapigére utal («hűlni, fagyni»), mely megvan a *vilu* nomen actionis alakú (<u) névszóban.

6. *hempeä* (**hembedä*) puha, érzékeny, kényes, kéjes. — V. ö. f. *hento*- vékony, gyenge, hajlítható; lágyszívű, szelíd; — *hento*- v. *hentoa*- rávehetni magát vmire. — A fölvehető *hembe*- igető **heme*- (**heme*-), talán «hajlani» jelentésű alapigére utal, melyet a finn *hento*-ban vélek föltalálni. Nézetem szerint t. i. *hento* nomen verbale egy *henta*- v. *henda*- (e h. *hemda*-) igétől, s ez az ige *-da* képzővel volna.

7. *kalpea* (**kalbeda*) halvány, sápadt. — V. ö. zürj. *kelid* pallidus és m. *halovány*; v. ö. MUGSz. 105. 106. l. az ugor *k_l*- «lux, lucere» alapszónak egyéb kimutatását. A finn (*kalbeda*) tehát így taglalódik: *kal-be-da*, eredeti jelentése «albus, albicans».

Kevesebb bizonyossággal fejthetők meg a következők:

8. *lappea* (**lappeda*) lapos (latus et planus); v. ö. *lappa* lamella lator; *lappio* flache seite; *lappi* id. | finnE. *lapp* flach; *lappa*- flach machen; — *laba* fläche || cserM. *lapa* palma manus || mord. *laba*: *käd-lapa* handfläche. — A MUGSz. hangerősbüléssel **lape-da* helyett valónak magyarázza. Azomban nem lehetetlen, hogy már a momentán *-p* is benne rejlik (v. ö. E. *laba*) s hogy a fölvehető **lappe*- igető *lap*- v. *labe*- alapszóra utal, melyet a magy. *lapály*, *lapít*-, *lapúl*- alakokban is fölismerhetünk.

9. *suppea* (**suppeda*) compressus, coarctatus, angustus; *suppu*: on *supusa* est coarctatus. A MUGSz. itt is hangerősbülést lát. A finn *suppu* nom. actionis (<u), s így a **suppe*- igető *sup*- (**sube*-) alapigére utalhat.

10. *sippeä* (**sippedä*) serény, gyors, fürge. — V. ö. f. *sipaa*-hirtelen mozdulatot tenni, surranni; *sipaise*- mom.; *sivahta*- id. — A *sippeä*-nek változata, s helyett *h*-val: *hippeä* (**hippedä*) fürge, eleven.

Szintígy fejthető ki az ugor -*m* momentán (intensív) igeképző egyes -*mea* (-*meda*) végű névszókából:

1. *tyrmeä* rigidus, vix flebilis. — V. ö. f. *tyrettä*- sistere, cohibere (fluxum sanguinis), impedire (cursum); *tyrey*-, *tyrehty*-sisti, cohiberi, cessare (a fluxu); l. MUGSz. 249. (m. *dermed*-).

2. *pehmeä* mollis; ebből **pegmedä*, ug. *p:g*- (*p:g*-) alapigétől; l. MUGSz. 447.

3. *pimeä* obscurus, tenebrosus = zürj. *pemid*, votj. *pejmit*, *peñmit* id. A votj. *peñmit* és *pejmit* eredetibb *pelmit*-re utal, s így a f. *pimedä* lehet e h. való: **pilmedä*; az ebbeli *pil*- pedig f. *piile*- (*püle*-) se occultare igéhez fogható; l. MUGSz. 500.

4. *hirveä*- horrendus, atrox, dirus; — f. *hirvi*- horrere; *hirmu* terror, horror || osztB. *serim*- sich verwundern, staunen (**hir-me* : *ser-mä*) || cser. *ser*- irasci (v. ö. magy. *ször-nyü* és *szere-t*). MUGSz. 313. l.

5. *röhmeä*- nehézkes, ügyetlen; — f. *röhöttä*- nyujtózkodni, heverni || zürj. *ram* still, ruhig || osztB. *rom* id.; — **rög-me-dä*; v. ö. magy. *renyhe* : **rehnye*; MUGSz. 655. l.

6. *virmeä* tüzes, fürge, gyors; — f. *vireä* élénk, fürge; *virkeä* (*virgedä*) id. — *vire*-, *virge*- e h. *vigre*- alapigétől; MUGSz. 853. l.

STEUER J.

„A KERESKEDŐ“ CZÍMŰ VOGUL MONDA.

Vata-kum majt.

Ponguñ vata-kum ols. kit pi qñši. jani piä vatalaytim jali, ne qñši; mañ piä mainnu. aze laui: „äm ti üsem; uosnem elipoalt mañ pim neel vilem.“ jani piä nobel laui: „äm uosnem juppoalt jäu-piin ul laulteln. äm selem pongum nenän te kultti. apšien ul laulteln. 5 mänr eri, men tenuto eri, men mäsnä-uläm eri, men oln eri: äm selemnutem, äm ätenutem ti vos té, vos qñši; vatalaytung ät kasi, mot uost jähung ät kasi; mänr robiti, mänr ät robiti: ul laulteln, ul rateln. täu nomtä kumle päti, tä moskell vos oli“.

2. kosä olset men vuäti olset: mañ piä neel vistä. tul aze uosis. piägä kultsi, qlung pätsi tenki. känke vatalayti, mot uosen jali. apšä jun oli; jägä selem pongenel tasmanl tēi: mäsnut mäsi, qñš-nut qñši. men qln eri, men uläm eri, menä tenuto eri: jägä selemut- 5 nel äkmos oli.

3. tul kosäi jemtes, qñgä laui: „näñ äkmos kujen, tasmanl tēn, tasmanl qñšen. ate lu nobel telän oli, ate mis nobel telän oli; ate pum tqten, ate ul-iu tqten. äkmos känken selemut qñšen tēn äjen; met-kum meteli, näñ äkmos tasmänl olēn.

4. kosäi jemts, kumite nobel laung päts: „näñ jäu-pin äkmos tasmänl tittilen; tasmänl qñši, nängen nemät qntes ät voari.“ kumitü laui: „äm täuänl mänä qntes kinzēm? mol jägen lauves: äm selem pongum vos té, vos qñši. äñ äm vasi täuä kumle voarilem? täki jägä 5 selem qln té, äi, mäsnutke mäsi, qñšnutke qñši; aze selem qln kolne mase vos té, vos kujji. äm kumle voarilem vasi? äm selem mütärem kuñ qñši, kuñ té?“ netä laui: „nemät qntes ät voari; kvonä pa-seln; jägä selem pongel täki vos oli.“

5. saui jemtes. känken laultung i pätvēs, ratung i pätvēs.

apšitā laui : „nāñ jāni kum, ām mañ, ām vaulem. nemātār āt robi-
tēm, nāngen nemāt qntes āt voarem. ate nāñ selemuten tēm, ate nāñ
ālāmuten qñšēm. jāūmenl mol lauresem : jāūm selem pongel, kvol-
netā māsā, tēm ājēm qñšēm māsēm ; jāūm selem pongum kvolne ju-
poalt men saun pātēm, men šuñin pātēm, tāu āt vaulem. nāñ uļ
lauten ām nobelom, ul ālkāten. jommas nqmtel nāñ poalten qlungve-ke
kotem luļ, kvone laueln anom. men uosēm, men liliñ-tajl olēm, āmki
olēm. men kujēm, men unlēm, men mātār lqngq jālēm ; men ālšlēm,
men āt ālšlēm : tā ti āmki. kqtpān toros āt voarēm, nāngen sau āt 10
voarēm“. kärke laui : „kualne nomten-ke pātes, minēn ākpoaln“. —
kānken kvonā i posves. uos jolipoalt mañ kvolkve kqntes, tu ti šālts.

6. tot ti oli. kānken jāgā selem pongnel i āk oln-poal āt mājves.
tēnut afim, māsnuat afim ; nāñ rāngimā kumle kasiñ toko tā sauali. tāki
qñši, āk piriš qñši. kosā qñsi men vati qñsi, āu kqtel kärke nām-
kqtāle joxtes. nete nobel laui : „ām — āñmont kānkem nām-kqtāle —
kānkem poalt mujlungve-ke jālnūm“. nete laui : „poxtēn, kānken mol 5
kvon qjmeltimant, kvonā pqsimant āk qñn-palel āt mājvesn ; āñ qs
mujlung minken-ertn, kānken qs māt nāñ nobeln sunzi ? jāupie-ke
eri, vouitā.“ tāu laui : „tāu jāni kum, ām poaltem sart kuñ ju ? ām
mañ, sart kānkem poalt ākti ām minēm. ātke sunzi, tāti vasi tāu
poalte mānr kinzung minēm ? āñ ser kas mās, kānkem mēnā kurip 10
nqmt qñši, nqmtā sunzungve jālēm“.

7. māskātes i mines. kosā men vati mines, kärke kvoln joxtes,
ju šāltes. uos-tajl pajāre kānese ātkatmet, teuā ājauā. tāu kur poqget
tot ti luļi. qñgā tep-varne kvolt šaji vinai qšānti. rumkāt šaj-anin
untelauāst, enkejen misane (*), enkain nobel laui : „tājāz kur poqgen
joxtēn, tā luļnutn palt joxtēnen qrmt tāu lajlen vangelmātne retel 5
jolā vos pātēn, ti šaj-aniān rumkān āk-mosqz taurji vos sākvelēt“. āñ
met-netā joqmnet mosqz tāu poalte joxtāne qrmt, lajl-ñole tāu lajlen
tā qgi, kvol-kānn tu tā pāts, āñ šaj-anit, vinā-rumkāt kotā rūm lqm-
tānl kvol jāniti tū rūsisist. qñgā ti ti nārmmāts, kumite nobel laui :
„mont sām āt qñšēn ? ti jāu-pin men mātārnr kur poqgon ti luļi pel, 10
āñ met-ne kuñer tāu lajlen tāumātes, āñ anit rumkāt ākmos sūkvālāst.
kvonā mēnā kottāle toteln!“ — kānken pong squenl nīrmtaues, kvol-
kānn kossāma auinl kvonā šeltemtaues, kangeltāpnel sapakn lajlel

sanguimä kart-känn pätnet mäsä sanguimä jungimä toko ti totves,
 15 karten pätēs, tū osulaus.

8. nongä kos kateetl vortkati, nong ät läpi, tot ti kujji. kosä kujes men vatī kujes, äkv-ertn polung pätves. sämäge mošše postilesi. nong lulung kos vuortkatili, lajlegen ät läpi, kart-auri pali kujji. kategetl kartimä kvonäle nās ti vuangungve pätēs; kosä mene vatī
 5 vanges, uos kulit jule kuonteli: luuñ tuit jinet sujtī. sipluä jule perits: äñ mäliñ kit luul kerimä kvoliñ tuit ti ju. uos kuli äk-poal nobel tu ti poortaxts. luuñ tuit tū torigäle johtemä kemt lu tu ti puumtaues. kit kum äk tuit talmi. äü kumitā laui: „kuñer, kumle jemtsen?“ tū laui: „jatelaum, jäni mät kumi men mañ mät kumi, kot mos
 10 jemtsem, äm ät vailem. känkem poalt mujlungve jälemmamt känkem mujleptimutem ti, ju ti totilem.“ ten laue: „kuñer, mont känken ratimän man sunsislu, man vaslu. äñ men ti minesämen, men langgmen kosit ñaulkaten; men täjāx koti kvoln šältimen, men juipoalment nāñ tu šälten.“ tū kumle laui: „nen koti kvoln šälteen, äm kotl
 15 vailem? nen juipoalnt ñaulkatne jar-ke gnšnum, tok kuñ ranžnum?“ ten laui: „ařim, nāñ men juipoalment jijen.“

9. ten elä pätmen juipoalt lulmäs nngg, kontlitā täkitā, nemät šängvā aumiñ ät sujtī. te kajti luuñ tuit juipoalt. sunzitā, uos kotl jäni kvol unli; luuñ tuitā kart auinl tu jūta šältmä nangi; tū joxtes, ju šältes: nemkatpā ařim. kvoln ju šältes: kvol tatel. kujne
 5 mat jommas jänit kum-ñauräm kujjälali, laui: ponguñ vata-kum mañ pi, kuñär, mänr voarung šältsen?“ tū laui: „männäri äm šältsem? mont kit kum, känkem kvolnel mujlung jälem kumi, juil joxtelauäsem, anom ten vousten: men koti kvoln šältnemen vauen, tū šälten. mätäri vousten, äm kotl vauem?“ äñ ñauräm laui: „ten männäri nāngen
 10 vousten? nes vouintästen. nāñ kuñer känken ratimän mqs nāngen vouintästen. äñ minärišen ju.“

10. kvonä kuals. uos kulit jogmimät nqmesi: mont nomsēm, mätärl mingve vouēm; äñ jarmen täke mājvesm. tokä joqmimat pudjit tarutāñē ti jemts. malntitā pudjitā, mätär potali sujtī. ti mqrtes tarvitiñ, ju mqs toko ti alntitū. ju joxtes, kvolrišen šältes. netā
 5 laui: „ja känken poalt mujlungve jälem kum, mājim äñän tuop alentilen.“ tū kumle laui: „känkemen mujleptimuteml, jommas kumi

ätke joxtelauesem, ju ät joxtnum, uos kulit akerätn luanom purruet. jommas kum'n joxtelimem mqs lilim neils.“ enteprišä kot angves, äñ pudjit alntem potälitä jolä ti purmätes. netä nqngg lulimtäme grmt laui: „näñ ti kotl-ujlt rim qln kurien mene tolmäntem qlnän!“¹⁰ päsän untistä, šeskän nälä same äkvän tuop joxtemt, tä jänit sgrniñ qln kuri. netä laui: „näñ kotl-ujlt tolmäntem qlnän, menki näs sau-men keml, sau tqtem mamänl, menki ponkenämen näñ ti jäytsän.“ täu laui: „äm nemkotl ät tolmentäsem ate kqtpan mäjvesm; uos kulit ju joqmimän men tqromnel pudjin mauves, mene mannel ku¹⁵ tiles; joqmimen pudjin joxtem kuri ju mos toko ti alntäslem.“ neten lquintaues: sgrni qln ät sat sajtt. tenut eri, tenut joutsii; mäsnut-ke eres, mäsnut joutsii. ti glei.

11. kosä qlsi men vati qlsi, äü kqtel kuuls, tes äis, mäskates, kvonä kuuls. uos talten nalve joqmänts, uos talten rāšen nal vajles. sunzitä: mot uosenl vatalaxtung jim vata-kum karablii pai ti poagäts. karablii vata-kum mire jurtt pai ti kuuls. xqn poalt mujlungve pale joqmi. täu poalte joxtes, kitäpāste:⁵ „kuñer, näñ nalmät joqmiten; ti tqrom uos, xqn uos tärmel ät raulen, metelaxtne kum kqt ät vauen? äm ti uos-kalt jümam pottor varne kit kum qñšem, ten-vit varne kit kum metalalsem; äü kumitä uosis, äü kum ät qñšem; metelaxtne kum vek oli.“ täu laui: „äm kotl vauem, kqtpa metelaxti men atim, äm kotl vauem?“ tqn armt¹⁰ täu siset kqtpa ti laumi, sujti: „os näñ metelaxtung lul mät kum? sgrien tenä äri qln nängen tqniñ ät eri; metelaxten näñ äk uos-kal jälung; eläl qlne nqmät-ke qñšen, tqš qlnen vos kujji äk-mat.“ tul laui vata-kum nobel: „näñ mänr kum kinzén? äü kum äm ti, äm metelaxtem äk uos-kal jälung.“ vata-kum laui: „ja kuñer, näñ me-¹⁵ telaxten? mänr vouén?“ täu laui: „äm mänr vouem? näñ mänä-kém män?“ vata-kum laui: „äm mänä-kém mäm? äk uos-kal jälnen mqs ät sat sajtt mäm.“ täu laui: „ät sat sajtt-ke män, äm jälém.“ jaat kuñer, näñ jälén; kolitä ten-äjnä porät äm miném. tä porät näñ nalve joxten.“ täu laui: „äm tä porät joxtém.“²⁰

12. tul-ujlt ju mines, ju joxtes. nete laui: „näñ kōt jäleén?“ täu laui: „äm kot jäleem? äm nalmt kas kinzim joamitäsem; äk mot-uosiñ vata-kum joxtes, met-kum kinzi, äk uos-kal jälun äm metelax-

täsem.“ *netä laui* : äñ qš mütä ten-äjnüt ät qñšen ? sqrien ten-äjn
 5 kem qln tqrom mis, vasi mänr maos metelaytēn ?“ *täu laui* : „tqrom
 mis ten-äjn kem qln, tas qln, täu äkmat vos kujji. jelpilī sqrom tenä
 qln qš eläl vos seelsem ; äk uos-kal jälne maos ät sat sajt laus.“ *netä*
laui : „näñ kasn jälnen mät vojpi-ke, jälēn.

13. äñ et kujäst, kolitü kätels, kualset ; ten-äjn porä jemtes,
 test äjiset. mäskätes, uos talten nalve vajles. täu nalve joxtes. vata-
 kumit joxts, *laui* : „kuñer, näñ joxtesen ?“ — „metelaytäsem, kumle
 ät joxtēm ? moläl ti porän lausem joxtungve.“ vata-kumit *laui* :
 5 „jommas kum äk latینگ olēn, laum poränt johtäsen, jommas veškät
 kum.“ talset karablin, karabli nalve näritaus, minungve pätsēt.

14. kosä minäst men vatī minäst : äkmat vuqt ti nangräms,
 karabli säkvetung ti voretäus ; ti mqrts vuqt nangräms, lulung ät
 veritēn. vata-kum *laui* : „jaker rebitēn !“ jaker rebitaues. täu *laui* :
 „ul taretēn jakert ; jakert tariten, titti säkvetäueu, mir uosi i pongen
 5 uosi. tottä nangi vuqr-ñql, liliñ mene kqlem tä vuqr-ñqln vos joxtēu :
 tä ñql tokäliñ jangi, vuqr vata saji jemti, uš poogten.“ minäst, kumle
 kasiñ minäst, vuqr-ñqln i joxtest ; ja, täu *laui*, vuqr-ñqlnä ! i tokäliñ
 jangset, vuqr vata saji jemts. *laui* : jagatä, poogten päi ! saj män
 joxtest, ja poogtest, unlēt, saj mat karabli ät ñquitäue. jožäje nobel
 10 *laui* : „ja ti, pongen ät uosis i mirn lilite nejles, i näñ lilin neils.“
 vata-kumit *laui* : „kuñer, näñ varmel nqnteñ kum ! äm lilim neel-
 täslen, mirem lili nejles, qlnem ät uosis i pongum ät uosis. äñ näñ
 met-kumi ul olen, nängen mir jožäji šqbitilem ; äm näs olem, mirn
 näñ katen qñšen. näñ kumle lauiän, näñ latingen vos kuontlēt ; mir
 15 pongi näñ olēn.“

15. ti olet. vuqtä nangrä ät tauänti. äü kum, efi jemtes, efi un-
 lung karabli urne mqš, peremeñ täuen pätes ; et-täli (efi-kätlen mos)
 unlungve, varmel täuän pätes. täu poalte jis, *laui* : „ja, näñ jožäju,
 äm mqsem efi näñ unlen, äk et unlänen mqš korom sat sajtel milem ;
 5 äm mqsem näñ unlen. kolitü tqrom käteli, eriñ vuqt tauanti ; man
 robiten magom, näñ jožej olēn, kosä kätel pälit kujēn, kqngän
 nong[ät] kualtauen.“ täu *laui* : „ja näñ kuñer robitäne kum, met-kum,
 näñ kujerišen ; äm kätelä mänr robitēm ? kos kätel pälit kujjēm. äk et
 unlēm äm.“

16. mir kujäst, täu ti unli. et kvotl poräi jemtes, päile sunzi : sariš vätät niltäñ ; niltiñ pongenl naj pelämles, joläle tä ju, jolä jis, rāšen tu tä pätes, mañ najkve tajänti tot. nqmesi, mänü likom ols ? kas mqş pāi-ke jülnüm. karabli poggot nejselem mañ kap-sup ka-ñešli. pesmätes, talmätes pai, pai tquis, pai poggäts, paj rāžen 5 kuals, pai joqmı ; äñ tenä uletä poalt joytes, äñ mäliñ şayne jänit tiniñ aytes potali. nong almiästä, nongo taıhtitä. turmän et, kotül qlne ma äkmos nangi. nalve totestä, karablin tals ; vitiñ voşlaıñ lajlel jülılımä rāğäşı squ kantes, tä keurn tu mañitästä, karabli noln tü i mäistä. na, tqrom kqtels, mir kualset, vuqte ät tauänti. täu 10 jolä kujes.

17. äñ kqtelanl koläs, qş etimes. vuqt äk tämlä, ät tauänti. etii jemtes. äü kum, et-täliñ unlenä porä täuen päts, täu poalte jis, laui : „äm ıoıāim, et-täliñ ulmtal kumle mosqı qlēm ? kolitä eriñ tqrom täuänt kqtel voari ; äm robitäne kum, näñ näs olēn ; äm mqşem ti et näñ qş unlen, äuk et unlenen maos äm qş korom sat saıt müim.“ täu 5 kumle laui : „ja kuñer, näñ robitäne kum, kujärişēn ; äm unlem näñ mqşen.“ täu qş unli. kosä unles men vati unles, et kvotl poräi jemtes. niltiñ pongenl mañ ulekve qş te pelämels ; jolä jis, niltiñ joli-poaln rāşēn tu pätes, tot tajentänet nangi. mañ kape pesmäts, pai qş ti talmätes, pai tquis, rāşēn kuals, pai joqmı ; qş äkti molül jänit 10 tiniñ aytes potali. nalve totestä, molülute poalt äk tu mañitästä, karabli nol kusäpen tü mäñgsäge. äñ ete unles ; tqrom kqtels, mir kualset, täu jolä kujes.

18. kosä kujes men vati kujes, nong kuals, tqrom etimes. äü kum, qş et-täliñ unläne varmel täuen päts, täu poalte qş ti joıts. „jagatä, näñ ıoıāıju näñ ; kolitä eriñ vuqt tauanti ; näñ kujnä kum, äm robitäne kum, ulmtal kumle mqşk robitēm ? äm maosem ti et näñ qş unlen ; äm qş korom sat saıt nängen müim äk et unlänen mqş.“ täu 5 kumle laui : „näñ kuñer robot-kum, näñ kujerişēn ; äm unlem.“ mir kujäst, täu qş ti unli. kosä unls men vati unls, et kvotl poräi jemtes, sunzitä : niltiñ pongenl mañ ulekve qş te pelämels, jolä jis, niltiñ joli-poaln sariş vätän, rāşēn tü tä pätes, tot tajentänet nangi. mañ kap-supä pesmätes, qş tä talmäts, pai tquis, rāşēn kuals, pai joq- 10 mıs. äñ mäliñ tä jänit tiniñ aytes potali, kapen nalve tuop alntästä.

karablin joytes, nongq ristä, äkti moläl potaliäqä poalt vošlaxn rä-
gäši squtel tu mañitästä, karabli ñoln kusäpen tu mäistä. mošä unles,
kqtlung päts, vuqte tauänts. mir kualtsane: mir kualset, karabli
5 näritaues. täu jolä kujes.

19. kosä minäst men vati minäst, minne uosenäln joxtest, pai
poogtäst. karabliñ vata-kumit pai xqn poalt mujlung kuals. täu nobelä
laui: „jagatä, äm xqn poalt mujlung kualëm, näñ qs mir xožäji qlne
kum, mir pongi qlne kum, äm jurtlom tengve äjungve qs ät kualëen?“
5 täu laui: „äm mänr kinzung kuñer xqn poalt kualëem? näñ vata-
kum xqanne rauen, äm kuñer xqn mänr jommas voariläsem? xqn muj-
leptänut ät qñsëm, mänärem totungve xqn poalt minëm? nalmet kara-
blimt kujirišem, tä laune jommas.“ — vata-kumit kuals pai, xqn poalt
mines mujlungve. päsänl voarvëst, tengvä äjungve untsi. xqn jurtl
10 potertët. „äm tä uoset pottur roarne mqs äü kum meteläsem. sarišt
jüimau vuqte ñqngräms; täu-ke afim ols, karablim säkvetänue, mirem
uosnüt, olnem uosnu, i äm uosnum. täu nomtetl liliänu neeltesäne.“
xqn laui: „tämlë nqmtiñ kum qñšnën, täu männäri näñ jurtlën pai
ät kuals? pai voungve eri. menki tēimen äjimen, täu vos kuñer lul
15 müt kum meng jurtlmen ten-äjn māmēt vos tē vos äji; lanxal poter-
teu äk jurtl.

20. xqn kum kiets pai voungve. kum nalve joytes. tä kvose vou-
ves, pa ät kuali: „tën vos tēi, vos äjëi; äm kuripäm nusä kum ten
poalten kumle mos kualëm?“ kitnti kum qs kiets. qs tä kvose vouves,
qs ät tängi. — tä kum minem juipoalt numen kqtpä potertänët sujti:
5 „ponguñ vata-kum mañ-pi, näñ xqn vouauen mujlungre, männäri ät
kualën? sqrien tene äri qln nängen tgniñ ät eri; elälë qlne nqmet-ke
qñsën, kualen pai xqn poalt.“ täu laui: „äm sqriü xqn poalt mänr
totim kualëm?“ täu sujti: „näñ mänr totën? moläl sariš vätüt (vuat)
unlem māt tqrom nängen mätr mis, kitajen kualtën xqn poalt; äk-
10 väte xqn eli-poaln pineln, äkräte neteen mäjeln; vasi mänr totën?
jäniutn täti näñki qñsëlñ.“ kormitti kum qs joxts: „xqn vouvesn pai
mujlung.“ kuals, karabli ñolnel mañnue potäliäge visäge, pudjin
pinsäge.

21. pai kuals, xqn kvoln minäs, ju sältes; päsän joqmes, xqn
lajleln kujäs. nongo lules, pudjinl tiniñ axtes potälitä leurätästä. xqn

eli-poaln qln ani keurn tū pinestā ; äkväte vistā, xqn neten tū miste. xqn sunzis, sunzis, tūu nobelā laui : „kuher, nāñ ti kuriput koti sam-nel jouteslen ? mänā vislen ? äm xqn nāmel unlēm, kötäl qlne mā äm 5 katemt qli, te kuriput äm ät ti vašentäsem, ät ti sunzentäsem. nāñ qs kotl-ujlt visäin ?“ tūu laui : „äm kuher kotl vislem ? anom tqrom mimut.“ xqn nāngq luls, tūu poagēn untestā, tēst äjiset. minne poräi jemtes, minung pätset, xqn laui : „vata-kumin vos mini, nāngen äm ät taretilem ; äm poaltem qlen.“ xqn unlem mātenl nongq lules, xqn 10 posiñ tajle tūuen mästistā, kēnte tūuen pintltäste : „äm unlem xqn jqlom nāñ unleln ; äm nes oleim, tqrom uos, xqn uosem nāñ qñšeln.“ xqn poalt kultes ; qlungve pätsi, äk päšänt tēji äji.

22. kosä qlsi vati qlsi, ponguñ vata-kum-pi qlimäte xqnen sun-zaue ; molqz qkiltl ät oli, äkmos kotm tistimā oli, rotti oli ; molqz qlketen mouinti janngi, äñ äkmos kastal olung pätes. kosäi jemtes, xqne laui : „nāñ mol gulet joxtemen porät karkammi qlsen, äñ äkmos tistimā olein, rotälä jemtsen ; nāñ kotäle kasn qqläs ?“ tūu laui : „äm 5 kotäle kasem qqlas ? qlom uosemt äkti aiñ-piñ kvolem oli, kumle kasem ät qqli ?“ xqne laui : „nāñ aj-pi ti qñšnen, ne qñšnen nāñ qs männäri anom ät lauēn ? äm nāngen mol kietsenulem, ain-piñ ti tqtungve mänäre ät tūi ? äñ korom qqtel olen, nāngen uš kietilem. mirl šqbitilem, karablil šqbitilem, ain-piñ totungve jülen.“ 10

23. korom qqtel qlset, nilit qqtel jemtes ; ten-äjne päšän varves, tēngve untsi. xqne laui : „ja, kumle ngmt voarēn, mänā ngmet voarēn ? ain-piñ poalt minēēn men atim ? tūu laui : „nāñ-ke kietilen, ul minim ; nāñ-ke ät taretilen, kotl minēm ?“ tūl-ujlt tä-pal kvolnel auī ponsves, äkvä jänimem jommas jänit kum-ñaurām titi nejles. xqn 5 laui : „jagatā, kumle sunzilen ? te kum kanšilen men atim ?“ tūu kumle laui : „äm kotl vailem, kqtpä kum ? äm ät vašentilem, kaštal kum.“ xqne laui : „kaštal kume, ätke kanšilen ? nāñ moläl lauēn : pī qñšsen ; nāñki qñšsem piñ kumle mqs ät kanšilen ?“ tūu laui : „pi qñšsem, äm jim porät mañ ols ; äñ jänimes, äm kotl kanšilem ?“ 10 piä nobel xqn laui : „ja nāñ te kum qs kanšilen ?“ piä laui : „äm kotl vailem ? jäum minem porät mañ-tajl äm kultsem ; jäum mät kurip qls, äm ät vailem.“ tul auī ponsves, äk nē titi nejles. xqn laui : „ti ne kanšilen ?“ tūu laui : „ämki neem ul kanšilem ?“ netä nobel

15 laui: „näñ qš te kum kanšilen?“ netä laui: „ämki kumim ul kanšilem?“ äk poggon untvrest. xan laui: „moläl ain-piin maos tisteses; äñ neen ti joytes, piin ti joytes: qlen.“

24. qlung pätset. kosä olset men vati olset, äu kätel xqne nobel laui: „jagatä, näñ mänä nomt qñšen?“ xqne laui: „näñ anomnel mänä nqmt kinzén? tqrom uos, xan uos-tajl mirn näñ katent qlét, anomnel vasi mänä nqmt kinzén?“ täu laui: „äm 5 jänimem uosemen känkem oli, känkem poalt mujlungve jälne nqmt nängänl kinzém. näñ-ke lauilen, jälém“. xqne laui: „känken-ke oli, jälén. mirl šqbitilem, karabl[il] šqbitilem; näñki jänimen uosen jälén, äm mät nängen kuñ püilem?“ karablil šqbitaues, mirl šqbitaues i mines.

25. kosä mines men vati mines, täki qlom uosen joytes. pai kuals kit kum jurtl; korom kum äk jurtl minäst. känke kvoln joytäst, ju šältset, päšänl voarvrest. qñgén korom kum korom rumkel totvrest, korom kum mosqx visänl. kvol-känt joqmitet, rumkänl katt 5 qñšänl. •ja kit kumiäge äjungve kos tqngée, täu ät taretijäge, toki joqmitim potertét. kur pogget käti unli; känke nobel laui: „täti mänr ujken?“ känke laui: „täu äm mänr ujken? täi, täu nämä käti.“ täu laui: „nämä käti qlnet, täu mänä qntes voarung qñšilen?“ känke laui: „täu voarne qntesä ti jänitä: potpolnän nañ pinén, 10 ten-uit pineln, mazruin teuät; täu oli, tu taretilu; mazruj joyti, täu älitä, ten-uit ät säki, nañ pinén ät téuä.“ täu laui: „varmel jommas ujke qlnete, nqmtiñ ujke qlnete; anom tinneleln, tine mänr?“ känke laui: „täu mänä jäni tin qñši? täu tine korom sat sajt.“ apšitä laui: „tintal qlnét äm joutilem; man qlne samut tämlé uj 15 atim; korom sat sajt müim äm.“

26. tul-ujlt kur joli poalnel nejles mañ ampikve. apšitä laui: „täti qš mänr ujken?“ känke laui: täti, täu nämä agar.“ käže laui: „täu qš nängen mät qntes äkti voari, männäri qñšilen?“ känke laui: „täue tone qñšilem, täu voarne qntese ti jänite: eti 5 kujjeu, tolmentäne katpä joyti; täu korrti, sij voari, tolmentän katpe läpän ät rqui, täu qlimat nemät tolmaq kum ät šälti.“ apšitä laui: „varmel jommas ujke qlnete, man samut tämlä uj

äkmos afim. tine mänr? äm joutilem.“ „täu tine ät sat sajt.“ tul laui: „tintal olnet ät sat sajt äm mim.“

27. tul-ujlt rumküte kat qñšimät päsännel pulkä vis, kvotlänl supi saumtästü. rumküte äk supe äk bulke supen sqsistü, äk supe äk bulke supen sqsistü; äk supe käfiten mistä, äk supe ampen mistä. „joutem ujkeim simänen etkelauet, vos tēi.“ bulkä supänen tesi, kit măn purmätsi, šämä i uossi. tul-ujlt jurt kumiäge rumkänen päsän⁵ untipäsi; kvonä tare kualset, xqn poalt minäst.

28. xqn poalt šältset. päsänl voarvēst, tengve äjungve untset, lanxal potertungve pätset. täu laui: „äm ti uoset molqx jänimäsem, mot samen minäsem, tot qlsem; än känkem poalt mujlung jisem: anom täu sepänl äjtungve jemtiläste. molqx tit qlmem porät anom mañ-tajl kvonä pütmeštü, jäum selem qlnel äk qln poal anom⁵ ät mäjles.“ — xqnn ti i vouves känke (*). vouves, kitilaue: „sq' apšin toko qñšislen, sauetäslen? nän jänü kum, nängen jägi nomsitü, angi nomsitü; nän poalten mujlungve jäli, nän älung vorätülen. tok qlung mät jonimas?“ kvonä kualtaues, turman unttaues. kit katel unles men korom katel unles, tül kualtaues; xqn sat-lu sauatpil¹⁰ savetaues, sip-sajren măn totvēs. sip-lue sajrepaus. tul-ujlt jägä selem pong (*) taltes, känke selem qln taltes, ju i mines. täki qlne uosen joxtes, qlne ponge pa alnttaues. tqrom uos, xqn uoset än tä oli.

Újra közlöm itt a *Vata-kum* vogul monda szövegét, melyet elsőben Hunfalvy Pál adott ki (1864. Vogul föld és népe 169—182. l.). Ugyanazt, de nem egészen ugyanazon alakban. Reguly e szöveget, úgy mint a legtöbb egyéb szövegeit is, csak első leírásban hagyta ránk; kézírata megszakítatlan sorokban, biztos de nem igen gondos vonásaival, az elmondást követő sebes-írást tünteti fel. A szövegnek így megmaradt bizonyos alaki tökéletlenségét annyira-mennyire megigazítgatta Hunfalvy, ki a végett Reguly-nak, a kivel néhány vogul mondat együtt olvasott volt, saját ejtésére is támaszkodhatott. Igazítása főképen a vocalis-hosszúság következetesb jelölésére, valamint egyes grammatikai alakoknak, jelesen vocalis-szinezetre nézve szabályosabb írására vonatkozik. Így pl. keresztülviszi Hunfalvy egyes szókban a hosszú vocalist:

má föld, hely, túl onnan, azután, jémt- lenni (fieri), ét éj, tárom (azaz t̃ārom) ég, isten, mí- adni, ténut- ennivaló, kâtel nap, môt más, kórom három; stb. | ind. præ. 1. -ém, 2. -én, 3. -í, (pl. jâlém, jâlén, jâlí járok stb.) | egy. 3. személyrag csakis ä-vel (nem e-vel): piä fia, nêtä neje, vistä vette őt, kontlitä tapogatja | meg az etymologia föltüntetésével: nemmät semmi e h. nemät (nemkat «senki» szerint). Noha ez igazításnak bizonyosan megvan a maga jogsultsága, minthogy részint az igazított alakkal is eléforduló eseteknek elég nagy száma ajánlja, s részint az etymologia is igazolhatja; mégis azt tartom, hogy a nyelvészet nem kevésbé jól használhatja a vogul textusnak olyan átírását is, mely szorosan az eredeti leíráshoz ragaszkodván, annak még bizonyos alaki tökéletlenségeit is tükrözi. Bizonyos ugyan, hogy Reguly nem tudott annyi accentust fölrakni, a mennyit kellett és ő akart volna; de az is bizonyos, hogy a vogul beszédben alaki ingadozásokat is talált, akár egyazon elmondó ejtésében is, a mint egyéb jegyzetei mutatják, melyek leírásában neki nem kellett oly nagyon gyorsalkodnia.

Egyébiránt Regulynak vegyes magyar és német jegyű írásmódja nem biztosítja mindig az olvasást, úgy hogy annak meghatározása végett más kriteriumokhoz, leginkább etymologiafélekhez, meg más vogul dialectusok és az osztják testvérnyelvhez kell folyamodnunk. H. megtartotta Regulynak ng jegyét, mely pedig németesen jelenthet ñ-et, vagy ñg-t magyarosan. Pl. a nongo «föl» szóban ñg van; mert nom-go helyett áll s a vogL.-ban nuk, az oszt.-ban nox felel meg; ellenben az ng-vel írt adj. possessoris (pl. taruting terhes) ñ-vel olvasandó, mert másutt is csak nasalis jelentkezik (vogK. -n, oszt. -ñ). Általában inkább ñg-nek vehető a szó alapprészében (első szótag vocalisa után) mutatkozó ng; ñ-nek meg a szóvégi -ng. Kétes a näng «te» = oszt. neñ, de vogK. nag; talán helyesen olvassuk amúgy nãñ-nek, de nãng-nek következő vocalissal (pl. nãngen: olv. nãñgen); -ng (olv. ñg)-vel megtartom az infinitivusi -ng (-ung) végzetet is, teljesebb -ngve, -ngva alakja (és vogL. K. -uχ, -uχv) miatt. Az ñ-féle olvasás természetesen nem zárja ki, hogy az -ñ esetleg eredetibb ñg-ből vált. — Bajt okoz R. írásmódjában a kettős consonans-jegyek használata is, a mennyiben ez sok esetben még ingadozván, voltaképen nem igazán nyújtott consonanst mutat, hanem csupán csak a német helyesírásnak és kiejtésnek ismeretes sajátágát tükrözi. A valóban nyújtott han-

got itt is etymologiai és hasonlítási kriteriumok meg egyes esetekben a kettőzésnek megkülönböztetéssel való vagy következetes alkalmazása mutatják; így pl. Reguly ezt írja *kujji* «fekszik», de *kujém* «fekszem», *kujes* v. *kujäs* «feküdt», miszerint amabban a *ji* teljesebb hangot mutat. Hunfalvy kiadása e részben a kellő egyszerűsítést már végre is hajtotta; csak kevés esetben térek el tőle.

Regulynak vocalis-jegyei ezek: *a, ä, e, i, o, u; ä; é, á*. Ezek közül az *ä* nem rövid *a*, hanem a nyiltabb *a* és *o* közt való hang (= magy. *a*, = *g* mostani átírásunkban); elfogadja ugyanis a nyújtás jegyét (*ä* = *ā*) és gyakran váltakozik *o*-val. Már ebből is látszik, hogy R. vocalisjegyeinek értékét nem a magyar, hanem a német kiejtéshez mérte. Ezzel egyezőleg azt találjuk, hogy nála a vocalis-hosszúság (nyújtás) tüzetes jelzője nem a magyar ékezet (nincs nála *ó, ú*), hanem a circumflexus-jegy [^] (többnyire jó nagy alakban és magasan a betű fölibe vetve): *ô, û, â, ê, î* (nem így: *i*), *â, â*, sőt van *ê* is: pl. *kênäs* kád, *kêli* (y. *kieli*) mocsár, *rêing* v. *rên* meleg) s ebből az tűnik ki, hogy az *é* jegy csak az *e*-nek (mely a németben is több értékű) ki akarja emelni zártabb hangszínezetét (a milyen igaz a m. *é*-nek van); de magában nem jelzi a hang hosszúságát is. Ilyen nyilván az *á* is, melyet Reguly inkább csak a déli-vogul szövegekben használ, pl. diphthongusban *ä, o* mellett (*ää, oa*). Hogy ilyen értéket tulajdonítsunk a R.-féle *é, á*-nak, még azzal sem ellenkezik épen, a mit Hunfalvy mond (Előszavában), hogy Reguly az *á, é*-t magyarosan ejtette; ez nyilván csak hangsúlyos szótagokra vonatkozik (pl. *ténä* «evő»), a melyeknek vocalisa könnyen valamennyire megnyúltnak hangzik; de Reguly írása e momentumot csak úgy nem fejezte ki, mint más esetekben, hol ékezetlen jegyet használ (pl. *ne*, néha *nê* «nő»). E szerint az ige præsens-ragozásában nem magyarosan kell olvasnunk az *-ém, -én, -ét* végzeteket, hanem csak *é*-vel (pl. *jälēm, jälēn, jälēt*), s ezzel szépen egyezik a sing. 3. szem.-beli *i* a nyilt szótagban (*jäli*); meg az, hogy ez alakokat R. elég gyakran csak *e*-vel írja, a színezet pontos megjelölését elhanyagolván (Ahlqvistnak vogL. alakjai is rövid vocalissal valók: *pīlem, pīlen, pīli, pīlet*). Így még azon sem akadhatunk fönn, hogy Reguly a passiv ige præteritumát néha *-vés-végűnek* írta (pl. Vata-kum 25. 28. *totvés, totvést, voarvést*), mert ezt csak *-vés*-nek kell olvasnunk. — Még megjegyzem, hogy a hosszúság-jelölő [^] jegynek megfordítottja ^v (horog) is fordul elé,

bár nagy ritkán, mely nyilván a vocalisnak föltűnő rövidségét jelenti: pl. *tūt* «szán», ellenben *tūt* «hó (nix)»; *āri* «sok, fölös» (rendesen csak *āri*, de sohasem *āri*). — Az *é-t é*-vel irtam át; az *á-t*, mely egyébiránt a Vata-kum-ban elé sem fordul, *á*-val fognám írni.

Jegyzetek.

Vata-kum «kereskedő». Eddig «szedő-, gyűjtő ember»-nek értettük, a *vat-* (*vāt-*) «szedni» igétől. De a *vāt-* ige különösen bogyo-szedés-nek (pflücken) a szava, míg jószág-szerzés és gyűjtésről a *sēl-* és *āt-* igék használatnak. Talán helyesebben magyarázzuk a «kereskedő»-nek ezen elnevezését a *vata* (nem *vāta*) «part» szóval: «part-ember»-nek, azaz a folyópartokon működő-nek. Hiszen a vogulok földjén a folyóvizek teszik a közlekedési utakat, s a mí *vata-kum-unk* is «hajós» (*karabliñ*) ember. V. ö. *ἔμπορος*.

1. sz., 7. *tāu nomte kumle pūti*, szószerint: «az ő esze (gondolata, akarata) a mint esik»; ez igaz a. m. «a mint eszébe jut neki» (Hunf.), de mégsem kell a *nomte-t nomtene* h. valónak venni.

2, 1. *neel*: H. *nēl* (nél); a *neel-t* olvashatjuk bár *nēel*-nek, de kéttagúnak; v. ö. *neeñ* és *neuñ* «nős».

2, 3. *tasmanl tēi*: a *tasmanl* v. *tasmānl* jelentését megtaláljuk R. jegyzeteiben is: *tasmānl oli* «er lebt vom fertigen»; de mi tkp. a *tasma*, *tasmä*? Van *tās* (*tas*) «fertig, bereit, vorrätig», s tőle *tāst* «in vorrat anschaffen, bereit machen» (припачать); de *tasma* nem lehet ezektől való képzés. Azt hiszem, hogy *ma* (*mä*) «föld, hely» szó van benne; *tasmanl* tkp. «kész-helyről» [eszik az atyja vagyónából], azaz: «kész állapotból» = úgy a mint készen van (a nélkül hogy ő megszerezné). V. ö. a finnben az az ablativusnak állapothatározóul való használatát, ilyenekben: *nieli oravan elävältä* elnyelte a mókust amúgy elevenen (tkp. elevenről, eleven állapotból).

3, 2. *ate lu nobel telän oli*: világos az értelem «se lóra nincsen gondod» H., de a *telä* (? *tel*) szót, mely itt 3. szem. raggal van, csak e szólásban találkozik, s így külön értelme «gond» nincs biztosan tudva.

4, 5. *mäsnutke mäsi*, *qñšnutke qñši*. A *-ke* — *-ke* mindjárt a finn szintén szóhoz simuló *-kä* — *-kä* (is — is)-re emlékeztet; de beérjük a vog. *-ke*-nek tudvalevő «ha» jelentésével: «ha ölteni

való [sc. *eri* kell] [azt] ölt, ha bírni v. használni-való [kell, azt] bír v. használ».

5, 7. *jommas ngmtel* — *lul'*: H. «ha az hogy jó gondolkozással vagyok hozzád, valamikép rossz». Alig lehet «hozzád vmivel lenni» a vog.-ban *poqlten qulungve*, a mit amúgy csak így értenénk «nálad lenni (élni, lakni)». Jobban megfelel ilyen fordítás: «ha jó gondolkozással [= jó egyetértéssel] nálad élni vmikép rossz [=nem lehet]»; végértelme: «ha békével együtt élnünk nem lehet».

5, 8. *lilñ-tajl*: l. NyK. XVIII, 160. l.

5, 11. *tä ti ämki*; H. *täki ämki*; R.-nál *ti*, egybeírva: *täti*.

6, 3. *täki qñši, äk piriš qñši*: az első *qñši*-hoz jóformán hozzá kell pótolnunk a tárgyat: *ne q.* (uxorem habet). Így aztán kiemeli e mondat az ő szegénységének súlyos voltát: ő koldús, pedig nejét és kis fiát is el kell tartania.

6, 5. *poxtén*: H. fordításában «majd bizony»; tkp. ige: «hazudsz, nem jól beszélsz».

6, 7. *minken ertn*: v. ö. Má-kuł. (Teremtés) mondában 15. *kitilazteken ertn* ha kérdezel, 9. *jiken ertn* ha jössz (jöttél); 18. *ertn* nélkül: *ngmt kicken* ha tanácsot kérsz; — *ertn* «-szer, -kor» (*mqr-siñ ertn* kevés szer, ritkán; *mot ertn* máskor); a -*ken* végű igealak nyilván 2. szem. ragoz; de vajjon a -*ke* itt is a «ha» conjunctio, mely módképzőjévé vált vagy pedig gerundium-féle?

7, 3. *tot ti*: R. *tott i*; H. *totti*; R.-nál *tott* sor végén áll; v. ö. 6, 1. *tot ti*.

7, 4. *enkain misune, enkejen nobel laui* — így R. is, csak hogy *misane* helyett *nisane* áll. Ezzel a mondatot igaz nem érthetjük, de a zavarnak, melyet H. itt constatál, könnyen véget vethetünk, ha *nisane* h. a *misane* correcturát fogadjuk el (*mi-* adni igétől: «adta őket»; v. ö. 18. *kualtsane* fölkeltette őket). A poharak (*rumkät*) már tálczára voltak helyezve; az asszony (az ő ánya: *qñgä*) tehát a szolgálónak vagy szakácsnénak a *dta* őket (a poharakat), s a szakácsnénak szól (a következő utasítást adván). Így tehát egyetlen egy szót sem kell a textusból kihagynunk. Az *enkain* és *enkejen* szükségképen egyazon szó; amannál hiányzik a dativus ragja, mint sokszor *n*-végű szókön; v. ö. R. jegyzeteiben: vogL. *jengine* «köchin».

7, 12. *kvol -känn kossima* «a ház-földjén hurezolván» H., szó szerint «a ház-földet söpörve» (azaz: ő vele, a kit hurezolt).

7. 15. *osulaus* : jelentése nem «elájula», hanem «ott hagyatott» (R.-nál található: *osulaus* v. *kults* «maradt»; *ti osulauesem* сюда бросили меня); az *osul-* hagyni» határozója azonban lativ-féle (*tū oda*), úgy mint a finnben is van «*o da* hagyni, maradni».

8. 1. *kateetl* : alább *ketegetl* «két kezével».

8. 5. *jule* : H. igazítással *juje* ; a *-le* lativ segédragnak («felé») az előző sorban példája: *kvonäle* «kifelé».

8. 6. *äi mälilñ* ; H. a *mälilñ*-ben a következő főnévhez tartozó jelzöt sejtett («íme, s z é p két lóval»). Egyenes adatunk a jelentéséről nincsen. De a szerint, hogy mindig *äi* (most) mellett fordul elé (16. 18.; v. ö. «Jegva pi piriš»-ben *ül-mälilñ*) inkább határozó-félének vehető: ugyancsak, épen».

8. 10. *jälemamt* : a végén személy- és helyviszonyraggal (*-m-t*) ; v. ö. 20. *unlem mānt*, 19. *ten-ājñ māmēt*.

9. 2. *nemüt šingvü aumiñ ät sujt* : «egy csepp fájdalmat sem érez» H. ; de a *sujt* tkp. «hallik, érzik», s a *šingvü*-ről van adat, hogy «ропб», buckel» a jelentése, s így szorosabb fordítása inkább ez lehet, a *šingvü*-n itt «daganatot, kelevényt» értvén: «semmi kelevény fájós[an] nem érzik». Az van mondva, hogy tapogatja magát, nem maradt-e az ütésektől a testén fájós hely, kelevény.

9. 7. *kit kum* ; H. igazítva: *kit kumn*, mint logikai alany a *johtelauesem* passiv igéhez alkalmazva; de akkor a következő *kumi*-t is kellene *kumin*-ra igazítani; a mondat változatlanul érthető anacoluthia fölvételével «két ember . . . utól érettem» [t. i. általuk]); vagyis a *johtelauesem* értelme «engem utól értek».

9. 11. *äi minerišen ju* «most haza mehatsz» ; vagy akár: «csak menj h.; kérlek menj h.»; e különös alak, mely érezhetőleg precativ-féle, többször fordul elé: 15. s. *kujerišen* «csak feküdjél le» ; 17. 6. 18. 6. id. ; 1. személyben: 19. s. *kujerišem* «inkább fekszem (alszom)».

10. 2. *täke*, nem *täki* ; kívánt értelme «csak»; e szerint *täke* válhatott *täkem* «annyi»-ból, úgy mint más «csak» jelentésű szók: or. только, lat. tantum, török ançak.

10. 4. *alntitü* : nincs szükség az *almtitü* igazításra; följegyezte R. az *alnt-* (*älnt-*) «vinni (portare)» igét is, mely frequ. alak a mom. képzésű *alm-* (*älm-*) «emelni» mellett, s megfelel az oszt. *älint*-nak (MUGSz. 884. l.). Az egész mondat: «[a csomó] annyira nehéz, [hogy] haza-ig (*ju mos*) úgy íme (=csak amúgy, azaz : csak

alig, v. nehezen) viszi». Szintígy 10, 6. nem kell *aléntilen* helyett *almtílen*; 10, 9. *alntem*, nem *almtem*; 10, 16. *alntüstem*, nem *almteslem*.

10, 7. *uos kulit akerütn luanom purrnuet*: eddig hiába feszegetett mondat, minthogy a *purrnuet* szóban a *pör-*, *poar-* «rollen» igét láttuk, az *akerütn*-ben időhatározót sejtven (H. *äkkeértn*? «a város utcáján forganának csontjaim örökké»). Meggyőzőleg helyes értelmezését nem rég megtalálta Vasverő (Schmidt) Rajmund úr, ki *akerüt*-ben az *aker*=*agar* v. *akar* «kis kutya, eb» szónak többesét ismerte föl (oszt. *akar* «hund mit langen ohren» Ahl.), a *purrnuet*-ban pedig, melyet akár *purnuet*-nak is írhatunk, a *pur-* «harapni» igét; még pedig passiv alakú potentialisát (milyen a vogK. *pertnove* «eladatnék»); tehát így: «a város utcáján a kutyáktól csontjaim haraptatnának (a kutyák marakodnának csontjaimon)».

10, 12. *nän* — *jäxtsän*: locus difficillimus! V. ö. H. jegyzetét. Nyilván anacoluthiával van dolgunk. A mondat eleje: «a te valahonnan lopott pénzed», vége: «a mi fejünket te ime elvágta»; az elejének szabályos folytatása ez lett volna: [a pénzed] «fejesztő bajba ejtett». Külön kell fognunk a közbeneső két részt: *saumen keml* és *sau tqtem mamänl*. Ez: *squ tqtem* = *маюсь* (kínlódom, bajlódom); tehát *sau tqtem mamän* «kínlódott állapotunk»; fölvéve, hogy *mamänl* e h. való *mamän-nl* (ablat.), a *sau tqtem mamänl* ezt jelenthetné: «kínlódó állapotunkból kiindulva = kínlódó állapotunkon fölül = azonfölül hogy kínlódunk», s ehhez illenék a vége «még fejünket is veszedelembe hozta». A *saumen keml*, melyben szintén *sau* van, jóformán csak ugyanazt mondja a mit «*sau tqtem mamänl*», miszerint a *keml*-nek is hasonló alakot kell adnunk (*keml* e h. *kemnl*, *kemnel* v. *kemenl*); *saumen keml* (*kemnl*) tehát ezt jelentené: nyomorúságunk mennyiségén (*kem*) fölül = «azon fölül hogy [úgyis *näs*] annyi a mi (*menki*) nyomorúságunk».

11, 5. *pale*: e szót nem értem «fölfelé»-nek, hanem (*pai-le* h.) így: «a parton el, a part hosszában»; a lativ (prolativ)-*le* segédraggal.

11, 6. *χqn uos tärmel ät voulen*: H.-nál *ät* kimaradt; *tärmel* sem lehet itt «oda fönt»; amúgy «rajt» és lativ-féle határozóúl: «überhin, durchhin» (vogK. *tärmel*, l. MUGSz. 795. l.); e szerint: «a khán-várost által nem ismered-e» (azaz: általában, egészen).

11, 9. *m. kum vëk olí* «szegődő ember bizonyosan van» (azaz: csak hihetem, hogy van); R.-nál példa: *täu vëk mines gewiss ist er abgereist*.

11, 11. *täu siset katpe ti laumi, sujti*; R. fordítása (Nyelvt. Jegyz.): «az ő háta megett valaki így szólamlík, hallatszik»; *laum-* e h. *laum-*, mom. *m-*-vel *lau-*tól; *l-*-vel nyilván csak az előző *i* miatt.

11, 13. *elül qlne nqmätke qñšën*, szószerint: «előre élő gondolatod ha van = ha a jövőbeli élésre gondolsz»; ismét 20, 6. *elüle* stb.

12, 8. *vojpi-ke*: H. igazítva *vojipi-ke* «ha kedved valamikép menésre hí»; — de *voji* aligha lehet *voui* h. (*vou-* hívni); egyébiránt a *vojpi* «féle»-vel is boldogulunk: «ha kedved menésed-mi-féle (holmi menésed-féle), = ha holmi menésre van kedved».

14, 2. *säketung ti voretaus*; R. (jegyz.) *vorät-* (erősen akarni); tehát: «[a hajó] wurde brechen gewollt» = már azon volt hogy szétszakadjon.

14, 8. *veritën*: H. javítva *veritest*; de a *veritën* egészen jól érthető mint egy. 2. szem. ige, a határozatlan többes-számi alany («man») kifejezésére: «[annyira erős lett a szél], nem bírsz megállani» = hogy az ember nem bír megállani. Közöséges e használat az oroszban, úgy mint a finnben az egy. 3. szem.

14, 7. *ja, täu laui, vuqr-ñqlnä!* H. ezt az elbeszélő mondatához fogja; a *ja* fölkiáltó szó külön mondatra mutat: «hej, mondja ő, a hegyoromnak! s úgy fordulának, stb.»

15, 7. *nong üt kualtauen*: H. betoldotta a megkívántató *üt-*et.

16, 1. *päüle*, H. *päle* (v. ö. 11, 5-hez); de itt «partra».

16, 8. *tajänti*: H. «[a kis tűz] elalszik»; de hisz azután is látszik még, különben a vogul ember nem indulhatott volna utána; a *taent-*, *tajent-* ige «hótalpon járást» jelent, tehát fordítható: «csúszkál, mozog»; — szintígy 17, 9. 18, 9. *tajentänet*.

16, 3. *mänä likom ols?* — a *likom*-ról egy adat R. jegyzeteiben: *mänr likom* какой дрянъ (was für quark, mi haszontalanság); csak hogy ez sem adja még a szónak magára való biztos értelmét. Úgy látszik, csak a. m. *csoda* a magy. *micsoda*-ban.

16, 5. *pesmätest*: nyilván *pesmätestä* h. való; a *talmätes* után való *pai* kihagyandó.

16, 9. *rägäši squ*: H. «egy darab bőr»; *rägäši*-ről nem talállok adatot, s így a «darab» jelentést sem igazolhatom.

18, 11. *alntästä*, nem *almtestä*: fent 10, 4.

19, 1. *uosenäln*: H. két szóba osztotta: *uosn älñ* «a város felé érkezének»; az *älñ* (e h. *älne*) az *äl* «fedél» szóhoz tartozó postpositio volna «-ra, -re» (v. ö. vogK. *ali* auf hin, über hin). De a

mondat alanya többes-számi s a *joxt-* (eljutni, érkezni) ige különben az egyszerű -*n* (*ne*) ragos dativussal áll; ezért itt a -*näln*-ben több. 3. szem.és -*n* dat. ragot látunk: *uosenl* «városuk»; *uoseneln* «városukhoz» (*n-l* közt vocalissal, hogy még az *n*-rag ejthetően hozzá járulhasson).

19, 8. *tä laune jommas* : R. (jegy.) a *tä laune*-t ezen példában találjuk: *tektl tä laune äcärmä* «heute ist es so sehr kalt»; tehát a «so sehr»-nek felel meg, pedig szó szerint «az mondó». Ennek itt «az mondani való (azt mondani kell)»-féle értelme van, miszerint az idézett példát jobban szószerint így fordíthatnók: «heute, das muss man sagen, ist kalt». Tehát a Vata-kum-beli mondat is így: [inkább a hajóban lefekszem] «az csakugyan jó [v. jobb].»

20, 4. *kətpä potertänet sujt*, szószerint: «valaki szólása hangzik» = hallik (v. azt hallja), hogy vki szól.

20, 9. *unlem mânt* (R. *maant*); H. igazítva: *unlemânt* «ültünkben»; — a láthatatlan valaki a vogulhoz mint 2. szem.-hez szól: így egészen helyes a *unlem mânt*: «ült állapotodban» = a közben, hogy ültél. — Az *unlem* előtt álló *uat* szél szót H. kihagyta, és csakugyan alkalmatlan; legfelebb így érthetnők: «a közben hogy a szelet ülted» — azaz: ülve a szelet (illetőleg: a szél szűnését) megvártad.

20, 9. *kitajen* e h. *kitagen* (v. ö. vogK. *kitag*), dualis-tő, 2. szem.-raggal: «kettőd, két darabod».

20, 11. *jäniutn täti nänki qüšeln*; fordítása R. jegy.-ben: «a nagyobbikat azt magad bírd» — azaz: «magad tartsd meg»; *jäniutn* 2. szem. raggal: «a nagyobbik köcsomódat».

21, 1. *päsän*: így R., *päsänn* h., mi az értelem kívánta szabályos alak volna; úgy látszik, az *nn* kettőzését a vocalis nyújtása pótolja.

21, 2. *lajleln kujäs*, H. *lajlen k.*: szintűgy mint pl. «Mā-kul.» 8. N. T. *āže lajlen kujes*. De a különös *lajleln* alakot mégsem lehet egész bizonyossággal hibásnak tartanunk; hátha a végebeli *l*-ben nyoma van a 3. szem. rag *t*-jének *-l*-vé változásának, mely általános az osztjákban s a vogul *t*-számi ragban *nl*-ben is jelentkezik?

21, 6. *vašentäsem* : H. *vasentesem*, sajtóhiba.

21, 11. *pintltäste*: így R.; *pintlt*-causativuma a *pintl*-igének, mely megint az egyszerű *pin*-től való; *pintl*-is «setzen (wohin, worauf)», jelesen «föltenni, fejre tenni».

21, 12. *jglom*: H. igazítva *jalomn* «helyemre [ülj]»; de az *unleln* «üld» s így nem kell a *jalom*-hoz helyvisz.-rag («az én helyemet üld v. üld meg te»).

22, 3. *qlketen*: ezen alak, melynek vége *-ten* 3. szem. és *-n* helyvisz. ragból áll, szintén ajánlja, hogy a *minken*, *kisken*-félékben (6, 7.) 2. szem. ragos gerundiumot lássunk.

23, 4. *ul minim* «ne menjek» vagy H. «[hogy] ne mennek»; *minim* jóformán *mineim* h. való, s a 2. szem. alak *mincén*-hez csatlakozik (potentialis vagy imperativus-értékkel); de alább 23, 14. mégis: *ul kanšilem*.

23, 12. *mai-tajl* világosan ezt jelenti «kiskorú, fiatal», illetőleg mint határozó «fiatalon»; szintígy 25, 5.; tkp. «kis-teljesség, kiségesz»; lásd *tajl*-nak egyéb használatáról NyK. XVIII, 159. 160.

25, 4. *katt* «kézben» H. igazítva: *kátn*; szintígy 27, 1.

25, 9. *potpolnän* *nañ pinèn* «pinczédbbe kenyeret teszel»; *potpol* = or. подполье (*podpolje*) «raum unter dem fussboden»; R. hamarjában két szóba írta volt: *pot polnän*, úgy hogy H. csakugyan *pot* «főző üst»-re gondolhatott.

27, 5. *šämä i uossi* «el is veszének»: H.-nál elmaradt az *i*; — *šämä* jelentésére nézve R. jegy.-ben példa: *šämä ratilem* halálra ütöm, agyonütöm (до смерти его бью), *š. mines* elveszett (пропалъ).

28, 6. *χqnn ti i vouves känke*: így H. is; a R. leírta *känken* csak úgy volna érthető, hogy *vouves* «wurde gerufen» annyiba van véve mint «es wurde zu rufen geschickt» (20, 1. *kum kiets voungve*) vagyis «es erging eine vorladung» (*känken* a bátyának, -hoz).

28, 8. *tok qlung mät jommas*: H. «így nem vagy méltó élni»; igazítás nélkül a vogul szöveg csak úgy érthető így, ha kérdésnek vesszük: «így (tehát) élni vajjon tán jó (méltó)[vagy-e]? Csakhogy a *mät* (valami)-nek «etwa (разбъ)»-féle használatát még jobban kellene igazolni. V. ö. 11, 11.

28, 11. *pong*: szükséges javítás, R. *ponguñ* h.; a *känke selem qln*-nak megfelel a *jägä selem pong*; — a *talt*- ige «hajóra szállítani, hajóra rakni».

28, 12. *qlne ponge pa alntaues* (nem: *almtaues*) «pénze dagsága partra vitetett».

BUDENZ J.

A M. T. AKADÉMIA NYELVÉSZETI KIADÁSAI.

Kaphatók a M. T. Akadémia könyvkiadó-hivatalánál Budapesten (Akadémia-épület) s minden hazai könyvárusnál:

NYELVTUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK. Kiadja a M. T. Akadémia Nyelvtudományi Bizottsága. Szerkeszti Hunfalvy Pál, I—XIV. köt.; szerkeszti Budenz József, XV—XVIII. köt. 1862—1884. Ára kötetenként I—X-ig 1 frt 50 kr., XI-től fogva 3 frt.

NYELVEMLEKTÁR. Régi Magyar Codexek és Nyomtatványok. Kiadja a M. Tud. Akadémia Nyelvtudományi Bizottsága. Szerkesztik: Budenz József, Szarvas Gábor és Szilády Áron. 1864—82. 8-adrét.

Egyenként:

- I. kötet. Bécsi Codex. Münchener Cod. Közzéteszi: Volf Gy. Ára 2 frt.
- II. kötet. Wespriemi C. Peer C. Winkler C. Sándor C. Gyöngyösi C. Thewrewk C. Kriza C. Bod C. Közzéteszi: Volf Gy. Ára 2 frt.
- III. kötet. Nagyszombati C. Szent Domonkos C. Virginia C. Közzéteszik: Komáromy L. és Király P. Ára 2 frt.
- IV. V. kötet. Erdy C. Közzéteszi Volf Gy. Ára 4 frt.
- VI. kötet. Tihanyi C. Kazinczy Codex. Horvát Codex. Közzéteszi: Volf György. Ára 2 frt.
- VII. kötet. Ehrenfeld Cod. Simor C. Cornides C. Sz. Krisztina élete. Vitkovics C. Lányi C. Közzéteszi Volf Gy. Ára 2 frt.
- VIII. kötet. Sz. Margit élete. Példák könyve. A sz. apostoloknak méltóságáról. Apor C. Kulcsár C. Közzéteszi Volf Gy. Ára 2 frt.
- XI. kötet. Debreczeni C. Gömör C. Közzéteszi Volf Gy. 1882. Ára 2 frt.
- XII. kötet. Döbrentei C. Gömör C. Közzéteszi Volf Gy. Ára 2 frt.
- RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA.** (Corpus poetarum.) Szerkeszti Szilády Áron. I. kötet: Középkori magyar költői maradványok. Ára 2 frt.
- II. kötet: XVI. századbéli magyar költők Ára 2 frt.
- III. kötet: Tinódi Sebestény összes művei Ára 2 frt.
- IV. kötet: XVI. századbéli magyar költők (1540—75). Ára 2 frt.
- CODEx CUMANICUS** bibliothecae ad templum Divi Marci Venetiarum. Jegyzetekkel és glossariumokkal kiadta gr. Kuun Géza. Nagy 8-rét. Ára 5 frt.
- UGOR FÜZETEK.** Adalékok az ugor nyelvek ismeretéhez és összehasonlításához. I. szám. Genetz A. Orosz-lapp nyelvmutatványok. Ára 60 kr.
- II. sz. Zürién nyelvmutatványok. Közlék Budenz J. és Halász I. Ára 60 kr.
- III. szám. Halász I. Svéd-lapp nyelvtan és olvasmányok 8-rét. Ára 60 kr.
- IV. szám. Máté evangélioma moksza-mordvin nyelven. Tyumenyev fordításából közölte Budenz J. Ára 60 kr.
- V. szám. Munkácsi Bernát. Votják nyelvmutatványok és nyelvtanulmányok I. Ára 60 kr.

(Különnyomatok a «Nyelvtud. Közlemények»-ből).

RÉGI MAGYAR NYELVÉSZEK Erdősitől Tsétsiig. (Corpus Grammaticorum linguae Hungaricae veterum.) Kiadta Toldy Ferencz. Ára 2 frt.

REGULY ANTAL HAGYOMÁNYAI. A Vogul föld és nép. Kidolgozta Hunfalvy Pál. Ára 2 frt.

MAGYAR-UGOR ÖSSZEK. SZÓTÁR. Irta Budenz József. Ára 5 frt.

A MAGYAR IGEIDŐK. Irta Szarvas Gábor. Ára 1 frt.

A HELYES MAGYARSÁG ELVEI. Irta P. Thewrewk Emil. Ára 1 frt.

A MAGYAR NYELVUJÍTÁS óta divatba jött idegen és hibás szólások bírálata. Irta Imre Sándor. Ára 1 frt.

KALEVALA. A finnek nemzeti eposza. Fordította Barna Ferd. Ára 1 frt.

SIMONYI ZS. A magyar kötőszók, egyuttal az összetett mondat elmélete. I. kötet. (A mellérendelő kötőszók.) Ára 1 frt 20 kr.

II. III. köt. Az alárendelő kötőszók. Ára 2 frt 40 kr.

KAZÁNI-TATÁR NYELVTANULMÁNYOK. Irta Sz. Bálint Gábor. I. füzet. Kazáni-tatár szövegek. 1875. 8-rét. 170 lap. II. füzet. Kazáni-tatár szótár 1876. 173 lap. III. füzet. Kazáni-tatár nyelvtan 160 lap 1877.

Egy-egy füzetnek Ára 1 frt.

ÉRTEKEZÉSEK A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL. Kiadja a M. T. Akad. Az I. oszt. rendeletéből szerk. Gyulai Pál, osztálytitkár.

I—VIII. köt. 1867—1880. Ára 20 frt 20 kr. IX. köt. (1—12 sz.) 1882. Ára 3 frt 20 kr. X. köt. (1—13 sz.) 1882. Ára 4 frt. XI. köt. (1—12 sz.)

1883. Ára 3 frt 70 kr. XII. köt. (1—4. sz.) 1884. Ára 1 frt 70 kr.

SZINNYEI JÓZSEF. Finn-magyar szótár 1884. Ára 3 frt.

NYELVTUDOMÁNYI
KÖZLEMÉNYEK

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

NYELVTUDOMÁNYI BIZOTTSÁGA.

SZERKESZTI

BUDENZ JÓZSEF.

TIZENKILENCZEDIK KÖTET.

HARMADIK FÜZET.

BUDAPEST, 1885.

TARTALOM.

Svéd-lapp szótár a Lule- és Pite-lappmarki szövegekhez. —

Dr. Halisz Ignác 329

Kisebb közlések:

Jakut textusok. — *Budenz J.* 465

SVÉD-LAPP SZÓTÁR

a Lule- és Pite-lappmarki szövegekhez

(fent 161—286. ll.).

Betűrend: *a* (*ä*), *q*, *ä*, *e* (*é*), *i*, *o* (*ö*), *u* (*u*), *ü*; *k*, *g*, *h*, *j*, (*d'*), *ñ*; *č*, *dč*, *c*, *dc*; *t*, *d*, *s*, *š*, *n*, *ń*; *p*, *b*, *f*, *v* (*β*) *m*; *r*, *l*. — A consonanserősítő *h*, valamint a *o* jellel ellátott erősítő vocalisok (*ā*, *q̄*, *ǟ*, *ē*, *ī*, *ō*, *ū*) nem számítanak a rendben; *tahkat*, *kāhtuot*, *āhpie*, *ahččie*, *kohciem*, *kauānat*, *olq̄mā*, *hulēhkie*, *kolōhko*, *ājēkie*, *ajōku* stb. úgy keresendők a szótárban, mintha *tak*-, *kāt*-, *āp*-, *ačč*-, *koc*-, *olm*-, *kaun*-, *hulk*-, *kol*-, *aik*- volna írva.

Mint hogy a Lule-lappmarki nyelvben rendszeren ugyanazon szónak erősbült és gyöngült tőalakjai fordulnak elé, e szótárban is igyekeztem ezt, a mennyire lehetett, föltüntetni; a névszóknál az egyes-számi nominativus mellett még a többes-számi nominativust, vagy ritkábban az egyes-számi genitivust hozom föl; az igéknél pedig az infinitivuson kívül a præs. egyes-sz. 1. és 3. személyét, továbbá a tagadó ragozásnak egyes-sz. 3. személyét, mint a melyekben a különféle tövváltozások leginkább föltűnnek.

Rövidítések: **L.** = Lindahl: «Lexicon Lapponicum»; — **M.** = Ailes Matteusa evangelium (l. fent 162. l.); — **R.** = J. E. Rietz: Ordbok öfver svenska almoge-språket; — **Friis** = J. A. Friis: Lexicon Lapponicum, fasc. I. 1885. — **Düb.** = Düben: Om Lappland och Lapparne. — Továbbá: **Arv.** = az arvidsjauri szövegekben; — **sv.** (svéd), **sk.** (ó-skandináv, altnordisch), **ófn.** (ófel-német); — **all.**, **allat.** (allativus); **com.** (comitativus); **ger.** (gerundium); **inf. fin.** (infinitivus finalis); **inch.** (vb. inchoativum); **mom.** (momentaneum); **p.** (participium); **pp.** (postpositio); **prohib.** (vb. prohibitivum); **s.** (sing.); **vb.** (verbum).

HALÁSZ IGNÁCZ.

āi is, szintén | auch. — L. *aj*.

ājēkalāsi: *a. puktiet* czélt érni, czélhoz juttatni | etwas ausrichten, zu stande bringen. — L. *aikalasi*.

ājēkie, plur. *āikie* (allat. sing. *ājākai*) idő | zeit. — L. *aike*

āikien: *ouhtou āikien* egyenkint (tkp. egyet egyszerre) | einzeln, einzelweise (wörtlich: einen auf einmal).

ājēkuot szándékozni | beabsichtigen (*mon āikuou, son ājōku, ij son āikuo*). — L. *aikot*.

ājāhcat, ājēhcat, Arv. *aihcēt, aihcit* észrevenni | bemerken, gewahr werden (*mon aihcäu, son ājēhcā, ij son āihca*). — L. *aicet*.

aiñ, ajñ még | noch; — *ajñ vel id.* — L. *ain*.

ajēhtie, plur. *aihtie* pajta, csűr | scheune, scheuer. — L. *aite*.

ajēhtiek, ajē'tiek, ajē'tiek szülő (anya v. atya) | vater oder mutter; plur. *ajēhtieka', ajē'tieka', Arv. aihtika', aitika'* szülők, ősök | eltern, voreltern. — L. csak plur. *aitegek, aitagek, M. aitag, plur. aitagah*.

ājēhtuo, plur. *aihtuo* fenyegetés | drohung. — L. *aito, M. aitto*.

ājēna egyetlen | einzig. — L. *aina, aine*.

āinat hanem, azomban | sondern, aber. — M. *ainat*.

ainas egyedül, csupán, csak | allein, bloss, nur. — M. *ainast*.

āinuk, adv. bizonynyal | gewiss.

ājēve, ajēve adv. igen, nagyon, egészen | sehr, ganz. — L. *aive, aiva*.

ajēmie, plur. *āimie* tű | nadel; — *a.-pohcco v. pohčča* lapp tűtartó | lappischer nadelbehälter. — L. *aime*.

ajēmuo, plur. *āimuo* élet, életkor | leben, lebenszeit; — *japmiem-ajēmuo* halottak országa, másvilág | todesreich, die andere welt. — L. *aimo*.

ajēmütit bírni, képes lenni | im stande sein, können. — L. *aibmotet, aimotet*.

ajēles, ailes szent | heilig. — L. *ailes* (sv. *hel*, sk. *heill*).

auhkke, plur. *auhkke* haszon | nutzen; — *vānie auhkietakā* hasztalanúl | umsonst, vergebens. — L. *auke*.

auhcāt, auhcātās, auhcie: l. *akc* . . .

auhcies, auhcuk kilenczen | neune, neun zusammen.

auhtan, l. *akta*.

auātatepmie v. -tipmie, plur. *auātatēmie v. -timie* elpusztítás | zerstörung; l. *autietem*.

auhtas puszta | öde. — L. *audes*, M. *audas*.

autel ko, Arv., l. *outol ko*.

autietet elpusztítani | zerstören, verwüsten; *autieturvüt* vb. pass. —

L. *audetet*, *audetovet*.

autietem elpusztítás | das verwüsten, verwüstung. — L. *audetem*.

autieturväm elpusztulás | verwüstung, zerstörung.

autipuččai, v. *-pussai*, l. *outipuččai*.

auhto, l. *akta*.

auōtoi, l. *ouōtoi*.

autuhet, l. *outuhet*.

auvotīs, plur. *auvotīsā* öv a huzó rén teste körül | gürtel um den leib des zugrenntieres. — L. *auvotes*, *auvoč*.

aulie-muorra keresztrúd a lapp sátor tetőnyílásán, melyen egy lánczon az üst lóg le | querstange an der dachöffnung einer lappischen hütte, wo an einer kette der kessel herabhängt. — L. *aulie-muore*.

āhkā, plur. *āhkā* és *āhkāč* plur. *āhkāča* asszony, feleség | weib, frau. — L. *akka*, *akkač*.

āhkkāj id. dim.

akia lapp szán | lappischer schlitten, Arv. — L. *akio* (sv. *akia*).

akieu, *aki^eu* mindig, folytonosan | beständig, immer, fortwährend. —

L. *akeu*.

akcāt, v. *auhcāt* kilenczedik | der neunte. — L. *ākcad*, M. *akcad*.

akcātās v. *auhcātās* kilenczedrész | der neunte teil, neuntel.

akcie kilencz | neun (gen. *auhcie*: *auhcie vārīj tuohkai* kilencz hegyen túlra | über neun berge). — L. *ākce*, M. *akce*.

akt, *akta* egy | eins (gen. *ouhta* v. *ouhto*, acc. *ouhtou*, com. *ouhton*, iness. *ouhton*): *akta cānakau* ugyanannyit | eben soviel 20, 14.; —

aktan v. *auhtan* v. *ouhton*: *auhtan* v. *ouhton oqjvie* japmiet meghalni | sterben, versterben, mit tod abgehen; *auhtan* v. *ou*.

oqjvie kalēmiet agyon fagyni, megfagyni | erfrieren. — L. *akt*, *akta*.

aktai, Arv. össze, egybe | zusammen; — l. *akti*.

aktain adv. egyedül, csupán | allein, blos.

aktak valaki, egy bizonyos | jemand; — *ij aktak* egy sem | keiner, niemand. — L. *aktek*.

aktan, adv. és pp. 1. együtt | zusammen, beisammen. — 2. -vel együtt, -astúl, -estül | mit, sammt (*ietninis aktan* anyjával együtt | sammt seiner mutter; *a. Mardain* Máriával együtt; *a. poqtñijn* a

gazdával együtt | sammt dem hauswirte); — 3. *aktan oajvie*,
1. *akta*. — L. *akten*.

aktetit egyesíteni | vereinen; *aktetam* p. præt. — L. *aktetet*.
akti egyszerre | auf einmal, zugleich.

akti, v. *aktij*, Arv. *aktai* össze, egybe | zusammen. — L. *akti*.

aktok, Arv.: *ĩ* . . . *aktok* egy sem, semmi | keiner, kein = *aktak*.

aktu adv. egyedül | allein; — *aktu allasis* magában | für sich hin,
bei sich. — M. *akto*.

akšuo, plur. *akšuo'* fejsze | axt. — L. *akšo* (sv. *yxa*).

agēna, plur. *āgna'* polyva | spreu. — L. *agna*, *agne*, M. *avna* (sv.
agn).

aχ Arv. oh | ach!

ājāhtallat gondolkodni, meggondolni | nachdenken, bedenken, über-
legen (*mon ājāhtalau*). — L. *ajatallet*.

ājāhtalkoghtiet, *ājātalkoghtiet* id., vb. inch. — L. *ajatalлагätet*.

ājāhtis, plur. *ājāhtisā'* gondolat, vélekedés | gedanke, meinung.
addā, *addā* öregapa | grossvater; — *almien addā* a pogány lap-
pok legfőbb istene, a dörgés és a villámlás ura | der oberste gott
der heidnischen Lappen, herr des donners und des blitzes. —
L. *aija*.

addānēt késni, akadályoztatni, föltartóztatva lenni | werweilen,
aufgehalten werden; *addānam* p. præt. — L. *ajanet*.

Āciek a pogány lappok legfőbb istenének, a dörgés és villámlás urá-
nak neve = *almien addā* | name des obersten gottes, des herrn
des donners und blitzes bei den heidnischen Lappen = *almien*
addā (*kulāh kus, kōktā Āciek juhcā* hallod-e, hogyan dörög |
hörst du, wie es donnert?) — Plur.: *Ācieka'* v. *Āciehka'* a fő-
istenek (általában) | die oberen götter (überhaupt). — (*Āciek*
jóformán az *ahēcie* kicsinyített alakja | *Āciek* wol dim. von
ahēcie); — *āciek-olmoj*, l. *olmoj*. — L. *ača*, *ačekuē* dörgés |
donner.

āččak az imént, éppen | kurz vorher, so eben, just, gerade. —
L. *adččak*. M. *adččak*.

ahēcie, *a'čcie*, *ačcie* v. *āhcie*, plur. *āhcie'* atya | vater; *āhčiep* (*āhcie*
+ encl. -p) id. — L. *ačče*.

aht, *ahtā*, *ahte*, Arv. *ahcie*, *ate* hogy | dass. — L. *atte* (sv. *att*).

attās, plur. *attāsa'* bőr v. vánkostakaró, melyet a nyereggel együtt
a rénszarvas hátára tesznek | renntierfell oder kissendecke,

welche man mit dem sattel auf den rücken des renntiers legt. — v. ö. *toqppuos*.

atniet bírni, tartani | haben, besitzen, halten (*mon anāu, son atnā, ij son anie*); — *pahān atniet* rossz néven venni | etwas übel nehmen: — *atnit vuolienettie tau* uralkodjaiok ezen | herrschet darüber; — *atnam p. præt.* — L. *adnet- anet*.

ātnuot, atnuot kérni, kívánni | bitten, begehren, wünschen (*mon ānuou, son ātnu, v. ātnuo, v. ātno, ij son ānuo*). — L. *adnot, anot*.

adnie tulajdonos, bíró | besitzer; — *sijēta-adnie* helytulajdonos (így hívják a lappot, ha a maga gazdája lesz és saját rénnyája van) | platzbesitzer (so heisst der Lappe, wenn er sein eigener herr und besitzer einer renntierherde wird). — V. ö. *atniet*.

anī, anie, anā, l. atniet.

aniehtet, anie'tet tartani, megtartani | halten; *pajās-a. fenntartani, fölnevelni* | erhalten, erziehen; *aniehtuvvet* vb. pass. — *pajās-aniehtipmie, plur. -aniehtimie'* fönntartás, fölnevelés | erhaltung, erziehung. — L. *adnetet, anetet*.

anuo-, l. atnuot.

ānuohtet, ānuotet vb. frequ., kérni | bitten. — L. *anotet*.

āntakas: ā. luejēhtiet megbocsátani | verzeihen. — L. *andagas*.

anēsihtet megérdemelni | verdienen. — L. *ansetet*.

assas vastag | dick (*a. eātnam* vastag [mély] föld | tiefe erde). L. *assai, assajas, M. assas*.

asskie, plur. askie' kebel | busen. — L. *aske*.

assniet aszni, elszáradni | verdorren, vertrocknen; *assnam* aszott, száradt | dürr, vertrocknet. — L. *assnet*.

assnelit vb. mom., hirtelen elszáradni | rasch vertrocknen. — L. *assnelet*.

āšietis büntelen, ártatlan | schuldlos, unschuldig. — M. *ašetis*.

aššie, plur. āšie' ok, bűn | ursache, schuld, verbrechen; — *kuoddiem-aššie* bűn, melyről valakit vádolnak, vád tárgya | verbrechen, weshalb man jemand anklagt, klagsache. — L. *ašše. aššietēpmie, plur. aššietēmie' v. -timie'* büntelen | schuldlos, unschuldig.

āhpie, plur. āpie' tenger; lápos, mocsáros föld | meer; moorgrund, sumpfiges terrain. — L. *ape* (sv. *haf*).

āpostel, āpostol, plur. -lā' apostol | apostel. — L. *apostel*.

apmā hogy ne, nehogy | dass nicht, damit nicht; *apmas* v. *amas* hogy ő ne | damit er nicht; *apmāmā* hogy mi ne | dass wir nicht; *apmapēhtet* hogy ti ne | damit ihr nicht. — L. *abma*.

apmasa', l. *amas*.

avie, l. *avvie*.

āvuo, l. *āvuo*.

āvusit v. *āβusit* megörülni, örülni | froh werden, sich freuen. —

L. *avoset*.

āvutallat örvendeni, örülni | sich freuen. — L. *avotallet*.

āvvie, *āβvie* (*ābvie*), plur. *avie'* öv | gürtel; — *kuin-ā*. női öv lecsüngő varróeszközökkel | frauengürtel mit herabhängenden nähmaschinen. — L. *auve*.

āvuo, *āβuo* (*āvuo*), plur. *āvuo'*, *āβuo'*, öröm, vígság | Freude. —

L. *avo*.

amās hogy ne | dass nicht, damit nicht, l. *apmā*.

amās, plur. *apmasa'* idegen, ismeretlen | fremd, unbekannt. —

L. *ammas*, *abmas*, M. *amas*, plur. *abmasah*.

ammāt, plur. *ammāta'* hivatal | amt. — L. *ammāt* (sv. *ämbete*).

ārutidda, *ārutijā*, *ārutia*, plur. *ārutijā'* arcz | gesicht, antlitz. —

L. *arodeje*, *arodea*, M. *arodia*.

ārāhka, plur. *ārāhka'* bárka | arche. — L. *ark*, M. *arka* (sv. *ärke*).

ārāhkālastit könyörölni | sich erbarmen. — L. *arkalastet*.

arēduot kimélni, sajnálni | schonen (*mon arēduou*, *son arēduo*). —

L. *arjot*.

ārnas, plur. *arēnasā'* sas | adler. — L. *ardnes*, *arnes* (sv. *örn*, R. *ar*, *aren*; sk. *arinn*).

arāpāc, plur. *arāpācā'* özvegyasszony | Witwe. — L. *arbač*.

arēpie, plur. *arhpie'* örökség | das Erbe. — L. *arbe* (sv. *arf*).

arēpit örökölni | Erben. — L. *arbet*.

ārhpulac, plur. *ārhpulacča'* örökös | der Erbe. — L. *arbolač*, *arbelac*.

ārāvātallat megítélni | beurteilen. — L. *arvatallat*.

ārvietit, *arvietet* *arēvietit* megérteni, kitalálni | verstehen, erraten. — L. *arvetet*, M. *arvedet*.

ārēvuo v. *ārēβuo'* plur. *ārvo* v. *ārβuo'* érték, becs | der Wert. —

L. *arvo*.

arāmatallem irgalom, könyörület | das Erbarmen, Erbarmung (*mon nuorranau arāmatallemest ālāmuka paddiel szánom a népet* | ich bedaure das Volk 15, 32.). — L. *armetallem*.

armālastiet, arāmālastiet könyörölni | sich erbarmen. — L. *armālastet*.

armetit, arēmietit könyörölni, irgalmazni | sich erbarmen. — M. *arbmetit*.

armuokes, plur. armuokasa' irgalmas | barmherzig. — L. *armokes*.
armuokesvuot, arāmuokesvuot, arōmu^okesvuot irgalom | barmherzigkeit (allat. *armuokesvuohtai*). — L. *armokesvuot*.

ārmuolastiet, armuolastiet, arāmuolastiet = *armālastiet*.

ārrat, ārrāt korán | früh, zeitlich. — L. *aret*, M. *arrat*.

ālāk, Arv. = *allak*.

ālatallat lebegni | schweben (*mon ālatalau, son ālatallā*). — L. *aletet, haletet*.

alās nyugatra, nyugat felé | nach westen, westwärts. — L. *alas*.

alie (verbum prohib., sing. 2.): *alie manā* ne menj | gehe nicht! — *alie mū kottiē* ne ölj meg | tödte mich nicht. — L. *ale*; — v. ö. *ielie*.

alietit fölemelni, fölmagasztalni; *alieturvet* vb. pass. — L. *alletet*, M. *aletet* | erhöhen.

alies, plur. allāsa': *kahciem-a. a rénnek* egyenesen nyakszirtjéből kinövő két fő szarván levő elágazás | zacken am hauptgeweihe des renntiers.

ālu, āluo mindig | immer. — L. *alo*.

ālēkiet kezdeni | anfangen, beginnen (*mon alhkau, son ālākā, ij son alhkie*; imper. sing. 2. *alkie*, præt. s. 3. *ālkij*). — L. *alget*.

ālēkie könnyű | leicht; comp. *ālēkiep* (*ā. leä kammēli ēāgēnat āimie šalmie ēatā* M. 19, 24.). — L. *alke*.

ālqkuo, gen. ālhkuo' kezdet | anfang. — L. *algo*.

āltakas, āltakēs, āltakis, plur. āltakasā' villám | blitz. — L. *aldekes*, M. *aldagas*.

altā, alte, altē, Arv. altie az ő — ja, -je | sein (*a. svainas* szolgája | sein diener). — L. *alde*.

ālhtuo, l. alltuo.

alhpietit, Arv. alpietit csúfolni, kigúnyolni, káromolni | spotten, lästern; *alhpietam* p. præt. — L. *albetet*.

alhpietepmie v. *alhpietem, plur. alhpietemie'* v. *alhpietema'* csúfolás, káromlás | verspottung, lästerung. — L. *albetem*.

alhpietus id. — L. *albetes*, M. *albetus*.

alvahtuvvet, alva'tuvvet, alvatuuvvat megijedni | erschrecken. —

L. *alvotoret, M. alvatoret*.

alāmā hisz, hiszen, talán csak | ja, doch wol (*alāmā sīj mū parrhthniest koit palāci'* a fiamtól talán csak mégis félnek | sie werden sich doch wol vor meinem sohne fürchten M. 21, 37.). — L. *alma*.

almač, plur. *almača'* ember | mensch. — L. *almač*.

alēmie, plur. *almie'* (allat. *alāmai*), Arv. *alme* menny, ég | himmel; *almie-riähka* mennyország | himmelreich. — L. *albme, alme*.

alēmielač, almielač mennyei, égi | himmlisch. — L. *almelač*.

almok, almøk, Arv. = *ālāmuk*.

almuohtit, almuo'tit terjeszteti (hírt) | verbreiten (eine nachricht). —

L. *almotit*.

ālāmuk, ālāmuk, ālōmuk, almuk, Arv. *almok, almøk*, gen. *ālāmuka* nép | volk. — L. *almog* (sv. *almog*).

alla, allak, Arv. *alāk* magas | hoch. — L. *alla, allak*.

allakas, iness. *allakāsan* magasság, magas | höhe. — L. *allakas*.

allas: *allasam* magamnak | mir, mir selbst; *allasat* v. *allasit* v. *allasitta* magadnak | dir, dir selbst; *allasis* magának | sich (selbst); *allasēttie* v. *allasittie* magatoknak | euch (selbst); *allasisā* maguknak | sich (selbst).

allāsa', l. *alies*.

allet, allit (verbum prohib., plur 2.): *allen, allien* (dual. 2.); *allus* (sing. 3.); *allusā* (plur. 3.); *allup* (plur. 1.).

alliet nyugatról | von westen. — L. *allet*; — v. ö. *alās*.

alltuo, plur. *ālhtuo'* rénszarvastehén | renntierkuh. — L. *aldo*.

alvijas, alvjes, Arv. borzasztó | schrecklich. — L. *alvojes*.

äikāt, plur. *äikāta'* szüle | vater oder mutter.

äika, äitie, äimie vb. neg., l. *eika, eitie, eimie*.

äheccā, l. *iehcciet*.

äskā azután | nachher, dann; — rendesen *tie* szócskával együtt fordul elő (gewöhnlich mit der partikel *tie* verbunden): *tie äskā*; — *mañiela äskā* utoljára (végre) azután | dann endlich.

ähpēt, ähpät, l. *äähpet*.

älläjit (*mon ällajau*) föléledni, megelevenedni | lebendig werden aufleben. — L. *älläjet*.

ällä = *eä leä*, *älläm* = *eä lam*, *älläim* = *eä' lim*.

eä vb. neg. praes. s. 3; *eä'* id. plur. 3.

eäjäki, plur. *ieiki'* holmi, jóság, vagyon | eigentum, besitz. —

L. *äig* (sv. *egen*).

eätna, *eätnek* sok | viel; — comp. *eänap*, *eänapu*, *eänabu*, sup.

eänamus; — *man eätna mennyi* | wie viel; *nou eätna ennyi*,

annyi | so viel; *akta eänakau ugyanannyit* | eben so viel. —

L. *ädna*, *ädnek*, comp. *änab*.

eädnie = *iédnie*.

eätnam, *eätnat* stb., l. *iédnie*.

eäcä, *eäca*, l. *iecä*.

eäcas, l. *iecas*.

eäccin vb. neg., l. *ieccin*.

eähca, Arv., l. *iehcciet*.

eän vb. neg. plur. 1.

eänak, l. *eätna*.

eänas sokan | viele.

eänapuht, *eänaput* adv. jobban, inkább | eher, mehr (magis); —

sagga eä. sokkal v. jóval inkább | viel mehr; *vill eä*. még job-

ban, még inkább | noch mehr; *matē eä*. mennél v. mennyivel

inkább | um wie viel mehr. — L. *änebut*.

eäp verb. neg. plur. 1.; *eähpät* v. *eähpet* v. *eähpit* id. pl. 2.; *eäpā*

id. dual. 3.; *eähppie* v. *eä'ppie* id. dual. 2.

eäbbār, plur. *eäbbāra* sajtár, dézsá, vödör | eimer. — L. *äbbar* (sv.

ämbare).

eämēt Arv. házi asszony, asszony (a. gazda, birtokos) | hausfrau,

besitzerin. — L. *emet*.

eälävat, l. *ielēviet*.

eältakis, plur. *eältakisā* = *ältakas*.

eälluo, Arv. *eäluo*, plur. *eäluo'* nyáj, csorda | heerde; — *svienie-eä*.

disznócsorda | schweineheerde; *poqcu-j-eä*. rénnýáj | renntier-

heerde. — L. *älo*.

eika vb. neg., praet. dual 3.; *eitie* id. plur. és dual. 2.; *eimie* id.

plur. és dual. 1.

eikāt, l. *äikāt*.

eñä = *iñä*.

ēcš maga | selbst, Arv. — l. *ieč*.

elāhk', *elā'k* nagyon, igen, szerfölött | sehr, allzu, Arv. — L. *ilak*.

ēluo, Arv. = *eälluo*.

ī v. *īj* vb. neg. præs. s. 3. — *ī* id. præs. s. 2.

iättna = *eättna*.

iänkel, *iänkil*, plur. *iänkila'* angyal | engel. — L. *ängel* (sv.).
ängel).

ieikie' l. *eäjeki*.

iehkiet, *iehkiet*, plur. *iehkietä'* este | abend. — L. *ekked*.

iehkietes v. *iehkietis* esti, estéli | abend-; — *i. idda* esti éjszaka (az éjszakának körülbelül éjfélig tartó része) | abendnacht (die erste nachthälfte), v. ö. *itietis-idda*; — *i. piejvie* este, alkonyat tkp. esti nap (az estének azon része, mikor még nincs teljesen sötét) | abendtag (erste abendzeit, abenddämmerung); — *i. mal-las* vacsora | nachtmahl. — L. *ekkedes*.

iehkietuvvat esteledni | abend werden. — L. *ekkeduet*, M. *ekkeduvat*.
iektu tegnap | gestern. — L. *ikto*.

ieč, *iehč*, *iehča*, *iehča* maga, saját | selbst, eigen (személyragokkal, mit personalaffixen: 1. gen. *iečam*; all. *iehčasin*; essiv. *iehčan-nan*; plur. 1. acc. *iehčame*; — 2. gen. *iečat*; com. *iečainat*; all. *iehčasit*; plur. 2. gen. *iečatä* v. *iečatē*; — 3. gen. *iečas*; acc. *iečas*, Arv. *iečas*; all. *iehčasis*; essiv. *iehčanis*; iness. *iečainis*; plur. 3. gen. *iečase* v. *iečasē* v. *iečaseä* v. *iečasa*; acc. = gen.; iness. *iečainisä*); — *ieč* kuhtek mindegyik, mindenki | ein jeder jeglicher; — *iečainisä* egymásnak | einander, 9, 3. — L. *ec*.
iečä, plur. *iehčäsa'* más, egyéb, mások, többiek | ander, andere, übrige; — *iečälähkai* v. *iečän* másképp, különben | anders, sonst; — *iečähko* csupáncsak | nur, bloss. — L. *äča*, plur. *äčaseh*, M. *ēča*, plur. *ēčasah*; — M. *ēčalakai*, L. *äčalaka*; — M. *ēčako*.

iečäituvvät elváltozni | sich verändern. — M. *ēčatovet*.

iečäituvrem v. *iečäitüvem* elváltozás | veränderung. — M. *ēčatorem*.

iehccet, *iehccet*, *iehcciet* szeretni | lieben (*mon eähcau*, *son eähccä* v. *ähccä*, *ij* *son* *iehcie*). — L. *ecet*.

iehccieles, *iehccieles* szeretett, kedves | geliebt, lieb; — sup. *iehccie-lumūs*. — L. *ecceles*.

iettika eczet | essig. — L. *ätik*, M. *ätika* (sv. *ättika*).

iédnie, pl. *ietnie'* (all. *cädnai*) anya | mutter; *ietniep* (*iednie* + encl. -p) id. — L. *edne*.

iessielas v. *iessielas*, plur. *iessielasä* v. *iessielesä* (essiv. *iessielassan*) terhes | schwanger. — L. *essales*, *esseles*.

iénkil = *iänkel*.

iencik, iencék (tagadó igével, mit dem vb. neg.) semmikép, éppenséggel nem | durchaus nicht, gar nicht, keinesfalls. — L. *encek, inceek*.

ienni, iennie inkább | eher, vielmehr. — L. *äne, M. enni*.

ieppir, plur. *eäbbära'* = eäbbar. — L. *ebber*.

iemie természetes | natürlich. — M. *eme*, L. *eme* ab initio, a natura.

ierit, ierita v. *ieriñ* v. *ieriñ* el, távol, odább | weg, fern, weiter. — L. *erit, erin*.

iertik, iertik, plur. *iertika'* oldal | seite; *ie-* taktie oldalborda | rippe, rippenbein. — L. *ertek*.

ielie verb. proh. s. 2. (*ielie mū kottiē* ne öl j meg | tödte mich nicht. — L. *ele*. — v. ö. *aliē*.

ielēviet észrevenni | gewahr werden (*mon eälvau, son eälēva, ij son ielvie*). — L. *elvet*.

iellet élni | leben. — L. *elet*.

ielliē v. *ielliēje* v. *-jeä* élő | lebend. — M. *elle, elleje*, L. *eleje*.

ielliem, iell'em, iellem élet | das leben.

iu v. *im* v. *ip* v. *iv* vb. neg. præs. s. 1. (*iu* v. *im* *mon tau sitā* ezt nem akarom | das will ich nicht; *mon iv vuoinie* nem látom | ich sehe nicht). — L. *ib*, M. *iv*.

ihka ámbár, jöllehet, noha | obwohl, obgleich; *ihka mai* id. — L. *ikka*.

ihkape id., ha is | id., wenn auch. — L. *ikkabe*.

ihke: *ihke mī* bármi | was immer; *ihke makkar* bármilyen | was für ein immer (qualiscunque). — L. *ikke*.

ihkēānis, ihkienis id.: *kuhti i.* bárki | wer immer; *mī i.* bármi | was immer; *konnā i.* bárhol | wo immer; *kosō i.* bárhová | wohin immer. — L. *ikkenis*.

ihkeve, ihkēve, ihkieve, örök | ewig (*ihkeven* v. *ihkieven* v. *nikheven* *āikai* v. *ajākai* örökre | auf ewig, für immer. — L. *ekeve*.

ihkuo éjjel | nachts, noctu. — L. *ikko*, M. *ikko*.

idđa, plur. *ija'* éj, éjtszaka | nacht; *kasska-i.* éjfél | mitternacht; *itietis-i.* reggeli éjjel (az éjszakának éjfél utáni része) | morgen-nacht (die zweite nachthälfte). — L. *ija*. — v. ö. *iehkietis- idđa*.

ija, l. *idđa*.

iččiū v. *iččim* verb. neg. præt. s. 1.; *ičči'* id. 2.; *ičči*, Arv. *iččie* id. 3. (*mon iččim hoala* én nem szóltam | ich habe nicht gesprochen). — L. *idčib* v. *idčim, idčih, idči*.

iña, iñä, eñä Arv. még | noch.

itiet, plur. *itietä'* reggel | morgen, tempus matutinum. — L. *iddiet*, M. *idet*.

itetis, itietest, adv. reggel | in der frühe. — M. *idetis, itedest*.

itietis reggeli | morgen-, matutinus. — L. *iddietes*.

ihtäc holnapi | morgig, crastinus. — M. *ittac*.

ihtien holnap | morgen, cras. — M. *itten*.

ihtiet elöjönni, megjelenni, feltünni | hervorkommen, erscheinen; — *ihtam*. p. præt. — L. *ittet*.

isiet, plur. *isietä'* gazda | herr, hausherr (herus); *koctie-isiet* sátor-gazda | zelteigentümer; *täluo-isiet* házigazda | hausherr. — L. *isset*, M. *isid, ised*.

isietvuot, uraság, hatalom | herrschaft, macht. — M. *isedvuot*, *innäs* mig, mire, mielőtt | bis, bevor. — sv. *innan*.

ip Arv., *iv, im, i. iu*.

irëkie, plur. id. völegény | bräutigam. — L. *irke*, M. *irge*.

ilja = *ij leä* (i. mahittieles nem lehetséges | es ist nicht möglich.)

ilëmie, plur- *ilmie'* ég, világ, ország | himmel, welt, land. — L. *ilme, elme*.

óqj^het^tet legyőzni | überwiden. — L. *aitet, oitet*.

oqjāvatit tanácsot adni, oktatni | rat geben, unterweisen; — *oqjāvatam*. p. præt. — L. *āivātet*, M. *āivatet*.

oqjāvatumūs v. *oqjāvatamūs* legfőbb | wichtigst, haupt. 23, 23.

oqjēvie, plur. *oqivie'* fej (all. *oqjāvai*) | kopf, haupt; *oqjēvie olmāj* fő ember, százados | hauptmann; *korrrhtnie-oqjēvie* gabnafej, kalász | ähre; *kalëmiet auhton oqjvie* agyon fagyni | erfrieren. — comp. *oqjēvap* v. *oqivap* főbb, főlebb való | ober, höherstehend 13, 26. — sup. *óqjēviemus, oqjēviemus* legfőbb | der oberste. — L. *āive*.

oqjvu^r, plur. *oqjvu^ra'* első ülés | hauptsitz, vorsitz. — L. *āivor*.

oquktallit üzni, kergetni | treiben, jagen. — L. *ākotet*.

oqksā, plur. id., v. *oqksie* plur. *ouksie'* v. *ouhsie'* v. *ōphsie'* ág | ast, zweig. — L. *ākse*.

oqčču-, l. *oqččuot*.

oqččutallat elfogatni | ergriffen werden (*puocalvasest oq.* betegség-től megszállatni, elfogatni | von krankheit ergriffen werden). — L. *āđččotallet*.

oqčcutallakoqhtiet id. inch.

oqčcutit megfogni, befogni | festnehmen, einspannen (*son oqčcut hirhkijt* befogja a rénökröket | er spannt die renntierochsen ein). — L. *ādcōtet* acquirere.

oqđcie hús | fleisch. — L. *āđēc*.

oqđcuot, *oqđcu^ot*, *oqđcut*, Arv. *očcuot*, *očcut* kapni, birni, -hat, -het | bekommen, können (*mon oqčcuou*, *son oqđcu*, *ij son oqčcu*); — p. præt. *oqđcum*. — L. *ādcōt*.

oqtiet alunni | schlafen; — p. præt. *oqtām*; — ger. *oqtiemān* v. *oqtiemin*. — L. *ādet*.

oqtiestit id. dim. — *oqtācit* id., inf. fin.

oqtiem alvás | schlaf, schlafen, somnus; *o-sadđie* alvóhely | schlafstelle. — L. *ādem*.

oqtātahk, plur. *oqtātakā*’ ágy nemű (a galyakkal behintett föld, melyre rénböröket terítenek alvásra) | bettzeug (der mit reiseren bedeckte boden, worauf man renntierfelle breitet). — L. *ādatak*.

oqddāt lefeküdni (aludni) | sich schlafen legen; p. præt. *oqddam*. *oqddājit* id., vb. inch. — *oqddātīt* id. verb. frequ.

oqsie, plur. *oqsie*’ rész, osztályrész | teil, anteil. — L. *āse*.

oqsies, plur. *oqsiesā* árú | waare; *oqsies-olmāj* kereskedő | kaufmann. — L. *āsas*, *āses*.

oqsiestit kereskedni | handeln, handel treiben. — L. *āsestet*.

oqsiestedđie (plur. id.) árus, kereskedő | händler; — *tuvvu-oqsies-tedđie* galambárus. — L. *āsesteje*.

oqsiestepmie, v. *-tēpmie*, v. *-tipmie*, plur. *oqsiestēmie*’ v. *-timie*’ kereskedés, üzlet | handel, geschäft. — L. *āsestem*, M. *āsestebme*.

oqskieltes, *osk’eltes*, *osskieltes* megbízható | vertrauenswürdig. — L. *āskeldes*.

oqstiet, *oqsstiet* venni, vásárolni | kaufen; — gerund. *oqstiemān*, v. *-mīn*; — *oqtācit* inf. fin. — L. *āstet*.

oqsie, plur. *oqsie*’ rész, osztályrész | teil, anteil; — *purrie oq-elsőbbség* | vorteil, vorzug. — L. *āse*.

*oqššuo*t szikrázni, sziporkázni, pattogni (tűzről) | funkeln, funken sprühen, knistern (*tollo-čuonama’ oqššun pajās* a szikrák föl-pattogtak | die feuerfunken knisterten). — L. *āset*.

oqniehkes rövid | kurz. — L. *ānekes*.

oqnietet megrövidíteni | abkürzen, kürzer machen; pass. *oqnietuvāt*; — L. *ānetet*, M. *ānetovet*.

ognies = *ogniehkies*.

ognieput comp., adv. rövidebben, rövidebb ideig | kürzere zeit.

oghpa-, l. *oghppat*.

oghpačit inf. fin., l. *oghppat*.

oghpatet v. *oghpetet* tanítani | lehren, unterrichten; — ger. *oghpa-temän*, v. -*mìn*. — L. *äppetet*, M. *äpatet*.

oghpateddē v. -*teddē* tanító, mester | lehrer, meister. — L. *äppe-teje*, M. *äpateje*.

oghpatuvvüt, -*tuβät* pass.; p. præt. *oghpatuβsum*. — M. *äpatovet*.

oghpatus, plur. *oghpatusa'* tudományosság, tanúltság, tanítás | gelehrsamkeit, lehre. — L. *äppetus*, M. *äpatus*.

oghpastē utat mutatni, vezetni | einen weg weisen, führen, leiten. — L. *äppetet*, M. *äpastet*.

oghpasteddē, v. -*teddē* vezér, vezető, útmutató | führer, leiter, wegweiser. — L. *äppesteje*, M. *äpasteje*.

oghpetes-olmāj tanítvány | schüler.

oghpies, *oghpi's*, plur. *oghppāsa'* v. *oghpasā'* jártas, tudó, tudós | erfahren, gelehrt, kundig; — *čāluk-oghpies* írástudó | schriftgelehrt; — *lāka-oghpi's* törvénytudó | gesetzeskundig. — L. *äppes*.

oghpiestet tanítani | lehren. — M. *äpetet*.

oghpiesteddē, v. -*teddē* tanító, mester | lehrer, meister.

ogpties: *og. heükkainā* sértetlenül, épen | unbeschädigt, unversehrt. — M. *äptes*.

ogppā', *ogppāča*, l. *ogbbā*.

oghppat, v. *oghppät* meglátogatni, megnézni, utána nézni | besuchen, beschauen (*mon oghpau*, *son oghpā*, *ij son oghpa*). — L. *äppet*.

oghppät tanulni | lernen; v. ö. *oghppat*.

oghppāsa', l. *oghpies*.

ogpmie, plur. *ogmie'* dolog, tulajdon | ding, sache, eigentum. — L. *āme*, M. *ābme*, plur. *āmeh*.

ogpmie, plur. *ogpmāsa'* v. *ogpmasā'* vén, régi, avúlt | alt (vetus). — L. *ābme*, v. *āme*.

ogpmuta, plur. *ogpmutakā'* vagyon, jószág | besitz, vermögen. — M. *ābmuda*, plur. *ābmudakah*.

oqbbā, plur. *ogppā'* és *ogppāča'* nőtestvér | schwester. — L. *ābba*.

ogmānus, plur. *-nusā'* mese, elbeszélés | *märchen*, *erzählung*. —

L. *āmanjes*.

ogmānustet, v. *ogmānastet* mesélni, elbeszélni | *erzählen*. — L.

āmanjastet.

ogmie l. *ogpmie*.

ogrdās v. *ogrjās* délnek, délre, dél felé | *nach süden*, *südwärts*. —

L. *ārjas*.

ogrdiel, v. *ogrdīl* déli | *südlieh*. — L. *ārjel*.

oglēkie plur. *oglhkie'* váll | *schulter*. — L. *ālke*.

oglhkies, *olhkies* jobb | *recht*, *dexter* (o. *kiähta* jobb kéz | *rechte hand*). — *ālkes*.

oglduo, v. *ogljuo* olaj | *öl*. — L. *oljo* (sv. *olja*).

oiht, *oi't*, *oit*, *oihtu*, *oihtuo* valóban, csakugyan | *in der tat*, *fürwahr*.

— L. *āito*, *oito*.

oivatepmie, v. *oivatem*, plur. *oivatimie'* v. *-temie'* tanács, oktatás | *rat*, *belehrung*. — M. *āivatem*.

oivie = *ogjēvie*.

oiviemus = *ogjeviemus*.

oudcu' (*ton oudcu'* te kapsz | *du bekommst*). l. *ogdēuot*.

ouhta, *ouhtou*, *ouhtan*, *ouhton* l. *akta*.

outas, l. *outos*.

outal, *outalin*, l. *outol*, *outolin*.

outietit megelőzni | *zuvorkommen* (*prävenire*, *antevenire*). —

L. *autetet*, M. *āudetet*.

outiep előbbi | *früherer*, *anterior*; — *outiep āikī* azelőtt, hajdan | *früher*, *vormals*. — L. *auteb*, M. *āudeb*.

outieput, adv. azelőtt, elébb, hajdan | *früher*, *vormals*, *einst*. — L. *autebut*, M. *āudebut*.

outiemus, plur. *outiemusā'* (ess. *outiemussan*) legelső | *erste*, *vor-*
derste. — L. *autemus*, M. *āudemus*.

outipučcai, v. *outipussai* előbbre | *weiter vorwärts*. — M. *āutebučai*.

outäst 12, 36. — l. *outost*.

outo csoda | *wunder*; — *ou. sähka* csodás esemény | *wunderereig-*
niss; — *ou. parākuo* csodatett | *wundertat*. — L. *auto*, v. *āuto*.

outo azelőtti, hajdani | *früher einstig*; — *ou. poqrāsa'* ösök | *vor-*
fahren. — L. *auta*.

outo elő | *vor*: *outo-louta* soporlát | *vorhang*; — *ou.-mannie* elől-

- menő, vezető (a ki költözéskor a rénsort vezeti) | vorgänger, führer (leiter des renntierzuges). — L. *auta*, M. *äudå*.
- outoi*, *ouōtoi* adv. és pp., elé | vor, hervor (*pietnakī ou.* a kutyák elé | vor die hunde; *son pōtīj ou.* eléjött | er kam hervor). — L. *auti*, M. *äudåi*.
- outost*, v. *outos* elöl, -től -ért | von, vor, für, wegen (*kāita mū outost v. outos* menj el előlem vagy tőlem | geh weg von mir; *tān outost*, azért | dafür, darum; *sieluos ou.* lelkéért, für seine seele, 16. 26.). — *outostat* előttem, érted. — L. *autest*, M. *äudåst*.
- outon* adv. és pp., elöl, elül; előtt | vorn, vor (*ālāmuk*, *kuhti outon vacē* a nép, mely elöl ment | das volk, welches vorn ging; *almačī ou.* az emberek előtt | vor den menschen. — L. *autest*, M. *äudåst*.
- outol*, v. *outal*, *outola* adv. előbb, inkább, azelőtt, előtt | eher, früher, vordem (*ičēi tās tarhpahā oqpmie kāpmakijt māliestit ja porrot nou ko outol* nem kellett neki többé régi cipőket főzni és enni mint azelőtt | sie musste keine alten schuhe mehr kochen und essen, wie früher; *pōhti' almie riāhkai outola ko' tīj* előbb v. inkább jönnek a mennyországba mint ti | sie kommen eher ins himmelreich als ihr); — előre | in vorhinein, voraus: *outol-sarrhtnuotet* jósolni, profezeien); — *outal* v. *outol āikie* időnek előtte | vor der zeit. 8, 29.
- outol*, *ouōtol*, v. *outol ko*, *ouōtol ko* mielőtt | bevor. — L. *autel*, *autel ko*; M. *äudål ko*; *äudål*.
- outoli* előre | vorwärts (*outoli kuoului* előre felé | nach vorwärts).
- outolin* v. *outalin* adv. és pp. előre, elöl, előtt | vovärts, vorn, vor (*ou. kuoului* nach vorwärts); — *outolin sū* előtte | vor ihm; *tijā outalin* előttetek | vor euch. — L. *autelen*, M. *äudålin*.
- outolt* adv. és pp., elé | vor, entgegen (*kuokte olǧmā' . . . pōtika . . . sū outolt* két ember jött eléje | zwei menschen kamen vor ihn, ihm entgegen, 8, 28; *vadcin irēkie ou.* mentek a vőlegény elé | sie gingen dem bräutigam entgegen). — L. *autelt*, M. *äudålt*.
- ouhto*, *ouhtou*, *ouhtoññ*, *ouhton*, l. *akta*.
- outuo* csoda = *outo*.
- outuos* csudás, csudálatos | wunderbar, bewunderungswert. — L. *autos*, M. *åutos*.
- outuhet* csodálkozni | sich wundern. — L. *autohet*, M. *åutohet*.
- outuhahčat* id., vb. inch. (*mon outuhačāu*).

oččuot, oččut, Arv. = *oqđčuot*.

ohciēt v. ohcot keresni | *suchen* (*mon ocōu, son ohcō v. ohcoq v. ohcā, ij son ocō*). — L. *ācet*, M. *ācet*, *ācot*.

ocōhtet kikerēsni, kutatni, vizsgálni | *aussuchen, untersuchen, erforschen*; *ocōhtuvvāt pass.* — L. *ācātet*.

ocōhtuvvām vizsgálat, kihallgatás | *untersuchung, verhör.* — M. *ācātovem*.

ocōtipmie, plur. -timie' vizsgálat | *untersuchung, prüfung.* — L. *ācātem*.

otī = oqtī, l. oqtiet.

otō, otōs, plur. otōsa' új | *neu.* — L. *ādd, āddā, M. āddā, plur. āddāsah.*

otōsist újra | *von neuem.* — L. *āddāsist.*

otnā jókor, idejēn | *zeitlich, frühzeitig* — *juo otnā régen, már régen* | *schon lange.* L. *ādna.*

otnoris, plur. otnorisa' a lapp sátor törzsét képező négy fő czölöp | *die vier grundpfähle des lappischen zeltcs.* — L. *ādnēres, ādnāres.*

osskeltes, osskēltes = *oqskieltes.*

ossnā, v. ossno, plur. osnā', v. osno' számár | *esel.* — L. *āsna* (sv. *āsna*).

oppo, Arv. = *obbo.*

obbo, obbō, ōbo egész | *ganz.* — L. *ābb, ābbā.*

obbonis egyáltalában, épenséggel | *(besonders in negativen sätzen) überhaupt, durchaus* (*tij eāhpet kalhka obbonis maitek vuorřō nuot ti egyáltalában ne esküdjetek semmire sem* | *ihr sollt überhaupt auf nichts schwören*). — M. *ābbānis.*

omōhks borús, ködös | *trüb, nebelig* (*o. tātēhkie*). — L. *āmākes v. omakes.*

oruo-, oru-, l. orruot.

orōto, plur. orrhto' a hegységnek azon tája, hol az erdő kezdődik; különösen «nyírfaerdő» (mert nyírfából áll a legmagasabb erdő-rész) | *stelle des gebirges, wo der wald beginnt; bes. «birkenwald».* — L. *ārd.*

orries hím | *männlich, mennchen: vuonca-o. kakas* | *hahn.* — L. *āres, M. āres.*

orruot lenni, lakni, maradni, tartózkodni, élni | *sein, wohnen,*

bleiben, sich aufhalten, leben (*mon oruou, son orru, ij son oruo*). — L. *ärrot, orrot*.

orruom v. *orrom* lakás, tartózkodás | wohnung, aufenthalt; *čakča-orruom* őszi tartózkodó hely v. lakhely | herbstaufenthalts- v. wohnort. — L. *orrom*.

orruha, plur. id., lakás, lakóhely, tartózkodóhely | wohnung, wohnort, aufenthaltsort.

orruostet megállapodni | stehen bleiben. — L. *orrostet*.

öliem, v. *ölim*, plur. *öliema'* csipő | lende. — L. *älem*.

oliehtit érni vhová, elérni | reichen, erreichen; *oliehtam* p. præ. (*ij oliehtam kaddai* nem ért a partra | er erreichte das ufer nicht). — L. *ällätet*. — l. *hahpítit*.

ölhkij = *oqlhkij* (gen. plur.), l. *oqlëkie*.

ölhkies, l. *oqlhkies*.

olökuo külső, kül | aussen befindlich: *o. riähka* külföld | aussland; *o. piellie* külső fél, külső | aussenseite. — L. *ulko*.

olhkuomus legkülső, legszélső | der äusserste, extremus. — L. *ulkomus*.

olökuolän, olokuolen, olökulin, olkuolen kívül, künn | aussen, draussen. — L. *ulkolen*.

olhkuolt kívülről | von aussen. — L. *ulkold*.

olhkuoltäs külső | der äussere, externus (*o. vuohkie* külalak, külsőség | das äussere). — L. *ulkoldes, ulkoltes*.

olkus adv. ki | hinaus, aus (*vadciet* o. kimenni, hinausgehen). — L. *ulkos*.

olökusit nyilatkozni | sich äussern. — L. *ulkoset*.

olökun künt | draussen (foris). — L. *ulkon*.

olduo = *oqlduo*.

olmāj, olmoj, olmuj, olmuo, Arv. *olma*, plur. *olāmā', olömō* v. *olāmō', olómo', olómo'*, Arv. *olmā'* v. *olma'* ember, férfi, férj | mensch, mann, gatte: — *āčiek-olmoj* isten-féle ember, félisten | gottähnlicher mensch, halbgott; *toqrruo-olmāj* katona, harcos | soldat, kriegler; *sāduo-olmāj* magvető | säemann; *pält-o. földműves* | feldbauer, ackersmann; *meärra-olmāj* hajós, tengerész | schiffsmann, seemann. — L. *älma*.

olmuč, plur. *olmuča* ember | mensch. — L. *almač*.

ollāsa', l. *ollies*.

ollast v. *ollas*, Arv. *ollāst*, egészen, teljesen | ganz, vollkommen; — *ollast puktiet* véghezvinni, végrehajtani | vollbringen. — L. *állast*.
ollanet, *ollanēt*, *ollonet* beteljesedni, bevégeződni, végének lenni | erfüllt werden, vollbracht w., zu ende sein. — L. *állanet*, *állānet*.
ollehtit, *olle'tit*, *olliehtet*, *olli'htet* teljesíteni, betölteni | erfüllen, vollbringen. — L. *älletet*.

ollies, plur. *ollāsa'* tökéletes, teljes | vollkommen, vollständig, ganz; *ollies mānno* teljes hónap | ein ganzer monat; *ollies šadduo* vollwuchs, statura adulta (*mānā'* *ollies šaddui šaddi'* a gyermekek fölserdülnek | die kinder werden vollwüchsig). — L. *alles*.
ollit érni vhová; elkészülni vmivel | reichen bis; fertig werden mit etwas. — L. *ället*, *állāt* *sufficere*.

ollōsi, *ollōsik*, *ollōsikt*, adv. egészen, teljesen | ganz, vollkommen (*ollōsi puktiet* = *ollast p.*). — L. *állāsikt*.

ollonet, *ollonit*; p. præt. *ollonam*, l. *ollanet*.

ollu fölnőtt | erwachsen (*mānais šaddā ollu isiet* a gyermekekből fölnőtt ember [gazda] lesz).

ollu adv. egészen, teljesen | ganz, vollkommen.

olluo sok, számos | viel, zahlreich. — L. *allo* abundanter; abundantia, copia.

uit, *uīt*, Arv. = *oit*.

ūo oh! | ach! oh!

uorutes, *ūruotes*, plur. *uorutasa'*, *ūruotasa'* ragadozó állat (akár négylábú, akár madár) | raubtier (sowohl vierfüßsiges als raubvogel). — L. *orotes*.

uksa, plur. *ūksa'*, *uksa'*, *uhsa'* ajtó | tür: u. -*rajēkie* ajtónyílás | türöffnung. — L. *uks*, *uksa*, M. *uksa*, plur. *uvsah*.

ūhsuk, *ū'hsuk* vászonból vagy posztóból készült ajtó a lapp sátron | tür aus leinwand oder wollentuch. — L. *uksek*.

uhcekač, plur. *uhcekačča'* kised, kicsiny | kleines kind, klein. — L. *ucekač*.

uhčcie = *uhccie*.

uhccie, *uhcies* kicsiny, kevés, csekély | klein, wenig, gering (comp. *uhciep*; sup. *uhciemus*). — L. *uce*, *uces*.

ūtiep, *ūtiepu* Arv. = *outiep* előbbi (*tuon ūtiepu pieivien a minap* | unlängst).

ušūtīt, *ušutit*, *uššutit*, Arv. *ušōtīt*, *ušuotit* gondolni, vélni, szándé-

- kozni | denken, meinen, beabsichtigen (gerund. *uššutum'en* 1, 20.). — L. *uššotet*.
- uššulm*, *ušš^uolm* gondolat, vélemény, vélekedés | gedanke, meinung. — L. *uššolm*.
- uššulmas*, plur. *uššulmāsa'*, v. *uššulmisā'* id.
- udni ma* | heute. — L. *udne*.
- udnik*, *udnek ma is*, mai nap is | auch heute, heute noch; *vil v. v'äl udnik még ma is*, még. — L. *udnek*, *vele u*.
- uspar* Arv. gazdag asszony | reiche frau. — (L. *uspar* gnavus, industrius).
- unuohkastit* bosszankodni, türelmetlenkedni | unwillig, verdriesslich, ungeduldig sein. — L. *onuokestet*, M. *unuokastet*.
- unna*, *unnie* (comp. *unniep*, sup. *unniemus*) = *uhccie*.
- unnahkač*, *unna'kač*, plur. *-kačča'* = *uhcekač*.
- ūriektiesfärötuk* nem becsületes, igazságtalan | nicht rechtschaffen, ungerecht. — L. *orektesfärdog*.
- ūruotes*, l. *uorutes*.
- ulkos*, *ulhkus*, Arv. = *olhkus*.
- ulökuolen* = *olökuolen*.
- ulūmuj* = *olmāj*.
- ulmuč*, plur. *ulmuča'* ember | mensch = *almač*, *olmuč*.

- k* (kérdő particula, fragepartikel) *-e* | ob (*ogččuo-k... suogñutahčat megkérhetem-e* | kann ich werben?) — v. ö. *kus*, *ko*, *ku*.
- kāihk*, *kaihk*, *kaik*, *kājähka*, *kāihka*, Arv. *kaihkka*, *kaika* minden | all (omnis); — *kaik tiuna*, v. *kājähka tiuna* valamennyi | alle zusammen, insgesamt; — *oppo kaika* id., Arv.
- kaihklähkasac* v. *-lähkāsac* mindenféle, mindennemű | allerlei. — L. *kaik*, *kaika*.
- kajähkanit* széthasadni, repedni, összeszakadni | bersten, zerreißen (*outo-louta tiempelinn kējähkänī kuoutat a soporlát a templomban ketté hasadt* | der vorhang im tempel riss entzwei, M. 27, 51.). — L. *kaikanet*.
- kaihkietit* hasítani, tépni, szaggatni | zerreißen, entzwei reißen (trans.). — L. *kaiketet*.
- kajėhkuot* (mon *kajėhkuou*, son *kajėhku*) 1. = *kaihkietit* (*kaihk^{uo}* v. *kaihkū olhkus* tépd ki | reiss aus, M. 5, 29 és 18, 9.); — 2. *vuolus*

- kajēhkuot* (*kogtieu*) lerombolni, ledönteni (házat, sátrat) | nieder-reissen, zerstören (ein haus, eine hütte). — L. *kaikot*
- kaihkuotet*, -*kuotet* tépni, szakítani, széttépni, szétszaggatni | zer-reissen; — l. *kaihkietit*; *kaihkuotuvvāt* vb. pass. — L. *kaikotet*.
- kāikuotit*, *kaikuotet* szemrehányani; feddeni, pírongatni | vorwerfen; verweisen. — L. *kaigotet*.
- kājāhca*, plur. *kāihca'* kecske, gödölye | ziege. — L. *gaica* (gót *gaits*).
- kajēcuolet*, *kajēsuolet* szemrehányani | vorwerfen, exprobare. — L. *kaicolet*.
- kājētet* (*mon kaitau*, *son kājētā*, *ij son kaitie* elmenni, eltakarodni | weg gehen, sich fort trolen (*kāita ierit* menj el, takarodjál!))
- kajēpietit* követelni | fordern; *kajēpietuvvāt* pass. — L. *kaipet*.
- kajēvalit* ráütni, rávágni | draufschlagen. — L. *keivelet*.
- kaiv'es*, plur. *kājēvasa* ostoba | dumm, töricht. — L. *kaives*.
- kauhcāt*, *kauhcie*, *kauhcātās*, l. *kake*.
- kauhcies*, *kāuhcuk* nyolczan | acht zusammen.
- kauānat*, *kāuānat*, *kauānat*, Arv. *kautnāt*, *kaunet*, *kaunat* találni, megtalálni | finden (*mon kāunau*, *son kauānā*, *ij son kāuna*); — p. præt. *kauānam*, Arv. *kaunam*. — L. *kaudnet*.
- kaunas* használható, hasznos, alkalmas | brauchbar, nützlich. — L. *kaudnes*, *kaunes*, M. *kaunas*.
- kāuēnie*, plur. *kāunie'* dolog, jószág, holmi | ding, sache, gerätschaft. — L. *kaudne*, *kaune*.
- kaunitēt*, Arv. találkozni | sich treffen, sich begegnen. — L. *kaudnetet*.
- kaunut* találtatni, találkozni | gefunden werden, sich finden, zu finden sein. — M. *kaudnot*.
- kauāla*, plur. *kaula'* hurok, kapocs, edénynek a füle | schlinge, öhr. — L. *kaul*.
- kahkuo*, plur. *kāhkuo'* kalács | kuchen. — L. *kakko* (sv. *kaka*).
- kakcāt*, v. *kauhcāt* nyolczadik | der achte. — L. *kakcad*.
- kakcātās* v. *kauhcātās* nyolczad rész | der achte teil, achtel. — L. *kakcates*.
- kakce* (gen. *kauhcie*) nyolcz | acht, octo.
- kagga*, plur. *kakka'* hordócska, nagyobb faedény, melybe az összes rénszarvasoktól fejt tejet töltik | fässchen, grösseres holzgeschirr (für die renntiermilch). — L. *kagga* (sv. *kagge*). — Düb. 75.

kādduot, kāđuot segíteni, megsegíteni, megmenteni | helfen, erretten (*mon kājuou, son kādduo* v. *kāddu, ij son kājuo*); p. præt. *kāddum*. — L. *kajot*.

kāđuoset megszabadulni, megsegítetteti | befreit, gerettet werden, hülfe bekommen. — L. *kajoset*.

kahčat kérdezni | fragen (*mon kačāu, son kahčā, ij son kačā*); p. præt. *kahčam*. — L. *kačat*.

kačātet, v. -tit, v. kačāhtēt id., vb. frequ. (*son kačāt*). — L. *kačatet*.

kahčcat esni | fallen (*mon kahčau, son kahččā, ij son kahča*); p. præt. *kahččam*. — L. *kaččet*.

kahččām, -čem esés | fall, das fallen; — *sudduo-k. bünbeesés* | sündenfall.

kahcajet lógni, függni | hängen (*son kahcaj*). — L. *kacahet*.

kahciem tarkó, nyakszirt | nacken, genick, hinterhaupt; — *kahciem-alies, l. alies*. — L. *kacem*.

kacuostit fölakasztani | aufhängen; — *kacuostam* p. præt.; *kocuostuβbat* vb. pass. — L. *kacostet*.

kacca' (plur.) Arv. *karmok* | krallen. — L. *kaz*, plur. *kazah*.

kahttār, kahtār ör, örzö | wache, wächter. — L. *kattar*.

kahtet, -tit örizni, vigyázni | bewachen, achtgeben; *kahtetuvvät* pass. — L. *kattet*.

kahtetit id., frequ. — L. *kattetet*.

kahtietallat nagyon ügyelni vmire, megvigyázni | sehr achten auf etwas, genau befolgen (*mon kahtietalāu, son -tallā*). — L. *katie-tallet*.

kāhtuot eltűnni | verschwinden (*mon kātuou, son kāhtu°, ij son kātuo*); p. præt. *kāhtum*. — L. *katot*.

katte, Arv., l. kaddie.

kahtuo, plur. kahtuo' macska | katze. — L. *katto* (sv. *katt*).

kaddie, Arv. katte, plur. kattie' v. kāttie', Arv. katte' (all. *kaddai, Arv. kattai*) part, szárazföld | strand, ufer, trockenes land; — *tollo-kaddie tűzhely, tűz* | feuer, feuerstelle (in der lappischen hütte); — Arv. *āhpie-katte tengerpart* | meeresufer; — Arv. *katte-paik'e partvidék* | ufer, ufergegend. — L. *kadde*.

kaddiet gyanakodni | argwöhnen, verdacht haben. — L. *kaddet*.

kaddiekoqhtiet id., vb. inch. — L. *kaddegätet*.

kāstatet nedvesíteni; keresztelni | befeuchten; taufen; *kāstahtuvvüt, kāstatuvvet*, pass. — L. *kastatet*.

kāstatedd'ie v. *-tidd'ie* keresztelő | táufer. — L. *kastateje*.

kāstates, *kāstatis*, *-tas* (allat. *kāstatissai* v. *-tisāi*) keresztelés, keresztelés | die taufe. — L. *kastates*, M. *-tis*, *-tas*.

kasska közép | mitte; — *kasska-id'da* v. *kask-id'da* éjfé | mitternacht; — *kasska-kiessie* nyár dereka, közepe | mitte des sommers (mitte Juli); — *kasska-piejëvie* dél | mittag (*kasska-pěj rāddai* délig | bis mittag). — L. *kaska*.

kasskai v. *kaskai*, *kaski* pp., közé | zwischen, unter (*mon rājau tijāu tie ko sāucait kumpiekij kasskai* ich schicke euch wie schafe unter die wölfe). — L. *kiskai*.

kasskau között | zwischen (*palvai kasskau* zwischen den wolken). — v. ö. L. *kasko*.

kasskat adv., ketté, szét, el- | entzwei, zer-, ab. — L. *kaskat*.

kaskasa (allat.) egymásnak, egymás közt | einander.

kasskast pp., közül | von, aus (*muhtiemā' sijā kasskast* néhányan közülük | einige von ihnen).

kasskan pp. között | zwischen, unter (*uksa k.* zwischen der tür; — *tijā k.* unter euch); — *kaskanettie* köztetek | unter v. zwischen euch; — *kaskanisā* egymásnak, egymás közt | einander, zwischen einander, einer dem andern. — L. *kaskan*.

kasskiet harapni | beissen. — L. *kasket*.

kasskiestit, *kāskiestit*, Arv. *kasketet* v. mom. egy kissé harapni, csipni | ein wenig beissen. — L. *kasketet*.

kasskuo pp. közepén | mitten in, inmitten (*kasskuo jarie a tó közepén* | inmitten des sees). — L. *kasko*.

kassniet tüsszenteni | niesen. — L. *kasnet*.

kanuket, *kanokit* megállni, megállapodni | stehen bleiben. — L. *kanoket*, *kānoket*.

kāpittül, *kāpihtül*, *kāpittel*, *kāpihtel* fejezet | kapitel. — L. *capitel*.

kāptie, plur. *kāptie'* v. *kāpti'* kabát | rock; — *pajiltes k.* felső kabát, felső ruha | oberkleid; — *sis-kāptie* köntös | rock. — L. *kapte*.

kahppatit vb. mom. ugorni, szökni | springen, hüpfen. — L. *kappetet*.

kapmā, plur. *kapma'* lapp sátor, mely nem ponyvával van bekerítve, hanem melynek nyílásai turfával vagy földdel vannak betömködve (ilyent a nem nomád lappok használnak) | lappische hütte (deren öffnungen mit torf oder erde bedeckt ist). Düb. 178.

kapma, plur. *kapmaka'*, Arv. = *kāma*.

kāffa, gen. *kāffa*, *kāfa* kávé | kaffee.

kāma, Arv. *kapma*, plur. *kāpmaka'* czipő, bocskor | schuh; — *kal-luok-kāma* téli czipő, a rén fejbőréből készítve | winterschuh (aus der kopfhaut des renntiers); — *čācie-kāma* v. *liärēhtie-kāma* nyári bocskor cserzett bőrből | sommerschuhe aus gegerbten leder. — L. *kabmak*. — Düb. 151. l. fig. 44.

kāmas, plur. *kapmasa'* a rénszarvas lábbőre (melyből a téli czipő készül) | fushhaut des renntiers (zu winterschuhen). — L. *kabmas*.

kāmēl, *kammēl* plur. -a' teve | kamel. — (sv. *kamel*).

kammar, plur. -ra' szoba, kamra | stube. — L. *id*. (sv. *kammar*).

kārāt: *kārāt-roghka* nagy teknő | grosser trog.

kāratet vb. frequ. megkötni | binden; — l. *kārrat*.

kārie, l. *kārrie*.

kārun, pl. -na' = *kauāla*.

karēdiel v. *kardiel*, plur. — -a' óriás = *stálluo*. — L. *karjel* (Muscovita; homo saevus).

karēcie, plur. *karhēie'* szűk | schmal; — v. ö. *karhēies*.

karhēies, szűk, keskeny, | schmal, eng. — L. *karčes*.

kārāta v. *karētie* plur. *karrhta'* v. *karrhtie'* kert, bekerített hely | garten, umzäunter platz; — *viena-kārāta* v. *karētie* szőlőhegy | weingarten. — L. *garde* (sv. *gårde*).

kārtuksa dohány | tabak. — (sv. *kardus*).

karpie, Arv. fonál: *missie-karpie* rézfonál | messingdraht. — L. *karb* (virga).

kārāvasa', *karāvāsa'*, *karvāsa'*, l. *kārvies*.

kārviehtet, *kār'jie'tet*, *karviehtet*, *karvietet* elkészíteni | verfertigen, zubereiten; *kārvietam*, *karvietam* p. praet.; *kārviehtuvvāt* pass. — L. *karvetet* (v. ö. ófn. *garwen* praeparare).

karvietepmie, v. -*tipmie*, plur. *karvietēmie'* v. -*temie'* v. *timie'* készülés | vorbereitung. — L. *karvetem*.

kārvies, *karv'ies*, plur. *kārāvasa'*, *karāvāsa'*, *karvāsa'* kész | fertig. — L. *karves*.

kārēvien, plur. -na' kömény | kümmel. — L. *karven* (R. *karv*, *karve*).

kārḡvuo, *kārāḡvuo*, plur. *kārḡvuo'*, *kārḡvuo'* ruha, öltözet | kleid, gewand; *heüḡḡa-k*. lakodalmás ruha | hochzeitsgewand. — L. *karvo*.

karvoqtuvum, Arv. kibélelt | gefütttert (kleid).

kārvuotet, kārvuotet öltöztetni, fölöltöztetni | kleiden, bekleiden, ankleiden; *karvuotuvvet, kārvuotuvvāt* pass.; *kārvuotuvvum, kārvuotum* p. præt. — L. *karvotet, karvotovet*.

karra, karras kemény, szigorú | hart, streng; — *k. virruo* erős, nagy vihar starker, grosser sturm. — L. *karra, karres*.

kārrat kötni, bekötni | binden, einbinden (*mon kārau, son kārrā, ij son kāra*); *kārram* p. præt. — L. *karet*.

karrasikt v. *karrasik* v. *karrasit*, adv. keményen, keservesen, igen, nagyon | hart, bitterlich, sehr. — L. *karresikt*.

karrasvuot keménység | härte. — L. *karresvuot*.

kārrie, plur. *kārie'* edény | geschirr; — *tuolēpes k. tál* | schüssel; *muorra-k. faedény* | hölzernes geschirr. — L. *kare* (R. *kar, kara*).

karruotet, karrūtēt átkozni, szidni | fluchen, schelten. — L. *karrotet*.

karruotuvvum, plur. *-ā'* átkozott | verflucht. — L. *karrotovum*.

karrhta', *karrhtie'*, l. *karāta, karētie*.

kalač: *kalač-kujēmie* házastárs | ehehälfte (conjux). — L. *id*.

kālāčvuot, kalačvuot házasság | die ehe. — L. *id*.

kalk, plur. *kalhke'*, *kālhke'* kehely | kelch. — L. *kalk* (sv. *kalk*).

kalāka- (segédige, verb. auxiliare), *fogni, akarni* | werden, wollen, sollen (*mon kalhkau, Arv. kalkau vaddiet adni fogok* | ich werde geben; *son kalākā poqhtiet jōnni fog, v. jōjjōn* | er wird, v. er soll kommen; *ij son kalhka mannat; sij kalēki* sie werden; p. præt. *kalākam, kalkam*. — L. *mon kalkab, son kalka* stb.

kālākāt v. *kālēkit* kinyújtani, kiterjeszteni | ausstrecken (*mon kālākau, son kālākā, ij son kālākā v. kālēki*); p. præt. *kālākām*; — L. *kalget*.

kālāvuo, plur. *kālvuo'* jószág (ingó), holmi, háziszerek | sachen, gerät, hausgerät; — v. ö. *kāuēnie*. — L. *kalvo*.

kalāma hideg | kalt. — L. *kalma*.

kalēmiet fagyni, befagyni | frieren, zufrieren; *ouhton* (v. *nouhton*) *ogjvie kalēmiet* megfagyni | erfrieren; p. præt. *kalāmām*. — L. *kalmet, kalbmet*.

kalēmietit, kalmietit megfagyasztani | frieren lassen. — L. *kalmetet*.

kallāsačča' kevesen, egynehányan | wenige, einige. — L. *kallasačeh, kallaseh*.

kallānit jóllakni | satt werden. — L. *kallanet*.

kallānaddēt id., vb. frequ.

kalle hány, mennyi | wie viel? — L. *id*.

kalle, *kallä* adv. eléggé, bizony, bizonynal, ugyan, mindenesetre, elég | ja, fürwahr, zwar, gewiss, allerdings; — *kallemo* bizony én | fürwahr ich (*kallemo tū liddiū ēābārit auhtan oqjvie* bizony agyonszorítottalak volna). — L. *kalle*.

kallehtēt, *kallē'tit* jóllakatni | sättigen; *kallehtuvvet*, v. *-tuvvat* pass. — L. *kalletet*.

kalles, plur. *kallāsa'* öregebb férfi | älterer mann; — *piägga-kalles* a szél istene | gott des windes. — L. *kalla*, *kalles* (sv. *karl*; R. *kall*, *kalle*).

kalliehkač néhány | einige. — L. *kallekačeh*, M. *kallekač*.

källiet gázolni (vízen át) | waten (*mon kälau, son källā, āj son kälīe*). — L. *kalet*.

källiem gázolás, gázolásra alkalmas hely, gázló | das waten, wate-stelle, furt. — L. *kalem*.

kalluo, plur. *källuo'* homlok, a rénszarvas fejbőre | stirne, kopfhaut des renntiers. — L. *kallo* (R. *kaluv* oberer teil des kopfes mit haaren).

kalluo nagy kö | ein grosser stein. — L. *kallo*.

källuok v. *källuok kāpmaka'* a rénszarvas fejbőréből készült cipő | schuhe aus der kopfhaut des renntiers. — L. *kallok*.

kaldīe, plur. *kaldīe* széles, bő, tág | breit, weit. — L. *kaljes*.

-kā, *-kā*, *-kē*, *-ke*, *-keā* particula, és, is, csak... is | und, auch, auch nur (*kuhtis mahttā lasie'tet ouhtoukē stihkuou šaddu'sis ki bir* csak egy rőföt is hozzáadni termetéhez | wer vermag auch [nur] eine elle seiner statur hinzuzufügen? M. 6, 27. — *ī son vast'etam sund'ī ouhtoukē pākuou* er antwortete ihm auch nicht ein [kein einziges] wort M. 15, 23. — *tau eāhpāt tīj leā munīkeā tahkam* das habt ihr auch mir nicht getan M. 25, 45.). — L. *ke*.

kājēnuo, plur. *kāimuo'*, l. *kejēnuo*.

kārduotet vigadni, örülni, örvendeni | sich freuen. — L. *kerjotet*.

kārātai (allat.): *kitta kieča kārātai* hétszerig | bis siebenmal; — l. *kirhtie*. — M. *kerdai*.

kārtasač adj. -szeres, -szoros | -fach (*čuotie k. százszoros* | hundert-fach; — *kārtasačā*, v. *kārtasaččā*, v. *-sačcat*, adv. -szeresen, -szorosan | -fach. — L. *kerdasac*.

-kē, *-ke*, l. *-kā*.

keā, *kā*, pron. inter. és rel. ki, a ki | wer, welcher (acc. *keāu*, gen.

- keän*, ess. *keännen*, iness. *keännä*, allat. *keäsi*, *keäsa*; — plur. *keä*, gen. *käi*, *käi*, iness. *käinä*). — L. *kä*.
- keäk'e valaki* | jemand; — *i keäk'e senki* | niemand (all. *keäsak*, v. *keäsakij*; elat. *kästek*).
- keähca ime*, lásd | sieh! — L. *keähčcat*.
- keähcai*, l. *kiehcie*.
- keähčcat*, v. *kiehčcit* nézni, látni; ügyelni, vigyázni vmire | sehen, schauen; achten, acht geben auf etwas; — *paddielkeähčcat* lenézni, megvetni | verachten (*mon keähcau*, *son keähččä*, *ij son keähca*); *keähčcatet*, -čit inf. fin.; *keähčcetuvvät* pass. (*paddiel-k.*) — L. *käččet*, *käčet*.
- keähčcatet*, *keäčcatet*, vb. frequ. megnézni | betrachten; ger. *keähca-tēmien*. — L. *käčtetet*.
- keähčastet*, -stit, Arv. *keähčestet* nézni, ránézni; kizsemelni | an-sehen, hinblicken; ausersehen; — *keähčastam*, p. præt. — L. *käčestet*.
- keähččäm* nézés | das sehen; schauen: *k.-lajčpie* schaubrod. — L. *käčem*.
- keähčcalet* kísérteni, megkísérteni, próbálni | versuchen, probiren; *keähčcatuvvat* pass. — L. *käččelet*.
- keäččaledđē*, *keähččaliddie* kísértő, csábító | versucher, verführer. — L. *käččeleje*.
- keähččalépmie*, v. -*lipmie*, plur. -*lémie'* v. -*limie'* kísértés | versu-chung. — M. *käččalebme*.
- keähččie*, *keähččie*, *kiehččie* néző, vigyázó, őrző | aufseher, hüter; — *eälluo-k.* pásztor | hirt. — L. *käčeje*, M. *käčče*.
- keäčuo* egész | ganz; — *k. piejvie* v. *piejvieu* egész napon át | den ganzen tag hindurch. — L. *kečo*, M. *käčo*.
- keähččuolet*; p. præt. *keähččuolam* = *keähčcalet*.
- keätkahet* megkövezni | steinigen. — L. *kedkahet*.
- keätkajes* köves | steinig. — L. *kedkajes*.
- keäsäs*, plur. *keäsäsa'*, *keässäsa'* nyakló (egy darab bőr, melyet a rénszarvas nyaka köré kötnek és melyre a rén szügye tájékán a húzószíjat erősítik | kummet (ein stück leder, über den hals des renntiers gebunden, woran in der brustgegend des tieres der zugriemen befestigt wird). — L. *kesas*.
- keäsästít* a rénszarvasokat a szán elé fogni | die renntiere vor den schlitten spannen. — L. *kesastet*.

keännā, kennā = -kā, -kē, -keä, -kū (eähpätkus keännā muhtie nem emlékesztek-e szintén | erinnert ihr euch auch nicht? M. 16, 10).

— ouhtou pottočau keännā egy órácskáig sem | auch nicht eine kleine stunde? M. 26, 40). — L. ken, M. kenna.

keähppat könnyű | leicht; — comp. keähppatäbbuo, sup. keähppatūmūs, -mū^us. — L. keppes, keppe. — l. kiehppis.

keähppatäppuot adv. (comp.) könnyebben | leichter. — M. kappatebbut.

keära, plur. keärraka', keäraka', l. kierrak.

keärakat, v. keärēki't v. kierēkiet elkészülni vminek tevése, hozzájutni vmi dologhoz, bírni vmit tenni | im stande sein (vermögen) etwas zu tun, dazukommen etwas auszuführen (mon keärhkau, son keärākā, dual. 1. moqj kierēkin; ij son keärhka); p. præt. keärakam. — L. karget.

keärēta, plur. keärrhta', keärhta' kerítés | zaun. — L. gärd, M. gārda (sv. gårde); — l. kārāta.

keärhmaj, plur. keärāmaha' kígyó | schlange. — L. kərbma, kərbmahas.

keälltet törrel fogni | mit einer falle (schlinge) fangen. — L. kiälet, v. ö. L. kiäldet intendere (arcum).

kēi gen. plur., l. keä.

keitas a kikre, a melyekre | auf welche; — v. ö. keä.

kejēsar, v. keisar, plur. kejēsāra' v. keisara' császár | kaiser. — L. keisar (sv. kejsare).

kejēnuo v. käjēnuo, plur. kēinuo' v. käinuo' út | weg, via. — L. keino, käino.

kēinuotahk, plur. -takā' ösvény, út | pfad, weg. — L. käinotak, käinot.

kéntal, l. kinntal.

kennā, l. keännā.

keres, Arv. — l. kieres.

kiäüätat, kiäutat, kiävötēt elfáradni, kifáradni | müde werden, ermüden; kiäüätam p. præt. — L. kiäudet.

kiäura, kiäuras, kieure erős | stark; — comp. kiäurap, kieurap. — L. kiäura, kiäuras, M. kieura, kieuras.

kiäoruot v. kiäuruot erősödni, megerősödni | zu kräften kommen, stärker werden.

kiähčēiet, l. keähčēat.

kiähta, l. *kiehta*.

kieivittit, -tèt, *kieivutit* elszóródni, elszéledni | sich zerstreuen. —

L. *keivetet*.

kieddïek, plur. -ka' virág | blume.

kiehča, *kiehča*, *kieča*, *kiečau* hét | sieben; — *kiehča lohk* hetven siebzig. — L. *kieča*, *čeča*.

kiehčät hetedik | der siebente.

kiehčätis, v. -täs heted, hetedrész | der siebente teil, siebtel.

kiečas, *kiečuk* heten | sieben zusammen. — L. *čečes*.

kiehčit hétszer | siebenmal.

kiehčie, plur. *kiečie'* vég | ende (allat. *keähčai*); — *uksa-k.* ajtó vége v. sarka | türende, türangel; — *nuñnie-k.* nasenspitze (*lohkkiea nuñnie-kiehčie* a záros szánkó orra vége | das oberste ende des vorderteils am schlitten); *täte kiečiest* v. *kiečies* ettől v. mostantól fogva, ezentúl | von nun an. — L. *keče*.

kiehčcit, *paddielkiehčcit*, — l. *keähčcat*.

kiedcie, *kiezzie* keskeny, szűk | eng, schmal. — L. *kedse*.

kiehta, v. *kiähta*, gen. *kieta'*, *kiäta'* kéz | hand. — L. *käta*.

kiehtiet, *kiehtiet* (*mon kihtau*) köszönni, hálát adni, áldást mondani | danken, segnen. — L. *kitet*.

kīhtuo, v. *kihtuo*, gen. *kihtuo'* köszönet, hálaadás, hála | dank, danksagung; — *k-laulutas* hálaének, dícsérő ének | lobgesang. — L. *kito*.

kietkie = *kierëkie*.

kiehttuot elbeszélni, elmesélni, beszélgetni; kitalálni | erzählen; erraten (*mon kiehtuou*, *son kiehttu*, *ij son kiehtuo*); *kiehttum* p. præt. — L. *kättot*.

kieddie bekerített hely, a hová a réneket fejés végett behajtják geschlossener platz, wohin man die renntiere zum melken treibt. — L. *kedde pratum*. — Düb. 88.

kiesa, v. *kijēsā*, plur. *kihša'* v. *kīšsa'* v. *kišsa'* tehertartó, tehervivő edény, melyet a rénszarvasnak két oldalára kötnek | packkiste, welche man dem renntiere zu beiden seiten aufbindet. — L. *kisa*. — Düb. 98.

kiessie, plur. *kiesie'* nyár | sommer; *čakča-kiessie* nyár utója | nachsommer. — L. *kese*.

kiessiet, -siit húzni | ziehen; — *pajās föl-* v. *kihúzni* (*mon keäsau*, *son kiessā* v. *keässā*, *ij son kiesie*); *kiessam* p. præt. — L. *keset*.

kiesiehtit, *kiesi^etit* vinni, húzni, szállítani | führen, fahren, transportiren; *kiesietuvvet* pass. — L. *kesetet*.

kiesselit begöngyölni, betakarni | einwickeln, einhüllen, umhüllen. — L. *käselet*.

kienies haszontalan, rossz, hütlen | unbrauchbar, schlecht, untreu. — L. *kenes*, M. *kienes*.

kiehppis könnyű | leicht (comp. *keähppasubbuo*, sup. *keähppasumūs*); — l. *keähppat*. — L. *keppes*.

kiepmie, plur. *kiemie'*: *šieu^het-kiepmie* a sötétség oszlása, szürkület | das weichen der finsterniss, morgengrauen. — V. ö. *si^jěkie*.

kiebnie v. *kiebmie*, plur. *kiepnie* v. *kiepmie* üst | kessel. — L. *kebne*.

kiemartit csomóba kötözni, fölfűzni | zusammenknüpfen, aufreihen (an einer schnur, rute); *kiemartī kuolit piesutahkai* er fasste die fische auf eine weidenrute). — L. *kemärdet*, *kiämartet*.

kierĕkiet, l. *keärakat*.

kieries, *kieris*, plur. *kierrisa'* v. *kierrisa'* mindenfelől nyitott szán | offener schlitten; v. ö. *lohkiek*, *pulĕhkie*. — L. *kerres*. — Düb. 103.

kieries, Arv. *keres* kedves, szeretett | lieb, geliebt. — L. *keres* (sv. *kär*).

kieriesvuot szeretet | liebe. — L. *keresvuot*.

kierhka v. *kierhkau*, plur. *kierähkama* lapp bölcső | lappische wiege. — L. *kätka*, *kätkem* v. *kerkem*.

kierĕkie, *ki^erĕkie* v. *kietkie*, plur. *kirhkie'*, *ki^erhkie'* v. *kietkie'* kő | stein. — L. *kedke*.

kierätat, szenvedni, tűrni | leiden, dulden; *kierätam* p. præt. — L. *kierdet*, M. *kierdat*.

kiertamus v. *kierĕtemus*, plur. *-sā'* szenvedés, tűrés | das leiden, dulden. — M. *kierdamus*.

kierĕties türelmes | geduldig. — L. *kierdies*.

kierrak, v. *keärrak*, v. *keära*, plur. *kierraka'* v. *keärraka'*, *keärika'* csúcs, földszin | spitze, oberfläche (*soqrvie kierrak fenyőfa csúcsa* | wipfel einer fichte; *son pōtj ĕäcie keärakai a víz fölszínére jött* | er kam auf die oberfläche des wassers). — L. *kärrek*, *kära*.

kierriek, *kierrĕk*, plur. *-ka'* tanácskozás, tanács | beratung, rat. — *kierriek-koghtie* tanácsház | rathaus. — L. *kerrev*, *kerre*, M. *kierreg*.

kielatēs, v. *-tis*, plur. *kielatīsā'* szótlan, néma | sprachlos, stumm. L. *kieletes*, M. *kielates*.

kielahtepmie v. *-tépmie*, v. *kielā'tepmie*, plur. *kielahtēmie* v. *-timie'*
id. — L. *kiälätebme*, M. *kielätebme*.

kieliestēt hazudni | lügen; — ger. *kieliesten*. — L. *kelestet*.

kieltama, Arv. hurok, tör | schlinge, falle; — v. ö. *kedlltet*.

kiella, plur. *kiela'* nyelv | sprache (*sämie* h. a lapp nyelv | die lappische sprache). — L. *kiäl*, M. *kiella*.

kiellat fogni (törrel, hurokkal) | fangen (mit einer schlinge) (*mon kielau, son kiellā, ʔj son kiela*). — L. *kiälet*, M. *kiellat*.

kijēsā, pl. *kiišsa'*, l. *kiesa*.

kitā, pl. id., tavasz | frühling; — *kitā-kiessie* a tavasz utója, nyár eleje | ende des frühlings, anfang des sommers; — *kitā-peällai* tavasz felé | gegen das frühjahr. — L. *kidda*.

kīhtau, *kīhtī*, *kīhtuo*, l. *kēhtuo*.

kitt, *kitta*, pp. -ig | bis, usque, usque ad (*k. iehkietē* estéig | bis abend; — *kitta tasā kō son maksī* addig, a míg megfizetett | bis dass er bezahlte; *kitta...rāddai* id. (*kitt almie rāddai* bis zum himmel)). — L. *kitta*.

kitta adv. «meg-», szorosan | fest (*k. valhtiet* meg- v. *elfogni* | festnehmen; — *čatnin sū kitta muorrai* [erösen] odakötötték a fához | sie banden sie fest an den baum). — L. *kitta*.

kiddak, *kiddek*, plur. -a' börtön | gefängniss, kerker. — L. *kittek*.

kis (particula) is, meg, pedig | und, auch.

kistā, plur. *kissta'* keztyű | handschuh. — L. *kista*.

kisstuo, plur. *kistuo'* láda | kiste; — *veärruo-k.* áldozati szekrény | opferlade. — L. *kisto* (sv. *kista*).

kistuotasit koporsóba tétetni | in den sarg gelegt werden.

kišu^ohk v. *kišu^ok* hajlandó, kész vmire | geneigt, bereit, willig. — L. *kiššok*.

kiššalit, *kišalit* hajlandónak v. késznek lenni | geneigt v. bereit sein (*kišala'-ku tau tu^osstuot munnu kieresvuota ālhkuon* hajlandó vagy-e ezt (t. i. a jeggyűrűt) elfogadni kettőnk szerelmének kezdetén). — L. *kišsalet*.

kinntal, *kéntal*, plur. -la' gyertya | licht, kerze; — *k.-juelēkie* gyertyatartó | leuchter; — *k.-lajēhie* gyertyabél | docht. — L. *kintel*, M. *kintal* (v. ö. ófn. *chandal*, *kentil* licht; sk. *kindr*, *kyndr* feuer).

kipmanit fölforrni, forrni | aufkochen, aufwallen, sieden (*kāffa kipman* a kávé fölforr); v. ö. L. *kibmahaddet* leviter coquere.

kimppuo, plur. *kimppuo* v. *kimpuo* 'csomó | bündel; — *lābčie-k* fékcsomó | ein bündel zügel. — L. *kimpa*.

kirčdie, plur. *kirdie* 'könyv, levél | buch, brief; — *salāma-k*. zsol-tárkönyv | psalmbuch; — *sirātim-* (v. *luohpatēm*)-*k*. válólevél | scheidebrief. — L. *kirje*.

kirėkie, *kirkie*, *kirkhie*, l. *kierėkie*.

kirōhkuo, plur. *kirōhkuo* 'templom, egyház | tempel, kirche. — L. *kyrko* (sv. *kyrka*).

kirrhtie -szer, -szeres, -szeresen | -mal, fach (*kuokte kirrhtie* két-szer | zweimal; *čuohtie-k*. százszor, százszorosan). — L. *kerde*.

kilhätet eljegyezni | verloben; *kilhätum* p. præt. pass. — L. *kihlatet*.

kilhie, plur. id., nászajándék | verlobungsgeschenk. — L. *kihle*.

killat (*mon killau*) tűrni, kibírni, kiállni | dulden, aushalten, ver-tragen (*killu-to āddam* csak tűrd öregapám). — L. *killet*.

kō, *ko*, *koh*, Arv. *kū*, *ku* 1. mint, a mint, miképpen | wie, als; — *tā ko*, *tie ko* id. (*pō'tij ställuo tā ko eältakis* jött az óriás mint villám | es kam der riese wie ein blitz); — *nouh ko* úgy mint | so wie; — *tasā ko*, *tasāk ko*, *tasāk*, Arv. *tassa* v. *tasa ku* míg | bis dass; — *outol ko*, Arv. *autel ko* mielőtt, előbb mint | bevor; — *iečāhko*, l. *iečā*. — 2. midőn, mikor, a mint | als, da (*ko son tau kulāi* midőn ezt hallotta | als er das hörte). — L. *ko*.

-*ko* (kérdő-szócsonka, frage-partikel) -e? (*juo ko kaunī?* megtalál-tad-e már | hast du es schon gefunden?). — v. ö. -*kus*.

kojǵhkuot csöpögni | tropfen, triefen (*mon kojǵhkuo*, *son kojǵhku*, *īj son kojǵhku*). — L. *kāikot*.

kojǵvuo, *kojǵvuo*, plur. *kojǵvuo* 'lapát | schaufel. — *čuojėkam-k*. lapát, melylyel a havat elkorjáják, hogy nézzék, *van-e* rénmoh alatta | schaufel zum wegräumen des schnees. — L. *kāivo*.

kojǵvuot ásni; a havat ellapátolni | graben; den schnee wegschau-feln (*mon kojǵvuou* v. *kojǵvuo*, *son kojǵvuo*, *īj son kojǵvuo*); — *piägga-olmoj kojǵvuo* *piäkkau* a szél istene fúj | der gott des win-des bläst. — L. *kāivot*.

kojǵvuokohtiet id., vb. inch. — L. *kāivogätet*.

koqt: *koqt-saddie* sátorhely. — l. *kohtie*.

kohtie, Arv. *kohtie*, *kóhtie*, plur. *koqtie* 'sátor, ház | zelt, hütte, haus; *sauca-k*. birka-akol | schafstall: *tullā-k*. vámház | zollhaus; — *koqtie-isiet* sátor gazdája | zelteigentümer; — *koqtien olma*, Arv. id.; — *koqhtasam* v. *koqhtasin* haza, hazámba | nach hause, in

meine heimat; *koqhtäsatt* haza [hozzád], hazádba | nach hause [zu dir], in deine heimat; *koqhtäsís* v. *koqhtäsas* haza [hozzá], hazájába | nach hause [zu ihm] in seine heimat. — L. *käte*.

koqssäčik: *ij* k. soha | nie. — v. ö. L. *kässač*.

koqssa, *koqsse* mikor, a mikor, midőn | wann, wenn, als.

koqsssek valamikor | irgend wann; — *i*...k. soha | nie. — L. *kässsek*.

koqsses mikor = *koqsse*.

koqnästa, plur. *koqnsta'* mesterség | kunst. — L. *känsta*. (sv. *konst*).

koqppau, l. *koqbbā*.

koqppača' v. *koqppāčakā'* mind a kettő, mind a ketten | beide; — *koqppāčak* v. *koqppāčakā* . . . ja mind . . . mind | sowol . . . als (nur von zweien). — L. *kābbačak*.

koqbbā, *koqbbā*, acc. *koqppau* melyik (a kettő közül) | welcher (von beiden)? — L. *kābba*.

koqbbak mind a ketten, mind a kettő | beide. — L. *kābbak*.

koqbbēli merre felé | wohin zu, in welcher richtung.

koqrāda, plur. *koqrja* kosár, szelencze | korb, büchse; — *kooppo-koqrāda* kávésszelencze (tkp. csészeszelencze) | kaffeebüchse (eig. tassenbüchse). — L. *kārg* (sv. *korg*).

koqrrit, *korrit* fölmenni, szállni | hinaufgehen, steigen, ascendere k. *vārrai* hegyre fölmenni | auf einen berg hinaufgehen, steigen; — k. *kaddai* partra szállni | landen, ans ufer steigen. — L. *kārrēt*, *kāret*.

koqrrosuot, -*sut* dicsekedni | prahlen, aufschneiden.

koqrruot varrni, megvarrni | nähen (mon *koqruou*, son *koqrru*, *ij* son *koqruo*); *koqruohtuβbat* pass.; *koqruohtum* p. præt. — L. *kārot*.

koqruohtet varratni | nähen lassen. — L. *kārotet*.

koqlluot fázni, fagyni | frieren (mon *koqluou*, son *koqllu*, *ij* son *koqluo*); — *koqluo* japmiet megfagyni | erfrieren, l. *koqlluom*. — L. *kālot*.

koqlluom fázás, fagyás | das frieren; — *koqlluomin* v. *koqluo* japmiet agyon fázni, megfagyni | erfrieren. — L. *kālom*.

koqlmāt, *koqlmat* harmadik | der dritte. — L. *kālmad*, *kolmad*.

koqlmatäs harmadrész, harmad | der dritte teil, drittel. — L. *kolmades*, *kolmodes*, *kolmoč*.

kojēhkie száraz, szárított, kiszáradt | trocken, dürr, verdorrt. — L. *kāikc.*

kojōhkos, plur. *kojōkkōsa'* = *kojēhkie*. — L. *kāikes.*

kojōhkot v. *kojēhkiet* száraz v. aszott lenni, aszni, száradni | dürr sein, verdorren, vertrocknen; — *čācieu* k. szomjazni | durstig sein (*mon koihkau*, *son kojēhka* v. *kojōhko*). — ger. *kojōhkomän*: *mon liddiū* k. szomjas voltam | ich war durstig. — L. *kāiket*, M. *kāikāt.*

koihkoluvvet szomjazni | durstig sein. — L. *kāikeluet.*

koihkuo-, l. *kogjāhkuot.*

koit bizony, bizonynal, hát, persze; mégis | gewiss, fürwahr, ja; doch. — L. *kuit*, M. *koit.*

kooppo csésze | tasse. — (sv. *kopp*).

kooppuo merre | wohin zu; *k. kuoului merre felé* | id., in welcher richtung; v. ö. *koābbēli.*

kok, *koktā*, *kokte*, *koktās*, *koktes*, *koktos*, Arv. *koktie*, *kukte* hogyan, a hogyan | wie; — M. 14, 30. *koktā* hogy | dass. — L. *kokte*, *koktes.*

kogguo hol, *merre* | wo? — L. *koggo.*

kohčēuot, *kohčēuut* nevezni, hívni; parancsolni | nennen, heissen, rufen; befehlen (*mon kohčēuou* v. *kōhčēuou*, *son kohčēu*, *ij son kohčēu*); *kohčēum* p. præt.; *kohčēuočit* inf. fin.; *kohčēuotuvvet* pass. — L. *koččot*, *kāččot.*

kohčēuom, *kohčēu^om*, *kohčēuom*, plur. *-ma'* parancsolat, hívás befehl, gebot, das rufen; — *k. pāhkuo* parancsolat | gebot. — L. *koččom*, M. *kāččom.*

kohčēuomus, plur. *-sa'* id. — M. *kāččomus.*

kohčulvas, plur. *-vasa'* v. *-visa'* id. — L. *koččolvas*, M. *kāččolvas.*

kocājet v. *kohcājet* v. *kohcoqjet* vb. inch., fölébredni | erwachen. — L. *kācājet.*

kohciēt virrasztani, ébren v. fönn lenni | wachen, wach sein (*mon kocāu* v. *kocōu* v. *kohcau*, *son kohcā* v. *kohco*, *ij son kocie* v. *kohcie*). — L. *kācet.*

kohciem virrasztás, fönnlét | das wachen, das aufsein; — *k.-vuoruo* virrasztás ideje | wachzeit, wachstunde. — M. *kācem.*

kohcoqt v. *kohcōt* v. *kohcōtit* fölébredni, fölkelni | erwachen, aufwachen, aufstehen.

kodčuot hugyozni | harnen, pissen, uriniren (*mon koččuou, son kodčuo, ij son koččuou*). — L. *kāđčet*.

kottāhtallat v. kottōtallat vb. pass., megöletni | getödtet werden. — L. *kāddatallat*.

kottātallem megöletés | das getödtet werden.

kottie, l. koddiet.

kottietit vb. caus., megöletni | tödten lassen. — L. *kāddetet*.

koddiet, koddiet ölni, megölni | tödten (*mon kottau, son koddā v. koddō, ij son kottie v. kottie v. kottii v. kuttie*); p. præt. *koddam v. koddom*; — *nielēkie koddā éhes* | er hungert. — L. *kāddet*.

koddiekoqhtiet id., vb. inch.

koddieje ölü | tödter. — L. *kāddeje*.

koddiem gyilkosság | mord, todtschlag. — L. *kāddem*.

kose, Arv. = kogsse.

kosī v. kosō, kosōq hová | wohin; — *kosō ihkēānis bárhová* | wohin immer. — L. *kāssā, kusa, M. kāsā, kāsā*.

kostā, koste, kostē, kostās, honnan | von wo, woher. — L. *kuste, kustes, M. kāste, kastes*.

kossūk, kossek = kogssek.

konōkas, konōkis, konokas, konokis, konōkes, konogis, plur. konokasā v. -kisā' király | könig. — L. *konoges, -gas* (sk. *konungr, sv. konung*).

konnü, konne, kōnne, kunnü, konnäs, Arv. konniü hol, a hol | wo; — *k. ihkienis bárhol* | wo immer. — L. *konne, konnes*.

kopčet, kopčet beföldni, betakarni | zudecken, zuhüllen. — L. *kāpčet*.

kopčetit id., vb. frequ. — L. *kāpčetet*.

kopčos, plur. -sa' takaró, fedő | decke, deckel. — L. *kāpčas, kāpčes*.

kobōtok, kobōtok széles | breit. — L. *kābdok*.

kobōtuot úszni a vizen | schwimmen auf dem wasser; ger. *kobōtuomin*. — L. *kābdot*.

kovo, kovβo, kobvo, plur. kovō' kép | bild. — L. *kāv, kāve, M. kāvva*.

komiehtet, komie'tit földönteni, fölfordítani | umstürzen. — L. *kāmotet, M. kāmetet*.

komuo fölfordított, földöntött | umgestürzt, umgewendet. — L. *kāmo, M. kāmō*.

koruo bal | link. — L. *kāro, M. káro*.

körētiēt: *piejēvie körētā* a nap erősen süt, éget | die sonne brennt.

— *L. kârdet*.

körōtuot lesūlni (a napmelegtől) | abgebrannt werden (von der sonnenhitze). — *M. kârdot*.

korēnie v. *korrrhtnie*, plur. *korrrhtnie'* gabona (rozs v. árpa), gabona-szem, mag | getreide (roggen od. gerste), korn, samen; — *korrrhtnie oqjēvie* kalász, gabnafej | ähre; — *seānap-korēnie* mustár-mag | senfkorn. — *L. kordne* (sv. korn).

korrit = *koqrrit*.

kolhkkitit v. frequ., l. *kolōkot* (*vījna kolhkita ierit* a bor elfolyik | der wein rinnt aus).

kolōhko, plur. *kolhko'* csöngő | schelle. — *L. kâlk*.

kolōkot folyini | fließen, rinnen (*mon kolhkou, son kolōko, ij son kolhko*). — *L. kâlket*, *M. kâlgât*.

kolhkotet v. caus. *kiōnteni* | ausgiessen, rinnen lassen; *kolhkotuvvât* pass. — *L. kâlketet*, *M. kâlgâtet*.

kolhkolač, plur. *-lačča'* kóborló | herumstreicher, landstreicher. — *M. kâlgâlač*.

kolhtiet, koltiet kimerni (az ételt a fazékból) | schöpfen (die speise aus dem topfe). — *L. kâldet colare*.

kolōmi, kolēmi háromszor | dreimal.

kolōmō, kolōmg, kolma, kolmo három | drei. — *L. kolm, kolma, M. kâlmâ*.

kolmos hârman | drei zusammen. — *L. kolmos, kolmas, kolmes, M. kâlmâs*.

kollié arany | gold. — *L. gâlle, gulle* (sv. gull).

kollot, kollat elmūlni | vergehen (von der zeit: *ajēkie leä kollam* v. *kollom* die zeit ist vergangen, vorüber). — *M. kâllât*.

kū, ku Arv. (*tan tēt, ku...* azért, mivel | darum, weil...), l. *kō, ko. -kū, -ku* (kérdőszócska, fragepartikel) = *kus*. — *M. ko*.

kuäktāstallat, l. *kuoktāstallat*.

kuälla, l. *kuolla*.

kuekte, kuektās, l. *kuokte, kuouhties*.

kuéttāhtak, plur. *-takā'* karika az asszonyövön, melyre a csatok vannak erősítve | ring am frauengürtel, an welchem zwei schnallen angebracht sind. — *Düb. 158. fig. 49*.

kuitit panaszkodni | klagen, sich beklagen. — *L. kuitet, kuidet*.

kuittie, l. *kuoddiet*.

kuin, Arv. *kuina*, plur. *kuina'* asszony | frau (ritka, selten): *k.-ärvie* női öv | frauengürtel. — L. *kuin* (sv. *qvinna*).

kuim, *kum* pp. -val, -vel | mit (c. gen. plur.) *olǵmai kuim* v. *kum* emberekkel | mit männern). — L. *kuim*, *kum*.

kujēmie, *kuojēmie* plur. *kuimie*, *kuoimie'* társ, pajtás, felebarát | genosse, kamerad, der nächste; — *k.-svāinas* szolgatárs | mitdiener. — L. *kuēibme*, M. *kuoime*.

kuojähka, *kuojēhka*, plur. *kuoihka'* vízesés | wasserfall. — L. *kuēik*. *kuo^uhtäladdet* v. *kuo^uhtäladdet* kételkedni | zweifeln. — M. *kuoktaladdet*.

kuouhtā ketten | nur zwei; — *k. kasskan* négy szem közt (tkp. kettő közt) | unter vier augen (eig. zwischen zweien). M. 18, 5. — L. *kuēkta*, M. *kuorta*.

kuoutāt v. *kuouǵtat* ketté, két részre | entzwei, in zwei teile (*čuolat k. ketté* vágni | entzwei schlagen). — L. *kuoutot*, M. *kuovdat*.

kuouhties, *kuo^uhties* ketten, kettő | zwei; v. *kuoktās* (in den obl. casus: *son rājai kuoktāsau oǵhpates-olǵmaistis küldött kettőt tanítványai közül* | er schickte zwei von seinen jünger). — L. *kuēktes*, M. *koktes*.

kuoutiel közép | mitte; *talēvie*-, *kiessie-kuoutiel* tél, nyár dereka, közepe | mitte des winters, sommers; — *talēvie-kuoutielau* tél derekán | in der mitte des winters. — L. *kuoutel*.

kuouruos üres | leer. — L. *kuoros*, *koros*, M. *kuoros*.

kuouǵlat kukkantani, pislantani, pillantani | gucken, blicken. — L. *kuoulet*.

kuouluo irány, tájék | richtung, gegend (*tāiste niēd^e piäkka kuouluis* a négy szél irányából | aus den vier windgegenden, M. 24, 31). — L. *kuoulo*.

kuoului pp. felé, irányába | gegen, zu, in der richtung von... (*outos* v. *outoli* v. *outolin* *kuoului* előre felé | vorwärts; *sįjta k. a falu felé* | dem dorfe zu); — v. ö. *kuouluo*. — M. *kuovloi*; L. *kuouloi* (respectu, quoad).

kuoktās, l. *kuouhties*.

kuoktāstallat v. *kuäktāstallat* kételkedni | zweifeln. — L. *kuēktastallet*, M. *kuoktastallat*.

kuók^ukte, *kuoktā*, *kuokt^e*, *kuēkte* kettő | zwei. — L. *kuēkte*.

kuokti kétszer | zweimal.

kuohcat futni (állatokról); kúszni, mászni | laufen (von tieren):

klettern (*mon kuocau, son kuohcā*). — L. *kuocet*.

kuohcakoqhtiet id., vb. inch.

kuohtie = *kuokte* (*kuohtie p^eällāi két oldalra* | nach zwei seiten).

kuotie (gen. sing.), l. *koqhtie*.

kuotiet, kuotiet hagyni, hátra hagyni, elhagyni | lassen, übrig lassen, verlassen; *kuotām* p. præt. — *kuotietuvvet* v. *kuotiehtuvvat* pass. — L. *kuodet*.

kuohtuot legelni | weiden (*pasci*); *kuohtuum* p. præt., *kuohtuomän* ger. — L. *kuotot*, M. *kuottot*.

kuotuohtit, kuotuotit legeltetni | weiden lassen, weiden (trans.).

kuottatit vb. frequ., *hordani, vinni* | tragen; l. *kuoddiet*.

kuottāhtallat vb. pass., *vitetni; vādoltatni* | getragen werden; angeklagt werden. — L. *kueddatalet*, M. *kuoddatallet*; l. *kuoddiet*.

kuotti, kuottiemien, l. *kuoddiet*.

kuoddiet, k^uoddiet (imper. plur. 2. *kúoddet*) *vinni, hordani, viselni; teremni, elleni; vādolni* | tragen; gebären (von tieren); anklagen, beschuldigen. — *mon kuottau noqtieu terhet viszek* | ich trage eine last; — *muorra kuoddā šattuit a fa gyümölcsöket terem* | der baum trägt früchte; — *ālhtuo' micsit kuoddi' a réntehenek borjaznak* | die renntierkühe kalben. — *ij son kuottie* v. *ku^ottie* *kuittie* v. *kuéttie*; p. præt. *kuoddam* v. *kueddam*, ger. *kuoddie-män*, Arv. *kuottiemien*. — L. *kueddet*, M. *kuoddet*.

kuoddien *vivés, hordás; vādolás* | das tragen; das anklagen; — *k-aššie vād tárgya* | klagsache. — L. *kueddem*, M. *kuoddem*.

kuoddienus, plur. *-sa'* (essiv. *kuoddienussan*) *vád tárgya, vád* | klagsache, anklage. — L. *kueddemus*, M. *kuoddemus*.

kuossie v. *ku^ossie* *vendég* | gast; — *k-tohpie vendégszoba* | gaststube. — L. *kuosse*, M. *kuosse*.

kuossu^t *vkinél vendégül lenni, enni vkinél* | bei jemand zu gast sein, speisen. — L. *kuossot*.

kuossu^m *vendégség, lakoma* | gastmahl. — M. *kuossom*.

kuonā, gen. *kūnā hamu* | asche. — L. *kuna*.

kuoruos, kuorūs adv. *csupán, csak* | nur, bloss; — *k. vall csupán csak* | bloss nur. — L. *koros*.

kuoran, Arv. *k^uoruon, kuoruon* pp. *-nál, mellett* | bei, neben (*nissuna k. az asszony mellett* | bei der frau). — L. *kuoren*, — l. *kuorra*.

kuorra, plur. *kuora'* vidék, tájék | gegend (ritka, selten; iness. und allativ nur als pp.).

kuorrai (*kuorra*?) -hoz, -hez, mellé, tájékára | zu, in die gegend (*pöhtin sōmies su'llu kuorrai egy sziget mellé (tájékára) értek* | sie kamen zu einer insel).

kuorrat nyomozni, csapáson v. nyomon menni | aufspüren, nachspüren, auf der spur gehen (*mon kuorau, son kuorra, ij son kuora*). — L. *kuoret*.

kuorruos = *kuouruos*.

kuolāka, plur. *kuolhka'* szőr | haar (am körper). — L. *kuolga*, M. *kuolga*.

kuolāč, plur. *kuolāča'* halacska | fischchen. — M. *kuolač*. — l. *kuollie*.

kuolmutit esteledni, sötétetni, homályosodni | abend werden, dunkel werden. — L. *kuolmotet*.

kuolmuteddie, *kuolmutipmie* esteledés, sötétetés, szürkület | das dunkelwerden, abenddämmerung.

kuolla, *kuälla*, plur. *kuola'* mony, herék | hoden. — L. *kuola*.

kuolltuo, plur. *kuolhtuo'* förmeteg, hóförmeteg | unwetter, schneegestöber. — L. *kuoldo*.

kúollie, *ku'llie*, plur. *kuolie* hal | fisch; *k.-piutār* halász | fischer. — L. *kuele*, M. *kuolle*.

kukātušsie a réneknek menésre való serkentése *ku* kiáltással | das antreiben der renntiere mit dem rufe *ku!* — v. ö. *kukukū*.

kūghkalit ku-t (*kukukū-t*) kiáltani | *ku*-schreien (die renntiere anzutreiben); p. præt. *kūghkalam*.

kukās, adv. messzire | weit (weithin). — L. *kukkas*.

kukket adv. messziről | von weit, von der ferne. — L. *kukket*.

kukkien adv. messze | weit, fern (in der ferne). — L. *kukken*.

kukkie: *man kukkieu meddig*, milyen messze, milyen sokáig | wie weit, wie lange; — *nou kukkieu eddig*, addig, a meddig | so weit, so lange; — *nou kukkieu, ko addig, a mīg* | so lange v. weit, bis; — comp. *kukkieput* v. *kukkiebu* tovább | weiter, länger; — sup. *kukkiemusau* legtovább | am weitesten, am längsten. — L. *kukke*, *kukkeb*, *kukkebut*, *kukkebu*.

kukkies hosszú | lang. — L. *kukkes*.

kukukū! (kiáltás a rénszarvasok serkentésére | ruf zum antreiben der renntiere).

kukte, Arv., l. *kok*, *koktä*.

kuksie, plur. *kuksie'* v. *kūhsie'* v. *kūhksie'* nagyobb kanál, pohár | grösserer löffel, becher. — L. *kokse*, *kukse*. — Düb. 146. fig. 41.

kut, l. *kuhti*.

kutät hatodik | der sechste. — L. *kotad*.

kutätäs v. *kutätis* hatod, hatod rész | sechstel, der sechste teil. —

L. *kotades*.

kutätis hatodszor | das sechste mal. — L. *kotadest*.

kutäs, *kutuk* hatan | sechs (zusammen). — L. *kotas*, *kotes*.

kuhti, *kuhte*, *kut*, Arv. *kuhtie*, plur. *kuti'*, *kutē'*, *ku tie'* a ki, a mely | welcher; — *kuhti ihkienis* bárki | wer immer. — L. *kutte*.

kuhtek, *kuhték*, *kuhtik* valaki | jemand; — *ij kuhték* senki | niemand (acc. *ku'teukä*). — L. *kuttek*.

kuhtik, *kuhték* mindegyik | ein jeder; *ieč k. id*.

kuhtis, *kuhtes* pron. inter., ki, kicsoda, melyik | wer, welcher. — L. *kuttes*.

kuhtimuč pron. inter., melyik | welcher. — M. *kuttemuč*.

kuhtta, *kutta* hat | sechs. — L. *kota*.

kuhtti hatszor | sechsmal.

kuhtie, l. *koddiet*.

kudnietet tisztelni | ehren, achten; *kudnietuvvet* pass. — L. *kudnetet*.

-kus (kérdőszócska, fragepartikel): *tietäh-kus ton?* tudod-e te? | weisst du? — L. *id*.

kussa, plur. *kusā'* tehén | kuh. — L. *kusa*, *kuss*.

kustä, *kustäs* adv. — l. *kostä*, *kostäs*.

künāt isten veled! isten áldjon meg! | lebewohl! adieu! (grussformel beim weggehen). — *künāt tal ajn id*. — L. *gonat* (sv. *god natt*).

kunnä, l. *konnä*.

kum, l. *kuim*.

kumpek, plur. *-ka'* farkas | wolf. — L. *kumpek*.

kurhpic, *kurhpis*, plur. *kurhpica'* v. *-pisa'* tök | kürbis (sv. *kurbits*).

kurāmā, plur. *kurhmā'* nyüvek v. kukacok, melyek a rénszarvas bőre alatt egy bögöly fajta tojásából támadnak | wärmer, maden, welche unter der haut des renntieres (aus den eiern einer art bremse) entstehen. — L. *kurbma*.

kulāčit inf. fin., hallgatni, meghallgatni | hören, anhören. — M.

kullačit; — l. *kullat*.

kulātallat érteni | verstehen. — M. *kulatallat*.

kuluos híres, hírhedt | berühmt, berüchtigt. — L. *kulos*.

küllä = *ku leä* (*ij küllä* = *ij-ku leä* v. *lä nines* | ist nicht?).

kullat hallani | hören (*mon kulāu*, *son küllä*, *ij son kulā*); p. *præt*.

kullam. — L. *kullet*.

kullem (ritk. *kullam*) hallás, hír | das hören; gerücht. — L. *kullem*.

kulli, *kullie* halló | Hörer, hörend. — L. *kulleje*, M. *kulle*.

kullu^okis, *-kisä* engedelmes | gehorsam. — L. *kulloges*, M. *kullogis*.

kullut vb. refl., hallatszani, érzeni (érzik), tartozni vhová | gehört werden, fühlbar sein; wohin gehören. — L. *kullot*.

kullusuβbet. *-suβbät*, *-suvvet*, *-suvvät* vb. pass., hallatni, meghallgatni | gehört, angehört, erhört werden (*mon kullusuvau*, *son -suvvā* v. *-suβbā*). — M. *kullosovet*.

kultalit ráhallgatni, hallgatózni; tapogatni, megtapintani | hören auf etwas, horchen; befühlen, betasten. — L. *kultelet*, *kuldelet*, M. *kuldalet*.

kürkku^o, plur. *kürkū*, Arv. = *kirökhkuo*; — *kürkkuo-hürra*, Arv. pap, esperes | pfarrer, oberpfarrer.

krihčet csikorogni | knirschen (mit den zähnen). — L. *kričet*.

krihčäm csikorgás, csikorgatás | das knirschen: *pānī-kr.* fogcsikorgatás | zähneknirschen. — L. *kričem*.

kristakas, plur. *kristakāsa* keresztény, keresztelt | christ. — M. *kristagas*.

krohppie, plur. *krohpie* test | körper. — L. *kroppe* (sv. *kropp*).

kruossa v. *krussä*, pl. *kruossa* v. *kruossä* kereszt | kreuz. — L. *kruos*, *kruosa*, M. *krusse* (sv. *kors*).

kruossi- v. *kru^ossi-* v. *krussinaulèt* v. *-nauletit* keresztrefeszíteni | kreuzigen; p. *præt*. *-nauletam*. — L. *krussinauletet*.

krussinaulečit inf. fin., *krussinauletuvvät* v. *-tuvvut* pass., *kruossi-* v. *krussinauletuvvučit* id., inf. fin.

kruouna, *kruona* korona | krone. — L. *kron*, M. *krona* (sv. *krona*).

kruóppa, plur. *krúopta* sírbolt, sír | gruft. — L. *gruopta* (sv. *gröpt*).

kruoptetit, Arv. eltemetni | begraben. — L. *gruoptetet*.

kruoptitahtiet eltemettetni | begraben lassen.

krussa, *krussä*, *krussi*, l. *kruossa* stb.

klāhka, pl. id., Arv. bot, durung | stock, knüttel, prügel. — L. *klakka*.

klās üveg | glas: *klāsa-lihtie* üvegedény, pohár | glasgeschirr, glas.
— L. *glas*, *glasa-litte* (sv. *glas*).

hauhkat megfulladni, belefúlni | ersticken, ertrinken. — L. *hauket*.
hauhkatét fojtani, elfojtani, megfojtani | ersticken, suffocare. — L. *hauketet*, M. *haukatet*.

hauätätit, *hautätét* temetni, eltemetni | begraben (*son hauätät*, *ij son hautätä*); p. præt. *hauätätam*; *hauätätuvvät*, Arv. *hauhtetuvgt* pass. — L. *hautetet*, M. *haudatit*.

hauätätuvväm, -*tußjem* temetés | begräbniss. — M. *haudatovem*.
hauëtie, *hauätie*, plur. *hautie'* (*hauëtie'*) sír | grab; — *h.-saddie* temető | friedhof, begräbnissplatz. — L. *haute*, M. *haude*, *hauda*.

hauskies, szép, kellemes, csinos | hübsch, angenehm. — L. *hauskes*.
hadđit szétkergetni | aus einander treiben.

hājietit elszéledni | aus einander gehen, sich zerstreuen.

Hāciē-itnie, gen. -*inie* istenasszony-féle a régi lappoknál, a hold leánya | eine art göttin bei den alten Lappen. — L. *Acicē*, *Acicēnedne*.

haddie, plur. *hattie'* ár | preis. — L. *hadde*.

hadduo, gen. *hattuo* bosszú | rache. — L. *haddo*.

hattum, Arv. bosszúlás, boszú | rache.

hadduot, *haddu^ot* megbosszúlni | rächen. — L. *haddotet*.

Hasskuovis (a régi lapp mondában) *Hāciē-itnie* fia | sohn der *Hāciē-itnie*.

hqn̄nuka Arv. = *honnuka*.

hahp̄tit érni vhová, elérni vmit | erreichen (*ij hahpitam kaddai nem ért a partra, nem érte el a partot* | er erreichte das ufer nicht); v. ö. L. *happedet assequi*; l. *oliehtit*.

hapk̄tit elfojtani, megfojtani | ersticken, suffocare. — L. *hapketet*.
— l. *hauhkatét*.

hāß̄jie, *hāvie*, plur. *hāvie'*, *hāß̄ie'* seb | wunde (*varra koloko, jus leä čiekñal hāvie a vér folyik, ha mély a seb*). — L. *have*.

ham (erősítő szócska, affirm. partikel) biz, bizony, hisz, hát, ugyan ja, fürwahr, nun, wohl. — M. *ham*.

harādānēt, harādānit szokni, megszokni | gewöhnen; *harādānam, harādānam* p. præt. — L. *harjanet*.

harāmat, harāmatit, Arv. harpmāt igen, nagyon, fölötte, szerfölött | sehr, überrauch (*harāmat stuorra* igen nagy | sehr gross; — *son mograhtuvai harāmatit* nagyon megharagudott | er wurde sehr böse). — L. *harmat, harbmat, harmatet*.

harrai pp., illetőleg, tekintve, -ról | in bezug auf, über, von (*koktās orru tijā mielan Kristusa harrai* mint vélekedtek Krisztust illetőleg | wie denkt ihr über Kr.? M. 22, 42).

hālītēt kívánni, vmi után vágyódni | wünschen, sich sehnen nach etwas; *hālītām* p. præt. — L. *halitet*.

Halltie, plur. *Haltie'* bálványúl, áldozati helyül használt körakás vagy szikla | steinhaufe oder felsen, der bei den heidnischen Lappen als opferstätte diente; v. ö. *Siejetie, Sājāva*.

hāihtā', hājēhtā, hājēhtum - l. *hiejehtiet*.

hāihtātis elhajított, hasznavehetetlen, avétt | weggeworfen, unbrauchbar. — L. *heitates*.

hājēma, hejēma, Arv. heipma, plur. *heima'* ház, otthon | haus, heim; — *allat. hājēmai* haza | nach hause (*meālıkāt leä tū hājēmai?* messze van a te hazádba | ist es weit in deine heimat?). — L. *heima* (sk. *heimr*, sv. *hem*).

hājjuo', l. heädduo.

hājjuos, l. heäjuos.

härvästallet tetetni magát, képmutatóskodni | heucheln, sich verstellen. — L. *id*.

härvästallejē, -jeä képmutató | heuchler, hypocrita.

härvästallet képmutatás | heucheleie, das heucheln.

härvuok, härvuk pompás, diszes | prächtig. — L. *härvok*.

härvu^okvuot, härvukvuot pompa, dísz | pracht. — L. *härvokvuot*.

härävuot, häräžuot díszíteni, ékesíteni, fölékesíteni | zieren, ausschmücken. — L. *härvet*.

härvuoktit id., vb. frequ. — L. *härvotet, härvetet*.

härvuoktuvtāt id., pass.; härvuoktužum p. præt.

härreä úr; pap | herr; priester; — *kürko-h. l. kürkko*. — L. *herr* (sv. *herre*).

härreänēt akadályoztatni | gehindert werden. — L. *härānet, heranet*.

härreänis, plur. -sā' akadály | hinderniss (essiv. *härreänissan*). — L. *heranes, M. heranis*.

härlu'kes pompás, dicső | herrlich. — L. *härloges*.

härlukvuot, *härlukvuolta*, *härluokvuot* pompa, dicsőség | pracht, herrlichkeit. — L. *härlogvuot*,

hälvet, l. *helvet*.

hälluo, *h'älluo*, plur. id., szikla, sziklás part | felsen, felsiges ufer; — v. ö. *lassä*.

heavai, l. *hieββiet*.

heäjähtam, l. *hiejëhtiet*.

heägga, *heägga*. Arv. *heägka*, plur. *heäkka'* élet | das leben; — *iet-nie h.* anyaméh | mutterleib; — *ogpties* *heäkkainä* sértetlenül unversehrt. — L. *hägga*.

heähkkat, adv. hirtelen, rögtön, tüstént | plötzlich, schleunig, also-gleich. — L. *häkket*, M. *häkkat*.

heädäda, *heädäda*, plur. *heäjä'* lakodalom | hochzeit; — *heädä-almača'* lakodalmások, násznép | hochzeitsgäste; — *h.-käräβuo* lakodalmi ruha | hochzeitsgewand; — *h.-koghtie* lakodalmas ház | hochzeitshaus. — L. *häje*, M. *häja*.

heädäduo, plur. *heäjuo'*, *hājuo'* szegény | arm. — L. *häjo*.

heäjuos, *hājuos* id.; — *h. jähkuolač* kishittü | kleinmütig. — L. *häjos*.

heätastuvvat veszélyben lenni | in gefahr sein, gefährdet sein. — M. *hättastovet*.

heäpai, *heävai*, *heäbvä*, *heäββä*, l. *hieββiet*.

heäpatit, *heäpa'tit*, l. *hie'patit*.

heähpanit magát szégyelleni | sich schämen. — L. *häppanet*.

heähpanepmie (gen. *heähpanēmie* v. *-nimie*) szégyen | scham schande.

heävahtit, *heäva'tet* elpusztítani, elrontani, tönkretenni | zerstören, zu grunde richten, verderben. — L. *hävetet*, M. *hävatet*.

heärvanet elpusztulni, tönkremenni | vergehen, umkommen, zu grunde gehen. — L. *hävanet*.

heärävatit ékesíteni, díszíteni | zieren, schmücken. — L. *härvetet*; — v. ö. *härvuohit*.

heärvastallem, *h'ärrä*: l. *härvastallem*, *härrä*.

heälämäj, plur. *heälmä'* v. *hielmi'*; — l. *hielmie*.

h'älluo, *heälluo*, l. *hälluo*.

heihtanes, l. *hiejëhtanis*.

hejëhtet, *heihtet*, *hejëhtä*, l. *hiejëhtiet*.

heipma, *heima*, l. *hājēma*.

herkie, Arv., l. *hierēkie*.

herrānit, *herrānis*. l. *hārrānit*, *hārrānis*.

helvet, *hālvēt*, *helvit*, plur. *helvita'*, *helēvita'*, *helēvēta'* pokol | hölle.

— L. *helvet* (sv. *helvete*).

hiejëhtanis, *heihtanes*, *h'ējēhtānis* parázna | unzüchtig; — *jupmiel-h*. istentelen | gottlos, gottvergessen. — M. *heitanis*.

hiejëhtiet, *h'ējēht'iet*, *hejëht'iet*, *heihet* elhagyni | verlassen (*mon hāihtau* v. *h'āihtau* v. *heihtau*, *son hājēhtā* v. *hājējāhtā* v. *hiejëhtā*, *ij son hieihetie*); — Arv. *son hieiheta hattumäst eláll a bosszútól* | er entsagt der rache; — *son hiejëhtus iēčas az tagadja meg magát* M. 16, 24.; *hejëhtam* v. *hiejëhtam* part. præt. — L. *heitet*. *hiejëhtuot* elhagyatni | verlassen werden; p. præt. *hiejëhtum*, *hājēhtum* elhagyott | verlassen. — L. *heitot*.

hietie, plur. id., szükség, veszély | not, gefahr. — L. *hete*.

hietnik, Arv. *hiednik*, plur. *-ka'* pogány | heide. — L. *hednig* (sv. *hedning*).

hiehpat megállapodni (?) | stehen bleiben, sich aufhalten (?).

hie'patit, *heäpa'tit* vb. frequ., id.

hievičtēt, *hievietit* dicsérni, magasztalni | loben, preisen. — L. *hevetet*.

hieββiet történni | geschehen (*heäββā* történik | es geschieht; *heävai* v. *heavai* v. *heäpai* történt | es geschah).

h'erekie, *h'ērēkie*, *hirēkie*, Arv. *h'erkie*, *herkie*, plur. *hierhkie'*, *hirhkie'*, *rénökör* | renntierochse. — L. *herke*.

hielēmie v. *heälāmaj*, plur. *hielmi'* v. *heälēmā'* ruhaderék; ruhaszegély | schoss (an kleidern), saum am kleide (*tuohitē alte hielmit érintette* [ruhája] szegélyeit | sie berührte den saum [seines kleides]). — L. *helme*.

hinnit elérni, vmihez v. vhová hozzájutni | erreichen, einholen, gelangen zu etwas oder irgendwohin (*tie hinni'ij' čuejēkāt hozzájutnak*, hogy hótalpon fussanak). — L. *hinnet* (sv. *hinna*).

hirēkie, plur. *hirhkie'*; — l. *hierēkie*.

hogll, *hoglla*, *hogl*, *hoalla*, plur. *hogla'*, *hoala'* beszéd | rede, gespräch. — L. *hāl*, *hāla*.

hogllat, *hoallat* beszélni | sprechen (*mon hoalau*, *son hogllā*, *ij son hoala*); p. præt. *hoallam*. — L. *hālet*.

hoallakoghtiet, id., verb. inch.

hoqlāitah̄tiet rábeszéli; megszólítani | überreden; anreden. — L. *hālaiddattet*.

hoalatit rábeszéli; meghagyni | überreden. — L. *hāletet*, M. *hālatet*.

hoqlahtuvvūt vb. pass.; *hoqlahtum* p. præt. — l. *hoqlat*.

hojōkātīt, *hojōkotīt* dobni, hajítani, taszítani | werfen, schleudern, wegstossen. — L. *hāiketet*, M. *hāikātet*.

hohkkānet, *hohkānit*, l. *hohkonet*.

hohkketīt, *hohketīt* elveszteni vkit, megöl̄ni | tödten, umbringen. — L. *hākketet*.

hohkkonet, *hohkonet*, *hohkkoqnit*, *hohkqonet*, *hohkkānet*, *hohkānit* elveszni, elpusztul̄ni | umkommen. — L. *hākkanet*.

hohkkonepmie, *hohkonepmie*, gen. -*nēmie* v. -*nīmie* pusztulás, kárhozat | untergang, verdammniss. — M. *hākkānebme*.

hodd̄ie, plur. -*hojie* 'szomorú | traurig, betrübt (*tie šaddin s̄j sagga hodd̄ien* ekkor nagyon szomorúak lettek | da wurden sie sehr betrübt, M. 26, 22). — L. *hujos*, M. *hāje*.

honnuk, *honnuka*, *hannuka* Arv. méz | honig. — L. *hānog* (sv. *honung*).

hōlāitah̄tēt, Arv. = *hoalāitah̄tiet*.

hōlātīt, Arv. meghívni | einladen; — v. ö. *hoqlatit*.

hōllat = *hoallat*.

hui, adv., igen, nagyon | sehr (*hui tieuras* nagyon drága | sehr teuer). — L. *hui*.

huotnaha, *huonnaha*, *hu^onnaha*, *hunnaha*, plur. id., ház | haus. — L. *huona*, M. *huodnaha*.

huomah̄it gondolkodni, elmélkedni, emlékezni, eszébe jutni | nachdenken, sich erinnern. — L. *fuomacet*.

huomah̄ipmie (gen. -*himie*) gondolkodás, gondolat, emlékezés | das denken, gedanke, erinnerung.

huorra, plur. *huorā* 'kurva; parázñaság | hure; unzucht (*huorāp tahkat* paráználkodni | unzucht treiben). — L. *hora*, M. *huora* (sv. *hora*).

huorāvuot parázñaság | unzucht. — L. *horavuot*, M. *huoravuot*.

huolēkie, *huolkie*, l. *hulēhkie*.

hukksuo, plur. *hūksuo* 'gond | *hūksuo* 'gond | *sorge* (*vane hūksuotakā gond nélkül* | ohne *sorge*, sorglos). — *hugso*, M. *huvso*.

hunnaha, l. *huotnaha*.

hulēhkie, hulē'kie, huolēhkie, plur. hullkie', hul'kie', huolkie' nép | volk; — koqhtie-h. háznép | hausgesinde. — L. fuolke, [sv. folk].

ja, jā, jah és | und. — L. ja.

jaurie, plur. id., tó | see, teich. — L. jaure.

jauālat, jaula-, l. jouālat.

jahkāsac, plur. jahkāsacčā' esztendő, éves | jährig (kuókta-j.). — L. jakasač.

jāhkie, plur. jākie' év, esztendő | jahr. — L. jake; v. ö. jāpie.

jahkkiet hinni | glauben (mon jāhkau, son jahkkā, ij son jāhkie); p. præt. jahkkam. — L. jakket.

jahkkejeä, v. -jē hivő | der glaubende. — L. jakkeje.

jahkkuo, plur. jāhkuo' hit | der glaube; vātna-j. hitetlenség | unglaube. — L. jakko.

jāhkuotes hitetlen | ungläubig. — L. jakkotes.

jahkuolač v. jāhkuolač, plur. -lačča' hivő, hű | gläubig, treu; — hājuos j., l. hājuos. — L. jakkolač.

jaks'et elaludni (tűzről) | ausgehen, erlöschen (vom feuer: tollo jaksā). — L. jakset.

jaksatēt eloltani | auslöschen, löschen. — L. jaksetet.

jaksatehkē olthatatlan | unauslöschlich. — L. jaksateke.

jahttiet, jāhttiet, jāhttiet mondani | sagen (mon jahtāu, son jahttā, ij son jahtie); jahttām p. præt.; jahtieturvet pass., jahtietum. — L. jättet.

jahttiet igérni, megigérni | versprechen; jahttam p. præt. — L. jatet.

jahtatum, jahtotes Arv. megigért | versprochen.

jaddat, jaddet elaludni (tűzről) | ausgehen (vom feuer); jaddakoqhtiet inch. — L. jaddet.

jaddatet eloltani | auslöschen. — L. jaddetet.

jasska, jaska, jask'es nyugodt lelki | getrost, sicher. — L. jaskes.

jaskatit vigasztalódni | sich trösten. — L. jasketet.

jaskatahtiet vigasztalni | trösten, — L. jasketattet, M. jaskadattet.

jaskatus, plur. -sā' vigasz, vigasztalás | trost, tröstung. — L. jaskatus, jasketes, M. jaskadus.

jāpie (ritka, selten) = jāhkie, jākie.

japmiet, japm'et halni, meghalni | sterben (mon jāmau, son japmā, ij son jāmie); — aktan oqjvie japmiet meghalni; — kogluo (v.

- koqlluomin*) *j.* agyon v. megfagyni; — *p. præt. japmam.* — *L. jabmet.*
- japmiekehtā* v. *japmⁱeke'tā* halhatatlan | unsterblich. — *M. jabmeketta.*
- japmiem, japmⁱem, japmem* halál | tod, das sterben; — *japmiem-ajāmuo* alvilág | todesreich. — *L. jabmem.*
- jabmie*, plur. *jabmie'* halott | der todte.
- jabmiek, jabmⁱek, jabmek*, plur. *-ka'* id. — *L. jabmek.*
- jāffuo*, plur. id., liszt | mehl. — *L. jafo.*
- jāviestēt*, *Arv. jāvestit* elásni, eltemetni | vergraben, begraben. — *L. javestet.*
- jāma-*, *jāmie*, *jāmij*, l. *japmiet.*
- jāmas* holtan | todt (*raukai jāmas* holtan rogyott össze | er stürzte todt nieder). — *L. james.*
- jāmiehtet* megölni | umbringen, tödten. — *L. jabmetet, jametet.*
- jāmikazaj*, plur. *jāmikaha'* halott, holttest | leiche.
- jalā*, *jālā*, *jāli*, *jeli* conj., vagy | oder; — *juoko...* *jalā* vagy—vagy | entweder...oder. — *L. jalla, jälla.*
- jalla* bolond | tor, töricht. — *L. jall, jalla.*
- jallat* levágni, kivágni | abhauen, fällen (*mon jalāu*, *son jallā*, *ij son jalā*); *jalātuvvet* pass. — *L. jallet, M. jallat.*
- jalātīt* id., vb. frequ. — *M. jallatet.*
- jāhttiēt*, l. *jahttiēt.*
- jāla*, *jāli*, l. *jalā.*
- jeāskuotēt*, *jeāskuotīt*, *jeāskōtīt*, *jiāskōtīt* kérdezősködni, tudakolni, megtudakolni | nachfragen, nachforschen; — *p. præt. jeāskōtam*, v. *-kuotam.*
- jeābāta* egyenlő, hasonlő, egyforma, olyan | gleich. — *L. jebd, jābd, M. jābda.*
- jeābātasāč*, plur. *-sačča'* id.
- jehtij*, l. *jahttiēt.*
- jeli*, l. *jalā.*
- jiāskōtīt*, l. *jeāskuotīt.*
- jiekña*, *Arv. jiegñä*, *jekñe*, plur. *jieña'* jég | eis. — *L. jāgna.*
- jietna*, plur. *jiēna'* hang | stimme, laut. — *L. jāna, M. jedna.*
- jierhmak* eszes, okos | klug. — *L. jerbmak.*
- jierhmālač*, *ji^rhmālač*, *jirhmālač*, plur. *-lačča'* id. — *L. jerbmalāč.*
- jissies*, *Arv. vastag* | dick. — *L. jissajes*; v. ö. *assas.*

jirhmietakā esztelen, értelmetlen | unklug, unverständlich. — *M. jerbmetaka*.

jillat nyíltni | sich öffnen, aufgehen [*cālmie jilli* 'die augen öffnen sich; — *patāsa jillisa anus ejus aperiatur*].

jouālat, jouqlat, jōqlat, iauālat mondani | sagen (*mon joulau, son . jouālā, ij son joulo*). — *L. jaulet*.

jouksotit elérni, eljutni | erreichen (*son jouksot*). — *l. jokset*. — *L. jāksetet*.

johko, plur. *jokō* folyó | fluss. — *L. jokk, jokka*.

johkse, Arv., *l. juokse*.

jokset, joksot elérni, utólrni | erreichen, einholen. — *L. jākset*.

joksotit vb. frequ. = *jouksotit*.

johtiet, johttiet, johtōt, johttoit, johttōt, johttōt költözködni, tovább menni, haladni | weiter ziehen, wandern, fahren (*mon johtōu v. jotōu, son johttō v. johttoo, ij son johto*); — *p. præt. johttoom*; — *ger. johtietin költözés közben* | während des ziehens; — *ger. johtiemen v. johttoomin* (*mon lāu j. költözködöm* | ich bin im ziehen); *johtōcit* inf. fin. — *L. jättet*.

johtie költözködő, költöző | wandernd, von einem ort zum andern ziehend (a lappok így különösen a rénnýájával költözködőt hívják). — *L. jätteje*.

johtiem költözködés | das wandern, weiterziehen; — *johtiem-piej-vies* eine tagreise. — *L. jättem*.

johttōjit, johtōjit vb. inch. = *johtiet*.

jorōhtit, jorōtēt forgatni; eldönteni | drehen, im kreis gehen lassen; umwerfen, umstürzen; — *millau jorōhtit malmot forgatni, örletni* | eine mühle drehen, mahlen; — *ger. jorō'temin*. — *L. járretet, M. járätet*.

jorōkāt fordúltni, megfordúltni | sich drehen, sich wenden, sich umdrehen, sich umwenden. — *L. jārgat*.

jorōkelit, *l. jorōkolēt*.

jorhkietit, -tet, jor'kietit fordúltni, megfordúltni, megtérni | sich wenden, sich umwenden. — *L. jārgetet*.

jorōkolet, jorōkolit, Arv. *jorkolet* fordítani, megfordítani, visszaterelni | umwenden; übersetzen (eine schrift); umlenken, zurücktreiben; — *jorōkolet iečas magát megjavítani, [búneitöl]* megtérni | sich bessern, in sich kehren; *jorōkolam, jorōkelam* *p.*

præt.; *jorókoluvvut* pass.; *jorókuluvvum*, Arv. *jorkoluvvum* p. præt. — L. *jårgelet*, M. *jårgålet*.

jorókolépmie v. *jorókolém*, (gen. -*limie*) megtérés, bűnbánat | umkehr, umwendung; busse. — L. *jårgelem*, M. *jårgålebme*.

jorópo, *jorhpós* gömbölyű | rund. — L. *jårba*, *jårbes*.

jorhpok, plur. -*ka'* tuskó | klotz. — L. *jårbak*.

jorhpotahk, plur. *jorhpotakā'* kerék; gömbölyűség | rad; runde: *ilmien j. égboltozat* | himmelsgewölbe. — L. *jårbedak*, M. *jårbåtak*.

jorrat v. *jorrot* esni, dőlni; forogni, körben menni | fallen; sich drehen, kreisen (*mon jorōu*, *son jorrō* v. *jorrā*, *ij son jorō* v. *jorā*): *melluo jorrā* a malom forog | die mühle geht. — L. *jårret*.

jōālā, l. *jouālat*.

jollerit, Arv. gördülni | sich wälzen (*son jolleri akiast kigördült*, *kifordült a szánból* | er stürzte aus dem schlitten). — L. *jollarret*, *jollore*t.

jolliertit gördíteni, hengeríteni | wälzen. — L. *jollert*et.

juelēkie, *julēkie*, *juolēkie*, plur. *juelhkie'*, *ju'elhkie'*, *julhkie'*, *juolhkie'*, *juolkie'*, *juölhkie'* láb | fuss (allat. s. *juolākai*); — *juelēkie-kasska* lábköz; — *kintal-j.*, l. *kéntal*. — L. *juolke*.

juo adv., már | schon. — L. *id*.

juok pron. rel., a ki, a mi, a mely | welcher (sing. gen. *juon*, plur. gen. *juoi*). — L. *id*.

juokā valami | etwas (acc. *juokā*, acc. plur. *juojētā*, *ju'jētā*). — L. *juok*.

juokatit vb. frequ., elosztani, szétosztani | verteilen, austeilen; — p. præt. *juokatam*, l. *juohkiet*. — L. *juoket*et.

juohkiet osztani | teilen, austeilen (*mon juokau*, *son juohkā*, *ij son juokie*). — L. *juoket*.

juoko ... *jalā* vagy ... vagy | entweder ... oder. — M. *juogo* ... *jälla*. *juohkke*, *juohkkē*, *juohkkā*, *juohkkie* minden, mindenik | jeder, jeglicher; — *j-lāhkan* mindenféle | allerlei. — L. *juoke*, M. *juokke*. *juohkahač*, *juohkkahač*, *juohkehač* mindenki | ein jeder. — L. *juokehač*, M. *juokkehač*.

juokse, *johkse*, plur. *juoksa'* Arv. íjj | bogen. — L. *juoks*.

juobba, acc. *juoppau* bármelyik | welcher immer (von zweien), — L. *juobba*.

juolēkie, plur. *juolhkie'*, *juolkie'* l. *juelēkie*.

juhkat inni | *trinken* (*mon juhāu, son juhkā, ʔj son juhā*); p. *præt.*
juhkam. — L. *jukket*, M. *jukkat*.

juhkem, juhkam ivás | *das trinken*; — *juhkam-lihtie ivó edény* |
trinkgeschirr. — L. *juhkem*, M. *jukkam*.

juhkie ivó, iszákos | *trinker.* — L. *jukkeje*, M. *jukke*.

juhcat dörögni, harsogni | *donnern, tosen.* — *almien āddā (Āciek)*
juhca az ég zörög | *es donnert.* — L. *jucet*.

jut, juht, jutt, juhtā, juhte, Arv. ju'tā, ju'te *hogy; mert, mivel* | *dass;*
weil. — L. *jutte*.

juhte Arv. a ki | *welcher.*

jūtar, plur. -ra' *zsidó* | *jude.* — L. *juda, judar* (sv. *jude, plur. judar*).

jutuos, plur. juhtusa' *vadállat* | *raubtier.* — L. *juttus*.

jus ha | *wenn.* — L. *id.*

jūhsa' *szíjak, melyekkel a lappok a hótalpakat a lábhoz erősítik* |
riemen, mit welchen man die schneeschuhe an den fuss befestigt. — L. *jukseh*.

jupm'äl, jupmiel, jupmiel, jupmiel, jupmel *isten* | *gott.* — L. *jubmel*.

jupmielahties istentelen | *gottlos.* — L. *jubmelattes*.

jupmielahtiesvuot istentelenség | *gottlosigkeit.* — L. *jubmelattesvuot*.

jurtak, plur. -ka' *gondolat* | *gedanke.* — L. *jurtak*, M. *jurtag*.

jurra adv. épen, épenséggel | *just, gerade, eben.* — L. *jura,*
juru, jurr.

julēkie, plur. juhkie'; — l. *juelēkie*.

čaime Arv. nevetés | *gelächter.* — L. *čaim, čaima.*

čaimet Arv. nevetni | *lachen.* — L. *id.*

čaimakōhtit Arv. id., vb. inch. — *čaimātalat Arv., id., vb. frequ.*

čakča, plur. čauhča' *ősz* | *herbst;* — *č.-kiessie nyárutó, ősz eleje*
spätsommer, herbstanfang; — *čakča-orruom-pājēhkie őszi tar-*
tozkodó hely | *herbstaufenthaltort.* — L. *id.*

čākñat v. čāgēnat, čāgnat *belépni, bemenni* | *eintreten, hineingehen*
(*præt. 3. son čagānai v. čāñai*). — L. *čagnet*.

čāddānet tévedni, eltévedni | *irren, sich verirren.* — L. *čajanet*, M.
čaijanet.

čāddānes eltévedés, tévelygés | *verirrung.* — L. *čajanes*, M. *čai-*
janes.

čādetet, čāddetet *csábítani, elcsábítani, eltévelyíteni, hitegetni* | *ver-*
führen; čāddetuvvāt pass. — L. *čajetet*.

čādeteddē csábító, hitegető | verführer. — L. *čajeteje*.

čāhie, *čāhēi*, *čā'cie*, plur. *čācie'*, *čāci'* víz, nedv | wasser, saft; — *čācie-kāma*, l. *kāma*. — L. *čace*.

čānaltahk, plur. *-takā'* bemenet | eingang. — L. *čagneltak*, M. *čagnaltak*.

čatā pp. által, keresztül | durch. — L. *čada*.

čatnat kötni | binden (*mon čanāu*, *son čatnā*, *īj son čanā*); — p. præt. *čatnam*. — L. *čadnet*.

čanāt id., vb. frequ. — *čanātuvvāt* pass. — L. *čadnetet*, *čanatet*.

čanās, plur. *čatnasa'* kötés, kötelék | band; — *tā li para peāna* *čatnasin* da war nur der hund gebunden. — L. *čadnes*, M. *čadnas*.

časket dobni, vetni | werfen. — L. id.

čappa, *čāppak* szép | schön. — L. *čabbe*, *čabbak*. M. *čabba*, *čabbak*.

čahpat fekete | schwarz. — L. *čāppet*, M. *čāppad*.

čābārit szorítani | drücken, pressen; — *č. auhtan oqjvie agyon szorítani* | zu tode drücken. — L. *čabret*.

čaviellk, *čavelk*, plur. *-ka'* hát | rücken, tergum. — L. *čavelk*.

čārrēm, *čārrim*, plur. *čārrima'* zsírszem (a mi a leven uszik) | fettauge.

čārrie, plur. *čārrī'* v. *čārrima'* = *čārrēm*.

čāla : *padīel-č.* fölirat | aufschrift. — L. *čala* incisio.

čāliehtum, *čālietum* írva, írott | geschrieben; — l. *čālliet*.

čāluk, plur. *-ka'* irat | schrift; — *č.-oqhpies*, (plur. *č.-oqhppāsa'*) írástudó | schriftgelehrter. — L. *čalog*.

čālēmie, plur. *čālmie'* (all. *čālāmai*) szem | auge; — *č.-piellie fél szem* | ein auge. — L. *čālme*.

čālmietes, *čālmietis*, *čālmiehtëm*, *čālmiehtëpmie* v. *čālmietipmie* (plur. *čālmietimie'*) vak | blind. — L. *čālmetes*, *čālmeteme*, *-tebme*.

čālmietuvvat megvakúlui | blind werden. — *čālmetovet*.

čāllak, plur. *-ka'* = *čāluk*.

čāllakam, plur. *-ma'* id.

čālliet írni | schreiben (*mon čālau*, *son čāllā*, *īj son čālie*); p. præt. *čāllam*. — L. *čalet*.

čallet szarvát fához dörzölni, szarváról a szőrös bőrt ledörzsölni (rénszarvas, ősszel, párzás idején) | sich an bäumen das geweih abreiben (renntier, im herbst, zur brunstzeit); — *čallam-čogrvie* szarv, a melyen nincs már meg a bőr | renntiergeweih, von welchem die haarige haut abgerieben ist. — L. *čallet*.

čqhkat, Arv. űlni | sitzen; — l. *čohkkahet*.

ččäpohtĭj (allat. s.); — l. *čiepiet*.

ččäroi (præt. s. 3) Arv., l. *čierru^ot*.

ččäräta v. *ččäräta*, plur. *ččärta'* nem, faj, mód | art. — L. *čärd*, M. *čärda*.

čiehkka, plur. *čieka'* sarok, szeglet | winkel, ecke; — *č.-kietkie* sarrowkő | eckstein. — L. *čäk*, M. *čiehkka*.

čiehkiet elrejteni | verbergen (*mon čiekau*, *son čiehkā*, *ĭj son čiekie*);

— p. præt. *čiehkam*, *čiehkam*; *čiekatuvret*, *čiekahtuvvät*, pass.;

čiekahtuvvum, *čiekahtum* p. præt. — L. *čäket*, M. *čekket* (*čeke*).

čiekuos, *čiekus*, plur. *čiehkusa'* rejtek, homály, sötétség | versteck, dunkelheit. — L. *čäkos occultus*, M. *čekos*.

čiekusvuot titok, titokzatosság | geheimniss, heimlichkeit. — L. *čäkosvuot*.

čiečkat rúgni, rugdalni | mit den füßen stossen, ausschlagen, einen fusstritt geben. — L. *čäkčät*.

čiečkāl, *čieğñāl* mély; mélység | tief; tiefe. — L. *čäğnel*, M. *čegnal*.

čiettit legeltetni, őrizni | hüten, weiden lassen; — *kusäit č. teheneket ő.* | kühe h.

čiepiet, *čiepieht*, *čiepoht*, *ččäpoht*, plur. *-ta'* (all. s. *čiepietĭ* v. *ččäpohtĭj*) nyak | hals. — L. *čäpot*, *čäpet*, M. *čäpot*, *čepet*.

čieppie ügyes, jártas | geschickt, bewandert in etw. (*son leä č. piutäčit ő ügyes a vadászásban* v. *halászásban*). — L. *čeppe*.

čierru^ot, *čiärruot* sírni, siratni | weinen, beweinen (*mon čieruou*, *son čierro* v. *čierru*, *ĭj son čieruo*). — L. *čerot*, M. *čerrot* (*čero*).

čierruokoghtiet id. vb. inch.

čierruom, *čiärruom*, *čiärrom* sirás | das weinen. — L. *čerom*, M. *čerrom*.

čielhkas tiszta | rein. — L. *čälges*, M. *čelgas*.

čielčkit magyarázni, megfejtteni | erklären. — L. *čälget*, M. *čelget*.

čielhkestit, v. *čiälkestet* id., *čiälkestuvvät* pass.; *čiälkestuvvum* p. præt. — L. *čälgestet*.

čiełlat leugorni | herabspingen, sich hinabstürzen (*čiełlicau täte čokko nalt majd leugrom e csúcsról*) (v. ő. *kahpatet*).

čüuk, v. *čüoka* plur. *čüukā* kölyök, fajzat | das junge, brut (*vuoncan č. esibe* | hühnchen, küchlein; *smālān č. bārāny* | lamm).

— L. *čuk*, M. *čivk*.

čiktiet: vierhūt č. hálót foltozni, kijavítani | netze flicken, ausbessern. — L. *čiktet*.

čogjévie, plur. *čogjvie* (all. *čogjávai*) has, anyaméh | bauch (*māl-lie-č.* rénszarvas paczalja megtöltve megaludt rénszarvasvérrel | renntierwanst mit gestocktem renntierblut gefüllt). — L. *čáive*.

čoghkai, *čoghkkai* adv. össze, egybe | zusammen (in unum). — M. *čákkai*.

čoghkin adv. együtt | beisammen. — L. *čáken*.

čoghkanet, *čoghkenet* összegyűlni, gyülekezni | sich versammeln;

— *čoghkanam*, *čoghkenam* p. præt. — L. *čákenet*, M. *čákanet*.

čoghket = *čogkkiet*. — L. *čáket*.

čoghkies, plur. *čoghkása'* rakás | haufen.

čoghkketit, l. *čohkketit*.

čogkkiet, *čoghkkiet*, v. *čogggiet*, *čogggiet*, *čoggiet* gyűjteni, összegyűjteni, föl- v. összeszedni | sammeln, versammeln; auflesen:

muordūt č. bogyókat szedni | beeren pflücken, (*mon čogkkau*, *son*

čogggā, *ij son čogkkie*; — így is: *mon čogggau*, *ij son čogggie*);

— p. præt. *čogggam*. — L. *čágget*.

čogsskies, *čogskies* hideg | kalt. — L. *čáskes*.

čogsskiem, *čogsskiem* hideg, hidegség, fagy | kälte, frost; — č.-*tāuāta*

hideglelés | kaltes fieber. — L. *čáskem*.

čogsskom, *čogsskom*; l. *čossko*.

čogsskuot, *čossskuot* hűvösödni, elhűlni | kalt werden, kühl werden, auskühlen. — *čáskot*.

čogrvie szarv | horn, geweih; — *čallam-č.*, l. *čallam*. — L. *čárve*.

čogllie, plur. *čoglie'* bél | darm; — *vuopta-čogllie* hajsza | ein

haar; — *suojénie-č.* egy szál széna | heuhalm. — L. *čále*.

čoivie = *čogjévie*.

čoutak, plur. *-ka'* kulcs | schlüssel. — L. *čáutak*.

čoutiet kinyitani; megszabadítani | aufschliessen, aufmachen; befreien (*ūhsau č.* januam reserare). — L. *čáutet*.

čohk, *čohke*, Arv., l. *čohkko*.

čohkkahet, *čohkahet* v. *čohkkohet*, *čohkohet*, *čohkohet* ülni | sitzen.

— ger. *čohkkahēmen*, *čohkahēmiēn*, *čohkohēmen*. — L. *čákkahet*.

čohkkahēm, *čohkahēm* ülés | das sitzen; — č.-*sadē* (*saddie*) ülőhely sitzplatz. — M. *čákkahem*.

čohkkahi Arv. össze | zusammen. — v. ő. *čoghkai*.

čohkanūt, *-net* Arv.; p. præt. *čohkanam* = *čoghkanet*.

čohket = čoghkkiet.

čohketit id., vb. frequ. összegyűjteni | sammeln. — M. čāketet.

čohkketit, čo'kketit, čohketit leülni | sich setzen; — p. præt. čohkkeitam, čohketam. — L. čākketet.

čohketahttiet vb. caus. ültetni | setzen. — L. čākketattet, M. čākkedattet.

čohkie, plur. čokie': saltie-č. sórtartó, sószelencze | salzbüchse.

čohkko, plur. čohko', Arv. čohk csúcs | spitze (varrie-č., Arv. vārien č. hegycsúcs | bergspitze). — L. čākk.

čokkot, čokkut Arv. szúrni | stechen; — p. præt. čoggam. L. čuoggot.

čokkokötet id., vb. inch. — L. čuogogátet.

čoggiet = čoghkkiet, čoggg'et.

čoggulvas, čoggolvas gyülekezet | versammlung. — L. čāggolvas.

čotto, plur. čoddoka' gége | gurgel, kehle. — L. čādd.

čossko, plur. čosko', Arv.

čosskom, čogsskom, plur. -ma' gerenda, tuskó | balken, baumstamm, klotz. — L. čāsk, M. čāškā.

čosskuot, l. čogsskuot.

čopmie, plur. čomie' rakás | haufen (kirkie-č. steinhaufen). — L. čām, čāmā.

čopmo, plur. čomo' id.; torony | id.; turm.

čoroko, adv. erősen, nagyon | sehr, fest. — L. čārg, M. čārgā.

čoromotet ököllel ütni | mit der faust schlagen; — č. lārhhkas agyon ütni | todtschlagen. — L. čārbmātet.

čolāket, čolēkit, čolōkot köpni | speien (mon čolākau, son čolākā, ij son čolākie); — p. præt. čolōkam. — L. čālget, čālgāt.

čollit kiköpni, kihányani | ausspeien. — L. čāllet, M. čāllit.

čughppiet, čug'ppiet levágni, aratni | abschneiden, schneiden (mon čughpau, son čug'ppā, ij son čuohpie v. čughpie). — l. čuohppat.

čuejēkāt, čuojēkāt, čuojākāt hótalpon menni v. futni | auf schneeschuhen gehen od. laufen (mon čuoikau, son čuojēkā v. čuoikā). — L. čuoiket.

čuejēkātīt, id. vb. frequ. — L. čuoiketet.

čuojēhka, čuojāhka, plur. čuoihka' v. čuihka' szunyog (hosszú orrú) | mücke. — L. čuoik, M. čuoika, Düb. čueik.

čuojākat, čuojēkāt. — l. čuejēkāt.

čuojēkam hótalpon futás: č. kojēvuo, l. kojēvuo. — L. čuoikem.

čouukat, čouuket világítani, fényleni | leuchten. — L. čouuket.

čuoukas, plur. -sa' világosság, fény | licht (lux). — L. *čuoukes*.

čuoukis világos, fényes | hell, licht, klar. — L. *čuoukes*, M. *čuoukis*.

čuoukotit, vb. frequ. világosnak, lenni, fényleni, világítani | hell sein, leuchten; — *piejēvie čuoukōta nappal lesz, virrad* | es wird tag. — L. *čuouketet*. — v. ö. *čuorākat*.

čuoukutahčat id. vb. inch. — L. *čuoukotačet*.

čuoukutačkoqhtiet v. *čuou^ukutičkoqhtiet* vb. inch. virradni | dämmern, tag werden. — M. *čuoukotičkātet*.

čuouketuvvūt világossá lenni, fényessé lenni | hell, licht, glänzend werden. — M. *čuouketovet*.

čuoukotiddie, v. -*kutiddie*, virradás, nappalodás | tagesanbruch.

čuoukutipmie, gen. -*timie* id.

čuohkat földszörpölni, lefetyelni (kutyákról) | schlürfen (von hunden); — *mon čuokau, son čuohkā, ij son čuoka*; — *čuohkam* p. præt. — L. *čuoket*.

čuokahtit id., vb. frequ.

čuokutačkoqhtiet = *čuou^ukutačkoqhtiet*.

čuoja-, l. *čuodđat*.

čuojahtet, -*tit* hangoztatni, vmi hangszert fujni, sipolni, füttyölni lauten lassen, ein instrument blasen, pfeifen; — *č. pasoqnan* kürtöt (harsonát) fujni | die posaune blasen; — *mij leäp čuojah-tam tiddi mi füttyöltünk (sipoltunk) nektek* M. 11, 17. — *čuojah-tam* p. præt. — L. *čuojetet*, M. *čuojatet*. — v. ö. *čuodđat*.

čuojāteddie p. præs. sipos | pfeifer, bläser. — L. *čuojeteje*, M. *čuojateje*.

čuodđat, *čuodđāt* hangzani, szólni | lauten, rufen; — *vuonca-orries čuodđā a kakas szól* | a der hahn ruft (kräht) (*mon čuojau, son čuodđā, ij son čuojie*). — L. *čuojet*.

čuodđales erősen hangzó, harsogó | laut, volltönend, schallend. — L. *čuojeles*, M. *čuojales*.

čuodčālastiet, *čudčālastiet* föltámadni, fölkelni, ellentállni | sich erheben, sich widersetzen. — L. *čuodčālastet*.

čuodčielet, *čuodčelet* fölkelni | aufstehen, surgere; — *pajās č. föltámadni* | auferstehen, resurgere; — imper. s. 2. *čuodčil* v. *ču^ud-čiel* *kelj föl!* *čuodčielam* p. præt. — L. *čuodčelet*.

čuodčieliem v. *čuodčielepmie*, gen. -*lēmie* v. -*limie* fölkelni | aufstehen. — *pajās čuodčieliem föltámadás* | auferstehung. — L. *čuodčelem*.

čuodčuot állni | *stehen* (*mon čuoččuou v. čuočču, son čuodču, ij son čuočču*); — *ger. čuodčumän*; — *p. præt. čuodčum*. — *L. čuodčot, čodčot*.

čuodčuotit állatni; *vminek élén lenni, igazgatni* | *stehen lassen; verwalten, vorstehen*. — *L. čodčotet, M. čuodčotet*.

čuodčuoteddie gondviselő, sáfár | *verwalter*. — *L. čodčoteje, M. čuodčoteje*.

čuoččatit vb. mom. megállni | *stehen bleiben*. — *L. čodčatet, M. čuodčatet*.

čuoččaltahtiet föltámasztani, fölkelteni | *erstehen machen, erwecken*; (*sū vielda kalākā ... čuoččaltahtiet vieldasis sahkkusau atyjafia támasszon az ő atyjafiának magot M. 22. 24.*) — *L. čuodčaldattet*.

čuoččelit; — *čuoččelam p. præt., Arv. = čuodčielit*.

čuoččut, Arv. = čuodčuot.

čuohtie, čuotie száz | *hundert*; — *č. kártasač adj. százszoros*; *č. kártasačā v. kártasaččat adv. százszorosan* | *hundertfach*; — *č. kirrhie százszor, százszorosan* | *hundertmal, hundertfach*. — *L. čuote*.

čuona, v. čuonam, plur. čuonama' szikra | *funke*. — *L. čuona, čuonem*.

čuohppat vágni, metszeni | *hauen, schneiden*; — *pajās č. aratni* | *ernten*; — *kasskat č. levágni* | *abhauen, abschneiden* (*mon čuohpau, son čuohppā, ij son čuohpa v. čuohpie v. čuohpi*); *čuohppam p. præt.* — *L. čuoppet, M. čuoppat*.

čuohppam vágás, metszés | *das schneiden*; *č.-ajėkie aratás ideje* | *erntezeit*. — *L. čuoppem, M. čuoppam*.

čuohpatet (p. præt. čuohpatam) vb. frequ. = čuohppat.

čuohpatet levágnatni | *abhauen lassen*. — *M. čuopatet*.

čuohpateddie arató | *schnitter*. — *M. čuoppateje*.

čuopma, plur. čuoma' hamvas áfonya | *krähenbeere, moosbeere (vaccinium nigrum)*. — *L. čuoma*.

čuovakat = čuoukat.

čuorvuot, čuoβžuot követni | *folgen, sequi* (*mon čuorvuou, son čuorvu, ij son čuorvo*). — *L. čuovot, M. čuorvot (čuorvo)*.

čuorvas, plur. čuorāvasa' kiáltás | *ruf, schrei*. — *M. id.*

čuorövuot, čuoröžuot kiáltani | *schreien, rufen* (*mon čuorvuou, son čuorövo v. čuoröžu, ij son čuorvuo*). — *L. čuorvot*.

čuorvuotet vb. frequ., hívni | *anrufen* (*son čuorvuotā Ēliāsau M. 27, 47.*). — L. *čuorvotet*.

čuollat vágni, hasítani | *zerhauen, spalten*; — *č. kasskat* levágni | *abschneiden*; — *č. kuoučtat* szétvágni | *zerhauen, zerschlagen* (*mon čuolau, son čuollā, ij son čuola*). — L. *čuolet*, M. *čuollat* (*čuola-*).

čuolastiet, čuolestiet vb. frequ. id.; — *č. ierit* levágni | *abhauen*. — M. *čuolastet*.

čuolltiet elválasztani | *trennen, absondern*. — L. *čuolet*.

čū'tie v. *čuo'tie*, plur. *čū'tie', čütie'* ujj | *finger*. — L. *čute*, M. *čurde*.
čüliestit csókolni | *küssen*. — L. *čulestet*.

cahkatalat v. *cakkatalat*, Arv.; *cahketet, cakhkitet* meggyújtani | *anzünden*. — L. *cakketet*.

cāhkiet dugni, bedugni | *stecken, hineinstecken* (*mon cākau, son cāhkā, ij son cākie*). — L. *caket*.

cāhkielit id. (præs. s. 3. *son cāhkiel*).

cakka-, cakkie, l. caggat, caggie.

akna, plur. *cañā* peczekfák, a vászonból vagy bőrből való ajtó kipeckelésére | *speiler an der tür aus leinwand oder fell*.

caggat kiterjesztetni; megtámasztani; akadályozni, gátolni, eltiltani vmitől | *ausstrecken, ausspannen; stützen; hindern, abhalten*; — *kočtieu* c. a sátrat fölütni | *das zelt aufschlagen*; — *allet cakka sijāu poqhtiemäst mū lusā* ne akadályozzátok (ne tiltsátok) őket a hozzám való jövetelben | *hindert sie nicht (verbietet ihnen nicht) zu mir zu kommen*, M. 19, 14. (*mon cakkau, son caggā, ij son cakka*). — L. *caggat*.

caggie, plur. *cakkie'* támaszték, czölöp, rúd (sátorbeli) | *stütze, pfahl, stange* (am zelt): *uksa-c.* két rúd, melyek olló alakban egymásba helyezve, az ajtóbemenetet alkotják | *zwei stangen, welche in scheerenform zusammengelegt, den türeingang bilden*. — *poqššuo-* (v. *poqššie*) c. egy czölöp az *uksa-c.*-val szemközt (a sátor hátsó részében, a hol régebben szintén volt ajtónyílás) | *eine stange, der uksa-c. gegenüber* (im hinterteil des zeltes, wo früher auch eine türöffnung war). — L. *cagge*.

cabmiet, cābmiet ütni, zörgetni, kopogtatni | *schlagen, klopfen*, (*mon capmau, son cabmā, ij son capmie*); — p. præt. *cābmam*. — L. *cabmet*.

capmiestit vb. frequ. ütni, vágni, leütni, levágni | schlagen, hauen, niederhauen.

cähhkat megvágni, bemetszeni | schneiden, einschneiden. — *L. cekkot.*
cähhkalit vb. mom., id.

ciehkke bevágás, bemetszés; pont | einschnitt, kerbe; punkt. — *L. cekke.*

ciegganit épülni, fölépülni | errichtet werden, erbaut werden. — *L. cegganet.*

ciegganepmie, gen. -*nēmie*, n. act. : *ciegganēmie-čearāta* építésmód | bauart. — *L. cegganem.*

cieggiet emelni, föléllítani, építeni | errichten, aufstellen, bauen :
koqtieu cieggiet házat építeni | ein haus bauen ; — *pajās c. föl-*
építeni | aufbauen (*mon cieggau* [v. *ceäggau*], *son cieggā*
[v. *ceäggā*], *īj son cieggi* ; — p. præt. *ceaggam* v. *ceäggam*. — *L. cegget.*

cieggie : *koqtie-c.* házépítő, építőmester | baumeister. — *M. kâtecegge.*
cieggiem fölemelés, föléllítás, építés | das errichten, bauen. — *L. ceggem.*

cieskes, *cieskes* hegyes, tövises | spitzig, stechend, dornig ; — *c. pūstač* tövisbokor | dornstrauch. — *L. ceskes.*

ciellat ugatni | bellen (*mon ciellau*, *son ciellā*, *īj son ciela*).

cicāč, v. *cicuhk*, plur. -*ča'* v. -*ka'* veréb | sperling. — *L. cicok*, *cice.*
cīs, *cūs*, *cīs's* ! (a rénszarvasok nógatasára való kiállítás | ruf zum antreiben der renntiere). — v. ö. *kukukū*.

cissātuššie a *cīs*-t kiáltás | das *cīs*-schreien.

cissalit «*cis*»-t kiáltani | *cis*-schreien.

cohkie, plur. *cokie'* szív (többbnyire állatoké) | herz (meist von tieren). — *L. cākke.*

cuouhkas adv. szét, darabra | auseinander, in stücke, zer- : *pahkiet c.*
széttépni, szétszaggatni | zerreißen. — *M. cuovkas.*

cuouhk'et, *cuouhkit*, *cuoukit* szétzúzni, széttörni, szétszakítani | zerschmettern, zerschlagen, zerreißen. — *L. cuouket*, *M. cuovket*,
cuoukit.

tājēkan v. *tājākan*, plur. -*na'* tészta | teig ; — *sūries t.* kovász | sauerteig. — *L. daigen*, *M. daigen* (sv. *deg*).

taina, *tāina* azért | darum, deshalb ; — *taina ko*, *tāina ko* mivel | weil.

tajévai adv. *gyakran* | oft; — *man t. hányszor*, *mily gyakran* | wie oft. — L. *taivai*.

tauk, *täuk*, *tauka* mégis, mindamellet, de, ámde | doch, jedoch. — L. *dauk*, M. *dauk*, *dauka*.

tāuāta v. *tauāta*, plur. *tāuta*’ betegség | krankheit; — *čogskiem-t.* hideglelés | kaltes fieber. — L. *taud*, M. *tauda*.

taughtie, l. *taktie*.

tākka, plur. id., *tetö* | dach. — L. *tak*, M. *taka* (sv. *tak*).

tahkat tenni, csinálni | tun, machen (*mon takāu*, *son tahkā*, *ij son takā*, præt. s. 3. *takāi*, Arv. *tahkai*); — *huorāp tahkat parāználkodni*; — ger. *tahkamän* v. -*min*; *takätuvvät* pass.; *takāhturvum*, *takätuβum*, Arv. *tahkotuvum* p. præt. — L. *takket*, M. *takkat*.

tahkakoqhtiet id. vb. inch.; — *takācit* inf. fin.

tahkamus ügy, tenni való | geschäft, verrichtung (*mājtās munnuin leä tuina tahkamussan mi dolgunk van veled* | was haben wir mit dir zu tun?). — L. *takkamus*.

tahkie csináló, tevő | macher, verfertiger; — *lairielihtie-tahkie fazekas* | töpfer. — L. *takkeje*, M. *takke*.

tahku itt, erre | da, in dieser gegend; — *tuohku-tahku itt-ott* | hier und dort. — L. *taggo*.

tahkuo, plur. *takuo*’ tett, cselekedet | tat, handlung, werk. — L. *takko*.

takkar, *takkir* ilyen, olyan | solcher. — L. *taggar*.

taktie v. *taughtie*, plur. id., *csont*, *tetem* | bein, knochen: *iertik-t.* bordacsont | rippenbein. — L. *takte*.

tagka vitie azonnal | sogleich.

taggu, *taggo* arra, arra el, erre, erre el | dortzu, hier vorbei, da vorbei; — v. ö. *tahku*. — L. *taggo*.

taha nom. plur., l. *tāt*.

tādatet, *tadatēt*, *tāddätit*, *tādätit* érteni | verstehen. — L. *tajetet*.

tāt, *ta*, *taht*, *tatt* ez, az | dieser; der, die, das (acc. *tāu* v. *tau*; gen. *tān* v. *tan*; com. *taina*; ess. *tānn'en*, *tānnän*; iness. *tān*; elat. *tāte*, *tātä*, *tate*, Arv. *tahtie*; allat. *tasā*; — plur. *tā'*, *ta'*, *taha*; acc. *taite*, Arv. *taitie*; gen. *tāi*, *tai*; elat. *tāistü*, *taistü*; allat. *tāiti*, *taita*).

tāte, *tātä*, *tate* Arv. *tahtie* (l. *tat*): *tatie* milt az után, a szerint | danach, demgemäss; — *tāte kietiest ettöl fogva*, *ezentül* | von nun an, hierfür.

tāhtek ugyanez, ugyanaz | derselbe (acc. *tauka* ; com. *tāinak* ; iness. *tanka*). — L. *tettek*.

tās, *tass*, *tas*, l. *tast*.

tasā, *tāsi*, Arv. *tasa*, *tassa* ide, oda | hieher, dahin ; — *tasā* v. *tasāk* v. *tasā ko* v. *tasāk ko* v. *tasās*, Arv. *tasa ku*, *tass i ku* míg, a míg | bis, bis dass ; — *kitta tasā kō son maksī* addig, a míg megfizette | so lange bis er bezahlte M. 18, 34. — L. *tasa*, *tas*.

tast, *tāst*, *tās*, *tass*, *tas*, adv. többé, ismét | mehr ; wieder ; — *tāst vitt* ismét | wieder, wiederum M. 27, 50. — L. *tast*.

tasstū, *tastū*, *taste* innen, onnan ; azért | von hier, von da ; darum. — L. *taste*.

tan, *tān* (l. *tat*) : *tan kuhkās* olyan messzire | so weit ; *tāntiet*, Arv. *tantēt* azért | darum, deswegen ; *tān outost* azért | dafür, darum. *tānāsuot*, *tānāsat* táncolni | tanzen (*mon tansuou*, *son tansu* v. *tānāsu* v. *tānōsu*, *ij son tansuo*). — L. *dansot*, *dancot*.

tannū, *tanne*, Arv. *tanniū* itt, ott | hier, da, dort. — L. *tanne*.

tannūn, *tānnien*, l. *tāt*.

tappatallēt Arv. vb. frequ., l. *tahppiet*.

tahppiet, *ta'ppiet* bezárni, becsukni | schliessen, zumachen (*mon tahpau*, *son tahppā*, *ij son tahpa* v. *tahpie*) ; *tahppam* p. præt. *tahpatuvvat* pass. — L. *tappet*, M. *tappatovat*.

tappielt innen | von hier. — M. *tabbelt*.

tapranit, Arv. beleszorúlni, odaszorúlni | stecken bleiben, festhangen ; *tapranam* p. præt. — L. *tabranet*.

tabērit mihez ragasztani, erősíteni, fűzni, kötni | anheften ankleben, anbinden, befestigen. — L. *tabretet*.

tāfuō, plur. id., vidék, tájék, hely | gegend, ort. — L. *tafo*.

tāββier, *tābvier*, *tāvvier*, plur. -*ra'* vagyon, jószág, kincs | eigentum, besitz, schatz. — L. *taver*.

tārhpā, plur. *tārāpaha'* szükséglet | bedarf, — v. ö. *tārhpies*.

tārhpahet, *tarhpahēt* szükségelni | nötig haben, bedürfen. — L. *tarbahet*.

tārhpies, plur. *tārāpasa'* (*tārāpaha'*) szükséges | nötig, notwendig. — L. *tarbes*.

tarēvie, gen. *tarhvie* kátrány | teer. — L. *tarve*.

tarōvat kátránynyal bekenni, bekátrányozni | teeren, mit teer überstreichen. — L. *tarvet*.

tal, *tall*, Arv. *tālie* most, hát | jetzt, nun. — M. *tal*.

talā, talāhka, Arv. talāk, talāka azonnal, mindjárt, tüstént, egyszerre | gleich, sogleich, sofort. — *L. tala, talla, talak, M. tala, talaka.*

tāluo, l. tālluo.

tālhkas, plur. tālahkasa' fűszer; gyógyszer | gewürz; arznei; — *piābmuo-t. fűszer* | gewürz. — *L. talkes, M. talkas.*

tālēhkie, plur. tālhkie, tāl'kie' idő, időjárás | wetter. — *L. talke.*

talhkuotit gyógyítani, meggyógyítani | heilen. — *L. talkot, M. talkotet.*

talhkuoteddie gyógyító, orvos | arzt. — *L. talkoteje.*

talvatis, plur. -sa' vásárhely | marktplatz. — *L. talvatas, talvates.*

tālēvie, talēvie, plur. tālvie' tél | winter; — *tālēvin* télen | im winter; — *kitā-talēvie* tél utója, tavasz eleje | ende des winters, frühjahr; — *talēvie-kuoutiel* tél dereka, tél közepe | mitte des winters (*t.-kuoutielau* tél derekán). — *L. talve.*

tallä, talle, tāll most | jetzt. — *L. talle*; — *v. ö. tal.*

tālla, plur. tāla' tallér | taler. — *L. dal, dala* (sv. *daler*).

tālluo, plur. tāluo' major, tanya, ház; pitvar | gehöft, haus; — *t.-isiet* házigazda | hauswirt. — *L. talo.*

talluoi akkor | da, damals. — *L. talloi.*

tā, l. tie.

tāina, com. = taina, l. tat.

tājēvuo, tājēvuo, plur. tāivuo' sajtformáló edény | geschirr zum käseformen. — *L. teivo.*

täotit, täutit = tieutit.

tän = tən (l. *tat*); — *tännä = tannä.*

tämpel, plur. -a', Arv. = tiämpel.

täll ime | sieh, da (= *tä-l, tä leä*).

täll, Arv. = tal, tall.

teä = tie.

teäkā, plur. teähkāka', teähkātakā' (*kuokte teähkāka', kolōmo teähkā-takā'*) sátorfeszítő rúd | stange zum zeltspannen. — *L. tāka, tākak, tākatak.*

teāpčas sajtó | presse; — *t.-kārrie* id. — *L. täpčas, M. täpčas.*

teähppuot odaragadni | hangen bleiben, picken bleiben (*mon teähpuou, son teähppu°, ij son teähpuo*). — *L. täppot.*

teämpel, Arv. l. tiämpel.

teärānuo, t'ärānuo, plur. *teärrhnuo* 'szolgáló | magd, dienstmä-
chen. — *L. tärduo* (sv. *tärna*).

teälm^uotèt taposni, összetaposni | treten, zertreten; — *teälm^uotuvvet*
pass. — *L. tälmotet*.

tē = *tie*; — *tēt* = *tiet*.

teit acc. plur. = *taite*, l. *tat*.

tetas aín! isten veled, isten áldjon | lebewohl!

testament: otō t. új szövetség. — (sv. *testament*).

tī, l. *tīj*.

tiäunahet, tieunahet szolgálni | dienen; — *tiäunaham, tieunaham*
p. præt. — *tieunahuvvät*, v. *-hußät* pass. — *L. teudnahet*;
teudnahovet.

tie, teä, tē, tä akkor, aztán, tehát, hát | da, dann, so, also; — *tie ko*,
l. *ko*; — *tie ässkā*, l. *äskä*. — *L. te, die*.

tieutit, täutit, täptit megtölteni | füllen (*mon täptau, son täuötä, ij*
son täutie); — p. præt. *täptam, täutam*. — *L. teutet, M. tevdet*.

tieutu, plur. id., férj, férfi | mann (vir, maritus). — *L. teudo*.

tieunār, ti'unār, tiunar plur. *-a'* szolgál | diener. — *L. teudnar, M.*
teunar.

tiuras, ti'uras, tiuras drága | teuer. — *L. deuras, M. divras*.

tiehki, tiek ide | hieher. — *L. teke, tek, M. teki*.

tiehtī, tiehtīj, tieht, tiet, Arv. *tēt* pp. *-ért, miatt* | wegen, für, um;
— *mū t.* értem | meinethwegen, für mich; — *tān-t.* azért, ezért |
darum, deswegen. — *L. diet, tieti, M. teti, tet*.

tiehtiet tudni | wissen (*mon tietau, son tiehtä, ij son tietie*); —
tiehtam p. præt. — *L. tetet, M. tiettet (tiete-)*.

tietiehtiet tudatni | wissen lassen, kund geben. — *L. tetetet, M.*
tietetet.

tiehtus ismeretes, ismert | bekannt. — *L. tetos, M. tiettos*.

tiesi fölnött | erwachsen; — *mānā' t.* olmuon (v. *olómon*) *šaddi'*
a gyermekek fölnőnek (fölnött emberré lesznek) | die kinder
wachsen auf (werden vollwüchsige männer). — *L. teus, teusa*.

tieva, tievas, Arv. *tiervas*, plur. *tievasā'*, Arv. *tiervāsa'*, *teärvāsa'*
tele | voll. — *L. teuvas, M. tievva, tievas*.

tievvat, tießät (tievvat) megtelni | voll werden (*mon tievau, son*
tiervā, tießā, ij son tievie v. *tieva*); — *tiervam* p. præt. — *L.*
teuvet, teuvot, M. tievvat (tieva-).

tiempel, t'empel, t'ämpel, Arv. *tümpel*, plur. -a' *templom* | *tempel*.

— L. *tempel* (sv.).

tiuoka, tiʒoka, tiuka, plur. *tiuka'* csöngő, csöngetyű | *schelle*; — *t.-riessa* csöngőszíj | *schellenriemen*. — L. *tick*.

tiuna mind, minden | all (*t. mānā'* minden gyermek | *alle kinder*); — *kaik t., kājähka t.* valamennyi, minden | *sämmtlich*. — L. *tun, tivn, M. tivna*.

tiunar, l. *tieunār*; — *tiuras*, l. *tieuras*.

tij, tī, tidḏa, tidḏä, tidē ti | *ihr, vos*; *ieča' tij* magatok | *ihr selbst* (acc. *tijāu, tijäit*; gen. *tijā*; com. *tijäin, tijäi*; iness. *tijāsñä, tijān*; elat. *tijäst*; allat. *tidḏij, tidij, tidḏi, tidita, tidḏisij*; abess. *tijātakā*). — L. *tije, M. ti*.

tijēma, adv. taval | *voriges jahr*. — L. *tibma, tima*.

tijma, l. *tīma*.

tist Arv. adv., többé | *mehr = tast*.

tihpie, gen. *tipie*: *mānuo-t.* holdfény | *mondschein*. — L. *tepe*.

tiptiet engedni, megengedni, hagyni; *abban hagyni* | *lassen*; *zulasen, gestatten*; *bleiben lassen*. — L. *tiptet*.

tihppuot (p. præt. *tihppum*) = *teähppuot*.

tibḑās, tiḑḑās Arv. *kijebb, messzebb ki* | *weiter hinaus*.

tivuot tized, dézsma | *zehntel, zehent* (*tij takkapēhtit tivuotau meg-dézsmaáljátok, M. 23, 23*). — M. *tivod* (sv. *tiond*).

tivvut, tiḑḑut, tivvut, tiḑḑuot (tivvuot) gyógyítani | *heilen* (*mon tivvou, son tiḑḑu v. tibvu, ij son tivuo*); — *tiḑḑum, tivvum* p. præt. — L. *tivot, M. tivvot (tivo-)*.

tivutet vb. frequ., id. — *tivuoturvät, tivuosuvvät* vb. pass. id. — M. *tivotet, tivotoret, tivosovet*.

tīma, tījma óra | *stunde*. — M. *tima* (sv. *timme*).

timpar-olmāj, ács | *zimmermann*. — M. *timbar-olmai* (sv. *timberman*).

tilla kapor | *dill*. — M. *dilla* (sv. *dill*).

-to encl. (*killu-to āḏḏam csak túrd öregapácskám* | *ertrage es nur väterchen*).

toj, toj ti ketten | *ihr beide* (acc. *tunnū*; gen. *tunnu*; com. *tunnujn, tunnujn, tunnuj*; iness. *tunnusñä, tunnun*; elat. *tunnust*; allat. *tunnui, tundui, tunnuita*; abess. *tunnutakā*). — L. *tái*.

tojjevuo, tojjevuo, tojjevuo gondolni, vélni, velekedni | *denken, meinen* (*mon tojjevou, son tojjevü, ij son tojjevuo*). — L. *táivot*.

toqddiet törni, tördelni; megszegni (kenyeret) | brechen, abbrechen;
(brot) aufschneiden (*mon toqjau, son toqddā, ij son toqjie*); —

toqddam p. præt. — L. *tājot, tājot*.

toqddalit id., vb. mom. — M. *tājalet*.

tóqššies = *toššies*.

toqhppiet, toqhppit megragadni, megfogni | anpacken, ergreifen.
— L. *tāppet*.

toqhpīhtuvrum (p. præt. pass.): *peārākalis t. ördöngös* | von teufeln
besessen. — M. *tāppitovum*.

*toqhpuo*t venni, fölvenni; szedni, összeszedni | nehmen, aufneh-
men; sammeln. — L. *tāpot*.

toqppus, plur. *toqbbusa'* vānkos v. bőrdarab, melyet a rénszarvas
nyerge alá tesznek | kissen oder ein stück leder, unter den renn-
tiersattel zu legen. — L. *tobbos, tābbos*.

toqmotet viselni magát, viselkedni | sich aufführen, sich verhalten.
— L. *tāmātet*.

tóqrvustallat bizakodni, bízni vmiben | vertrauen. — L. *tārvos-
tallat*.

toqrrātallat (vb. frequ.) üldözni | verfolgen. — L. *tārratallat*; —
v. ö. *toqrrietet*.

toqrrātallēm üldözés | verfolgung. — L. *tārratallēm*.

toqrrietet követni, üldözni, utána menni | folgen, nachfolgen, jagen
(*t. poqheccuit*). — L. *tārretet*.

toqrruo (*toqrrō*), plur. *toqruo'* harc, háború, csata, küzdés | schlacht,
krieg, kampf; — *t.-olmaj* katona, harcos | soldat, kriegler. —
L. *tāro*.

toqlóvuot, toqlvuot, tólóvut, tolvuot vezetni, vinni; üldözni, üzni,
kergetni | führen; verfolgen, treiben (*mon toqlvuou, son toqlóvu*
v. *tolóvu, ij son toqlvu*). — L. *tālvot*.

toivut, Arv. = *toqjēvuot*.

tokk, tohkk, tohko, tohku, tohkū, oda | dahin, dorthin. — L. *tākko,
tokko*.

tokso, plur. *touhso'* szelencze | dose; *tupāk-t.* dohányszelencze |
tabakdose. — sv. *dosa*.

toššai adv. hiába | umsonst, vergebens. — L. *id.*

toššānet elmúlni, elenyészni | vergehen, verschwinden. — L. *tāš-
šanet*.

toššä, tošše, toššu, toššu^o, toššuo csupán, csak | bloss, nur; — *t. vall* csupáncsak | bloss nur, allein. — *L. tošše, toššo.*

toššonet = *toššanet.*

töt, gen. tön = *tuot, tuon.*

ton, tonn, totno, tonno, Arv. tonnq te | *du* (acc. *tū*; gen. *tū*; com. *tuina, tuñ*; iness. *tūⁿnä, tūhsnä*; elat. *tūhstä, tujstä, tūhst*; allat. *tuñi, tund'i, tundän*; abess. *tūhta*). — *L. todn, M. ton.*

tonnä = *tuonnä.*

tohpie, plur. topie' szoba | stube, zimmer; — *ku^ossie-t.* vendég-szoba | gastzimmer. — *L. tåppe* (sv. *stuga*).

topótet, topto- l. *tobótot.*

toptotet megismertetni, elárulni | zu erkennen geben, verraten; *toptohtu³ät* pass. — *L. tåbdetet, M. tåbdätet.*

toptostet, -tät elismerni, megvallani | bekennen; — *toptotuvvet* pass. — *L. tåbdestet, M. tåbdåstet.*

toptostem megvallás, vallomás | bekenntniss. — *L. tåbdestem, M. tåbdåstem.*

toppie ott | dort; *toppielt, toppiel* onnan | von dort. — *L. tåbbe, tåbbelt.*

tobätähet, tobótähet vb. inch. = *tobótot.* — *L. tåbdaket.*

tobótot, topótot ismerni, megismerni; érezni | kennen, erkennen; fühlen (*mon tobótau v. toptau, son tobóta v. tobóto, ij son topto*); — *tobótam* p. præt. — *L. tåbdet, M. tåbdåt.*

tobótokoghtiet v. inch., id.

tobótom ismerés; érzés | das kennen, erkennen; fühlen; *t.-meärähka* ismertető jel | erkennungszeichen. — *L. tåbdem, M. tåbdäm.*

tobótut ismerszeni, éreztetni, érzeni (érzik) | gekannt, gefühlt werden. — *L. tåbdot.*

torhkiestit remegni, reszketni | beben, zittern. — *L. tårgestet.*

torqđuot uralkodni, kormányozni | regieren; — *torqđ^uomen* ger. — *L. tårjot.*

torónuo, plur. torrhuuo' torony | turm. — *L. torne, M. torduo* (sv. *torn*).

torvustallat = *tógrvustallat.*

tōla amott. ime | dort, sieh da. — *L. tuole.*

tōlien adv. hajdan | einst. — *L. tuole.*

toluē, Arv. tolōē, tolloē hajdani | einstig, ehmalig. — *L. tolač.*

tolvuot; tolvotuvvet pass., = *toqlóvuot.*

tollie = *toluč* (*tollie aikij* hajdan | einst). — L. *tuole*.

tollo, gen. *tolō tűz* | feuer; — *tollo-kaddie* tűzhely | feuerstätte. —

L. *táll, tälla, tällä*.

-tū encl. = *-to*.

tū, tuina, l. *ton*.

tuoi-tuohku ide-oda | hin und her, huc illuc. — *tuoi tuok*.

tuoutak, l. *tuotek*.

tuohkai pp. mögé | hinter, (*vārie tuohkai* hegy mögé | hinter den berg); — *tuokien* mögött; *-nāl, -nél* | hinter; bei (*ij leä pietnik mū tuokien nines nālam pénz* | es ist kein geld bei mir [ich habe k. g.]; — *vārie t. hegy mögött* | hinter dem berge). — L. *tuokai, tuoken*.

tuohku, tuohku° v. *tuoggu ott, arra* | dort, dort vorbei; — *t.-tiehki ide-oda* | hin und her; — *tuohku-tahku* v. *tuoggu-taggu itt-ott* da und dort. — L. *tuoko* illuc, *tuoggo* ibi, illac.

tuokñas, plur. *tuognāsa'* folt | fleck, lappen. — L. *tuognes*, M. *tuognas*.

tuot, töt azon, ama | jener (acc. *tuou*; gen. *tuon, tōn*; com. *tuoina*; iness. *tuon*; el. *tuosta*; allat. *tuosa*; — plur. nom. *tuo'*; acc. **tuoit*; gen. *tuoi*). — L. *tuot*.

tuolta, gen. *tuota* komolyság, iparkodás | ernst, bemühung (Arv. *tuhtan stuorra tuotain* egész komolysággal | mit vollem ernste). — L. *tuoda, tuot*.

tuotland komoly, őszinte, igaz | ernst, aufrichtig. — M. *tuodalač*.

tuotak, tuotek, tuo°tak, plur. *-ka'* támasz, támaszték | stütze; — *juolhki t. zsámoly* | fuss-schemel; — *ogjēvie-t. vānkos* | kopfkissen. — L. *tutek*, M. *tuvedek, tovdek*.

tuotet, tuotiet, tuutiet, tuutet támasztani | stützen (*mon tuutau, son tuotā, ij son tuutie*); — *tuotam* p. præt. — L. *tutet*, M. *tuvedet*.

tuottar, plur. *tuoddara'* magas, kopár hegy | hoher, baumloser berg (sv. *fjäll*). — L. *tuoddar*.

tuohttet, -tät, -tiet érinteni, megérinteni, hozzányúlni | berühren, anrühren (*mon tuohtau, son tuohttä* v. *tuottā, ij son tuohtie*). — L. *tuottet*.

tuosi oda, amoda | hin, dorthin. — L. *tuos*.

tuosstiet merni | wagen; *tuosstam* p. præt. — L. *tuostet*.

túosstuot, tuósstuot, tu°stuot, tuostut kapni, elfogadni | bekommen, annehmen; *tuosstum* p. præt. — L. *tuostot*.

tuostuočit id., inf. fin.; — *tuosstuotet* id., vb. frequ.

tuona halál | tod; — *tuonan* ajēmuo, l. ajēmuo.

tuonnä, tonnä ott, amott | dort. — *M. tuonne.*

tuohppelit v. *tuobbelet*, Arv. *tuoppelit* megfogni, megragadni | anpacken, ergreifen; — *tuobbeluvvet* pass. (*t. fāmujñ*). *L. tuobbelet.*
tuóppmar, plur. *tuóppmāra'* bíró | richter. — *L. dobmar, duobmar,* (sv. *domare*).

tuopmūt v. *tuobmūt* v. *tuobmit* ítélni, elítélni | urteilen, verurteilen; — *tuobmetuvvet, tuobmūtūvet* pass. — *L. döbmet, duobmet.* (sv. *döma*).

tuobmituvvām eliteltetés | verurteilung. — *M. duobmitovem.*

tuobmuo, plur. *tuopmuo'* ítélet | urteil; — *t.-piejēvie* ítélet napja | der jüngste tag. — *L. duobmo* (sv. *dom*).

tuorāka, plur. *tuorhka'* ág | ast, zweig, reis. — *L. tuorg.*

tuorhkastit v. *tuerēkit* ágakkal behinteni | mit reiseren bestreuen. — *L. tuorgestet, M. tuorgastet.*

tuolka Arv. szőr, | haar der tiere; — *tuolka-pielie* szőrös fél v. oldal | haarige seite. — *L. krolg, kvolga* haar.

tu'lhkuotet megvesztegetni | bestechen; *tu'lhkuotuvvāt* pass. — *L. tuolgotet.*

tuólltāt v. *tu'olltīt* főni, forrni | kochen, sieden [intr.] (*mon tuoltau, son tuoltta, tuolta*). — *L. tuoltet.*

tuóltatit id., vb. mom.; — *túoltähtit* forrásba hozni, főzni, | sieden machen, kochen (trans.). — *L. tuoltajattet, tuoltetet.*

tuolāpa, tuolēpes, tuolēpäs, tuolēpis lapos, egyenes | flach; — *tuolēpes kārrie* tál | schüssel. — *L. tuolpa, tuolpes.*

tuólāva, plur. *túolva'* szenny, piszok | schmutz. — *L. tuolva.*

tuolvaj, tu'lvaj szennyes, piszkos, tisztátalan | schmutzig, unrein. — *L. tuolvajes, M. tuolvai.*

tuolmuotet, tuolmuotuβbat (-vrat, -brat) = *teälm^ootēt, teälm^ootuvvet.* — *M. tuolmotet, tuolmotovet.*

tuhtat megelegedni | zufrieden sein, sich begnügen (*mon tūtau, son tuhtā, ij son tūta*); — *ij tūta palhka'i* nincs megelegedve a bérrel | er ist mit dem lohne nicht zufrieden. — *M. tuttat.*

tuhtan, Arv.: *tuhtan čaimesn* nagyot nevetve | mit lautem gelächter; — *tuhtan stuorra tuotain*: l. *tuohta.*

tūhsan, tūsān ezer | tausend. — *L. tusan, tusen.*

tunnū, tunnujñ, tunnusnä, tunnui stb., l. *toqj.*

tuñi, tundī, Arv. tuñi, l. ton.

tupāk, tupahka dohány | tabak; — *tupāk tokso, l. tokso*; — *jorópo tupahka v. pulti t., Gellivare vidékén rulla-t. rágó dohány, bagó dohány* | kautabak.

tuppielt onnan | von dort; — *l. toppiel. — L. tåbbelt.*

tuvruo, tußʒuo, tubruo: t.-loddie galamb | taube; — *L. duro (sv. dufva).*

turrhkum, plur. -ma' rügy a fäkon | knospe, (auge an bäumen). — *L. todkom, tudkom.*

tulēvie, plur. tulvie ár, vizár, özön | flut; — *sudduo-t. vizözön* | sündflut. — *L. tulve.*

tulla vám | zoll; — *tullā-koghtie vámház* | zollhaus. — *L. tull (sv.), M. tulla.*

trotnik, plur. -ka' királyné | königin. — *M. dronnig (sv. drottning).*
trōnuo v. trounuo trón | thron. — *M. truono (sv. tron).*

sajēhtie, plur. saiktie' lándsa | spiess, lanze. — *L. saite.*

sājāva, plur. sāiva' a pogány lappok áldozati helye (rendesen valamely körakás vagy különös alakú szikla a hegyekben) | opferstätte der heidnischen lappen (gewöhnlich ein steinhaufen oder ein seltsam geformter fels im gebirge). — *L. saiv, saiva; — v. ö. halltie, siejtie.*

sauāca, sauāca, plur. sāuca' juh | schaf; — *s.-koghtie, l. koghtie. — L. sauca (sk. sauðr).*

sāhka, plur. sāka' hír; mese | gerücht; märchen; — *outo-s. csodás esemény, csoda* | wundertat, wunder. — *L. sak, saka (sv. saga).*

sahkanet, -nit fogamzani | empfangen werden (concepi utero); — *sahkanem p. præt. — L. sakkanet.*

sahkanem fogamzás | empfängniss. — *L. sakkanem.*

sahkkie'tit, sakketēt foganni, fogantani | empfangen (concupere). — *sahkketam, sakketam p. præt. — L. sakketet.*

sahkkus, plur. -sa' utódok, fajzat | nachkommenschaft, geschlecht. — *L. sakkus.*

sāhkulač būnös | schuldig; — *s. japmiemī halálra méltó* | des todes schuldig. — *L. sakkolač.*

sagga, Arv. sagka igen, nagyon, fölötte | sehr; — *sagga puoriep sokkal jobb* | um vieles besser; *man s. p. mennyivel jobb* | um

- wie viel besser; — *s. eänaput* sokkal v. jóval inkább | viel mehr, v. eher. — *L. sagga*.
- saddie*, *sadē*, Arv. *sajjie*, plur. *sajie'* (all. *s. saddai* v. *sadāi*) hely | platz, stelle; — *sajin* pp.: *ahčes Herudesā sajīn atyja* H. helyett | anstatt, an der stelle seines vaters H., M. 2, 22. — *idā-saddie*: l. *idā*; — *oqtiem-s.*, *orrom-s.*, *koqhtie-* v. *koqt-s.*, *kitā-koqt-s.*, *čakča-koqt-s.*, *haučtie-s.*, *čohkahēm-s.*, *muorra-s.* — *L. saije*, *saje*.
- saddiet*, *sāddet* vetni | säen, besäen; — *sāddēmān*, *sāddimān* ger.; — *sāddim* p. præt. — *sādd^tetu³3ät* pass.; — *sāddetum*, *sād^tetum* v. *sādd^tetu³3um* p. præt. — *L. sajjet*.
- sāddiečit* id., inf. fin. — *M. sajicit*.
- sādduo*, *sāduo*, plur. *sājuo'* vetēs | saat; — *s.-olmaj* magvető | säemann. — *M. sajo*.
- sañkartēt*, -*tīt* megbānni | bereuen, sich gereuen lassen. — *sañkartam* p. præt. — *L. sangertēt*, *M. sangartet*.
- sañkartes* megbánás | reue — *s. šattai sundi* megbánta | es gereute ihn. — *L. sangertes*, *M. sangartes*.
- sañkartepmie*, gen. -*tēmie* v. *temie* v. *timie* id., būnbánat | id., busse. — *L. sangertem*, *M. sangartebme*.
- sāhtan*, *sāhtān* sātān | satan. — *L. satan* (sv.).
- satnasikt*, Arv. valóban | wirklich, in der tat. — *L. sadnasit*.
- satnies*, plur. *sadnā'* v. *sādna'* igaz | wahr. — *L. sadnes* (sv. sann).
- saddie*, *saddeä* homok | sand. — *L. sadde* (sv. sand).
- sadd^tet* küldeni | senden, schicken. — *L. saddet* (sv. sända).
- sadnā'* v. *sādna'*, l. *satnies*.
- sadnan* adv. valóban, bizony, igazán | wahrlich, fürwahr, in der tat.
- sānkartēt* = *sañkartēt*; — *sānkartēddie* būnbánó | reuig, bussfertig; — *L. sangerteje*.
- sapie*k, plur. *sapieka'* hótalp | schneeschlittschuh. — *L. sappek*.
- sahppie*, *sa'ppie*, plur. *sāhpie'* epe | galle. — *L. sappe*.
- sapmie*, plur. *sāmie'* lapp, lapp ember | Lappe, Lappländer; lappisch (*sāmien hoallat lappúl beszélni* | lappisch sprechen); — *sāmie-olma* id.; — *tuottar-s.* hegyi lapp | fjäll-lappe. — *L. sabme*.
- sapmielač*, plur. -*lačča'* lapp | Lappländer, lappländisch. — *L. sabmelač*.
- sabbata*, *sabbāhta* szombat | sonnenabend. — *L. sabbat* (sv.), *M. sabbata*.

sabmalāhkai, Arv. *sammalahkai*, l. *seäbma*.

sārēnie, plur. *sarrhtnie*’ mondás, beszéd | rede, das sprechen; — *outol-s.* jövendelés, jóslat | vorhersagung. — L. *sardne*, *sarne*.

sārōnuot, *sārḡnuot* v. *sarrhtnuot*, *sarrhnuot* mondani | sagen (*mon sarrhtnuou*, *son sārōnu*, *ij son sarrhtnuo*); — *outol-s.* jövendöltni | prophezeien; — *sārōnum*, *sārḡnum* p. præt. — L. *sardnot*.

sārōnuom mondás | das sagen. — L. *sardnom*.

sarāvā rénbika | ein unverschnittenes renntier; *s.-čogrvie* rénbika *szarva*. — L. *sarva*.

sarrhnuo, *sarrhtnuo-*, l. *sārōnuot*.

sarrhtnuotet, *-tīt*, *sārhtnutit* prédikálni, hirdetni; elmondani, elbeszélni | predigen, verkünden; erzählen; — *outol-s.* = *outol sārōnuot*; — *sarrhtnuotuvvūt*, *sarrhnuotuβbat* pass.; — *sarrhtnuotum* p. præt. — L. *sardnotet*, *sarnotet*.

sāluk boldog | selig. — L. *salog* (sv. *salig*).

sālukuot boldogság | seligkeit. — L. *salogvuot*.

salhtie, *saltie* só | salz; — *s.-čohkie*, l. *čohkie*. — L. *salte* (sv. *salt*).

saltit sózni | salzen. — L. *saltet*.

salāma zsoltár | psalm; *s.-kirēdie* l. *kirēdie*. — (sv. *psalm*).

sārranit Arv. szétválni | von einander gehen (— *jiegñā sārranij*). — L. *sārranet*.

seāhkai pp. közé | zwischen, unter (*čohketij svajēnasī s. a* szolgálak közé ült | er setzte sich unter die diener M. 26, 58.). — L. *seikai*, M. *sākkai*; — v. ö. *siehk*.

seākuohtit, *seākuotit* keverni, összekeverni, összezavarni, vegyíteni, elegyíteni | mischen, vermengen, verwirren; *seākuotuvvūt* pass. — *seākuotuvvum* p. præt. — L. *sākotet*, M. *sākotovet*.

seākuotis keveredés, zavarodás | mischung, verwirrung. — M. *sākotis*.

seāñka, plur. *seāñka*’ ágy | bett. — L. *sāngo*.

seānap mustár | senf; — *s.-korēnie* (v. *korhtnie*), l. *korēnie*. — L. *senap* (sv.).

seābmā, *s^eābmā* v. *seāmmā* v. *seammā* ugyanaz, ugyanez | derselbe; (*tau s. ugyanezt*) — *seābmālāhkai* v. *seāmmālāhkai* v. *s^eābma*, Arv. *sammalahkai* hasonlókép | ebenfalls, gleicher weise. — L. *sābma*, M. *sāmma*; *sāmmalakai*.

s^eārrānes különös, kiváló | besonder, sonderlich. — L. *sārranes*, M. *serranes*.

seällie, plur. *seälie'* = *soǵlie*.

sejēpai (allat. s.); Arv. *seipiu* (acc. s.), l. *siejēpie*.

sejēlit lepecsételni | siegeln, versiegeln. — M. *seilet*.

sebrūlač, plur. *-lačča'* részes, társ | teilhaftig, teilnehmer, genosse.

— L. *sebrolač*.

semlāhkai = *seäbmālāhkai*.

sī, l. *sīj*.

siälluo, l. *sielluo*.

siejētie, plur. *sieitie'* különös alakú kövek, melyeket a pogány lap-pok bálványképpen imádtak | absonderlich geformte steinblöcke, welche die heidnischen Lappen als götter verehrten. — L. *seite*; — v. ö. *sājāva*, *halltie*.

siejēpie, *sieipie*, Arv. *seipie*, plur. *sieipie'* Arv. *seipie'* fark | schweif, schwanz. — L. *seipe*.

sieipiek, plur. *sieipieka'* farkas | wolf.

siejēviet mutatni vmire | zeigen auf etwas (*mon sieivau*, *son siejēvā*, *ij son sieivie*). — L. *seivetet*, *seivelet*.

siehkīe, plur. *siekīe'* kevert | gemischt, vermengt; — iness. *siekien* pp. között | zwischen, unter (*h'ürvastallejij* s. a *dicsekvök* között | zwischen v. unter den prahlern, M. 24, 51.); — allat. *seähkai* pp. közé | zwischen, unter, l. — L. *seke*, *seken*, *seka*.

sīeta, l. *sijēta*.

siettuotet megnyugtatni | beruhigen. — L. *säddotet*.

sienakōka = *sīnakōka*.

siebrīe, plur. id., társaság | gesellschaft. — L. *sebre*.

sieratit = *sirātīt*.

sierra adv. külön, egyedül, félre, magában | abgesondert, besonders, für sich allein. — L. *sārra*.

siełhties, plur. *siełhtie'*, *sieł'tie'* v. *säłtā'* borzasztó, iszonyatos, félel-mes | schrecklich, gräulich. — L. *seldes*, M. *sieldes* (plur. *siełdeh*).

sielluo v. *siälluo*, plur. *siełuo'*, *siäłuo'* lélek | seele; — s.-vajēvie lelki gyöttelelem | seelenqual. — L. *siälo*, *sälo*, M. *sieło* (sv. *själ*).

sijēkie: *sieuniet-sijēkien* sötétség oszlásakor, virradatkor | in der morgendämmerung.

sijēta, *sijēta*, *sīeta*, *sietā*, plur. *sijta'*, *sīta'* (allat. sing. *sijätai*) falu; lakóhely | dorf; wohnort; — s.-adnie, l. *adnie*. — L. *sīta*.

sij, *sī*, *sidda*, *siddā*, *siddē*, *sīde*, Arv. *sije* ök | sie (acc. *sijāu*, *sijāit*; gen. *sijā*; com. *sijāin*, *sijain*, *sijāi*; iness. *sijān*, *sijāsna*; elat.

sijāst, sijās; allat. *siddīj, siddīj, sidīj, siddī, sidī, siddīsīj, sidīta*; abess. *sijātakā*).

sicak szunyogfajta a lappmarkokban, (vizen v. víz közelében tartózkodik) | eine art mücke.

sīta, l. *sijēta*.

sih̄tat akarni | wollen (*mon sītāu*, Arv. *mon sītāu*, *son sihtā, īj son sītā, īj sītā*); *sih̄tam* p. præt. — L. *sitet, sittet, M. sittat (sita-). sihtakohtiet, -köhtiet id., vb. inch.*

situot, gen. *situota akarāt* | wille. — L. *situd.*

sis: *siskāptie* l. *kāptie*.

sisā, Arv. *sisa* adv. és pp. bele, be; -ba, be- | binein, herein; in (*Jiesus rieta sisā* J. reitet hinein, M. 21, 1.; *iédnie kuottat kāūnit ... kohtie sisā* az anya a holmikat a sátorba hordja | die mutter trägt die sachen in das zelt). — L. *sis, sisa.*

sistā, siste adv. és pp. belülről; belül; -ból, -ből | von innen; inwendig, innen; aus, von (*pōtīj s. belülről jött* | er kam von innen; *s. leā' tā' tievasā' rieββatusast* belülről, belül tele vannak rablással | inwendig sind sie voll raub, M. 23, 25.; *mannin hautīj s. ulhkos* kimentek a sirokból | sie gingen aus den gräbern heraus, M. 27, 52). — L. *siste.*

sisnā, sisne adv., Arv. bent, belül | innen, inwendig. — L. *sisne.*

sisnielest, Arv. *sisnielist* belül | innen, inwendig; — *sisnieli*, Arv. befelé | einwärts. — L. *sisniel, M. L. sisnielest.*

sinakūka, sinakōka, sienakōka, plur. id., zsinagóga | synagoge. — M. *synagoga* (sv.).

sinihtahtiet, sini'tahtiet lepecsételni | versiegeln. — L. *signetet.*

sinnā, sinn pp., -ban, -ban, -ben | in (*tū s. benned* | in dir). — L. *sisne, sinne, sinn.*

sih̄ppie v. *sih̄ppi, sih̄ppē*, plur. *sih̄pie', sih̄pē', sih̄pi'* mély álom, kábultság | fester schlaf, betäubung. — L. *sippe.*

sivva, siββa (sibva) ok | schuld (ursache). — M. *sivva.*

sirātīt, v. *sirratit* elválni; elválasztani | sich scheiden, sich trennen; scheiden (trans.) — L. *siradet.*

sirātīm válás, elválás | scheidung; — *s.-kirēdie* válólevél | scheidebrief.

sirētiet egy helyről a másakra hordani, szállítani; költözni, lakóhelyet változtatni | von der stelle schaffen, transportiren; anderswohin ziehen, wandern; — *iečas sirētiē* odább menni |

- weiter gehen, sich fortmachen; — *sirrhtie iečat tappielt* hordd
el magadat innen | packe dich fort von hier! M. 17, 20. (*mon
sirrhtau, son sirētā, ij son sirrhtie*). — L. *sirtet, sirdet*.
- silāpa* ezüst | silber; — plur. *silhpa'* ezüst pénzek, ezüst neműek |
silbergeld, silberne sachen. — L. *silba, silb* (sk. *silfr*; sv. *silfver*).
sillit szűrni, megszűrni | seißen, durchseihen. — L. *silet*.
silluot elfáradni | ermüden (müde werden), (*mon siluou, son sillu°
ij son siluo*). — L. *sillot, silot*.
- soqj, soi* ök ketten | sie beide (acc. *sunnuit, sudnu* gen. *sudnu,
sunnui*; com. *sunnuijñ, sunnujñ, sunnui*; iness. *sunnusnä, sunnun*;
elat. *sunnust*; allat. *sunnui, sundui, sunnuita*; abess. *sunnutakā*).
— L. *sāj*.
- soqjie*, plur. id., szárny | flügel. — L. *sāje*.
- soqtie, soqtē* méreg | gift; — *s.-k°ärāmāhā vipera* | viper. — *sodem,
sudhem, M. sudhe*.
- soqhppat* elrágni, lerágni | abnagen. — L. *sāppet, M. sāppat*.
- soqpatet* kiegyezni, kibékülni | sich ausgleichen, sich aussöhnen. —
L. *sāpatet*.
- soqpatahties* meghasonlott, egyenetlen | uneinig. — M. *sāpatattes*.
soqpalac békülékeny, engesztelékeny | versöhnlich. — M. *sāpalac*.
soqpmāsa', sopmāsa': l. *soāmies*.
- soqbbie*, plur. *soqppie'* bot | stab, stecken, stock; — *vuodđiem-s.*
hajtó-bot (3—4 láb hosszú; a szánkóba fogott szarvast bökdö-
sik vele) | treibstock, triebel (für schlitten-renntiere, 3—4 fuss
lang); — *riekkas-s.* id. (csakhogy a közepén egy vas fogan-
tyura több drót- v. vaskarika van erősítve, melyet megrázva
a rénszarvast megijeszti és a szán előtt gyorsabb menésre ser-
kentik | id. (in der mitte mit mehreren draht- oder eisenrin-
gen, durch deren schütteln das renntier geschreckt wird). —
L. *sābbe*.
- soqmies, sōmies* valamely, valaki, némely, egy | ein, irgend ein, ein
gewisser; plur. *soqpmāsa'* némelyek, néhányan, egynehány | ge-
wisse, einige. — L. *sāmes, sāmaseh* (M. *sāmmasah*).
- soqrōduot*, l. *sorōduot*.
- soqrēvie*, plur. *soqrvie'* száraz, kiszáradt fenyő | dünne, vertrocknete
fichte. — L. *sārve*.
- soqllie* v. *seāllie*, plur. *soqlie', soqlii'* v. *seālie'* nemzedék | geschlecht
(generation). — L. *sāle*.

sojëhtiet történni | geschehen, sich ereignen (*muhtiñ sojëhtä néha* megesik | manchmal kommt es vor, ereignet es sich). — L. *säitet*. *sohkko*, plur. *sohko'* nemzetség | geschlecht (familie, stamm). — M. *sākā*.

sohkkor, sohkor, Arv. *czukor*, édesség | zucker, süssigkeit. — L. *sokkor* (sv. *socker*).

son, sonn, sotno, Arv. *sonnq* ő | er, sie, es (acc. *sū, sū^u*; gen. *sū*; com. *suina, suñ*; iness. *sūhsnū, sū^unū*; elat. *sūhstā, sūst*; allat. *sūni, sundi, sundān*; abess. *sūhta*). — L. *sodn, son*.

sopmasa', *sōmies* = *soqmies, soqpmasa'*.

sorōđuot, sógrōđuot megfogni, megragadni, megkapni | ergreifen, anpacken (*mon sorduou v. sógrduou, son sorōđu v. sógrđu, ij son sordu v. sógrđu*).

sū, sū^u, l. *son*.

sujōhtuo, plur. *suihtuo'* gondviselés, őrizés, felügyelés | wartung, obhut, aufsicht; — *suihtuotakā* őrizet nélkül | ohne aufsicht.

sojënie, gen. *suoinie* széna | heu; — *s.-pilākā, s.-vi^urra*. — L. *suoine*.

suoivan, plur. *suojāvana'* árnyék | schatten. — L. *suoiven*, M. *suoivan*. *suojēvānastiet* beárnyékolni, árnyékot adni | beschatten, schatten geben. — L. *suoivenastet*, M. *suoivanastet*.

suokñat bújni, mászni | kriechen (*mon suoñau, son suokñā, ij son suoñā*). — L. *suognet* intrare.

suoksa féreg | wurm. — L. *suoks, suoksa*.

suogñuo leánykérés | das freien, die brautwerbung. — L. *suogno, sogno*.

suogñōtit leányt megkérni | freien, um ein mädchen anhalten; *suogñutahčat* vb. inch. — L. *sognotet*.

suoddie, gen. *suoje* takaró, ernyő | hülle, decke, schirm. — L. *suoje* (a vento tutus).

suoñier, plur. *suoñiera'* karókból készült állvány (melyre a lappok különféle holmikat aggatnak, hogy kutyák, ragadozó állatok hozzá ne férjenek) | gerüst vor dem zelte (die daran aufgehängten sachen vor hunden u. raubtieren zu schützen). — L. *suonger*.

suotiet, l. *sū^utiet, sūtiet*.

suoddiet levágni | abhauen. — L. *suoddet*.

suosskat rágni, megrágni | kauen (*mon sūosskau, son suósskā, ij*

- son sūosska*); — *suósskam* p. præt.; *su^osskakogh-tiet*, *susskakogh-tiet* vb. inch. — L. *suosket*.
- suohppiet*, *suohppu^t* elvetni, eltaszítani | wegwerfen, verstossen; — *s. vuokkau*, *vi^erhmieu* horgot, halót kivetni | die angel, das netz auswerfen; — *suohppam*, *suohppum* p. præt.; *suoppätuvvat* pass. — L. *suoppet*.
- suohppähtes*, *-pātes*, *-tās* haszontalan | unnütz, nichtsnutz; *s. rässie* gyom | unkraut. — L. *suoppates*.
- suo,3,3a* (*suorva*, *suobva*), gen. *suora* füst | rauch. — L. *suova*.
- suo,3,3at* (*suorvat*, *suobvat*) füstölögni | rauchen (*mon suorau*, *son suo,3,3ā*, *ij son suova*). — L. *suovatet*.
- suo,3ateddⁱie* (*suovateddⁱe*) vizesés | wasserfall (tkp. füstölgő, raucher). *suovas*, plur. *suovasa'* tömjén, füstölő | weihrauch. — L. *suovas*.
- suovastet* füstölögni; füstölni | rauchen; räuchern. — L. *suovastet*.
- suora'*, *suorāsē'*, l. *sūries*.
- suorākanit*, *-net* megijedni | erschrecken (intr.). — L. *suorgenet*, M. *suorganet*.
- suorēkie*, plur. *suorhkie'* ág | ast, zweig. — L. *suorge*.
- suorhmas*, plur. *suorāmasa'* gyűrű | ring, fingerring. — L. *suor mas*.
- suol*, *suola*, *suolak* v. *suollak*, plur. *suola'* v. *suollaka'* tolvaj | dieb. — L. *suol*, *suola*, *suolek*, M. *suollak*.
- suolātīt*, *-tēt* lopni | stehlen; — *s. ierit* ellopni | wegstehlen. — L. *suoladet*, *suolatet*.
- suolavuot* tolvajság | dieberei. — L. *suolavuot*.
- su^ollēt*, *súollⁱet* adv. titkon | heimlich. — L. *suollet*.
- suóllie*, plur. *súolie'* titkos, rejtett | geheim, verborgen. — L. *suolle*.
- suoluo*, plur. *suollu'*, *su^ollu'*, *sullu'* sziget | insel. — L. *suolo*.
- suhkat* evezni | rudern (*mon sukāu*, *son suhkā*, *ij son sukā*); — *suhkam* p. præt. — L. *sokket*.
- sukāhtallat* vb. pass., mozgattatni, ringattatni | bewegt, geschaukelt werden. — M. *sokotallat*, L. *sokkatet*.
- suñi*, Arv. = *sūni*, l. *son*.
- suhkie*, Arv. több | mehrere.
- sūtiet*, *sū^ttiet*, *suotiet* vizen szállítani | zu wasser führen, überführen (*mon sūtau*). — L. *sutet*.
- suhktat*, *su^ttat* v. *suhktiet* megünni; boszankodni, mérgelödni | überdrüssig werden; sich ärgern (*mon suktau*, *son su^ttā*, *ij son suhta* v. *suhkie*); — *suhktam* p. præt. — L. *suttet*.

suddatit olvasztani | schmelzen (trans.); *suddatam* p. præt. — L. *suddetet*.

suddār, plur. *suddāra*’ bűnös | sünder. — L. *suddar* (sv. *syndare*).
sudduo, plur. *suttuo* bűn, véték | sünde; — *s.-kahčcem* bűnbeesés |
 sündenfall; — *s.-tulēvie* vizözön | sündflut; — *arēpie-s.* öröklött
 bűn (eredendő b.) erbsünde. — L. *suddo* (sv. *synd*).

sudduokes, *suduokēs*, -*kis* bűnös, vétkes | sündhaft, sünder.

susskakohtiet, l. *suosskat*.

sudnu, *sunnu*, *sunnui*, *sunnuit* stb., l. *sogj*.

supcas, Arv. *supcāsa*, *supcesa*, *supcese*, plur. *supcasa*’, Arv. *supcesa*’
 mese, elbeszélés | märchen, erzählung. — L. *supces*.

supcastet, -*tit* mesélni, elbeszélni | erzählen (*son supcast*); — *sup-*
castam p. præt. — L. *supcestet*.

sūries, plur. *suora*’, *suorāsē*’ savanyú | sauer; — *sūries tājēkan*. —
 L. *sures* (sv. *sur*).

sūruot megsavanyodni | sauer werden. — L. *surot*.

sūruotes savanyítatlan | ungesäuert. — M. *surotes*.

surkhkulač, plur. -*lačča*’ szomorú | betrübt. — L. *surgolač*. (v. ö.
 sv. *sorg*).

sullu, l. *suoluo*.

skahttie, *ska’ttie*, plur. *skāhttie*, *skahtie*’ adó | steuer, tribut; —
s.-pietnik adópénz | zinsgroschen. — L. *skatte* (sv. *skatt*).

skahppuo, *skahppu*, *ska’ppu*°, plur. *skāhpuo* szekrény, skatulya;
 véka; fából faragott sajtformáló edény | schrein, schachtel;
 scheffel; holzgeschirr zum käseformen. — L. *skappo* (sv. *skåp*);
 — v. ö. *tājēvuo*.

skeäpčasvuot, *skeäpčesvuot*, l. *šiepšesvuot*.

skeälāmutit hunczutságot, gázságot elkövetni | einen schelmstreich,
 bubenstreich verüben.

skiälāma, Arv. *skiālmuo*, plur. *skiälma*’ hunczut, kópé, gazember |
 schelm, spitzbube. — L. *skālbma* (sv. *skälm*).

skiehkīe, plur. *skiekie*’ kurva | hure. — L. *skeke* (sv. *sköka*).

skiekieš feslett, buja | unkeusch, unzüchtig; — *s. ielliem*. — L.
skekes.

skiekiešvuot, -*vuot* parázñaság, feslettség | unzucht, unkeuschheit.
 — L. *skekesvuot*.

skiepcies, *skiepciesvuot*, l. *šiepčies*.

skierēma, *skierāma*, plur. *skierrhmä'*, *ski^orhmä*, *sánta*, *béna* | lahm.

— L. *skärbma*, *skärma*, M. *skerbma*.

skielēpit reszketni, remegni, rengeni | zittern, beben. — L. *skelbet* (sv. *skälfta*).

skielēpem, gen. *skielēpemā* reszketés, remegés, rengés | das zittern, beben; — *äätmam-sk.* földrengés | erdbeben. — L. *skelbem*.

skihppi, plur. *skihpi'*, *skīhpi'* hajó | schiff. — L. *skip* (sv. *skepp*).

skuollat zörögni, ropogni, csönögni | klirren, krachen, klingen, schellen (*mon skuolau son skuollā, ij son skuola*). — L. *skuolet* (sv. *skälla*).

skuolāitahiet zörgetni, csöngetni | klingen v. klirren lassen. — L. *skuolatet*.

skūrie koponya | hirschale; — *oqjēvie-sk.* id. — L. *skure*.

staihket, *stai'ket*, Arv. megállni, megállhatni | fest stehen, stehen können; — *son ičči stai'ka čqkhat* nem tudott megülni | er konnte nicht sitzen bleiben. — L. *staihet* (v. ö. sv. *stå*).

staipartet nagyon beteg lenni | sehr krank sein. — L. id., M. *stai-pardet*.

stāura, *staura* bot | stecken, stock. — L. *staura*. (sv. *stör*, sk. *stafr*, R. *staur*).

stahkkie, plur. *stahkie'* farkas | wolf. — L. *stakke*.

stāta város | stadt; — *oqjēvie-st.* főváros | hauptstadt. — L. *stad* (sv.).

starrhtak, *starrhtek* nyakas, makacs | halsstarrig. — L. *startek*, M. *startak*.

stalēpie, *stālēpie* plur. *stahpie'*, *stahpiu'*, *stālpie'* farkas | wolf. — L. *stalpe*.

stālluo, plur. *stāluo'* óriás | riese. — L. *stalo*.

stihkie: *iddā-st.* esti szürkület | abenddämmerung.

stihkkuo, plur. *stihkuo'* rőf | elle. — L. *stikko*.

stouluo, *stoulo*, *stuoul o*, *st^ooul o* plur. *stouluo stōulo'* *st^ooul^o'* szék stuhl; — *tuobmuo-st.* itélőszék | richtstuhl. — L. *stol* (sv.), M. *stuolo*.

stujēmie, *stujāmie* zenebona | aufruhr, auflauf. — L. *stuihme*.

stuor, *stuories*, *stuorra*, *stuorak*, *stuorahk* nagy | gross; — comp.

stuorāp (essiv. *stuorāpun*); sup. *stuorāmus*. — L. *stuor*, *stuores*, -ra, -rak (sv. *stor*).

stuorrānēt megnőni, nagygyá lenni | erwachsen, gross werden. —

L. *stuoranet*.

snuohttie gyöngye fű, gyöngye vetés | junges gras, junge saat. — L. *snuotte*.

spājahtha gyorsan, hirtelen | hastig, schnell, plötzlich. — L. *spaita*.
spakkuok lándsa | spiess, lanze. — L. *spaggok*.

speäddat elrontani, földültni | verderben, beschädigen (*koqtieu* sp.);

— *mon speäjjau, son speäddā, ij son speäja*. — L. *spiejet*, M. *späjat*.

spitālač, plur. *-lačča'* bélpoklos | aussätzig. — M. *spittalač* (sv. *spitelsk*).

spitālačvuot bélpoklosság | aussatz. — M. *spittalačvuot*,

spraitnet Arv. ugrálni, ugrándozni, fölugrani | hüpfen, aufspringen. — L. *spraidnet, sprainet*.

spraitnestit, Arv. id., vb. mom. — L. *sprainestet*.

svāinas, svainas, svāin, plur. *svājānasa', svajānasa', svajēnasa',*

svāinasa', svainasa', Arv. *svaitnasa'* szolga | diener, knecht; —

kujēmie-sv. szolgatárs | mitknecht. — L. *svaines, svaides* (sv. *sven*).

svajēpuo, plur. *svāipuo'* spongya | schwamm. — L. *svaipo* (sv. *swamp*).

svahka, plur. *svakā'* iga; rénszarvasnyereg, (ennek két csúcsára akasztják a *kiesa-t.*) | joch; renntiersattel (an dessen zwei spitzen das *kiesa* angehängt wird). — L. *svaka*.

svahččat, svahčat mozogni | sich rühren, sich bewegen. — L. *svaččet*, M. *svaččat*.

svaškuotit v. *švaškuotit* ostorozni, korbácsolni | peitschen. — L. *svaskot*, M. *svaskotet*.

svaškuočit id., inf. fin. — M. *svaskočit*.

svan = *svāinas*.

svarāhka, gen. *svarhka'* vmi falatozni való, harapni való | imbiss:

— *itietis-sv.* reggeli | frühstück; *piejēvie-sv., iehkietis-sv.* ebédet, vacsorát megelőző kis falatozás | imbiss vor dem mittagmahle od. abendessen. — L. *svargald*.

svarāhkalit fölfrisíteni | erquicken, laben. — L. *svargelet*, M. *svargalit*.

svarhkietit egyet falatozni | einen imbiss zu sich nehmen. — L. *svargetet*.

svarrut felelni | antworten (*mon svāruou, son svarru*). — L. *svarot* (sv. *svara*).

svällās, plur. *-sa'* czethal | wallfisch. — M. *svallas*.

svallie, gen. *svālie* genyedtség | eiter; — *sv.-čāhie* lé (mely fából v. más efféléből kicsepeg) | saft (aus bäumen und dergleichen).

— *L. svale*.

Sverje, Arv., Svédország. — *L. Sverje* (sv. *Sverige*).

sviehkul, plur. *sviehkula'* kísértet | gespenst. — *L. srikol*.

svienie, plur. *svīnie'* disznó | schwein; — *sv.-eälluo*. — *L. svine* (sv. *svin*).

svierhtie, *svi^{er}htie* v. *svirrhtie*, *svirhtie*. plur. id., kard | schwert. —

L. sverde (sv. *svärd*).

svintestit, Arv. csovalni; csapkodni | wedeln (mit dem schweife).

— *L. svintestet*.

smāhkit, frequ. *smāhkitet* izleni | schmecken, munden. — *L. smakot* (sv. *smaka*).

smahkkut, *smahkut* megizlelni | kosten. — *L. smakot* (sv. *smaka*).

smābva (*smā,βa*) kicsiny | klein. — *L. smava* (sv. *små*).

smālā Arv., juh | schaf; — *smālān čiuka bárány* | lamm. — *L. smala*.

smollit szétütöni, szétzúzni | zerschlagen. — *L. smället*, M. *smällit*.

slauāčā, plur. *slaučā'* bögöly | bremse. — *L. slauča*.

slakta, plur. *stāuhta'* ölni, levágni való állat | schlachttier. — *L. slakt* (sv. *slakt-kreatur*).

slaktit, leölöni, levágni | schlachten. — *L. slaktet* (sv. *slakta*).

slāddā, *slāda*, plur. *slāja'* nem, faj | art, schlag; — *viessuom-sl.* életmód | lebensart. — *L. slaja*, *slaj* (sv. *slag*).

slādalohk mindennemű, különféle | allerlei, allerhand. — *L. slajalokk*.

slāj = *slāddā*: *feärt-slāj* = *slādalohk*.

slahtti havas eső | schnee mit regen. — *L. slatte*.

slāpiek, plur. *-ka'* a *vuoddiem-sogbbie* felső része (melyen apró rézlemezeket szoktak a lappok alkalmazni, hogy ezeket megcsörgetve, a rénszarvast gyorsabb menésre ösztökéljék) | das obere ende des *vuoddiem-sogbbie*, (mit kleinen messingplatten, die man klirren lässt, um das renntier anzutreiben). — v. ö. *riekkas-sogbbie*.

slāpmat, *slāpmet* összedölni | zusammenstürzen (*mon slāmau*, *son slapmā*, *īj son slāmie* v. *slāma*); *slāpmam* p. præt. — *čogsskom slāmij aktai*, Arv., a gerenda összeesapódott | der balken klappte zusammen. — *L. slamet*, *slabmet* (R. *slāma*, *slāmma*).

slāpmem összedőlés, esés | das zusammenstürzen, sturz, fall. — L. *slamem*.

släbbuot föcskendeni | sprengen, spritzen, bespritzen; — *pāruo'* *släbbu'* *kaitie vussti* a hullámok a parthoz csapódnak | die wellen schlagen an das ufer. — L. *släbbot*.

lebbet kiönteni; ömleni | ausgiessen; sich ergiessen (*pāruo'* *lebbin vatnasā paddiel* a hullámok a hajóra csapódtak, ömlöttek | die wellen schlugen über das schiff M. 8, 24.). — L. *lebbet*; — v. ö. *släbbuot*.

slīhkiestit, Arv., *nyalni* | lecken. — sv. *slicka*.

slidda, gen. *slijā* ólom | blei.

sloqhpuo, plur. *sloqpuo'* pipatok | pfeifenfutteral.

slohttoq, plur. *slohtoq'* csapat, fajzat | haufen, brut.

slōrvet, *slōʒʒet* ütni | schlagen (*mon slōrau*, *son slōrvā*, *slōʒʒā*, *ij son slōvie*). — L. *sloret* (sv. *slå*).

sluokas, Arv. *sluokäs*, *sluohkes* ravasz | schlau, listig; — *sluohkes-lāhka*, adv. Arv. *ravaszu* | listigerweise. — L. *sluokes* (sv. *slug*).

sluokäsruot, Arv. *ravaszság* | schlaueit, list. — L. *sluokesruot*.

sluogguo, plur. *sluokkuo'* barlang | höhle. — L. *sluggo*, M. *sluoggo*.

slukiestit tépni, hasítani, vágni | reissen, schneiden; — s. *kasskat* széttépni | entzwei reissen.

šauānat, *šauāniet* rázni lerázni, lesöpörni, elsöpörni | schütteln, abschütteln, abfegen, wegfegen (*mon šauānu*, *son šauānā*, *ij son šauānie* v. *šauānā*, imper. plur. 2. *šauāniet*); — *šauānam* p. præt.; — *šauānieturvāt* pass. — L. *šaudnot*, *šaudnet*.

šauānietet id, vb. frequ.

šatta-, *šattačit* inf. fin., l. *šaddat*; — *šattuo* = *šadduo*.

šaddat, *šaddāt* lenni (fieri); teremni, nőni; történni | werden (fieri); wachsen; geschehen; — vb. aux. futuri (*olmuon* š. fölnőni, emberré lenni | zum manne werden, vollständig w.; *mon šaddiu iehča isietin* magam gazdájává lettem | ich wurde mein eigener herr; — *rāssie šaddā* a fű nő | das gras wächst; *pajās-š.* fölnőni | aufwachsen, erwachsen; — *koqsse kalākā tāt šaddat* mikor fog ez megtörténni | wann wird das geschehen? — *šaddā orruot* megeshetik, megtörténhetik, meglehet | es kann geschehen, es kann sein; — *nou šaddā ai almača pārēnie sijāst kierātat* így fog az ember fia is szenvedni tőlük | so wird auch des menschen

sohn von ihnen leiden M. 17, 22); — *mon šattāu, son šaddā, ij son šatta*; — *šaddam p. præt.*; *šaddakoghtiet, vb. inch.* — L. *šaddet, M. šaddat.*

šaddātahtiet növeszteni | wachsen lassen. — L. *šaddetet, M. šaddatattet.*

šadduo, plur. šattuo' gyümölcs; termet | frucht; leibeslänge, statür; *ollies š. érett kor* | reifes alter. — L. *šaddo.*

šāvuot csöndes, hallgatag | still; — *š. orruot hallgatni* | still sein, still schweigen. — L. *šavot.*

šallduo, plur. šallduo' egyenes hely a lapp sátor körül, udvar; piacz, köztér; mező | ebener platz um die lappische hütte, hof; marktplatz; feld. — L. *šaljo.*

šalēmie, plur. šalmie' lyuk (tűn, fejszén vagy más efféle szerszámon) | öhr (der nadel, axt u. dergl. werkzeuge); — *āimie-š. tüfok* | nadelöhr. — L. *šalme*; — v. ö. *čalēmie.*

šārakuot megfeddeni, pirongatni, megfenyíteni | mit worten strafen, verweis geben; züchtigen (*mon šārhuou, son šāraku v. šārókuo, ij son šārhuo*). — L. *šārgot, M. šergot.*

šeunētit, šāunētit, šieunē'tit sötétetni | finster werden. — L. *šeunētet. šeunēteddīe, šāunēteddīe sötétedés* | das dunkelwerden.

šeunās sötét | finster, dunkel. — L. *šeunēs.*

šeunāsvuot sötétség | finsterniss, dunkelheit. — L. *šeunēsvuot.*

šeunūtahčat vb. inch. = *šeunētit.*

šeunūtīpmie, gen. -timie = *šeunēteddīe.*

šeunūtuvvāt vb. pass. = *šeunētit.* — M. *šeunōtovet.*

šāčkāt v. šāčkāt lelkesedni, lesni, meglesni | lauern, auf der lauer sein (*mon šāuhšau v. šāuhčau, son šāčkā v. šāčkšā, ij son šāuhča v. šāuhša*); — *šāuhšatin v. šieuhšatin ger.* — *šāuhšatalat vb. frequ.* — L. *šāčkēt.*

šieuniet, šieunē'tet, šieunē'tet, gen. -ta sötétség | finsterniss, dunkelheit; — *š.-kiepmie, š.-sijēkie.* — L. *šeudnēd, šeunēd.*

šieunēhtit, šieunē'tit; ger. *šieunētin* = *šeunētit.*

šiettet illeni, alkalmas lenni | passen, angemessen sein; — *akti š. összeilleni* | zusammenpassen. — L. *šättet, M. šettet.*

šieத்துoka'tties, -kahttēs v. šieத்துoka'tt'es herélt | verschnitten, castrirt. — M. *šettogattes.*

šiepcies, šiebcies, šiepsies, šiepces, šiepsēs, škeāpcās, škeāpcēs beteg | krank. — L. *škābčes, M. šebčes.*

šiepčiesvuot v. *škeäpčasvuot* betegség | krankheit.

šiuñätit, *šiuñietit*, *šivuñietit* áldani | segnen; — *puoris* v. *puorist* *š.* id.; — *šiuñätuvvät* v. *šivuñietuvvät* pass.; *šiuñätuvvum* v. *šivuñietuvvum*, *šiuñetum* p. præt. pass. — L. *šugnatet*, *siunatet*, M. *šivdñetet*, *šivdñedet*.

šipmuo alak | gestalt. — sv. *skepnad*.

šivuñ'etit, *šivuñietit*, *šudñietit* teremteni | erschaffen; — *šivuñ'etam* p. præt. — L. *šudñetet*.

šogrvvat, *šogββat* (*šogbvat*) nagyon esni | stark regnen (*rāššuo šogββā* es regnet stark, es geht ein heftiger regen; *ij rāššuo šogva*). — L. *šāvet*.

šogvuot = *šogrvvat*.

šuoñätet = *šiuñätit*.

šuoħpan, plur. *šuoħpana'* hajító kötél, melynek hurkával a rénszarvast fejés vagy szán elé fogás végett megfogják | wurfstrick (lasso — zum einfangen der renntiere). — L. *šuoħpeña*, *suoppeñ*.

šudñietit = *šivuñietit*.

šudñietem teremtés | schöpfung, creatio. — L. *šudñietem*.

šuvies, *šufies* kész vmire, készséges, hajlandó | willig, geneigt. — L. *šuves*.

škaučā, plur. *škaučā'* szakáll | bart. — L. *skauča*.

škeäpčas, *škeäpčasvuot*, l. *šiepšies*.

štuorak, *štuora'k*, *štuorahk*, *štuories*, (plur. *štuorrāsa'*), *štuorra*; comp. *štuorāp*, sup. *štuorramūs*, l. *štuor*, *štuorak*.

švaškuotit, *švaškuočit*, l. *svask-*.

švaškuotattiet megostoroztatni | peitschen lassen. — L. *svaskotat-tet*, M. *svaskodattet*.

na no | nun.

naulie Arv. szeg; ék | nagel; keil. — L. *naule* (sv. *nagle*).

nahkat bírni | vermögen, im stande sein (*mon nakāu*, *son nahkā*, *ij son nakā*); *nahkakoghtiet* vb. inch. — L. *nakkahet*.

nākan, *nāken*, *nākin* valamely, némely; néha | irgend ein; manchmal; — *n. piejvie* egy (valamely) napon | eines tags; — *n. āikien*, v. *nākin āikij* valamikor | irgend einmal; — *ij ... nāken soha* nie. — L. *nagen* (sv. *någon*).

nahkār, plur. *nahkāra'* álom | traum, schlaf. — L. *nakkar*.

nahkkie, Arv. *nahkie*, plur. *nākkie'*, Arv. *nahkie'* bőr | fell, haut;

- pohcu-n.*, Arv. rénszarvasbőr | renntierhaut; — *miessie-n.* borjubőr | kalbfell. — L. *nakke*.
- nakkiertuvvūt* elálmosodni | schläfrig werden. — L. *nakkertovet*, M. *nakartovet*.
- nghkot*, Arv. = *nohkot*.
- naggit*, *nāggit* kényszeríteni | zwingen. — L. *nagget*.
- nātuot* megtagadni | verweigern; *nātuotuþþät* pass. — L. *nadot*.
- naturoralač*, *natu^oralač* természetes | natürlich. — L. *naturelalač* (sv. *naturlig*).
- nasst'e*, *nasstie*, plur. *nāstie'* csillag | stern. — L. *naste*.
- nanoust*, *nanous* adv. erősen, szilárdan | fest. — L. *nannost*.
- nanuotas* erősség | festigkeit, feste: *ilmien n.* égboltozat | himmelsgewölbe, firmament. — M. *nannotas*.
- nann*, *nanna*, *nannü* pp., -n (-an, -on, -en, -ön) | auf (*ēätnama n.* a földön | auf der erde). — L. *nalne*, *naltne*, M. *nann*, *nanne*.
- nannos* erős, szilárd | stark, fest. — L. *nannos*.
- nahppie*, plur. *nāhpie'* fejödény | melkgefäss. — L. *nappe*.
- nappu*, *nappü*, *nappuo* tehát | also, mithin. — L. *nappo*, M. *nabbo*.
- naptastit* elnevezni | heissen, benennen, beinamen (spitznamen) geben. — L. *nabdastet*, *nabtastet*.
- nāb* = *nou*.
- navva*, *naþþa* (*nabva*), gen. *nava* pehely, finom szőr | flaum, feines haar; — *čogrvie-n.* igen apró szunyogfajta | eine sehr kleine mückenart. — L. *nava*, *nav*.
- namma*, plur. *namā'* név | name. — L. *namma*.
- nammatit* említeni | erwähnen; *nammatum* p. præt. pass.
- nammatum* nevezetesen, ugyanis | nämlich. — L. *nammatum* (nempe).
- nalā* pp. -ra; -n (on, -ön) | auf (*pieđā noqtit hirhkie čavelkā nalā* teszi a terheket a rén hátára | er legt die last auf den rücken des renntieres; — *keähččet liljerāsit ēätnama nalā* nézzétek a liliumokat a mezőn | betrachtet die lilien auf dem felde M. 6, 28.); — *nalās* magára | auf sich. — L. *nal*, *nala*.
- nalt* pp., -ról | von (*tāte čohko nalt ezen csúcsról* | von dieser spitze). — L. *nalde*, *nalte*.
- nālli* adv., alig | kaum (*ēä' nālli kulā alig hallják* | sie hören kaum M. 13. 15.). — L. *nali*.
- nājeka* (*nājžeka*, *nejžeka*) pp. -nek, felé | gegen, auf ... zu, (*pō^otij*

mū *n.* [egyenesen] nekem jött | *recta ad me venit*; — *poqhtā* *kuoihka nājēka* vizesésnek [vizesés felé] jön | *er kommt gerade zu einem wasserfall*; — *n. šieunetau* egész sötétig | *bis zum finsterwerden*). — *L. neiga, nieik.*

näldāt negyedik | *der vierte*. — *L. neljad.*

neäläkuot, näläkuot éhezni, éhes lenni | *hungern, hungrig sein*; (*mon nälhkuou, son neäläku, ij son nälhkuo*); *neäläkum* *p. præt.*; — *neäläkuomän, näläkuomän* *ger. neäläkuokoqhtiet* *vb. inch.* — *L. nelgot.*

neäldatäs, neäldatis negyedrés, negyed | *viertel*. *L. neljades, neljates.* *neälduk* négyen, csak négyen | *viere, nur vier*. — *L. neljok.*

niäkuo, plur. *id.*, álom | *traum*. — *L. nāko, M. nieko.*

niäurie, niurie, niäuries gyöngé, hitvány | *schwach, schlecht* (*n. jahkkejeä* *kishittü* | *kleinmütig*). — *L. neure, neures.*

niärä, plur. niära' orca, arcz | *wange, gesicht*. — *L. nāra, M. nera.*

niäldä = *nielde.*

niējēta, n'ējēta, plur. *nieita'* leány | *mädchen, tochter*, — *L. neita, M. neida.*

nielēkie, gen. nielhkie, niel'kie éhség | *hunger*. — *L. nelge.*

nielde, nieldä, n'elde, nield'e, nielje négy | *vier*; — *n. lohke* negyven | *vierzig*. — *L. nelje.*

niel'di négyszer | *viermal*.

niel'dies négyen | *viere (mā) leäp n. wir sind unser viere*). — *L. neljes.*

nijēpie, plur. nipie' kés | *messer*. — *L. nipe* (*sv. knif*).

niurie = *niäurie.*

nihkeven: *n. āikai* v. *ajakai*, *l. ihkeve.*

niktet élvezni fölhasználni | *geniessen, verbrauchen*; — *niktetuvvät* *pass.* — *L. niktet.*

niktetußem élvezet, használat | *genuss*. — *M. niktetovem.*

nihttet fenyeget, fenyegetőzni | *drohen*; *nihttam* *p. præt.* — *L. nittet.*

nittuotet üldözni | *verfolgen*; *nitt'otuvvet* *pass.* — *L. niddotet.*

nidduo, gen. nittuo irigység, gyűlölet | *neid, hass*. — *L. niddo.*

nisū, nisuo, nissun, plur. nissuna' asszony feleség | *weib, frau*. — *L. nisu, nisun, M. nissun.*

nō *no* | *nun.*

noqitästallat varázsolni | zaubern, hexen. — L. *näitastallet*.

noqjētuot id. — L. *näitot*.

noqtie, plur. id., teher | last, Bürde. — L. *nāde*.

noqtuotet megterhelni, terhet rátenni | belasten, eine Bürde auflegen; *noqtuotuvrum* p. præt. pass. — L. *nādotet*.

nou így, úgy; *aztán* | so; — *nouh ko* úgy a mint, a mint | so wie;

— *nou eätna* annyi | so viel; *nou kuhkieu* addig | so lange;

n. k. ko addig, míg | so lange bis. — L. *nau*, M. *nāu*.

nouhtā adv. ingyen | umsonst, gratis. — L. *nauta*.

nouhtē, *nouhtiē*, *nouhtie*, *nouhtē*, *nouhti*, *nouhte* így, úgy | so, also;

— *n. ai* szintűgy, hasonló módon | ebenso. — L. *naute*, M. *nāute*.

nouhton: *kalēmiet n. oqjvie* = *ouhton*, l. *akta*.

nohkiet, Arv. = *nohkot*.

nohkiem, *nohkiēm*, *nohkem* vég | ende. — L. *nokkem*, *nākkem*.

nohkot, Arv. *nqhkot*, *nohkiet* végződni, véget érni, elmulni | zu ende gehen, enden, vergehen (*mon nokōu*, *son nohkō*, *ij son nokō*);

nohkom, Arv. *nqhkom* p. præt. — L. *nokket*, M. *nākkât*.

nohkotit alunni | schlafen. — L. *nokket*.

nokkui (præt. s. 3.) = *nokōi*, l. *nohkot*.

nort'elac Arv. éjszaki | nördlich. — L. *nuortac*, *nuortel*.

norōtotet taszítani | stossen; — *n. iečas* megbotránkozni | anstoss nehmen; — *norōtotuvvet* pass. — L. *nortetet*, *nortotet*, M. *nār-dâtet*.

norōtoset vb. refl., ütődni, zuzódni | sich anschlagen, sich zerschlagen; — *n. cuouhkas* összezuzódni | zermalmt, zerquetscht werden. — M. *nārdâset*.

nollitit levetközni | sich auskleiden. — L. *nuolletet*.

nuohttie, *nuo'ttie*, plur. *nuohtie'* nagy háló | grosses fischnetz, schleppnetz. — L. *nuotte*, *nuette* (sv. *not*).

nuobērie, *nuobārie*, gen. *nuobrie*: *n.-piessie*, l. *piessie*. — sv. *näfver*.

nuorr, *nuorra* fiatal | jung (comp. *nuorāp*, *nuorap*, plur. *nuorapu'*; sup. *nuorāmus*). — L. *nuor*, *nuora*.

nuorravuot ifjúság, ifjukor | jugend, jugendzeit. — L. *nuoravuot*, M. *nuorravuot*.

nuollat föloldani, eloldani, levetni | lösen, auflösen, losbinden, ausziehen, ablegen (*mon nuolau*, *son nuollā*, *ij son nuola*); — *nuolatuuvvet* pass. — L. *nuollet*, *nuolet*.

nuolatit levetköztetni | auskleiden; — *nuolahtuβsum*, *nuolatum* præt. pass. — L. *nuolletet* se exuere; — v. ö. *nollitit*.

nuppätäst másodszor | das zweite mal. — L. *mubbadest*, M. *nubbadest*.
nubbie, gen. *nuppie* más, másik | der andere; — *nubbie* ... *nubbie* az egyik ... a másik | der eine ... der andere. — L. *mubbe*, M. *nubbe*.

ñaddiet ízleni | schmecken.

ñattittet vb. frequ., id.

N'āvic-itnie, gen. *-inie* a nap leánya | tochter der sonne. — Düb.

N'arvis-ene, Friis *N'aric-ädne*; — v. ö. *Hācič-itnie*.

ñamāhtet szoptatni, megszoptatni | säugen, ein kind stillen; *ñamāhtam* p. præt. — L. *niammatet*.

ñamāhteddie, *ñamā'teddie* szoptató, dajka | säugerin, amme. — L. *niammateje*, M. *ñamateje*.

ñammat szopni | saugen (*mon ñamāu*, *son ñammā*, *ij son ñamā*); *ñammam* p. præt. — L. *niammet*, M. *ñammat*.

ñammie csecsszopó, csecsemő | säugling. — L. *niammeje*, M. *ñamme*.

ñalkok, Arv. édes | süß. — L. *nialgok*.

ñälémie, plur. *ñälmie'* (allat. sing. *ñälāmai*) száj | mund. — L. *nialme*.

ñällelit, Arv. vb. mom., l. *ñiellat*.

ñiellat, Arv. *ñiállat* nyelni, elnyelni, lenyelni | schlucken, schlengen, verschlingen (*mon ñielau*, *son ñiellā*, *ij son ñiela*); *ñiellam*, Arv. *ñiállam* p. præt. — L. *ñälet*, M. *ñellat*.

ñiččie emlő | weibliche brust. — L. *nidče*.

ñoglluot nyalni | lecken; — *miesieu ñ*. borjazni, elleni | kalben (*mon ñogluou*, *son ñogllu°*, *ij son ñogluo*). — L. *ñälot*.

ñoovvuot, Arv. l. *ñuovvat*.

ñuókčom, *ñuqkčom*, *ñ'okčom*, *ñuóhčom*, plur. *-ma'*, Arv. nyelv | zunge. — L. *ñuokčem*.

ñuovvat, *nuoββat* (*ñuobvat*) megölni, levágni, megnyúzni | tödten, schlachten, schinden (*mon ñuovau* *son ñuoββā*, *ij son ñuova*); *ñuoββam* p. præt. — L. *ñuovet*.

ñuoββum (*ñuobvum*) megölt, levágott | getödtet, geschlachtet. — L. *ñuovom*, M. *ñuovvom*.

ñuorhkuotet önteni, kiönteni | giessen, ausgiessen, vergiessen; — *ñuorhkuotuββet* pass. — L. *ñorkotet*.

nuorranit szánni, sajnálni | mitleid haben, bemitleiden; — *n. arä-matallemest.* — L. *nuoranet.*

nuolka, nuólka adv., Arv. édesen | süss. — L. *nialget.*

nuoläka adv., jól, igazán, helyesen | recht. — L. *nuolga.*

nuoläkat egyenes | gerade. — L. *nuolg, nuolga, nuolges, nuolgok, M. nuolgad.*

nuññie, nunnie, plur. *nuññie', nuññie', nunnie'* orr | nase; — *nuññie-kiehcie* [a szán] orra vége | die spitze des vorderteils [am schlitzen]. — L. *nuone, nuonne.*

-p encl. (*ähcie-p, ietniep*): l. -pä, -pe.

pājähka, gen. *paihka* szar | dreck (merda). — L. *paik, paika.*

pajähkät szarni | scheissen (*mon paihkau, son pajähkä*). — L. *paiket*

pajähkie, pajähkie, plur. *paihkie', pai'kie', päihkie'* (allat. sing. *pājähkai*) hely; vidék, tájék | ort, stelle; gegend. — L. *paike.*

paikien, adv. körülbelül, mintegy | ungefähr. — M. *paiken.*

pajëtie, plur. *paitie'* posztóból készült ingváll forma ruhadarab | kurzes hemdartiges kleidungsstück von tuch. Friis *baidde* (*baide*). — Düb. 160. fig. 53.

pājēhtiet, pajēhtiet fényleni, ragyogni, sütni (napról, holdról) | glänzen, scheinen, leuchten (*mon päihtau, son pājähntä, ej son päihtie*), — L. *paitet.*

pauhčas, pauhčasa', l. *pakčas.*

pauhtie, l. *paktie.*

pahkka, gen. *pähka* forróság, hőség | hitze. — L. *paka.*

pähka, päkhas forró | heiss (*piejvie pähkasa vu'ssti a nap heve ellen* | gegen die glut der sonne). — L. *pakes, pakas.*

pakätit, Arv. *pahkatit* megbüntetni, megfeddeni; oktatni | strafen; unterrichten, lehren; — *p. sajieu v. kēinuou* vmely helyet v. útát megmondani (róla eligazítani) | über einen platz, weg auskunft erteilen (*son pakät*); *pakätuvvät* pass. — L. *pakkatet, M. pakatet.*

pahkiet, pähkiet szakítani, tépni | reissen, ausreissen, abpflücken. — L. *pakket.*

pakiehtit, pakie'tit id., vb. frequ.; — *pakie'tußset*, pass. — M. *pakketet, pakketovet.*

pähkuo, plur. *pähkuo'* szó, ige | wort; — *kohčču^m-p.* parancsolat, rendelet | befehl, gebot. — L. *pako.*

pakčās v. *pauhčās*, plur. *pakčasa'* v. *pauhčasa'* fájdalom, kín, gyötrel-
lem | schmerz, qual, pein. — L. *pakčēs* dolens; M. *pakčās*.

paktī, *paktīj*, *paktu* pp. által, folytán | durch, vermittelst; — *vuor-
rönuot* ... p. vmire eskünni | auf etwas schwören. — L. *pakti*,
pakto.

paktie, plur. *paktie'* v. *pauhtie'* szikla, meredek hegyoldal | felsen,
steiler bergabhang. — L. *pakte*.

paksem, plur. *paksema'* ajak | lippe. — L. *panksem*, *pangsem*, M.
paksem.

pahā, *pahās* rossz | schlecht; — comp. *pahāp* (ess. *pahāpun*); sup.
pahāmus; — *pahā-tahkejē* gonosztevő | missetäter, verbrecher.
— L. *paha*, *pahas*.

pahāvuot rosszság | schlechtigkeit. — L. *pahavuot*.

pahākēs, *pahāhkis*, p'ur. *pahāhkasā'* ördög, a gonosz | teufel, der
böse. — L. *pahakes*.

pāddat, *pādat* engedni, hagyni | lassen, gestatten (*mon pājau, son
pāddā, ij son pājā*). — L. *pajet*, M. *pajat*.

pāddānet, *padānet* fölkelni, támadni, keletkezni | aufstehen, ent-
stehen; *pāddānam*, *padānam* p. præt. — L. *paijanet*.

pāddien, *pādd'en* adv. fönt | oben. — L. *paijen*.

pāddiel, *padiel*, *pad'ēl*, *pādd'ēl* *pad'ēl* pp. és adv. fölött, fölé | über;
— p.-čāla; p.-keāhčcat v. *kiehččiet*; p.-vāddiet. — L. *paijel*.

padielā pp. vmi fölött át, vmi át | über hin (*kuoddā vārie nalā ja
vārie padielā* er trägt ihn auf einen berg und über den berg). —
L. *paijela* super.

pāddielī pp. fölé, -ra | über, auf. (*tān mattuo p. ezen nemzedékre |
auf v. über dieses geschlecht*, M. 23, 36). — M. *paijeli*.

pāddielin, *padēlin* adv. és pp. fönt, fölül; fölött | oben; über
(*koktā p. juo nammatum leā* mint fönt már említve van | wie
oben schon erwähnt ist; — *mū ogjvie p. fejem fölött | über
meinem haupt*). — M. *paijelen*.

pāddielt pp. fölött | über (*čācie p. a víz fölött | über dem wasser*).
— L. *paijelt*.

pajās adv. föl, fölfelé | auf, hinauf; — *pajās-aniehtit*; p.-čuodčielet;
p.-čuohppat; p.-cieggiēt; p.-šaddat; p.-valtiēt. — L. *paijas*, M.
pajas.

pajet, Arv. = *pāddat*; *pāja*, l. *pāddat*.

pajietit fölemelni | erheben. — L. *paijetet*, M. *pajetet*.

pajemus, paj'emus legfőbb | der oberste. L. *paijemus*, M. *pajemus*.

pajiel, Arv. = *paddiel*.

pajltes fölső | obere; — *p. kăptie* felső kabát | oberrock. — L.

paijeltes, M. *pajeltes*.

păcetis, plur. *-tisă'* maradék | rest, überbleibsel. — L. *pacetas*, M.

pacetis.

păhciet, Arv. *păhcit* megmaradni, maradni, hátra v. visszamaradni |

übrig bleiben, bleiben, zurückbleiben; — *kosō* (v. *kosi*) *păcĭj*

hol maradt | wo ist er geblieben? (*mon păcau*, *son păhcă*, *ĭj son*

păcie); *păhcăm* p. præt. — L. *pacet*.

pădĕet fölbiziatni, izgatni | reizen, aufreizen. — L. *padĕet*.

pahta, plur. *pată'* alfel, segg | der hintere, arsch. — L. *patta*.

pătan adv. el | weg, fort; *vuelĕkiet* p. elmenekülni, elszökni | fliehen, entfliehen.

păhtaret elfutni, menekülni, szökni | fliehen, entfliehen, davonlaufen. — L. *pateret*, M. *pataret*.

păhtarem, *păhterem* szökés, menekülés | flucht. — L. *paterem*, M.

patarem.

păhti, Arv., l. *poghtiet*.

patnie, plur. *pănie'* fog | zahn. — L. *padne*, M. *padne* (*pane*).

paddie, plur. *pattie'* kötél, kötelék | strick, band. — L. *badde* (sv. *band*).

păsătĕt vb. frequ., mosni | waschen. — L. *passatĕt*.

păsătĕhkĕ mosdatlan | ungewaschen. — L. *passatek*, M. *pasateke*.

pasie, l. *passie*.

păsogna, *păsogna* harsona, púzón | posauna. — L. *basun* (sv.).

pasuohĕet, *passuotĕt* megszentelni; ünnepelni, megülni | heiligen;

feiern; — ger. *passuotemĕn*. — L. *passotĕt*, M. *pasotĕt*.

passat mosni, megmosni | waschen (*mon pásău*, *son pásă*, *ĭj son*

păsă). — L. *passat*, M. id. (*pasa*).

passalit id. — M. *passalet*.

passie, plur. *pasie'* szent | heilig; — plur. *păsăie'* ünnep | feiertag.

— L. *passe*.

passiotum p. præt. pass. szentelt, szent | geweiht, heilig.

passĭi, *păstĭi*, plur. id., kanál | löffel. — L. *paste*.

pastielĕs éles | scharf, schneidig; comp. *passtielap*. — L. *pasteles*.

pănie' l. *patnie*.

para csak, csupán | nur, bloss. — sv. *bara*.

parat̃is, gen. *-t̃isa* paradicsom | *paradies*. — *M. paradis* (sv.).

p̃arotuvvet v. *p̃aruotuvvat* megjelenni | *erscheinen*. — *L. parotet*,

M. parotovet.

p̃aruo' l. *p̃arruo*.

parākat dolgozni | *arbeiten* (*mon parhkau*, v. *parrhkau*, *son parākā*,
ij son parhka); *parākam* p. præt. — *L. parget*, *M. pargat*.

parēkējie, v. *parēkejjeä*, v. *parēkejja*, v. *parēkejji*, v. *parēkejjie*, v. *parēkij*, v. *parēkie*, v. *parēkiē*, v. *parēkī* munkás, dolgozó | *arbeiter*; *eātnam-parēkie* földműves | *feldarbeiter*. — *L. pargeje*, *M. pargeje*, *parge*.

parēkietit fonni | *flechten*. — *L. parketet*.

parkaltit = *parēkietit*.

parākuo, *parōkuo*, plur. *parhkuo'* tett, dolog, munka | *tat*, *arbeit*; — *p-ossnā* teherhordó (dolgozó) számar | *lastesel*, *arbeitsesel*; — *outo-p*, l. *outo*; — *parhkuotakā* munka nélkül | *ohne arbeit*. — *L. pargo*.

pārēnie, plur. *parrhnie*, *parrhnie*, *parhnie*, *pārhtnie* (allat. sing. *pārānai*) fiú | *sohn*; *knabe*; — *p-mānnā* fiúgyerek. — *L. pardne*, *parne*.

pārrānit javúlni, jobb lenni | *sich bessern*, *besser werden* (*ij kogs-sāčik pārrān* soha lesz jobb [az alkalom] | *es wird nie besser sein* [die gelegenheit]). — *L. paranet*; v. ö. *puorrānēt*.

pārruo, plur. *p̃aruo'* hullám | *welle*. — *L. paro*.

palā, l. *pallat*; — *pāla*, l. *pālliet*.

pālī, *pāliji*, Arv. *pālien* -kor, idejében; -szor, -szer | *während*, *zur zeit*; -mal (*kuossu mā pālī* a lakomakor, lakománál | *während* [bei] der mahlzeit; *mijā ajētiēkij pālī* atyáink idejében | *zur zeit* unserer väter; — *moğdde pālī* sokszor | *vielmal*, *oft*; — *kolmo pālīji* három ízben, háromszor | *dreimal*; — Arv. *muhtiem pālien* egyszer, valamikor | *irgend einmah*; — *moğttie pālien* sokszor | *vielmal*. — *L. pālī*, *palen*.

pālākā, plur. id., út, ösvény | *weg*, *pfad*. — *L. palga*.

pālāhkā, plur. *palhkā'* bér, jutalom | *lohn*, *belohnung*; — *pālāhkā-takā* jutalom nélkül | *ohne lohn*. — *L. palka*.

pālāhkāhtet, *pālāhkātīt* bérbe adni; bérelni, bérbe fogadni | *vermieten*; *dingen*; *pālāhkātam* p. præt.; — *pālāhkātußum* p. præt. pass. — *L. palketet*, *M. palkatet*.

palāhkācit inf. fin., bérelni, megfogadni | dingen; — l. *pālāhkātit*.

M. *palkačit*.

palkkies = *pālakā*; — *palkkies-rajëkie* útsapás | weggeleise. —

L. *palges*.

palkkiestet, *palkkiestet* vetni, dobni, hajítani | werfen; — *palkkiestuvvet*, *-tūvet*, *palkkiestuβbat*, *-tuβbet* pass. — L. *palkestet*.

pālēhkit bérelni | dingen, mieten. — L. *palket*; — v. ö. *pālāhkāhtet*.

paltai pp., mellé | neben (*kahčai muhtiem oassie käinuo paltai* ein teil fiel neben den weg, M. 13, 4). — L. *paldi*, M. *paldai*.

palhtan, *paltan* pp., mellett | neben (*āhkās p.* neben seiner frau). — L. *palden*, M. *paldan*.

paltelen, pp. mellett el; nélkül | vorbei; ohne (*p. tijā kogtie an eurem hause vorbei*; — *p. tijā ahčie situotā* ohne den willen eures vaters, M. 10, 29). — L. *paldelen*.

palāva, plur. *palva'* felhő | wolke. — L. *palva*.

pallat félni, megijedni | sich fürchten, erschrecken (*mon palāu, son pallā, ij son palā*). — L. *pallet*, M. *pallat*.

pällät, *pällit* bírni, képes lenni | im stande sein, vermögen (*ij nie-jëta pälli*). — v. ö. L. *pallat* (*i le pallat*).

pälliet, Arv. *pallet* ásni | graben (*mon palāu, son pällā, ij son pālie v. pāli*). — L. *palet*.

pallekōtit, Arv. id., vb. inch. — L. *palegātet*.

palluo, gen. *paluo* félelem | furcht. — L. *pallo*.

palluolač: *jupmiel-p.* istenfélő | gottesfürchtig. — L. *pallolač*.

-pā, *-pē*, *-pe* (erősítő szócska, affirm. partikel). — L. *-pe*.

pāuātai (allat. s.), l. *pieuētie*.

pāhčča, *pēhčča*, *p'āhčča*, plur. *peāhčča'* ficzkó | kerl.

pāhttāl, v. *pāhtāl*, plur. *-la'* hóhér | henker. — L. *bedel* (sv. bödel).

pā'ttuokes, *pāhtuokis* csalárd, hamis, ál | falsch. — L. *pettoges*, *pettokes*.

pāhtuokisvuot csalárdság, hamisság | falschheit. — L. *pettokesvuot*, M. *pettogisvuot*.

pāssač husvét | ostern. — L. *pāssač*.

pārler, plur. *pārēlera'* gyöngy | perle. — L. *perl*, M. *pārler* (sv. pärla).

pālltuo, *pēālltu°*, plur. *pālhtuo'*, *pāltuo'*, *pēāltuo'* föld | feld, acker; — *pālltuo-* v. *pālt-olmāj* földműves | landmann, ackerbauer; — *sāduo-p.* gabnaföld | acker. — L. *pālto*, *pāldo*.

peauätai, *p^eäüätai* (allat. s.), l. *pieučtie*.

pearäkal, l. *peäräkal*.

pealläsis, l. *piellie*.

peähkäč, plur. *-čä'* dim. *daraboeska* | *stückchen*, *brocken*. — L. *pekkač*.

peäkkuotit emliteni, szólni vmiről | *erwähnen*, *spechen von etwas*; *peäkkuotuvvät* pass. — L. *päggotet*.

peähčča, l. *pähčča*.

peähttä, *p^eähttä* (præs. s. 3.); *peähttam* p. præt. — l. *piehttiet*.

p^eähttuokes, *p^eähtuokes*, l. *pähttuokes*.

peässat szabadúlni, kiszabadúlni; jutni vhová v. vmihez; -hat, -het | *los werden*, *befreit werden*, *davonkommen*; *gelangen*, *kommen zu etwas*; *können* (*mon peäsau*, *son peässä*, *ij son peäsa*); *peässam* p. præt. — L. *piäset*, *päset*, M. *pässat*.

peässutahka, plur. *-takä'*, l. *piesutahka*.

peässtā, l. *piestiet*.

peäna, plur. *peätnaka'*, *peänaka'* v. *pietnaka'* kutya | *hund*. — L. *pän*, *päna*, *piädnak*, M. *pädnak*.

peäräkal, *peärēkal*, *pearäkal*, *peärkal*, plur. *-la'* ördög | *teufel*. — L. *pärkel*.

peäräkuo, l. *pieräkuo*.

peärähtuo, v. *peärähtuom*, plur. *peärähtuoma'* v. *pärrhtuoma'*, *p^eärihtuoma'* csapda | *falle*.

peäras méltó, megérdemelt, érdemes | *wert*, *verdiént*, *würdig*. — L. *beres*, M. *büras*.

p^eälltuo, l. *pälltuo*.

peälläi, *p^eällläi*, *peällai*, l. *piellie*.

pejistuot, *peisu*ot elromlani, megromlani | *verderben* (intr.) — L. *peistot*; — v. ö. *piejëstiet*.

pejëvai, *pejjevai*, Arv. *pēivai* (allat. s.), l. *piejëvie*.

peiväsac napi | *täglich* (*färt p. lajēpie*). — L. *peivasac*.

pestilencā, plur. id., döghalál | *pest*. — M. *pestilenca* (sv. *pestilentie*).

pessie, Arv., l. *piessie*; — *pēle* Arv., l. *piellie*.

piaräkuo, *piäräkuo*, l. *pieräkuo*.

piäkkatet fújni (szélről) | *blasen* (vom winde). — L. *piäggatet*, M. *pieggatet*.

piägga, plur. *piäkka szél* | wind; — *p.-kalles*, l. *kalles*. — L. *piägga*, M. *piegga*.

piädđuo, plur. *piäjuo'* barlang | höhle. — L. *piäjo*, *piejo*.

p^ähčča, l. *pähčča*; — *piähttuot*, l. *piehttuot*.

piästa, v. *piästač*, v. *piässtak*, plur. *piästača'* bokor | strauch, busch; — *cieskes-p.* tövisbokor | dornbusch. — L. *pästek*, *päst*, M. *pästač*.

piässtiet, *piestiet* ereszteti, engedni, hagyni, elveszteti | lassen, verlieren (*son p^ässtā*). — L. *pestet*, *piästet*.

piäbma-, *piäbmuo-*, *piäpm-*, l. *piebm-*, *piepm-*.

piejësttit, *pieistiet* elrontani | verderben (trans.); — *son päjista* v. *pejista* v. *peista*. — L. *peistet*.

piejëvie, Arv. *piejvie*, plur. *piejvie'* (allat. s. *pejëvai*, *pejjevai*, Arv. *pëivai*) nap | tag; — *p.-svarähka* ebéd | mittagmahl; — *ihkie-tis-p.*; *kasska-p.*, v. *kasska-pěj*. — L. *peive*.

piejvies, plur. *pejjevāsa'* egy napi út | tagreise. — L. *peivas*.

pieuētie, plur. *pieutie'*, *piutie'* (allat. s. *peäuätai*, *päuätai*) asztal | tisch. — L. M. *peude*.

piehkkie, *pie'kkii*, plur. *piehkie'* darab, rész | stück, teil. — L. *pekke*.

piejjet, *pieja-*, l. *piēddat*.

piejatus, plur. *-sa'* rendelet | satzung, verordnung. — L. *piejetus*, M. *pijatus*.

piēddat tenni vmire, helyezni; rendelni | legen, setzen, stellen (wohin, auf etwas); festsetzen, verordnen — *nieitau p.*, *āhkkān p.* leányt férjhez adni | ein mädchen verheiraten; — *mällāsau p.* a húst főzésre odatenni | das fleisch zusetzen; — *piejai sū ogtāčit* lefektette | er legte ihn schlafen; — *sis-p.* behozni | einführen, einsetzen; — (*mon piejau*, *son piēddā*, *ij son pieja*); *piēddam*, *piēdam* p. præt. — *piejahtum* p. præt. pass. — L. *piejet*, M. *pejat*.

piehc^če, *piehcie*, Arv. *fenyő* | fichte. — L. *pece*.

pietak bolond | tor, narr. — M. *piēdak*.

piehttiet, *pie'ttiet*, Arv. *piēhttet* megcsalni; elárulni | betrügen, ver-raten (*mon peähtau* v. *piehtau*, *son peähttā* v. *p^ähttā* v. *pie'ttā*, *ij son piehtie*); *peähttam* v. *piehttam* p. præt.; *piehttieturvät* pass. — L. *pettet*, M. id. (*son pättä*).

piehtätallat id., vb. pass. — L. *pettatallet*, M. *pättatallat*.

piehttuot, *piähttuot* eltiltani, megtiltani | verbieten (*mon piehtuou*, *son piähttuot*, *ij son piähttuot*). — L. *piettot*.

piehttuotit id., vb. frequ. — M. *piettotet*.

pietnaka', l. *peäna*.

pietnik, gen. -*ka* pénz | geld. — L. *pednig*, *pednik* (sv. *penning*).

pietnikač, plur. -*kačča'*, id. dim. — M. *pednikač*.

piesutahka, *piessutahka* v. *peässutahka*, plur. -*takā'* fűzfavessző | weidenrute. — L. *piässotak*.

piésstak, v. *piéstak* = *piästa*.

piestiet, l. *piässtiet*.

piessiet = *peässat*.

piessie, Arv. *pessie*, plur. *piesie'* fészek | nest. — L. *pesse*.

piessie, plur. id., nyirfakéreg | birkenrinde; — *nuobärie-p.* id.

piehpa, plur. *pihpa'* pipa | pfeife, tabakspfeife; — *p-rokkon* pipa-szurkáló | pfeifentierer. — L. *pip*, *pippo* (sv. *pipa*).

piébmät, *piäbmät*, v. -*met* etetni, táplálni | füttern, ernähren; — *pajās p.* fölnevelni | erziehen (*mon piépmäu*, *son piébmā*, *ij son piépmie*); *piäbmam p.* præt.; *piepmatuvvet* pass. — L. *piäbmet*, M. *piebmat*.

piébmuo, *piäbmuo*, plur. *piépmuo'*, *piäpmuo'* táplálék, eledel | nahrung, speise; *p.-tälhkas*, l. *tälhkas*. — L. *piäbmo*, M. *piebmo*.

pieräkuo, *piäräkuo*, *piaräkuo*, *pääräkuo*, *peäräkuo*: gen. *pirhkuo*, *pi^{er}hkuo*, *piärhkuo* (acc. plur. *pierhkit*) hús | fleisch. — L. *piergo*, *piärgo*.

pieräna, *pieräna*, Arv. *pieräna*, plur. *pierrhna'* medve | bär. — L. *bire*, *berdn* (sv. *björn*).

pierrat v. *pierrit* kelleni | müssen (*mon pieräu*, *son pierrä* v. *pierrä*, *ij son pieri*); *pierrim p.* præt. — L. *berrit* (sv. *böra*).

pielie, Arv. l. *piellie*.

pielähki^t czivakodni, pörlekedni, versengni | zanken, hadern. — L. *pälket*.

pieljetepmie, plur. -*témie'*, siket | taub. — L. *peljetebme* (M. plur. *peljetemeh*).

pielläie, plur. *pielläie'* v. *pielj^{ie}'* fül | ohr. — L. *pelje*.

piellie, *pielie*, plur. *pielie'* (allat. s. *peällai*, *peälläi*) oldal; fél | seite; hälfte; — *kitä peällai* tavasz felé | gegen das frühjahr; — *kiehta-p.* fél kéz | die eine hand; *älätémie-p.* fél szem | das eine auge; — *sapiek-piella* (= *piellie*) az egyik lábra való hó-

- talp | der eine schneeschlittschuh, Düb. 90.; — *puoláva-p.* fél térd, az egyik térd | das eine knie. — L. *pele*, M. *pelle*.
- pielluo*, plur. id. harang, kolomp | glocke, schelle. — L. *bjällo* (sv. *bjällra*).
- piuāta*, *piutācit* inf. fin., l. *piʒutiet*.
- piuhtas*, *piuhtastēt*, *piuhtiet*, l. *piktas*, *pikta*.
- piutār*, plur. -ra' vadász | jäger: *kúollie-p.* halász | fischer; *piutāris* id. — L. *pivtar*, M. *pivdar*.
- piutiet*, *piutuo*, l. *piʒutiet*, *piʒutuo*.
- pikhuo*, adv. nyilvánosan | öffentlich. — L. *piko*.
- pikuotet* megjelenteni, kinyilatkoztatni, kinyilvánítani | offenbaren; *pikuotuvrät* pass. — L. *pikotet*.
- pikuotem* kinyilatkoztatás | offenbarung. — L. *pikotem*.
- pikhusikt*, *pikhusik* = *pikhuo*.
- piktas* v. *piuhtas*, plur. *piktasa* v. *piuhtasa* ruha | kleid; — *pikta-sahtā* ruha nélkül, ruhátlanul | ohne kleider. — L. *piktas*.
- piktiet* v. *piuhtiet* v. *piʒuhtiet* melegíteni | wärmen (imper. s. 2. *piuhtie*). — L. *piktet*.
- piktastēt* v. *piuhtastēt* id. vb. mom. — L. *piktestet*.
- pihtāč*, plur. -ča' darabocska, morzsalék | bissen, stückchen. — L. *bittāč*, M. *pittāč* (sv. *bit*).
- pisuotipmie*, gen. -*timie* állhatatlan, bujdosó | unstät, unbeständig, flüchtig. — M. *pisotibme*; v. ö. *pissuot*.
- pissuot*, *pissuut tartani*, állhatatos maradni, épen maradni, megmaradni | dauern, fortwähren, aushalten (*mon pisuou*, *son pissu*, *iʒ son pisuo*); *pissum* p. praet. — L. *pissut*, *pisset*, M. *pissot*.
- pināstuʒʒat*, -*tubvat* vb. pass., szenvedni | leiden. — L. *pinastovet*.
- pintiet* kibírni, állhatatos lenni | aushalten, standhaft sein. — L. *pintet*.
- pinna* csipet, egy kicsi | bisschen. — L. *binna*; v. ö. *pihtāč*.
- pihpa*, l. *piehpa*.
- pivās*, gen. *piʒʒasa* (*pibvasa*, *pivvasa*) izzadtság | schweiss. — L. *piāves*, *piāvas*, *pives*.
- pivāstuʒʒat*, -*tubvat*, -*tuvrat* (*mon pivāstuvau*) izzadni | schwitzen. — L. *piāvastet*, *piārestet*.
- pivāltahcat* vb. inch. = *pivāltit*.
- pivāltit* melegebb lenni (időről), fölengedni (hóról, jégről) | warm werden (vom wetter); tauen. — L. *pivāldet*, *pivāltet*.

piβuhtiet, l. *piktiet*.

piβutiet, *pivutiet*, v. *piutiet* fogni, megfogni (törrel, csapdával v. hálóval); akarni, szándékozni, törekedni, igyekezni, rajta lenni | fangen (mit schlinge, falle oder netz); wollen, bestrebt sein, beabsichtigen; — *p. meārhhkau* jelt keresni | ein zeichen suchen, M. 12, 39. (*mon piutau*, *son piβotā* v. *pivatā* v. *piuātā*, *ij son piutie*); *piβotām* v. *pivatām* p. præt. — L. *pivtet*, *pivdet*.

piβutuo, *pivutuo* v. *piutuo* vadászás, halászás; vadászeszköz | jagd, fischerei; jagdgerät; — *p.-rejētuo* vadászó vagy halászó eszköz | jagd- oder fischergerät. — L. *pivto*.

piβbat (*pibvat*, *pivvat*) melegen lenni, nem fázni | warm sein, nicht frieren (*mon pivāu*, *son piββā*, *ij son pivā*). — L. *pivet*, *pivat*.

piββakoghtiet id., vb. inch. — L. *pivagātet*.

pirās, plur. *pirrasa'* környék | umgebung; *tatnie-p.*, l. *tatnie*. — M. *pirras*

pirhkuo, l. *pierākuo*.

pirtna Arv. = *pierēna*.

pirhtnies, plur. *peraṇa'* hely a hótalp közepén, a hová a lábat erősítik | stelle in der mitte des schneeschlittschuhes, wo man den fuss befestigt. — Düb. 90.

pirra adv. és pp. körül, köré; -ról, -ről | um (circum); von. — L. *pir*, *pira*, M. *pirra*.

pilāka, plur. *pilhka'* csomó | bündel; — *suojēnie-p.* — L. *pilga*, *pilka*.

pilēhkietit gúnyolni, csúfolni; szidalmazni | spotten; schmähen. — L. *pilketet* jocari.

poqhčiet fejni | melken (*mon poqhčau*, *son poqhččā*, *ij son poqhčie*). — L. *pāččet*.

poqcu, plur. *poqhccu'* v. *pohccu'* rénszarvas | renntier; — *p.-eālluo*. — L. *pāco*.

poqhtiet jönni | kommen (*mon poqtau* v. *pūtau*, *son poqhtā*; præt. s. 1. *mon pōhtiu*, 3. *son poqtīj* v. *pōtīj*; *ij son poqtie*). — L. *pātet*.

poqhtiejā, *poqhtejeā* jövő, jövendő | kommend; künftig. — L. *pāteje*.

poqhtiem jövetel | ankunft. — L. *pātem*.

poqdāie, plur. *poqtāie'* férj; gazda | mann (verheirateter); hauswirt. — L. *pādāie*.

poqššie v. *poqššuo*, *poqššuq*, gen. *poqhšuo* a lapp sátor hátsó része | hinterteil des lappischen zeltes; *p.-caggie* a *poqššuo*-t tartó czölöp. — L. *påššo*.

poqnn̄tā, plur. *poqntā* házigazda, sátorgazda | hausherr, zelteigenthümer; — *poqnta*, (plur. *poanta*'), *poqntas*, *poqntās* gazdag, jó módú | reich, vermögend; comp. *poqntap*. — L. M. *bānda* (sv. *bonde*).

poqntutahk, gen. *-takā* gazdagság | reichthum. — M. *pāndotak*.

poqries, plur. *poqrrāsa'* öreg, vén | alt; *outo-poqrrāsa'*, l. *outo*. — L. M. *pāres*.

poqrāhkit eltépni, leszakítani | abreissen, zerreißen. — L. *pārket*. *poqrrhta'*: *helveta p.* a pokol kapúi | die tore der hölle. — L. *port* (sv.).

poqltiet égetni, elégetni | brennen, verbrennen (trans.) — L. *pāldet*.

poqlhtietit vb. caus., fölgýjtan, fölégetteti | anzünden, verbrennen lassen (*son poqlhtiet*); *poqlhtietuβāt* pass. — L. *pāldetet*.

poqltiem égetés, elégetés | das brennen, verbrennen. — L. *pāldetet*.

po^ontie = *poqnn̄tā*.

poktet fölkelteni | wecken; *p. pajās* föltámasztani | auferwecken. — L. *pāktet*; v. ö. *puktiet*.

pohčča v. *pohccā* v. *pohccō*, *pohcco*, plur. *pohča* v. *pohco* hosszúkás, tojásdad alakú cső | längliches, ovalet rohr; *ajēmie-p.*, l. *ajēmie*. — v. ö. Friis *bocce cavum ossiculum, ex quo bibitur*.

pocuj, plur. *pohccu'*, Arv. *pohcu* = *poqcu*; *pohcu-nahkie*, Arv. rén-szarvasbőr | renntierhaut.

pōhtet (imper. plur. 2.), Arv.

pōtit = *poqhtiet*; — *pōhtejē* = *poqhtiejä*.

potuitit elszéledni | sich zerstreuen — L. *pādditet*; v. ö. *poddetet*. *potto*, l. *poddo*.

pottoč dim., kis darab idő | kurze spanne zeit. — L. *pāddač*, *pāddeč*, *pāddāč*.

potniet fonni | spinnen (*mon ponōu*, *son potnō*, *ij son ponie*, v. *ponii*); *potnom* p. præt. — L. *pādnēt*.

potnies = *poqtñiest* (elat. s.).

poddānit elszóródni, szétszóródni | sich zerstreuen. — *poddanet*.

poddetēt szórni, elszórni, szétszórni; tékozolni, pazarolni | streuen, zerstreuen; vergeuden. — L. *pāddetet*.

poddit = *potuitit*. — L. *pāddet* dividere, partire.

poddo, gen. *potto* idő | zeit; *tan potton* azalatt | unterdessen, während der zeit. — L. *pāddā*, *pādd*.

podōvuo, plur. *podvuo* tisztátalan, fertőzött | unrein, befleckt. — M. *pādvo*.

podōvuotet bémocskolni, meg- v. befertőztetni | verunreinigen, beflecken, anstecken. — L. *pādvotet*.

poskotěj szúró | stechend; — *poskotěj* v. *pastielēs rāssie* bojtorján, bogáncs | distel. — L. *pāskāteje*, *pāsketeje*.

possuot fujni | blasen; *pāgga possu* (*mon posuou*, *son possu*, *ij son posuo*). — L. *pusset*.

posstu, Arv. ál, hamis | falsch; *p-jupmel* bálvány | abgott, götze. — L. *pāsto*.

ponōu, *ponie*, l. *potniet*.

ponta, *pontās*, *pontas* = *poanta*, *poantas*.

pontie = *pógnntā*; — *pontuotak* = *pógnntuotahk*.

poroqtahkies falánk, harapós | gierig, gefrässig, bissig. — L. *pārrātakes*, M. *pārrāakes*.

porōhk, *porōhkehtā* étlen, étlenül | nüchtern, hungernd, ohne gegessen zu haben; — *porōhk orruot* böjtölni | fasten. — L. *pār-rak*, *pārrāk*, M. *pārāk*, *pārāketta*.

porōstuvvat éhes lenni, éhezni, megehülmi | hungrig sein, hungrig werden; *porōstuvvakohtiet* vb. inch. — L. *pārrāstovet*, M. *pār-rāstovet*.

pōrā'kistāt, *pōrāhkistāt* füstölmi, füstölögni | rauchen (*son pōrēhkis* v. *pōrāhkista*). — L. *pārgestet*, *pārkestet*.

porjostit, *pordostit* vitorlázni, hajózni | segeln, schiffen; *porjostimie* ger. — L. *pārjestet*.

porōtiet helyezni, tenni vhová | setzen, stellen, legen. — L. *pārdet*.

porrie evő | essend, esser. — L. *pārreje*, *pārrāje*, M. *pārre*.

porrot enni | essen (*mon porōu*, *son porrō* v. *porrā* v. *porroq*, *ij son porō*). — L. *pārret*, M. *pārrāt*.

porrokohtiet id., vb. inch. — L. *pārrāgātet*.

porromus, Arv. *porromas*, plur. -sā' (iness. *porromussan*) enni való, étel | was zu essen ist, speise. — L. *porremas*, *pārrāmas*, M. *pār-rāmus*.

pōltij v. *pō'ltij* (præt. s. 3.); *polhtietum*, l. *poqhtiet*.

puejētie, l. *puojētie*.

puejētuotum hizlalt, hizott | gemästet. — L. *puoitotum*.

puerietepmie, gen. -*tēmie*, l. *puorietēpmie*.

puelletit, *puelliehtit*, *puellihit*, l. *puollie'tit*.

puojētie, plur. *puojtie* hāj, kövérség, kövér részek | das fett. — L. *puoite*.

puojētie, *puejētie* v. *puoities* kövér | fett; sup. *puoitimus*. — L. *puoite*, *puoites*.

puokña, plur. *puoña* kebel | busen. — L. *puogna*.

puoggie apró négy czölöpön nyugvó kis épület, melyben a lappok ruhájukat, húsukat és költözködő szereiket tartják | kleines, auf vier pfählen ruhendes gebäude zur aufbewahrung von kleidern, fleisch und gerätschaften. — v. ö. *puorāna*, *luoptie*.

puo'ccie v. *pūocas*, plur. *puo'ccie* *pu'hccie* v. *puohcasa* beteg | krank. — L. *puoca*, *puoces*.

puohccat, *puohcat* beteg lenni | krank sein; — *son läi puohccamen* v. *puohcamen* er war krank. — L. *puocet*.

puocalvas, plur. -*vasā* v. *visā* betegség | krankheit. — L. *puocelvas*, M. *puocalvas*.

pūohta pp. szemközt, szemben, átellenben | gegenüber. — L. *puott*, M. *puodta*.

puotuot bedugni, betömni, bezárni | zustopfen, schliessen; *puotum* p. præt. — L. *puodot*.

puoššuot megkeményedni | hart werden. — L. *puošot*, M. *puoššot*.

puoššuotet keményíteni, megkeményíteni | hart machen, härten; *puoššuotuvvāt* pass.; *puoššuotūvum* p. præt. megkeményedett, megátalkodott | verstockt. — L. *puošotet*.

puoñuostit vb. mom., belemártani | eintunken. — L. *puoñostet*.

puorak = *puorrie*.

puorahkit, *puora'kit*, *puorakit* adv. jól | gut. — L. *puorakit*.

puorātus javulás | besserung. — M. *puoratus*; l. *puorietus*.

puorāstahttiet üdvözölni köszönteni | grüssen; *puorāstahttietuvvet* pass. — L. *puorastattet*.

puorana egy czölöpön nyugvó kis tárház | auf einem stützpfosten angebrachter verschlag; v. ö. *puoggie*. — L. *bure* penarium (sv. *bur*). Düb. 36.

puorietēt javítani; meggyógyítani | verbessern; heilen. — L. *puoretet*.

puorietēpmie, gen. -*tēmie*, -*tēmie* v. -*timie* javulás | besserung. — L. *puoretem*.

puorietus, (allat. s. -tussai) id. — M. *puoretus*.

puoriep, *puoriemus*, l. *puorrie*.

puoris, *puorist* 1. üdvözlő formula találkozásnál (jó reggelt, jó napot, jó estét) | grussformel bei der begegnung (guten morgen, guten tag, guten abend); — 2. adv. jól | gut, wohl; comp. *puorieput*; sup. *puoriemusāt*, *puoriemust*; — *puoris*[t] *šiuñietit* v. *šuoñātet*, l. *šiuñietit*. — L. *puorest*, *puorist*.

puorrānēt, *pu'rrānit* javúlui, megjavúlui | sich bessern. — L. *puorranet*, M. *puorranet*.

puorrānepmie, gen. -*nēmie*, -*nimie* javulás | besserung. — M. *puorranebme*, L. *puoranem*.

puorrie, *pu'rrie*, *purrie*, *puorri*, *pu'rrie*, plur. *puorie'* jó | gut; comp. *puoriep*, plur. *puoriepū'*, sup. *puoriemus*. — L. *puore*, M. *puorre* (plur. *puoreh*).

puolhkač, plur. -*ča'*, Arv. egy kis darab idő | eine kleine zeit (*sije lijen vuortam puolhkaču vārtak egy darabig*). — L. *buola*, *puola*, *puolač* frustulum.

puolta, *pu'ltā* Arv. domb, halom | hügel, anhöhe. — L. *puold*.

puoldnat, v. -*net* hervadni, elhervadni, elfonnyadni | welken, verwelken (*mon puolnau, son puolldnā, ij son puolna*); *puolldnam* p. præt. — L. *puoldnet*, *puolnet*.

puolāva, plur. *puolva'* térd; nemzedék, nemzetség | knie; geschlecht, generation. — L. *puolva*.

puólliet, Arv. *puóllēt* égni, elégni | brennen, verbrennen (intrans.); — *puollikohtit*, *pu'llikohtit* vb. inch. Arv. — L. *puolet*.

puollie'tit, *puelliehtit*, *puelli'tit*, *puelletit* (*son puellit*) gyújtani, meggyújtani, égetni, elégetni | anzünden, brennen, verbrennen (trans.). — L. *puoldet*; v. ö. *poqhtiet*.

puktiet 1. hozni | bringen; 2. bírni, képes lenni | können, im stande sein (*jus aktak puktiet lūlui kāuānat ha valaki meg birná találni*); 3. *ajēkalāsi p.*, ollast v. *ollōsi p.*, l. *ajēkalāsi*, ollast; 4. *pajās-p.* fölkelteni | wecken. — L. *puoktet*; v. ö. *poktet*.

puhtau (*mon p.*), l. *poqhtiet*.

puhti (præt. s. 3.) = *pukti*, l. *puktiet*.

puhtietit jutni, érni vhová | wohin gelangen. — L. *puoktetet*.

pūtit, Arv. meghívni | einladen. — sv. *bjuda*.

puddie, plur. *puttie'* font, talentom | pfund. — L. *pudde* (sv. *pund*).

pußſie (*pubvie, puvvie*), plur. *pußie, puvie'* marha | vieh. — L. *puve* (v. ö. sv. *bo-skap*).

purist, Arv. = *puorist*.

puräsa v. *purüsa*, plur. *purhsa'* erszény | geldbeutel. — L. *purs* (sv. *börs*).

puröpur bibor | purpur. — L. *purpur* (sv.).

purrie = *puorrie*; *p. oqssie*, l. *oqssie*.

pulëhkie, plur. *pulhkie'* félig nyitott szán | halb offener schlitten. — L. *pulka, pulke*; Düb. 104., fig. 25.

pulti: *pulti tupahka*, l. *tupahka*.

preästa, pr'ästa, presta, priesta, plur. id., pap | priester. — M. *prästa* (sv. *prest*).

pretihkuo, pretiehkua predikáció | predigt. — L. *prediko*, M. *prä-diko* (sv. *predika*).

pretiehkut, prätiehkut, Arv. *prädhkuot* prédikálni | predigen; *pretiehkutuvvät* pass. — L. *predikot*, M. *prädikot* (sv. *predika*).

proseluota prozelita | proselit. — M. *proselyta*.

profëhta proféta | prophet. — L. *profeta, profet* (sv.).

prühkut, Arv. szokni | pflegen. — L. *brukot* (sv. *bruka*).

plassa szikla, szirt | fels; — *varrie--p.* id. — L. *plassa*.

fauäta adv. inkább | lieber; *f. eänaput* sokkal inkább, jóval inkább | vielmehr. — L. *faut*, M. *fauta*.

fauruo szép | schön. — L. *fauro* (sv. *fager*, sk. *fagr*).

fähkel, Arv. öröm | freude.

fahkalit Arv. örülni | sich freuen.

fahkistakä adv. hirtelen, egyszerre, tüstént | plötzlich. — L. *fakket*, M. *fakkistaka*.

fäggie, gen. *fakkie* birkozás, küzdelem | ringen, kampf. — L. *fagge* (sk. *fang*).

fähta: *nälmie-f.*, l. *nälmie*.

fätmastet ölelni, átkarolni | umarmen. — L. *fatmestet*, M. *fatma-stet* (sk. *fädmr amplexus*).

fasta adv. erősen, szorosan | fest, stark. — sv. *fast*.

fasstuo, gen. *fästuo* böjt | das fasten. — L. *fasto* (sv. *fasta*).

fä'ika, plur. id. fogoly, rab | der gefangene. — L. *fanga* (sv. *fänga*).

fanket, -kit elfogni, rabba' tenni | gefangen nehmen. — L. *fanget*.

fankituvväm elfogatás verhaftung. — M. *fangitorem*.

fapmālas, fapmalas, v. *-lis*, plur. *-lasā', -lisā'* (essiv. *-lassan*) erőtlen, inaszakadt | schwach, gebrechlich. — L. *fabmales*.

fapmuo, plur. *fāmuo'* erő, hatalom | kraft, macht. — L. *fabmo, famo*.
fapmuolač, plur. *-lačča'* erős, hatalmas | kräftig, stark. — L. *famolač*.

fāmuotuvvät elerőtlenedni | kraftlos, schwach werden; *fāmuotuvum* p. præt. — L. *famotovet*.

fārruo, plur. *fāruo'* költözködő csapat, társaság | wanderschaar, gesellschaft; — *fāruon* együtt | beisamen, zusammen; *fāruonis*, *fāruonisā* magával, magukkal | mit sich. — L. *faro* (sk. *för*).

fāskuo, plur. *fāskuo'* dohányzacskó fókabőrből | tabakbeutel aus seehundsfell. — Düb. 188. lap.

feārā kuhti, Arv. *fāra kuttē* mindegyik, mindenki | jeder; *feārā-keāsak* (allat. s.) mindenkinek. — L. *fāra kutte*; *fāra käsek*.

feārt, *feārht*, *fārht*, *fārt*, *fār't*, *fārht*, *fārahta* minden | jeder, all; — *f. slāj* mindenféle, mindenfajta | allerlei; *feārt lāhkai* minden módon, mindenképpen | auf jegliche weise. — L. *fārta*, M. *fārt*, *fārta* (sv. *hvert*, norvég. *hvert* id., neutrum).

fiehkun v. *fihkun* plur. *-na'* füge | feige; *fiehkuna-* v. *fihkuna-muorra* fügefa | feigenbaum. — L. M. *fikon* (sv.).

fiesstit, *-tēt* összeesketni | trauen, copuliren. — L. *fästet* (sv. *fästa*).

firēhkētit rázni | schütteln. — L. *firketet*.

fuorva, *fuopβa* (*fuobva*), plur. *fuova* sereg, csapat, tömeg | schaar, haufen; *toqrruo-f.* hadsereg | heerschaar. — L. *fuova*.

fu^orstā, *fúorstā* plur. id. fejedelem | fürst. — L. *första*, M. *fürsta* (sv. *förste*).

fuolēhkie, *fu^ole'kie*, plur. *fuolhkie'*, *fu^olhkie'* v. *fulhkie'* nép, emberrek | volk, menschen; *koqhtie-f.* háznép | hausgesinde; *poqnti-f.* id. — L. *fuolke* (sv. *folk*); v. ö. *hulēhkie*.

fruββā, *frubvā*, Arv. *frūva*, *fruvva*, *frū^uva*, *frūa* plur. id. asszony | frau. — L. *frua* (sv. *fru*).

vai, *vāi*, *βai*, Arv. *vaja* 1. hogy | dass, damit; 2. vagy | oder 3. *vāimo* = *vāi mon* bár én | dass ich (möchte ich); — *vāipemā* v. *-mo* = *vāipe mon* oh mivel (talán mivel) | ach, weil ich. — L. *vai*, *vaima*, *vaipe*, *vaipe^{mā}*.

vaikuo, *vaihku*, *vāihku*, conj. ámbár, jöellehet, noha | obgleich, obzwar.

vājētiēt kérni, kívánni | begehren, verlangen, wünschen (*mon vāi-tau, son vājēta, ij son vāitie*); *vājētiēkoghtiet* (*rāitiēkoghtiet*) inch. — L. *vaitet*.

vājēnuotit id.; — *vainuočit* inf. fin. — L. *vainotet*, M. *vainočit*.

vājāpat, vajāpat elfáradni | müde werden, ermüden. — L. *vaipet*, M. *vaipat*.

vāipemq v. -mo, *vāimo*, l. *vai*.

vājēmuo, vajāmuo, vajāmuo, plur. *vāimuo'*, *vaimuo'* szív; a mellnek azon része, hol a szív van; anyaméh | herz; herzogegend; mutterleib. — L. *vaimo*, M. *vaibmo*.

vāivasturvat v. *vaivāstubvat* kínoztatni; kínlódni, bajlódni | geplagt, gepeinigt werden; leiden, sich plagen. — L. *vaivastovet*.

vājēvasturvem kínoztatás | peinigung. — M. *vaivastovem*.

vājēvie, vajēvie, gen. *vāivie* baj, kín, vesződség, gyötirelem | not, elend, qual, plage; *sieluo-v*. lelki gyötirelem | seelenqual. — L. *vaive*.

vaivietit kínozni, gyötörni | plagen, quälen; *vaivieturvet* pass.; *vaivieturvum, vaivietum* p. præt. — L. *vaivetet*.

vaivesvuot bánat, baj, nyomorúság | sorge, kummer, not, elend. — L. *vaivesvuot*.

vājēluot hiányozni | fehlen, mangeln. — L. *vailot* (v. ö. sv. *fela*; R. *fajl-vorden* fehlerhaft).

vahkkuo, plur. *vahkuo'* hét | woche. — L. *vakko* (sv. *vecka*).

vākuotit inteni, meginteni | ermahnen. — L. *vakotet*.

vahāk, plur. -ka' kár, veszedelem | schade, gefahr. — L. *vahak*, M. *vahag*.

vahākahtiet megkárosítani, veszedelembé ejteni | schaden, beschädigen, in gefahr bringen. — M. *vahagattet*.

vājāltuhtit v. *vajāltuhtiet* elfelejteni | vergessen. — L. *vajaldattet*, M. *vajalduttet*.

vacca-, *vacci-*, l. *vadciēt*.

vaccāhta, vaccā'ta, plur. -*takā'* járót, gyalogut | weg, fussweg. — L. *vadsatak*.

vaccie gyalog | zu fuss. — M. *vadse*.

radciēt, rādciet, vadcat menni, járni | gehen (*mon vaccau, son vadcā, ij son vaccie*); ger. *rādcieten, radcien, radciemän* v. *vadcēmēn*; *vadciēkoghtiet* id. inch. — L. *vadset*.

vadcielit vb. mom., kissé menni v. elmenni | ein wenig gehen od. weggehen. — M. *vadselet*.

vatt ismét, megint | wieder. — l. *vast*.

vattaltak, plur. *-takā* v. *-tāka'* adomány | gabe. — L. *vaddaltak*.

vattiet, *vattit* Arv., *vatta-*, *vatti-*, l. *vaddiet*.

vātna : *v.-mielak* esztelen | töricht; *v.-jahkkuo*, l. *jahkkuo*. — L. *vadna*, *vana*.

vatnas-, l. *vanas*.

vaddās, plur. *-sa'* adomány | gabe. — L. *vaddas*, *vaddes*.

vaddām, plur. *-ma'* id., alamizsna | id., almosen. — M. *vatam*, L. *vatek*.

vaddiet, Arv. *vattiet*, *vattit* adni | geben (*mon vattau*, *son vaddā*, *īj son vattie*); *vaddam*, *vaddām* p. præt.; *vattieturvvet* pass.; *vattietum* p. præt. — L. *vaddet*.

vastietit, *vastetit* felelni | antworten. — L. *vastetet*.

vasties rūt, *csunya* | hässlich; — *vastiesvuot* *rútság* | hässlichkeit — L. *vastes*, *vastesvuot*.

vast, *vass* ismét | wieder. — L. *vast*; v. ö. *vatt*.

vāssat mellette elmenni; elmúlni | vorbeigehen od. fahren, vorübergehen; vergehen (von der zeit) (*mon vāsau*, *son vāssā*, *īj son vāsa*); *vāssām* p. præt. — L. *vaset*, M. *vassat*.

vašuoetet gyűlölni | hassen; *vašuoeturvūt* pass. — L. *vaššotet*, M. *vašotet*.

vašolač, *vaššolač*, *vašulač*, *vaššulač*, *vāšulač*, *vašūlač*, plur. *-lačča'* ellenség | feind, gegner. — L. *vaššolač*, M. *vašolač*.

vanās, plur. *vatnasa'* csónak | boot, kahn. — L. *vadnas*, M. *vanas* (plur. *vadnasah*).

vāna, *vane*, *vānie* pp. nélkül | ohne (*mānāi vāna* ohne kinder; *vane* v. *vānie* *huksuotakā* ohne sorge; v. *aukietakā* : l. *auhkie*). —

L. *vana*, M. *vane*.

vānies nem elegendő, kevés | unzureichend, wenig. — L. *vanes*.

vara-, l. *varra*; — *vārie-*, l. *vārrie*.

varākā adv. mindjárt, azonnal, hamar, gyorsan | gleich, alsbald, schnell. — L. *varga*.

varēdelit, *varādalit* oltalmazni, megóvni, őrizni | bewahren, beschützen (imper. s. 2. *varjele*).

— L. *varjelet*.

vāratahit nézni, szemlélni | schauen, beschauen, betrachten. —

L. *vartaket*.

varra, gen. *varā* vér | blut. — L. *varra*.

varrasmußbät, -*muvvät*, v. *varriesmuvvät*, *varruosmuvvät* meggyógyulni | gesund werden. — L. *varrasmovet*, M. id. és *varros-movet*.

vārrie, plur. *vārie'* hegy | berg; — v. *čohko*; v. *plassa*. — L. *vare*.

varries, plur. *varrāsa'* v. *varresa'* egészséges | gesund. — L. *varres*.

vārruok óvatos, vigyázatos | behutsam, vorsichtig. — L. *vahrok*,

M. *varok* (v. ö. sv. *var-sam*).

vārruotet, *vāruotet*, *vāruohtit* óvni, vigyázni; meginteni; vélni, gon-

dolni | hüten, in acht nehmen; warnen; meinen (*son vāruot*);

vārruotuvvät pass. — L. *vahrotet*, M. *varotet*.

vala Arv., l. *valla*.

valās, plur. *vallasa'* tarisznyaszíj v. szalag | trageband am tornister. — Düb. 97.

vālddie, gen. *valddie* bőségesség, fölösesség | überfluss (*vāddin* . . .

vāldieū silāpa pietnikijst nagyon sok ezüstpénzt adtak, M. 28, 12).

— L. *vallje*, *vallje*.

vāldies, Arv. *valljies* bőseges, untig elég | reichlich, in überfluss.

— L. *valljes*.

vāldiesvuot bőség | überfluss. — L. *valljesvuot*.

vāldīt, *vāldīt* választani | wählen; *vāldituvvet*, *vāldetuvvät*, *valje-*

tuvvät, pass. — L. *valjet* (sv. *välja*).

vāltiet, *vāltiet* (*mon valhtau* v. *valtau*; imper. s. 2. *valhtie* v. *valtie*

v. *valhtī*) venni, fogni | nehmen; *nissunau*, v. v. csak *vāltiet* meg-

házasodni | heiraten (*soqj valltika* férj és feleség lettek | sie hei-

rateten 94. l.); *kitta* v. elfogni | festnehmen, gefangen nehmen;

valhtācit inf. fin. *valhtietuvvet* v. *vāltietuvvet* pass. — L. *vāldet*.

vāltiem vevés, elvevés | das nehmen. — L. *vāldem*.

vāltut házasodni, egybekelni | heiraten. — L. *vāldot*.

vāltum házasság | heirat. — L. *vāldom*.

vall csak, csupán | nur, bloss; *valla tie* csak ekkor; nehezen,

bajjal, alig | erst dann; mit mühe, kaum; — *toššu* v. *toššuo* v.

toššä vall v. *kuoruos vall* csupán csak | bloss nur. — M. *vall*.

valla de, hanem | aber, sondern. — L. *valla*.

vallak majd, majdnem, csaknem | beinahe, fast, schier (*vallak iččiu*

vuohsie majdnem hánytam | ich habe mich beinahe erbrochen.

vallèt, -lit hirtelen fölkelni | schnell aufstehen. — L. *vallet* (quid facere incipere aliquo cum nisu et vehementia).

valluot siránkozni, jajgatni | jammerm. — L. *valot*, M. *vallot*.

vallum siránkozás, jajgatás | das jammern, geheul, wimmern. —

L. *valom*, M. *vallom*.

väl, väll, l. v^{el}, vill; — *välkulač, l. veälkulač*.

vällahit feküdni | liegen. — L. *vällahet, vellahet*.

veaga v. veäka Arv. út | weg; *v.-raikie* útesapás | weggeleise, wegspur. — sv. *väg*.

vealäkuokes, l. veäläkuokes.

veähkkai l. viehkie.

veäddät v. veäddät (vb. inch.) fölfrissülmi eröhöz jutni | frisch werden, zu kräften kommen. — L. *vejajet*; v. ö. *vieddjet*.

veänak, plur. -ka' barát | freund (*veänakkam* barátom). — L. *vänak* (sv. *vän*).

veärämus sup. legrosszabb | der schlechteste, schlimmste. — L. *värämus* (sv. *värre, värst*).

veäränt, veäränt, plur. -ta' világ | welt. — L. *väräld* (sv. *verld*).

veärähkuot sátorhelyet elkészíteni, sátrat fölütmi | zeltstelle herichten, zelt aufschlagen. — L. *värkot*.

veärränet megbotránkozni, bosszankodni; rosszabbá lenni | anstoss nehmen (an etwas), sich ärgern. — L. *väränet*.

veärränem, v.-nepmie botránkozás, botrány; rosszabbodás | ärger-niss; verschlimmerung. — L. *väräranem*.

veärränus id. — M. *väräranus*.

veärruo, v^ärruo, plur. veäruo' áldozat | opfer; — *v.-kisstuo, v.-sad-die*. — L. *väro, viäro* tributum.

veärruotak, veärru^otak tisztátalanság, piszok | unsauberkeit, schmutz. — M. *verrotak*.

veärruotit, v^ärruotit áldozni | opfern; *v^ärruotēmän* ger. — L. *värotet*.

veäl, l. vill.

veäläkuokes, veäläkuokes adós | schuldig (*mauksie muñi, mau ton-leä' veäläkuokes* zahle mir, was du schuldig bist). — L. *välkoges, välkokes, velkokes*.

veälhkulač, v^äälhkulač, välhkulač, plur. -lačča' id.; vétkes | id. —

L. *välkolač, M. velkolač*.

veällahit = *vällahit*.

vejēhta, gen. *veihta* búza | weizen. — L. *hveit*, M. *hveita* (sv. *hvete*).
vel, *vell*, l. *vill*.

velǵkuokes, l. *veälǵkuokes*.

veljie Arv., l. *viéllda*.

viejēhtuo szabadjára, őrizet nélkül (a rénekről mondják, midőn
 nincs velük pásztor) | ohne hut, ohne aufsicht (wenn die renn-
 tiere ohne hirtten sind). — L. *veito*, *väito*.

riehkat, *viähkat*, Arv. *viēhkat*, *viēhket* futni, szaladni | laufen. —
 L. *viäket*.

viekah̄tēt, *viekah̄stēt* id., vb. mom. — L. *viäkah̄tet*, M. *viekah̄tet*.

viehkah̄lit id. — L. *viäkah̄let*, M. *viekah̄let*.

viehk̄kie, gen. *viehk̄kie* (allat. s. *veähkkai*) segítség | hülfe. — L.
vekke.

viehk̄kietit segíteni, megsegíteni | helfen. — L. *vekketet*.

viedd̄iet bírni, képes lenni | vermögen, im stande sein (*mon viejau*,
son viedd̄ā v. *veädd̄ā*, *ij son viejie*). — L. *vejet*.

vieh̄cier, -ra' kalapács | hammer. — L. *vēcer*, *vēc̄er*.

vied̄cat, *vied̄ciet* hozni, menni vmiért | holen (*mon viēc̄au*, *son*
vied̄ca, *ij viēc̄tie*); *vied̄cam* p. præt.; *viēc̄cācet*, -c̄it inf. fin. —
 L. *väd̄c̄et*, *ved̄c̄et*, M. *vied̄c̄at*.

vied̄cam hozás, vmiért menés | das holen. — M. *vied̄cam*.

viettie plur. id. vessző, gyökérszál | rute, wurzelzweig; *v.-kārrie*
 kosár, vesszőkosár | korb, geflochtener korb. — L. *vedde*.

viessuo, gen. *viesuo* lakás, ház; élet | wohnung, haus; das leben.
 — L. *vieso*.

viessuot élni | leben (*mon viesuou*, *son viessu*, *ij son viesuo*); *vies-*
sum p. præt. — L. *viesot*.

viessuj̄e, *viessuje* élő, eleven | lebend, lebendig. — M. *viesoje*.

viessuom élet, élés | das leben; *v.-slādda* életmód | lebensart. — L.
viesom.

viessuok, -ka lakó, lakós | wohner, inwohner.

viešies gyöngye, erőtlen | schwach, kraftlos. — L. *vešes*.

viena, *v̄na*, *v̄jna* bor, pálinka | wein, branntwein. — L. *vin*, *vina*
 (sv. *vin*).

viēpsi, *viēpsie* Arv. darázs | wespē; *v.-pessie* darázsfészek | wespē-
 nest. — L. *vepsa* (R. *väffse*).

viera'tit, *vieratit* levágni, ledönteni (fát) | fällen, umhauen (einen
 baum). — L. *verdet*.

vierietet, vierrieket botránkoztatni | ärgern (skandalisiren). — L. *värretet*.

vierähka, plur. *vierhka'* rövid balta, kis fejsze | handbeil, hacke.

vierähca, plur. *vierhca'* ürü | hammel. — L. *värca*.

vierēhtie, gen. *vierhtie* árdij | preis. — L. *verte* (sv. *värde*).

vierēhtiet, vierētiet kénytelen lenni, vkinek kell | müssen. — L. *virtet*, M. *vertet*.

vierāhtuo, vierēhtuo gen. *vi^rrrhtuo* jó, tiszta idő | gutes, heiteres wetter. — L. *vārto*.

vierēmie, plur. *vi^rhmie'*, *vierhmie'*, *virhmie'* háló | netz. — L. *verbme*.

vi^rra, plur. *viera'*: *suojēnie-v. szénatekeres* | heurolle. — Düb. 152.

vieries, plur. *vierrāsa'* idegen | fremd. — L. *veres*, M. *vierra-sah* (plur.).

vierrie hamis, nem igaz, ál | falsch, unrecht; v. *vihtenastiem*. — L. *vere*.

vierriet adv. id. — L. *veret*.

vⁱel, l. *vill*.

vielākat fehér | weiss. — L. *velket*, M. *vielgad*.

vielēkie, plur. *vielhkie'* tartozás, adósság | schuld (debitum). — L. *velke*.

vielhkuk = *vielākat*. — L. *velkok*, *vālkok*.

vielhkuotahtiet fehéríteni | weiss machen, weissen. — L. *velko-tattet*, *velkodattet*.

viellētīt, viellitīt fekünni, lefeküdni, leheverni | sich niederlegen. — L. *velletet*.

viellāda, plur. *viellāda'*, *vielja'* fítestvér, atyafi | bruder; *viellāda'*, *vieljača'* id. plur. (*kuokte v.*) — L. *velja*, M. *vielja*.

vielltie, gen. *vi^llhtie* hatalom | macht. — L. *velde* (sv. *våld*).

vikie, plur. *vikie'* ok, bűn | ursache, schuld. — L. *vikke*.

vikietepmie. gen. *-tēmie* v. *-timie* ártatlan | unschuldig. — L. *vikke-tebme*, M. *viketebme*.

viggat igyekezni, törekedni | sich bestreben, sich bemühen. — L. *vigget*, M. *viggat*.

vitāt ötödik | der fünfte. — L. *vitad*.

vitātās ötödresz, ötöd | der fünfte teil, fünftel. — L. *vitades*.

vitātis ötödször | das fünfte mal. — L. *vitadest*.

vitās, v. *vituk* öten | fünfe, fünf zusammen. — L. *vitas*.

vihtan, vihten, plur. *-na' tanú* | zeuge. — L. *vitten* (sv. *vittne*).

vihtanus, vihtenus (essiv. *-tanussan* v. *-nūsan*) bizonyság, tanúság | zeugniß. — L. *vittenus*.

vihtenasti't tanúskodni, bizonyítani | zeugniß ablegen, bezeugen. — L. *vittenastet*.

vihtenastiem, vihtenastem = *vihtanus*.

vihti ötször | fünfmal.

vihtta öt | fünf. — L. *vit, vita*.

vitnek győzelem | sieg. — L. *vidnek, vidnig* (sv. *vinning* gewinn).

vitn'ek kiváló, jobb | mehr wert, besser, übertreffend; comp. *vitn'e-kubbuo*. — L. *vidnek, vidnekub*.

vidnit nyerni, megnyerni; győzni, legyőzni | gewinnen; besiegen, überwinden; *vidnim* p. præ. — L. *vidnet*.

vīsāk, vījsak v. *vī'ssāk*, v. *vīsies* bölcs, okos | weise, klug. — L. *visak, vises* (sv. *vis*).

vīsiesvuot bölcseség, okosság | weisheit, klugheit. — L. *visesvuot*.

vissast, vissās, Arv. *vissies* adv. bizonyára, bizonynyal; bizonyosan | allerdings, fürwahr; gewiss. — L. *vissast* (sv. *viss*).

vīna, l. *viena*.

vihpat, vihpit késni, odamaradni | sich verweilen, säumen (*mon vipāu, son vihpā, ij son vipā*). — L. *vipet, vipet*.

vīmak, vī'mak adv. végre | endlich. — L. *vimak*.

virruo, plur. *viruo'* vihar, szélvész | sturm, sturmwind. — L. *viro*.

vill, v'el, vel, vell, vāl, väll, veäl Arv. *villie*, adv. még; ismét | noch; wieder. — L. *viel*.

villek ismét | wieder, abermals.

voutie, l. *v'outie*.

vuorāpātallat, l. *vuorāpātallat*.

vualākā, vualākam, l. *vuolēkiet*.

vueiñatahčat, vueiñastahčat, vb. inch. = *vueiñatēt, vueiñastit*; l. *vuoi*...

vueiñanis = *vuoiñanis*.

vuejēniet, vuājēniet, vuejēnuot, l. *vuoj*...

vuejiehtit, vuejiehtahčat, l. *vuoj'ehtit*.

vuerēhkit, vuerētiet, l. *vuor*...

vuerēpie, gen. *vuorhpie* sors; szerencse | loos; glück. — L. *vuorbe*.

vuolēkiet, vuälēkiet, l. *vuolēkiet*.

vuini, vuinau, l. *vuojēniet*.

vuoi jaj! | weh! — *M. vuoi*.

vuoiķnastet, *vuoiķnastus*, *vuoiķnastus*, l. *vuoiņ*...

vuoiġen, *vuoiġen*, *vuoiņen*, *vuoiġen*, *vuoiġenās*, *vuoiġenis*, *vuoiņe-
ņas*, *vuoiġenis*, *vuoiņānis*, *vuiņanis*, *vuoiġņas* lélek | geist. —

L. *vuoiġenes*, *vuoiġen*, *vuoiġnes*.

vuoiņ, *vuoiņ* ime | siehe. — *M. vuoin*.

vuoiņatit, *vuiņatēt* pihenni, nyugodni | ruhen. — L. *vuoiġnetet*,
vuoiġnetet respirare.

vuoiņastahčat, *-taččat*, *vuiņastahčat* id., vb. inch.

vuoiņastit, *vuiņastit*, *vuoiķnastet*, *vuoiġnastiet*, id., vb. mom. (dim.).

vuoiņastus, *vuoiķnastus*, *vuoiķnastus* pihenés, nyugalom | ruhe, rast.

— *M. vuoiġnastus*.

vuoiņen, *vuoiņānis*, *vuoiġņas*, l. *vuoiġen*.

vuoiņas, gen. *vuoiġņas*, *vuoiņas* kenőcs | salbe. — L. *vuoiņas*, *-tes*.

vuoiġtat megkenni, bekenni | salben, schmieren (*mon vuoiņas*, *son
vuoiġtā*, *ij son vuoiņas*); *vuoiņas* p. præt. pass. — L. *vuoiġdet*,
vuoiġtet, *M. vuoiġdet*.

vuoiņāt, *vuoiġnet* Arv. = *vuoiġniet*.

vuoiņācit inf. fin. = *vuoiġniet*.

vuoiġniet, *vuoiġniet*, *vuoiġniet* v. *vuoiġniet* látni | sehen (*mon vuoiņas*,
v. *vuoiņas*, *son vuoiņas* v. *vuoiņas*, *ij son vuoiņas* v. *vuoiņas*); *vui-
ņas*, *vuoiņas*, *vuoiņas* v. *vuoiņas* p. præt.; *vuoiņiet* ger.

— L. *vuoiġnet*.

vuoiņas, *-nije* v. *vuoiņas* látó | sehend. — *M. vuoiņas*.

vuoiņetus látás, látomás | gesicht, erscheinung. — *M. vuoiņetus*.

vuoiņnuot, *vuoiņnut*, *vuiņnuot*, *vuiņnuot*, látzani, láttatni; meg-
jelenni | scheinen, gesehen werden; erscheinen; *vuoiņnum* p.
præt. — L. *vuoiġnot*.

vuoiņum das gesehen werden. — *M. 6, 1*.

vuoiņas, *vuiņas*, *vuiņas*, plur. id., erdő | wald. — L. *vuoiņas*, *vuoiņas*.

vuoiņas, plur. *vuoiņas* alkalmas; méltó | passend, geeignet; wür-
dig. — L. *vuoiņas*, *vuoiņas*.

vuoiņas, gen. *vuoiņas* alak, kinézés; állapot; mód | form, gestalt,
aussehen; zustand; art; *olhkuoltās* v. külső, külalak, külszín |
das äussere, schein; *iečā vuoiņas* más módon, másképp | auf eine
andere art, anders; *tān vuoiņas* ehhez hasonló, ilyen | dess-
gleichen, derart; *seibmā vuoiņas* hasonlóképp, hasonló módon |
auf dieselbe weise; *mon lāu tū keāhčastam moġresie vuoiņas*

- menyasszonyképpen (menyasszonynak) szemeltelek ki tégedet | ich habe dich als braut ausersehen. — L. *vuoke*.
- vuókksa*, plur. *vuóksa* v. *vuohsa* ökör | ochs. — L. *vuoksa* (sv. *oxe*).
vuoksiet, *vuohsiet* hányni, okádni | sich erbrechen. — L. *vuokset*.
- vuogga*, plur. *vuokka* horog | angel. — L. *vuogg*.
- vuoje*, *vuoj'e*, Arv. vaj | butter; *v.-laipie* vajas kenyér | butterbrod.
 — L. *vuoj*, *vuoja*.
- vuojacit* inf. fin. úszni | schwimmen = *vuodđat*.
- vuoji-*, l. *vuodđiet*.
- vuoj'ehtit*, *vuojietit*, *vuijietit*, *viejietit*, Arv. *vuojetit* hajtani | treiben; *vuoj'ehtimie* v. *viej'ehtimie* ger.; *viejietahččat* v. *-taččat* inch. — L. *vuojetet*.
- vuojietidđie* hajtó | treiber. — L. *vuojeteje*.
- vuodđāt* v. *vuodđiet* menni (kocsin, szánon); hajtani | fahren; treiben (mon *vuodđau* v. *vuojau*, son *vuodđā*, ij son *vuodđā* v. *vuojie*);
vuodđajit inch. — L. *vuojet*, *vuojajet*.
- vuodđat* úszni | schwimmen (mon *vuojau*, son *vuodđā*, ij son *vuoja*).
 — L. *vuäjet*.
- vuodđiem* menés (kocsin); hajtás | das fahren; das treiben; *v.-soqbbie*, l. *soqbbie*; *vuodđom-lābēcie* gyeplő, fék | leitseil, zügel. — L. *vuojem*.
- vuodđielit* vb. frequ. = *vuodđiet*.
- vuodđuot* elmerülni | sinken, versinken; — *vuodđuotuvvet*, *-tuvvut* pass.; *vuodđukoqhtiet* inch. — L. *vuojot*.
- vuohčiet*, *vuohčat* löni | schiessen (mon *vuočau*, son *vuohčā*, ij son *vuočie*); *vuohčeturvet* Arv. pass. — L. *vuočet*.
- vuohčijä* lövő | schütze. — L. *vuočeje*.
- vuoh tuo* fenék | grund, boden. — L. *vuodo*.
- vuotuotet* alapítani, alapot vetni | gründen, grund legen; *vuotuotuvvet* pass. — L. *vuodotet*.
- vuotuotepmie*, *-tem*, gen. *-tēmie* v. *-timie* alapítás | gründung. — L. *vuodotem*.
- vuotta* v. *vuottak* plur. *vuoddaka* czipőszalag | schuhband. — L. *vuodda*, *vuoddek*. — Düb. 153.
- vuótnam*, plur. *-ma* napa | schwiegermutter. — L. *vuodna*, *vuodnav*, *vuone*, *vuonnau*, M. *vuodnam*.
- vuosiehtet*, *vuosietit*, Arv. *vuosätit*, *vuosiätit* mutatni, megmutatni | zeigen. — L. *vuosetet*.

vuossa zsák | sack. — L. *vuoss*, *vuossa*.

vuosstā sajt | käse. — L. *vuosta* (sv. *ost*).

vuosstai, *vu^osstai*, *vu^ossti*, *vuosti*, *vúosstē*, *vussti* pp. ellen, -nek, felé | gegen. — L. *vuost*, *vuoste*.

vuosstak adv. először, előbb | zuerst. — L. *vuostek*.

vuostas, *vuosstas*, *vuostač*, *vuosstač* első | der erste. — L. *vuostes*, M. *vuostas*.

vu^ostalastiet, *vuostālastiet* ellentállni | sich widersetzen, widerstand leisten. — L. *vuostalastet*.

Vuona Norvégia | Norwegen. — L. *Vuon*, *Vuona*.

vuonie, *vuoniu* = *vuótnam*.

vuóncā, *vuónca* tyúk | henne; — v.-orries; *vuoncan* čiuk, Arv., l. *čiuk*. — L. *vuonca*, *vuenca*.

vuopta, *vuoptha* haj | haar; v.-čogllie. — L. *vuopt*, *vuopta*.

vuopti-, *vuoptie-*, l. *vuobētiet*.

vuoptiestēt megtudni, észrevenni | erfahren, gewahr werden. — L. *vuoptestet*.

vuohppa, plur. *vuohpa'* ip, ipa | schwiegervater. — L. *vuopp*, *vuoppa*.

vuopmie, plur. *vuomie'* erdő | wald. — L. *vuobme*, *vuome*.

vuobētēt, *vuobētiet* eladni | verkaufen (*mon vuoptau* v. *vuobētau*, *son vuobētā* v. *vuobātā*, *ij son vuoptie* v. *vuobētie*); *vuobētiemān* v. -*min* ger.; *vuoptietuvvet* pass. — L. *vuobdet*.

vuóbēnie, plur. *vuópnie'* (allat. s. *vuóbānai*) kályha, kemence. — L. *vuobne*, *vuobdne* (sv. *ugn*).

vuoras, plur. *vuorrasa'* öreg, vén | alt (bejahrt); sup. *vuorrāsumus* v. *vuorasupmus*, *vuorrasupmus*. — L. *vuoras*, *vuores*.

vuorāhka, gen. *vuorhka* eltevés (megőrzés végett); hely, a hová vmit eltesznek | verwahrung; verwahrungsort; v.-tāvier éléstár | vorratskammer. — L. *vuorka*.

vuorēhkit, *vuorēhkit* eltenni v. hová, elrejtteni | verwahren, verbergen. — L. *vuorket*.

vuorēhkietit, *vuorhku^tit* id., vb. frequ.; — *vuorēhkietuvvet* pass.; *vuorēhkietum* p. pass.

vuorādat bántani, megsérteni | beleidigen. — M. *vuorjat*.

vuorētiet, *vuorētiet*, Arv. *vuortit* várni | warten (*mon vuorhtau*, *son vuorētā*, *ij son vuorhtie*); *vuorētam*, Arv. *vuortam* p. præt.; *vuor-tiemen*, Arv. ger. — L. *vuordet*.

vuorānas, vuorrānas, gen. -*nāsa* eskü | eid, schwur. — L. *vuordnas, vuordnes*.

vuorhnetit leselkedni | auflauern, auf der lauer sein. — L. *vuor-gnet*.

vuorōnuot, vuorrōnuot esküdni | schwören (*mon vuorrhnuou, son vuorōnuo* v. *vuorōno, ij son vuorrhnuo*). — L. *vuordnot*.

vuorōnuom = *vuorānas*. — L. *vuordnom*.

vuorhnuotit megesketni, esküvel kényszeríteni, minden szentre kérti | schwören lassen, beschwören. — L. *vuordnotet*.

vuorāpātallat kisorsolni, sorsot vetni | loos werfen. — L. *vuorbatet, M. vuorbatallat*.

vuórhþālis szerencsés | glücklich.

vuorhþie, l. *vuerēþie*.

vuorrostuvvat, Arv. megöregedni | alt werden; *vuorrostuvrum* p. præ.; *vuorrgstuvrumän* ger. — L. *vuorastovet*.

vuorruo, gen. *vuoruo*: *kohciem-v. örváltás, örszak* | wache (wachenwechsel, wachzeit) M. 14, 25 és 24, 43. — L. *vuoro vicis*.

vuollie, plur. *vuolie'* dal | gesang. — L. *vuole*.

vuollie, gen. *vuolie al* (alj), *vminek alja* | das untere; *tuoddari vuollita a hegyek aljára* | zu den untern regionen des gebirges; *oqjēvie-v. fejalj, vānkos* | kopfkissen. — L. *vuole*.

vuolietet leszállítani, megalázni | herabsetzen, erniedrigen. — L. *vuolletet, M. vuoletet*.

vuolien, vu'lien, vu'līn, vuolin, vuollin, Arv. *vuollien alatt* | unter (*almie* v. unter dem himmel); *vuolienettie alattatok* | unter euch.

vuolienus sup., *legalsó* | der unterste. — M. *vuolienus*.

vuolus, Arv. *vuolos* adv. le, lefelé | hinab, nieder, hinunter. — L. *vuolos*.

vuolhkatit elvinni, elvezetni; *terjeszteni (hírt)* | wegführen; verbreiten (ein gerücht); *vuolhkatuvvet* pass. — L. *vuolgatet*.

vuolhkatēpmie, gen. *vuolhkatēmie, -tēmē* elvitel, elvezetés | wegführung.

vuolēkiet, vuelēkiet menni, elmenni | gehen, weggehen (*mon vuolh-kau* v. *vu'lhkau, son vuelēkā, v. vuälākā, v. vuolākā, v. vualākā, ij son vu'lhkie, v. vulhkie, v. vuolhkie*); *vuälākam, v. vualākam, v. vuolākam* p. præ. — L. *vuolget, vuolket*.

vuollai, vu'llai, vu'llāi pp., alá | unter (*mū juolkie* v. *lábam alá* | unter meinen fuss). — L. *vuolai*.

vuollelač, Arv. alsó, lent levő | der untere, unten befindlich; *vuollelaččen* (essivus) lejjebb | weiter unten. — L. *vuollelač*.

vuolliekač, *vuolliokes* alázatos | unterthänig, demüthig. — L. *vuolliekač*, *vuolliokes*.

vuollielin, adv. lent, alul | unten. — L. *vuollielen*.

vu^olltie pp. alól; elől, -től | von unten; vor weg (*päktaret* . . . *mogrie* v. *harag* elől menekülni, M. 3, 7). — L. *vuolde*.

vuđieláčat inf. fin. = *vuodđielit*.

vussti = *vuossti*; — *vusstie*: v.-piägga ellenkező szél | gegenwind.

— L. *vuoste-piägg*; v. ö. *vuosstai*.

vulhkī, *vulhkie*, l. *vuolēkiet*.

mā (kérdő szócska, fragepartikel) vajjon | ob. — v. ö. *makk*.

mai, *maina*, *mainas*, *maite*, *maitek*, *maitäs*, l. *mi*.

māi, *mai*, Arv. *māje* ugyan | zwar; *ihka mai*, l. *ihka*.

mājētie, gen. *māitie* kapocs | schnalle. — Düb. 158.

majēstiet, *maistiet* kóstolni, megkóstolni | kosten, verkosten (*mon maistau*, *son majēstā*, *ēj son maistie*). — L. *maistet*.

mainietes ártatlan | unschuldig. — L. *mainetes*.

mainietēpmie, gen. -*tēmie* v. -*tēmie*, v. -*timie* id.; együgyű | id.; einfaltig. — L. *mainetebme*.

majēnuo, gen. *māinuo* dicséret | lob. — L. *maino*.

makk, *mak* (kérdő szócska, fragepartikel) ugyan, vajjon | wohl, denn. — L. *makko*.

makkar, *makkēr*, *makkir*, gen. *makkāra* milyen | was für ein, wie beschaffen. — L. *maggar*.

maksiet fizetni. megfizetni | zahlen, bezahlen; *maksietuvvet* pass. — L. *makset*.

maksiem fizetés | das zahlen. — M. *maksem*.

maksuo, Arv. *maksu* gen. *mahsuo*, *mauksuo* v. *mauhsuo* fizetés | bezahlung. — L. *makso*.

mahksuot, Arv. = *maksiet*; — *māje*, *māj* Arv. = *māi*.

mañas adv. hátra | zurück; *m.-piedđat* hátratenni, mellőzni, nem követni | zurücksetzen, nicht befolgen. — L. *mangas*.

mañien, *mañ'en* adv. és pp. után, hátul, mögött, felé | nach, hinter, hinten, nach . . . zu; *mū m.* nach mir; *sīta m.* a faluba v. falu felé | nach dem dorfe, dem dorfe zu; *talā m.* mindjárt rá v. utána gleich darauf. — L. *mangen*.

mañiep, *mankiep* utóbbi, későbbi | der spätere, darauffolgende;
mañiemus, *mañemus* (essiv. *-mussan*) utolsó | der letzte. — L.
mangeb, *mangemus*.

mañiemustā, *maññiemustā*, Arv. *mañiemus*, *mañiemusti* adv. utol-
 jára, végre | zuletzt, endlich. — L. *mangemust*, *mangemusta*.

mañiel, *maññiel*, *maññēl*, *mañielā*, *maññielā* adv. és pp. után | nach;
 hernach; — *tāste* v. *tān* m. azután | nachher, hernach; — *ma-
 ñiela äškā*, l. *äškā*. — L. *mangel*, *mangelen*, M. *mangela*.

mañielaččen: *taste* m. mindjárt rá, kevéssel utóbb v. azután | gleich
 darauf, ein wenig später. — L. *mangelaččen*, M. *-laččen*.

mañelt, *mañielt*, *mankielt* adv. és pp., hátulról, hátul | von hinten,
 hinten; — *čuovai sū* m. követte őt hátul | er folgte ihn nach.
 M. 26, 58. — L. *mangelt*.

mañieltis utána levő, következő | folgend; m. *puolva'* utódok | die
 nachkommen. — L. *mangeltes*.

mañkien, *mañkiep* = *mañien*, *mañiep*.

maññai adv. és pp. után | nach. — L. *mangai*.

macātit v. *massātīt* elfordítani, eltéríteni | abwenden. — M. *macatet*.

mahecat, *māhecat* v. *mahecuot* térni, fordúlni, visszafordúlni, vissza-
 térni | sich wenden, zurückkehren (*mon māhcau*, *son māhecā*,
ij son mahca); *mahecaqohtiet* inch. — L. *macet*, M. *macat*.

matā, *mate*, *matē* adv. mennél, mennyivel | um wie viel; — m.
eänaput, l. *eänapuht*. — L. *matte*.

mate (elat. s.), l. *mi*.

mahtie oľyan, akkora | so wie, so gross wie; *seänapkorēnie-čalmie*
mahtie so gross wie ein senfkorn, M. 17, 20. — L. *matte*.

māti, l. *mahttiet*.

māhtietis, *-tes* lehetetlen | unmöglich. — L. *mattetes*, *-tis*.

mahttakvuot tehetség, erő | fähigkeit, kraft, macht. — M. *mat-
 takvuot*.

mätti, l. *madd'et*.

mahttiet, *māhtit* tudni, birni, *-hat*, *-het* | können, im stande sein
 (*mon māhtau*, *son mahttā*, *ij son māhtie*); *mahttam* p. præt. —
 L. *mattet*.

mahttieles, *mahttielač* lehetséges | möglich. — L. *matteles*, *mattelač*.
mattuo, l. *madduo*.

māddak, plur. *-ka'* törzsök; gyökér | stamm; wurzel. — L. *maddek*,
 M. *maddak*.

madd'et, maddiet kérni | bitten, begehren (*mon mättau, son maddā*).

— *L. maddet, madtet*.

madduo, plur. *mattoo'* nemzedék, nemzetség; eredet | geschlecht, stamm; ursprung. — *L. maddo*.

masāken: *ij* . . . *masāken* semmire sem | zu nichts. — *l. mikie*.

masās miért, mi végre | warum, zu was. — *L. massas, M. masas*.

mastā, maste, mastās adv. honnan, a honnan; miért | wovon, woher; warum. — *L. maste, mastes*; *l. mi*.

massātīt = *macātīt*.

massiet elveszteni | verlieren. — *L. masset*.

maššat, māšš'et türtöztetni, visszatartani magát vminek tevésetől, abbanhagyni vmit | sich abhalten, etwas bleiben lassen (*mon māšau, son māššā, ij so māša*); *māššam* p. præt. — *L. mašet*.

man: *man kiāura* milyen erős | wie stark; *man eātna* mennyi | wie viel; *man tajāvai* mily gyakran | wie oft; *man sagga puoriep* mennyivel jobb | um wie viel besser; *man kukkieu* meddig | wie lange. — *L. man*; — *l. mi*.

manā-, *l. mannat*.

mānā, mānāč, l. mānnā.

manāhtit menetni, hajtani, terelni | gehen lassen, treiben; *manāhtimie* ger. — *L. mannetet, mannatet*.

mankiep, mankel, mankielā, mankela = *mañiep, mañiel, mañielā*.

mānnā, plur. *mānā* gyermek | kind; *oghpetes-m. tanítvány* | schüler, jünger; — *pārēnie-m., nejēta-m.*; — *mānāč*, plur. -čā' id., dim. — *L. mana, manāč*.

mānnālač gyermekes, tudatlan | kindisch, unwissend. — *L. manalač*.

mannat menni | gehen (*mon manāu, son mannā, ij son manā*); *paddiel-m. áthāgni* | übertreten; *pirra m. körüljāri* | herum gehen. — *L. mannet, M. mannat (mana-)*.

mannam menés | das gehen; — *outo-m. szarv, mely a rénszarvasnak a homlokából nem fölfelé, hanem előrefelé nő* | nach vorn zu stehendes geweih des renntiers. Düb. 62. — *L. mannem*.

mannū, manne, mannūs, mannes miért | warum. — *L. manne, mannes*.

mannie menő | gehend, gänger; — *outo-m., l. outo*. — *L. manneje, M. manne*.

mānnuj dim. = *mānnuo*.

mānnuo, gen. *mānuo* hold, hónap | mond, monat; — *m.-tihpie* holdfény | mondschein; *m.-puo'ccie* holdkóros | mondsüchtig. — L. *mano*.

maññie, plur. *mañie'* meny | schwiegertochter, schnur. — L. *mañe*.
māḥurit, *māburit* zúgni | tosen; *pāruo' māburi'*, — L. *mavoret*.

mārēji v. *mārāduo* adv. talán | vielleicht. — L. *marja*, *marje*.

mālies, gen. *māllāsa* főzet hús | fleisch (welches man auf einmal kocht). — L. *males coctio*.

māliestit főzni, megfőzni | kochen; *māliestimie* ger. — L. *malestet*.

mālējie, gen. *mālje* ezüst czifraságok a *pajētie*-n | silberne verzierungen am *pajētie*. — Düb. 160.

māllās-, l. *mālies*.

māllās, *mallās*, *mallas*, plur. *-sa'* ebéd, lakoma | mahlzeit, mahl; *iehkietis* m. — L. *mallas*.

māllie, gen. *mālie* vér (állatoké) | blut (von tieren); — *m.-čoajēvie*. — L. *male*.

māhččai, *māhecai*, l. *miehccie*.

māhtta, l. *meāhtta*.

mādduo, plur. *māttuo'* hiba, bűn, véték | fehler, sünde. — L. *māddo*.

māsso, *māssu* Arv. mise, isteni tisztelet | messe, gottesdienst. — L. *māsso*, *messso* (sv. *māssa*).

mān de, hanem, azonban | aber, sondern. — sv. *men*.

mārħka, l. *meārħka*.

mārħkat, Arv. jelenteni | bedeuten. — L. *mārket* (sv. *mārka*).

mārrai: *tā mārrai* (addig) míg . . . | (so lange) bis . . . — v. ö. L. *mere limes*, terminus.

meāhčus adv. messzire, messze | weit weg (*son vu'lhki m. ierit* er ging weit weg, M, 14, 13.). — L. *mečos*.

meāhččai, *meāhccai*, l. *miehccie*.

meū'tta, *mēūhtta*, *māhtta*, gen. *meāhta* mérték | maass. — L. *māt*, *māt* (sv. *māt*).

meāddiet vétkezni, hibázni | sich verschulden, sündigen, fehlen. — L. *meddet*, M. *māddet*.

meārħka, *mēārħka*, plur. *mēārħka'*, *mārħka'* jel | zeichen; *tobótom-m.*, l. *tobótom*. — L. *mārķ*, M. *mārka* (sv. *mārke*).

meārra, plur. *meāra'* tenger | meer; *m.-olmāj*. — L. *mār*, *māra* (sk. *mar*, *maer*).

meäläkat messze | weit (*m. leä tū hēima?* ist deine heimat weit? wohnst du weit?). — *L. miälkat, miälget, mälkat* satis multum. *mēhti, mēht^e*, *Arv. pp. 1. tāt merietuma m.* azon föltét alatt | unter dieser bedingniss; — *2. veaga-räikie, man mēhtie kalkien pō'tit* az útsapás, a melyen kellett jönniök | das weggeleise, auf welchem sie kommen sollten. — *L. mete.*

merkit = *m^{er}hkit*.

merietum, gen. -*ma* *Arv.*, föltét | bedingniss.

melhte, melhties, l. milhte, milhties.

mi, mī mi, a mi, ki, a ki | was, welcher, wer (acc. *mau*, gen. *man*; com. *maina*; elat. *maste*; allat. *masā, masās*; plur. *ma'*, gen. *mai*, acc. *maite*). — *L. mi.*

mī gen. *miai mi* | wir; l. *mīj.*

miehkier, mie'hkier, plur. -*ra'* fejsze foka | axthelm.

miehcie, mie'hcie, plur. *miehcie'* (allat. s. *mähccai, m'ähccai, meähccai*) erdő | wald; *m.-lānta* erdő-idek | waldige, bewaldete gegend. — *L. mece.*

mieta méz | honig. — *L. miäd, M. mieda* (sv. *mjöd*).

miehta, v. miehtāi, pp.: *obbo tāt lānta m.* az egész országban, ország szerte | im ganzen lande, über das ganze land, *M. 9, 26. és 14, 35.* — *L. mete, metan, M. mietta.*

mietiehtit, mietie'tit beleegyezni, megengedni; elengedni | einwilligen, einverstanden sein, erlauben; erlassen. — *L. metetet.*

miettet, miehtiet, miehtiet mézni | messen; *miehtietuvvet* pass. — *L. mätet, M. mettet* (sv. *mäta*).

mieddiel adv. mellette el | vorbei; *m. mannat* mellettel el menni | vorbei gehen *M. 20, 30 és 27, 39.* — *M. mieddel.*

mieska gyöngé | schwach; — *v. ö. mieskas.*

mieskas, plur. *miesskasa'* rothadt | verfault. — *L. mäska, M. mieskas.*

miessätahk, plur. -*takā'* borjúbör. — *L. mesak.*

miessie, plur. *miesie'* borjú | kalb; *m.-nahkkie.* — *L. mese.*

m^{er}hkit, merkit, *Arv. észrevenni* | merken, bemerken. — *L. märket* (sv. *märka*).

mierrietet meghatározni | bestimmen; *mierrietum* meghatározott | bestimmt. — *L. meretet, M. merretet.*

mielak kész, hajlandó | geneigt; *pu^rrie-m.* barátságos | freundlich; *pu^rri mielakvuot* barátságosság | freundlichkeit; *riektes-m.* igaz, igaz elméjű | rechtschaffen. — *L. mielak.*

mielēhkie, mi'lēhkie, gen. *milhkie* tej | milch. — L. *melke*, *milke* (sv. *mjolk*).

mielhtiesā, l. *milhtie*.

miella, gen. *miela* elme, ész, értelem; kedv | sinn, verstand; behagen, lust; *mielastisā*, v. -*tissa* szívesen | gerne. — L. *miäl*, *miäla*, M. *miela*.

mi'lluo malom | mühle; *m.-kierēkie* malomkö | mühlstein. — L. *mill*, *milla*, M. *mello*. (R. *mölla*, sk. *mylna*, *mölna*).

mikie valami, valaki | etwas, jemand (acc. plur. *maitek* valamit); *i* . . . *mikie* semmi | nichts. — L. *mike*.

mihkkel, plur. -*la'* = *mie'kkier*.

mij, *mī* *midđu*, *midďä* *mī* | wir (acc. *mijäit*, *mijäu*; gen. *mijä*; com. *mijäin*, *mijäi*; iness. *mijäsne*, *mijān*; elat. *mijäst*, *mijäs*; allat. *midďij*, *midďisij*, *midita*; abess. *mijātakā*. — L. *mije*, M. *mi*.

miñk'eles nőstény | weibchen (von tieren); *m. ossnā* n. számar | eselin. — L. *mingeles*.

miñta, *mintā* *ménta* | münze (eine pflanze). — M. *mintā* (sv. *mynta*).

mītes, *mijtās*, *mīs* *mī* | was (interrog.); com. *mainas*; acc. plur. *maitis*. — L. *mītes*.

missie Arv. sárga réz | messing; — *m.-karpie*; — sv. *messing*.

mirrām, gen. -*ma* *mirrha* | myrrhe. — M. *mirrham* (sv.).

mīla mérföld | meile. — L. *mil*, *mīla* (sv. *mīl*).

milt, *milht*, *milhtä*, *milhte*, *milhtie*, *miltä*, *milhteä*, *melhte*, pp., adv. szerint, után; mentében, hosszában, szerte, -on, -en; -val, -vel | nach; längs, entlang, auf; mit (*ij takā tāi m. nem cselekszik ezek szerint* | er handelt nicht darnach, M. 7, 26; *mannat jaurie, käinuo m. a tavon, az úton* [a tó, az út mentében] menni | auf dem see, auf dem wege [entlang des sees, des weges] gehen; *tij eāhpät leä m. valtam läipit* ihr habt kein brot mit euch genommen, M. 16, 8.; — *milhties*, *melhties* magával | mit sich *milhtiemä* magunkkal, velünk | mit uns; *milhtiesa* v. *mielhtiesā* magukkal | mit sich. — L. *melte*, *melt*, M. *mielde*.

milla malom | mühle; = *mielluo*.

mogj *mī* ketten | wir beide (acc. *munnū*; gen. *munnu*; com. *munnujñ* v. *munnujñ* v. *munnu*; iness. *munnusnā*, *munnun*; elat. *munnust*; allat. *munnu*, *mundui*, *munnu*, *munnuita*; abess. *munnutakā*). — L. *māi*.

moqties, (cas.) *moqddās*- sok, sokan | viele (viele zusammen). —

M. mād̄des.

moqddā, *moqdde*, *moqddē*, Arv. *moqtie* sok, sokan | viel, viele (gen. *moq̄t̄i*, acc. *moq̄t̄it*); *moqdde pāl̄i* sokszor | oft. — *L. mād̄de*.

moqdduot visszafordúlni, megfordúlni, visszatérni | umwenden, zurückkehren. — *L. mād̄dot*.

mogrāhtuvvet, *mogrāhtuovet*, *mogrārātuvvat* megharagudni | böse od. zornig werden. — *L. mār̄atovet*.

mogrrie, gen. *mogrie* harag | zorn. — *L. mār̄e*.

moqr̄s̄ie, plur. *moqr̄s̄ie'* [*moqr̄s̄ie*] (allat. s. *moqr̄asai*) menyaszszony | braut. — *L. mār̄se*.

moql̄hkietit mondani, szólni | sagen, sprechen. — *L. māl̄getet*.

moj̄erie, gen. *moir̄ie* por | staub. — *L. mār̄ive*.

mojjes [v. *mojje*?], Arv. mosolygás | das lächeln. — *L. mojos*, *mojus*.

mojjetall̄et, Arv. mosolyogni | lächeln. — *L. mojotallet*.

mohkkie, plur. *mohkie'* ügy | angelegenheit, geschäft. — *L. māk̄ke*.

mosskuos zárt, bezárt, geschlossen, versperrt. — *L. mās̄kos*.

mostuos szomorú, bánatos, borús | traurig, betrübt, trüb (*alēm̄ie leā mostuos* M. 16, 3). — *L. mostos*.

mon, *monno*, Arv. *monnq* én | ich (acc. *mū*; gen. *mū*; com. *muīn̄a*, *muī* v. *muī*; iness. *mūhsnā*, *mūⁿnā*; elat. *mūhstā*, *mūst*; all. *muīi*, *mundī*, *mundī*, *mundān*; abess. *mūhta*). — *L. mon*.

morōst̄et busúlni, aggódni, szomorkodni | sorgen, sich kümmern, traurig sein. — *M. mār̄āst̄et*, *L. mār̄r̄āst̄et*.

morroha v. *morraha* v. *morrohem* gond, gondoskodás | Sorge. — *L. mār̄raha*, *mār̄rahem*.

molh̄kiet̄et = *moql̄hkiet̄it*.

molsuotuvvāt vb. pass. átváltozni, elváltozni | sich verändern. — *L. māl̄sot*, frequ. *māl̄sotet* mutare.

mū, l. *mon*.

muj̄ēhtaj̄et, *muj̄āhtāj̄it* vb. inch. = *muj̄ēhtiet*. — *L. muitaj̄et*.

muj̄ēhtalit id. = *muj̄ēhtiet*. — *L. muit̄elet*.

muj̄ēhtiet vmire emlékezni | sich erinnern an etwas (*mon muīhtau* v. *muj̄ēhtau*, *son muj̄ēhtā*, *īj̄ son muīhtie*); *muj̄ēhtiekoq̄htiet* inch. — *L. muit̄et*, *muit̄egāt̄et*.

muīhtuo emlékezet, emlék | Erinnerung, andenken; — *m.-ēāl̄a*. — *L. muīto*.

muīhtulas, plur. *-lāsa'* id. — *L. muitulas*, *muitolas*.

muistiet = *mujēhtiet*.

muokir, plur. *muohkira'* szunyogfajta | eine art mücke. — L. *muoker*, *muokker*.

muohcie, plur. *muocie'* v. *muocii'* moly, nyű | motte, made. — L. *muece*, M. *muoce*.

muotuo kép, hasonmás | bild, ebenbild. — L. *muoto*.

muotuok hasonló | ähnlich. — L. *muotok*.

muotuotēt hasonlítani, összehasonlítani, példázni | vergleichen; *muotuotuvrāt* pass. — L. *muototet*.

muotolas, *muotuolas*, *muotulas*, *muotulis*, v. *muotulvas*, *muotuolvis*, plur. *-sā'*, hasonlat | vergleich, gleichniss. — L. *muotolas*, *muotolas*.

muohtta v. *muohttie*, *muo'ttie*, gen. *muohttaka* hó | schnee. — L. *muot*, *muotta*, *muottek*, *muottek*, *muotek*.

muohttiet havazni | schneien. — L. *muottet*.

muonäs (v. *muonä* ?), Arv. sejtés | vermutung. — L. *muonem*.

muorēda v. *muorēdie*, plur. *muorđā'*, *muorđie'* bogyó, gyümölcs beere, frucht; *vīna-m.* — L. *muorje*, *muörje*.

muorra, plur. *muora'* fa | baum, holz; *aulie-m.*, l. *aulie*; — m.-| *kārrie*; *fiehkuna-m.*; *vīna-m.* — L. *muor*, *muora*.

muñi, Arv. = *muñi*, l. mon.

muhtiem némely, egy, valamely | irgend ein, einer; plur. *muhtiemā'* néhányan | einige; *muhtiem pālien*, Arv. egyszer, valamikor | irgend einmal. — L. *muttem*.

muhtuo conj., de, hanem | aber, sondern. — L. *mutto*.

muttiñ, *muhttiñ* néha; egyszer | manchmal, bisweilen; einmal, einst. — L. *muttemin*.

mudduo, gen. *muttuo* 1. mérték | mass; 2. *akcāt tīma muttuo* kilencz óra tájban | gegen die neunte stunde; *čogsskiema muttuo āikie* hideg idő tájba | um die kalte zeit. — L. *muddo*.

mūhstā, *mūhta*, *mundī* l. mon.

munnū, *munnuut*, l. *mogj*.

mubbie, *muppie* = *nubbie*.

murhkiestit zúgolódni, morgolódni | murren. — L. *murgestet*.

murōhkuo, gen. *murhkuo* köd | nebel. — L. *murko* (v. ö. sv. *mörk*).

rajēkie, *rājēkie*, plur. *raikie'*, *rāikie'* lyuk, nyílás | loch, öffnung; — *uksa-r.*; *veaga-r.* Arv.; *pahhkies-r.* id.; *johko-r.*

foljó mente | der weg, welchen ein fluss fliesst. — L. *rai*ke, M. *raige*.

*rājē*tuó, plur. *rāi*tuó' sor (szánhúzó v. tehervívó rének sora) | reihe (reihe od. zug von schlittenziehenden od. lasttragenden renntieren). — L. *raido* (sv. *rad*?).

*rāi*nas, *rainās*, *rāi*nies (essiv. *rājā*nasen, *rājā*nāsēn, *rājē*nāsēn) tiszta | rein. — L. *ra*ines, *ra*ina, M. *ra*inas (sk. *hrein*, R. *rain*). *ra*inetet, *ra*jēnetet tisztítani, megtisztítani | reinigen; *ra*jēnetuvvet pass. — L. *ra*inetet.

*ra*jāhpuo, plur. *ra*ihpuo' takaró-bőr (a lapp bőcsőn) | fell-decke (der lappischen wiege). — L. *ra*ipo mantile. — Düb. 202.

*ra*jērie = *la*jērie.

*ra*uq̄khat esni, leesni, rogyni, lerogyni | fallen, zusammenstürzen (*mon rauk*au, *son rauq̄*kā, *ij son rau*ka); *rau*kai *jā*mas, l. *jā*mas. — L. *rau*ket.

*rā*hka, plur. *rākā*': čiepiet-r. gallér | kragen, halskragen. — Düb. 156. (sv. *kra*ge).

*rād*dat küldenī | schicken, senden (*man rā*jau, *son rād*đā, *ij son rā*ja); *rād*dam p. præt.; *rā*jatuvvet pass.; *rā*jahtum p. præt. — L. *ra*jet, M. *ra*jat.

*rād*die, gen. *rā*jie határ | gränze; — elat.. allat. (pp.) *rā*jiesť v. *rā*jiesť, *ra*jies, *rā*jist, *rā*jis, *rā*jes -tól fogva, -tól kezdve | von ... an, seit (*tāte āikie* r. azon időtől fogva | seit jener zeit); — *rād*đai, *ra*đāi -ig | bis, bis zu (*ieh*kiet-r. estéig | bis abend); *kitta* ... *rād*đai id. (*kitta* v. *kitt almie* r. az éig, egész az éig | bis zum himmel). — L. *ra*je.

*ra*hčiet törekedni vmire, iparkodni | streben nach etwas, sich bemühen, sich befeissen (*mon ra*čāu, *son rah*čā, *ij son ra*čā). — L. *ra*ččet.

*rā*tie tanács; szándék, megállapodás | rat; absicht, übereinkunft. — L. *ra*de (sv. *rād*).

*rā*tuhet, frequ. *rātu*ohaddet, *rātu*haddet tanácskozni | sich beraten, ratschlagen. — L. *ra*dohet, *ra*dohaddet.

*rād*na, v. *radd*na, plur. *rā*tna', *rā*tnača' társ, pajtás, czimbora | kamerad, geselle; *sijē*ta-r. helytárs, szomszéd | platzkamerad, nachbar. — L. *ra*dna, *krad*ne, *krad*na (v. ő. sv. *gran*ne nachbar). *ra*tnuo, plur. *rā*nuo' pokrócz, takaró | kotze, decke. — L. *ra*no, *krano* (R. *kran*, *rana*).

rastā adv. és pp., át, által, keresztül | durch, hindurch, über. —

L. *rasta*.

rāssie, plur. *rāsie*’ fű | gras; *lilje-r.* liliom | lilie. — L. *grase* (sv. *gräs*, R. *gras*).

rāššuo, plur. *rāšuo*’ eső | regen. — L. *rašo*, M. *raššo*.

raššuošet, *rāššuošet*, *rāšuošet* esni | regnen. — L. *rašošet*, M. *raššošet*.

rahpat kinyitni | öffnen (*mon rapāu*, *son rahpā*, *ij son rapā*). —

L. *rappet*, M. *rappat*.

rahpasit megnyitni, kinyitni | sich öffnen. — L. *rappeset*, *rappaset*.

rahpatuvvet vb. pass., geöffnet werden. — M. *rappasovet*.

rapāšet = *rahpat*. — L. *rappeset*, M. *rapaset*.

rahpuk bőrkesztyű | lederhandschuh. — L. *krappok*, *rappok*; — v. ö. *kistā* winterhandschuh.

rappsa, plur. *rapsa*’ gyermekruha, pólya | wickelzeug, windel (für kinder. — v. ö. R. *reju* id.; sk. *reifr* hülle, kindermantel.

rabāta, gen. *rapta* szél, vég | rand, ende. — L. *rabd*, *rabda*.

rāββak, *rābrak*, plur. *-ka*’ küldött, követ | gesandte, bote. — M. *ravvag*.

raββiet, *rabviet* (*ravviet*) parancsolni, rendelni | befehlen; *rabvim*, *raββim* (*ravvim*) p. præt. — L. *ravet*, *travet*, M. *ravvim*.

rāfie béke, nyugalom | friede, ruhe. — L. *rafe*.

rāfelač, *rāfielač*, plur. *-lačča*’ bekességes | friedfertig, friedsam. — L. *rafelač*.

rārāhkāt v. *rārēhkiet* elválasztani, különválasztani | absondern, scheiden (*mon rarhkau*, *son rārāhkā*); *rārāhkām* p. præt. — L. *ratket*, *rarket*.

rāina, *rājēnuhit*, *rāinuohimie*; l. *rejēna*, *rejēnuhit*.

reāntuo, *rēāntuo* nyereség, kamat | gewinnst, zinsen. — M. *rānto* (sv. *rānta*).

rejētīt. l. *riejētīt*.

rejētuo, plur. *reituo*’ eszköz, szerszám | gerät, werkzeug; — *joh-tiem-r.*; *piutuo-r.* — L. *reido* (sv. *red-skap*, R. *rede*; sk. *reidi*).

rejēna, *rējēna*, plur. *rēina*’ *rāina*’ rénszarvas | renntier. — sv. *ren*; — v. ö. *počuj*.

rejēnohaččat, *rejēnuhaččat*, *reinohaččat* inf. fin., l. *rejēnuhit*.

rejēnuhit, *rājēnuhit*, *rejēnuohet* őrizni, legeltetni | hüten, weiden (trans.); *reinohimie*, *rāinuohimie* ger. — L. *reinohet*.

rejñnuohäddie v. *-hiddie*, *reinuoheddie*, *reinoheddie* pásztor, őrző | hirt, hüter. — L. *reinoheje*.

rejjëvat ütni, *verni* | schlagen, prügeln (*mon reïvau*, *son rejjëvâ*, *ij son reïva* v. *rieivie*); *rejjëvam* p. præt. — L. *reïvetet*, M. *räivat*.

reivët, Arv. elrabolni, elragadni | rauben, gewaltsam wegtragen. — L. *revet* (sv. *röfva*).

reütatit elváltoztatni | verwandeln (*sij reütatë' çalmitisâ*, elváltoztatják arczukat, szemeiket forgatják M. 6, 16). — M. *reudatet*.

riähka, *riëhka*, *riähka*, *riëhka*, *rijahha*, plur. *rihka'*, *rihka'* ország | reich, land; — *olökuo-r.*; *almie-r.* — L. *rik*, *rike* (sv.).

riejëtit, *rejëtít* bekészíteni, készíteni, elkészíteni | zubereiten, zurichten, anrichten; fertig machen; *riejëtim* p. præt. — L. *reidet* (sv. *reda*).

riekätahtiet vb. caus. nemzeni | zeugen (kinder). — M. *rägadattet*. *riekätet* szülni | gebären; *riekätuvvet* pass.; *riekätuvvum* v. *riekätum* p. præt. — L. *räгатet*.

riekätäm, *-tem* születés | geburt; *r.-piejëvie* születésnap | geburts-tag. — L. *räгатem*.

riekta, *riäkta* igazi, igaz; *igazán* | echt, recht. — L. *rekt*, adv. *rekto* (sv. *rätt*).

riektas v. *riuhtas*, plur. *riektäsa'* v. *riuhtäsa'* jog, ítélet | recht, urteil. — L. *rektas*, *rekte* (sv. *rätt*); v. ö. *riekties*.

riekties, *riuhties* helyes, igaz; jobb (dexter) | recht, richtig, gerecht: *riektiesfärötuk*, *riektesfärätuk*, *-färtuk*, *-färtuok* becsületes | rechtfertig; *riektiesfärötukvuot* becsületesség | rechtfertigkeit; — *riektes-mielak* igaz elméjű, jámbor | aufrichtig, gradsinig, fromm. — L. *rektesfärdog* (sv. *rättfärdig*).

riekkas = *rikkas*.

rietalet czivakodni, pörlekedni | zanken, streiten. — L. *ritelet*, M. *ritalet*.

rietët nyargalni | reiten. — L. *ridet* (sv. *rida*).

riëtuo, *riëtuo* czivakodás, pörlekedés, veszekedés | zänkerei, zwist, hader. — L. *rito*.

riessa, plur. *riesa'*: *tiuoka-r.* csöngő-szíz | schellenriemen. Düb. 101., fig. 19.

riehpie, plur. *riepie'* róka | fuchs. — L. *repe* (sv. *räf*).

riehpien: *r.-rajëkie* tetőnyílás a lapp sátron, a hol a füst megy ki |

- rauchloch (im dache der lappischen hütte). — L. *reppen*, *reppen-raike*.
- rießßatus*, *rießvatus* ragadomány, préda | raub. — M. *rievadus*.
- rießßār*, *rießvār* (*rievvār*), plur. -*ra'* rabló | räuber. — L. *revar*, M. *rievvar* (sv. *röfvare*).
- rießßit*, *rießvit*, *rievvit*, *rießvuot* rabolni, elrabolni | rauben (*mon rievau* v. *rievuou*, *son rießßā* v. *rießßuo*); *rießßam*, *rievvam* v. *rießßum*, *rießvum* p. præt. — L. *revet*, M. *rievvit*. (sv. *röfra*)
- rierēhtie*, *lierēhtie* bór | leder. — L. *rerte* (sv. *läder*).
- riuhties*, plur. *riuhtāsa'* jobb (dexter) | recht; — l. *oglhkies*; = *riekties*.
- rīhka*, l. *riāhka*.
- rikkas*, *riekkas* karika | ring; — r. *soqbbie*. — L. *rigges* annulus (sv. *ring*). — Düb. 103.
- rikkie* láncz | kette (*rikkie*, *konnä kiebēnie kahcaj* kette, woran der kessel hängt). — L. *rigge*. — Düb. 115.
- rihccuot* mezitelen | nackt. — M. *ricot*.
- rissie* vessző, galy | rute; reis. — L. *risse* (sv. *ris*).
- rissit* megvesszőzni, megostorozni | mit ruten schlagen, peitschen. M. *rissit*.
- rihpa*, plur. *ripā'* szála; polyva; porszem | splitter; spreu; stäuben. — L. *ripa*, *ripa*.
- rihpe*, *rihpie*, *rihpä*, *rihpa* Arv. = *riehpie*.
- roqkka*, plur. *roqka'* teknő | trog, mulde; — *kārāt-r.* — L. *trukke* (sv. *tråg*).
- roqhkkie* görbe | krumm. — v. ö. L. *krognot*, *krågnot* curvus (sv. *krokig*).
- roqhkku^{ot}* görbülni, meggörbülni | krumm werden; *roqhkkum* görbült, görbe | gekrümmt, krumm.
- roqhcas*, *roqhccasa'* = *ruohcas*, *ruohccasa'*.
- routie*, *roṽtie*, *roṽtie*, *rootie* vas | eisen. — L. *route*, *ruoute*.
- rohkotallat* (*mon rohkotalāu*) imádkozni, imádni, kérti, könyörögni | beten, anbeten, bitten, flehen. — L. *råkkotallet*, M. -*lat*.
- rohkolačcat* id., inf. fin. — M. *råkkålačcat*.
- rohkoles*, *rohkolvas*, *rohkolvis* imádság, könyörgés | das gebet, bitte: *rohkoles-koghtie* imádkozó ház | bethaus. — L. *råkkeles*, *råkkåles*, *råkkålvas*.

- råkkon* kaparó, vájó eszköz | gerät zum ausscharren, auskratzen
pieparokkon, l. *piepa*. — L. *råggåna*, *råghån*.
- roggie*, plur. *rokkie'* (all. s. *roggai* v. *roggoi*) gödör, verem | grube.
 — L. *rågge*.
- rogget* ásni, graben (*mon rokkau*, *son roggā*, *ij son rokkie*). — L.
rågget, *rågket*.
- rohttiet*, *ro'ttiet* tépni, szakítani, [magához] ragadni | reissen;
rohtti svirhties er zog sein schwert; *pajās* v. *ierit* r. kitépni, ki-
 szakítani. — L. *råttet*, *ruttet*.
- rossuot* fölkelteti | aufwecken, erwecken; *rossuotuvvet* pass. — L.
råssot.
- rončo*, Arv. rénökör, húzóré | renntierochse, zugrenntier. — L.
rånčo.
- rohpie*, plur. *ropie'* tető, ház teteje, csúcsa | firste, dachgiebel. —
 L. *råppe* (sv. *kropp-ås*).
- ruāpuht*, *ruā'put* adv. gyorsabban, hamarább | schneller. — L.
ruabut; — l. *ruββa*.
- rujáhta*, *rujēhta*, plur. *ruihta'*, *rujhta'*, *ruihta'* fazék | topf. — L.
gruto (sv. *gryta*).
- ruohkuo*, plur. *ruokuo'* nád | schilf, rohr. — L. *ruoko*.
- ruoddalit* búslakodni, szomorkodni (vminek elvesztén) | sich grä-
 men, betrübt sein (über einen verlust). — L. *ruojalet*, *ruojelet*.
- ruohcas* v. *roghecas* v. *ruohtas*, plur. *ruohecasa'* v. *rogheccasa'* v.
ruohtasa' gyökér | wurzel. — v. ö. sv. *rot*.
- ruohttat* gyorsan futni, rohanni | schnell laufen, rennen (*mon*
ruohtau, *son ruohtā*, *ij son ruohta*). — L. *ruotet*, M. *ruottat*.
- ruohtastet* vb. mom. fölszökni, fölugrani | aufspringen.
- ruohtästet*, Arv. = *rohttiet*.
- ruossta*, gen. *ruosta* rozsda | rost. — L. *ruost* (sv. *råst*).
- ruoptuot*, Arv. *ruohptuot*.
- ruopsahet* vörösleni, piroslani | rot scheinen, rot sein. — L.
ruopsahet.
- rudnie*, plur. *rutnie'* kút | brunn; *čākie-r.* id. — L. *brudne* (sv.
brunn).
- russalit* fölkészülmi | rüsten, sich rüsten. — v. ö. *russtit*.
- russtit* id. — sv. *rusta*.
- ruvva*, *ruββa*, *rubva* adv. mindjárt, gyorsan, csakhamar | gleich,
 alsbald, schnell. — L. *rua*, *ruoi*, M. *ruova*; l. *ruāpuht*.

rubma, *rubmē*, *rubmie*, *rubmeä*, v. *rumāj*, plur. *rupmaha'* v. *rub-maha'* test | körper. — L. *rubmaha*, *rubme*.

rulla göngyöleg | rolle, zusammengerolltes: *r.-tupahka*. — L. *rull* (sv. *rulle*).

rühta. l. *rujähtha*.

-l = *leä*, l. *liehkiet*.

lajekie, plur. *lāikie'* fonál | garn; — *kinntal-l*, l. *kinntal*. — L. *laige*, *laike*.

laihkie lusta, rest | faul, träge. — L. *laikes*.

laihkuo adósság | schuld. — L. *laiko*, *laigo*.

lājētīt vezetni | leiten, führen; (*alie sislaite mijāu keähččalēpmāi ne vigy bennünket kísértetbe* M. 6, 13). — L. *laidet* (sv. *leda*).

lajētistiddie vezetö | führer, leiter. — L. *laidesteje*.

lajēpie, plur. *lāipie'* kenyér | brod; *vuoje-l*. Arv., l. *vuoje*. — L. *laipe* (gót *hlaifs*, sk. *hleifr*).

lairie v. *rajērie* agyag | ton (argilla); *lairie-lihtie* agyagedény | ton-geschirr; *lairie-lihtie-tahkie* fazekas | töpfer. — L. *laire* (sv. *ler*).

lauähka, plur. *lāuhka'* tarisznnya, táska | ranzen, schnappsack. — L. *lauko*, *lauk*. — Düb. 97.

lauqhkie, v. *lāuhkit* lépni | treten, schreiten. — L. *lavket*, M. *lauket*.

laukuo, *lauluotas*, *laulutas* v. -tis dal, ének | lied, gesang; *kēhtuo-l*. dicsérö v. hálaének | lobgesang. — L. *laulo*, *laulotes*, M. *laulotas*.

lauluot dalolni, énekelni | singen: *laulum* p. præ. — L. *laulot*.

lahka adj., pp. és adv. 1. közel | nahe, (*stāta l. nahe zur stadt; leä poqhtam lahka er ist nahe gekommen*); 2. felé | gegen: *kuol-muotimie l. alkonyat felé* | gegen die abenddämmerung; — sup. *lakāmus*. — L. *lakka*, *lakk*.

lähka, plur. *lāka'* törvény | gesetz; — *l.-ohpies*, l. *oqhpies*. — L. *laga* (sv. *lag*).

lāhkai adv.: *f*ärt l.* minden módon | auf jegliche weise od. art; *seämmälāhkai* hasonlókép, szintúgy | ebenso, auf dieselbe weise; *iečā lāhkai* v. *lāhkan* külömben, másképp | anders, sonst, auf andere art; *pahā lāhkai* gonoszúl, gonosz módon | auf böse art; *peäluta lāhkai* félig-meddig | halb und halb; — *russtit jöhttoom lāhkai* a továbbmenésre készülni | sich auf die weiterreise vorbereiten. — L. *lake* (allat. *lakai*) ratio, mos.

lāhkāsač, lahkasač, plur. *-sačča'* ähnlich; *akt-l.* egyforma, egynemű | einerlei, gleich, gleichartig. — *L. lakasač.*

lāhkan: *juohkke-lāhkan* mindenféle | allerlei. — *M. juokkelakan.*

lahkanet közeledni | sich nähern. — *L. lakkanet.*

lakkui: *mañña-l.* egymásután, egyik a másik után, sorba | eins nach dem andern.

lāhcieť ágyat vetni, alvó helyet elkészíteni | bett machen, eine lagerstätte bereiten (*mon lāčau, son lāhčā, ij son lāčie*). — *L. lačet.*

lāčuo ágy, alvóhely | bett, lagerstätte. — *L. lačo.*

lahtas tag | glied. — *L. lattas.*

lattak (*rubus chamæmorus*) | sumpfbrombeere. — *L. laddek.*

lāddie, *Arv. lattie*, plur. *lattie'* v. *lattie'* v. *lattii'* major, tanya | maierhof, landhaus; *lattien heima*, *Arv. bauernwohnung*; *lattien olma*, *Arv. paraszt* | bauer; — *lattie-sijęta* falu | dorf. — *L. ladde* (sv. land).

latña, plur. *lañā'*: *paktie-l.* hegyhasadék, keskeny út meredek hegyek között | kluft, schmaler weg zwischen steilen bergen. — *ladña, laña.*

lasie'tet hozzáadni | hinzugeben, hinzufügen; *lasieturvet* pass. — *L. lassetet*, *M. lasetet.*

lāsketet megegyezni, megalkudni | übereinkommen; *lāsketam* v. *lāskatam* p. præt. — *L. lassketet*, *M. lasketet.*

lāskatallat id. vb. frequ. — *L. lasskatallat.*

lassa szikla, sziklás part | felsen, felsiges ufer. — *l. plassa, hälluo.*

lassānit, frequ. *lassānaddit* szaporodni | sich vermehren. — *L. lassanet, lassanadddet.*

lassta levél | blatt. — *L. lasta, last.*

lanta, lānta tartomány, ország, vidék | land, landschaft; *ajęhtiek-l.* szülőföld | vaterland; — *miehccie-l.*, *l. miehccie*; — *landshärrā* (*lanchärrā*) tartományfeje | landesherr. — *L. land, landa* (sv. land).

lañā, *l. latña.*

lāña, plur. id. hajtás, vessző | schössling, zweig, reis: *cieskes piestaki lāñaist* aus dornen (dorn-zweigen), *M. 27, 29.* — *L. lañe.*

lahpiet, *Arv. elveszteni*; *hagyni, elhagyni* | verlieren; lassen, ver-lassen; *lahpam* p. præt. — *L. lappet.*

lāhpiet vb. frequ. elveszteni; *virhmieu* l. hálót kivetni | ein netz auswerfen. — L. *lappetet*.

lahput elveszni | verloren gehen, in verlust geraten. — L. *lappot*.
laputit dobogni (szív) | schlagen (vom herzen): *cokkie laput vai-muon* a szív ver a kebelben | das herz schlägt in der brust.

lābečie, plur. *lapčie'*, *lāpčie'* fék | zügel; — *vuodđem-l.* — L. *labče*.

lāfies, plur. *laffā'* bolha | floh. — L. *lapa* (sv. *loppa*).

lam, l. *liehkiet*.

lammpuo, *lammpuq*, plur. *lampuq'* lámpa | lampe, leuchter. — L. *lampo* (sv. *lampa*).

lārkkas adv. agyon | todt (zu todt): *capmī vieldas* l. agyonütötte testvérét | er schlug seinen bruder todt. — M. *larkas*.

lā-, *lāi-*, *lāhk-*, *lād-*, *leä-*, *leāhk-*, *leāmač*, l. *liehkiet*.

leārrat tanítani; tanúlni | lehren; lernen. — L. *läret* (sv. *lära*).

lei, *leb*, *li*, Arv., l. *liehkiet*.

liejēhkit önteni, tölteni | giessen (*mon leäjähkau*, *son leäjähkā*, *īj son liejēhkie*); *leäjähkām* v. *liejēhkim* p. præt. — L. *leiket*, *läiket*.

liejēhkiem öntés | das giessen. — L. *leikem*.

liekie: *liekie namma* melléknév | beiname, zuname. — L. *like* namm.

liehkiet, *liehk'et*, *liekiet* lenni | sein (præs. sing. 1. *mon láu* v. *leäu*, Arv. *leb*, 2. *ton leä'* 3. *son leä'* v. *lā'* v. *lä'* v. -l; plur. 1. *mīj leäp* v. *līp*, 2. *tīj leāhpūt*, *lāhpet*, *leāhpit* v. *līhpit*, 3. *sīj leä'* v. *lā'*; dual. 1. *moqj leān* v. *līn*, 2. *toqj lä'ppie*, 3. *soqj leāpā* v. *lāpā*; præt. s. 1. *mon liddīu* v. *leäddīu*, *leäddīu*, 2. *ton liddī'* v. *leäddī'*, 3. *son lāi* v. *līj*, *līj*, Arv. *lei*, *li*; plur. 1. *mīj läimie* v. *lījmie*, 2. *tīj läitie* v. *lījtie*, 3. *sīj leäddīn*, *lāddīn*, *lāddīn*, *leäddīn*, *liddīn*, Arv. *lījen*; dual. 1. *moqj läimie* v. *lījmie*, 2. *toqj läitie* v. *lījtie*, 3. *soqj läika* v. *lika*; — imper. s. 3. *leāhkus*, plur. 2. *leāhkēt* v. *lāhkāt*; — neg. *īj* (*son*) *leä* v. *liekie*; — conj. s. 3. *leäč*, *ličča*, *ličča*; — p. præt. *lam* v. *līm* v. *leämāč*, *leāmač*). — M. *lekket*, L. *le-* (*mon leb* stb.).

liegga v. *liekkas* meleg, langyos | warm, lau. — L. *lāggas*, *lāgges*.

lāgganit megmelegedni; fölengedni | warm werden; auftauen; *lāgganaččat* inf. fin. — L. *lāgganet*.

leäddīn, l. *liehkiet*.

lienie, plur. *lānie'*, *lījnie'* vászon, gyolcs; kendő | leinwand; tuch, halstuch. — L. *line* (sv. *lín*).

lienies puha, gyöngéd | weich, zart. — L. *lenes* (sv. *len*).

liepma, gen. *liema* lé, leves | suppe, brühe. — L. *lema*.

lierēhtie, *liārēhtie* = *rierēhtie*; — *l.-kāma*. — L. *rerte* (sv. *leder*).

lĕhkuot, *lĕhĕkut*, *lĕjōhĕkut*, *lĕjōhĕku^t* tetszeni, kedvét lelni | gefallen, behagen (*mon lĕhĕkuu* v. *lĕjōhĕkuou*, *son lĕhĕku*; præt. s. 3. *son lĕhkui* v. *lĕjōhĕkui*); *son lĕhĕku sundi* kedvét leli benne, tetszik neki, szereti | er findet ein gefallen an ihm. M. 27, 43. — L. *likot*.

lĕjōhĕkum tetszés | das gefallen, behagen. — L. *likom*.

liuksak, gen. *-ka* kihirdetés | verkündigung (der verlobten).

liksut kihirdetni (jegyespárt a templomban) | verkünden (verlobte).

liddak = *lisāk*.

liddiu, *lĕj* stb., l. *liehkiet*.

lĕjniē, *lĕnie*, l. *lienie*.

lihttie, *lihtie*, plur. *lihtie'* edény | geschirr, gefäss; — *juhkam-l.*; *klāsa-l.* — L. *litte*.

litnāsit adv. puhán | weich. — l. *linies*.

lissa, *lisāk*, v. *liddak* törékeny, törött | zerbrechlich, zerbrochen. —

L. *lisak*.

linies, *linuk* = *lienies*. — L. *lines*, *linok*, *litnos*.

libba, plur. *lĕppa'* bárány | lamm. — L. *libba*, *libbe* (sv. *lamb*).

libbies szelid | sanft, mild. — L. *libbes*.

livā (? v. *livva*, gen. *livā* ?) állatok fekvőhelye | lagerstelle (von tieren). — L. *liva*.

lim, l. *liehkiet*.

lilje liliom | lilie. — L. *lilje* (sv. *lilja*).

loĕjjies, Arv., l. *loddie*.

loĕĕcie, gen. *loĕĕcie* csendes idő, szélesend | ruhiges wetter, windstille. — L. *lăĕĕe*.

loĕĕcuot lecsendesedni, lecsillapodni (időről) | ruhig, still werden (vom wetter); — *tălĕhkie loĕĕĕui* lecsendesedett az idő | das wetter wurde ruhig. — L. *lăĕĕot*.

loĕssat zúgni | sausen, brausen (*mon loĕsau*, *son loĕssā*); *loĕssakohĕtiet* id. inch.: *loĕssakōti obbo stāta* megháborodék az egész város | die ganze stadt kam in aufregung. M. 21, 10. — L. *lăset*, *lăsegătet*.

loĕhpie, gen. *loĕpie* engedelem; szabad | erlaubniss; erlaubt. — L. *lappe*, *lăppe* (sv. *lăf*).

loqpietit megigérni, odaigérni, ígérni, megfogadni | versprechen, geloben (*son loqpiet*). — L. *loppetet*, M. *lâppetet*.

loqptiet bevégezni, befejezni | vollenden, enden. — L. *lâptet*.

loqptuo, *loqptuq*, plur. *loqpt'o'*, *loqptu'* padlás | boden, dach (eines hauses). — L. *lâpt*, M. *lâptâ* (sv. *loft*).

loi'testèt, *loitostet* lépni, szállni | treten, schreiten; *loitostî son talâ cäciest pajäs* mindjárt feljöve a vízből, M. 3, 16. — L. *lâidestet*.

louta, *loutak*, *louto*, plur. *louta'* v. *loutaka'* ponyva (a lapp sátor körül); földél | plache, zeltdecke; dach; *outo-l.*, l. *outo*. — L. *lâuta*, *lâutak*.

loutahtet megtámadni | angreifen, anfallen; *loutahtî koqtiue*, M. 7, 25. — L. *lâutadet*, *lâutadet*.

lokât, *lokôt* tizedik | der zehnte. — L. *lokkad*.

lokâtüs v. *-tis* tizedrész; tizedszer | der zehnte teil, zehntel; das zehnte mal. — L. *lokkadest* vice decima.

lohkāsa, l. *lokies*.

lohkîe, *lokîe*, *lohk*, *lokk*, *lok*, *lokiu* tíz | zehn (*lohkîe ja akta* v. *akta nuppie lohkai* v. *lohkoi* tizenegy | elf; *lohkîe kuokte* v. *kuokte nuppie lohkai* v. *lokoî* 12; *kuokte* v. *kuekte lohkîe* v. *lohk* 20.; *kuoktâ* l. *akta* 21; *kolômo* l. 30; *kiehča lohkîe kieča* 77; *akcie* l. *ja akcie* 99; — *vuosstas nuppie lohkai* v. *lohkoi* tizenegyedik | der elfte. — L. *lokke*.

lokies v. *lokuk* tizen | zehne, zehn zusammen; gen. *lohkāsa* v. *lohkōsa*: *aktan kuokte nuppie lohkāsiñ* v. *lohkōsiñ* (com.), M. 26, 20. — M. *lākes* (com. *lākkasin*).

lohkîek lapp szán (zárt) | lappischer schlitten (geschlossen). — L. *lākkeek*. — Düb. 104. fig. 24. — v. ö. *kieris* és *pulēhkie*.

lohkot, olvasni; számlálni | lesen; zählen (*mon lokōu*, *son lohkō* v. *lohkā*); *lohkom* v. *lohkam* p. præt.; *lokōtuvvet* pass. — L. *lokket*, M. *lākkât*.

lohkîe, *lokkîe* olvasó | der leser. — L. *lokkeje*.

lohkuo, gen. *lokuo* számadás | rechenschaft; *matta* v. *madduo-l.* nemzetségkönyv | stammregister, stammbaum. — L. *lokkō*, M. *lākkō*.

lohkko, plur. *lohkō'* sáska | heuschrecke; *rässie-l.* id. — L. *lākk*, M. *lākkō*.

lognes, *logēnes* magas; (hangról:) hangos, fönn | hoch; laut. — L. *lognes*, M. *lāgnes*.

logñiet, *logëñiet*, *logniet* fölemelni | erheben. — L. *lognet*.

loddie, Arv. *lojjies*, plur. *lodďása'* szelíd | sanft, sanftmütig, mild.

— L. *lăjes*, *lojes*, *lăje*.

lotnās, plur. *lotnāsa'* v. *lotnōsa'* váltság, váltságdíj | loskauf, lösegeld. — L. *lădnas*, *lădnes*.

lotnuot cserélni, elcserélni, kicserélni | tauschen, vertauschen, austauschen (*mon lonuou*, *son lotnu*). — L. *lodnot*, *lădnot*.

loddie, plur. *lottie'* madár | vogel; — *tuvvuo-l*. — L. *lădde*.

losietet nehezíteni, nehézzé tenni | beschweren, belasten, schwer machen; *losietuvvet* pass. — L. *lossotet*, M. *lăssătet*.

lossăt, *lossot*, *lossis* nehéz | schwer; *losiep* comp. — L. *lossed*, *losses*, M. *lăssăt*, *lăsses*.

lossuot nehezedni, nehezülni | schwer werden. — L. *lossot*.

loniestet megszabadítani, megváltani | befreien, erlösen. — L. *lăd-nestet*, M. *lănestet*.

lonuotedďie, *lōnuotēďdie* pénzváltó | wechsler. — L. *lodnoteje*, M. *lonoteje*.

lohpietit, Arv. = *loqpietit*.

luejăhtătît, *luejăhtalit*, *luejăhtiet*, *luiht*-, *luejăht*- l. *luo*...

luoihkas, *lu^oihhas*, *luihkas* kölcsön | geborgt, geliehen, auf borg. — L. *luoikas*.

luojăhtătît, *luojăhtătît* v. *luejăhtătît*, *luejăhtătît* ereszkedni, bocsátkozni, szállni | sich herablassen, sich begeben; l. *vuolus* le-e., le-b., le-sz., leborulni | niedersteigen, sich herablassen, niederknien; *luejăhtătîj vatnasest* kiszállt a csónakból | er stieg aus dem boote; *luojăhtătēmien* ger. — L. *luitatet*, *luitadet*, M. *luoitadet*.

luojăhtalit, *luejăhtalit*, *luejăhtalit* eleresztteni; kifogni (állatot a kocsiból v. szánból) | loslassen, freilassen, ausspannen; *luejăhtalimie* ger. — L. *luitelet*.

luojăhtalim, *luejăhtalim*: l. *sadďie* pihenő hely (a hol húzó réneket kifogják) | ruheplatz (ausspann-platz).

luojăhtiet, *luojăhtiet*, *luejăhtiet*, *lu^ojăhtiet*, *luejăhtiet* eresztteni, bocsátani, eleresztteni, elengedni, elbocsátani | lassen, loslassen, freilassen; *ăntakas* l., l. *ăntakas*; (*mon luoihtau* v. *lu^oihtau* v. *lueihtau* v. *luihtau*, *son luojăhtă*, *luejăhtă*, *îj son luihtie*, *lu^oihtie*, *luoihtie*, *lueihtie*); *luojăhtam*, *luejăhtam* p. præt.; *luoihtietuvvet*,

- lu^otietuvvät, lueihtietuvvet v. lueihtietuvvet* pass. — L. *luitet, luoitet*.
- luojēhtiem, luejēhtiem* : *āntakas l.* megbocsátás | verzeihung. — M. *luoitem*.
- luojētuo*, gen. *luoituo* fekvő hely (ágakkal behintett föld bőrök nélkül) | lagerstätte (mit reiseren bedeckter boden ohne felle).
- luodđuot, luodđuot* panaszkodni, siránkozni | sich beklagen, wehklagen, jammern (*mon luojuo, son luodđu^o*). — L. *luojot*.
- luodđom, luodđuom* panasz, siránkozás | klage, das wehklagen, jammer. — L. *luojom*.
- luottanet v. luoddanet* megrepedni, eltörni | bersten, zerbrechen. — L. *luoddenet*, M. *luoddanet*.
- luottaničkoghtiet* vb. inch.: *turhkuma' luottaničkōhti'* az ágak kezdenek fakadozni, kihajtani | die zweige beginnen zu treiben (auszuschlagen). M. 24, 32. — M. *luoddaničkätet*.
- luottuotak, luottutak* repedés, törés | sprung, bruch; *takti-l.* csonttörés | beinbruch; *t.-luottuotakās[t]* *fāmuotuvrum* inaszakadt | gelähmt, gliederlahm. — M. *luoddotak*.
- luottuot*, Arv. *hasítani* | spalten; *luottuomän* ger.; *luottum* p. præt. pass. — L. *luoddot, luoddet*.
- luotnuok, lu^otnuok, lutnuok* : *ī...l.* semmiképpen, sehogyan sem | keineswegs, mit nichten, durchaus nicht. — L. *ludnok, lodnog, lodnok*.
- luósskā*, plur. *luóskā* ruha szegélye, széle | saum des kleides. — L. *luoska*.
- luohpatet* elválni (feleségétől v. férjétől) | sich scheiden (von eheleuten). — L. *luopatet*.
- luohpātem v. luohpatēm* válás, elválás | das scheiden, scheidung; — *l.-kirēdie*.
- luoptie* = *puoggie*.
- luobbuot* kiteríteni | ausbreiten. — L. *luobbet, luobbot*.
- uoββa, luobva, luovva*, plur. *luova'* szérű | dreschtenne; *sādūo-l.* id. — M. *luove* (sv. *loge*).
- luovas*, plur. *luoββasā', luobvasā', luovvasā'* szabad | frei; *luovas*, Arv. *luovuos* adv. szabadon, szabaddá, ki- | frei los. — L. *luovas*, M. *luovas*.
- luksa* adv. keletre, kelet felé | ostwärts, nach osten. — L. *luks*.
- luhtä, luhte*, v. *lustä* pp. -tól, -től | von. — L. *luste, lute*, M. *lutte*.

lutnuok, l. *luotnuok*.

lusā pp. -hoz, -hez | zu; *lusāt* magadhoz, hozzád | zu dir; *lusās* magához, hozzá | zu ihm, zu sich. — L. *lusa*, *lussa*.

lunnä, *lunnä*, *lunne*, *lunnē* pp. -nál, -nél | bei. — L. *ludne*, M. *lunne* *lußbat*, *lubvat* ázni, megázní | nass werden (*mon luvāu*, *son lußbā*, *lubvā*, *ij son luvā*). — L. *luvat*, *luset*.

lußbatit, *lubvatit* megáztatni | nassen, durchnassen. — L. *luvatet*, *livotet*.

Luliejū Lule tava | Lule-see (eig. östlicher fluss).

lūli-lūlu (mod. potentialis verbi *liehkiet*) *jus mon tietālulū* ha tudnám v. tudtam volna | wenn ich wüsste od. gewusst hätte; *ton tietālulī*, *sij tietālulin* v. -*lulun*; *i kus son lūlu* ... *tahkat* M. 6, 30. — L. *lulib* etc.

lullie keleti | östlich. — L. *lulle*.

lullie adv. keletről | von osten. — L. *lulde*.

lūjōhkuot (*mon lūjōhkū*, *lūjōkū*) = *lēhkuot*.

SAJTÓHIBÁK.

Lap 167,	sor 14	al.:	<i>mahcat</i> helyett olvasd <i>mahccat</i>
« 169,	« 20	föl.:	<i>iehcieles</i> <i>iehccieles</i>
« 170,	« 3	«	<i>keähčalet</i> <i>keähččalet</i>
« 171,	« 3	«	<i>čuovun</i> <i>čuovrun</i>
« 174,	« 9	«	<i>keähčēt</i> <i>keähččēt</i>
« 174,	« 3	al.:	<i>keähčalēpmāi</i> <i>keähččalēpmāi</i>
« 175,	« 1	föl.:	<i>ān akas</i> <i>āntakas</i>
« 177,	« 9	al.:	<i>čieggi</i> <i>cieggi</i>
« 178,	« 7	föl.:	<i>čuovun</i> <i>čuovrun</i>
« 179,	« 14	al.:	<i>jahkejeä</i> <i>jahkkejeä'</i>
« 182,	« 8	föl.:	<i>keähčēt</i> <i>keähččēt</i>
« 185,	« 7	al.:	<i>keähčat</i> <i>keähččat</i>
« 186,	« 17	föl.:	<i>eätna'</i> <i>eätna</i>
« 188,	« 14	«	<i>čuouhkiet</i> <i>čuouhkiet</i>
« 192,	« 1	al.:	<i>veärānusait</i> <i>veärrānusait</i>
« 195,	« 4	föl.:	<i>puorrin</i> <i>porrin</i>
« 195,	« 13	al.:	<i>kalhkhai</i> <i>kalhkhai</i>
« 195,	« 9	«	<i>maanäs</i> <i>mannäs</i>

Lap 196,	sor	9	föl.: <i>kndnietit</i> <i>kudnietit</i>
" 196,	"	10	" <i>ton</i> <i>son</i>
" 197,	"	17	" <i>petnakā'</i> <i>pietnakā'</i>
" 198,	"	19	" <i>ārāvātallat</i> <i>ārāvātallat</i>
" 199,	"	8	" <i>sārönnuopēhtet</i> <i>sārönuopēhtet</i>
" 199,	"	13	" <i>tan</i> <i>tau</i>
" 202,	"	11	al.: <i>čāddānan</i> <i>čāddānam</i>
" 209,	"	5	" <i>tundi</i> <i>tundī</i>
" 210,	"	14	föl.: <i>riahkai</i> <i>riahkai</i>
" 218,	"	19	" <i>poqtij, alākā</i> <i>poqtij, alākā</i>
" 219,	"	16	" <i>ferra</i> <i>feürā</i>
" 227,	"	16	al.: <i>kruoun aucieskes</i> <i>kruounau cieskes</i>
" 235,	"	4	föl.: <i>veäruotī</i> <i>veärruotī</i>
" 246,	"	3	" <i>sliāju</i> <i>slijāu</i>
" 246,	"	8	" <i>ställuo lu^oi</i> <i>ställu^oi</i>
" 246,	"	6	al.: <i>ho</i> <i>ko</i>
" 251,	"	7	föl.: <i>reinohačča'</i> <i>reinohaččat</i>
" 258,	"	9	al.: <i>iehkiet</i> <i>iehkiet</i>
" 258,	"	7	" <i>rēinat</i> <i>rēinait</i>
" 259,	"	1	föl.: <i>šaddāi</i> <i>saddāi</i>
" 262,	"	9	al.: <i>vārie</i> <i>vārie</i>
" 265,	"	8	föl.: <i>kierrisi joutost</i> <i>kierrisij outost</i>
" 265,	"	16	" <i>sieui^tet</i> <i>šieui^tet</i>
" 267,	"	18—19	föl.: «a rénekre a szerszámot és a teher- vivő edényeket rátenni» a réneket megfogni és a szán elé fogni.
" 268,	"	7	al.: <i>ma t</i> <i>mait</i>
" 271,	"	10	föl.: <i>vuojiehtiddie</i> <i>vuojiehtiddie</i>
" 342,	"	1	al.: <i>oqbbā</i> <i>oqbbā</i>
" 345,	"	10	föl.: <i>otī</i> <i>otī</i>
" 355,	"	19	al.: <i>keähčaturvat</i> <i>keähččaluvvat</i>
" 365,	"	19	föl.: <i>koktes</i> <i>kuoktes</i>
" 384,	"	8	al.: <i>čudčalastiet</i> <i>čuodčalastiet</i>
" 384,	"	3	" <i>fölkelni</i> <i>fölkelés</i>
" 409,	"	4	föl.: <i>kaitie</i> <i>kattie</i>
" 411,	"	19	" <i>šuvies</i> <i>šuvies</i>
" 415,	"	7	al.: <i>nuoββat</i> <i>nuoββat</i>
" 440,	"	20	föl.: <i>vuoddom</i> <i>vuoddem.</i>

KISEBB KÖZLÉSEK.

Jakut textusok. — Érdekes adalékot a jakut nyelv ismeretéhez, melyet eddigelé csakis Böhtlingknek «Über die Sprache der Jakuten: Grammatik, Text und Wörterbuch» című jeles munkájából meritünk, nem régiben nyertünk Kazánban kiadott ezen három könyvecskében: 1. Божественная Литургия святаго Иоанна Златоустаго и Требникъ на якутскомъ языкѣ (Joannes Chrysostomus-féle liturgia és rituale, jakut nyelven); — 2. Канонникъ на як. яз. (Énekes könyv); — 3. Канонъ и часы святаго Пасхи на як. яз. (Húsvéti énekek); mind a három: Kazánban 1883. A címek is mutatják, hogy ezek orosz, illetőleg egyházi-szláv nyelvből való fordítások; de az eredeti szöveg csak kivételesen van mellékelve (pl. a Trebnik, azaz ritualéban a gyontató kérdések jakut és egyh. szláv nyelven vannak közölve; másrészt meg a liturgiának közben-közben csak az eredeti textusa van meg, fordítás nélkül). Tartalmuk (külömböző rövidebb-hosszabb imádságok, énekek, elbeszélő darabok az evangeliomokból, részletek sz. Pál leveleiből) elég változatos arra, hogy bennük mindenféle jakut nyelvtani alak és mondat-szerkezet elé kerülhessen; a bennük találtató szókincs természetesen valamennyire korlátolt s egészen új szót, a mi a Böhtlingk-féle szótárban még meg nem volna, nem sokat kapunk benne. De mind ennél, e textusok tanulságos voltára nézve, fontosabb az, hogy e fordítások nem szolgai hűséggel az eredetihez ragaszkodók, hogy nyelvük a Böhtlingk közölte eredeti jakut textusok nyelvéhez mérve, szerkezetében törökös jellemén kívül a különös jakut saját-ságot is láttatja.

Ezen érdekes és tanulságos textusokból néhány mutatványt akarván közölni, előbb a bennük alkalmazott írásmódról kell szólanom, melynek megfelelő voltát a tűzetes nyelvési gonddal megállapított Böhtlingk-féle hangjelölésből ítélhetjük meg. Magá-

tól érthető, hogy ez utóbbinak tökéletességét nem várhatjuk gyakorlati használatra szánt írásban, melynek nem lehetett az orosz (illetőleg egyházi-szláv) jegyeiktől nagyon eltérnie. De beérni mégsem érte be a Liturgia stb. jakut textusok írásmódja csupán csak az orosz jegyekkel. Jelesen él néhány jeggyel, melyet egyéb altaji nyelvek orosz-betűvel való írására a kazáni missionarius-társaság újabb kiadványaiban divatba jöttek, ú. m.: *n* és *g*-(*н-г*)-ből alakult egységes jegy az *ñ*-re; *d-ž* (*д-ж*)-ből a *ž*-re. Tökéletlen azonban a *j* megjelölése, mely külön jegy nélkül, következő vocalissal kapcsolatos jegyekben nyer kifejezést (pl. *bäjä*: бәе, *üjä*: юя, *tojon*: тоёнъ; *и* = -*ji*, -*ji*); nincs megkülönböztetve *l* és *l* (B. л és l), a mi még nem nagy baj, mert az utóbbi rendesen olvasandó magashangú szókban és *ž* előtt mélyhanguakban is; sem *g* és *γ* (közös jegye: *г*, melynek esetleg *γ* értéke abból következik, hogy lágyulásképen *χ*-vel váltakozik). A *j*-re sem levén külön jegy, még kevésbé várható, hogy annak nasalis változata (*j̃*) legyen megkülönböztetve. — Az egyszerű rövid vocalisok jelölése, az altaji-orosz transscriptióban megállapodott értékek szerint, orosz jegyekkel a következő: *a*, *o*, *u*, *i* = а, о, у, и; *ä*, *ö*, *ü*, *i* = а (és ә mint szókezdő), ё, ю (diphthongusban ё, pl. *üö* = ёё), и. E mellett elismerendő, hogy a vocalis hosszúsága is figyelemre van méltatva, a fölibevetett fekvő vonalka gyakori, bár nem következetes alkalmazása által: *ā*, *ō*, *ȳ*, *ū*, *ē*. — Az *i*-végű diphthongusok másodjegyéül az orosz *й* szerepel (úgy mint *j* a magyarban); ezeken kívül előfordulnak még *ia*, *iä*, *uo*, *üö*. Minden nehézség nélkül jelöli Lit. írásmódja az egyszerű vocalisjegyekkel az *uo*, *üö*-t = *yo*, *ёё*, szókezdő hangzókúl (pl. *uol* fiú, *üörän* tanulni); szó közepén azonban a Böht. szerint való *uo*, *üö* helyett csak *ō*, *ö̃* (írva *ē*-vel) fordul elő; szintígy a Bt.-féle *iä* helyett rendesen *ē*-nek írt hosszú hangzó fordul elő. (pl. *беп* = *biär* adni). Ez utóbbinak *iä*-féle értéke abból tűnik ki, hogy ellentétben vele az *ä*-re *ā* jegy van s az alapjegy *e* az orosz írásban amúgy is *je* (*jä*) értékű. Az *uo* helyett álló *ō*-ról azonban azt tartjuk, hogy az valóban hosszú *ō* jelölésére szolgál, mert az *uo*-ra is rendelkezésre voltak a jegyek; meg is kell jegyezni, hogy Böhtlingk is úgy határozza meg a maga *iä*, *uo*, *üö* diphthongusait, hogy azokban a túlnyomó súly az utórészre esik s hogy szinte csak egyszerű hosszú vocalisoknak tetszenek. Ugyanez áll természetesen az *ö̃*-ről = B. *üö*. — Hátra van még az *ia* diphthongus, melyről Bt. meg azt

mondja, hogy súlyos nem az utó-, hanem az előrésze; továbbá hogy utórésze nem tisztán hangzik *a-nak*, hanem csaknem *ä-nek*. Ebből érthető, hogy Lit. írásmódja szerint a Bt.-féle *ia-nak iä* (иä) felel meg, szókezdő hangzóul; ezen kívül pedig *ä*-vel jelzett hosszú hangzó is, mely nyilván az *ia* súlyos részének (*i*), vagy inkább az ahhoz közel álló *ē*-nek hosszúját jelöli (*ē*: tekintve, hogy tiszta *i*-ra az иä jegy szerepel).

A jakut Lit. stbiben alkalmazott írásmódnak bizonyos tökéletlenségét könnyen meg lehet javítani a pontosabb Bt. szerint való alak helyreállításával; de némi csekély eltérést a diphthongusok jelölésében (*uo*, *üö*, *ia* helyett *ō*, *ö*, *iä* és *ē*) el kell ismernünk ejtésbelinek és meghagynunk. Némi ilyen eltérés különben is fordul elő: pl. *bolan* e h. *buolan*; sőt itt-ott hosszú vocalis is, hol Bt. csak rövidet ismer (*bās* fej, *sīr* föld).

1. Liturgia és Rit. 92. (Máté 10, 1, 5—8.)

Bir kāmñä Jisus uon-orduga-ikki bājätin üöränäččilärin igi-ran ilan biärdä kinilärgä birtax tīnnar ürdüläriğär kōñübü, batan tasārarga kiniläri, barı da iälğari, barı da möltürü ütörtürgä, bu uon-orduga-ikkini Jisus itan ijbıta kinilärgä, ätän: omuk suolugar bari-mañ, Samarjannar da guorottarigar kīrimañ; xata bariñ Israil žiätin süppüt barannarigar. xanna källäxkitinä üörätän ätiñ: xal-lān carstvata čugasāta diän. iälğibittari ütörtäñ, prokazalāxtari irāstāñ; ölbüttari tillinnärtäñ, abāsiları batan tasärtäñ; bosxo illigıt, bosxo dağani biäriñ.

Megjegyzendő szók: *möltür* (írva *möltür*) erőtlenség, немощь; Böhtl. *möltüö-* (pr. 1. *möltübün*) schwach werden | *omuk suolugar* «pogányok útjára», *omuk tkp.* «nép, nemzetség; népbeli»: *Saxa omuk* jakut ember, *kıtaj omuk* ein Chinese | *süppüt* e h. *sütpüt*; *süt-verloren* gehen | *čugasā* = B. *učugasā*- sich nähern; *učugas* nahe, *nähe* | *irāstā*- (írva: ираста-) reinigen; *irās* rein, sauber | *abāsı* teufel, böser geist Bt. | *tasärtä*- intensiv -tā, *tā* stb. képzővel való (Böhtl. 488 §.): *tasār*- hinausführen, -bringen, -lassen; *batan t.* hinaustreiben; szintilyen pl. *туруортä*- e mellett: *туруор*- hinstellen, aufstellen.

2. Lit. és Rit. 93 (Máté 8, 14—24).

Bir kāmñä Jisus Pjotur žiätigär kälän kördö kini ijä-kinnin goräckaça sitarin, illa da kinini ilätittän, goräcka da xällarda kinini. araj turan služi-gimmäta kiniäça. onton kiäsü bolarin kitta ačallilär (sic) kiniäça älbäx abäsiläxtari; kini da tällinan batan tasärda tñnari; bari da iälžibittari ütörtä. Isaja prorok äppit tällara källinnär diän, kini ätär: bisigi möltürbütün kini bäjätigär illa, iälžarbittin da ilttä. onton Jisus bäjätin tulatigar älbäx žönu körön ijda bäjätin üöränäččilärigär uñörgu öttügär bardinnar diän. bir üöräxtäx čugasan kälän ättä kiniäça: üörätäčči! min batisēm kännigittän, xanna da än barar bollaxkina. Jisus ätär kiniäça: sasillar xoron-nöxtor xallän da kötördörö ujaläxtar; onton kisi uola bäsın sisarēgin sirä suoç. bir kini üöränäččilärtän ättä kiniäça: aji tojon! köñüllä mižiäça, urut baran ačabin kömöxpün. onton Jisus ättä kiniäça: batıs mižigin, xallar ölbüttärgä bäjälärin ölbüttärin kömöxtärin. älga da kirdäjinä üöränäččilärä kiniänä batistilar kinini.

Megj. szók: *ijä* (írva: *ijä*) mutter; *i-kilän* (1. szem. raggal: *kinnim*) napa, mutter der frau | *araj* Bt. «nur, erst» (pl. *a. kiäsü* erst am abend, *a. očęoyo* nur dann); itt jobban illik: «mindjárt, azonnal» [fölkelt és szolgált] | *služi-gin-*: orosz igének (*služi-t*) átvétele, jak. segédigével: *gin-* = *kin-* tenni | *kiniäça*: Bt. -*čä*; meghagyom a rendes előfordulású -*ča-t*, mely abból is érthető, hogy *ç* mellett könnyebben ejtünk *a-t*, mintsem *ä-t* | *äppit* e h. *ätpit* | *ilttä* (írva: *iltä*): *ilt-* führen, tragen | *žön*, Bt. *žön* volk, leute | *uñörgu* tulsó: Bt. *uñuor* jenseitig; gegenüber liegende seite | *öttügär* ettől: *ötün* seite | *batıs-* verfolgen Bt.; itt intr. «nachfolgen» | *bollaxkina*: Bt. így volna: *buollaxčina* | *xoron* «barlang, vaczok» (нопа), ebben: *xoronnöç*: v. ö. Bt. *xor-* einen graben graben | *bäs* fej: Bt. *bas* | *sisar-* «lehajtani [fejét v. hova], приклонить: v. ö. Bt. *sisar-* nahebringen.

3. Lit. és Rit. 95 (Máté 25, 1—3).

Aji tojon ättä bu ügäni: xallännaçi carstva uon kiska xolobur-däx bolöça, kinilär bäjälärin svetilnälärin ilannar, oçoç-ilaččiga tosuja taçistilar. bästärä kinilärtän körsölär, bästärä mäniktär bäl-

lara. bu mäniktär svetilnälärin ilan barannar, mas-ħajajın bājälärin kitta ilbatılar. onton körsölär illılar mas-ħajajı isittärgä svetilnälärin kitta. oĵoħ-ılaċċi utatařına barılara utuktannar, utujan ħällilar. araj tün ortotugar üögülätilär: ċċä, bu oĵoħ-ılaċċi isär, taħsın tosuja kinini. oċċoĵo barı ol kıştar usuktannar bälämnätilär bājälärin svetilnälärin. onton mäniktärä körsölärgä ätilär: bärsin bisiäħa äsigi mas-ħajajkitattan, bisigi 'bät svetilnälärbät umullan ärälär. körsölär manēħa ätilär: bisiäħa da äsiäħa da tijimäräj; ħata ol kărätä atıläċċilarga baraññit atılasan ilin bājagıtigär. kinilər atılasarı baran istäytärinä oĵoħ-ılaċċi källä, bälämnimmittär kird'lar kinini kitta bārgäsälänär sīrigär; ānnar da ħatannılar. ħojukkutugar ħälbit da kıştar ätällär: tojommut! tojommut! asan kulu bisiäħa. onton kini manēħa ättä kinilärgä: amin ätäbin äsiäħa, bilbäppin äsiginini. itinän bollařına utujumañ; bilbäkkit äbät künün ċasin dařanı, ħajalarıgar käläħa kisi uola.

Megj. szók: ügä példabeszéd, притча: Bt. nines meg; = mong. ügä szó, beszéd | oĵoħ-ılaċċi völegény, tkp. feleségvevő | körsö, Bt. körsüö klug | üögülä- kiáltani (раздался крик): Bt. «einen dumpfen ton von sich geben» | ċċä, Bt. ċä, ċäj nun, wohlan | usuktan, ettöl: usugun- aufwachen | 'bät, teljes al. äbät «ugyanis, mert» (яко) | umullan: umulan- yracать, elaludni; Bt. nines meg | atılasan il- megvenni, emere; Bt. atılän il-; atılas-, cooper. ettöl: atılä- verkaufen, handeln | bälämnin- = Bt. bälämnän- fertig gemacht werden | bārgäsälänär sīrā lakadalom, браки; tkp. «kontyosodás helye»: bārgäsälä- mit einer mütze versehen, bārgäsä mütze (Bt. «eine verheiratete frau darf vor älteren personen nie ohne kopfbekleidung erscheinen») | ānnar ajtók, двери: Bt. ān eingang | ħatan-: Bt. ħatā- verschliessen | käläħa: Bt. käläħä volna; v. ö. kiniäħa e h. -ħä.

4. Lit. és Rit. 87 (Lukács 10, 25—37).

Bir kämñä ħannik-ärä iĵajı-biläċċi ħolön körörü kinini, turan iĵitta: üörätäċċi! barammat üjani ülülänäm isin tugu-ginēħ tustäħpinij? Jisus iĵitta kinini: iĵaħka tuoħ surullubutaj? ħajtaħ ařajın? kini manēħa ättä: bütün süräħkinän, bütün duřajınan, bütün

böjörünän бүтүн да өгүнән аҗи тоҗон таһараһин тaptā, onton бәҗәһ да иксаһин бәҗәгин курдук. Jisus ättä kiniäxa : könötük ättiñ ; siti kurduk oloroññun tinnāx bolōñ. kini da kirdiktänäyin baҗaran ättä Jisuska : ččä, min iksam kimij? manēxa Jisus ättä : bir kisi Jerusalimtan Jeriҗoñña baran isän, töküttärgä tübästä, kinnär siñinnax-tän bäsirdan da kinini, aričča tinnäyi җällarannar, baran җälbittara. sol suolunan bir aҗabit baran ispitä ; körön da kinini āsan barda. levit daҗani ol siргä bar bolan čugasäta, körön da baran āsan barda. onton bir samarjanin āsan isän, kini attigar källä ; körön da kinini asinna. čugas kälän arigiläx ariñi kutan, bāstarin bājtalāta bājätin da osjolun ürdügär olordon gostinnicaҗa aҗalla kinini, kisammita da kini tusugar. sarsiññitigar baräri turan, ikki dinarij tijdä ; җiüläx da tojoñño onu biürän turan, ättä kiniäxa : kisanar bol kini tusugar ; mantan orduk da tutunnaxkına min tönünnäxpinä tölöm äjiäxa. än sanāyar, bu üs kisittän töküttärgä tübäspit kisi iskata җajalaraj? kini ättä : asinan abrābit kisitä. oččoyo Jisus ättä kiniäxa : än da baraññin sol kurduk oñoror bol.

Megj. szók: җолон kör-, Bt. җолуон kör- «ermessen, versuchen, erfahren» | üülün- наследовать, erben: v. ö. mong. ülä- être de reste, übrig bleiben; ülägü le restant, superflu; üläburi le reste du bien, l'héritage | surulun- scribi, suruj- scribere | kirdiktän- оправдать себя, sich rechtfertigen: kirdik richtig, wahr | töküttär разбойники, rablók: Bt. tüökün, plur. tüöküttär «betrüger» | siñinnaxtā- = Bt. siğinnaxtā- entkleiden | aričča = Bt. aričči, ariҗda kaum | bājtalā-; -talā képzővel (Bt. 488. §.): bāj- binden | kisan- gondot viselni: v. ö. Bt. kisarij- sich um (tusugar) etwas kümmern | tij- elévenni, kivenni (pénzt), вынуть; vajjon = tij- anlangen, erreichen | sanāyar: imper. fut., Bt. sanār volna; a sanāyar igazolja Bt. magyarázatát (516. §.), hogy az ilyen -ār, -ör stb. végű egy. 2. imper. alaknak teljesen mása a kör- «láss» szóval szerkesztett imperativus, a mellyel némely tatár nyelv él (pl. bola-kör «sieh zu, dass du siehest»).

5. Lit. és Rit. 61—66 (Gyóntató kérdések).

Bütүн сирәҗкинән аҗи таһарани, svätoj trojica diäni aҗani uolu svätoj da tñi itäҗäjäyin du? — Egész sziveddel hiszed-e

úristent, a szent háromságot (a sv. trojica nevezettet): atyát, fiút és szent lelket?

taptāgin du aji tañarani bütin süräxkinän? — Szereted-e úristent egész sziveddel?

toloru äränäyin du aji tañaraya? — Teljesen bízol-e úristenben (tkp. istenre, -nek)?

itäräjäyin du tañara uola Jisus Xristos ajiłāxtarı bisi ān-dojduga külbitä diän? — Hiszed-e, hogy istenfia Jézus Krisztus a bűnösöket menteni a világba jött?

aji tañara kini da svätojdara axtillallarigar cerkvanan turo-rullar [turuor-] ikonaları itigiligin du? — Az úristen és az ő szentjei emlékezetes dolgainak (tkp. emlékeződőinek) az egyház által állított (tkp. állítódó) képeket tiszteled-e?

ölbüttär tillällärin, barammat üjäläx žöllöx olöru könö-kir-diksittarga, büppät da muñnanari ajiłāxtarga itäräjäyin du? — A halottak föltámadásukat, az elfogyatlan örök boldog életet az igazságosoknak (egyenese-, igaz-kedvelőknek) és végetlen (nem végződő) kinszenvedést (kínlődást) a bűnösöknek hiszed-e? (igazságosoknak, bűnösöknek = az — ok számára, для праведныхъ, грѣшныхъ).

tañara žiutin prazdniktarin, kuranax da künnäri itigiligin du? — Az egyház (istenháza) ünnepeit és böjtnapjait (száraz n.) tiszteled-e?

sil āji ajiğin ätäyin du? tañara da āsigar tiksäyin du? — Minden évben meggyónsz-e (bűnödöt mondod e)? s járulsz-e úrvacsorához (isten-ételére rámegy-e)?

tañaraya üñäyin du? tillari da tox tox (tuox) diän ätän üñäyin kiniäxa? — Istenhez imádkozol-e? és milyen szavakat ejtvén (skp. a szavakat mi mi mondva ejtvén) imádkozol hozzája?

tañaraya kārätä ämäřättärgä üñäriñ bolāraj? — Úgy mint istenhez szoktál talán bálványokhoz imádkozni (tkp. istenhez [imádkozás] helyett)? — (ämäřättär, идолы: sing. -γän; talán köze van hozzá a mong. ämägän «vénesszony» szónak).

ojun kīrarigar kittispitiñ bolāraj? — Sámánságban vettél talán részt? (въ шаманствѣ; Bt. ojun schamane, kīr- zaubern).

simijanan andarajbitiñ bolāraj? — Hamisan (hazugsággal) esküdtél talán?

aji tañaraya tugu-mä [-ämiä] biäriäx bolan baran xāllar-

bitiñ bolāraj, onu bütärimnä? — Istennek valamit adni igérvén (tkp. adandó levén), talán elhagytad, azt nem teljesítvén?

sürärälziññin anña da axtimnañin bājñ suollargin, soloñ da giññärin xallartäbitiñ bolāraj? — Restségedből és figyelmetlenségedből (tkp. restelkedvéd, nem figyelve) a magad dolgait és a hivatalodéit elhagytad talán?

kärgäniñ ütötügär simñanarigar kisanajin du? — Családod javával nyugalomával törődöl-e?

aγajin iγajin itigiligin du, baskin da billäräjin du kini-lärgä? — Atyádat anyádat tiszteled-e s aláveted-e magadat nekik? (tkp. fejedet tudatod-e velük = rajtad való uralkodást gyakoroltatsz-e velük; Bt. *basin bil-* über etwas herrschen, walten; *basin billär-* herrschen lassen, sich unterwerfen.)

kün iräxtajini, bājärinnägär kirjajastari, basiliiktargin, üörätäččilärgin da söptöxtük itigiligin du? — A császárt, a magadnál öregebbeket, előjáróidat és tanítóidat kellően tiszteled-e?

öxsübütüñ [üöxs-], ätispiñ, ölörsübütüñ bolāraj? — Veszekedtél, czivakodtál, verekedtél talán?

ölörbütüñ bolāraj kimi-mä? — Megöltél talán valakit?

ojoχkuttan urati atñña kirbitiñ bolāraj? — Feleségeden kívül mással közöszültél talán?

küsüläññin, uoraññin, bitär añ xannik-ämä albininan tugu-mä kisi-giñin bājajär abčarijbitiñ bolāraj? — Erőszakkal, lopással (tkp. erőszakolvád, lopvád) vagy más valamely csalással valami idegen jószágot (vmi a [más] emberét) magadnak eltulajdonítottál talán? — (*albin* család: Bt. *betrüger*; *abčarij-*: v. ö. mong. *abčira-* apporter, atteindre Kow. 51.)

simijanan tosu bolbutuñ bolāraj? — Hamis tanuságot tettél talán? (hazugsággal tanú lettél; *tuosu*).

kimi-mä xosuläbitiñ bolāraj? — Valakit elítéltél talán?

külünü oñorbutuñ bolāraj? — Tréfáltál (nevetéet csináltál) talán?

simijanan äppitiñ bolāraj? — Hazudtál (hazugsággal szóltál) talán?

barbaχ tillasariñ bolāraj? — Hiába valót beszéltél (szólakoztál) talán?

žadaññlari torattan da kömötö suoxtari siräññin atajastariñ

bolāraj? — A szegényeket, s az ügyefogyottakat (másunnan segítség nélkül valókat) lenézve sérted talán?

barbaχ ātirariñ bitār ulutujariñ bolāraj? — Hiába dicsekszel-e vagy kevélykedel talán?

balijtiñ balāraj kimi-'mä? — Megszóltál talán valakit?

künülürüñ bačarariñ da bolāraj bājägär kisi-giäniñ? — Írigykedel és megkívánod talán magadnak a másét?

kim-ämä utari χara sanālanan turariñ bolāraj? — Valaki ellen gonosz szándékod van (feketét gondolkodol) talán?

dälbi itirariñ bolāraj? dälbi asiriñ bolāraj? — Le szoktál talán részegedni (nagyon v. szertelen részegedel)? torkoskodol (nagyon étkezel) vajjon?

bīžari bitār birtari asābitiñ bolāraj? — Csúnyát vagy tisztátalant ettél-e vajjon?

atīñ χannik-ämä ajiñi bilināriñ bolāraj bājägär? — Más valamely vétke tudsz-e vajjon magadban?

kün-āji aji tañaraχa üñäriñ du? — Naponkint (mindennap) imádkozol-e istenhez?

tugu-'mä ginari turan igiraχiñ du tañarani kömö bolarga? — Valamit tenni akarván hívod-e istent segítségre (segéd-lenni)?

bājäriñ tox-ämä soloχo anīgiñ du? — Magadat valamely hivatalra (szolgálatra) készíted-e? (*anīgiñ*, приготавлиешь; igető: *anā*, a mely Bt.-nél így: «anzeigen, angeben, bestimmen; — v. ö. csag.-tör. *anik*, *anuk* «készlet, kész».)

illāñ olorōχkun ajiğa χolūgun du? — Dologtalan élned véteknél tartod-e? (*illāñ* праздно.)

tusalāχka kičäjän-turan üöränäriñ du? — Hasznost buzgósággal (buzgólkodva) tanulsz-e? (*kičäj*-sorgfáltig zu werke gehen Bt.)

töröbüttärgin itigiligiñ du, mökküsäriñ da bolāraj kiniläri kitta? — Szüleidet tiszteled-e s ellenkezel-e talán ő velük? — (*töröbüttär* родители, szülék; Bt. *töröppüttär*, a töröt- «szülni» igétől, míg *törüö*- intr. «geboren werden»; v. ö. mong. *törö*- gebären.)

kiržarastar tīllariñ istäriñ du? simnaχas da bisīlanariñ kiniläri kitta? — Az öregek szavait hallgatod-e? és szeliden bánsz-e ő velük? — (*bisīlan*- обходиться, umgehen mit einem, vele bánni; -lan képzős denom. ige, ettől: *bisī* schnitt, gestalt, beschaffenheit.)

mökküsäññin barita bājāñ sanāñ χotu bolōar bačarariñ bolāraj? — Ellenkezve (tkp. -véd) minden hogy a magad gondolata

szerint legyen, kívánod-e vajjon? (tkp. mindennek ... leendésére vágyol).

kisirariñ bolāraj? öxsäriñ bolāraj? — Haragszol talán? szitkozódol talán? (*öxs-*, Bt. *üöxs-* sich einander schelten.)

bäjän ätisäriñ bolāraj? bitär soroxtoru kigäriñ bolāraj onōxa? — Magad veszekedel-e vajjon? vagy másokat talán indítsz arra?

simijanan ätäriñ bolāraj? barbaḡ andaḡajariñ bolāraj? — Hazudol (hazugsággal beszélsz) talán? kiába esküszöl talán?

kisini odu-bisariñ, bitär külü-ginariñ bolāraj? — Más embert agyon beszélni (beszéddel levágni, *перероуаривать*; *odu-bis-* tkp. füvet vágni, kaszálni) vagy kigúnyolni szoktál-e vajjon?

atinnar tilläriñ bīsa-ütäriñ bolāraj? — Mások szavait felbeszakítani (keresztül beszélni) szoktál-e talán?

kisiḡa toḡar-ämä küñlürüñ bolāraj? — Valakire valamiben irigykedel talán?

sanḡin du, kisi ücügäḡ simäḡtäḡär öjünän ütö da suolunan kiärgänär diän? — Gondolod-e, hogy az ember szép piperénél [jobban] ész és jó cselekedet által ékesíti magát?

übtäḡ bollaḡkina onu barbaḡka tuttariñ bolāraj? — Ha jószágod van, azt haszontalanságra használod-e vajjon? (*üb* habe, vermögen; *übtäḡ* b. tkp. jószágos voltodban; — *tuttar-* ettől: *tutun-* «sich halten an; gebrauchen»).

6. Kanon sv. Pasxi 1.

Tillibit küñä! kilbäjiäḡiñ ḡönnor! pasxa — aḡi tojon pasxata; aḡi tañarabit Xristos ölörtön tinnāḡ bolar olōḡko, sirtän da ḡallāñña tiriärdä bisigini, kiäḡar irētiñ illäcčilari. — Föltámadás napja! világosodjunk meg, népek! húsvét — úristen húsvéte; istenünk Krisztus a halálból lelkes életre, s a földről égbe vitt föl minket, a győzelem énekét éneklöket. — *kilbäḡ- просвѣтитъся*, Bt. aufglänzen, aufstrahlen | *olōḡ*, Bt. *olox* | *kiäḡ-* besiegen, überwinden | *irē*, Bt. *iria*.

Xristos tilinnä ölbüttärtän. — Krisztus föltámadt (föléledt) a halottakból.

irästiäḡiñ bilär-bilälärbitin bisigi dı tillär uçugusammat sir-diḡinan kilbäḡar Xristosu köröḡpüt „örürñ“ da diäni, ilä istiäḡpit kinittän kiäḡar irētiñ illä-illibit. — Tisztítsuk meg érzelmeinket és

a föltámadás közelíthetetlen fényével ragyogó Krisztust fogjuk látni, s a mint mondja, hogy «örüljetek», tisztán fogjuk tőlük hallani, míg a győzelem énekét elénekeljük. — *bilär-bilä чувствие*, tkp. «tudó-tudás».

χallānnar söbtöχtük körülatinnär, sir da üördün, bari köstör köstübät da än-dojudu prazdniktätin, Xristos tilinnä 'bät diän, barammat körülür bolan. — Az egek illően vigadjanak, s a föld örüljön s az egész látható és láthatatlan (látszó, nem látszó) világ ünnepeljen, mert Krisztus föltámadt, az örök (el nem fogyó) vigadás levén. — *körülä-*, Bt. *körülüö-* sich vergnügen, sich belustigen.

aγa, uol, svätoj da tīn, än deržavañ, än da carstvañ küsüñ ikki, slavañ da bär äbät, ani örütün üjälär da üjälärin tuχχari. — Atya, fiú és szentlélek, tiéd az birodalom (держава) s tiéd az ország és hatalom, és a dicsőség, most és mindenkor (присно) és örök időkön át (во вѣки вѣковъ, per sæcula sæculorum). — örütün: Bt. ör lange zeit | *tuχχari* = Bt. *turχari* während.

7. Kanonnik 42 (Miatyánk).

Xallānnaγi aγabit bisiänä! svätojdännin ätiñ äjiänä; källin carstvañ äjiänä; sir ürdügär köñülün äjiänä χallān ürdügär kurduk bollun; bügünñü künnäγi asīr aspītiñ bisiänin kulu bisiäγa bügün; bisigi da iästärbitin χallar bisiäγa, bisigi da χallaraγbit kurduk bājābit iästäχtärbitigär; källärimä da bisigini alžarχajga; χata bīsā bisigini albīntan.

Közli: BUDENZ J.

Jelentés.

Lexicon Lapponicum cum interpretatione latina et norvegica, adiuncta brevi grammaticæ lapponicæ adumbratione. Collegit et elaboravit I. A. Friis, professor universitatis regiæ Fredericianæ. Kristiania 1885. (Fascic. I. II.)

A folyó évben az ugor nyelvészet művelői egy rég óhajtott munka megjelenését üdvözölhetik. Ez Friis A. I. krisztianiai egyetemi tanárnak czímben megemlített szótára. Eddig két terjedelmes

füzet látott belőle napvilágot. 320 nagy oktáv formájú lapon az *a*, *b*, *d*, *e*, *f*, *g*, *h*, *i* betűket foglalja magában és a *j* betű *jalggestet* szaváig terjed. Három lapp nyelvjárást, a norvég, svéd-, és orosz-lappot és az eddigi lapp szótári munkálatokban előforduló összes szavakat felöli, megtoldva saját gyűjteményebeli számos szóval. Fő fontosságú ránk nézve a finnmarki (norvég) lappság teljes szókincsének közlése, melyen az élő kiejtés is meg van jelölve. A lpF. nyelvjárásról eddig két szótári munkálat jelent meg: az egyik Knud Leem-nek «En lappesk nomenclator»-ja 1755-ből, a másik pedig Stockfleth «Norsk-lappisk ordbog»-ja 1852-ből. Mind a kettő norvég-lapp szótár és nyelvészeti czélra csak nagy fáradsággal használható. Friis munkálata az első, a hol a lapp szavak vannak abc rendbe foglalva és magyarázva. A magyarázat kettős nyelvű, norvég és latin. A lpS. szavakra nézve forrásul Lindahl és Öhrling 1780-ban megjelent «Lexicon Lapponicum»-ja szolgált, az orosz-lapp szavakat pedig maga gyűjtötte a kólai félszigeten való időzése alkalmával.

Az egész mű mintegy ötven ívre fog terjedni és félévenként 10 íves füzetekben jelenik meg. Az utolsó füzet egyszersmind a lapp nyelv grammatikáját is tartalmazni fogja. A tűzetes ismertetést a mű teljes megjelenése idejére tartjuk fenn. H. I.

A M. T. AKADEMIA NYELVÉSZETI KIADÁSAI.

Kaphatók a M. T. Akadémia könyvkiadó-hivatalánál Budapesten (Akadémia-épület) s minden hazai könyvtárban:

NYELVTUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK. Kiadja a M. T. Akadémia Nyelvtudományi Bizottsága. Szerkeszti Hunfalvy Pál, I—XIV. köt.: szerkeszti Budenz József, XV—XIX. köt. 1862—1885. Ára kötetenként II—X-ig 1 ft 50 kr., XI-től fogva 3 ft.

NYELVEMLEKTÁR. Régi Magyar Codexek és Nyomtatványok. Kiadja a M. T. Akadémia Nyelvtudományi Bizottsága. Szerkesztik: Budenz József, Szarvas Gábor és Szilády Áron. 1864—82. 8-adrét.

Egyenként:

I. kötet. Bécsi Codex. Müncheni Cod. Közzéteszi: Volf Gy. Ára 2 ft.

II. kötet. Wessprémi C. Peer C. Winkler C. Sándor C. Gyöngyösi C. Thewrewk C. Kriza C. Bod C. Közzéteszi: Volf Gy. Ára 2 ft.

III. kötet. Nagyszombati C. Szent Domonkos C. Virginia C. Közzéteszik: Komáromy L. és Király P. Ára 2 ft.

IV. V. kötet. Erdy C. Közzéteszi Volf Gy. Ára 4 ft.

VI. kötet. Tihanyi C. Kazinczy Codex. Horvát Codex. Közzéteszi: Volf György. Ára 2 ft.

VII. kötet. Ehrenfeld Cod. Simor C. Cornides C. Sz. Krisztina élete. Vitkovics C. Lányi C. Közzéteszi Volf Gy. Ára 2 ft.

VIII. kötet. Sz. Margit élete. Példák könyve. A sz. apostoloknak méltóságáról. Apor C. Kulcsár C. Közzéteszi Volf Gy. Ára 2 ft.

XI. kötet. Debreczeni C. Gömör C. Közzéteszi Volf Gy. 1882. Ára 2 ft.

XII. kötet. Döbrentei C. Gömör C. Közzéteszi Volf Gy. Ára 2 ft.

RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA. (Corpus poetarum.) Szerkeszti Szilády Áron. I. kötet: Középkori magyar költői maradványok. Ára 2 ft.

II. kötet: XVI. századbeli magyar költők Ára 2 ft.

III. kötet: Tinódi Sebestény összes művei Ára 2 ft.

IV. kötet: XVI. századbeli magyar költők (1540—75). Ára 2 ft.

CODEx CUMANICUS bibliothecae ad templum Divi Marci Venetiarum. Jegyzetekkel és glossariumokkal kiadta gr. Kuun Géza. Nagy 8-rét. Ára 5 ft.

UGOR FÜZETEK. Adalékok az ugor nyelvek ismeretéhez és összehasonlításához. I. szám. Genetz A. Orosz-lapp nyelvmutatványok. Ára 60 kr.

II. sz. Zúrián nyelvmutatványok. Közlik Budenz J. és Halász I. Ára 60 kr.

III. szám. Halász I. Svéd-lapp nyelvtan és olvasmányok 8-rét. Ára 60 kr.

IV. szám. Máté evangélioma moksamordvin nyelven. Tyumenyev fordításából közölte Budenz J. Ára 60 kr.

V. szám. Munkácsi Bernát. Votják nyelvmutatványok és nyelvtanulmányok I. Ára 60 kr.

(Különnyomatok a «Nyelvtud. Közlemények»-ből).

RÉGI MAGYAR NYELVÉSZEK Erdősitől Tsétsiig. (Corpus Grammaticorum linguae Hungaricae veterum.) Kiadta Toldy Ferencz. Ára 2 ft.

REGULY ANTAL HAGYOMÁNYAI. A Vogul föld és nép. Kidolgozta Hunfalvy Pál. Ára 2 ft.

MAGYAR-UGOR ÖSSZEHA-SONL. SZÓTÁR. Irta Budenz J. Ára 5 ft.

A MAGYAR IGEIDÖK. Irta Szarvas Gábor. Ára 1 ft.

A HELYES MAGYARSÁG ELVEI. Irta P. Thewrewk Emil. Ára 1 ft.

A MAGYAR NYELVÜJÍTÁS óta divatba jött idegen és hibás szólások bírálat. Irta Imre Sándor. Ára 1 ft.

KALEVALA. A finneknemzeti eposza. Fordította Barna Ferd. Ára 1 ft.

SIMONYI ZS. A magyar kötőszók, egyuttal az összetett mondat elmélete I. kötet. (A mellérendelő kötőszók.) Ára 1 ft 20 kr.

II. III. köt. (Az alárendelő kötőszók) Ára 2 ft 40 kr.

KAZÁNI-TATÁR NYELVTANULMÁNYOK. Irta Sz. Bálint Gábor. I. füzet. Kazáni-tatár szövegek. 1875. 8-rét. 170 lap. II. füzet. Kazáni-tatár szótár 1876. 178 lap. III. füzet. Kazáni-tatár nyelvtan 160 lap 1877.

Egy-egy füzetnek Ára 1 ft.

ÉRTEKEZÉSEK A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL. Kiadja a M. T. Akad. Az I. oszt. rendeletéből szerk. Gyulai Pál, osztálytitkár.

1—VIII. köt. 1867—1880. Ára 20 ft 20 kr. IX. köt. (1—12 sz.) 1882. Ára

3 ft 20 kr. X. köt. (1—13 sz.) 1882. Ára 4 ft. XI. köt. (1—12 sz.)

1883. Ára 3 ft 70 kr. XII. köt. (1—12 sz.) 1885. Ára 4 ft 60 kr.

SZINNYEI JÓZSEF. Finn-magyar szótár 1884. Ára 3 ft.